ספר נוה שלום

ספריה למחשבת ישראל

זה השער לה׳ צדיקים יבאו בו

ספר

נוה שלום

כשמו כן הוא עושה שלום בין
פמליא של מעלה ובין פמליא
של מטה מחבר הגאון כמהר״ר
אברהם שלום בן ר׳ יצחק זצ״ל
השית ברכה אחריו במסורת
הקדוש והמורה הזה:

הוא כלול מכל החכמות למודיו׳ שבעיון
אלהיות מדרשות אגדות לכל אחד
כפי השגת ידו להשיג כדי
להשביע נפשו לפי ערך

בשנת חמשת אלפים ושלש מאות
ושלשים וחמשה לבריאת העולם
בדפוס עם אותיות הבומבירגי
בבית זואן די גארא:

פה ויניציאה

נדפס מחדש ירושלים, תשכ"ז
במהדורת צילום מצומצמת

ספר „נוה שלום" נדפס בונציה בשנת של"ה ומאז לא נדפס עוד.

צלום דפוס ונציה הנמסר בזה כרוך בקשיים רבים הנובעים ממצבם הפגום של הטפסים הבודדים שנשתמרו בספריות. נעשה מאמץ רב להביא לידי הקורא ספר מתוקן, אם כי לא בכל מקום הצלחנו להתגבר על קשיי הצלום וההדפסה הכרוכים בצלום ספר בן כארבע מאות שנה.

הקדמה

ברוך השם אשר הקים לנו מחבר · לבד עילאה מדבר · מעולפת ספירים ובכסף
האמת מחושקים · משומכת העתיקים · וכדברי מלאכי שלם סור היקרים ·
לנגד הזוהר מאירים · דברי קדש הלולים · על רוש מעלת הגלגלים · אל מול
נתיבות פליאות חכמה · בר״ ומה תעלומה · דברי עתיקים עמוקים · חוק
כל החוקים · בנוי על רצפת ההשגות הרוחניות · הידיעות האמיתיות ·
בהם יעלה איש למעלות עליונות · והנפש חוזר למחצבו ומקורו · וכי שם יאיר
אורו · כל פרק ופרק עיקר מן העקרים · כנתינתם מן יוצר כל היצורים · שובלים
בתרי סתרים · ממקור הראשון נגזרים · על כן הוא אביר כל האבירים · אדיר
כל האדירים · פוקח עיני עורים · ברורים זהירים מאירים · השיג עד מעלות הוד
עירין · למד דעת את העם · אמרי נועם · צוף דבש כרי טבעם · ודבור דבור על
אופניו · מיושב כל פרק ומאמר על עניניו · לכן הכוסף לבא חדריו · בית מקדש
מלך ובית סתריו · יערב לו מאד נעימת מאמריו · כי פריו מתוק לחיך ועליו
לתרופיו · עץ חיים גם ענפיו ·

נפש שלימה ישמר מזוזות טירת כסף הרב המחבר בגבורתו ובמהללו אחרי
שבחבורה במלחמתה של תורה הוא האלוף הגאון רבינו אברהם שלום
כשמו כן הוא משים שלום בין הגוף והנפש במאמריו הנעימים וכי אכל מכבודו
אכילות כבדות בשוד עשם סוג על כל הסוגים מעמיד הצורות הנאהבות ברו׳ עולם
השפיע שפע עליונו׳ על כל אדם ורבה היתרון על כל מאכילים ומשפיעים זולתו באשר
גדול העצה ורב העלילה ונמצא בו שפת תועלת חכמה לעזור לשה פזורה על
התרפקו על חומותיו כי הם טירת כסף והיה בעיניכם כמוצאות שלום למי שהשלום
שלו עלו בתמריו ואחזו בסנסניו כולם ישרים ותתיו מהלכים בין העומדים מי בכם
ירא ה׳ שומע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נוגה לו ישען ויסמך בדברי הרב
דברים נעימים ושלימים אשר הוציא כנוגה צדקו וכלפיד יבער פנה דרך לחכמים אף
חכמים בעיניהם ערום להם ולא יראו רואים ולא ידעו מה הוא כי מן הוא ולא
יבינו עם הלכו בטלים ריקים כאילו אינם מן הישוב כל היום בלתי חרדים אל דבר ה׳
פונים עורף הבאי חיי שעה ומקור מים חיים עזבו ואם לפעמים ימצא לאחר מתאה
שאחר טיולו ותבואתו מלא פרש התר או איסור וקונו לא זכר וישכחהו וישים עיניו תוך
ספר שובב סביב כקורא או אות או מרכזו וטלפיו נגד הרוחים ותנכו הוות וכמעט
רגע עד יעבור אישון עיניו משנה לפנה יחשוב מחשבות לאמר האם יתעבר חכם
בחכמתו האם יצליח משכיל בתבונתו הלא חכמת המסכן בזויה ומה לי אל מול פני
חכמה ואל הדעת טוב לי נתון חלקי לכל שמחה נגד שירים אזני שומעת זה הוא קצת
דרכיו ואם באולי ימצא לאחר טהור ידים ובר לבב וכונתו רצויה בהפקרלית לפרשי
אי זה מאמר לידע עיקרו ואין השגתו מגעת אל תכליתה לקוצר ידיעתו ה׳ לעומק
היסוד אשר עליו נבנה המאמר ההוא ואין פורש לו אם בשבת בושת לב׳ רבו אם
בשבת רב קפדן אם מניעת זולת אלו ובין כך ובין כך נשאר זה הקורא מן ... המאמר
עמד הרב המחבר הזה והכין לו שלחן ערוך מלא ברכת ה׳ להאיר כפ... זק׳

הקדמה

תקוה לשבת שוקט ובטח ועפה אזנים לתורה בדברים קצרים כוללים מועט מחזיק
המרובה ובו ימצא כל אחד מבוקשו והמבין יבין להקים ובו יתנחם מעצבון ידיו והנה
ראוי לרוץ גדוד במועצות הרב ולמלא נפשו כדי לשתות מים ממעייניו מעייני באר
חיים מים חיים מליצי חן תמורות מאמריו חכו ממתקים ודבריו נאוה כחלי כתם כמן
חמר לעיני בני עמו מטעמי בלשון חכמה ממעל מסולא מצופה בפז זהב ומרגניתא
דלית ביה טימא ומצופה בכתם אופיר ומרגניתא תותיה דבר בלשון צחות וערב
כאילו הם פשוטים ואין להם תוך אבל למעיינים יודעי דת תור' שבע"פ ימצא כל מאמר
ומאמ' עיקר גדול בתורתינו הקדושה וכל פרק ופרק פרט ועיקר גדול. יוצא מן הקטן
ובהם כתלים כמה ענפים סעיפים אמנם הביאם. בלשון צחות. כדי להטעימם
ולהבינם לאיש בלתי ידו משגת אל כוונתו ומצורף להולכי חוצות שוקים ורחובותם
עוזבים אורחות יושר והולכים דרך עקלקלות ודרכי חשך עבר בשוק אצל פנה
ודרך ביתה יצעד והחכמה בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה ולית דחשגח ביה
על זאת משתוממים הגאון הרב המחבר וקנא לאלהיו להועיל לעמו להצילם משבעת
מדורי שאול לאכפי יערים בערים חסרי דעת בעלי קטיעא אין לחם ואין
שמלה בביתם לא נתפתחו עיניהם לראו' ספר ספור ספר והיה כראות
הרב שם מגודתו פרושת על דרך נכון ואוגר דברי חכמים
קדמוהו בזמן קדום בדרך קצר והעלה מקרקע הים
פנינים כי הגיע לתכלי' המכוון ולכן ראה
הרבה חכמה ודעת והפיץ לחוץ
לתועלות בני אמונתנו
והמוחש אין צרי'
מופת

ואמת משלי ואומר

מקום שאין בו תכונת גלגל ומנים לא נ תראות
אני נבראתי ביום צאתי ל חיות ונב ל אריות
ימי החרפי והם כל צופי עבור חרורו מ שכיות
רחב הרחקו עמור מרחוק ולך חוץ מן ה רקיעות
ברח לך כי אין אדוני הרב מבקש ממך שלומות
נברך אותו וגם תורתו לראשינו הוא עטרות
רבבי שחק וכוכבי ברק להדרתו נ סגדות
בעת שורתו רמים גדלו ומאירים על ארצות
יקררו כלו מאורותכם ל פני בעל נ שמיות
נחיה עליו מעולמים ל מקור שאנו חצובות
ואין אנו נ צריכים לכם והוא חיינו בחות
אומר אשיר אני מאיר ל פני יוצר כל יצורות
שחקים עם כל צבאות שירו ליודע כל ידיעות
ראו ביניכם הנמצא גדול במו איש ארבע יסודות
זבול עם שאר רקיעים למה פניכם בלתי אחורות
צאו בינינו ותראו בהיר אשר בהירכם חשיבות
לכן בואו נא ותקבלו אורות ביום נתלו בו מאורות

עוד הנה מפלי והומר

נַפְשִׁי בְּהוֹד שִׁבְחִי אֲסַפֵּר לְאַחַי בְּתוֹךְ עֲדָתִי ׃
תּוֹרַת אֲדוֹנִי מְאֹד חֲמוּדָה בְּנוֹ יִצְחָק כִּי דְּבָרָיו מְתוּקִים ׃
יָחִיד בְּתוֹב מְהַלְלָיו וּקְצַת תְּהִלָּתוֹ עָשָׂה עֲצָתִי ׃
הוּא אוֹר זְמַנּוֹ וְתִנָּשֵׂא גְּאוֹנוֹ עֲלֵי כָל תְּהִלּוֹת לְכָרוֹם וּמַעֲמַקִּים

אמר המחבר

אברהם שלום בר רבי יצחק בר רבי יהודה בן כבוד הרב רבי שמואל שלום זצ״ל:

מה יקר החסד האלהי הנשפך עלינו בהלו נר השכל על ראשנו אשר הולך חשכו׳ ואין
נוגה לנו מצד טבע גויותינו ואדמתנו׃ מה רב טוב השכל אשר אתו לפקוח
עינים עורות להאיר על נותן נשמה לעם עליה כי טח מראות עיניה׳ מעכירות החמר
שהרכבנו ומחשכת בור העפריות שחושבנו כבהמות ידמו בחשכה יתהלכו לולי יי׳ שהיה
לנו באורו נראה אור בדרך ישר מצעדי גבר כוננו׃ מה רבו מעשי ההשגחה
האלהית לעם בחר לנחלה לאוהבי שמו מימינו אש דת למו לנחותם הדרך השם נפשנו
בחיים לשום לנו שארית חיינו ולא נתן למוט הפסד רגלינו חסדו מנגד נגדו ילכו ולא
ייעפו ובלילה בעמוד נר ותורה ליהודים היתה אורה להאיר להם בחשכה גדולה נופלת
בעולם הזה הנמשל ללילה׃ מה עמקו ראשי העיון התוריי המתלאים בתי הנפש
חכמה ודעת קרובים המוליכנו במדבר ובתוהו יליל ישימון דרך לעבור גאולים
ולהחיות רוח שפלים לשום לתרום נפשות אביונים נקיים כאחד השכלים לצרור בצרור
החיים הנצחיים אות תם יושב אהלים ונפשו קשורה בכתר עליון ושם תבין אפריון
כלו אומר כבוד׃ מה גדלו דרכי התורה למעלה מדרכי החקירה לדעת חכמה
מורות היגיעה להבין אמרי בינה הסיבה וגם חקרה הפי׳ ותשלומיה כאשר שלמה
תורת יי׳ תמימה וכאשר היו ונעלה מכל כן נתנה למבחר המין הוא ישראל ולכן היו
חכמי ישראל הם החכמים באמת וזולתם נאמרים בשתוף השם כמו מרעה ואמרו רק
עם חכם ונבון הגוי הזה כי אמנם יאמר אותם בגדולת איכות החכמה לא בגדול הכמות
בספר אחר במקום אחר לא מרובכם חשק יי׳ ונתן סבת החשק האלהי ואמר כי
מאהבת יי׳ אתכם שהעלות ההשגה עד שלא ישאר מחשבה בדבר אחר רק באהוב
שהוא יקרת ממנו ולא בא עד תלא חשק ואהבה אמנם תהיה כפי ההשגה כמשה אם
כן זו האהבה האלהית אינה רצונית אמנם היא מסובבת מצד השכל ולא תגיע זו
האהבה לאהוב רק אחר השגת דעות התורה הכוללות מצותיו השם יתברך על אמתת׳
כמש׳ לאהבה את יי׳ לשמוע בקולו ולדבקה בו כמו שעשה האב הקדמון עד שהגיע
מעלת אהבתו והשגתו להקראות אוהבו יתברך כמו שאמר אברהם אוהבי וכבר באר
הרב זו האהבה לא תתכן רק אחר השגת המציאות כלו על מה שהוא עליו ובתוכת
חכמתו וידוע שהדעות האמתיות שבהם יגיע השלמות האחרון לאדם אמנם נתנה
התורה מאתם תכליתם באמת לטובים ולישרים בלבותם׃ מה יקרו חכמנו
רז״ל שמתו מחשך לאור על פי מדות שהתור׳ נדרשת בהם עשו חקירו׳ גדולות ובבורו׳
ובשפעת יפעת חכמתם גלו תעלומות וסודות רשומות בחכרי עיונם ובטירותם בעלי
אסופות בבשיל וכלפית משאם ומתנם הלמו דרושי הבינה מדהרות אמרות טהורות
הקיפו המושכלו׳ כעבנה לאמת וניאו משפט הדרוש בחכמה ובתבונ׳ בהגדו׳ ומדרשי׳

הקדמת המחבר

אלו חמושים כלם נכוחים למבין ויועץ וחכם חרשים הם סתרי תורה שאינם נחקרים
בחקירה רק לאיש זרוע עם גבורה ומי חכם ויבן דבריהם כי לא דבר רק יצא מפיהם
ואם יש הופכים ללענה משפט אמרתם אמת תורתם ומשכית שלמה והמטו' עקלקלותם
מקוצר רוח השכלתם חרבם תבא בלבם וקשתותם ואתם תלין משוגתם ול'רז"ל יבא
שלום ינוחו על משכבותם והיתה כבוד מנוחתם : מה נדבר ומה נצטדק אם
ארך גלותינו הדימנו אך עתה הלאנו ונבל נבלה כלנו כי יד נגעה עלינו ואבדה חכמת
חכמינו בשלוט אחרי' עלינו על אלה חשכו עינינו לא ראו אור העיון התוריי ואין אתנו
יודע מה מאמר רז"ל רק אחד מעיר ושני' ממשפח' בארץ ערבה ושוחה וגם אלה ביין
הגאוה שגו ובשכר גסות הרוח היוני תעו ויחפאו דברים אשר לא כן על מאמרי רז"ל
מבלי נשוא פנים לדעות התורה גם בלא דעת דרכי החקיר' העמיקו סרה עד שכמעט
מהמון פלפוליהם ושבוש דבריהם נשתכחה התורה כי חמת תנינים יין חכמתם וראש
פתנים דעות היונים הניקו גורי אמריהם והיא להם לזרא ובפרט בדור הזה החרב
מחכמה וכבור פשו האמונים עלי תולע העיון והנה קמו תרבות אנשי' חטאים
בראשי הבכאים עוברי בעמק הבכא עמקי שפת ילדי נכרי' ישפיקו ידברו ברע ימיקו
מבזי הקבלה האמתית בקהל רפאים והיו שתותיה מדוכאים כי השתות יהרסון
מקוצר רוח בינה וחכמה ובינת אלה הכתות חבקו אשפתות ונחלו כלם בנחלי
הבתות עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברים ולחשוף מים מגבא מי
התרי' המאדרי' : מה לכם תדכאו עם יי' ופני עניי הדעת תטחנו בריחי' או דכא
במדוכה מינות דמשכא בואו נשתחוה ונכרעה לחכמת התור' ותלמוד' לעבודה ולשמור'
להכין אותה ולסעדה תכבד העבודה ואל ישעו בדברי שקר נשיאי מועד אנשי שם
בתוך קהל ועדה עת לעשות ליי' כל שיפנו בלמידה כי עברו תורו' חלפו חק נור תעוד'
הפרו ברית עולם אשר גבלו ראשונים לעשות נוכים מגלים פנים בתורה שלא כהלכה
מתוך ההפכה בהפך משפט צדק ראש ולענה ונפש נענה תקח בשנה :
ומה יפית ומה נעמת אהבת האמת בדרום מתאמכת היא ללכת. אשר בשלכת
משמים ארץ תפארת מנבת בה ירום אביוניה ותסיר זנוני החנופה מפניה
לא תבוש בשער כי ידברו בה אויביה יחליפו כח קוויה ילכו ולא ייעפו כל מבקשיה
לכן באהבתי אותה נפשי שמתי אסור ברהטים ומשם יפרד חבורי זה לשמור מזוזות
פתחיה לפאר מקום מקדשה ולרבות אבניה לתת כבוד לתלמוד ומאמר וקול דבריו
שמתי פני והיו עיני ולבי כל הימים להראות להעמים חכמת התלמוד כי רבה היא
מחכמת כל בני קדם אפילו במה שנראה פשט אמרתם קל ההבנה יש בו חכמה
מפוארה ליושבים לפני יי' יהיה סתרה : מה ידידות משכנות הסודות צפונות
סוככי בחגוי סלע מדרשי רז"ל והגדותיו ודרך תבונות ואין קצה לתבונות הנמצאות
באוצרות תהומות הלכות רשומות שכלם מתאימות ויבן אלה נבון מעט שיכות מעט
שנומות וכפוני טמוני המזונה הנסתר בדברי רבותי' לא ידעתי אנכה ואל מי מקדושים
תפנה עלה בהר שלמות קבלתם ונגוע בקצהו קח בפיך ותני ומה יענה מלאכי לב
טהור אם לכח אמיץ הנה איש אשר כתוני נגש והוא נענה אם לקוצר ההשגה בחכמה

ותבונה

הקדמת המחבר

ותבונה ואם למקרה הזמן יהולל חכם ויאבד את לב מתנה בבא בהיכל העיון הזה הנכבד לעשות קטנה או גדולה מלאו מתני חלחלה טרם אענה׃ אך בזאת יאותו לנו החכמים המבקשים מה זה ועל מה זה ואי זה ומי הוא זה אשר בדרך אחזה פני החקירה העצומה ואביא כל הדעות הנאותות לתורה בזרוע נטויה ואכריע מי מהם יכשר אם זך ואם ישר ואם האמת יתאר בסדר השכל ותמות בספר ראוי שיקובלו דברי בסבר פנים יפות למען ספות דובר שקרים ואם האומר בלתי הגון. וראוי שיכבד האמת את כבד ויכתבון מילי ואף כי רבים קמים עלי ואם חכי לא יבין פסר דבר ודקוקות כסף צרוף בעליל העיון אבר נשבר יהלמני צדיק חסד ויוכיחני כל דאלים גבר עצום ישלם תמיד שפה לנאמנים ושבט לגו חסר לב נחבא בסכלותו בשוט לשון כאחד הפתאים לבטחו ולבשת חרפת אם כונתו הבל יפצה פיהו בחיים ואחריו אל המתים׃ וזאת אשיב אל לבי אף רוחי בקרבי כי ספרי זה שחברתיו וחדשתיו יבא ביד חכם או סכל החכם יהיה בראותו כי בתקלי עברתי את הנהר הגדול נהר העיון ושבולת מי חכמה זרה אל תשטפני ותצולת במצולת הבור ברה בחק התורה אל תבלעני ואל תאטר עלי פי באר היטב באר לתת פאר לדברי רבותינו ז״ל לכף זכות תדינני ויתיכו תפעדיו בו בטח לבי ונעזרתי ולא סחר לבי מאום סוגה ואמתי יפור הנה אשמע מוסר כלימתי ויחם לאל דבריו כי לא יובנו אליו ולא יושב אכלו כוונתי גם אהבתיו גם שנאתיו כאין נגדי ואם שמא חכם אשר עבד עליו רוח קנאה יענה דעת רוח וימלא קדים לשון לאומרים אין ישוב על משכבו והתהלך בלבבו להכות בא גריף רשע על דברתי להלל תוכחת שפתי ואחריתי כתבוזה אותי ותבריך עמו בחשיבות גדול לעומתי האומר לא כמו נגותי ונתני זאת כתתתי זאת תורת הקנאות בעליהן עינים להם ולא יראו תופסת או אות כי נסך עליהם רוח הקנאה עליהם רוח תרדמה ועצם לעיניהם ושחר פתיותה יקלל דבריהם ובורום כל דואיהם כי הם זרע מרעים בוזי האמת יקלו כי קרי דברי גם מה לי עוד לשבבים על שער בת רבים תגל חרפתם גם תראה ערותם ונפש ברכה לא תדרוש שלומם וטובתם כי תפחתם בהם יאום גם החטאים האלה בנפשותם׃ ועתה הנה בשמים עדי ושהדי במרומים כי לתכלית טוב עשיתיו ולהרים מכשול מדרך המעיינים בנה בניתי בית חבורי קראתיו מזה שלום כי יחזק בהמון דברי רז״ל ועשה שלום מכל אויביהם בתוך שפרשם חכמתם ותראיהם ומעשיהם וזה כל כוונת הספר העבדה זה ואראה עברי שיחה סדרי בכל מקום אשר אמצא מאמר נאת דרך מדרש או הגדה לרמוז לרזום מה יקר בעיני המעיינים לתורה ולתעודה אעיתה עיני עליו ואסירה כל בדיליו עד יבא כנגה צדקו ויגדיל תורה ויאדיר בלי תלך בו ואני שיט המחשבה נפרדת וכי אדיר והיה שלום לאוהבי תורת חסד לשון רז״ל ומאחרם המה יביטו יראו נפלאות מתורתם ותתחזק בלבו אהבתם שאפילו שיחה בטלה שלהם צריך תלמוד זה יורה על רוב חכמתם והריכותם וגדולתם זאת נחלת עבדי ה׳ וצדקתם׃ ותהלל המעיין דרך אמונה אשאל להיות לרצון אמרי פי לפניו יאר פניו בשעיפי שתונותי להאיר אפלת מחשבותי באורו נראה אור וממנו תוצאות החיים והשלום כמו שאמר יאר ה׳ פניו אליך וישם לך שלום׃

א

הספר הזה נחלק

לשלשה עשר מאמרים

[illegible] כבוד שלום :
בם ד׳ פרקי׳ מאמר ראשון יש בו ששה עשר פרקים כמו
שיבא בשורת השכל.

מאמר ראשון

הפרק הראשון

ואי בעית אימא הכא יליף מברייתו של עולם דכתיב ויהי ערב ויהי בקר׳ ברבות הטוב׳ והשלמות ירבו אוכלי׳ לאות׳ להקדימות אליה בחקירתם ולייחס דרך פיונס לדרכיה ולזה אמר ואי בעית אימא יליף מברייתו של עולם וכו׳ כי לפי שהקבלה האמתית תעט׳ מייב לחקור ותפרש הכתוב במצותיה ראוי שתדמה אליה תמיד ולפי שהתורה האלהית שמה התחלתה בבריאת העולם כן החבור שחברו חכמינו ז״ל על פירוש התורה שם פתיחתו דבר ידעה לפתיחת התור׳ אחר שהוא פי׳ כמו שאחז״ל ואתנה לך את לוחו׳ האבן והתורה והמצוה תורה זו שבכתב מצוה זו שנקראת תורה שבע״פ והמכוון שהוא פי׳ התורה לא נכתבה אלא כוה בה ליהושע ולזקנים ולאחר ימי רז״ל ומפני זה נקראת תורה שבע״פ וכן באמת רבותינו ז״ל הרבה מסודות התורה ובעבור היות הידיע׳ העיונית מן הדברי׳ המועיל׳ הנכבדים והיו החכמות העיוניות מעלת קנתם על קנתם בא׳ משני פני׳ והם מעלת הנושא וחוזק המופת המגיע בחכמה ההיא כמו שארסטו בתחלת הספר הנ״ו והיא חדוש העולם ובריאתו ואם לא התבאר בתופת גודל המעלה והערך באמונות התור׳ האלהית ובהפלאותיה עד שלזה התחילה התורה ממנו כמו שנבאר הנה אחר. שהרשה לנו התו׳ החקיר׳ עליו בשומו פתח דבריו רומ׳ לבריאתו של עולם וכאלו העיר לתעיין לחקור בדרוש הזה וגם הורנו הסדר הקוד׳ בלימוד החכמות שהיא החכמה הטבעית

 והנה

פרק שני מהמאמר הראשון

ואנה באר הרמב"ם שהדברים הטבעיים אי איפשר ללמד קצת התחלותיה על מה שהם בבאור כמו שאמרו רבותינו ז"ל ולא במעשה בראשית בשנים ולפי שהחכמה האלהית לא תגיע רק אחר חכמת הטבע לזה שם ספרו יתברך בחכמת הטבע שהוא מעשה בראשית לעוצם הענין ויקרתו והיות יכלתנו קצרה מהשיג עצם הענינים על מה שהם עליו הגיד לנו הענינים הסתומים שהביא הכרח החכמה האלהית להגידם לנו במשלים ודברים סתומים כמו שאמר להגיד מעשה בראשית לבשר ודם אי איפשר לפיכך סתם לך הכתוב בראשית ברא אלהים וגו' ולכן ראינו לחקור תחלה בדרוש חדוש העולם אחר שחבורנו הולך בדרך יושר מאמרי רבותינו ז"ל ובמקו' הראוי לעיין מאמריו נעיין כפי היכולת ונבאר תחלה דעות החכמים הקודמים מאנשי תורתנו בו ואי זה מהם יכשר לפי התורה ונבאר שחדוש העולם יסוד מיסודות התור' ושלא יצוייר מציאות התורה זולתו ולזה התחילה התורה בפרשת בראשית לשומו יסוד לתורה :

פרק ב' נאמר כי לפי שהחקירה הזו קשה ר"ל לחקור אם העולם מחודש והיה הקושי שלה מפני שאין לנו דרך להגיע אל אמתתה במופת וראיה מופתית הכריחנו לאמת זה מצד העיון לפי שהידיעה המופתית נקנית אם מהמושכלו' הראשונות · אם מהמוחשות · אם מהנסיונות · ואם מהמפורסמות · ואין בכל אלה מי שיקנה לנו האמת בדרוש · וזה שכל אחד מאלו הארבעה מינים מהקדמות אין ספק בהם שיושמו התחלה שרש למופתים · שמופתי ההנדסה כלם בנויים על המושכלות ראשונות · והמופתים הטבעיים בנויים על המוחשות · ואין ספק בהם אחר שסבתם ידועה ונכרת · וכן המופתים הבנוים על הנסיונות · אף על פי שסבתם נסתרת אין לספק בהם · אחר שהעיד החוש על מציאותם · וכן המפורסמות בידיעתנו שירושלם ארץ מיושבת בעולם ואף אם לא נשיגהו בחוש · נשפוט היותם אמת כאלו השגנוה · וזה למה שנתפרסמה אמתתם מאנשים רבים · ואין חולק עליהם כלל וידוע שזו החקירה אם העולם קדמון לא נשיגה מהמושכלות הראשונות · ולא מהמוחשו' השגה מופתית כל שכן משאר ההקדמות · כי ראינו חלוף דעות המעיינים בה עד היום · וזה ממה שהורה קושי החקירה ולזה התורה האלהית שגבהו דרכיה למעלה מדרכי החקירה · הניחה בתחלתה באור זו החקירה · ופרסמה חדוש העולם · וזה נושא מיוחד לתורה האלהית שעליו תלוי כל התורה · ולפי שלכל חכמה נושא מיוחד · יחקור ממנו בייחוד · והנושא הזה הוא חדוש העולם · ובהיות דרך החכמה לפרסם נושאה · שממנו תחקור בתחלת דבריה · כן התורה האלהית שמה בפתיחתה נושאה המיוחד שעליו נוסדה · ולזה אמרה בראשית ברא אלהים : אמנם איך יתבאר רוצה לומר שהנושא הזה של חדוש העולם נושא לתור' הוא כפי מה שאומר אחר שתכלית התורה להשלים האדם בעיון ומעשה לזכותו בשלמותו האחרון הוא שלמות הנפש במקום הראוי · והיה זה השלמות לא יגיע · רק אחר הידיעה · והידיעה לא תגיע אלא משלשה חלקי המציאות · וסודות הבריאה · שבסבתם נשיג מציאותו יתבר' באמת · והיתה התורה האלהית הקנה לנו הידיעה בכל אלה העניינים · אפילו בדברים שלא תספיק החקירה · ברמזותיו בפירוש · והיה [illegible] בתכלית השלמות משאר

שכבר ראו׳ מצד צורתו עד שלזה נקר׳ עולם קטן׳ והתחילה התורה לפרש חדוש העולם
הגדול בכללו ובחלקיו׃ ופרשתה גם כן חדוש העולם הקטן באומרה נעשה אדם
וכו׳ ומכאן ואילך לא סרה מדבר בחדוש העולם הקטן׳ כי בכל התורה תמצא בה מה
שבה להקנ׳ דעת אמתי מושכל או להקנות מעלה מה׳ מועילה בתכונות הנפש׳ או
להסיר העול׳ וכל זה להשלים שעולם קטן ולאדם בנפשו השלמו׳ האמתי׳ אם כן כל
דברי התור׳ הזאת הוא בחדו׳ העולם אם בגדול אם בקטן׳ לאדם טוב השלמו׳ תמיד
לו׃ ואחרי שהתבאר זה׃ והיה כונ׳ החכמ׳ כאומר באותו הדבר אשר בייחוד ובעצם׳
ידרוש באותה החכמה ותמיד עיני אותה החכמה בו מראשיתה ועד סופה והיתה
התורה האלהית מדברת בחדוש העולם כמו שאמרנו התבא׳ אם כן שחדוש העולם
נושא לתורה שהיא החכמה׃

פרק ג׳

וראוי שתבין כי שמנה תנאים ראוי שימצאו בנושא המיוחד לכל
חכמה׳ האחד שיהיה נמצא אותו הנושא׳ השני שיהיה הכרחי
באמת השלישי שיהיה מושכל׳ הרביעי שיהיו לו חלקים החמישי שיהיו לו סגולות
ומיוחדים הששי שיהיה נכר ונודע מכל שאר הדברים המוגבלים באותה החכמה׃
השביעי שמטבע אותו הנושא יוכרו כל שאר הדברים המבוארים והמסופרים באות׳
החכמה׳ הח׳ שכל הדברים הנחקרים באותה החכמה יותחסו אליו׃ אולם התנאי
הראשון שיהיה נמצא׃ כי אין לנו ידיעה מהבלתי נמצא כמ״ש ארסטו בראשון מספר
המופת׃ והשני שיהי׳ הכרחי באמ׳׃ כי מי שמציאותו מזוייפת לא תהיה לנו ממנו ידיעת
באמת ולכן אין האמונה בנמנעות ומה שיפי׳ האדם מבליה׳ אולם השלישי לפי שגדר
הידיעה הוא קנין השכל המושג לנפש מסבות אמתיות ומתולדות נקנות והתחלות
כמ״ש בספר מאמרות׳ והרביעי והחמישי׃ לפי שהידיעה תבחן תחלה אותם החלקים
והסגולות ומבחינתם יושכל הדבר בשלמו׳ ולכן כל מי שאין לו חלקי׳ אז לא ימוערו כו׳
אין לנו ידיעה שלמה מתכנו ולזה לא כרע לאל יתעלה באמת ולא לשכלים הנבדלים
לפי שאין להם חלקים יבחנם הדמיון והמחשבה ויפעל בהם השכל כמ״ש בראשון
מספר המופת׳ אולם הששי הנה אותו היחס שיש בין המותם והחותם שבין נושא
החכמה לחכמה אבל המותם יודע לחותם משאר הדברים אם כן הנושא ראוי שיהיה
נודע לאותה החכמה יותר משאר הענינים׳ ואם השביעי שמטבע אותו הנושא
יוכר וכו׳ לפי שארסטו בראשון מהופת התחלת בסוג אחר איזה סוג שיהיה היא
סבה לכל הדברים האחרונים׃ אם כן הנושא במהו ראשון ראוי שיהיה סבה
לאחרונים בהכרה ובידיעה׃ אולם הח׳ שכל שאר הדברים וכו׳ כי כאמר כל מה
שכשיג מהחוש האחר והיה סבתו המותם הח׳ אליו ייוחס אותו ההבנה כן כל מה
שיודיע וינגבל בחכמה האחת ראוי שייוחס לנושא החכמה האחר שהחכמה היא אחת
להיות הנושא אחר והנה כשנחקור היטב נמצא כל התנאים בחדוש העולם אם כן
חדוש העולם נושא לתורה ולפי שהחכמה הראשונה והאחרונה לאדם היא התור׳ והיא
נושאה לא יתבאר מדרך העיון יתחייב שתבארהו התורה שהיא למעלה מהחקירה
ולא יקרה מזה בגל ולא הכונה שבארנו העיר מאמר אחד אמרו רב יצחק לא היה

פרק שלישי מהמאמר הראשון

צריך להתחיל התורה וכו׳ הנה רבי יצחק כשתמה אמר
שבתחלת העיון והמחשבה יראה שאין לנו צורך להתחיל מבראשית להורות חדוש
העולם לפי שאם לא בא אלא להכיר ממנו שבוש הקדמות די במה שאמר בעשרת
הדברות כי ששת ימים עשה ה׳ שהאריכות בספור זה מותר. אחר שלא יתבאר על דרך
העיון מופתי אבל הוא קשה החקירה ועוד שהתורה במה שהיא תורה אין לה לחקור
בשום ספור רק להכין הדרכים שבהם ישלם התקון לגוף ולנפש ואם כן לא היה צריך
רק להתחיל מהחדש שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל בה וכמו שבעל החכמה
מצד שהוא בעל חכמה אחת אין לו לחקור בעניני חכמה אחרת כן התור׳ מצד שהיא
תורה אין לה לבאת מבלתי מה שיתחייבו הנמוס התוריי והוא הנחת המדות
והדרכים המקנים השלמות האנושי ועוד שהתחלות החכמה אי זו שתהיה ראוי
שתהיינה מבוארו׳ בעצמם לא שיפול הספק בהם להיות המבוכה הנופלת בהתחלות
רב הנזק כמו שהרשו בראשו׳ מספר השמע הטבעי ובראשון מהשמים והעולם ולהיות
התורה החכמה האמתית אין ראוי לשום התחלתה בענין שנבוכו כל המעיינים בו
ולא התבארו להם בברור וזה ממה שיביא הספק והבלבול בלב המעיינים וזה כיון ר׳
יצחק באמרו לא היה צרי׳ להתחיל וכו׳ ואם כן מה טעם פתח בבראשית ונתן טעם על
זה שאם יאמרו אומו׳ העולם והנה בתחלת העיון יראה זה הטעם קל על פני מי העיון
וכמעט לקלותו תבטל בחינתו כי מה לנו למאמר הסכלים ולהביא ראיה מן השוטים
אבל כשיבחן בכור העיון הטוב נמצא מה שים בטע׳ הזה שנתן ר׳ יצחק מן החשיבות
והיתרון והשכלה : וזה שכבר התבאר במה שאמרנו שהשלמות האנושי יגיע לאדם
בידיעה והיא התור׳ האלהית והיה השלמות אמנם יגיע לשלם אם כן התוריי השלמה
ראוי שתנתן לשלם והוא ישראל ונתנה אליו וזהו אמרו כח מעשיו הגיד לעמו ולפי
שהעם השלם ראוי שישב בנבחר המקומו׳ כמו שנראה בדברים הטבעיים שכל עוד
שיתעלו הגשמי׳ יתעלו מקומם והיה מובחר המקומות ארץ ישראל לזה נתנה במתנה
לעם יי אלהי כמסף מזה שהתורה נתנ׳ לעם בחיר יי׳ זה בשבתו במבחר המקומו׳ ולזה
כל זמן שישראל בחוצה לארץ אין התורה שמורה ומקויימת כראוי וכמה מצות
שתלויות בארץ וזהו שבא במקומות רבים בתורה אני יי׳ אלהיכם לתת לכם את ארץ
כנען להיות לכם לאלהים הורה. שכל זמן היותה בארץ ישראל תדבק בהם ההשגחה
באמצעות המצות שעקר שמירתם בארץ וזה שאמר לתת להם נחלת גוים ובא רבי
יצחק ואמר שלזה התחילה בחדוש העולם להשלים העולם קטן הראוי להשלימו. והוא
ישראל הקרוי אדם כי כאשר בחדוש שכללי נפסקה התנועה ונשלמה. באדם שהוא
העולם הפרטי וכל שת תחת רגליו כמו שאמר וירדו בדגת הים וגומר. והושיבה
במבחר המקומות שהוא גן עדן כן ישראל שהוא מבחר המין נתן לו מבחר מקומות
הישוב ותורה לעבדה ולשמר׳ וכמו שאמרו רז״ל לעבדה זו מצות עשה ולשמרה זו מצות
לא תעשה. ולהיו׳ מחק התור׳ לתת השלמות והטוב לאנשיה כדי שתיישירם להצלחה
האחרונ׳ לכן התחילה בדרוש הזה והמסופק מצד העיון שספקנו לא יתבאר אלא מצד
התורה האלהית וזה שאם לא תתפרסם זה הדרוש באמיתו׳ לא נדע בנפש יאמרו אומו׳

העולם

העולם שמסכים אחר דעת היוני בקדמו׳ כי ירושת ישראל ארץ כנען היה על צד
ההצלחות ובמקר׳ כמו שיקרה לגנב כי יגנוב למלא נפשו וזה אמרו שאם יאמרו אומות
העולם לסטים אתם שכבשת׳ ארצות שבע גוים ועכשיו בבאור התורה החדוש בכללו
ובחלקיו כמשפטו לכן מתי תועלות האחד. באור זה הספק שנסתפקו בו החוקרי׳ והתור׳
תכריע הדעת הכורך בו והשני שתכלית העולם השפל הוא ישראל ולזה נתנה לו
מבחר הארץ והתורה וזה יתבאר מפתיחת התורה בחדוש העולם שבארה באריכות
בגלגל הדורות ומבחר היתם והמשפחות ומי התחיל לקרוא בשם יי׳ ולפרסם מציאותו
ואחר כך לא סרה מתקן שכיבי העולם הנמשך מהמשפחה שמשובחת ונמשכו הדברי׳
בסדר הזה עד סוף התורה אם כן חדוש העולם משה לתורה לא תצוייר זולתו וזה
אמרו כל הארץ של הקב״ה היא הוא ברואה ונתנה לישראל לאשר ישר בעיניו כלומר
הוא נתנה לראויים אליה לקיים תורתו שקיום התורה תכלית נתינת הארץ לישראל
כמו שאמרנו ולהיות תכלית הדבר קודם במחשבה ובמעלה לדבר ואם הוא האחרון
לזה התורה בפתיחתה שמה חדוש העולם להורות על זה התכלית הנזכר זו כונת רז״ל
באמר׳ בשביל תור׳ שנקרא׳ ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית ברא שמים וארץ
ובמלת בראשית נרמזו תורה וישראל וכאלו כונו שלשתי אלו התכליות לרמוז מעלת
השם ולהורות תכלית התורה לנו פרסם החדוש באריכות שבפני אלו הקטבים תסוב
התור׳ בכללה ולמה שתכלית נתינת הארץ לקיים התור׳ והיה לא תתבאר נתינת הארץ
אם לא בבאור חדוש העולם כמו שאמ׳ רבי יצחק הנה מזה הצד היה ראוי לתור׳ לשים
בתחלתה חדוש העולם כדי שיתבאר מי הוא הזרע הנבחר שלו ראויה הארץ הנבחרת
אחר שתכלית הארץ לו הוא לתכלית קיום התורה עליה וראוי שיודע אחרית דבר
מראשיתו ואם לא היה נודע חדוש העולם בברור לא היה נודע ירושת הארץ לישראל
אם היה בעצם או במקרה אבל יאמרו אומות העולם שהוא במקרה ובגזל אכלם ואם
כן ימשך שקיום התורה עליה הוא במקרה ותבטל כוונת התור׳ לפי דעת זה בכר מה
לפי שכבר תקבל הפחות והיתר בעצם ולא תהיה שלמה ואם לא תהיה שלמ׳ לא תהיה
אלהית לפי שהדבר האלהי הוא כעשה בתכלית השלמות׳ ואמנם איך ימשך זה
הוא כפי מה שאומ׳ שאחר שקיום המצות תם בארץ ישראל כפי מה שאמר הרמב״ן
בפרשת אחרי מות ואין אנו מחוייבים בגלות אלא במצוות עשה שהם חובת הגוף
כתפלין ומזוזות וכמו שאמרו רז״ל בפסוק הציבי לך ציונים הנה אם היתה ישיבת ארץ
ישראל ערא׳ לישראל ותליית התורה ומצותיה בה מקרה גם תור׳ ומה שהוא במקרה לא
יתמיד אם כן עכשו שאנו בגלו׳ כבר בוטלה כוונת התור׳ וקבלה השנוי ולא היו מצותי׳
כתוכות בעצם אחר שרובם תלויות בארץ ודירת הארץ ונתינתה מקרה מוחלט וזה
רחוק שתתלה התורה בדבר שהוא מקרה ולא ייוחס לכונה אלהית רק לסבה רחוקה
לא מסבה עצמית ואם כן כבר אפשר שתתחלף זו התורה באחרת ולא תהיה נצחית
וזה בטל והמביא אל הבטל בטל בהכרח אם כן הניחנו נתינת הארץ לישראל היות
במקר׳ דבר בטל והכ׳ הבאור באיכות נתינת הארץ לישר׳ וכי היא בעצם להיות נחלת
עבדי יי׳ וכדרקתם ויסר׳ אבל נחלתו ג״כ זה הבאור דבר שים לו צורך באור גדול בעקר

פרק שלישי מהמאמר הראשון

התור׳ ומצוותיה והיותה אלהית וזה לא יתבאר אלא מחדוש העולם א״כ יסוד התור׳ וכו׳ שהוא
בענין המיוחד חדוש העולם ועל הכונ׳ הראשונ׳ יחקור בה מענייני אותו הנושא והיום
שמצאנו עון ואנחנו אסירי עוני הגלות הזה ואם לא נוכל לקיי׳ מצו׳ התור׳ כראוי כי איך
נשיר את שיר המצוות ועמייתם על אדמת נכר שהתורה תלוייה בא״י הנה זה קרה
מצד העונות ואחר שזה מקרה לא החזיק לעד מציאותו ויום גואל קרוב ממנו לקבץ
נדחי ישראל והניחם על אדמתם ותכונן ארצם ותורתם זאת נחלת עבדי יי׳ וצדקתם
ולכן היה ביאת המשיח ואמונתו עקר מעקרי התורה כמו שאמר הר״מבם בכלל
העקרים ומי שכופר בו כופר היות התור׳ נצחית אחר שעקר קיום התור׳ בארץ ולזה
טעה מי שחשב לתפוש בדברי הר״מבם ז״ל בשומו ביאת המשיח עקר כי היא העתיד
לבא ולא יאחר להשיב התורה ליושנה יודע בגוים לעינינו היות עדות יי׳ נאמנה וכל
מי שכופר בו כופר בתורה היותה שלמה אלהית אחר שעקר קיומה תלוי בביאת
המשיח ואם לא יבא המשיח נמצאו רוב המצות בטלות והנה חותם הנביאים צווה
ואומר זכרו תור׳ משה עבדי וכו׳ ואין להבי׳ מפרק חלק מאמ׳ רבי הלל אין להם משיח
לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה כי רבי הלל לא היה כופר בעקר המשיח חלילה
אבל דעתו לומר שהראיות שבאו על המשיח בישעיה כבר אפשר שנפרשם על חזקיה
מלך יהוד׳ ונראה שנתקיימו הנבואות ההם בימיו ואף על פי כן תפשוהו על דבורו זה
והשיבו עליו רז״ל שרי ליה מאריה להלל כי למה שיהיה מובן דבורו גודר פרץ גדר
האמונה אמר לו זה שראוי לחכם שיהיה נזהר בדבורו שלא ימשך ממנו שגיאה
לשומעים כמו שאמ׳ רבותינו זכרונם לברכה הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת
גלות ותגלו למקום מים הרעים וכו׳ והנה התורה ביארה זה בפירוש אם יהיה נדחך
בקצה השמים וכו׳ משם יקבצך ה׳ אלהיך ומשם יקחך ואמר קודם זה ושב ה׳ אלהיך
וכו׳ ואמר מבאר החזרת השלמות בידיעת התור׳ ומל יי׳ אלהיך וכו׳ ואתה תשוב ושמעת
בקול יי׳ וכו׳ וכן כת׳ הר״מבם ז״ל בפ״א מספר שופטים וז״ל אל יעלה בדעתך שהמלך
המשיח וכו׳ עד אמרו שהתורה הזאת איננה משתנית לעולם ואין מוסיפין וכו׳ עד אמרו
ואם יעמוד מלך דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבעל פה
ושבכתב ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק וכו׳ הנה באר הרב כונת זה העיקר שהוא
לבנות ולחזק את בדק בית התורה ההרוס ולהחזירו לתוקפו לפי שהיא נצחית לא
משתנית ואם כבר ביטול קיום עשיית׳ בימי הגלו׳ עוד ישיבנה באהלי הקין׳ והשמירה
כמי מועד בזמנה שהכופר בעקר זה כופר בתורה כולה והיותה נצחית וכל זה הורה
לנו באור התורה חדוש העולם בפתיחתה שהוא היסוד לכל העקרים ועליו מוסד בנין
התורה בכללו: תאת היא הסבה אצלי שלא מנאו הר״מבם בכלל
העקרים שהיא היסוד להם ויש הפרש גדול בין יסוד לעקר שכל יסוד עקר ואין
כל עקר יסוד והנה היסוד למורכב הוא הדבר הקודם לו שממנו יורכב ועקרת
צורת ההרכבה הנמשכת כאלו תאמר שבנין הבית היסוד לו בהכרח שעליו יבנה
ועקרי הבית הם הקורות והאבנים והעפר אבל אם לא היה היסוד קודם להם שוא
עמלו בוניו בו כן חדוש העולם היסוד הקודם לכל התורה שעליו בנתה ביתה
ועליו

וכ ליו ימידו כל העקרי׳ וכן תמצא הרב ז״ל שרמז זה בספרו בחלק ב׳ פ׳ כ״ז כבר בארתי לך שהאמנת חדוש העולם הוא יסוד התור׳ כלה בהכרח וכו׳ וכן אמר הרמב״ם פ׳ כ״ה ז״ל ודע כי עם האמנת חדוש העולם יהיו האותות כלם אפשריות ותהיה התורה אפשרית וכו׳ עד אמרו אלו התאמת להם מופת על דעת ארסטו על הקדמות תפול כל התורה בכללה ראה איך באר הרב ז״ל חדוש העולם לא עקר לבד אלא יסוד ולפי שהוא ראוי להקדים היסוד לבנין מזה הטעם פתח בבראשית ומזה הטעם לא מנאו הרב לפי שלא מנה אלא העקרי׳ וחדוש העולם יסוד כאשר אמרנו וידוע שהיסוד קודם במעלה לעיקר נמצא שחדוש העולם קודם במעלה ובטבע לעיקרי התורה שכשיאמן הוא יאמנו כל העיקרי׳ וכשיסתלק מהאמונה יסתלקו כל שאר העקרים ואין לומר שיאמר מדוע לא שם הרב גם כן מציאות האל יסוד לתורה כמו ששם חדוש העולם לפי שמי שיודע ויאמין בחדוש העולם כבר יודה ויאמין מציאות האל בהכרח אחר שהדבר לא יחדש עצמו ואם העולם מחודש יש לו מחדש בהכרח אבל לא יתהפך שמי שיודה מציאות האל אולי יכפור חדוש העולם כמו שעשה הפילוסוף ולכן היה ראוי להיות יסוד התורה חדוש העולם שהוא המשא לשאר העקרים והוכרחה התורה לסומו בתחלת דבריה להיות ארכי מצותיה הוטבעו עליו :

הפרק ד׳ ואם יקשה אדם עלינו ויאמר איך שמתם חדוש העולם יסוד לתורה ולא תחקור התור׳ בו רק בתחלתה ומתנאי נושא החכמה שהחכמה תחקור בעניני אותו הנושא בעצם וכלל אותו החכמה ושרשיה יחקרו בו והנה רוב התורה במצוות העיוניות והמעשיות דבריה וחלק מועט ממנה בא בבאור החדוש :

נשיב לזה בשני פנים שהם חזקי׳ כל אחד בפני עצמו. האחד שאחד שחדוש העולם יסוד כל התורה הנה הוא נושא אמתי לה כי בכל מקום שתכית מצות שהתורה אמרה תשלם אמתתה באמונת חדוש העולם ומכחו כוסרו יחד משפטי יי׳ אם כן בכל מקום מצוותיה מוקטר מוגש לשמו ומנחה טהורה. השני שחדוש העולם יבחן בשתי בחינות בשני ענינים אם חדוש העולם הכללי וחלקיו שהוא המציאות הכללי ואם חדוש העולם הפרטי ואישיו הוא האדם. הנקרא עולם קטן כמו שאמר והנה זה הבחינה הראשונה תחקור בו התורה בתחלתה מהטעם שכתבנו ומהבחינה השנית תחקור מתחלתה ועד סופה שכל הספורים והמצוות שבה אמנם באו להקנות שלמות לעולם קטן ולתקן עניני אישיו באופן שיהיו מיושרי׳ להגיע להצלח׳ האמתית ולתכלית האחרון ולזה תמצא סדר היחס שנמצא בין שני בחינות הללו שבחדוש העולם הכללי תתחיל לפרט כל הנמצאים ונפסקה כל התנועה והתכלית כח באדם ואחר כך אמר ויכלו השמים והארץ וגומר כן בחדוש עולם הפרטי התחילה לפרט כל הדורות מאדם ועד נח מנח ועד אברהם והאריך באברהם שהוא האב האחרון לאלא האדם שהוא במעלה ובחשיבות והזכיר יוצאי חלציו ובנו הנבחר ומתנת הארץ לו ומתנת התורה לו כמו שאמר בסדר לך לך במה אדע כי אירשנה כי אין ספק שאברהם השלם בהיותו בספרו בבחינת הארץ לזרעו כמו שאמר אני יי׳ אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה חשב כי המתן האלהי הזה הנכבד יש לו תכלי׳ נכבד

שבשביתו נאכלת מתת אלהים לו שהארץ שאין ראוי שיחשב שכונת הארץ לו היתה לתכלית שיתאחז ויאכל מפריה ולא בשבת זה אמ' הכתוב לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהי' ואמרו חכמי' ז"ל כל הדר בח"ל כמי שאין לו אלוה: אמנם אין ספק שנודע לאברהם מעלת הארץ ומעלת היושבי' בה בקדושה ותכלית התור' וקיומה עליה ולזה אמ' במה אדע כי אירשנה כלומ' הנה ידעתי שהאל לא יעות משפט ורואה אבדה כנעני' יותר מאומות מחזיקים בארץ אמר שזה בשבת עון יגרום לגרשות מעליה ורשעת הגוים שבה ל' הורישם וישארו רשעים מהם ושמתיה אוחזת ביד ישראל יהיה להם דבר יהיו מוכנים לעד בטוחים שבשביתו לעולם ירשו ארץ ואחר לדעת מהו זה הדבר מושיב יחידים על האדמה הנבחרת וזה אמרו במה אדע כי אין ספק שהתיחדות מקום נבחר לאיזו מה או לאומה מה מכין הדבר מעשה האלהים שכל מעשהו באמונה ולזה השיבו השם יתברך קחה לי עגלה משולשת וגו' ואמר רזו לקרבנות שבאמצעותם תמרה שכינה על ישראל והם מכוונות תלויות בארץ כמו שאמר השמר לך פן תעלה עולותיך וכו' כי אם במקום וכו' והורה לנו בבירור שאף על פי שיגרום החטא לזרעו להגלות מארצם ולבטל הקרבנו' לא לעולם יריב אבל ירחם ה' על יעקב וזהו וירד העיט על הפגרים וישב אותם אברם והראה לו כל השעבודים העתידי' לבא על זרעו ואחר כך נאמר לו בסוף ביום ההוא כרת יי' את אברם ברית לאמר לזרעך אתן וכו' ונכתב המתנה לא היתה לתכלית נפסד בטל כמו שאמר' רק לתכלית נכבד מעולה והוא שמירת התורה על הארץ ולפי שהתורה נצחית ירא' שהעם לא ישיגם הכליון בגלות וישובו לירושתם ולמתנתם כימי עולם וכשנים קדמוניות וזהו שהזכיר המתנה המוחלטת אחר הראות לו כל הגלוי' שישתעבדו בניו ביד אומות העולם יזכו או לא יזכו ישובו למתנתם להיות זאת הארץ בלתי ראויה להחזיק בה שום אומה כי אם האומה הישראלית והראיה לזה שאין ארצנו מקבלת אויבינו כי לא תמצא ארץ בכל הישוב שהיא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה שום אומה והשתדלו להושיבה ואין לאל ידם וכמו שאמר הרמב"ן בפירוש התורה מכלל מה שאמר' התבאר שחדוש העולם יסוד ונושא שעליו מוסד כל המצוה והתורה והותרו הספקות:

פרק ה'

ואחר שהגענו זה ראוי להביא הדעות שמצאנו לאחרוני' מחכמינו בחדוש ולבאר איזה מהם יבחר ונכון כשחקרנו אותם מצאנו שהם שתי דעות יש מי שחשב שהעולם נתחדש מלא דבר באחלטה וזהו דעת הרמב"ם ורבי' אחרים ויש מי שירא' שהעולם נתחדש מדבר מצד מה וזהו דעת הרלב"ג פרק שבעה עשר וזה לשונו הנה לא ישאר אלא שיהיה יש מאין מצד ויש מיש מצד ושזה זו החלוק' שנעלמה מהקודמים ואולם היותה יש מיש היא שתהיה מגשם ואולם היותה יש מאין הוא שתהיה מגשם כעדר כל צורה כו' אלו הם הדעות שמצאנו לאחרונים ומהי שראוי לשים עין העיון בדבריה' ולא נחוש להביא דעות הקודמים שכבר הביאם זולתנו אבל נחקור אם דעת הרלב"ג יתאמת מהטענות שהביא לאמתו או ראיותיו לא יתמו האמת בזה ואיזה משתי הדעות נבחר לפי התור' ויותכן הכתובי' ולפי שמביאו הרב ז' חסרתי

בהעדר

בהעורר לחקור החקירה הזו נרצה לבטל ולהשיב על הטענות שעשה הרמב"ם נגד הפילוסוף וגם רצה לבטל דעת הרלב"ג שהניחו גשם קדום רק מכל צורה ורצינו שכל טענותיו שטען נגד הרמב"ם ז"ל מחשש ותוהו כתשבו לו רצינו לסלקה מעל הרב בחזקת היד ולקיי' דעתו וכן למה שנבאר שכל מה שטען נגד הרלב"ג איננה טענה לבטל דעתו כבטל אותם הטענות שהביא נגדו ונקביל טענות הרלב"ג באופן חזק ובזה נבאר הכונה מהבלתי צודק ונתחיל תחלה במה שהתחיל :

פרק ששי

אמר הרב ן' חסדאי בספרו כלל ראשון מהמאמר הג' פר' וז"ל והאמנם לתשוב' הרב בטענ' הראשונ' שהטענו' שמפאת הפועל צרי' להתבונן בה מאד וזה שהגזרה אשר תחליט ואמר שהיציאה מהכח לפועל איננו שנוי בחק הנפרד לטוען בה טענו' וזה שלא יצויי' צאת הדבר מהכח לפועל בלא סבה מחודש' אם בעצמו ואם חוץ מעצמו ושיקר שיהיה חוץ מעצמו אחר שאין שם דבר נמצא יהי' אם כן חדוש הסבה בעצמו וחדוש הסבה הוא השנוי עד כאן : הנה זה החכ' בונה טענתו על תהו כי אמרו שלא יצוייר צאת הדבר מהכח לפועל בלא סבה מחודשת וכו' זה אמנם יצדק בבעל החומר שיהיה דבר בכח ויצא מהכח לפועל. וכאמר שצאת הדבר מהכח לפועל אי אפשר בלא סבה מחודש' אם בעצמו אם בחוץ אמנם במי שאינו גוף כבר באר הרב שאין בו כח ואפשרו' בשום פני' ולזה אם נעשה ולא נעשה עת אין זה שנוי בחק הנפרד ולא נאמר שהוא יציאה מהכח לפועל ולכן לא יהיה לסבה מחודשת בעצמו כשיפעל אחר אשר אין בו כחיות כלל ומי שאין בו כחיות כלל ואפשרות נמנע השנוי בחוקו א"כ כשיפעל לא נשתנה בשום צד כי הוא יפעל ברצון וכשם שלא נשיג עצמותו כך לא נדע אופן רצונו אם כן טענתו קו תוהו וכו' ובמה שאמר וזה לשונו ועוד שהנפרד שהוא בפועל תמיד במהו נפרד ואין בו דבר מן הכח המאמר בו שיצא מהכח לפועל הוא מאמר סותר נפשו ע"כ , יש להפלא מחכמת זה האיש שרצה לייחס לרב ז"ל דבר שלא האמינו כי הוא אמר בטענתו שעשה נגד הרב שהגזרה שתחלט ואמר שהיציאה מהכח לפועל איננו שנוי בחק הנפרד ואמר זה הלשון נגד הרב וידוע שהרב לא יחס לנפרד יציאה מהכח לפועל בשום צד אבל אמר וזה לשונו ואין זה שנוי בחק הנפרד ולא יציאה מהכח לפועל לא שיאמר שהיציאה מהכח לפועל איננו שנוי בחק הנפרד כמו שאמר זה החכם בספרו בשמו וידוע שיש הבדל גדול בין ב' הלשונות למי שישכיל אם מעט ואם הרבה כי בין האומר שאין בנפרד שום שנוי ויציאה מהכח לפועל ובין האומר שהיציאה מהכח לפועל איננו שנוי בחק הנפרד הפרש גדול כי האחד מסלק הכח מהנפרד במוחלט והשני איננו מסלקו ממנו אבל אומר שאינו שנוי בחוקו והחכם הזה תפש המאמ' השני ויחסו לרב והו' הרב אשר לא דברו ואין בדבריו מתום אם אמר זה כמנגד לרב כמו שיראה מאמרו ועוד שכבר אמרנו שדברי הרב פלאים וקיימים מקיב' הסבוש אף שהטענה השנית צודקת מצד עצמה שאמרנו בנפרד שהו' בפועל תמיד שיצא מהכח לפועל הו' מאמ' סותר נפשו והפלא מזה החכם שדבריו סותרים את דבריו ולא הרגיש שתחלה אמר שחדוש הסבה בעצמו הוא השנוי וחזר ואמר שאמרנו בנפרד שהוא בפועל תמיד שיצא מהכח לפועל הוא מאמר סותר נפשו

פרק ששי מהמאמר הראשון

אך אמת שיסתור דברי הראשונים שאמר שהוא בפועל תמיד אין בו חדוש סבה אמנם
לא יסתור דברי הרב כי לא יקבלו סתירה : ועוד כתב החכם ז״ל ואולם השכל
הפועל שיפעל בעת ולא יפעל בעת אחרת הוא לחסרון המקבל אבל הוא בפועל תמי׳
אין בו דבר מהכח אבל כשלא יהיה לחסרון המקבל כדרושנו זה כשלא יפעל אין
נמלט בו מהכח עד כאן : זה הענין כבר נתעורר הרב עליו וזה לשונו ואולי
חשב חושב שבזה המאמר קצת הטעה וזה שהשכל הפועל אמנם התחייב שיעשה עת
א׳ ולא יעשה עת אחרת לא מפני ענין אחד בעצמו אבל מפני הכנת החמרים אמנם
הפעל ממנו הוא תמיד לכל תמיד ואם היה שם מונע מהפועל הוא מפני הזמנ׳ החמרי׳
לא מפני השכל בעצמו ידע זה החושב שכונתינו איננה להגיד הסבה שבעבורה עשת
הבורא בעת אחת ולא עשה בעת אחרת ולא חייבנו בזה המשל ואמרנו שכמו שהשכל
הפועל יעש׳ בעת א׳ ולא יעשה בעת אחרת והוא נפרד כן השם ית׳ לא אמרנו זה ולא
חייבנוהו ואלו אמרנו זה עשינו הטעה אבל אשר חייבנוהו והוא חיוב אמתי שהשכל
הפועל איננו גוף ולא כח בגוף אף על פי שיעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת היה
סבת זה איזה דבר שהיה לא יאמר בו שיצ׳ מהכח לפועל אלא שהיה בעצמו אפשר ולא
היה צריך למוציא יוציאהו מהכח לפועל וכו׳ ע״כ הרב ואחר דבריו אלה מי יקום
על ימין לשטנו אם הוא המשביר לכל עם הארץ מקו׳ הספק והמוליד התרעו׳ מי
הוא זה השולח לשונו להתחכם על מאמרו יפרוש כנפיו כמחדש דבר מעצמו שלם
ישלם אם אין לו דין אמת ונמכר דבורו בגנבתו או מעונש עיניו מראות ברעת
והרב ז״ל מתהלך בתומו כדיק ותשב באיתן קשתו שלמ׳ תורתו ורצוייה הנה שכרו
אתו הלא באר הוא שאין דעתו לבאר עתה הסבה למה פעל עת זו ולא פעל עת אחר׳
אבל אמנם יכוין שבאי זה מהעתים שיפעל לא יאמר בו שיצא מהכח לפועל אחר שאין
בעצמו שום איפ׳ ולא יאמ׳ שיש בו חדוש רצון באופן שישתנ׳ באותו החדוש כמו שנשתנ׳
אנחנו ברצונינו כשנפעל בעת מה אחר שנצא מהכח לפועל ונשא האפשר ולדעת זה .
באחך הנפרד כמבע בחוקנו אחר שלא נוכל להשיג מהותו אבל מה שאמר החכם הר׳
חסדאי בדרושנו זה כשיפעל אין המלט מהכח בו הנה אם רצה במאמרו זה בכח
הפועל צדק וידוע שזה הכח לא יכנר אל הפועל ולזה מה שאמר כבר הוכח בפועל
תמיד להיותו נפרד זה חלוף לא יתכן ע״כ איננו חלוף כי זה הכח לא ינגר אל הפועל
כלל ולא יחליפנו ומה הכח שבחו המסורר ע״ה ובידך כח וגבורה לא מהכח המנגר
לפועל שהו׳ חסרון בחוקו ית׳ ואם רצה בכח המנגר לפועל והו׳ מליצה מאפשר מציאו׳
הדב׳ קודם מציאותו וכל אשר התמיד בלתי נמצ׳ הנה יאמ׳ שהו׳ בכח והוא אשר יצטרך
אל משכן החמר יהיה בו כמו שיאמר באנושות שהוא בכח בזרע וזה הכח
הוא המנגד אל הפועל אמנם לא ידרקו דבריו כי אין בו יתברך שום כח לקבל
ההתפעלו׳ והשנוי חלילה אבל יש כח לפעול בעת זולת עת לא יחיי׳ זה שנוי בחוקו ולא
התפעלות כלל אחר שעצמותו יתברך מסולק מכל צד מצדדי ההתפעלות והשמי
אמנם יקבלהו בעליו בכח בו מתפעל ואם כמבע מחוקו זה לא יחייבהו אותו אליו שבה
כלל לעולם ולפי שלא באן זה החכם זו הבחינה בא לומר מה שאמר וחייב הפסר
הסברת

הסברא קודם ההקפה במושג. הנה ידוע שזה השתדלו׳ לרק מביא לעורון ולטעות ׃
עוד כתב החכ׳ וזה לשונו וגם אשר השיב בשאלה הב׳ שהשאלה מה הביאו לפעול
בעת זולת עת בלתי ראויה ונתן הסבה בזה למה שאין לרצונו יתברך
תכלי׳ יוצא ממנו ולזה טבע הרצון כן חייב לפעול כשירצ׳ ׃ הנה אם רצה שאין לרצונו
בכלל תכלי׳ יוצא ממנו הנה צריך בזה להיו׳ רצונו עצמו וכמו שאין לעצמו תכלי׳ יוצא
ממנו כך אין לרצונו תכלית יוצא ממנו ואם רצה שאין לרצונו המיוחד לפעול בעת זו
תכלית יוצא מרצונו הנה כבר ייחס לו יתברך פועל בלי תכלי׳ כי אם היה מהפועל
בכללים לו תכלית והוא ההטבה והחכמה הנה היותו פועל בעת ידוע הוא פועל מה
ואין לו תכלי׳ וזה מגונ׳ מאד בעיני כל בעל שכל וכ״ש בחק הש״י תמא׳ ח״כ עדיין השאלה
ע״כ ׃ הנה מאמ׳ הרב בלשונו כן אמ׳ כשלא יהיה לפועל תכלי׳ אם בשו׳ פנים לא היותו
נמשך אחר הרצון יהיה הרצון ההוא בלתי צריך למביאים והרוצה ההו׳ ואף כ״פ שלא
יהיו לו מונעים לא יתחייב שיעשה תמיד אחר שאין שם תכלית אחת יוצאה מבגללה
יעשה ויתחייב כשלא יהיו לו מונעי׳ למצוא התכלית ההו׳ שיעשה כי הפעל הזה נמשך
לרצונו לבד ע״כ ׃ וכשיבחן מאמר הרב לא יובנו ממנו מה שהבינו זה החכם שהכונה
באמרו כשלא יהיה לפועל תכלית אם בשום פנים אלא היותו נמשך אחר הרצון וכו׳
כלומ׳ שלא יהיה פועל לסבה תכליתי׳ מחוץ תחייבהו או תביאהו לפעול מה שפעל כמו
שהאדם ע״ד כשיבנה הבית אמנם יביאהו לבנותו להסתר מהחום או מהקור ולמסתו׳
מזרם וממטר ואלו היה הזמן שוה לעולם בחום ובקור או יהיה מוגל משאר המקרים
לא יבנה בית אמנם פעלו יתברך אינו כן שיפעל מה שיפעל לסבה חצונית תחייבהו
לפעול ולא תסתלק הסבה החצונית ההיא לא היה פועל שאמנם יפעל לסבה תכליתי׳
נמשכת מרצונו לא להועיל לו אלא להשפיע מטובו לנמצאים וזה לא יצטרך למונעים
ולא למביאים זהו מובן מאמ׳ הרב לא כמו שאמר זה החכם שיהיה פועל ללא תכלי׳ כי
היות הפועל פועל ללא תכלית יבחן בשני פנים אם שיפעל ללא תכלי׳ יחייבהו לפעול
הפועל ההו׳ ואותו התכלית חוץ מעצמותו כמו שהמשלנו באדם ואם שיפעל ללא תכלי׳
ר״ל שלא כוון בפעלו זה תכלית כלל כמו שיפעלו הסכלים וזה גם כן נמנע בחוקו
יתברך אמנם נאמר בש״י שיפעל ללא תכלי׳ וכווין בזה ללא תכלית יוצא מרצונו יתברך
לא שיהיה לפועל ההוא תכלית שבעבורו פעל והוא ההטבה והחכמה כמו שאמר
וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ׃

פרק ז׳ ויוכל לומר שלזה כיון אומ׳ כל הנקר׳ בשמי וכו׳ כלומר כל קרואי הנמצא׳
אמנ׳ יקראו בשמי להיותו ממציא לכלם ומשפיע להם מה שהוכנו מהטובו׳
ולא תחשוב שהיה צורך מה אלי במציאות העולם עד שהעירני סבה מחוץ להמציאו
שאמנם היתה כונתי להשפיע שלמות לזולת וזה ולכבודי בראתיו והוא הכבוד המוחלט
שכל כבוד הנמצאות יאצל מאתו הכבוד הבב״ת כמ״ש המשורר רומז לזה הבו לי״י בני
אלים שרצה להורות בזה המזמור שהכבוד האמתי לש״י לא לשום נמצ׳ לפי שהו׳ יתברך
משפיע כל הנמצאות מטובו ולא הושפע לו המציאו׳ מזולת וזהו הכבוד המוחלט הנותן
בלתי מקבל וכדי שיתבאר העיון בזה היטב נפרש כל המזמור ׃ ונאמ׳ כי לפי שהשכלם

פרק שביעי ממאמר ראשון

היה לשכלים הנבדלים ואחריהם לנבראים אחרי שהתבא' היותם שכל ואחריהם לאדם.
בעה"ז אם כן מהראוי שאלה הג' משכילים יתנו ההוד והשבח האמתי למי שהוא משפיע
להם הטוב וההשכלה והוא הש"י ונתינת ההוד הוא העיון והידיעה וההשג' בו יתברך
וכי הוא יתברך נבדל מכל נמצ' ואין לו שום יחס עמה' כמ"ש ואל מי תדמיוני וכו' במלת
קדוש נפרש נבדל מכל תארי הנמצאי' שמלת קדושה נאמרת על הפרישות וההבדלה
וכמ"ש הר"ם ולהיות אלו הג' מינים מכירים למי שאמר והיה העולם וההפרש שיש בינם
ובין קרואיו לזה הזכיר הנביא שלש קדושות קק"ק יי' צבאות והקריאה רמז להשפעת
השלמות המאצלת זה מזה כמ"ש התרגום ומקבלין דין מן דין ולזה הזכיר המשורר
הנה אלו הג' מינים. והזכיר ראשונה אלו השמים להיותם יושבים ראשונה במלכות
השלמות והם השכלים והנבראים וקראם בני אלים אם במי להיותם עלולים מאתו
יתברך ואם שים להיות' בלתי נפסדי' שלשון אלים הרצון בו חזקים כמו ואת אילי הארץ
לקח ולפי שהשכלי' הם עלולים קצת מקצ' ואם יש להם מעמידי' ידועי' בעלה הראשונה
כמו שאמרנו למעלה לזה קראם בני אלים ולכן לפי שהנבראים יקבלו השפע מהשכלי'
שהם בני אלים אם כן בכלם יצדק בני אלים ואחר שהזכיר אלו הזכיר המין השלישי
באחרית וזה אמרו יי' יברך את עמו בשלום משכים עם המאמר אתם קרויים אדם.
והנה כונת המזמור הכוללת להורות שהוא מחוייב המציאו' וכל השאר אפשר המציאו'
ולבאר שכל המורכבים ישתנו ויקבלו ההפסד והוא יתברך לא ישתנה:

ונתחיל לפרש הפסוקים על הסדר הבו ליי' בני אלים מהו השבח שתתנו לו. הכבוד
המוחלט להיותו ממציא כל המציאות בכללו וחלקיו ולא קנה דבר מתנה
אלא מהזולת וזהו הכבוד האמתי כמו שאמרנו וכן תתנו לו יתברך החוזק המוחלט
שהוא בלתי משתנה וזה אמרו ועוז ואמר הבו שני פעמים לפי שכלל באומרו בני
אלים שני עניינים כמו שאמרנו לכן אמר הבו שני פעמים ולפי שהשם יי' יורה לחיוב
המציאות כמו שאמר הר"מבם לכן אמר הבו ליי' כבוד שמו וכבוד השם הוא היותו מורה
על חיוב המציאות וכי הוא העלה הראשונה המקנה המציאות לזולת למה שהתבאר
שהמציאות עלות ועלולים משתלשלי' זה מזה אין תכלית למספרם שקר חוייב אם כן
שתכלה שלשלת המציאו' לנמצא מחוייבת המציאו' שהוא מקור המציאות לכל והוא הש'.
ולפי שאין לו ית' שום יחס עם שום נמצא מהנמצאות שמציאותו אינו כמציאותינו
והדברי' כאלה הם נאמרים בו ובנו בשתוף השם לכן אמר השתחוו ליי' בהדרת קדש
כלומר הכנעו לפניו להיותו מתואר בהדרת הפרישות וההבדל הבלתי משכים בשום
נמצ' כמו שאמ' מי כמוך נאדר בקדש ולפי שכל שני דברים שאין בהם יחס לא יפול
ביניה' הדמיון לכן אמר נור' תהלו' שההלול שאנו מהללים והשבח ותארי' אינם מיוחסי'
בנו ובו בענין אחד ולכן הוא ראוי להללו ולפי שהוא יתברך רב העליליה ולו נתכנו
עלילות הנמצאות והפלאו' מגדר יכלתו את' עושה פלא שבהתחלף הפעולו' יתחלף חלוף
הפועלים והנה אין לשום נמצא יכולת על הפלאו' בלתי ליי' לבדו כמו שנ' לעושה נפלאו'
לבדו ולכן כמביא ראיה על היותו נאדר בקדש אמר עושה פלא ורצ' להורו' העניני'
המשתנים וההוים הנבראי' מאתו יתברך ולפי שהקול יורה על המאמר והמאמ' יורה

על

על הגזרה לכן הדברים הנגזרים מאתו כנה אותם בשם קול והזכיר שבעה קולות
לרמוז לשבעה מיני הויו׳ והם ארבע יסודות והדומם והצומח והחי ובעבור היות רוב
סבות ההויה וההפסד נמשכות אחר הכחות הגלגליו׳ שבתנוע׳ הגלגל יתערבו היסודו׳
כי יעלו האדי׳ למטה ויורידו המי׳ למעלה ובאור ובחשך ימתקו מזגיהם והחום ירחיב
ירפה ויבשל ויגדל והקור יקבץ ויגביל המתהוה וזהו מהפעולות שמיוחדות להם
ותחלת ההתמזגות שיתחדש. ומהם השני אידים שהם תחלת אותות השמי׳ אם המטר
מהם אמר קול יי׳ על המי׳ וכן במקצת בתורה שאמר ואיד יעלה מן הארץ ויזכר יי׳ ויבמת
יי׳ וכו׳ להורות כי שני האדים הנזכרים הם סבת הולדת המקורים והרכבת הצמחים
והב״א והתבאר בספר אותות השמי׳ שמכח תנועות השמי׳ והמזגתם יתהוו שני אידי׳
האחד לח והשני יבש אמנ׳ הראשון הוא חם ויבש כטבע האש ונקרא קיטור ועולה עד
החלק העליון מהאויר שהוא חם ויבש הנקרא אתיר לקורבתו ליסוד האש והגלגל
ולהתלהבו שם מתנועת הגלגלים יתהוו ממנו אותות השמי׳ ויהיה חמר אל כר השמי׳
ובעלי הזנבות וכוכבא דשביט והוא הכוכב המדלג הנקרא כוכב נופל והשלהבת גם
לרעם ולרעש ולברק הנקר׳ אש לוהט אמנם האחד השני כחלק לשני מינים המין האח׳
הוא חם ולח כטבע האויר והשני קר ולח ואם בו חום מה והנה לכבדותו יעלה עד
מקום השטח הראשון לא בו והראשון הוא כטבע האוי׳ ועולה למעלה מהפוך הכיבוץ
והשני לקורו וכבדותו יעלה אלין לא בו ויתהוה ממנו המטר והשלג והברד אבל לא
הטל והכפור שהם יתהוו סמוך לארץ : הנה המטר אמנם יתהוה מהאיד העולה
מן הארץ ובפרט מן הים בחלק האמצע. מן האויר שלא יתלהב מקורבת האש והגלגל
ולא יתחמם מהפוך הכיבוץ שהוא חלק קטן מהאויר ויתהווה למטה ממקום האיד הלא כי
יעלה עד שמה לא בו והוא שם מים בכח ויתהוו שם מים בפעל וזה שאמר קול יי׳ על
המים וכו׳ אל הכבוד הרעים וכו׳ רמז להוית שני האידי׳ הנזכרים והאותות הנמשכות
מהם והם הרעם ויתר הדברי׳ שהזכרנו והמטר ואמנם הזכיר ברעם ואמר אל הכבוד
להורו׳ כבודו יתברך שאם מהוית האיד שהו׳ קטן הערך לשאר ההויות ימשך הרעם
ממנו שהו׳ הקול המבהיל והמפחיד לבות בני האדם אף כי נפחד ונירא מפני פחד יי׳
ומהדר גאונו כי מלא כל הארץ כבודו ואות׳ על מים רבי׳ רמז ליסוד המים ולהיות הים
המים הרבים שבעולם ירצה שהם היסוד מהמים הטבעיים רוצה לומר שהמקום
הטבעי למים הו׳ הים כמו שאריכנו בספר אותות עליונות מאמר שני : ואומר קול יי׳
בכח קול יי׳ בהדר רצה בזה שלהיות אלה הדברים מתהוים בסבת התנועה הגלגלי׳
והתנועה תורה על מניע שהדבר לא יניע עצמו אם כן זו התנוע׳ הבלתי בעלת תכלי׳
תורה על מניע בלתי בעל תכלית לזה אמר קול יי׳ בכח רוצה לומר בכח הבלתי נפסק
וכלה ולפי שהשלמות המצוא בהווים יורה על השלם הבלתי בעל תכלית ולזה אמר
קול יי׳ בהדר קול יי׳ שובר ארזי׳ רמז לצמחי׳ ואמר שבר יקרה בהם השנוי וההפסד
מצד טבע הרכבתם ואם שהשם יתברך שעברם לצורך הבא וזהו אמרו וישבר יי׳
את ארזי הלבנון ולפי שהארזים הם היותר גבוהים כמו שאמר אשר כגובה ארזים
גבהו דבר מהם תחלה והוא הדין לשאר הצמחים כמו מן הארז אשר בלבנון ועד

פרק שביעי מהמאמר הראשון

האחוז שבקיר ואמ׳ שכבר יקרה בהם ההויה וההפסד עד שיתנועעו כמו עגול לקלות
תנועתו וכן קל מהרה יכרתו והזכיר שרין שהוא הר בא׳ שבו הר צומח עצים וארזים
רבים ואחר זה הזכיר יסוד האש ואמר קול יי׳ חוצב להבות אש להורות אל מה שיקנה
מהסבירה וההמזגה הטבעית יסוד האש במזג המורכבים שהתבאר שהכח הטבעי
לא יפעל זה בחום וזה החום איננו אש אחר שהיה האש מפסיד הבא לא מהוה להם וזה
החמימות מהוה ולכן זה החמימות דומה לחמימות המלאכותי רצוני אמר. תשערא
המלאכ׳ לפעול פעל מהפעולו׳ אשר תפעלה וזה תבוא׳ בכל מה שהיה מהמלאכו׳ תפעל
בחמימות וזה החמימות היא בעלת צורה בה היא שמורה השעורה בהכרח והיא
הכח הזה : ודע שארסטו יר׳ שבחלק האוירי מהזרע כח יקראהו כח נפשי
לא כפש׳ג׳ שיכא כפש זכה גאלינוס ויקראהו תכייר ופעמים ספק אם הוא הבורא או
זולתו והכותן אותה אבלו רוצה לומר אבל ארסטו הוא השמש ושאר הככבים עם בעל
הזרע כבעל הזרע או לברם כמתהוים מעצמם ואבל זולתו והוא אשר ירצה ארסטו
באמרו שביסודות כח נפשי מסובבת ואמ׳ זה כי הוא גם כן ביסודות רק בכח קרוב
שאחר שהכח הו׳ בזרע העובר והא׳ ביסודו׳ שהם בכח זרע כי ישובו כמתחי׳ והצמח בעלי
חיים אם כן הכח הנפשי המהוה מסובך ביסודות ומעורב בהם בכח נקנה מחום
השמש ושאר הכוכבים שביסודות חום שמימיי משא לזה ולכן יתהוו מהם צמח
ובעלי חיים מה ובכלל לפי זה שדעת זה הכח הנפשי במשלו המיוחד שהוא החלק
האוירי השמימיי דומה לצורת המטה אמר בנפש האומן שהוא הנושא המיוחד למהוה
והוא כח נבדל מיר׳ שפעולתו בזולת כלי גופני שהחום במה הו׳ חום לא יקנ׳ התמונה
ההדרגה גבמו זה יקר׳ שכל כמו שהתבאר בספר הנפש ואל זה רמז חוצב להבות
אש שהוא יתברך המשער זה החום המהוה והגוזר אותו על ידי האמצעיי׳ כמו החוצב
דבר מה להכין אותו באופן שיהיה כאות לשמו בבנין ההוא ועל ידי החכיבה ישוער
זיוגבל בתאר מיוחס אל האומן המלאכותי ואמרו קול יי׳ יחיל מדבר רמז ליסוד האויר
ואמרו יחיל מדבר רמז לרוח שהוא מורכב וטבעו טבע האויר והנה האיד היבש שהוא
חרם לרוח יתהוה בארץ מחום השמש המגיע אלית בשני פנים אחד מהם קרוב
משפני הארץ הספוגיים והוא אשר יתלט ממנה ויגביה לעלות : עוד ירד כשיתקרר
ויהיה ממנו הרוח והשני זה האיד הווה בבטן הארץ העמוק וכשיקר׳ לו שלא ימצא
מקום לצאת יתהפך בבטן הארץ ויתנועע באותם השבילי׳ הכריס והמעברי׳ המכוסי׳
ואז יהיה רעש באותו חלק מהארץ שתתילד בה זה הרוח ועל זה אמ׳ קול יי׳ יחיל מדבר
והזכיר המדבר להיותו גובר עליו החום והיובש והרעש ירבה במקום כזה לפי
שסבתו האיד החום היבש ולזו הסבה יהיו הרעשים החזקים במקומות שיתחזקו בם
העבש והשממות ובמקומות הרבי המערות וזה להסגר הרוח באלו המקומות יותר
מבזולתם : ואמרו פעם אחרת יחיל יי׳ מדבר קדש להורות כי כמוני׳ ארץ ויוסביח
מלפני ארץ הכל שיחיל המדבר הגדול והנורא שהוא מדבר קדש מפניו באמת זה
המדבר מוטלת על הבריות ועם כל זה ירעש וירגם מלפני יי׳ וכל שכן שאר מקומות
הארץ המרבות ארץ ממקומה ועמודיה נרמז בזה ליסוד הארץ ושכבר יקרה הסבה

והפסד

והנפסד ובאמרו קול יי׳ יחולל אילות רמז לבעלי חיים ויהיה יחולל מלשון חוללא ידו נחש בריח שפירש יצירה והזכיר האילות להלית תנועתם ולהיותם ארוכי החיים ואמר שכבר יקרה להם השנוי במה שיחש ת שפס מקום היותם ומזונם ואחר שהזכיר השנוי והנפסד הקור׳ לכל אלו המורכבי׳ הורה שבעולם העליון ובפרט בשכלים לא יקרה השנוי והנפסד וזה אמרו ובהיכלו כלו אומר כבוד ואמ׳ כלו להורות שאים מהם לא נעדר ולפי שהשם יתברך הקיים האמתי ואפי׳ בהשתנות אמי הארץ והפסדם לא ישתנה אמר ה׳ למבול ישב וכו׳ ישיבה תורה על הקיום ולהורות יכלתו ית׳ על כל הנמצאות לעשו׳ כל אשר חפץ בהם אמר וישב יי׳ מלך לעולם ולפי שבעולם הזה האדם הוא המשכיל הנברא בצלם אלהים והוא מבחר המינים והמין הנבחר מהאדם הוא ישראל לטוב טבע מקורה ומעלת השכלתה לכן אמר יי׳ עוז לעמו יתן ואין עוז אלא תורה הנותן החוזק לעוסקים בה להשאירם לעד כדי שיתדמו לעליונים שהשם יתברך השגיח על זה העם שאף על פי שישיגם ההפסד מצד הגוף יהיו קיימים באים מצד הנפש וזה בסבת התור׳ הנתונה להם מהשם יתברך ולפי שדרכי התורה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ושומרת האדם מההפסד הקור׳ מצד מלחמת יצה״ר לזה אמר יי׳ יברך את עמו בשלום אם כן הכבוד האמתי הוא לשם יתברך וזה אמרו ולכבודי בראתיו ולפי שהעולם נברא מהאין המוחלט אמר בראתיו ואמר יצרתיו במורכבים מחומר וצורה כמו הגרמים אף עשיתיו כנגד עה״ז שנאמר בו נעשה אדם :

פרק ח׳

ואחר שבארנו המזמור נבוא למה שהיינו בו ונאמר ומה שאמ׳ הר״ר חסדאי שהיותו פועל בעת ידוע הוא פועל מה ואין לו תכלית וזה מגונה בחק כל בעל שכל כ״ש בחקו ית׳ כבר בארנו שהוא ית׳ פועל לתכלית ככבר אמנם אין התכלית דבר מחוץ יחייבהו לפעול בסבת אותו התכלית המתחדש המביא לפועל כי הוא יתברך פועל ברצונו לתכלית ההטבה אם תאמר למה פעל עת זולת עת אחר שיחסו על כל העתים יחס אחד כבר השיב עליו על זה ואמר שאמתת הרצון ומהותו זה ענייננה שירצה ושלא ירצה ואם היה הרצון ההוא לבעל חמר עד שיבוקש בו תכלית אח׳ ונמצאת יהיה רצון אינו משתנה לפי המונעים והמתחדשים אמנם רצון הנפרד שאינו מפני דבר אחר בשום פנים משתנה ולא היותו רוצה דבר עתה וירצה זולתו מחר שנוי בעצמו ולא יביא זה לתת סבה אחרת כמו שהיותו פועל ולא פועל אינו שנוי כמה שאמר והנה יתברך שרצונו רצון הנפרד יאמ׳ עליה׳ רצון בשתוף השם ואין דמיון ביניהם ע״כ : ולכן אם ישתנה רצונו כשנפעל עת ולא עת לא ישתנ׳ רצון הנפרד אחר שאין יחס בין הב׳ רצונים ובזה הותרו כל הספקות שספק על הרב ונשארו דברי הרב בגבורתם · ואולם בספקות שחדש בטענות שעש׳ הרב לקיים חדוש העולם וכתב וז״ל תחלה אומר שאם הורינו בהם שיתנו האמ׳ בזה הדרוש שהנה לא יחייבו היות החדוש מהאין המוחלט כו׳ עד אומר וזה שהטענות האלה כשיעויין בהם לא יחייבו אלא כונת מכוין ורצון רוצ׳ ע״כ . גם הרב ז״ל לא היה ברצונו להוכיח מאותם הטענות החדוש במוחלט רצוני היותו מהאפס הגמור כי כבר ידע כח הטענ׳ מה יוסיף ומה יתן רק רצה להוכיח לבטל דעת המאמין שזה המציאות כלו ע״כ

פרק שני מהמאמר הראשון

פירוש שכשיבחן עניינו יר' האפשר רצוני שהמציאות תלקח ראיה על היותו בכונת
מכוין ורצון רוצה ולא כ"כ מחיוב כמו שאמר והביא ראיה מהחלוף הנמצא בגרמים
השמימיים שהפעולות המתחלפות יורו על כונה ורצון כמ"ש פרק כ"ב מהשני אמנם
להוכיח החדוש מהאפשר הנזכר נסמך על זה על דעת התורה והקבלה אחר שלא
התבאר סותרו בתוספת כמו שהוכיח ואמר ז"ל ואמנם העירותיך עוד שלא תדחה' שהוא
אפשר שימשיך לדרוש לתמורים אחר בספק שיספקהו על חדוש העולם כו' עד אמרו
וכיוצא בזה כאמר באמת לא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטלה שלהם כו' והנה
באר שהו' נשען בחדוש העולם על משמעות התורה והקבלה אחר שהוכיח מהמציאות
היותו ... על כונת מכוין הפך האומר בקדמותו : ואמר הר' חסדאי וזה לשונו ולזה:
הטענה ... מחיוב מציאות התכלית בגרמים אבל לא ימנע בהם התכלית ע"כ
הנה אמנו יתברך ... התכלית ההוא בשימו ואם אי אפשר מבלתי שיחוייב רצון:
... המחוייב שלא היה הרצון ההוא קדום גם כן קו יתן ואדע ע"כ · ואני שכבר
באר הרב המכב ... זה ע"כ החיוב ואמר ז"ל אמנם כל מה שזכרו בעניני הגלגל לא
נתן בזה עלה מבוארת ולא ... הענין בו כל סדר שיתכן לומר בו החיוב שהנה
גדולה בגלגלים מהם שהמהיר התנועה למעלה מן המתאחר התנועה ומהם מה
שהמאחר התנועה למעלה מהמהיר התנועה ומהם מה שתנועותיהם שוות אף על פי
שקרבתם למעלה מקרבתם ועניינים אחרים מאד עצומו' בחיק בזכות היות הענין על
החיוב עד כאן לשון הרב : הנה הטענה הזו תמכת המכאוס ע"כ החיוב לא כמו שאמר
הר' חסדאי : ואמרו ואם אי אפשר מבלתי שיחוייב רצון רוצה כו' נראה שהפילוסוף לא
הזכיר כלל רצון לא קדום ולא מחודש רק אמר שהכל נמשך אחר החיוב ואמרנו רצון
וחיוב שני מקבילים ואף שנאמר שהרצון קדום לא יתחייב היות הפועל הנמשך
מהרצון הקדום אבל נאמר שהוא מחודש אחר שהוא יתברך חדשו ברצונו והוציאו
לפועל המציאות הרמוז בעת מיוחד עם היות שהיה כבר בפועל המציאותיו ברצונו
הקדום אמנם לא יצא לפועל הרמוז רק בעת שהסכים הרצון ההוא להוציאו וזה
המובן מדברי הרב לא כמו שהבינו זה החכם והכרבוני והבן זה ההבדל :

עוד כתב הר' חסדאי ז"ל ואמנם הטענה השנית הלקוחה מההקדמה האו' שמהאחד
הפשוט לא יתחייב אלא אחד פשוט למערער שיאמר שלא תחייב חדוש ואם
שההקדמה ההיא אם היה שתחייב רצון ורצה גם היא עצמה תחייב כשיהיה הרצון
אחד פשוט שהרצון ירצה שיהיה רצון מורכב למה שהרצון מתפשט בכל חלקי
המורכב ולזה מה שיחוייב כו' עד אמרו ולא יתחייב אם כן מהטענה הזו החדוש
הזה וכל שכן חדוש הזמן שלא יתחייב מהנו וכו' והנה מי שיבין דברי הרב על אמתתם
ידע היות טענת זה החכם בטלה וזה שהרב אמר שארסטו הניח שמהאחד הפשוט לא
יתחייב אלא אחד פשוט ולזה גזר שלא התחייב מהשם חיוב ראשון אלא שכל אחד
פשוט לא דבר אחר ואמר שהשכל הראשון סבה לב' והב' לג' וכן כלם וכל אמר ירחיקו
השכלים יתחדש בהם הרכבת ענייני' אחר שמושכליהם רבים וטען הרב כנגדו ואמר
שעם הודאתנו לו בזו ההקדמה והסברא איך היו השכלי' סבה לחיוב הגלגלים מהם

ואיזה

ואיזה ערך יש בין האור והנבדל שאין לו אור כלל וכן ישאל ויאמר לו הענין האחר
הפשוט שהתחייב ממנו הגלגל איך יהיה והגלגל מורכב משני חמרים וב׳ צורו׳ חמר
הגלגל וצורתו וחמר הככב הקבוע בגלגל וצורתו ואם יהיה הענין כפי החיוב כמו
שאמר ארסטו אי איפשר לנו בהכרח לזה המורכב מבלתי סבה מורכבת יתחייב על
חלקה האחד גרם הגלגל ועל חלקה האחר גרם הכוכב זה אם יהיה חמר הככבים
כלם אחד והנה יתכן שיהיה עצם המאיר מהם עצם אחר עצם החשוכים שאין
להם זוהר עצם אחר וכבר נודע שכל גשם מורכב מצורתו וחמרו והאריך הרב
לטעון כנגדו בענין זה ואמר אבל כשנאמר שזה כלו בכונה מכוין פעלו ויחדו
כמו שגזרה חכמתו אשר לא תושג לא יתחייב לנו דבר מאלה השאלות כלם אבל
אמנם יתחייבו למי שיאמר שזה כלו על צד החיוב לא ברצון רוצה והוא דעת שלא
ימשך ענייננו על סדר המציאו׳ ולא נתנה בו עלה ולא טענת מספקת וכו׳ הנה א״ב טעות
הרב ודבריו כלם להוכיח שהשכל נעשה ע״כ הרצון לא ע״כ החיוב וכאשר נאמין זה ויש׳
לנו או יסופק עלינו אחד מהספקו׳ שספקנו נאמר שרצונו יתבר׳ כן גזר ואנחנו לא נדע
רצונו כשם שלא נשיג עצמותו וישיגנו הקצור והלאות בחקירה הזו אבל ישאר
במבוכה והספק הגדול מי שיאמין שהכל נמשך ע״כ החיוב ואין לו דרך לצאת מהספק
כמ״שה ומה שאמ׳ החכם שהרצון במורכב ירצ׳ שיהיה מורכב אחר שיתפשט בכל חלקיו
זה אמנם ימשך למי שהכיח היות המציאו׳ על צד החיוב שהנמשך ידמה למחייב אותו
בהכרח ואם היה פשוט יהיה פשוט ואם מורכב ירכיבהו אמנם לאומר שהשם יתב׳
המציא הכל ברצונו נפל מעליו זה הספק ואין זה אלא כמו שספר המשורר על אותם
הטועים הנוטע אוזן וכו׳ ואמר עליהם בינו בוערים וכו׳ כן האומר איך ברא השם ית׳
האדם מורכב והו׳ פשוט אם היה המציאות האדם על צד החיוב יפול בזה הספק אבל
שכל הנמצאים ברא השם יתבר׳ ברצונו ואיך ברא זה נעלם מעיני כל חי שהידיע׳
והרצון האלהי לא ידענו זולתו יתברך · ולפי שלא בחן זה החכם בין הפועל בחיוב
והפועל ברצון נפל ברשת השגיאה לתפוש על הרב וסברתו נסתר׳ והיא נתפשה וידוע
שיש הפרש גדול בין הפועל בחיוב לפועל ברצון שהפועל בחיוב לא יקדם הפועל
לפעולתו בזמן אבל היא מתחייבת תמיד לעלתה בהתמדתה ואי אפשר הפרדה
ממנה בשום פנים ועל דרך זה יאמין ארסטו שהתחייב המציאות מאתו יתברך
ולכן יקשה לתת סבה להתחלפות הנמצאי׳ אמנם הפועל ברצון יקדם הפועל לפעולה
בזמן ולא היה המציאו׳ נמצא כלל ושבעתה נמצא ברצונו יתבר׳ הפועל אותו ועל דרך
זה נאמין אנחנו המשכי׳ אחר תורה ולכן יקל לנו סבת ההתחלפות הזה ונאמר שיש
מיחד יחד כל גלגל במה שרצ׳ מצד התכונ׳ ומהירותה את שאנחנו נסכל אופני החכמה
בהמציא זה כך והכל היה לתכלית נכבד מהרוצה אחד שלא היה דבר נמצא והוא
יתברך ברא הכל ברצונו אולם לדעת מי שיאמין החיוב שלא יקדם הפועל לפעולה
בזמן ולא סר היותו פועל יקשה לו קושי גדול שלא יוכל לצאת ממנו לתת עלת
ההתחלפות זה שלא יאמר כן התחייב מרצונו שאמרנו חיוב ורצון שני מקבילים
כשיובן ברצון ענין הכונה והתיחדו׳ לענין בלתי נמצ׳ ונמצא לא כמו שהבין זה החכם

ואמר ז״ל ואם אי אפשר מבלתי שיחייב רצון רוצה מה המונע שלא יהיה הרצון קודם וכו׳ שכבר באר״נו מהו המונע והוא שלא יוכל לתת סבת המתחלפו׳ אחר שהיה הרצון ההו׳ קדום בשכב׳ באר הרב שהאו׳ ברצון קודם שנו׳ מלת החיוב והשאירו ענינו אולי מנו ליפות המליצה וכו׳ אם כן אין הפרש בין אבל המבין האמת בין אמר׳ נתחייב המציאות מהשם יתברך ובין אמרנו נמשך המציאות מרצונו הקדום ולזה ירא׳ שמה שטען כנגד הרב דבר בטל, וכמו שהא׳ בחדו׳ הזמן שהזמן אינו מפעולת פועל הנה נבאר שהזמן עצמו מכלל הנברא או׳ כמו ש״ה ונבאר בו מקום הטעות בזה ׃

פרק ט׳

ואחר שבטלנו דברי זה החכם ושלקנוס מעל הרב נבטל ראיותיו במה שהביא על טענות רלב״ג ונבאר שאין בכח דבר שיוכל להקביל טענו׳ רלב״ג ולנגדם בשלמות׃ כתב הר״ חסדאי ז״ל ונאמר תחלה שאין בכל מופתי הר״ל ולא א׳ בהם שיתן האמת בזה הדרוש וכו׳ עד אומר והנה מבואר במין הראשון שאם יחלוק הבעל דין ויאמר שהסגולת אשר ייחדם להווה ייוחדו לנאצל מבעל שכל יפלו׳ כל מופתי המין ההוא וכו׳ הנה כשנעיין בדברי הר״ל נמצא שהשלשה סגולות שייח׳ להווה לא יתכן שימצאו לנאצל מבעל שכל ע״ב החיוב אם הא׳ והיא שההווה כשמ׳ לתכלית מה מבואר היות זו הסגולה להווה לא לנאצל ע״ב החיוב וזה שהדבר שימשך ע״ב החיוב אף על פי שיאצל מבעל שכל אין בו סבה תכלית שהתכלית יורה על פועל ברצון והוא אשר יפעל לתכלית מה לא הפועל על צד החיוב ולכן לא נאמר בשמש בעת עלותו על הארץ למה פעל האור אחר שהיה האור מתחייב ממנו ואי אפש׳ חלוף זה ולא נאמר גם כן באש כששרף למה פעל השרפה אחר שהיה פעל מתחייב מטבעו לא לכונה ממנו וכן הבעל השכל אחר שמושכל המציאות הזה מתחייב ממנו ואי אפשר שירצה חלופו לא יאמר בו לתכלית מה נתחייב ממנו שהתכלית אמנם יבוקש לכל מחודש שנעשה בכונת בעל שכל אמנם הדבר שאינו מחודש לא יבוקש לו תכלית כמו שא׳ המורה פרק י״ג מהשלישי׃ וז״ל ודע שמהגדולה שבראיות על חדוש העולם למי שירדה האמת הו׳ מה שיעמוד עליו המופת בנמצאו׳ הטבעיו׳ כי לכל דבר מהם תכלית אח׳ ושזה מפני זה וזה ראיה על כונת מכוין ולא יצוייר כונה רק עם התחדשות מחודש וכו׳ ולזה הנאצל מבעל שכל ע״ב החיוב כשיאמר בו היה לתכלית מה הוא מאמר מותר כפשו לא כמו שאמר זה החכם וזה שהתכלית יורה על הרצון וידוע שהחיוב והרצון שני מקבילי׳ ואם כוון ברצון היותו קדום ואמר זה החכם שיצדק בו המאמר שיהיה לתכלית מה מבלתי שיחייב הויה מחודשת כבר אמרנו במה שקדם שמי שיניח הרצון קודם כמו שאמר הנרבוני הו׳ דבר אחד עם מי שיניח החיוב אלא שמשנה הענינ׳ במלות שונות שאמ״נו בו קדום יורה על החיוב בהתחייבות העלול מהעלה׃ ועוד ירצה שהתכלית לא נמצא בהווה לא במה שאינו הווה וזה שאחר שהתבאר שתכלית הדבר אינו הדבר כאלו תאמר שתכלית הכסא אינה מעצמות הכסא אם כן התכלית הוא ענין יוצא חוץ מעצמות הדבר לא ימנע אם כן מחלוקה או סבת זה התכלית הסבה החמריית והצוריית או הסבה הפועלת כי אין שם סבות זולת אלו ושקר שיהיה החמריית והצוריית אחר שאלו הם מעצמות הדבר והתכלית יוצא חוץ

בעצמות הדבר כמו שאמר כשאר אם כן שיהי׳ הסבה הפועלת סבה ראשונה ועצמי׳
להמצאת התכלית ההוא במה שיפעלהו והתבאר אם כן שהדבר שאינו מפעולת
פועל אין בו סבה תכלית אחר שהסבה הפועלת היא הפועלת לתכלית לא זולתה
מאחר הסבות אם כן האומ׳ שהפועל כאכל מבעל שכל על צד החיוב נשאלהו אם הבעל
שכל יש לו ידיעה בתכלית הפעולה המתחייבת ממנו או לא אם יאמר שיש לו
ידיעה באותו התכלית נאמר לו לא ימנע מחלוקה או ידיעתו באותו התכלית היתה
קודמת לפעולה או מתאחרת לה או היתה הידיעה בפעולה ובתכלית יחד עם היותר
קודמת ידיעת התכלית לפעולה אם כן לא היתה הפעולה מתחייבת ממנו על צד
החיוב אלא על צד הרצון אחר שהי׳ התכלית קודם לה ועדין לא היתה הפעולה נמצאת
מזה ברצונו ׳ אם היתה הידיעה מתאחרת בתכלית והית׳ הפעולה קודמת לו בידיעה
אם כן היה אותו התכלית מקרה לאותה הפעולה והיה הבעל שכל התחייב התכלי׳
לפעולתו הוא במקרה אחר שלא ידע בה שום תכלית רק אחר מציאות הפעולה כי
התכלי׳ העצמיי קוד׳ לנפש הפועל לפעולה ואם הוא אחרית המעשה ולזה אם תמצא
פעולה מה לא הרגיש בה הפוע׳ שום תכלית רק אחר המצאה יאמר שהתכלית ההוא
מקריי בה אחר שהפועל לא ידע בה שום תכלית קודם המצא׳ הפעולה ׳ אם נאמר
שהידיעה בתכלי׳ ובפעולה היתה יחד בחק הפועל על צד החיוב אם כן הידיעה שיש
לו בתכלי׳ לא תהיה סבה למציאו׳ הפעולה אחר שהיא יחד במציאות עם התכלית ולא
היה התכלית קודם לה בשום פנים ואחר שלא תהיה התכלי׳ סבה למציאות הפעולה
כלל יהיה הנותנו התכלית דבר מותר ובטל ואין המותר מפעולת פועל בעל שכל כי
הטבע לא נעשה בטל כל שכן מי שהוא על הטבע: - ואם יאמר אומ׳ אחר שהבעל
השכל הפשוט הקדמון היו כל ידיעותיו בפעל יחד אף על פי שידע הפעולה והתכלית
יחד לא יקר׳ מזה בטל כי טבע הבעל שכל כן חייב שתהיינ׳ ידיעותיו כלם בפעל יחד
בכל עת ואולם באר׳ שידיעתו בכח ראשונה ויצא מהכח לפועל בהדרגה בהמשך זמן
ידע התכלית קודם הפעולה שיפעלה מה שאין כן בחק הנפרד שכל ידיעותיו בפעל׳
הגמור ולא ימשך שיפעל ללא תכלית אחר שידע בתכלית הפעולה ואם שהית׳ ידיעתו
התכלית וידיעתו הפעולה יחד בפעל ובמציאות ולא יקרה מזה בטל ׳ נשיב לזה
ונאמר שעם הודאתנו שהנפרד לא תהיה לו ידיעה בכח באופן שתצא בעת מה לפועל
לפי שאיננו בעל חמר ואי׳ לו התלות בשום כח כלל אחר שהי׳ הכח ממשיגי החמ׳ אמנם
הנפרד ידע בשלמות הדבר המוחלט אחר שידיעתו סבה למציאות אותו הדבר׃ ואם
התחייב ממנו התכלית והפעולה יחד לא ימנע מחלוקה או היתה באופן כי כשימצא
התכלית תמצא הפעולה והפך או תהיה ידיעתו כי כשתמצא הפעולה ימצ׳ התכלית
עמה יחד ולא יתהפך אם הראשון ימשך א״כ שלא פעל לתכלית אחר שהתכלי׳ והפעולה
יחד שהפועל לתכלית התכלית יקדם לו בידיעה ויקרא תכלית בהקש אל המציאות
הנמצא חוץ לנפש ואם הוא ראשון בידיעה ולזה יקרא התכלית סבת הסבות ואם היה
הנפרד לא קדם לו הידיעה בתכלית לידיע׳ הפעולה לא יאמר שפעל לתכלית רק׳ דרך
שעברה והמקרה לא בעצם ולא בנכל לות׳ כאכל מהשכל לתכלי׳ מה אחר שלא ׳נתאמת

התכלית ולא הפעולה ואם היה נאצל ממנו לתכלית מה היה התכלית קודם לו בידיע׳
קודם אצילות הפעולה ואמנם הנחנו שהפעולה והתכלית נאצלו יחד ממנו אם כן
לא קדמה לו ידיעה בתכלית ואחר שלא תקדם לו ידיע׳ בתכלית היה אמרנו שפעולתו
נאצלת ממנו לתכלית מא׳ בלתי עצמיי׳ והמקשה כי הקשה את רוחו ואמץ לבבו לומר
שהתכלי׳ יבחן בב׳ בחינות אם תכלית כולל ואם מיוחד והכולל הוא היות הדבר נמצא
להיות המציאות טוב מההעדר וזה יאמר שהוא עם הדבר יחד וידעהו הבעל שכל
הנאצל ממנו׳ נשיב לזה ונאמ׳ אי זה הבעל שכל הנאצל ממנו הדבר והתכלית יחד או
יש לו ידיעה בזה התכלית הכולל או לא אם יאמר שיש לו ידיעה בזה התכלית או נאצל
ממנו אותו הדב׳ לזה או לא אם הראשון אם כן כבר רצה באותו התכלית אחר שנאצל
ממנו הדבר בסבת אותו התכלית ואינו אם כן על צד החיוב׳ אם לא ידע אותו התכלי׳
אם כן אותו התכלית נמשך בדרך מקרה אחר שלא נאצל ממנו אותו הדבר בסבת
אותו התכלי׳ ואם כן אין הפר׳ בין הפועל על צד הטבע ובינו ומה יתן ומה יוסיף שכלו
אח׳ שלא ידע תכלית הדב׳ הנמשך מי יתן ואדע שכן יתחייב אם נאמ׳ שידעהו ולא פעל
בסבת אותו התכלית ומה שאמ׳ הר׳ חסדאי ז״ל וכל שכן אם נאמ׳ שנאצל לא בחיוב אבל
ברצון קדום שיבדק בו שמאמר שיהיה לתכלית מה מבלתי שיחייב הוייה מחודש׳
ע״כ׳ כבר באמרנו במה שקדם שמי שהניח הרצון הקדום הניח אות המציאות בחיוב
ולא ירנים או שרצה ליפות המליצה כמשה ולזה מבואר שלא יפול שם התכלית במי
שהניח החיוב או הרצון הקדום ובוטלה טענתו נגד הרלב״ג ונדק הר״ל במ״ש שמה
שאינו מפעולת פועל אין בו סבה תכליתית וכי הסבה התכליתי׳ אמנ׳ תבוקש למחודש
ההוו׳ לא לקדום ולזה היה שלא תנתן בדבר מהחכמות הלמודיות סבה תכליתית אם
לא היה זה במה שבה׳ מצד הטבע והבחיר׳ אבל במה שאינם מפעולת פועל לא תנתן
בה הסבה הפועלת והתכליתית׃ עוד כתב החכם ז״ל ולזה הוא מבואר בכל
המופתים ההם מהמין הראשון שהם נערכים על הדרוש להיות מה שהניח בסגולות
ההווה הוא בעצמו הדרוש עד כאן׳ יש להפלא מזה החכם מדוע רצה לזרוק מרה
בדברי הר״ל ולהטיל בהם דופי בדבר ההמוני המפורסם מה שאינו כן על דרך האמת
שכבר באר ארסטו בספר ההקש שהדבר יהיה באור מערכה אם באמת ואם בפרסו׳
אולם הא׳ כמו שהיו שני דברים דבר א׳ באמת ואמנם יתחלפו בשמות וזה כשהיה להם
שמות נרדפים כמו שיבאר אדם בזה הדבר הרמוז אליו שהוא יין לפי שהוא חמר אבל
כשהיה אצלנו דבר מושכל המציאות לב׳ דברים מתחלפים והיה מציאות אחד מב׳
דברים אלו לאחר ידוע בעצמו והשתדלנו לבאר מציאות זה הדבר המושכל לאח׳ משני
דברים אלו במציאותו לדבר האחר כבר בארנו המושכל במושכל אמנם לא יתחייב
שיהיה כמו זה הבאור הוא הבאור שיקרא מערכה כשהיתה הסברא בהם שהם דבר
אחר מזולת שיהיו באמת דבר אחר במספ׳ כמו כשיהי׳ אחד מהם סגולה לאח׳ ויתהפך
על חברו או גדר או רושם או היה א׳ מהם מתחייב לאחר ואם לא היה מתהפך בחיוב
החי למציאו׳ האדם הנה זה הבאור יקרא מערכה במפורסם לא על דרך האמת והנה
כשהניח הדרוש שהעולם הווה והוכיח זה לפי שנתבאר לנו סגולת ההווה לא יקרא זה

הבאור מערכ' על הדרוש לפי שסגולו' הדבר והדבר עצמו אינו ענין אחד באמתות עם היותם מתהפכי' במוש' וזה מבואר בעצמו ׃ וכאשר השתדל אדם לבאר דבר בעצמו ממה שידוע בזולתו הוא אשר יקרא מערכ' והנה' הדרוש הראשון אמ' שבאו' כשהדבר באמר כך לפי שיש לו סגולות המחייבות לו התאר ההוא הנה אין זה הבאור באור הדבר בעצמו אבל באור הדב' בזולתו לפי שסגולת הדבר איננו הדבר ואם כבר יחשב שהו' הדבר להיותם מתהפכים אמנם זו המחשבה מפורסמת וכוזבית לא אמתית ולזה מה שאמ' זה החכם שדברי הר"ל הם מערכה על הדרוש זו המחשבה כוזבית מאתו לא שיהיה כן על דרך האמת והתמה איך נעלם זה מעיני החכם עם חוזק הראותו אלא שרצה לתפוש דברי הר"ל בדבר שהוא נראה בתחלת המחשבה ׃ עוד כתב החכם וז"ל אלא שיראה שכבר לחכמו כיוצא בזה כשהוא אמר לקיים המנעות היות הדבר הקיים בעצמו שופע תמיד מזולתו שאם היה יתחייבו לו בטולים רבים כו' עד אמרו והנה הבטול הראשון שהנית שיהיה הדבר הוא מלא דבר ונפסד אל לא דבר אם היה שנודע בו לא יקרא ממנו בטל כו' כאמר שאם היה הפועל הוייה מוחלטת בזמן מחודש יצדק מה שאמר זה החכם אמנם כשהונח היות הדבר קיים בעצמו ושפע מציאותו תמיד מהשם יתבר' הוא מלא דבר ונפסד אל דבר יקרה מזה בטול וזה שאמרנו בו הווה מלא דבר אמרנו ושופע תמיד שני מקבלי' שאם היה מלא דבר לא היה מציאותו תמיד על הדבקות ואם היה נפסד אל לא דבר נפסק כבר השפע התמידי מאותו המציאות אם לא שנאמר שבאותו עת שיפסד יתהוה ויהיה הוא ונפסד יחד ואין לך בטול גדול מזה ויראה היות זה דעת הר"ל ואם לא באר זה בפירוש שהוא אמר בתחלת פרק ששי וזה לשונו ואולם מה שלא יתכן שיתחדש תמיד על הדבקות מהפועל הנה יחוייב כשיהיה מפעולת פועל שיהיה למציאות הוייה מוחלטת כי הוא לא יהיה מפעולת פועל אם לא הונח שיהיה שם פועל חדוש אותו וכו' יראה מדבריו שהדבר השופע מציאותו תמיד אין לו הוייה מוחלטת ואף כי נאמר שאחר שנתחדש מהפועל שופע מציאותו תמיד ממנו אין לו הוייה מוחלט וזה כבאר אחר זה ׃ ומה שכתב החכם וזה לשונו אבל אומר שלא יתחייב. שיפסד כלל לא אל דבר כל שכן אל לא דבר וזה שהציור והרצון המתמציא והמהוה להתמדתו בעצמו כל שכן שיתמיד ההוייה עד כאן ׃

פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לצדק דברי זה החכם בשום פנים שלפי הנר' מדבריו לא בא עד קצה תבונת הר"ל באמרו שהנגרמים אי איפשר שיהיה שופע מציאותם מהשם יתברך תמיד שהוא לא כיון בזה אל מציאות ההתמדה והשמירה בעצמותם ובעצמות ההוייה להיות כל הנמצאות אמנם יתמידו במציאותם מכח מציאות השם יתברך השומר המתמיד אותם אשר לו יסולק המציאות יסולקו הנמצאות בכללם וכמו שמבואר זה לכל ׃ אמנם כונת הכל בזה היא לבאר שהנגרמים שנתן להם מציאותם בשלמות ומוחלט מיום הבראם והתחדשם שבאותו המציאות שנקנ' להם מאתו יתברך בפעל הנגמר פועלים בעולם הזה באופן שישלם מכללותם מה שבכאן מהנמצאות באופן היותר שלם שאפשר מצד הפעולות שייוחדו לככב ככב מהם ומצד היחסי' שיתחדשו מהתמזגות ניצוציהם כי בזה ישלם קיום הנמצאות

פרק תשיעי מהמאמר הראשון

השפלות ושרדם וישרם ביותר שלם שאפשר לא שישפע זה המציאות לנבראים מאתו יתברך תמיד עד שכשיפעלו יצטרכו לשפע אותו המציאות הנתן להם והשופע תמיד לפי שאם כן לא ימנע מחלוקה או יש לנבראים מציאות כשלם או לא אם יש להם מציאות גמור עד שלא יוכלו להמציא באופן יותר שלם מהמציאות ההוא אם כן הנחנו אותו שופע תמיד מהשם יתברך דבר בטל כי מי שהוא נמצא שלם לא יצטרך לשפע מציאות והניח אותו בו מותר אם לא קנו המציאות השלם מהשם יתבר' אם כן לא ידע אותם בשלמות שאם ידע אותם בשלמות ידע הדבר בחלוף מה שהוא ואחר שידיעתו יתברך מקנה המציאות לזולת ולזה הזולת אין לו מציאות גמור יראה שידיעתו יתברך איננה ידיעה גמורה בו ולזה לא ימנע מחלוקה או בא זה המציאות הבלתי גמור מהפועל או מצד המתפעל או מצד שניהם ושקר שיבא מצד הפועל אחר שהפועל הוא בתכלית ההטבה והשלמות ואיננו כילי בהקנאת הטוב לבעליו׳

אם מצד המתפעל הנה זה יהיה מצד היותו בלתי מוכן וראוי שישאל מה היא הסבה המונעת אותו מההכנה אחר שהחמר שלו זך משאר החמרים עם שיפלא בעיני המעיינים בזמן גדול כזה איך לא הוכן ועדין הוא עומד בחולשת הכנתו ולא יצא אכ כן אל המציאות הגמור והמוחלט וימשך אם כן שמה שימשך מאותו המציאות הבלתי נשלם לא ישלם כי הפעולה הנמשכת מהפועל הבלתי שלם בלתי שלמה עם שיש לספק ולומר ואיך חל המציאות על חמר הנבראים בבלתי הכנה אחר שהמציאות נמשך מהצורה והצורה לא תחול בחמר בבלתי הכנה האלהית   אם לא שנאמר שלחמר היותר נכבד היה המציאות היותר חלוש וטוב ממנו השפל החמר הוא ההיולי השפל שקנה המציאות הראוי בחקו כל אלו הבטולים ודומיהם ימשכו מהנחנו המציאות לנבראים בלתי גמור ושופע תמיד מאתו יתברך ולכן תצדק החלוקה האומרת שמציאותם גמור כראוי להם ביום הבראם כוננו׳ ואם נניח שזה המציאות השלם שופע תמיד מאתו יתברך נצטרך לבא לאותם הבטולים שהניח הר"ל׳

אם הא' הנה יתחייב שיפסדו הגלגלים אל לא דבר תכף השפעם ממנו וישובו לשפוע ממנו שלא דבר וזה באם לא יפסדו יקנו מציאות על מציאות והמציאות שיקנו או יותר שלם מהראשון או שוה או חסר או יותר מהראשון כמצאו שהם הוכנו הכנה יותר שלמה מהא' וכן תמיד יוכנו וזה לא יהיה אלא בהפסד הא' והויית השנית ואפילו נניח שזה יעשה בגרם בלי שום הפסד לא נמלט מבוא לבטולים הראשונים שאמרנו כמו שמבואר זה למעיין׳   אם היה שוה לא הנה לא היה בכאן פועל כלל אחר שהם תמיד באופן אחד מהמציאות כמו שאמר הר"ל׳   אם היה חסר זה החסרון לא יהיה מצד הפועל להיותו בתכלית השלמות ולא מצד המתפעל כי אין לו סבות יבואהו אל החסרון אם כן מאין בא זה החסרון עם שזה הזייה ודבר בדוי׳   הנך רואה שהחכם האומר שלא יתחייב שיפסד כלל לא אל דבר וכל שכן אל לא דבר אם שלא הבין כונת הר"ל׳   ואם הבינה ימשכו לו כל הבטולים הנזכרים ויותר מהמה ומה שאמר החכם הנזכר בהענין בזה בענין בנותן הצורות שיושפעו בציורו ובהזרחת אורו הצורות והם תמיד כל השר ימצא המקבלים וכל שכן שבציורו יתמיד קיום הצורו' אשר

השפיע

השפיע וזה שאחר שהם מוכנים לקבול הצורות עד שלהכנתם קבלו הצורות מהם והיה הזרחת הצורות מנותן הצורות מתמיד אי אפשר מבלי שיתמיד מציאותם וזה מבואר מאד עד כאן לשונו · לא נפלאת היא זו הטענה מעיני הכל ולא רחוקה ודבריו שכבר נתעורר עליה ואמרו ז"ל ואם אמ'און שכבר יתכן שיהיה קיום הגרמי' שופע תמיד מהשם יתברך כמו שישפע קיום האחר בדברים הטבעיים מהצורה על אופן שהתבאר בטבעיות ומזו ההנחה לא יתחייבו אח[...]בטולים הקודמים אמרנו לו שכבר ישלם בזה האופן סבת קיום הגרמים אבל לא ישלם בזה הסבה הפועלת למציאותם ומה שהתבאר מהמופת הקודם הוא שמציאותם הוא מפעולת פועל ולפי שאי אפשר שיונח מציאותם שופע מהשם יתברך תמיד הנה יתחייב שיהיה שופע מציאותם בעת התהוותם וכמו שאמרנו וכו' :

פרק ו' פקח עיניך וראה ההפרש הגדול שבין התמדת המציאות לדבר אחר שקבלו ובין השפע המציאות ההו' והשופע תמיד וכי הספק שהניח הר"ל לא יוכיח רק התמדת המציאות לא שיהיה המציאות שופע שהאחר בקבלו הצורה כבר קבל המציאות השלם הראוי לו כפי חקו ולא הוצרך להשפיע שום מציאו' את' עליו שהא' השלי' עצמותו ואם יצטרך לנמצא יתמיד מציאותו שכל הנמצאו' מצד טבעם יצטרכו לזה הנמצא שהוא פועל מחדש ופועל מתמיד והוא השם ית' אם בבעלי ההרכבה מפני ההפכיות הנמצא בהם ואם בנבדלים מפני היותם אפשרי המציאות מפאת עצמם וצריכי' לנמצא מחוייב המציאות נותן המציאות לכל הנמצאו' ומתמידו בהם לנבדלים באיש ולמורכבי' במין וזה שאמר מי פעל ועשה קורא הדורו' מראש כו' קרא חדוש ההויה המוחלטת לנמצאות פעולה להיותה מפעולת פועל כמ"ש ועז אמר מי פעל וכנה ההתמדה מהמציאות להם עשייה כמו שאמרה התורה אשר ברא אלהים לעשות שהכונה בו להתמיד הנבראים איש כפי אשר תשיג טבעו ולזה אמר ועשה ולפי שהעיון יחייב שיכלו הנמצאות כלם לנמצא מחוייב המציאות שהוא מקור השפע והשלמו' ממנו תוצאו' חיים לכל חי שאם לא כן ילך הענין לבלתי תכלית וכבר התבאר שמציאות עלות ועלולי' אין תכלית שקר כאלו טבע הענין חייב' להיות נמצא אחד מעמיד יסוד קיום למציאו' הכל ובו' תלוי מציאות כל נמצא כל מה שהתמיד נמצא שממנו קנו כל הדברים מציאותם ועליו ישענו וזה אומרו קורא הדורות מראש וכן אמר במציאות העליון לכלם בשם יקרא ולפי שהשם יתברך לא הקנהו שום מקנ' המציאות לפי שאין דבר אחר קודם לו אמר אני יי' ראשון ולפי שהוא הנכחי והקיים האמתי אף כי ישתנו שאר הנמצאות הוא יתברך לא ישתנה לזה אמר ואת אחרוני' אני הוא ואמר אחרונים להורות שעם שיש דברים בלתי נפסדי' וקיימי' כמלאכים וגרמים עם כל זה הם אפשרי המציאות והוא מחוייב המציאות ולזה אני הוא להורות על היותו קיים במציאות ונבדל משאר הנמצאות כמו שאמר ראו עתה כי אני אני הוא וכו' הנה התבאר כונת הר"ל וכמה רחק כונת זה החכ' מכונתו כמה מכי אורת תבונתו ולזה נדחית מעליו טענתו. וענתה בו צדקתו במה שהוכיח. שמציאות הגרם איננו שופע תמיד מהשי' אבל נתחו' הויה מוחלטת ונתחדש ממנו יתבר' חדוש אמתי. והוא הדרושי

פרק עשירי מהמאמר הראשון

והתימה הגדול שתמה זה החכם על הר״ל מאין יצא לו הקיום הזה בין הדבר הקיים בעצמו למקרים שאין להם קיום בעצמם כאלו כאחר התנועות אשר לגרמים השופעו׳ תמיד מהגשמים המאירי׳ וזה שאם היה שלא יתחייב להם הבטול האחד · התמהמהו ותמהו בעלי העיון מזה החכם שתמה על הר״ל ויחרד עד מאד ולא ידע כי בנפשו הו׳ התימה הגדול שהוכה דברו בתימהון לבב שרצה לנגד לדברי הרב ולפי הנראה לא עמד על כונתו לא בחן לבו ולא צרף בכור העיון אמרתו וזה שהר״ל רצה להוכיח מציאות מציאות שופע לדבר הקיים בעצמו כגלגלים שמציאותם קיים ושלם והוא אשר אי׳ לנפש במציאותו רושם כמ״ש הפילוסוף אריסטו בד׳ מהשמע אבל המקרי׳ שאין להם קיום בתנועה שמציאותה מורכב מפעל הנפש כמה שהוא חוץ לנפש לא מגע זה בהם אבל אמר פ״ז וז״ל ובכלל הנה לא יתכן שימצא דמיון זה השפע כי אם במקרי׳ אשר אין להם קיום בתנועה ודומה לה ואולם בדברים אשר להם קיום לא יתכן בשום פנים עד כאן · וכונתו לומר שהמקרי׳ שאין מציאותם יחד בפעל אלא ע״כ ההמשכה כתנועה שאין כלה במציאות הפעליי במוחלט אלא יגיע לה המציאות חלק אחר חלק הנה המציאות יאמר בה שהוא שופע תמיד עליה מהפועל אבל לדבר שקנה המציאו׳ הפעליי בבת אחת יחדיו נמנע שיהיה מציאותו תמיד שוכע עליו מהפועל אלא ע״כ שזכרנו ויתחייבו ממנו כל הבטולים הנזכרים · אמנם בהכיחנו המציאו׳ השופע תמיד לתנועה לא יתחייב מזה היות הזמן מחובר מעתות כמו שאמר זה החכם לפי שאמנם יתחייב זה אם היה הגרם שופע תמי׳ מה״שי לפי שיחוייב שיתהוה בכל עתה ועתה אחר שהוא שופע תמיד ולזה יתחייב שיהיה העתה דבק לעתה ויהיה אם כן הזמן מחובר מעתות וכמ״ש הר״ל אכן בהכיחנו היות מציאות התנועה ע״ל דמיון זה השפע לא יחוייב מפני זה היות הזמן מחובר מעתו׳ לפי שהעת׳ שבו יתחדש המגיע ויתנועע המתנועע ב׳ האח׳ איננו אלא משך זמן שכל תנוע׳ בזמן ואמרנו שיתנועע שנתחדש והגיע בזה העתה אמנם רצינו שבו יהי׳ בנקודה מה לא שיתנועע בעת׳ כי אין בעתה תנוע׳ ולזה יהיה מציאות התנועה בזמן נמשך לא בעתה לפי שאין מציאות׳ מגיע אלא חלק אחר חלק ואמנם בדבר הקיים המגיע כלו יחד אם שיהיה שם שופע תמיד יחוייב שיתהוה בכל עתה ועתה מבלי משך זמן כלל בין שתי העתות שאם היה שם משך זמן לא היה שופע אלא המציאות הכחיי לא הפעליי שהמציאו׳ הפעליי ימצא לדבר בעתה לא בזמן שהכור׳ התול בעתה לא בזמן כמ״ש בטבעית וכבר הנחנוהו בפעל זה חלוף לא יתכן וזה בהכיחנו הגר׳ הקיי׳ שופע מציאותו תמיד ולא יקרה הבטול הזה בהכיחנו מציאות התנוע׳ שופע תמיד אלא למי שלא בחן וידע ההפרש שיש בין מציאו׳ למציאו׳ וכבר באר[נ]והו · ועוד שדבקות המתנועע יחייב היות התנועה מדובקת כמ״ש בספר השמע שהתנועה המדובקת אמנם יהיה למתנועע אחד והנה הגרם מדובק במציאו׳ הפעליי הנה יתחייב היות תנועתו מתדבקת אבל אם הנחנו מציאותו שופע לא יהיה מתדבק ואיך תהיה תנועתו מתדבקת הנה התבאר היות מה שטען החכם הנז׳ כנגד הר״ל בטל ולא יתנגד כלל למופתיו ולא יעשה רושם כלל :

פרק יא׳

פרק יא׳ ואולם מופתי המין השני הבנויי׳ על הבב׳ת כת׳ החכ׳ ז״ל ואומר שהמופ׳ האח׳ בלתי מוליד וזה שההקדמה הגדולה האומרת שהכמה במה שהו׳
כמה ... הספק בה וזה שהאומר כי הזמן בב׳ת לא יודה בה כבר הרגיש הר״ל בספק
הזה ואמ׳ שאמרנו בזמן בב׳ת וכן בשעור ובמספר שיתוסף אל מה שיתוסף תמיד אין
זו הטענה ממה שיבטל ההקדמה והיא בהכמה במהו כמה מחוייב שיהיה ב׳ת לפי
שטבע הכמה יחייב זה כמו שבאר שאמרנו כמה יורה על כמו׳ מוגבל והעדר התכלי׳
הנמצא במספר ובשעור ובזמן אינו העדר התכלית בכמות אבל הוא העדר התכלית
בפעל החלוקה וההוספה ר״ל שכל מה שתחלק אותו ישאר בו כח על החלוקה מצד
טבע ההתדבקות וכל מה שתוסיף ישאר בו כח על ההוספה אלא שכל אשר יתחלק
או תוסיף ישאר תמיד התכלית בכמות וכבר התבאר שכל מספר הוא ב׳ת בכמות
ובהיות הענין כן הנה אמרנו בזמן שהוא בב׳ת אמנס נרצה בשעור החלוק׳ שזה דבר
יחוייב שימצ׳ בזמן במה שהוא זמן ר״ל שיהיה מתחלק למה שיתחלק וזה תמיד ושיהיה
נוסף אל מה שיתוסף וזה תמיד אלא שהתוספת לא יהיה אפשר בו אלא מצד המתאח׳
כי הכח אמנס יהיה בזמן בצד המתאחר לבד וכמ״ש הר״ל אם כן שהזמן מצד שהוא
כמה הוא ב״ת אפי׳ למאמין הקדמות יאמר שהתכלית ישיג בזמן מצד הפעל וזה במה
שהוא כמה ומוגבל והצד שחוייב בו העדר התכלית הוא בחלוקה בשעורים או
בתוספת במספרים או המשך המציאות בזמן והתנועה לאין תכלית הוא מצד הכח׳
וראוי שתדע שזה הכח איננו בהם על שיצא לפעל הגמור אבל על שיצא לפועל הבלתי
גמור ויאמר הכח תמיד והמשל שהשעור אמנס יתחלק בכח למה שיתחלק וכאשר
חולק בפעל נשאר הכח לחלוק׳ אחרת וזה לאין תכלי׳ והעדר התכלית בזה הוא בפעל
החלוקה לא שיהיו בו חלקי׳ אין תכלי׳ להם לא בכח ולא בפועל לפי שהיה מחוייב מזה
שיהיה ב״בת השעור הב״ת . אלא שיש הבדל בזה בין מה שאין תכלי׳לו בשעורים ובין
מה שאין תכלי׳לו בזמן ובתנועה שבזמן ובתנוע׳ לא ימצאו חלקיה׳ יחד בפועל ואמנם
השעורי׳ הנה החלקי׳ ימצאו בהם יחד כמ״ש במאמ׳ ג׳ מהשמע ואמנ׳ איש׳ התוספ׳ בשעור
הנה יאמר ארסטו שא״א שיוכח זה התוספ׳ ללא תכלי׳ והסבה בזה מצד שהשעור בחמר
ויכלה בהכרח אל שעור מסכים לחמר העולם כי א״א שיהיה חמר גדול מחמר העולם
ולזה לא יהיה איפ׳ הנחת שעור יותר רב משעור ואמנס המהנדס יניח חלוקת הקו אל
בב׳ת לא מצד שהוא בחמר ואם כן מה ענין מאמר ארסטו שיאמר שהחלוקה אפשרית
וההוספה בלתי אפשרי׳ ואם נודה שהשעו׳ יתוסף למה שיתוסף היה אפש׳ מזה מציאות
גשם אין תכלי׳לו אחר שיתוסף לבלתי תכלי׳ ובאר הר״ל ואמ׳ שהשעור הב״ת כשיתוסף
בו שעור ב׳ת וזה ... לא תכלי׳ והו׳ הצד שיניחהו המהנדס לא יתחדש בזה רק שעור ב׳ת
תמיד ואין בזה מום כלל במה שיניחהו המהנדס מהשעור שיתוסף למה שיתוסף ואם
יניחהו יות׳ גדול מהעולם כי אין זה כמנע השעו׳ מצד השעו׳ אבל מצד שאין שם גשם
יותר גדול ולזה הניח המהנדס זו ההנח׳ מצד מה שהיא אפשרית לא מצד מה שהיא
נמנעת ולזה לא יקר׳ מהנחתה בטל ׃ ואמר ב״ר שהדין נותן שיהיה כך ר״ל שתוספת
הדבר לבלתי תכלית אי אפשר בו והחלוקה לבלתי תכלית איפש׳ כי לפי שהחלוק׳ מצד
שאחר

פרק אחד עשר מהמאמר הראשון

ואחר כי החלוקה הולכת לגדר והחמר כוסף להעדר לעולם והחמר בלתי מוגבל
בעצמותו שההיולי הראשון בעצמו נוטה התרחקי׳ הבלתי מוגבלי׳ ולא יפשיט לעולם
ואמנם יפשיט ההגבלה ויקבל זולת׳ כפי הצור׳ אשר תחול בו וגם אם יפשיט הכח
מגבלת׳ מצד הצורה לא מצד ההיולי ואחר שמטבע החמר הוא העדר ההגבלה והית׳
החלוקה תסיב מצד החמר היתה החלוקה בחמר המופשט רוכה לו׳ לקוח בכמות
מופשט מן הצורה העצמית ואמנם התוספת אשר ילך בה אל התכליות והתכליתו מצד
הצורה והצורה כותנת ההגבלה היה ב׳ת ולכן אי אפשר שיתוסף הגשם לאין סוף כי
אי אפשר שיצא חוץ מגבוליות הגלגל העליון וגם כן כי לו היה אפשר בו התוספ׳ לאין
סוף היה כבר יצא אל הפועל אחר שבתוספת יהיה הדבר בפועל ויוצא אל התכליות
והב׳ת בפועל רמ״ע וזה שאמר אמנם הוא בכמה המתדבק אך בכמה המתפרד
בהפך זה כי המספר יתוסף לאין סוף אל המופשט מהחמר ויש בו סוף לחלוקו כי
הוא כבר יכלה אל אחד והארכנו בזה יען שאינו מכוון בעצמו להיות ידיעתו רבת
התועלת ונבוכו בו רבי׳ הנה הראיתיך היות טענת הר״ל כוזבת כמו שאמרנו שהזמן
מצד שהוא כמה הוא ב׳ת ומוגבל :

עוד כתב החכם הנזכר וזה לשונו והסבה אשר נתן באמרו לפי שהוא מספר
ומגביל בעל הכמה אינה סבה וזה שהאומר בב׳ת אם היה שהוא יגדור
הכמה שהוא אשר ימוער כלו בחלק ממנו יהיה הרצון בו מה שאפשר שישוער ממנו
ואם משתוש מלת הכמה שיור׳ שעור הנה למה שהלשון הסכמה אין הפיסה בזה למה
שבעל הלשון לא הסכים להניח שם לבלתי מוחש מהזמן ולא יקר׳ מזה בטל הנה כאמ׳
שהכמה באה שישוער כלו בחלק ממנו אי׳כמה … במקרה שהבלתי משוער לא
יפול עליו שם הכמה אחר שהיה הכמה וכל מיניו ב׳ת וכמו שאמר הר״ל ובפרט אחר
שבארנו שהשעור הבלתי משוער הוא מצד הכח לא בפעל כי הוא ב׳ת בפעל והכ׳ענין
אמרנו בהוספה ובחלוקה שיהיה לבלתי תכלית הוא זולת ענין אמרנו בכמות בעצמו
שיהיה לבלתי תכלית כמו שאמרנו במה שקדם · ובמה שאמרנו שאין תפיסה לבעל
הלשון אם לא הסכי׳ להניח שם לדבר הבלתי מוחש מהזמן הכ׳מה שלא יצא ל המציאו׳
לא יקרא בשם ומה שהיה כבר נקרא שמו וכלם ב׳ת בפעל כ׳מש. עוד כתב החכם
הנזכר וזה לשונו ומה שחזק מופתו בתיכי הכמה וכו׳ כאמר עם היות הקש החפוש לא
יתן האמת עכ״פ לפי שאי אפשר לדעת בשלמות כל האחרים ואולי נמלט מהם אחד
נית זלף משפט מהמאמר זהו בענייני׳ אשר לא נדע בשלמות כל הפרטים וכל האחרים
ותקכר החפוש בידיעתם ובהשגתם ואז נספק באותם הבלתי מושגים אם יתחלפו
מהאחרים אם לא אבל אחר שנדע כל מיני הכמה באמתות וביארנו תכניכם שהם
כלם בלתי תכלית וגם כן התבאר בזמן שהו׳ב׳ת מצד הכמו׳ אם כן כבר נוכל לאמת
המשפט בזה החפוש והנה הר״ל באר שהגשם וכל אחד ממיניו הם ב׳ת בעצם ואם
השינם מה שאין תכלי׳ לו הוא במקרה ואחר זה הביאור הנה לא נספק על מה שבאר
מהיותו כן אחר שבאר לנו ענינו בשלמות כי בהקש החפוש לא נספק על מה שבא בו
מהבאור אלא על מה שלא בא הבאור עליו ולא השגנו ענינו בשלמות ודי בזה הפרק :

ומה

ושא מכתב על המופת השלישי שיסודו המהירות והאחור ואמ׳ עליו שהוא הטעאיי וכו׳ זו הטענ׳ שטען החכ׳ כנגד הר״ל חזקה ויש קושי גדול בהתרה וראוי להפלא מפלפול הר״ל איך נפל בטעו׳ הזה ולא הרגיש אמנם כשנעיין בדברי הר״ל נוכל לחזק סברתו בדרך זה שאח׳ שהוכח העולם קדו׳ והזמן החולף בב״ת להיותו נמשך מהתנוע׳ הסבב״ת הנה לא נוכל לשער התנוע׳ המהירי׳ והמאוחרת אחר שהיה הבב״ת איננו גדול מהבב״ת ולא יפול שעור המהירו׳ והאחור אלא בב״ת ואם כן אמרנו זה מהיר התנועה וזה מאוחר היה דבורנו זה בהעברה ובלתי עצמיי אחר שהיה הבב״ת בלתי מקבל שעור המהירו׳ והאחור בעצם ונודע במופת שבכאן גלגלים יותר ממהרי התנועה קצתם מקצת והיה מטבע המהיר להתנועע בזמן יות׳ קצר מספר הסבובי׳ שיתנועע אותם מאותו שהוא מאוחר התנועה כאלו תאמ׳ שהגלגל היומי הוא יות׳ מהיר התנועה מגלגל הככבי׳ הקיימים ואם היה הזמן החולף בב״ת בכמות לא תהיה בכאן לגלגלים תנועה מהירה ומתוכיית כלומר שאנחנו לא נוכל לשער בהם המהירות והאחו׳ וזה כי מספר הסבובים שהתנועע בהם הגלגל מהיר התנועה בזה הזמן החולף הוא בב״ת והוא בב״ת בהכרח וכן מספר הסבובים שהתנועע בהם הגלגל מאוחר התנועה הוא בב״ת בהכרח ולפי שהמספר שאין לו תכלית איננו גדול מהמספר שאין לו תכלית ולא יותר קטן הנה זה יורה כאלו לא היה בכאן גלגל מהיר התנועה מגלגל אחר וזה כי מספר סבובי המהיר בזמן האחד בעינו יותר גדול והמאוחר יותר קטן וכבר הנחנו שלא נוכל לומר בו יותר גדול ויותר קטן אם כן הניחנו מהיר ומאוח׳ בגלגלים סתירה להנחתנו היות הזמן בב״ת בחולף וזה דבר מבואר הבטול · וידוע שזו הטענ׳ בתחלת העיון תהיה נראית אמנם כשתבחן בכור השכל ירא״ה טעות הנופל בה וזיופה והנה החכם הר׳ חסדאי לא בטל כלל הקש הר״ל שעשה בה כי הוא אמר דבר המובן מכח מאמרו והוא זה אם היה מספר סבובי מהיר התנועה יות׳ גדול ממספר סבובי מאוח׳ התנועה היה בהכרח הבב״ת יותר מבב״ת אבל היות מספ׳ בלתי בעל תכלית יותר גדול ממספר בב״ת בטל אם כן וכו׳ והר׳ חסדאי לא דקדק להשיב כלל ולבטל הקשו רק אמר שזה אמנם קרה להיות הזמן בב״ת שלא יאמר בו רב או מעט או שוה ולזה לא יבטל טענת הר״ל כלל כי איך שיהיה כבר הוכיח הר״ל שמספר המהיר והמאוחר שוה כשלא יאמר על טענתו יותר ממה שאמר עליה הר״ חסדאי אבל אנחנו כבר נאמ׳ בבטול טענתו והקשו המתדבק המובן מכח דבריו שהיות המספר שאין לו תכלית איננו יותר גדול ממספר שאין לו תכלית ולא יותר קטן יבחן בשתי בחינות הא׳ והב׳ מצד ההמנות · אם הא׳ שקר להיות סבובי המהיר במספרם שוה למאוחר וסבובם אם הב׳ והיא מצד ההמנות כדקה ממנה כי כאשר אי איפשר לאדם למנות סבובי המהיר מפני היותם בב״ת כן אי איפשר למנות סבובי המאוחר מצד היותם גם כן בב״ת אבל השכל כבר יחייב מהירות הסבובים למהיר ואחור הסבובים למאוחר ואם לא יוכל לדעת מספרם מפני היותם בזמן בב״ת והבן כי אמרנו שהבב״ת לא יעדיף או לא יהיה יותר גדול מהבב״ת יבחן בשתי בחינות אם מצד התוספת אם מצד הדריכה אל אותו התוספת אם מצד התוספת כמו שנקח מהזמן אלף שנים ואחריהם אלף וכן תמיד לא

ס״א שגד ששיוי

יבלה

פרק אחד עשר מהמאמר הראשון

יכלה התוספת ולא יכלה הכמות אשר בכח ובזה לא יעדיף הבב׳ת על הבב׳ת אם מצד דריכה אל התוספת כבר אפשר שיהיה בבב׳ת יותר גדול מבב׳ת רצוני שהתנועה היותר מהירה היא המקבלת התוספת יותר מהר מהמאוחרת שעל דרך משל הגלגל העליון יותר מהיר לקבל התוספת בתנועה אחר תנועה מגלגל הכוכבים הקיימים ולזה כבר יתכן להיות מתנועע מהיר התנועה ועושה סבובים לאין תכלית בזמן בב׳ת ומאוחר התנועה גם כן סבוביו לאין תכלית בזמן בב׳ת ולא יחוייב שישוו בתנועתם כי תנועתם דורכת אל התוספת ואם כבר ישוו בהתוספת ודע זה וכבר באר ארסטו בשמים מאמר א׳ כי כל הכוכבים ימצא להם התכלית והתחלפו במהירות ועכוב בתנועותיהם ואם הם בב׳ת מצד הדבק התנועה: ולמה שאמר החכם כי טבע המהיר והמאוחר קיים בעצמו ואמנם לפי שהזמן בב׳ת לא יאמר בו גדול וקטן ולא שוה: נשיב על דבריו לחזק ברק סברת הר״ל ונאמר שאחר שהזמן נמשך מהתנועה הנה תהיה התנועה אם כן סבה לשני הפכים יחד והיות דבר אחד לשני הפכים לא יתכן אלא שיהיה סבה לא׳ בעצם ולשני במקרה אם כן הניחנו התנועה סבה לב׳ת ולבב׳ת לא ימנע מחלוקה או תמשך מתנה הבב׳ת בעצם והב״ת או בהפך או שניהם במקרה או שניהם בעצם וזו היא חלוקה הכרחית אולם המשך מתנה הב׳ת בעצם לא יתכן אחר שעצמו׳ התנועה לבלתי תכלית מצד העלה המחייבת אותה כמו שהתבאר למי שיאמין הקדמות והתבאר גם כן שהדבר יחייב בעצם מה שימצא בטבע עצמותו ויתן במקרה מה שלא ימצא בעצמו אם כן הפועל יחייב פעולה דומה לו בעצם כמו שאמר בהוייה והפסד מאמר שני שלמה שהתבאר שתנועת העתק בבחינה תמידית ומדובקת גם כן הנה כבר יתחייב מזה שתהיה ההוייה מדובקת תמיד וזה שהעתק יפעל ההוייה כשיקריב ההווה מהמתהווה והמתהווה מההווה וזה גלוי גם כן מפני שהמתנועע בזו התנועה נמצא והמתהוה קודם התהוותו בלתי נמצא והנמצא יותר ראוי ויותר ראשון בשיהיה סבה לבלתי נמצא במציאות מאשר יהיה הבלתי נמצא סבה לנמצא או שיהיה הנמצא לא תמיד לנמצא תמיד וכן נאמר אנחנו בדרוש הזה שיותר ראוי שיחוייב הבב׳ת בלתי בעל תכלית מחוייבו ב׳ת ונשארו הג׳ חלוקות לפי שהפילוסוף באר במקום הנזכר שהדבר האח׳ בעצמו אמנם מדרכו לעולם שיפעל דבר אחד בעצמו לא ב׳ דברים הפכיים הנה יחוייב אם כן אם אמרנו שהעתק לו פעל בזה שיהיה פועל אחד מהם אם הוייה תמיד ואם הפסד תמיד או שנאמר שבכאן שני העתקים הפכיים ושני תנועות מתחלפות תפעל אחד מהם ההוייה והאחרת ההפסד או נאמר שבכאן העתק אח׳ אבל ימצא בדברים המשתנים בענינים הפכיים עד שכאשר קרב מהמשתנה יפעל פעל מה וכשרחק ממנו יפעל הפכו אבל למה שהיה אי אפש׳ שיהי׳ הפכי העתק להעתק וכו׳ זה כולו מאמר ארסטו בספר הכו׳ וכן יתבאר בנדון שלפנינו כי לא ימלט התנועה אם שתפעל הבב׳ת תמיד או הב׳ת תמיד או נא׳ שבכאן שתי תנועות אחת פועלת הב״ת ואחת הבב׳ת ושתנא׳ שתנועת העתק היא א׳ ומתדבקת אם כן שקר שתפעל הב׳ת אחר שהיא בב׳ת ושקר שתפעל שניהם לא בעצם ולא במקרה שהפועל האחד אמנם יפעל דבר אחד לא שני דברים.

דברים הפכיים ש"ם הפילו' אלא שנאמר שיפעל הא' בעצם והשני במקר' ואם כן יהיה
אבב"ת נמשך מהתנועה בעצם והב"ת במקרה ויהיה אם כן הגלגל מהיר התנועה
ומאוחר התנועה במקרה והנה הפילו' אתר לתת סבה עצמיית לזה במאמר שני מספר
השמי' והעולם מה שלא יעש' כן אם נפל במקר' והזדמן ובכלל אומר שלפי שהיתה
התנועה על דעת מאמיני הקדמות בב"ת והמהירות והאחור יגזר בתכלית הנה לא
ימלט מא' מב' בטולי' אם שנאמ' שלא יהיה שם מהיר ולא מאוחר או שיהיה הדבר הפכי
בעצמו ואחשוב שלזה כיון הר"ל באומ' ובכלל הנה מפני שהיה מתנועע המהיר בכל
הזמן החולף על נכחותו יותר מתנועת המאוחר יחס מה הנה יתחייב שיהי' יחס מספר
סבובי המהיר בזמן החולף למספר סבובי המאוחר ביחס המהירות לאחור ולפי שזה
לא יתכן שיהיה אם לא היה כל א' מהמספורים ב"ת וכו' כלומ' וכבר הנחנו התנועה בב"ת
ואם היה שם יחס המהירו' אל האחור יהיה הדבר הפכי לעצמו וזה בטל והבטול הזה
נמשך מהניחנו היות הזמן בב"ת בכמות בחולף והאמת שאין התנוע' סבת המהירות
והאחור אבל טבע הגלגל יחייב זה כמו שביאר אריסטו במאמר ה' מהשמים והעולם
אבל לומר שזה הטבע קיים בעצמו הוא במערכה על הדרום כי הר"ל יכחיש זה כמו
שיראה נוכח מוכן דבריו ולכן לא יכנדהו מאמר החכם הר"ח חסדאי בזה · ומ"ש החכם
שכבר יאמת זה שהנחנו כבר נצייר קדמות הזמן בתנועו' האלו וכו' כלומ' לו שזה הציור
הבא מאמתנו הוא מחשבה ודמיון וכבר נדמה דברים אינם נמצאי' · ואם יאמר אומר
שהיות הגלגל מהיר התנועה או מאוחר בא זה לו מצד טבע העצמות אשר לו אמנם
התנועעו לבלתי תכלית אין זה מצד טבעו אחר היותו גשם והוא ב"ת ימצא לו זה מצד
המניע הנבדל וא"כ לא יהיה הדבר הפכי לעצמו כמ"ש שתנועתו זולת עצמותו · נשיב
בהתר זה הספק ונאמר שע"ד המאמין שהגלגל מורכב מחמר וצורה הנה היותו מהיר
או מאוחר שאמרנו שימשך זה מצד טבע העצמותי אשר לו לא ימנע מחלוקה או בא
זה הטבע לגלגל מצד החמר או מצד הצורה שלא נוכל לומר שבא מצד החמר והצורה
אחר שהוא טבע עצמותי שהמתחייב משניה' הוא טבע מקרי לא עצמותי · לא מצד
החמר שא"כ יתחייב להיות כלם או מאוחרי התנוע' או מהירי' אחר שחמרם אחד ובלתי
מתחלף · ולא הצורה ג"כ כי אין לה טבע יתחייב המהירות והאחור וישאל אם כן מה
היא הצורה אם כן בהתחלפות המהירות והאחור וכל שכן שראויה השאלה לפי בר"
המאמין שהגשם השמימיי פשוט ואינו מורכב כלל ומה שהשתדל ארסטו לתת סבה
במהירות הגלגל והאחור הנמצא בקצתם כבר באר לנו הרמב"ם שלא נמשך עניננו
על סדר שיתכן לומר בו החיוב שהנה נראה גלגלים מהם שהממהר התנועה למעלה
מן המתאחר התנועה וההפך וכו' · התבאר א"כ מכל מ"ש שעל דעת מאמיני הקדמו' יקשה
קושי גדול לתת עלה בזה ויבא לאותם הבטולים שאמרנו בהניחנו הזמן החולף בב"ת
אמנם לדעת מאמיני החדוש אין ספק בזה כלל אחר שהיה ב"ת ויש מיוחד ורוצה בכונת
נסים אלו באופן כך ואלו בהפך ואנחנו לא נדע תכלית ההשגה ע"ז וכמו שבאר הרב ·
עוד כתב החכם ז"ל והתוספת הד' גם כן הנה יתב' בקלות וכו' עד אמרו ומקו' הטעות
בו באמרנו שהבב"ת אינו גדול מהבב"ת לא נראה בו שהוא שוה לבב"ת שכבר הת' שלא

יפול

פרק אחד עשר מהמאמר הראשון

יפול השם השוה בב"בת וכו'. הנה זה המופת בעצמו עשה הפילו' במאמר שני מספר
השמים והעולם במופת הד' בבאור שלא תתחלף תנועת השמים במהירות ו
ואחור וז"ל והפנים השניים הוא שכבר התב' במ"ה א מזה הספ' שאין הטקר הוא שימצא
בדבר כאות מתהפכים אין תכלית לאם כי יתחייב מזה שימצאו הב' הפכים יחד כלו'
אחר שהב' הפכים הם לאין תכלית ואין הב'בת גדול מהב'בת אם כן בהכרח ימצאו
הב' הפכים יחד בזמן א' וכן זה המופת עצמו עשה הר"ל אם היה הזמן החולף בב'ת
היה הירח לקה זמן אין תכלית לו ואח' שהזמן כלו בב'ת וזמן לקות הירח גם כן בב'ת
והבב'ת לא יעדיף על הבב'ת יחוייב אם כן שיהיה הירח לוקה תמיד ובלתי לוקה יחד
וזה בטל וכן שאר הבטולים שהניח הר"ל כלם נכוחי' למבין מכח זה המופת. ואם
עליו החכם שאר"ש הטעות באמ' שהב'בת גדול מהב'בת שאין רצוננו בזה שיהיה שוה
לו הנה אם רצה שאיננו שוה לו בשכבר ימצא גדול ממנו זה נמנע כי היה עודף האח'
על האחר וכבר יהיה מוגבל ומקבל החלוקה ולא יהיה אם כן ב'ת ואם רצה שלא יאמ'
עליו שם השוה כמו שלא יאמ' עליו גדול וקטן לפי שאלה הם גדולי השעור הנה אין דרך
לתפישתו על דברי הר"ל שאף על פי שלא יאמר עליו השוה השעורי יאמר עליו השוה
היחסי והוא שלא יעדיף הא' על חברו וזאת הר"ל ועליו יסד מופתו הוא והפילו' במקום
הנזכ' ואפלא מזה הא' מרוע ירא מכי טענותיו כנגד הר"ל בתוספת הזה והו' דרך חזק מאד
לפי הכרחה להדיח דעת האומר שאין לזמן החולף תכלית ולסותו מרמם כאמר חובות
להיות המופת הזה נר מאד וכותן הבלבול והמבוכה בדעת מאמין הקדמות. וראוי
שימוכא הר"ל בזה באריכותו ובזריזותו בחכמות באת למו טענות שכלם מתאימות
נסים שבל ריככו ברדוף הזה מבריח מהקצה אל הקצה ואף כי לא יהיו מספיקות
לסוקבות האמת בשלמות כל שכן כי אינות הנה בריאות וטובות לא שינוכה ברבוריו
ושלם רעה תחת טובה לעשות שכרו. עוד כתב החכם הנז' וז"ל והמופת הה' הטעאיי
גם כן וזה שעם היות הזמן בב'ת אין בו מתי כ"א ב'ת וזה שאיזה זמן שנגביל במתי
להיותו מוגבל יחוייב שיהיה ב'ת וזה מבואר בעצמו ע"כ. לא נעלם מעיני הר"ל שהמתי
להיותו מוגבל מבר לקיחתו מגביל אבל אחר שאינו על משל א' אם הושם הזמן החולף
בב'ת וכדק בזה כשיעוין באמת וזה החכם לא דקדק בדבריו ורצה להפסיד סברתו
קודם ההקפה במושג מתמה וזה שכוונת הר"ל היא זו להיות הזמן מתדמה החלקים
וחלקיו הם העתיד ועבר והווה אם כן יחס המתי הלקוח בהווה או בעתיד אותו
היחס בעצמו יהיה הלקוח בעבר ועל משל אחד אבל היחס הלקוח במתי בהווה או
בעתיד הוא ב'ת בינו ובין העתה העומד אלא זמן ב'ת אם כן הלקוח בחולף גם כן
ראוי שיהיה בינו ובין העתה העומד זמן ב'ת אבל אם הונח זמן החולף בב"בת יבטל
היחס כמ"ש ולא יהיה על משל אחר זה חלוף לא יתכן וזה החלוף בא מהניחנו הזמן
החולף בב'ת אם כן התביא אל הבטל בטל בהכרח ומקום הטעות בטענה הזו שוא
הניחנו שיהיה המתי לקוח על משל א' כמו האנה במקום כי המקום ב'ת בפעל וחלקיו
נמצאי' אבל הזמן אינו ב'ת לא בכח ולא בפעל להיות חלקיו בלתי נמצאי' יחד ולכן לא
יתחייב שיתסך בעבר מה שיתחייב בהווה או בעתיד בלקיחה המתי על משל א' ורא

שהחיוב

שהחיוב במתי שיהי : מוגבל בטלו הר"ל בטע כתי זשה מ"ס הונח הזמן החולף הב"ת
הנה יהיה הזמן חסר לא יפעול בו המתי אל הזמן שיפול בו יחס שאין לו תכלית וזה
שאיזה מתי שיונח הנה יהיה יחס הזמן שלפניו אל הזמן שבין המתי והעתה העומד
יחס שאין לו תכלית וכבר הונח על שהוא ידוע בעצמו במה שאין ספק בו שאיזה חלק
שיהיה בזמן הוא אפש' בו שיהיה מתי והנה המתי לו תכלית ואם היה הזמן החולף
לב"ת זה חלוף א"א וכי יאמר החכם שאף על פי שהזמן החולף לב"ת לא יהיה החלוף אם
נאמר במתי שהוא לב"ת וזה שהמתי יורה על הזמן הלקוח בפעל ומה שזה דרכו הוא
ב"ת להיות נמנע הבב"ת בפעל כמו שאמר אריסטו במאמר ג' מהשמע והמנס הזמן
החולף שאמרנו בו שהונח לב"ת הוא מצד ההוספה והחלוקה לב"ת . נשיב בזה כי
ההוספ' והחלוק' לב"ת הוא מצד הכח בכמה המתדבק וכבר באר הר"ל בפירוש שהזמן
החולף דינו הפעל לא הכח ושהתוספת לב"ת לא תהיה אפש' בזמן מצד הקודם אלא
מצד המתאחר לבד ואחר שהיה דין הזמן החולף דין הפעל והיה המתי יורה על הזמן
הנלקח בפועל אם נניח הזמן העבר בב"ת והיה אפ' בכל הזמן שיהיה מתי על משל א'
אם כן יהיה בב"ת וב"ת יחד מצד אחד וזה בטל עם שימשך מהנחת זה היות הבב"ת
נמצא בפועל וזה נמנע . הנה הר"ל לא אמר אלא שהזמן העבר דינו מה שבפעל באופן
מה ר"ל לפי שאין בו כח להיות אחר שכבר היה וגם כן שהוא שער התנועה החולפת
אמנם לא אמר שהזמן החולף יהיה נמצא בפעל עד שיתחייב שאם נקח הזמן העבר
בב"ת והיה אפ' בכל הזמן שיהיה מתי על משל א' שימשך שיהיה ב"ת וב"ת נמצאי' יחד
בזמן אחד ואם כן הנאמר תרעומת על דבריו או איזה ספר כריתות ישלח אמרותיו
מבי' טענותיו ואם מחזיק פטיש המחלוק' רצה להלמולהכו' באגרוף הדבור או בסוט
לשון כוכתו ידו ליתר הטענה הנכונה ישלח זיביא ראיה אות או מופת אשר לא יקבל
הסתיר' וגם אנחנו נודה לו שתושיע לו ימינו כי לא בחיל האמת' הגוזר החיוב והשלילה
לבד יגבר איש ובפרט ליחס ההטעאה לבעל מחלוקתו לא בחיל ולא בכח כא ברוח
אמרי נואם . עוד כת' החכם ז"ל והמופת הו' האיוח' בתוספ' הזמן כאם' תתוסף התנוע'
הנה התוספת בב"ת הוא נמנע בבחינות ואפשר בבחינ' אם בבחינו' הבב"ת בכללו
הוא נמנע למה שלא יתואר בגדול וקטן וכן בבחי' הגד שהוא ב"ת הוא אפש' ומחוייב
שיקבל התוספת ולזה יתוסף הזמן מהצד שהוא ב"ת בהתהוו' התנוע' על נכחותה ע"כ .
הנה זו הטענה שטען החכ' מבוארת ההפסד וזה שהזמן אימו בכללו בב"ת אלא מצד
הכח הגמו' ומזה הצד היה אפ' שיתוסף למה שיתוסף תמיד לבלתי תכלי' והו' בעצמו
ב"ת בכמות והוא ענין אמרנו בהוספה ובחלוקה שיהיה לבלתי תכלית הוא זולת ענין
אמרנו בכמות עצמו שיהיה לבלתי תכלי' כמו שאת במה שקד' ואם היה הזמן החולף
בב"ת או יהיה בב"ת בפעל או בכח לא כי הכח יורה על המציאו' העתיד וכאמר ביחס
אליו לא אל החולף אם כן יהיה דינו מה שבפועל א"כ הניח אותו בב"ת בחולף והניח בו
מתי מוגבל הם שני הפכים ואם יאמר אות' שהמתי יורה על הזמן הנמצ' בפעל ומזה
הצד הוא ב"ת ומצד מה שיתוסף תמיד הוא בב"ת אמרנו לו שאם רצה בתוספת העדר
התכלית בהוספה התמידית והוא בעצמו בפעל ב"ת בכמות גם אנחנו נסכי' לרצונו

פרק אחד עשר מהמאמר הראשון

ובזה כי יחוייב שימצא בזמן מצד מה שהוא זמן שיהיה מתחלק אל מה שיהיה מתחלק תמיד ושיהיה נוסף אל מה שיתוסף וזה תמיד אלא שהתוספ׳ לא יהיה אפש׳ בו לא מצד המתאחר שהנה אמנ׳ יהי׳ בזמן בצד המתאח׳ לבד כמו שאמר הר״ל ואם רצה בתוספ׳ שיהיה הזמן הב״ב חלק מה מהזמן ויהיה לפניו חלק ב״ת ולפני החלק ההוא חלק אחר וזה אל לא תכלית ויהי׳ ע״ד זה הזמן החולף בב״ת א״כ במה שיתחדש מהתנוע׳ בתוספת הזמן וזה שאם היה תמיד ב״ב״ת הנה לא יתחדש מהתנועה כלל ואי איפשר שיאמר מה שטען החכם ע״ז כנגד הר״ל שאם יבחן הב״ב״ת בכללו לא יקבל התוספת אבל אם יבחן מהצד שהוא ב״ת בהתהוות התנוע׳ על נכחותה׳ כבר יקבלהו לפי שהזמן הוא מדובק מחלקיו וכמותו מתהוה בהתהות התנועה על נכחותה כמו שכמו׳ חלקיו הוא מתהוה בהתהוות התנועה אשר ימערה על נכחותה והכמו׳ המתהוה במה שהוא מתהוה יחוייב שיתוסף תמיד מה שהעמידה ההווי׳ וזה דבר מבוא׳ בחלקי הזמן ובזה יחוייב שיהיה בזמן בכללו לפי שהו׳ א׳ ומדובק כמו שאמר הר״ל ואם הנחנו הזמן החולף שמשפטו דין הפעל ב״ב״ת בכמות ולא יקבל התוספת מצד שהוא ב״ב״ת אבל יקבלהו מצד שהוא ב״ת והוא כשילקח הזמן בפעל וכבר אמרנו שהזמן החולף דינו דין הפעל לא דין הכח בשכבר יצא אל הפועל אם כן יקבל התוספת ולא יקבל התוספת מצד אחד והוא מצד וזה בטל כי הדבר הא׳ לא יקבלנו ב׳ הפכים מצד א׳ כי הפילוסו׳ כשרצה להוכיח מציאות הב״ב״ת והתבאר לו במופת הרחקת מציאותו הנה לא נשאר לו אלא שאמ׳ שיהיה נמצא מצד ובלתי נמצ׳ מצד ואמ׳ שהצד אשר חייבו המופתים היותו בלתי נמצ׳ הוא מצד הפועל ושהאופן שראוי שימצ׳ הוא מצד הכח וכז׳ להמנע היות ב׳ הפכים בדבר אחד א״כ אמרנו בזמן החולף שלא יקבל התוספת מפני שהוא ב״ב״ת והוא בדין הפעל ואמרנו בעתיד שיקבלהו מצד מה שהוא בפעל יהיה בהניחנו שני הפכי׳ בנוש׳ אחד מצד אחד עם שנניח ג״כ היותו ב״ב״ת וב״ת מצד מה שהו׳ בפעל וזה בתכלי׳ החלוף והבטול׳ אמנם מה שיש לספק על דעת הר״ל הוא זה הלא הוא אמר שאם לא יהיה רושם בתוספת התנועה וחסרונה בכמות הזמן הנה לא יהיה הזמן מתהוה מהתנוע׳ וכו׳ ונאמר לו הן אמת שלא יהיה רושם לזמן בתוספת התנועה או בחסרונ׳ ועל הדרך אם כן לא יתהווה הזמן מהתנועה הן לצדק דברת שלא יתהוה הזמן החולף מהתנוע׳ בשכבר יצא אל המציאות הפעלי חלף הלך לו ומה שהיה אין רושם התנועה בו אבל לא ימנע בעבור זה שלא יהיה רושם לתנועה בזמן העתיד הואיל ועדיין לא יצא אל המציאות ומגיע אלק אחר חלק׳ מה שיש בזה הוא כי היות התנועה עושה רושם בזמן יבחן בשני פנים אם רושם המציאות אם רושם התוספת והנה האופן האחד לא תעשה התנועה רושם בזמן החולף כלל שכבר נשלם מציאותו אולם לפי האופן השני ראוי שיעש׳ רושם בזמן העבר לפי שידרך עליו גדר הזמן שהוא מספר ה התנועה בקודם ומתאחר ואם נניח העבר ב״ב״ת בכמות והב״ב״ת לא יקבל התוספת אם כן לא תעשה התנועה רושם בזמן גם כי לא יהיה הזמן א׳ ומתדבק כל אלה הבטולים נמשכים מהניחנו הזמן ב״ב״ת ולכן יראה ההפך שהזמן החולף ב״ת וצדקו דברי הר״ל׳ עם שהניח גם כן חלוקה נפלאה והיא שכאשר התישב שהזמן נמשך

מהתנועה

אהתנוע׳ ונתחדש ממנה או נתחדש ממנה ב״ת או בב״ת אם הא׳ זהו מבוקשנו אם הב׳
הנה לא יתחדש מהתנועה כלל ולא תועיל באיכתך לומ׳ נתחדש ב״ת מצד הפעל ובב״ת
מצד הב׳ והזמן החולף אין בו כח׳ זהו הנרא׳ לנו לצדק הר״ל בצדקתו ולהאדיר תור׳
לשונו ואמרתו. עוד כתב החכם ז״ל והתוספת הז׳ הוא הלכיי כ״א הזמן משער התנועה
על נכחותה בחלק חלק ממנו לא יחוייב היות הזמן בכללו מוגבל ובב״ת שלא כל הנודק
נפרד יצדק מחובר עד כאן: כבוד החכ׳ במקומו מונח לא יפול בזמן היות נפרד
ומורכב כי הוא אחד ומדובק ולא יורכב מחלקיו אבל יתחייב מצד מה שהוא אחד
ומתדמ׳ החלקי׳ שיהיה דין החלק והכל אחד ונגדרם ואם הזמן ישער התנועה בחלקיו
וכבר ישער התנועה בכללה ועל כן יתחייב שאם היה החלק האחר משער התנועה
שיהיה הזמן בכללו משער התנועה בכללה במה שהיא אחת ומדובקת והמשער במה
הוא משער יחייב שיהיה ב״ת כי אין לבב״ת שעור והגבלה וכהיו הענין כן הנה יחוייב
שיהיה הזמן בצד אשר היא משער התנועה בפעל ב״ת והוא הזמן החולף ולזה יחוייב
שיהיה לזמן התחלה זו היא טענת הר״ל ואם יאמר שהמשער מצד מה שהוא משער
יחוייב שיהיה ב״ת אבל מצד מה שאינו משער לא יחוייב זה בו וכן רבינו בזמן שמצד
שהוא משער התנועה הוא ב״ת אבל מצד עצמו בלתי התיחסו אל התנועה כלל הוא
בב״ת וזה אשר רצה החכ׳ באמרו שאין כל מה שיצדק נפרד יצדק מורכב ובזה האופן
לא ימנע היות הזמן החולף בכללו בב״ת ובטלה טענת הר״ל ומה שיבטל טענתו נ״כ הו׳
מאמר הפילוסוף בחלק שליםי מהשמע אחר שאמנם יאמר מה שאין תכלית בתנועה
מפני מציאותו בשעור וזה שלמה שהיה השעור סבה לתנועה על שהוא נושא לה והיה
השעור סבה לאין תכלית הנמצא בה מצד שהתנועה נושא לו חוייב שיהיה יחס אין
תכלית הנמצא בשעור אל אין תכלית הנמצא בתנועה יחס השעור אל התנועה וכמו
כן הענין בתנועה והזמן שכמו שהתנועה קודמת על הזמן מפני שהיא נושא לו כן מה
שאין תכלית הנמצא בתנועה קודם על אין תכלית הנמצא בזמן יראה מזה שהזמן
מצד מה שהוא זמן לא מצד מה שהוא משער התנועה הוא בב״ת כי היותו משער
התנועה הוא משיג מתשיגיו כמו שהקודם והמתאחר בשעור אינו השעור אבל משיג
מתשיגיו. נשיב לזה אחר העיון הרב ונאמר שהזמן בעצמו בלתי התיחסו אל התנוע׳
שהוא ההמשך וההתפשטות בכללות הוא צורת הזמן לא כללות זמן אחר שהיה הזמן
מספר התנועה בקודם ובמתאחר ממנה הנמשכי המציאות בפעל לא במחשבה ודי
לנו שבמציאות המורגש חוץ לנפש נמצא הזמן מוגבל ובב״ת אחר שהוא משער התנוע׳
וזה דבר לא יכחישהו הפילו׳ רק יאמ׳ כי למה שהעתה באמ׳ הו׳ ידביק הזמן ויבדילהו
והיה העתה א׳ בנושא ב׳ במאמר כי מצד שידבק שני זמנים אחד מהם באחר הוא א׳
מצד מה שהוא תכלית משותף ומצד מה שהוא התחלה לזה ותכלית לאחר הוא ב׳ לפי
שההבדלה וההדבקה הם שני דברים מתחלפים ואם נמצאו לדבר א׳ יחוייב שימצאו
לו מפני נדרים כך קרה לעתה ולנקודה אלו הסדברי ארכנו בספרו ומהנה יראה
שהזמן בלתי נברא וזה שהעתה למה שהוא התחלה ותכלית היה מה מחוייב שיהיה
התחלה לזמן א׳ ותכלית לזמן אחר שאלו היה התחלה ותכלית לזמן אחר ימצאו שני

פרק אחד עשר המאמר הראשון

שהשפי׳ יחד ואמנם היה נברא הזמן אלו נמצא שיהיה התחלה לא תכלית או תכלי׳ לא
התחלה אלו דברי הפילו׳ וכתב הר״ל על זה בפירושו לספר השמע וז״ל אף שהחכם יעויין
בזה יראה שהו׳ בלתי מחוייב מפני זה שלא יהיה שם עתה הוא התחלה לבד או תכלי׳
לבד וזה שאנו נאמ׳ שזה אמנם קרה לעתה שיחלוק הזמן מצד מה שיחלקהו ר״ל שיהיה
מבדיל בין העובר והעתיד ולא יחוייב מפני שלא נוכל לדמו׳ עתה אין לפניו זמן שלא
יהיה שם עתה אין לפניו זמן כי אין כל צודק ידמהו האדם ואולם מפני שאין העתה
נמצא אלא בכח לא יחויב ג״כ שיהיה כל עתה התחלה ותכלית יחד וזה שאנחנו נאמר
שהענין בזה העתה כמו בנקוד׳ וזה שהנקוד׳ היא התחלה לרב׳ פעם בכח והיא הנקוד׳
שהיא התחלה ותכלית יחד ופעם היא לו התחלה והיא הנקודה שהיא התחלה לבד כן
נאמר בעתה שהו׳ התחלה לזמן פעם בכח ופעם בפועל אם בכח בשיהיה מבדיל בין
העבר והעתיד ואם היותו בפועל התחלה כשיהיה התחלה לבד מזולת שיהיה תכלי׳
ולא יחוייב ממאמרנו שהעתה הזה הוא בפועל התחלה שיהיה שם עתה נמצא בפעל
אבל שים שם עתה נמצא בפועל התחלה ואין כל מה שיצדק מחוב׳ יצדק כפרד וכו׳ ירצ׳
שהבאור שעם׳ הפילו׳ מצד העתה להורו׳ שהזמן בלתי מחודש הוא בלתי מספיק ולא
מחוייב מה שחייבו ולכן נאמר אנחנו שהזמן עצמו מכלל הנבראים והוא ב״ת ולזה
ישער התנוע׳ ומצד מה שישער הוא מוגבל וב״ת ואף כי בכללו הוא בב״ת כמ״ש החכם
הנ״ז הנה באופן זה הוא דמות זמן לא אמתת זמן אם׳ שהיה אמתת הדבר הנזכר׳ והחמ׳
והתנועה הוא חמר לזמן וכל שנקח הזמן בכללו בלתי התיחסו אל התנועה לא נדמה
אמתת הזמן רק דמותו כי הוא עצמותו הוא מספר התנועה וכו׳ גם כי נוכל לומר
שהעדר התכלית בת מצד החמר לא מצד הצורה והנה באר הר״ל שהתנועה ב״ת ואם
כן יחוייב שיהיה הזמן ב״ת וזהו די בהתר זה הספק ׃ עוד כתב החכם וז״ל והמופת
השמיני אין מני׳ לו טעם היו שהכנת הו׳ מצד המתחא׳ כבר הוכח הנה החולף שבבחינתו
הוא בב״ת דינו דין הפועל והנה לא נתחדש בהכנת זמן ולפניו אין זמן אלא בקדימת
זמן אין תכלית לו יצא אל הפועל בשכבר דברי החכם הזה בטענה זו חלושים מאד
ולא יעשו רושם כלל במופת הר״ל שמה שאמר שהזמן החולף לא נתחדש בהכנת זמן
בשאלהו אם הזמן החולף נתחדש מזמן ב״ת או בב״ת אם יאמר שיצא לפעל מזמן ב״ת
אם כן יהי׳ הזמן בכללו ב״ת בהכרח אם יאמ׳ שיצ׳ לפועל מזמן בב״ת אם כן לא יתחדש
כלל אח׳ שהבב״ת לא יעדיף על הבב״ת וזה רצה הר״ל באמרו שהנה אמנם יהיה בזמן
מהנבר המתאחר לא מהנבר הקודם כלו׳ שמהנבר הקודם הוא בפועל בזמן החולף וידוע
שהו׳ ב״ת מצד מה שהו׳ בפועל ואף לדברי הפילו׳ והנ׳ המציאו׳ אמ׳ לחלק הקרוב מהזמן
החולף היא המציאו׳ אשר לזמן החולף בכללו כמו שאמר הר״ל במה שאח׳ זה וכי הקשה
המקשה את רוחו ואמץ את לבבו לאמר שהזמן החולף בקדימת זמן אין תכלי׳ לו הנה
נוכל לחסום פיו ועדיו לבלום באמר אליו באמתו תן הפעל אם היה ב״ת או בב״ת ויבא
לא תם הבטולי׳ שאמרנו את׳ שלא ימנע מאחד מאלו וזו טענ׳ חזק׳ תכה זרוע אף קדקד
הפילו׳ ותשלך ארצה אמרתו ותסם לאל מלתו ׃ ותם החכם במופת הי׳ שהוא דמוי ואין
צורך להשיב עליו לא יקום הדבר לבד באיש לענות בו סרה אם לא על פי הראיה
הברורה ׃

בברורה ׃ ומה שאמר במופת הי״א ואמר שלא התבאר עדיין חדוש הגרם השמימיי כו׳
הנה כבר התבאר חדושו על דעת הר״ל אחר שמנכאו בו סגולות ההוה וכבר בארנו
במה שקדם שאין זה מערכה על הדרוש ׃ ומ״ש שכבר אפשר שיאמר הזמן בהקש אל
תנועה אחרת כבר באר הפילו׳ שהיות הזמן נלקח בהקש אל תנועה אחרת לא יהיה
אלא כאשר יוקש אל תנועת הגרם ולזה לא יתרבה הזמן בהתרבות התנועות מפני
שהוא מספר התנועה המתדבקת במוחלט במה שהיא מתדבקת ואחר שהזמן נמשך
לתנועת הגלגל והגלגל כבר יהיה הזמן מכלל הנבראים וכמ״ש הרמב״ם ומ״ש שהמופתי׳
מסדר בהנלות הארץ הלקוחי׳ מסגולות ההווה לא יתהוו האמת בחדוש וזה שים לאומ׳
שיאמר שסודר זה להתחלה שתכלית לתכלית מה טוב בהשגחה ורצון קדוש בו׳ כבר
בארנו שהנחת הרצון קדוש והיותו לתכלית הם שני הפכי׳ שהתכלית יורה על רצון
מחודש ומהווה והקדימה יורה על החיוב והחיוב יכנד לתכלי׳ כמ״ש כז׳ בשאלות למעל׳
הנה הת׳ שאין בכל טענות הר״ חסדאי כנגד הר״ל ממה שיבטל האמת הראיות ומופתיו׃

פרק יב׳

ועתה נבאר שמה שחשב לכנגד סברתו ולסתור אותה במה שהניח
נפש קדוש בלתי שומר תמונתו לא כתר דעת הר״ל כלל ובכל מה
שטען הר״ל ע״ז לא נעדר מכח שתידתו ואין נסתר מחמתו ׃ ואלה דברי החכם טוען
כנגד הר״ל בזה וז״ל ואות׳ שהו׳ נמנע היותו קדוש וכו׳ עד אמרו ולזה הוא מבואר שאיננו
מחייב המציאות בבחינת סבתו ׃ נשיב לזה ונאמר שאחר שזה הנפש הוא נעדר
מהצורות הוא כמו ממוצע בין המציאות וההעדר והוא מבואר שזה האמות הוא חלום
אחר שמי שזאת מדרגתו במציאות לא יצדק עליו ולא יאמר בו מחוייב המציאות מצד
עצמו ולא מצד עלתו ולא אפשר המציאות מצד עצמו ומחוייב בבחינת עלתו אחר
שהעלה לא פעל בו המציאות השלם ולא הוציאהו לאור בצורה משלמת עצמותו כמו
שלא נאמ׳ בדבר שהוא בכח לא מחוייב ולא אפשר רק נאמר שיש בו אפשרו׳ ולפי שלא
בחן זה החכם בין היות הדבר אפשרי והיות בו אפשרות אמר מה שטען וידוע שיש
הבדל גדול בין שני הענינים שלא יאמר איפשר או רק אחר באתו אל הפעל הגמור
באותו המציאות הראוי לו ואז נאמ׳ בו מחוייב או אפשרי אולם קודם השלמו במציאות
נאמר שיש בו אפשריות לא אפשרי כי אפשרי הו׳ תאר כנגזר יורה על נושא נמצא בפעל
עם איפ׳ מה אשר בשבתו יאמ׳ לו אפשרי והדבר כל זמן היותו בכח לא נקראהו אפשרי
רק נאמר עליו שלו אפשרות ואם נאמר אפשרי בו הוא ע״ד העברה ודבור איך שיזדמן
לא באמת ובצדקה וא״כ בוטלה החלוק׳ שעשה החכם בזה הנפש כמ״ש אריסטו במאמר
ראשון מהשמע שהמציאו׳ אשר הוא הטוב אמנם השיג לדבר מצד הצורה ואחר שזה
הנפש בעדר מצור׳ אין לו מציאו׳ שלם ודינו ממוצע ולא יצדק עליו מחוייב ולא אפשרי
ואם ימצא עם אפשרו׳ יזלו הוכח שכורה חלוקתו לא יחוייב ממנ׳ מה שחייבו כי אם היה
מחוייב בבחינ׳ סבתו לא יחויי׳ שימשך מציאותו שופע תמי׳ ואע״פ שהו׳ תמידי המציאו׳
כמו שלא יושפע מציאות הנרמים תמיד מהש׳ ואם תמידי המציאות וכמו שבטל זה
הר״ל וזה שיש הפרש גדול בין שפע המציאות לדבר ובין שפע התמדת אותו המציאות
עליו כמ״ש למעלה וידוע שכל הנמצאות מושפעות מהש׳ ית׳ שבראם בשפע התמדת

פרק שנים עשר מהמאמר הראשון

מציאותם לא בשפע מציאות להם ממנו בשכבר קבלוהו באופן שלם : ולמה שהקשה
כנגד הר"ל וז"ל שלמה שהיה הנפש הזה בתכלית החסרון הו' נמנע שיתחייב חיוב מציאו'
מהשלם בבת השלמו' וכ"ש שיתחייב ממנו זה בא"ת ע"כ · כבר נתעורר הר"ל ע"ז בו'
מספקותיו והניח ספק דומ' לזה והתירו ואין צורך לכתוב מה שהת' שם אמנ' מה שירא'
לי בהתר זה הוא שכבר יתחייב זה הנפש חיוב מציאות מהשלם עם חסרונו להיותו
חמר לכל הנמצאו' כי להעדר השלמות ממנו היה מוכן לקבל כל הצורות ועדין ישלמו
כל הנמצאי' כמב' שהעדר השלמו' מאתו יחשב טוב למה שהיה סבה לכל הוויה ומציאו'
שלם מה שלא יתכן זה לו היה לו שלמות המציאו' והיה בעל צורה שהנמצא לא יתהוה :
הנה יר' א"כ שמציאות זה הנפש על מה שהוא מחסרון ההעדר הנמב' בו מהשלמו' כז
'כ טוב להיותו סבה אחרית להוייה והמשך המציאות כמ"שה בחמר הראשון להיותו
מחובר להעדר לעולם כמו שכבר נודע ומפני זה הוא סבה לכל הפסד והוא המחייב
למות ולרעות כלם ונאמ' בו שהוא טוב להיותו סבה להתמדת ההוי ה והמשך המציאות
בבא זה אחר סור זה ולזה אמר ר"מ והנ' טוב מאד והנה טוב מות לענין שהם ירונו עלינו
כמ"ש פ"י נה"כ התבא' היו' דברי החכ' בטלי' בזה ובוטלה נ"כ טענתו הג' שכתב שלא יצוי'
שיפעו ל דבר בדבר בחלוף מה שיתחייב ממנו כאמ' לו כי זה החלוף הו' מצד המתפעל
שאם לא כן מה יענה החכם בהפסד וברע הנמצ' באמ' והוא מתחלף ממה שיתחייב
ממנו אלא שזה דבר ברור מאד למתחילים בעיון כ"ש לחכמי לב וזה שהפועל השלם
יפעל כפי המקבל ויפעל הטוב ואם ימצ' רע בפעולותיו הו' במקר' מצד טבע המקבל ·
וכ"ש אם היה אותו החסרון והרוע סבה להתמדת טוב ומציאו' כמו שאמרנו · ומש עוד
וז"ל ואם שאיננו מחוייב שמציאות בבחינת עצמו זה יתבאר בקלות אם תחלה בהנהג'
נפש וכו' עד אומ' יתחייב אם כן שתהיה עלה ראשונה ושיהיו ב' עלות ראשונות
אח' בתכלית השלמות והב' בתכלית החסרון וכו' הנה הר"ל הניח הספק הנ' דומה לזה
ואמר בהתרו שלא יתוייב כשהונח זה והנפש קדמון שיהיה במדרגת הש"י עד שיהיה
אלוה כמוהו וזה שאין האלהות וכו' ובסוף דבריו אמר והנה קנו הנמצאו' מהש"י והרע
קנו מפני זו ההתחלה האחרית מצד החסרון שלה בעצמותה בטבע ולזה הסכימו ז"ל
שהתחלת הטוב הו' זולת הרע אמרו אין רע יורד מלמעלה וכמ"שה כנגד הר"ל שיתחייב
שיהיו שתי עלו' ושלא ישתלשל המציאו' מאח' פשוט והו' מגונה מאד הנה אח' שבאר הר"ל
שזה הנפש קרה השלמו' מהש"י לא הרע מקו' לטבע' זו והנ' באר הר"ל בפי' שלשלת המציאו'
והטוב בנמצאו' מושפע מהש"י אולם הרע הנמצא בקצתם הוא מצד חסרון זה הנפש
והעדר השלמו' ממנו ועל דעת זה כבר ישתלשל המציאו' מאחד פשוט כי כל מציאו' טוב
לא כמו שאמ' החכ' · ומה שאמ' בטענ' השנית וז"ל שאם נניח הנפש הזה מחויי' המציאו'
בבחינ' עצמו בלתי משתלשל ממנו יתב' איך ימנע להתפעל מורכנו האם הנפש הזה
ירגיש או ישכיל בשלמו' הש"י ותכלי' חסרונו בעצמו וכו' עד אמרו מי יתן והרע נשיב לזה
ונאמ' שזה הנפש לא יאמ' עליו מחוייב המציאו' לחסרון מציאותו כמ"ש ובמה שהוקשה
איך יתפעל מרכונו כאמר שהוא לא ירגיש ולא ישכיל בשלמותו יתברך אחר שנעדר
מכל שלמות אמנם למה שהיה חוץ השלם להשפיע שלמות וכל טוב נמשך ממנו ית'

לזה הגשם עד שהמציא ממנו כל הדברים והקנה השלמות לאשר כמשפט׳ כל שלם אם כן רצוני זה הגשם והשמע להתפעל מהפועל לא בא מצדו אחר שהוא בתכלית החסרון רק מצד ההטבה וההכנה הנשפעת מאתו יתב׳ והוא כחומר ביד היוצר ובזה הדרך יותר מה שהביא בטענה הג׳ וכבר דבר בהתר זה הספק הר״ל בספק הז׳ · ומה שאמר בטענה הד׳ שמהאחד כשהוא מחויב המציאות ובלתי שומר תמונתו ורק מכל טבע הוא מאמר סותר נפשו וכו׳ כבר אמרנו שלא יאמר מחויב המציאות לגשם חסר המציאות כזה וכבר באר הר״ל בספק הה׳ שאחר שזה הגשם אין לו טבע כעדר מכל האיכות וכמ״ש עוד שכל הזמן הקדום היה מתואר בשמירת התמונה בפעל ואחר כך נשתנ׳ ולא שמרה והנה כבר נא וכו׳ זהו הספק הרביעי שספק הר״ל והתירו באופן מספיק ומה שכתב שאין המלט משנוי רצון ללא סבה זהו הספק הז׳ לר״ל וגם כן התירו באופן שיספיק לטענה שעשה החכם נגדו והפלא מזה החכם שרצה להתחכם ולטעון על הר״ל באותם הספקות שהר״ל ספק על דעתו והיה ראוי לחכם הזה אחר שהתחכם בספקותיו שיביא ההתר שעשה הר״ל באותם הספקות ויראה אם יש בו כח לדחות הספקות מעליו אם אין טרם יריב עמו וילחם בבלי זין לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו · ומה שאמר נגד הר״ל שנפל במה שברח ממנו שבהנחתו זו חייב לו ידיעה בפרטי במה׳ פרטי והוא איש הגשם הבלתי שומר תמונתו כשפעל בו ברצונו ונפל במה שברח כאמר שלפי שהיה הגשם הזה אחר לכל ההויות הנה מצד כללותו אותם פעל בו לא מצד מה שהוא גשם פרטי רק מצד היותו כולל ולכן תתפשט פעולתו בכללותו וגם הפ׳ קנתו שומר תמונתו והוא הגרם וברא בו הככבי׳ והגלגלי׳ שיניעם באופן שישפע מהם מה שיצטרך להשלים מה שבכאן וקנתו בלתי שומר תמונתו והוא מה שבין גלגלי הככב הא׳ לגלגלי הככב השני ובקנתו שם טבע אל שיהיה בו אפשר לקבל כל הצורות והוא החמר השפל מפני צורות היסודות אשר ברא בו והכח אשר נתן ליסודות להשתוות קנתם לקנת ולהתמזג קנתם עם קנת׳ כי בזה יובן זה החמר השפל לקבל כל הצורות ובזה האופן פעל הש״י בזה הגשם דרך כלל וכשבא ממנו שאר ההויות דרך חלק זהו מה שיאמר לדעת הר״ל · ומה שכתב החכם נגד הר״ל שלפי מה שהניח תהיה ידיעתו קנויה מזולתו אחר שידיעתו ית׳ זה הגשם קנויה בהכרח ממנו כאמר. שכבר התבאר בספר המופת לאריסטו שהידיע׳ אמתית תהיה בדברי׳ ההכרחיי׳ והם אשר א״א שימצאו בחלוף מה שהם עליה׳ והנ׳ זה הגשם לחסרון מציאותו כבר ימצ׳ בחלוף מה שהו׳ עליו ולזה לא תפול בו ידיעה אלא בדרך שתתלה ידיעתו במה שלא נמצא כן כאמר שתתלה ידיעתו בזה הגשם וידוע שלא תהיה ידיעתו קנויה מהזולת כי מה שאיננו נמצא איננו זולת אבל ידיעתו ית׳ מקנה הזולת ולכן יהיה זה הגשם כשלם המציאו׳ מידיעתו לא שתהיה ידיעתו יתב׳ קנויה ממנו שהגשם הנעדר מכל צורה וחסר המציאות כזה לא תקנה ידיעה לדבר אחר שלא תפול ידיעה בו כמו שלא תהיה לנו ידיעה לנמנע או בהעדר וזה מבואר בענינו עד כאן הלכנו להגן על הר״ל מקול מחככים ומרגשת פועלי טענות מקבילות נגדו אשר אמרו ללשוננו נגביר :

פרק יג׳ ועתה כשוב למה שייעדנו לברר הדעת הכוזק מהבלתי כודק בחדוש העולם ולהכריע דברי כדיקים אשר על שרשי רגלי התור׳ יבאו מחוקקי׳

ונאמר שדעת הר״ל בהניחו ההוייה יש מאין מבד ויש מיש מבד ואמר שהיותה יש מיש היא שתהי׳ מגשם והיותה יש מאין היא שתהיה מגשם נעדר כל כורה הנה זה הדעת בטל מכמה פנים הא׳ שאמרנו גשם ואמרנו בלתי שומר תמונתו מא׳ סותר נפשו וזה שאחר שהוא גשם ימצא בו הכורה הגשמית בהכרח ואמרנו בלתי שומר תמונתו יורה שהוא נעדר הטבע אשר ימשך ממנו לגשם שמירת התמונה. והנה היותו בעל כורה גשמית והיותו נעדר הטבע משמירת התמונה הוא מא׳ סותר נפשו לפי שהכור׳ הגשמית יגבירה הכורה המשלמת הדבר והמשימה אותו מהות רמוז אליו בפועל כמ״ש בל׳ ואם כן תמצא בגשם הזה ככר כורה עצמית ויהיה אמרנו בו נעדר מכל כורה מא׳ סותר נפשו ׃ ועוד שלא ימלט הענין בזה הגשם מחלוקה או יהיה גשם טבעי או למודי ואם היה טבעי לא ימלט משתהיה לו נטייה ר״ל כובד או קלות או לא תהיה לו נטייה ואם תהיה לו נטיית לא תהיה נעדרת מטבע שמירת התמונה וזה הפך מה שהונח אם לא תהיה לו נטייה לא יהיה לו תנועה ולא יהיה גשם טבעי אבל למודי ואם יהיה גשם למודי לא יהיה במקום כלל ואחר שלא יהיה נמצא במקום לא יהי׳ נמצא חוץ לשכל גשם כ״ש שיתהוה ממנו דבר וזה אם שיהיה מחוייב שיהיה כל גשם נמצא חוץ לשכל במקום ראוי כפי הפוך הסתירה שיהיה מה שאיננו במקום איננו נמצא חוץ לשכל גשם ומה שאיננו נמצ׳ חוץ לשכל גשם לא יתהוה ממנו דבר כ״מש אריכטו מאמר שליטי תשמים ועולם ומכאן יראה היות זה הגשם בלתי נמצא כלל לא מציאות שלם ולא מציאות ממוצע כמו שאמר הר״ל ׃ ואם יאמר או הנה כל עת שנחליף מלת גשם בחמר הנה יותר ספק שספקית על הר״ל ולכן במקום גשם נאמ׳ חמר בלתי שומר תמונתו . נאמר לו הנה הר״ל רצה להטות את עצמו מדרך הפלו׳ במלות שונות ואתה הוא המוליך אותו בדרך סר ממנו והנה מה יתרון לו בכל עמלו שיעמול להניח חמר בלתי שומר תמונתו הלא הפי׳ הניחו חמר ראשון משותף לקבל כל הכורות ממנו נתהוו כל הדברי׳ אף כי אזן וחקר תקן באמרו שנתחייב מהעלה והר״ל שם זה הגשם שאיננו מפעולת פועל ואם כן מי המציאו הנה על דעתו זה לא יהיה מגונה היות הדבר ממציא את עצמו שלא יאמין הר״ל שנתחייב מהעלה שא״כ יאמין בקדמו׳ וגם לא יסבור שיהיה מפעולת פועל שאם כן יפעל יש מאין והוא בורח מזה וכפל בפח השגיאה ובמוקש הטעות להניח גשם נמצא כזה לא ידענו מי המציאו ומה היה לו שמעו עמים כלם מי זה ערב את לבו לגשת ולומר שהגשם החמר הזה נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית לעשות מעשהו זר מעשהו אחר אשר לא המציאו ולא חייבו כי הוא קדמון בקדמותו ועד שלא היה העולם היה הקדוש ברוך הוא אח׳ והגשם החסר שני לו לא נודע מבטן מי יצא ומי ילדו אלא שזה הדעת הזייה אסור לשמעו כל שכן להאמינו טוב ממנו הכפל דעת הפילו׳ המאמין שהכל נתחייב מהש״י והוא אחר ועלה לכל הנמצאות מלהאמין שיש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא מעצמו ולא יי׳ פעל אותו לא פועל רחוק ולא קרוב ׃ והנה כדק הר׳ חברתי במה שאמר שיסוד הטעות

בזה

בזה כלו בנוי בחיוב המנעות יש מאין והוא אסר עוד עיני הנמשכים אחר הדמוי הזה ר"ל המנעות יש מאין וזה לנמשכים אחר ראיו' מאמיני הקדמות וידוע שאי' לדמות דרכי תורתינו לדרכי החקיר' שדרכי חקירת החכמ' הם כפי מה שישעריהו השכל את אשר תשיג ידו מאחוש ומהטבע ודרכי התורה הם למעלה מהטבע וכדק הפילו' שלא יתהוה יש מאין לפי הטבע במה שנראה כי כל הווה הווה מדבר וכפסד אל דבר אולם היכולת האלהי שהוא למעלה מהטבע הן לא קצרה ידו לעשות זה ולכן אנשי התורה יאמינו חדוש יש מאין להיות התורה אלהית ודרכיה גבהו למעלה מהטבע והנסים והנפלאו' שבאו בה יעידו זה כל שכן כשיתבאר בטול אותם הראיות שהביאו בהנחת המנעות מאין ממש כי כלם תוהו ובנויות על אבני בהו ויסוד רעוע וכבר הביא הר' חסדאי בעולם במה שיש בו די ושרש הענין הזה כלו הוא מה שאמר הרמב"ם חלק שני פרק שבעה עשר וזה לשונו כל מתחדש היה אחר שלא היה ואפילו היה החמר שלו נמצא ואמנם הפשיט צורתו ולבש צורה אחרת יהיה טבעו אח' התחדשו והשלמו וכוחו בלתי טבעו בעת התהוותו והתחילו ביציאה מהכח לפוע' וזולת טבעו גם כן קוד' שיתנועע ליציאה לפועל וכו' ואחר שארכשו יבא לסתור דבריו בלקחו ראיות מטבע המציאות הכה השלם ההווה בפועל וידוע שטבע הנמצא בעת הוויו הוא זולת טבעו אחר הויו והשלמו ובזה האופן יותר הספק הראשון והראיה הראשונה שהביאו בהמנעו' יש מאין וזה שאף ע"פ שאנחנו לא נראה בהוייה החלקית שיתהוה הגשמות הנה לא ימנע בעבור זה בהוייה הכוללת שיתהוה הגשמות שזה אמנם יתחייב בזה הנמצא הנה אשר כל מה שיתהוה בו אמנם יתהוה מנמצא את' אמנם הדבר הנברא מהעדר אין שם דבר רמוז אליו לא בחוש ולא בשכל שיקדם לו אפשרות וכשתעיין בכל אותם הראיות שהביא הר"ל להוכיח המנעות יש מאין תוכל לבטלם בדרך הזה שהמציא הרמב"ם וכדק כמ"ש שהוא חומה גדולה סביב התור' מקפת בה מונעת אבן כל משליך אליה · וגם הרלב"ג לזריזות חכמתו הרגיש בזה הדרך הישר שהורנו הרב לבאת מידי אותם הספקות ואמר ז"ל ואם אמר אומר שכבר נבא מאלו הספקות בהקדמה שזכר' הרב והוא שטבע הנמצא בעת הויו הוא זולת טבעו אחר הויו והשלמו ולזה לא יעיד המציאות על מה שיהיה קודם הויו אמרנו לו שהמחוייב מזו ההקדמה חיוב אמתי הוא שמה שהוא נמצא בזה המציאות מפני היותו בזה התאר שהוא בו בלתי מחוייב שימצ' לו קודם היותו בזה התאר וכו' ׃ וראה איך נשתבש הר"ל עם גודל חכמתו כי הטעתו הנפש אשר רצה לחדש מלבו שהנה הרמב"ם חייב מהקדמתו זו שאין ראוי לקחת ראיה מהנמצא הנה בשלמותו בהיותו נמצא בתאר מה כדי שנוכל לדין שימצא לו אותו התאר עמו בעת התהוותו והר"ל אמר שהמחוייב מזו ההקדמה חיוב אמתי שמה שהוא נמצא בזה המציאות מפני היותו בזה התאר שהוא בו הוא בלתי מחויב שימצא לו קודם היותו בזה התאר וכונתו לו' שאע"פ שיחייב שלא נדין המציאות בעת התהוותו כמו שנדינהו בעת השלמו מ"מ לא יחויב בעבור זה היות העולם נברא יש מאין · והרמב"ם כבר גלה דעתו ופירש כונתו והמחוייב ממנה ואמר ז"ל ואם יטען עלינו ארסטו אלו הטענות רעתו ויאמר אחר שלא יורה זה הנמצא במה זה ידעתם אתם

פרק שלשה עשר מהמאמר הראשון

שזה יתהוה ושיהיה משם טבע אחר כענה וכו׳ שזה לא יתחייב לנו לפי מחשבתנ־
שאנחנו לא נסתפק עתה שנקיים שהעולם מחודש אבל אמר נסתפק בו הוא אפשר
היותו מחודש ולא תבטל זו הטענה בהביא ראיה מטבע המציאות שלא נחלוק בו ע״כ
הנה באר הרב בפי׳ שהתחייב מהקדמתו זו הוא שאין לקחת ראיה מטבע המציאות
על היות העולם קדמון לא שיתחייב ממנה שהעולם מחודש מאין ואחר זה מה
יתחב׳ הר״ל עליו ומה ידע הוא ולא ידע הרב הלא בהקדמתו זו הכה כל אויביו לחי
המביאו׳ ראיה על קדמות העולם מטבע המציאות ידיו רב לו עתה בזה הדרוש שרובי
טענותיהם או רובם נלקחות מזה הצד כמבואר למי שעיין בדבריהם שהם מביאים.
ראי׳ אם מצד התנוע׳ אם מצד הזמן אם מצד החומ׳ אם מצד הרקו׳ ושו הם הטענו׳ היות׳
חזקות אתם ושאר הראיות בטלות כמש״ה יעויין בדבריו ולזה מה שהק׳ הר״ל על הרב
שלא חייב מהקדמתו חיוב אמתי מבואר הנפי׳ כמ״ש ׳ ומה שכתב עוד הר״ל כנגד הרב׳
ז״ל ועוד שההקדמה הזו כאשר לוקחה באופן כולל לא הניחה לנו עיון בהוית הנמצא׳
ולא סתרה לנו העיון אח׳ הויו ואם הדבר כן הנה לא יהיה לנו תועלת בהנחת העולם
מחודש לקיו׳ אמונת המופתים שבעבורם היה ההכרח להאמין כשהעולם מחודש כמו
ש״ז הרב וזה שהמופתים היו אחר היות העולם נמצא ואם לא יהיה אפשר אחר הוייתו
העולם אלא מה שיחייבהו טבע המציאות כמו שירצה מזו ההקדמה הנה לא יהיה
דרך לאמונת המופתים עד כאן ׳ הנה רצה ליחס לרב דבר שלא יובן מהקדמתו ולא׳
מדבריו וכ״ז להמשכו אחר בטול ההקדמה שעשאה הרב ולסברה בשוט לשון לא
בדעת ובהשכל וכ״ז לפי שראה כח ההקדמה עומד על ימינו לשטנו ואראך שבוש
טענתו בזה הנה הו׳ תחלה אמר כי כאשר לוקחה זו ההקדמה באופן כולל לא הניחה
לנו עיון בהויית הנמצ׳ : והן אמת שלא הניחה לר״ל עיון הנפש הבלתי שומר תמונתו
לפי שלוקח ראיה מהנמצא ורואה שהנפשות לא יתהוה ואמנם תניח לנו עיון אמתי
שהוייה הכוללת לא תהיה כחלקית ושהחמר הראשון לא נתהוה בהתהוות האדם מן
הזרע ולא יפסד בהפסד האדם אל העפר וכמש״ה אולם אמרו שלא יהיה לנו תועלת
בהנחת העולם מחודש לקיים המופתים מפני שהמופתים אחר היות העולם היו ולא
יהיה אפשר אחר הויית העולם אלא מה שיחייבהו טבע המציאות כמו שירצה מזו
ההקדמה אלו הם דברי הר״ל ׳ וראוי להפלא מחכמתו איך חייב ממאמר הרב מה שלא
יתחייב ממנו כלל וזה שהוא אמר שאין טבע המציאות זה אחר הויו והשלמו בטבעו
בעת הוייתו והגיעו וראו אתם בעלי העיון אם יתחייב מכח דבורו זה שלא יהיה אפ׳
אחר הויית העולם אלא מה שיחייבהו טבע המציאות מצד הפלא והמופת האלהי ואף
כי א״א זה ע״כ הטבע ומנהג המציאות ואיה פלפול שכל הר״ל בדבור הזה לחייב דבר
שאין ראוי שיובן מכח ההקדמ׳ : הנה אמת נכון הרב׳ שהמאמין בחדוש העולם יאמין
באותות ומופתים הנז׳ בתורה לפי שהחדוש במציאות בכללו הוא על צד המופת אחר
שנתחדש ונתהוה יש מאין ומי שיאמין בקדמות העולם והמשכו ע״כ החיוב לא יאמין
בקול אות ומופת אבל יכחיש זה להאמינו שטבע המציאות נתחייב מהעלה באופן
כך ולא היה הפסקו אותו הטבע כלל הואיל ונתחייב מן העלה ולא נמצאת העלה בלתי
העלול

השלול כלל ובכאן טעו האו' שאין חדוש העולם חדוש לתורה לפי שסבר יצוייר מציאות התור' ונפלאותיה ואף אם יאמן חיוב העולם ממנו והנה הר' חסדאי חשב להוכיח שאין החדוש עקר לתורה כמ"ש שאפילו לדעת מאמיני הקדמות יוכרח להם להודות בריאת יש מאין הם שאחר שהתבאר שאין שם דבר מחוייב המציאות בבחי' עצמו אלא הש"י ושכל מה שזולתו איך שהונח ר"ל מחודש או קדום אפ' המציאות בבחינת עצמו והוא נאצל ממנו והיה האצילות לא ימלט משיהיה על צד החיוב או על צד הרצון ואיך שיהיה הדבר מורה על מציאו' גשמי נאצל מצורה והצור' אם כן מאצילה ונותנת מה שאין דומה לה ולא תתן למקבל כי היא תתן המציאו' למקבל ואין הכונ' באמרנו יש מאין זולת זה כו' ולפי דרך זה בחר לו ופסק הדין שאין חדוש יש מאין עקר לתור' שסבר יצויי' מציאו' התור' אף לדע' מאמיני הקדמו' למה שיצטרך להם להודו' אצילו' יש מאין כמו שאמרנו :

פרק יד

והנה כי קנאתי ליי' צבאות ולהציל האמת מיד עושקיה כאשר יציל הרועה מפי הארי שני הרעים או בדל אוזן לא אשא פני איש לבלתי הודיע האמת ואם ידעתי חסרון ידיעתי הן אני כמר מדלי כנגד אלה החכמים שקטנם עבה ממתני אכן רוח היא באנוש להכיר האמת בדרוש מה ולריב עם שתקיף ממנו ובפרט בדרוש הזה שזכות הרב מסייענו תושע לנו ימינו ודקות עיונו היא סמכתנו ע"כ לא נירא מרבבות עם ונחזיק בכנף דעתו ועל שולי מעיל כונתו נתכנו יד כי ידענו בכל עקרי תורתינו משה אמת ותורתו אמת : וראשונה במה שאמר הר' חסדאי כשיב שארסטו והנמשכים אחריו המאמינים בקדמות על צד החיוב ירוצו ולא ייגעו להשיב על מה שהקשה להם החכם הנזכר באמרו שהמציאות הגשמי נאצל מצורה ונותנת אם כן מה שאין דומה לה וזה יש מאין : ואשר ישיב בזה ארסטו הוא שזה השרש שכ' בו שהפועל האחד לא יסודר ממנו אלא פועל אחד לא יאמר אלא בפעל אשר בבריאה שהוא הפועל המקושר אמנם בפועל אשר בנעלם והוא הפועל המשולח הנה יסודר ממנו פעל משולח ולכן יכלול כל נמצא : וגם כי הוא יקנה פעל אחד בעצמו והוא האחדות שבו יקשרו הנמצאו' והיו לאחדים ויתחלף האחדות והפעל ההו' בעצמו כפי טבע המקבלים ובזה יתרבו השכלים כפי מה שבטבעם שיקנו מטבע האחדות ההוא גם כפי מה שישיגו מהתחלה הראשונה בעצמה כי הנמצאו' אצלו מתחלקו' ג' מושכל ואל מוחש ושם הגרם השמימיי התחלת הנמצאות שהוא מסוגם ושם השכל הא' עלה לעצמי' המושכלי' שהו' מסוגם על צד הצורה והפועל והתכלית ושהתרבו השמים מפני המניעי' והשכלי' מפניהם ומפני ההיולי והצורה אע"פ כבר איפשר להגיע הגשמות מצד הצורה ע"ד זה ולא יהיה יש מאין שכשיפעל הרבוי מצד טבע המקבלי' כאשר זכרנו כן תפול ההרכב' והגשמו' מצד טבע המקבלי' וכשם שאחת הא' בעינו יקבל צורו' מתחלפו' מצד רחקו והמקיף וקורבתו והוא האמר הא' על דעת ארסטו כן הנמצאי' מצד טבע קבולם ואותו האחדות יתחלפו כפי הקורבה והרחוק מאותו האחדות וההשכלה :

ודע כי הר"מבם הוא העיר לזה חולק על ארסטו בפרק שנים ועשרים וזה לשונו. ועם הודאתנו לו בזו המחשבה והסברא איך היו השכלים סבה לאלו הגלגלי' אתם ואיזה ערך יש בין החמרי והנבדל אשר אין לו חמר כלל וכו' באומר ואחר שאין

ערך

פרק ארבעה עשר מהמאמר הראשון

צריך בין החומרי והנבדל מאין יבא ומי המציאו אלא שארסטו ישיב בזה אם הנרבוני
ובפרט לפי דעת בר׳ המאמין שהגלגל אינו מורכב מצורה והיולי ואמר היות זה דעת
ארסטו והנה לפי מה שהניח הרב כפי דעת ארסטו שהשכל הא׳ סבה לשני ושהשכלים
כל אשר ירחקו יתחדש בהם הרכבת ענינים כך לתת הסבה בנשמו׳ ובהמצא׳ החומר
הא׳ שהשכל מצד מה שישכיל עלתו יתחייב ממנו שכל ומצד מה שישכיל עצמו יתחייב
ממנו גלגל שהוא גשם פשוט מבלי הפכיות כלל וזה הדעת הוא לקוח מן סינ׳ ואבוחמד
אשר יראו בהשתלשלות השכלי׳ זה מזה עד השכל הפועל שמצד השכלת עלתו יושפע
ממנו שכל אולם לא בפעל להיותו אחרון במדרג׳ והוא נפש אדם ומצד מה שישכיל
לעצמו ישפע ממנו דבר ממוצע בין המציאות השלם והחסר והוא החמ׳ הראשון ולכן
קרה לו מתחסרון מה שקרה כי כאשר העלול הא׳ להיותו יותר שלם במדרגה מאחר
העלולים השפיע מצד מה שישכיל עצמו נמצא שלם והו׳ עצם השמים עם היו׳ שנפחת
במדרג׳ מצד היותו גשם כן העלול האחרון להיותו חסר משא׳ העלולי׳ היה מה שנשפע
ממנו ג״כ חסר : אמנם אין זה דעת ארסטו אבל הוא ירבא כי לפי שהמציאו׳ בפעל
קודם למציאות בכח קדימ׳ טבעית א״כ המצוי בפועל קודם למצוי אשר בכח עד אשר
אפיסתו מתחייבת אפיסתו ומציאותו צריך למציאותו כדרך כל מאוחר בטבע ועל
כן יהיה עצמו׳ החומר הא׳ תלוי בשכל הנפרד ויהיה מחויב המציאות אחד והו׳ האלה׳
ובאותו האחרו׳ הנשפע ממנו הקושר בין החמר והצורה יתן מציאות שניהם ומציאות
המורכב שאלמלא הקשור המתחיי׳ מאחרותו לא היה למורכב ולא לחלקיו מציאו׳ כלל ׃
ומכאן יתבאר לדעת ארסטו על איזה דרך באו מהא׳ רבי׳ ועל איזה דרך יקר הא׳ פועל
ויתבא׳ שם הפועל כאמ׳ עליו ועל הפועל המורגש בשתוף וכי הספק שסופק איך ימצ׳
החמר והנשמו׳ מהשכל אמנם חייב למי שהניח הפועל הא׳ כפועל הפשוט תמר בכרח׳
ושם זה הדרוש כולל בכל הנמצאו׳ אמנם מי שחלק הנמצא אל הנפרד ואל המוחש כמש
הנה הוא שם ההתחלות אשר יעלה אליהם הנמצא המוחש בלתי התחלות אשר יעלה
אליהם הנמצא המושכל ושם התחלות המוחשות החמר והצור׳ ושם קצתם פועלות
לקצת עד שיעלו אל הגרם השמימיי ושם העצמים המושכלים עולים אל ההתחלה
הראשונה היא לשם התחלה על צד דמות הצורה והפועל והתכלי׳ וזהו דעת ארסטו ׃
הנה הפילוסופים יראו שהנה רבוי בשני אלו הנדרים רבוי לענייני פשוטי׳ אינ׳ בהיולי
ויעלו אל סבה אחת ראשונ׳ משונס ורבוי לגשמים ושרבוי הגרמים השמימיים אמנ׳ בא
מרבוי אלה ההתחלות ושהרבוי אשר תחת הגרמים השמימיי׳ אמנם בא מפני ההיולי
והצורה והגרמים השמימיים ׃ ושהגרמי׳ מתנועעים ראשונים שהמניעים אותם אשר
אינם בחמר וצורות הגרמים השמימיים מאותם המניעים נקנות וצורות מה שתחת
הגרמים נקנות מהגרמים השמימיים וקצתם מקצ׳ ושהמרכב׳ אשר באלה היא מפני
הגרמים השמימיים זו היא שכרתם בסדור אשר הנה ויעלו כלם אל האחדות הראשון
ויגיע מאותו האחדות בנמצא נמצא מציאות אותו הנמצא ובזה חברו ארסטו בין
המציאות המוחש והמציאו׳ המושכל ואמר שהעולם אחד שדר מאח׳ והאחד הוא סבת
האחדות וסבת הרבוי מצד וכאשר היה זה כן הנה מבואר שהוא נמצא א׳ ישפע ממנו

בא אח׳בו ימצאו כל הנמצאו׳ זהו דעת ארסטו׳ ולפי זה הדעת יחשוב שזה הנמצ׳ כלו על מה שהוא עליו לא סר ולא יסור הוייתו כן ושהוא על צד החיוב ולא ישתנה טבע כלל ולא יצא דבר חוץ ממנהגו וידוע שזה הדעת סותר הדת מעקרה ומכזב׳ לכל אות בהכרח ומבטלת לכל מה שתבטיח בו התורה או תפחיד ממנו כמו שא׳ הרמ״בם ולא יבואר מציאות התורה אלא בהאמין הפך זה והוא חדוש העולם ולזה התחילה התורה ממנו כמו שאמרנו לפי שהוא יסוד לה וזה הפך מה שדמה הר׳ חסדאי בשסבר באמרנו שאין דעת הפילוסוף המאמין הקדמות שיתחדש יש מאין וזה הפך הקדמתו ואפילו נודה לה אותה כפי מה שהניחה לא ימשך ממנה מה שחייב וזה שאמר שהפילוסוף יאמין שהעולם נתחייב מהעלה על צד הרצון הקדו׳ אמר לא סר הנה לא יגזור הרצון האלהי הבוא לשנות דבר מטבעו ולא ירצה הפך הטבע שנמצאות בשום זמן אחר שמחייב אותו הרצון נמצא המציאות הזה בכללו ואם כן בוטל טבע המופת והנפלא׳ שבאו בתורה שאף על פי שיש במופתים ההטבה ותכלית טוב בהשגחה פרטי ורצון פרטי אמנם מי שיאמין בקדמות העולם אפילו על הדרך שהניחו הוא יכפור הייתו יתברך משגיח השגחה פרטית כזו ויקרה לו מזה שיבאר העולם בענין יותר נעלם ממנו אלא שכל מ״ש החכם הזה כלו מחשבה אין ידים לו ונטה בזה לדרך אלבלג הכופר בפי׳ לכוונות שהניח חדוש העולם התמידי שלא סר ולא יסור מה שאין כן דעת תורתינו וקבלתו האמתית אבל האמת כמו שאמר הרמב״ם והתנה בו ר״ל בחדוש האמתי בחדוש שני תנאי׳ הא׳ שהעולם בכללו המציאו השם יתברך אחר ההעדר המוחלט השני שהמציאו בחפצו ורצונו על צד הכונה לא על צד החיוב ושניהם אלו הורה הפסוק האחד שהתחילה התורה ממנו באמרו בראשית ברא אלהים שבאומרו ברא תורה על המצאת יש מאין וההעדר הגמור כמ״שה וכאמרו אלהים רצה מי שהו׳ בעל יכולת להמציא כחפצו הכל ועשה כרצונו בכונה מוחלט׳ לא על צד החיוב כמ״ש והייתם כאלהים יודעי טוב ורע כלו׳ בעלי כונה ורצון ולכן נקראו הדיינ׳ אלהים כמו שאמר אלהים לא תקלל לפי שהם השופטים לפי טוב כונתם ורצונם מבלי שום פעל כלל שיחייבם לעשות פעולה אחת רק פעם כדיקו ופע׳ ירשיעו פעם יזכו פעם יחייבו כראוי לעשות לפי הדין ׃ וכתב הרב שהדעת הזה שאמר בחדוש הוא יסוד תורתינו והוא יסוד היסוד והאמת כמו שאמרנו אם הייתו יסוד לתורה כבר בארנו ענינו במה שקר׳ ואם הייתו יסוד שמי שיאמין החדוש כמ״שה והוא שהשם יתברך המציא העולם אחר ההעדר המוחלט יאמין שהשי׳ לבדו היה נמצא ולא דבר בלעדיו לא חמר א׳ ולא גשם בלתי שומר תמונתו ולא מלאך וגלגל וזה שאמ׳ אני ראשון וגו׳ יאמ׳ שהוא יתברך ראשון לכל הנמצאות להוציא חמר ראשון קדמון כקדמות האלוה על דעת אפלטון וגשם בלתי שומר תמונתו לדעת הרלב״ג כי אחר שאמונתנו האמתית היא חדוש יש מאין הוא יתברך הראשון האמתי בנמצאות מבלי ראשית ובאמרו אני אחרון הורה על הנצחיות ובאמרו ומבלעדי אין אלהים הורה על יכלתו בנמצאים לשנו׳ הטבע כמו שיורה על זה אל אלהים המורה על חוזק על היכול כמ״ש בראשית ברא אלהים כלומר היכול האמתי המקבץ כל הכחות ובו יתאחדו ופועל בכונה ורצון מוחלט ׃

פרק חמשה עשר מהמאמר הראשון

פרק ט״ו אחר שהתבאר שהחדוש האמתי לפי דעת התורה והקבלה יבחן ויובן בב׳ תנאים הנזכרים אשר הם יש מאין וכונה מוחלטת מי שאמר א׳ והם אין דעתו נאות לפי דרך התורה שמי שיאמר קדמון כאפלטון יסבור שההפסק שימנע הש״י דבר מלא דב׳ ואין זה לא׳ בחקו להיות זה מכת הנמנעו׳ אצלם וזה הדעת אף על פי שיסתור יסודי התורה ולא תמשך אחריו הכזבת האותות אבל העברתם כמו שאמר המורה פרק כ״ה מהשני מ״מ כבר אמר הרב עצמו שאין זה דעת התורה ולא מובן הכתובים בפשוטיהם ולכן לא נטה אליו ולא נביט בו אחר שלא התבאר במופת ועם שיצוייר מציאות התורה בהאמין החדוש על אופן זה וכמשה אמנם לא בשלמות וזה כי כל דרכי התורה ואזהרותיה הם דברי׳ תלויים בכם לא בדרך טבע וכמו שאמר הרמב״ן בפירושו לתורה ולא יאמין זה בשלמות רק מי שיאמין יכולת האל המוחלט להמציא יש מאין ועם אמונת זה העקר בשלמות יצוייר כל מה שבא בתורה בשלמו׳ וכן ענין תחיית המתים לא יאמן בשלמו׳ רק עם הצטרפו׳ אמונת יש מאין וזה שאמר הנביא התחיינה העצמות האלה ואומר יי׳ אלהי׳ אתה ידעת כלומר אין ידיעת חקירתי מספקת להשיג זה מדרך טבע המציאות רק מצד היכולת האלהי המוחלט המחוייב המציאו׳ הבור׳ כל הנמצאו׳ יש מאין כמו שהזכיר התור׳ ביום עשות יי׳ אלהים ארץ ושמים ולזה אמר גם כן פה יי׳ אלהים ואמר הנבי׳ רומז על זה על דעת יונתן בן עוזיאל הרעיפו שמים ממעל וגו׳ הנה הפסוק הזה מדבר בתחיי׳ המתי׳ כ״מש ולפי שהיה האדם מורכב משני חלקים מנפש והוא מהעולם העליון ומגוף והוא מתחתון הזכיר שני אלו כאלו יעיר אותם על זה ואמר הרעיפו שמים ממעל לשיותם מוכנים לתת טל שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות המתי׳ מצד הצדק האלהי המחייב זה וזה שאמר ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ שהיא מעולם התחתון כאלו תעיר אותה שתשיב חלקי הגוף הנפסד לתכונתם ולאיכותם הראשונים כדי שתשוב הנפש לגוף ההוא בעצמו כאשר בתחלה וא״ר בהם היושר והצדקה האלהית וזה אמרו וצדקה תצמיח יחד שלפי שהיה מחק השופט שלם לתת שכר לאיש על הטוב שיעשה ולהענישו על הרע והיה הגוף והנפש משתתפים שניהם לפעולות אדם אם טוב ואם רע לזה יתחייב בצדק האלהי ע״כ החסד והטובה לחברם פעם אחרת ולהשיב להם גמול יי׳ כמעש׳ ידיהם שזהו הפרי הנמשך מעץ התורה האלהית והתכלית האחרון בה כמו שאמרנו למעלה בארוכה ולפי שענין תחיית המתים תלוי בשני דברי׳ האחד בהמציא הגוף ההוא הנפסד בעצמו פעם אחרת א׳ במספר כאשר היה והשני בהחזיר אליו הנפש ההיא בעצמה הנתונה לו מתחלה לכן אמ׳ הנביא רומז לזה הנה אני פותח קברותיכ׳ רומז להמצאת הגוף הנפסד פעם ב׳ והעליתי אתכם מקברותיכם רמז להחזרת הנשמה בו ולפי שזה הענין איננו משג בדרך טבע והוא מושג באמונת התורה ויושר העיון והמעשה אמ׳ עמי להוכיח לאומות העולם שהם חוץ מדלתי בית התורה ובעבור היות זה הענין רחוק מזה הטבע ולא יצוייר בנפש מצד העיון רק עם אמונת חדוש העולם יש מאין אמר הנביא כנותן טעם לזה ובמשוך ידי המאמינים אני יי׳ בראתיה כלומר אני הוא שבראתי זה המציאות אחר שהעדר המוחלט ויכול לעשות זה כמו שבראתי.

שברא׳ הכל מאין הגמור · אם כן מבואר שלא יצוייר מציאות התורה בשלמות
רק עם אמונת חדוש יש מאין אמנם על דעת מאמיני הקדמות עם החיוב והוא הצד
השני מחלקי החדוש בהפך לא יצוייר מציאות התור׳ כלל ואף שיאמינו יש מאין הואיל
ושימו זה על צד החיוב והרצון הקדום לא בכונה מוחלטת שלפי דעתם יבטל טבע
לפי שלא יוכל יתברך לשנות טבע הענינים ולנגד לרצונו הקדו׳ המחייב זה המציאו׳
בכללו כפי מה שהוא ולא ירצה חלופו בשום עת ובשו׳ צד כלל וזה הפך מ״ש הר״ חסדאי
שחשב שבהאמנת חדוש יש מאין די בחדוש ואף על פי שיהי׳ על צד הרצון הקדו׳ ואמר
שאפילו לפי זה הדעת יהיו המופתים אפשריים להיותם על צד ההטבה וחניכה להיות
פועלם ה׳שי אלא שזה מחשבה והזיי׳ שכל זמן שלא נאמן היות העולם הזה בכללו נמצא
מאתו יתברך בכונה מוחלט׳ לא מחוייב משתתף עם הרצון כלל כבטל טבע הנפלאות
שבאו בתורה ויסודותיה ולא יצוייר מציאותה והתימה מהחכם הזה שאמר שיכולת
השם יתברך אף למאמיני הקדמות ושנתבאר מצד העיון חדוש לא מדבר במוחלט כי
מאמיני הקדמות אף על פי שיודו ביכלתו יתברך להמציא הנמצאות על מה שהם לא
יודו באפשרות אותו היכולת לשנות שום דבר מטבעו אבל הוא מכת הנמנעות אצלם
ואם כן לא יצוייר עם דעתם זה מציאות התור׳ שדרכי׳ דרכי נועם הנכי׳ וכל נתיבותיה
שלום הנפלאות וזה כי הם יאמינו חיוב רצון אותו היכולת להמציא הנמצאות כלם
באופן זה ולא ירצה הפך אותו הרצון המחייב טבע הדברים בשום צד בשום עת
מהעתי׳ א״כ ההנחה שעשה החכם הזה שחיוב המציאות מאתו יתברך יהיה על צד
הרצון להיותו התחלה שכלית וירצה במה שיצייר וכו׳ הנחתו זו תבטל ציור מציאות
התורה והוא הרצון והכונה המוחלטת והנית חלופו והוא המשך אותו הרצון על צד
החיוב שאם היה הרצון ההוא מחוייב בהמציא הדברי׳ לפי טבעם איך ישתנו מטבעם
והיה פועל אותו השנוי הוא יתברך אין זה אלא כרוצה לקבץ שני ההפכים בנושא
אחד מצד אחד ולא ירגיש כי המשנה הטבע הוא הפועל בכונה מוחלטת ורצון מוחלט
לא על צד החיוב כלל למה שהחיוב יבטל שנוי הטבע כמ״ש וחפץ הרצון ישים אפשרו׳
כל הנסים והפעולות הנמשכות על צד ההשגחה האלהית וזה שאמר המשורר למה
יאמרו הגוים איה נא אלהיהם וגו׳ כלומר למה יאמרו הגוים בראותם אבדן האומה
וגלותה המוטל עליה להסתלקות ההשגחה מהם איה נא אלהיהם ר״ל כאשר יי׳ או
האומה הישראלית שפתאום לפתע יבא שברה ילענו עליה איה נא בזה העתה שיקום
אלהיהם לעזרם כי זה מחק ההשגחה האלהית לעזו׳ ליראי׳ יי׳ במעט רגע וכהרף עין
אמנם בראות׳ כי אזלת ירו אפס עצור ועזוב יאמרו שאין אנחנו מושגחים מה׳שי ולפי
שאלה רשעי׳ ושלוי חיל כופרי׳ ביי׳ ואומרי׳ עזב יי׳ את הארץ לא יטיב ולא ירע להמשכם
אחר דעת המאמינים היות העולם קדמון ונמשך מאתו ע״צ החיוב ולא יוכל לשנות
מה שנגזרה טבע הענינים ובפרט חיוב הגרמים השמימיי׳ לכ״א לנגד סברת׳ ואלהינו
בשמים כל אשר חפץ עשה ר״ל שפועל ע״צ החפץ והרצון המוחלט מבלי חיוב כלל ולכן
יכול על כל הפך הכופרי׳ שאם היה פועל ע״צ החיוב לא היה ממנו׳ הנס לשועתו בעתה
א׳ כמו שהתפלל מרע״ה על אחותו אל נא רפא נא לה כלומר אתה יכול בש׳ שלא בעתה

פרק חמשה עשר מהמאמר הראשון

א׳ בכחך הגדול רפא נא בזה העת׳ לה התבאר א״כ שמאמיני הקדמו׳ יכחישו היכולת
האלהי בעשיית הנסים ובשנות טבע הדברים אלא יאמרו עולם כמנהגו נוהג מית
קדם קדמותו וזה הפך מ״ש הר׳ חסדאי. ועל כן תמצא שפרעה שהיה מאמין בקדמות
העולם מכחיש היכולת וההשגחה הפרטית כשאמר לו משה כה אמר יי׳ אלהי העברים
נקרא עלינו התחיל לראות דבריו ולהכחישם ואמר לא ידעתי את יי׳ כי לא נודע לו זה
השם המורה על חיוב המציאות והיכולת בעשיית האותו׳ והמופתי׳ לפי שהיה מאמין
שהעולם קדמון ונמשך ממנו׳ על צד החיוב ולא יוכל לעשות שום דבר ולהאריך כנף
הזבוב אולם הראיה בהכחשתו שני עקרים אלו יכולת והשגחה פרטית יראה מאמרו
מי יי׳ אשר אשמע בקולו כלומר מי יי׳ אשר אשמע בקולו כלומר מי הוא זה שלו יכולת
וממשלה באופן שאהיה משועבד לו לשמוע בקול דברו ובאמרו לשלח לישראל ראית
לב׳ והוא כי לא האמין ממכון שבתו ישגיח אל יושבי הארץ כדי שיצוה לשלח לישראל
ולכן כמתקלל במלכו ובאלהיו אמר לא ידעתי את יי׳ וגם את ישראל לא אשלח וכשהתחיל
מרעה לשנות טבע העניינים המים לדם אמר לו בזאת תדע כי אני יי׳ הנה אנכי כו׳
והתמיד המכות עליו עד שהודה ולא בוש ואמר יי׳ הצדיק הודה היכולת באמרו יי׳
וההשגחה באמרו הצדיק כי הוא ישפוט תבל בצדק ואני ועמי הרשעים ולהראות לו
ההשגחה האישיית נאמר לו במכת הערוב למען תדע כי אני יי׳ בקרב הארץ כמו
שאמר לו כשהודה השני עקרים למען תדע כי ליי׳ הארץ שמובן הכונה בו בשני פנים
למען תדע כי ליי׳ הארץ היכול לעשות כל אשר יצוה ולשנות טבע הדברי׳ בה והמובן
השני כי ליי׳ האר׳ הפך האומ׳ עזב יי׳ את הארץ אבל הוא יתברך משגיח בה לתת לאיש
כדרכיו הנה התבאר שהמאמין בקדמות העולם כופר בשלשה עקרים שהם יסודי
התורה האחד חדוש העולם השני יכולת האלהי׳ המוחלט השלישי ההשגחה הפרטית
ולפי שהעולם נברא בעשרה מאמרות לכן נענש לפרעה עשר מכות להראותו
יכלתו בנמצאות להיות בורא העולם כחפצו הגמור יש מאין וגם מצד אחר במכ׳ יחס
בין המכות שנענשו לפרעה ובין סדר הבריאה בחדוש העולם וכל זה להורות לפניו
איזה דרך ישכון אור ולבטל דעתו הנפסד. אולם היחס הנמצא ביניהם הוא כפי מה
שאומר אם בחדוש העולם נאמר יקוו המים ואם במכות נאמר הנה אנכי מכה במטה
אשר בידי המים ובחדוש העולם ישרצו המים וכן במכות ושרץ היאר צפרדעים ומן
היאור בחדוש העולם תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ במכות
מצרים ומלאו בתי מצרים את הערוב ואת האדמה אשר הם עליה ואחר המכות
האחרות כלם עלולות באמצעות הגרמים השמימיים כמו שנא׳ בחדוש העולם יהי
מאורות ברקיע השמים ואר״זל מארת כתיב חסר וו וכו׳ חוץ ממכת בכורות שהיתה
על צד היכולת האלהי׳ לבד כמ״ש אני ולא מלאך כו׳ להורו׳ שלא תהי׳ זו המכה באמצעו׳
שום דבר שהשחין והדבר היו באמצעות האויר שנתעפש ושנשתנ׳ איכותו וכן הברד
היתה סבתו עובי חלקי העב המתילד מהאיד העולה עם חום האויר המקשה אותו
החלקים שהקור אשר באיד יתקבץ בעצמו ויאסף אל עומק הענן מהחום אשר באויר
בהיותו עת ותתחזק פעולתו לזה בכח כמו שאמר באותות עליונות מאמר ראשון וכן

החשך

האסף היה להעדר מכיון השמש מהגיע הזוהר והאור באויר מפני עובי גדול מובא באמצע כמו שאמרו ר"זל על ויהי חשך שהיה עב וכפול עד שהי' בו ממש אבל מ"ב היית' מיד יי' לבד שתו ולעו כוס חמתו והיו כלא היו כמו שהי' בחרום העול' האדם יכיר כפיו יתברך כמו שאמר וייצר יי' אלהים את האדם כו' והיה אדם הראשון כשר המין האנושי ולכ' הזרע הנמשך ממנו לו משפ' הבכור לרשת אחוזת עולם הזה והבא ולהיו' ישראל הוא הזרע הנבחר בסבת טבע מקור הלב הנבחר שהוא אברהם הנמשך מאדם ראוי להם שירשו ארצות גוים בעבור ישמרו חוקי האלהים ועל כן פרעה שענ' אותם ראוי היה ליענש מדה כנגד מדה והוא להמית בכור פרע' ובכורי מצרים להציל הבכור הזה הנבחר הראוי לנחול נחלת אביו הוא אדם הראשון וזה שאמ' מרע"ה בשם השם יתברך בני בכורי ישראל ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך ודע שנחלת אדם הראשון הכתובה לו מהשי' הוא גן עדן כאמר ויטע יי' אלהי' גן בעדן וישם שם את האדם ואמר גם כן ויקח יי' אלהים את האד' ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמר' עם שיר' זה מות' אחר שאמ' ויטע יי' אלהים או יחשב שאין זה מקומו והיה ראוי שיסודר ויושם אחר או' ויטע ז' אמנם עקר זה ואמתתו הוא כפי מה שאומר הנה מתחלה הזכיר גן עדן והורה שהוא מטע יי' מעשה ידיו להתפא' וזה אמרו ויטע יי' אלהים ואח' שם בו את האדם אשר יצר אבל לא הזכיר לאיזה תכלית שם את האדם בגן והנה קודם שיודיע לאיזה תכלית שמו בגן עדן ראוי שיתפרסם תארי הגן ומהותו להיות ידיעת מהות הדבר קודמת על ידיעת משיגי אותו הדבר ולכן התחיל ואמר ויצמח יי' אלהים ואמר ועץ החיים בתוך הגן ואמר ונהר יוצא מעדן ואחר שהודיע מהות הגן ותאריו הודיע תכלית האדם בו ואמר ויקח יי' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן ובאר תכלית הנחתו בו מה הוא ואמר לעבדה ולשמרה כלות' להשיג השלמו' האנושי בעבודה שבה יעבוד כמו ולעבדו בכל לבבכם שעבודה האמתית היא בלב והוא הנרצה כאן באמרו לעבדה ולהשמר מהנזק המונע האדם מהשלמות האחרון וזה אמרם לעבדה זו מצות עשה ולשמרה זו מצות לא תעשה אם כן תכלית שימת האדם בגן עדן היתה באופן שישלי' נפשו וגופו ויזכה לחיי עד להיותו במבחר הישוב ומוכן לשפע האלהי מכל המקומות ובאמצעות המטעים החשובים ההם יגלו לו סודות אלהיות כמו שאמר הרמב"ן בארוכה בשער הגמול ולפי שחטא האדם גורש מגן עדן ומהשתתפות בנחלת יי' בלי מיתה והסיגהו ההפסד מצד חטאו ובהמשך שלשלת האומות ממנו עד שהגיע המציאות לאב הנכבד אברהם ולזרעו הנבחר הם בני יעקב נתגלגלו ובאו לגן אחר היא ארץ מצרים שנאמר כגן יי' כארץ מצרים ושם נקנסה עליהם מיתת הגלות ומעבור העני כמו שנקנסה על אדם הראשון מיתת הגוף בגן עדן והנה אדם הראשון נגרש מגן עדן לרעתו ואלו נגרשו ממצרי' לטובת' שנאמר גרש יגרש אתכם מזה להציל מזות נפשם ולחיותם באמצעות התורה הנתונ' להם שהוא גן החכמה ופרדס התבונה ונמצא בה עץ החיים הסודות האלהיות ונכר מטע חשק שועות חכמה ודעת אשר ימלא האדם את ידו ולקח מעץ החיים וחי לעולם והנה רז"ל המשילו העולם הזה לגן והחקיר' בהשגת השלמו' באמצעו' התורה כמש לה

לגן

פרק חמשה עשר מהמאמר הראשון

לגן כמו שאמר במדרש שיר השירים דודי ירד לגנו זה הב״ה לגנו זה העולם:
לערוגת הבושם אלו ישראל לרעות בגנים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות וללקוט
שושנים לסלק צדיקי׳ שבישראל הנה החקיר׳ בעיון ומעש׳ שרמזו אליה בבתי כנסיות
ובתי מדרשות קראו גנים כי גן נעול ומעיין חתום העיון בחכמה האלהית המשלמת
הנפש שלחיה פרדס רמונים עם פרי מגדים אם כן האומה הישראלית לה משפט
הבכורה ליטול פי שנים בכל שני העולמות כי לה יאותה הנחלה האמתית ומבחר
היישוב ולכן הנחילה יתברך ארץ כנען שהיא מבחר הארצות והיתה להם התורה
מורשה שעקר מצותיה תלויות בארץ ובנו בה בית המקדש הנקרא גן אלהים כמו
שאמרו רז״ל באתי לגני זה בה׳ אריתי מורי עם בשמי זה קטרת הסמים וכו׳ עד אלו
הנשיאים מכלל מה שאמרנו התבאר שאחר שהיתה הכונה המשפעת הטוב והשלמות
לשים האדם בגן עדן שהוא מבחר מקומות העולם הזה ולחיותו לנצח בגוף ונפש
ובסבת חטאו נגרש ונקנסה עליו מיתה הערימה החכמה האלהי׳ בגודל חסד ההטב׳
לתת למבחר העם הנמשך מאדם הראשון שהו׳ המין האנושי באמת כמו שהיה אדם
הראשון המין האנושי באמתות וכמו שאמר רבותינו ז״ל אתם קרויים אדם כלומר
אתם ראויים להקרא בשם אביכם הראשון למעלתכם ולרשת נחלתו אחר שתכלית
הכונה האלהית בבריאה תמשך מכם וכל חפצי אשים בכם ולכן כמתקן אשר עותו
החטא הקדום נתן להם השם יתבר׳ תורתו והכניסם לגן מצותיו ויתן להם ארץ ישרא׳
תחת גן עדן שהיא מבחר המקומות באופן שיהיו נושעים בה׳ תשועת שני העולמים
ויזכו לגן עדן שמשם נגרש האדם גם יחיו בגוף ובנפש בעת התחיי׳ ואז תשלם הכונ׳
האלהית אשר החטיאה אותה חטא אדם הראשון ולפי שהאמין היות העולם קדמון
כופר בכל אלו הענינים שאמרנו שהם לוית חן לראשי החכמים וקשר התור׳ ומצותי׳
והיה פרעה מהכופרים בחדוש ומונע ישראל בכור יי׳ מהשלמו׳ התוריי ומתעי׳ הכונ׳
האלהיות לבלתי שלחם היה עונשו האחרון מאתו יתברך להמית בנו בכורו מדה
כנגד מדה להציל בנו יי׳ להביאו לעבודתו שהבנו׳ ראוי שיסרת לו יתב׳ שהוא הראשון
לכל הנמצאות ובכור העולם וזה שאמר כי לי כל בכור בבני ישרא׳ ואמרו רבותינו ז״ל
נתנה העבודה בבכורות שלפי שהוא יתברך ראשון לכל הנמצאים ראוי שיעובד
ויכבד מהראשון באדם והמעולה שבהם וראוי גם כן שיכובד בכור האדם משאר
האישים בבני אדם להיותו קרוב במעלה וראשון בעבודתו יתברך ומטע׳ זה נתעורר
יעקב אבינו ע״ה בראותו חסרון עמו וידע שהוא הבכור וראוי לו לכבדו מצד מה שהו׳
בכור והוטלה עליו העבודה האלהית ומצד אחר בהכירו חסרונו ורשעו ושאיננו ראוי
למעלה כי לא נאה לכסיל כבוד העריס נתחכם לדעת אם היותו בכור חשוב בעיניו
לחשיבות הבכור׳ לעבודתו יתבר׳ אם נמאס בעיניו החק המוטל לבכור והבכור׳ מצד
זה נתבזה אצלו אחר שאין ראוי להקפיד עליה על המזון הנמצא בבית אביו לפי
דברי ר׳ אברהם ן׳ עזרא או שהיה יודע אהב׳ אביו אותו כי צדה היא ואף בלא בכורתו
יתן לו הרוב באהבתו כמו שאמר ויאהב יצחק את עשו ולכן כשנסה לעשו אם מדרג׳
היות בכור נחשבת בעיניו או לא שאל ממנו יעקב אבינו עליו השלום מכרה כיום וגו׳

וחשב

וחשב יעקב שאם לא ירצ׳ למכרה לו להיות׳ נחשבת בעיניו מכל כלי חמד׳ לפי שאלו יאו
העבודה האלהי׳ אז יתחייב יעקב לכבדו יען נמצ׳ בו דבר טוב בהגדיל לנפשו יראת
העבודה האלהית שבסבת זה חייב יעקב להשמע למצותו וליראו יי׳ יכבד ואם שמא
ירצה למכרה כמבזה הבכורה והחק האמתי המוטל על הבכור ובפרט למלא בטנו
לאם ונזיר ע״שים תגל חרפתו בשנאתו עבודתו יתברך ואז לא יתכבד עשו מיעקב
כמו שהוא לא אהב לעבוד את יי׳ אבל ראוי להעתיק הבכורה ממנו ולהטילה עליו
כאוהב יי׳ ועבודתו ועל כן אמר מכרה כיום וגו׳ ועשו לחסרונו ורשעו השיב שאחר
שכל תנועתו נוטה להפסד והבכורה לא תועיל להצילהו מההפסד ומידי מות לא
יאהבה וזה אמר הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה ואמנם אמר זה לחשבו
שמותר האדם מן הבהמה אין ושם עקר הצלחתו העניינים המדומים וחשב שאף
שיעבוד לאל ויקראהו לא יענהו כי אינו משגיח בעולם הזה אמנם יעק׳ לגודל חכמתו
וידיעתו עקרי הדברי׳ האלהי׳ ממה שלמד מאהלי שם ועבר חבב הבכור׳ לא כרוצ׳ לקח׳
פי שנים רק להיותו עובד יי׳ ועל״כ השבעה לי כיום וגו׳ ולהורות הערך השלמות מעשו
העיר עליו שאחר שאכל והיה ראוי לחוש לבכור׳ שמכר ללא דבר לא חש כלל אבל בזה
אותה יותר מבתחלה וזה אמרו ויבז עשו את הבכור׳ ואמרו רבותינו ז״ל בזה עבודתו
של מקום כי בהיות עיף ורעב אולי לא יבוזו לו במכרה למלא נפשו כי ירעב לבו יודע
מרת נפשו אמנם הבזוי האמתי בהראו׳ חסרונו שאחרי אכלו לא השיב אל לבו להנחם
אבל לא די שלא נחם אבל הוסיף על חטאתו פשע ובזה הבכורה ותכליתה ׃ ודע
שמפני שטבע ענין הנמצאות יחייב לכבד ההתחלות וראשוני המציאות וכל זה כדי
שנבא להכרת מציאות הא׳ יתברך על כן היה המנהג מאז ועד עתה לחשיב הבן
הבכור ולהכירו בהנחיל את בניו לתת לו פי שנים וזה לפי שאדם חייב להעריך
ולהחשיב הדבר היותר קרוב אל ההתחלה והעלה כל שכן שראוי לכבד העלה ומטעם
זה צותה תורה בכבוד אב ואם ואחר כך בכבוד הבכור כי את הבכור בן השנואה
יכיר ואמרו רבותינו ז״ל מעלה אני עליהם כאלו דרתי ביניהם וכבדוני לרמוז למה
שאמ׳ כי עלת הדבר והקרוב אליה בהמצאו ראוי שיהיה יקרי הערך במעלה וחשיבו׳
ומי שעושה ההפך כאלו בזה השם יתברך שהוא אב לכל הנמצאות ובכורו הוא העלול
הא׳ ממנו בעליונים ותחתונים המין האנושי והנבחר ממנו ישראל על כן בני בכורי
ישראל ודע אלו העניינים שאמרנו שיקרים הם ונכונים וכבר הוכחנו חיוב הענין
משרש כונתו ׃ ונחזור אליה ונאמר כי מה שאמר הר״ח חסדאי שיכולת השם
יתבאר אף למאמיני הקדמות הכל יפנה פיהו לפי שכבר בארנו ההפך באופן ריוב
וגם מה שאמ׳ שנתאמת מצד העיון חדוש לא מדבר בית חלט כבר גלינו דעת הרבנו
המעיין מכל אשר לפניו מחכמי הפלו׳ וירצ׳ היות הכל יש מיש ואמרנו שמקו׳ הטעות
הוא לפי שלא בחנו בין הפועל המקושר ובין הפועל בשלות או בשתוף וזה ההפך מה
שאמר הר״ח חסדאי אם לא שיקרא עיון העילה על רות הדמיון ׃

פרק יו׳

ונשוב ונאמר שחדוש העולם יסוד לתורה כדברי הר״ס וטעה טעות
מפורסם מי שאמר ההפך ולזה התחילה התורה ממנו כמו שיתחיל

פרק ששה עשר מהמאמר הראשון

הבנאי בבנין היסוד טרם יבנה הבית ולא יצוייר מציאות התורה האלהית בשלמות
אלא עם אמונת יש מאין כמו שאמרנו והתכינו באמרנו בשלמות להוציא מדעת הר׳
יוסף אלבו שאמר שאין מהכרח התור׳ וכיכה להאמין בריאה יש מאין בשכבר באמרנו
ההפך ולזה פקפקנו בהחלט שהחדוש יסוד לתורה הפך דעתו והר׳ חסדאי כי כמו שקר׳
הבלבול להר׳ חסדאי בעיון הפי׳ מאין כתהוה הנפשו׳ והאמר כך קרה להר׳ יוסף אלבו
שאמר על דעת ארסטו המאמין הקדמות יכחיש משה והמשיח ואיש מקויים שיהיה
באחר כך יתחייב לו להכחיש לפי שהאיש שלא ימצא אלא בהמצא קודם לו אישים בב״ת
אי אפשר שימצא לעולם לפי שהבלתי בעל תכלית לא יכלה לעולם וכו׳ אלו דבריו ׃

וראה כמה נשתבש זה החכם בהבנת דברי הפילו׳ מה שיורה על מעוט בקיאותו
וחכמתו בחכמת הפילוסופיא וזה שהו׳ טעה בדרך אם׳ הלך אפלטון בחדוש
התנועה שהוא אמר כאשר תחודש בכאן תנועה לא היתה הנה לא ימלט אם שתהיינה
התנועות אשר לפני זו התנועה אין התחלה להם ואם שתהיה להם התחלה ואם שלא
היה להם התחלה הנה מציאות זו התנועה הרמוז אליה מגונה וזה כי היו אלו התנועו׳
אשר כבר נמצאו לא ימצאו עד שיכלו לפניהם תנועו׳ אין תכלית להם ושלמו׳ וכליון מה
שאין תכלית לו מגונה וארסטו יקבל זה ובשני תנועות אחר. מהם שתהיה התנועה
הנמצאת בעומד נשלמת וכלה והיא סוף התנועות ושיהיה קצתם תנאי במציאו׳ קצת
וזה הבאור עשאו במאמר שליטי מהשמע כמו שאמר אלו היתה לתנועה המחודשת
תנועה לפניה ולתנועה ההיא תנועה אחרת לפניה והלך הענין לבלתי תכלית לא
ימצא האחרון וכן אמר זה במאמר שני מספר ההויה והפסד באשר אמר אלו היתה
הארץ מהמים והמים מהאויר והאויר מהאש והאש מדבר אחר והלך זה לבב״ת לא
תמצא הארץ ולא אחד מהיסודו׳ אחר שהיה מחוייב על כל אחד מהם מה שאין תכלית
לו ׳ ואולם כשילקחו אלו התנועות על שהם אמנ׳ ימצאו אין התחלה להם מפני מניע
ראשון כנתי אין התחלה לפעולותיו ולא היה קצתם קודם קצת אלא במין מן המקרה
היה עובר שימצאו תנועות אין תכלית להם רוצה לומ׳ אין ראשית להם קודם התנוע׳
ההיא המונחת אחרונה והנה אפלטון טעה שחשב שהתנועה המונחת המתחדשת
עתה היא האחרונה ואינה אחרונה שאיזו תנועה שתקח מתנועת השמים אינה לא
ראשונה ולא אחרונה כי היא כעגולה׳ הנה הטוענים בטענת אפלטון טעו בשתי
מקומות מהם שהם שמו אחרון מה שאינו אחרון והשנית שהם לקחו מה שבמקרה
מקום מה שבעצמות וכן נאמר שזה החכם במה שטעה אפלטון ואמר שאם היה
העולם קדמון ובב״ת לא ימצא משה ומשיח וזה שקר לפי דעת ארסטו שלא יכחיש
ארסטו מציאות משה ומשיח ומציאות ארסטו עצמו לפי שאין זה המציאות סוף וכליון
לתנועת ההויה וההפסד ולא אחרון אבל ימצאו אחריהם אישים בב״ת בבא זה אחר
זה כי מציאות שאין תכלית לו בבא זה ענינו ואמנם חוייב להכחיש מציאות זה האיש
הרמוז אלו הונח האחרון לשלשלת ההוייה וסוף לתנועה והיה לפניו אישים אין תכלית
להם הנה מגונה שיהיה זה אחרון למי שהוא בב״ת אשר אין לו ראשון ומי שאין לו
ראשון לא ימצא אחרון לפי שהבב״ת לא יכלה לעולם אם כן התבאר שמה שאמר הר׳

יוסף

יוסף אלבו בשם הפילוסוף שהמאמין הקדמות על דעת ארסטו יכחיש מציאות משה ומשיח וכתן טעם לזה ואמר לפי שהאיש שלא ימצא אלא בהמצא קודם לו אישים בב״ת וכו׳ הנה החכם הזה נפל ברשת הטעות והו׳ לקוח מסברת אפלטון וכבר בארנו ענייננו והראינו דרך ארסטו בזה וכי הוא עם האמינו קדמות העולם לא יכחיש מציאות זה האיש הרמוז שאם כן יכחיש מציאותו בעצמותו ויכחיש המוחש אבל יסבור שזה מחוייב בב״ת הנמצא בכח רוצה לומר שימצא חלק ממנו אחר חלק וזה לבלתי תכלית ואמרנו זה לא כחש על כבוד הפילוסוף בשסבר ידענו גנות סברתו ורעת דעתו כי רבה היא רק להראות שבום אלו החכמים בעיון הפילוסופי ורצו להתחכם יותר וזה הביאם לומר שאין חדוש העולם יסוד לתורה ולזה כתב בעל העקרים שאין מהכרח האמנת התורה וניסה בריאה יש מאין שכל הנסים שבאו בתורה בשנוי טבעו ומנהגו של עולם לא היו יצירה יש מאין אלא יש מיש וכו׳ ׳ והנה עם שהתהפך המטה לנחש והמים דם לא היו יש מאין אלא יש מיש מכל מקום לא יאמין בהם בשלמות רק מי שיאמין חדוש העולם לפי שאלו הנסים נעשו בבלתי זמן ובלי הדרג׳ והכנת החומר לקבל אותה הצורה ואם היכולת האלהי לא יתואר רק בבריאת יש מיש על דעת אלו איך יוכל לשנות השנוי הפתאומי הזה ולתת מה שאין בטבע החמר לקבל עם שלא ימלטו הנסים מהיות בהם כד יש מאין והו׳ נפש החיונית במטה והיד הטהור׳ להיותה מצורעת כי לא נתהוה אותו הצרעת מהפסד מזג הגוף הקדום ולא מבלוי איכות היד הטהורה רק נעלה לשעתו יש מאין כבריאת המקרי׳ מאין וזהו שנאמ׳ במטה השליכהו ארצה ויהי לנחש כלומר כי ההשלכה בארץ והויית הנחש היה בעת אחד ולפי שסבר יחשב שאולי היה כן למראה עינים ולא באמתות לזה נאמר וינס משה מפניו אם׳ היה שלם בחושיו ודמיונו בטבע משא׳ אישי המין וזה ראיה שנהפך לנחש ממש וכן במופת השני נאמר לו הבא נא ידך בחיקך כלומר שיביא ידו בחיקו בעתה א׳ לא שישהא שם שום זמן מורגש רק שיוציא׳ תכף וזה שאמ׳ ויבא ידו בחיקו ויוציאה ולא מצינו שנכתב׳ על ההוצאה רק שנפרש מלת נא כמש אם כן באותו העתה שהביא׳ בו הוציאה והיתה מצורעת ואמנם נכתוה להביאה בחיקו כדי שירגיש עליו השלום בנס הזה מה שלא ירגיש זה אם לא באופן זה כא נמצאת ידו מצורעת מבלי אמירה לו ונווי בהביאה לחיקו יחשוב אולי מקר׳ הוא מאויר מעופש נשבה בו או עבר עליו רוח הפסד וארס מה אבל בראות ידו בריאה מובאה בחיקו בפתע פתאום היא מוכאת והנה מצורעת יכיר כי פיהו יתברך כוה והנה בשובה לאיתנה לא הוצרך לומר נא אחר שאמר לו השב ידך אל חקיך שיובן מתנ׳ שישיב׳ שם כאש׳ עשה בתחלה שהביאה ותכף הוציאה וכן עשה ע״ה מבחר המבינים כמו שאמר וישב ידו אל חיקו ויוציאה ואולם פה מחקו ואם היא מובן בנא הדבו׳ להורו׳ שבשע׳ תכיפ׳ ההוצא׳ מהחיק שבה לבריאות׳ על דרך מה שאמרו רז״ל שמדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות וזה אמת לפי שהטוב מציאות והפורענות רע שהוא העדר והטוב נמשך מהשם יתברך והרע במקרה :

ואמנם כעשו שתי האותות לרמוז לו שהוא שליח מאתו יתב׳ להסיר הזוהמא שהטיל נחש משבא על חוה כמו שאמרו רבותי׳ ז״ל משבא נחש על חוה וכו׳ והזוהמא

פרק ששה עשר מהמאמר הראשון

תפסק מישראל במעמד הר סיני בקבלת התורה ולפי שהחטא הקדום הבא בסבת
הנחש הפסיד האדם על כן וינס משה מפניו ולפי שאי אפשר לאדם מצד היותו בעל
חומר לבלתי היותו נפתה בעצת הנחש ולקחת מהדברים החמריים השעור הראוי
לקיו' לקיום הגוף על כן אמר שלח ידך ואחוז בזנבו ולפי שהוא ע"ה הנכבד מכל נולד
היה כלו אלהי כמו שאמר לו ואתה פה עמוד עמדי ע"כ ויהי למטה בכפו ולפי שהיה
שנגע בנחש קצת בנגע בה כי מי שלח ידו בה ובעניינו' ונקה ע"כ והנה ידו מצורעת
כשלג והמצורע קרוי מת ועובר עבוד' אלילים הוא מת וקרוייה זבחי מתים כי האדם
הבלתי שלם קרוי מת כן ישראל עובדי ע"א במצרים היו מתים והחיה אותם התורה
האלהית ושבו לתמימותם ולטבע מקורם ברוך ע"כ והנה שבה כבשרו הנה התבאר
מזה שאמרנו שלא יצוייר מציאות התורה בשלמות רק עם אמונת יש מאין וכי הנסים
שנעשו במצרי' כשיחקר קצתם לא ימלט מהיות בהם יש מאין כמו שאמרנו ולזו הסבה
אנו מזכירים תמיד יציאת מצרים להיות היציאה בסבת הנסים הנעשי' בה מורים על
חדוש העולם יש מאין שהוא יסוד לתורה שלא יצוייר מציאותה בשלמות זולתו וזה כמו
שמשגיח תמיד על יסוד הבנין החזק הוא הרפה שבשלמותו ישלם כל הבנין התלוי
עליו כן אנו מזכירין תמיד יסוד תורתינו שהוא החדוש כדי שלא תשכח מפי זרענו
כי כל בנין התורה בנוי עליו ובפרט בהמצא סבת השכחה והוא הגלות אבל בזמן
הסתלקות השכחה והוא לימות המשיח שתהיה ההסכמה בכלל האומות לקרוא כלם
בשם יי' לא נצטרך להזכיר יציאת מצרים להיות הדבר מוזכר ומפורסם בעצמו מפי
עוללים ויונקים להתפשטות החכמה באישים כמו שאמר כי מלאה הארץ דעה את
יי' ׃ וזהו שהביא החכם הר' חסדאי בשם החבר לכוזרי וזה לשונו ואם היה מצטרך
בעל התורה להודות ולהאמין בהיולי קדמון ועולמי' רבים קודם העולם הזה לא יהיה
זה פגם באמונתו כי הוא מאמין שהעולם הזה חדש מזמן ידוע ותחלת האדם שהיה
בו אדם וחוה ׃ הנה החכם הר' חסדאי הלוי ע"ה רבותא קא משמע לן במאמר הזה
שאפילו יצטרך להודות וכו' לא שהאמת יהיה כך וכבר אמרנו הפגם שישיג לאומה
בזה הדעת והוא שלא יצוייר מציאות התורה בשלמות אלא עם החדוש המורה עליו
בלשון הקדש מלת ברא ולכן הנביא כשרצה להזכיר הנפלאות שעשה או שעתיד לעשו'
ולחזק אמונתם בלב המאמיני' לא מצא דבר יותר חזק האמו' בהאמנתם רק הבריאה
המחודשת המתפשטת מאתו יתברך יש מאין ולזה תמצא הנביא צווח ואומר שאו מרום
עיניכם וראו מי ברא אלה ואמר במקום אחר בורא השמים ונוטיהם ׃ ואם לחשך
אדם לומר והלא כל הנסים שבאו בתור' לא היו אלא מיש כמתהפך המטה נחש ודומיהם
כשיבהו וכאמר שאין בטבע אותו הדבר הנעשה בו הנס לקבל הצורה באותה
העתה הנה היא מחודשת בו מאין בכח מי שאמר והיה העולם יש מאין ולמה לא והר'
יוסף אלבו כתב וזה לשונו אף על פי שהפשוט אי אפשר שיתהפך לדם ולזה לא יזונו
המים לבעלי ריים להיותם פשוטים ועם כל זה הקנה להם יתברך על ידי משה כביאנו
לחלק מן המים צורת אש ולחלק אחר צורת אויר ולחלק אחר צורת עפר וטרפם יחד
ונתהפכו לדם הפך עצמיי בבלתי זמן לא למראה עינים לבד וכו' ׃

והנה

והנה המאמר הזה עם שהוא בלתי אמתי בעצמו וזה שהמים ולא שום יסוד משאר היסודות פשוטי' כמו שאמרנו אבל יש בהם מההרכבה וההתמזגות משאר היסודות מה שלא יעלם ולכן לא ימצא יסוד פשוט במוחלט כמו שאמר הפילוסוף במאמר שני מהוייה וזו היא הסבה כשירדתו יעלו מהם חלק אויריי ויפקע דבר עפריי וזה מבואר נגלה בעצמו הפך מה שאמר זה החכם מכל מקום לפי דבריו אחר שאמר שהפשוט אי איפשר להתהפך דם אם כן קבלת הצורה הדמיית בפשוט היא יש מאין אחר שאין כח בטבעו לקבלתה ונעתקת אליה מחוץ בפתע פתאום בלי' שום הכנת החמר וכבר יתן הפועל מה שלא נמצא בו ולא במתפעל וזה הנרצה באמרנו יש מאין לפי מה שאמר הר"ח חסדאי שאם היה בחמר והנשמות כמצאים ואין בטבע הפועל חמר ולא נשמות ולא בטבע המתפעל הנה זה יהיה יש מאין. ולא נצטרך לומר שהקנה השם יתברך על ידי משה לחלק מהמים צורת אש וכו' כמו שאמר הר"ר יוסף אלבו שרי באותה ההמזגה שיש ביסודות בהתערבות קצתם בקצתם באמצעות תנועת הגלגל ואף כח הפשיטות גובר בהם הן לא קצרה יד יי' מהשיב הפשוט מורכב בלי זמן כמו שיורה הפסוק באומר והיו המים אשר תקח מן היאור והיו לדם ביבשת אמר והיו שני פעמים להורות תכיפת ההתהפך בלי זמן לדם מה שלא יורה כן אלו אמר פעם והיו לבד הנה התבאר שאין ציור אמונת הנסים שבאו בתורה עם האמנת חדוש יש מאין בביורם בהאמנת יש' מיש ובפרט בהתבאר היות דרכי התורה באזהרותיה ועונשיה כלם בדרך נס ובפרט בענין תחיית המתים שלא יצוייר בשלמו' רק למאמין החדוש יש מאין כמו שאמרנו ושאר הענייני' כהצלת אברהם אבינו מאור כשדים והצלת חנניה וכו' ועמידת השמש למשה ויהושע שמערו קרקולי חכמינו האחרונים בענין זה ונתן למוט רגלם האמינם החדוש יש מיש וזה כי לפי שיש לחדוש הנפלאות כימוס וסדור וזה כי הכימוס היה מקורר בהכרח בהתחדש העולם הנה עם האמינ' שהעולם נתחדש יש מיש נתבלבלו בסדור הנפלאו' כמו שקרה לר"לבג בשבוש אמונתו בחמר הבלתי שומר תמונתו כשתבש גם כן בענין עמידת חמה ליהושע וכתב שאין הכונה שתתבטל בו תנועת השמש והעד על זה אמרו ולא אץ לבא כיום תמים רוצה לומר שלא מהר לבא ומה שאינו מתנועע לא יתכן שיאמר בו שלא מיהר תנועתו אבל יאמר זה במה שמתנועע לא במהירות ולזה אמר שאין הכונה באמרו שמש בגבעון דום שתתבטל תנועתו אבל הכונה שלא יסור השמש משיהיה אצלם כנגד גבעון ולא יסור הירח משיהיה אצלם כנגד אילון עד שתשלם נקמת גוי אויביו בזה השעור המעטי וכו' ולפי דעתו יקשה לו מאמר יהושע שמש בגבעון דום שהוא מאמר בטל אחר שיתבאר אצלו שנמנע התבטל תנועתו. אבל היה ראוי לו להתפלל בלשון נאות ואמתי שיושיע לישראל תכף וכמעט זמן טרם בא השמש לא שיאמ' בדרך צווי כמדבר אל השמש שמש בגבעון דום ועוד לפי דעתו לא היה לו להזכיר הירח כלל ועוד יקשה לו אמרו וידום השמש וגם יקשה לו אמרו וירח עמד ואם בזמן מעטי כזה והוא הזמן הקצר אשר לא תורגש בו לשמש ירידה בהיותו בחצי השמים כשלמה הנקמה מה צורך להזכיר עמידת הירח ועוד למה הזכיר ולא אץ לבא כיום תמים אלא

פרק ששה עשר מהמאמר הראשון

מזה הדע' בנוי לרבינו לוי בן גרשום על קו תוהו כברתו בחדוש העולם יש מים מחמר קודם וכבר תפש אותו בזה החכם ה"ר חסדאי וזה לשונו וכבר נמעדו בזה קצת רגלי חכמינו שהכחישו הנס הזה ואמ' שהפלגת מהירות אמר שהיה כאלו נתאחר השמש לבא וממה שחייב היות הנס כפשוטו הוא עמידת הירח בעמק אילון שלא היה לנו תבות בזכירתו כלל שהנקמה כבר נעשתה ביום אלא שהענין כפשוטו והודיע לנו שאחור התנועה היה בשאר הכוכבים גם כן ביחס אחד וזה כדי שלא יתבלבל סדור הגרמים המגבל שגזרה חכמתו ולפי שהמאורות הם המנהיגים הגדולים ותנועתם יותר מורגשת היה די בזה בזכירת שמש וירח וכו' קנא קנא החכם הזה ליי' צבאות במי שהכחיש הנס הזה ונדק במה שאמר אלא שראיתי בדבריו שהוא יאמין בבטול התנועה או באחורה: ואנחנו נאמר בפירוש הענין הזה מה שלא ראינוהו לזולתינו וזה שיהושע בראותו תוקף המלחמ' ושער בלבו שהיום קצר לרדוף אחריהם ולהשיגם להכותם ומצד אחר ראה שהשעה צריכה לרדוף אותם עד תומם לכלות חטאים מן הארץ והיה כבר קרוב לחצי היום הרגיש בקוצר הזמן וברבוי המלאכה ראה עצמו בין המצרים ולכן כמדבר דבריו תחנוני' לא כמתפלל כי לא עת להתפלל בכונה מטרדת המחשבה המעיקה וזה שאמ' אז ידבר יהושע ליי' כלומ' דבור תחנונים ידבר ליי' שלו היכולת המוחלט לעשות כל אחר שברא העולם יש מאין והוא מחייב המציאות ודבורו היה כמדבר אל השמש שמש בגבעון דום רוצה לומר שיתעכב כי הוא חשב שאם לא יתעכב ויתבטל מתנועתו לגמרי אף על פי שילך במתינות ואחור עדיין לא היה די כי קצר מצע היום מהשתרע ולפי שלא יתבלבל סדור שני המאורות הגדולים ברבוק ובנגיד אמר שתתעכב הירח בעמק אילון וכן היה וזה שאמר וידום השמש וכו' וספר איך היה הענין הזה ואיך סדרה החכמ' האלהית הנס הזה סדור כפלא וזה שלפי שראה היכולת האלהי שאין צורך לבטל השמש מתנועתו זה הזמן הנחשב עד יקום גוי כמו שאמ' יהושע וגם לא יהיה די גם לאחר תנועתו בלי בטול כלל הפסיק התנועה במקום הנרא' לחוש כבר ההפסקה ובטלה לגמרי והוא כשהוא בחצי השמים ואז החוש ישפוט שאיננו מתנועע כלל וכשהגיע השמש לחצי השמים באמתות נפסקה תנועתו לגמרי ועם הפסק התנועה מעט עם אותו ההפסק הנראה לחוש די וזה אמרו ויעמד השמש בחצי השמי' ולפי שראתה ההשגחה האלהית שאם היתה תנועת השמש בחצי השמים בטלה ונפסקת לגמרי עד עת הנקמה יעבור זמן רב לכן נרוצה לקרב הנס אל הטבע כפי האפשר אחר העכבה איחר תנועתו ולא חש למהר אותה כבתחלה עד השלים הנקמה וזה שאמר ולא אץ לבא ואמ' שעבר זמן בין הפסק התנוע' והעכבה ובין מתינות התנועה כאלו היה אותו חצי היום הנשאר עד הערב יום שלם וזה שאמר יום תמים כלומר שאותו חצי היום היה להם בתנועת השמש מתנהל לאט ובהפסקתו כאלו היה יום שלם ואז נשלמה הנקמה במוחלט מה שלא נעשתה בחצי היום לעולם אלו התנועע השמש בתנועתו התמידית העשויה דבר יום ביומו ולפי שאותו היום היה כיום שלם אחר ולא היה כיום ההו' לפניו ואחריו להאיר השמש על הארץ על דרך נס וזה אמרו לשמוע יי' בקול איש כי כבר אפשר שיהיה זה בטבע להאיר השמש על

הארץ

הארץ כשעור אותו היום במקומות היישוב או יותר מזה כפי חק המרחב ונתן הסבה
ואמר כי יי׳ נלחם לישראל זהו הנראה לי והוא הנכון הביטה וראה כמה רחקו מדרך
האמת המכחישי׳ זה הנס ואין ספק שיכחישו שאר ניסי התור׳ לבלתי האמינם בשלמות
ובכל זה קרא להם שבוש אמונתם בחדוש היותו מיש כמו שאמרנו לכן עוד אריב אתם
ואת בני בניכם אריב ואומר שהדעת האמתי הוא המאמין החדוש יש מאין וזהו דעת
התורה והקבלה ועם זה יבויירו בשלמות כל הנסים ולא אחד בהם שלא יאמן עם זה
הדעת לפי שהוא הגדול שבכל הענינים להמציא מאין יש והוא יסוד התורה אבן בחן
לנפלאותיה הן בכתב הן בקבלה וזה החדוש פרסם אברהם אבינו עליו השלום למלך
סדום הרימותי ידי אל יי׳ וכו׳ הורה ארבעה עקרים הראשון היותו יתברך ויתעלה
מחוייב המציאו׳ וזה אמרו יי׳ השני יכלתו המוחלט וזה אמרו אל השלישי היותו יתברך
ויתעלה עלה לכל הנמצאות ומקיף בכלם וזה אמרו עליון · הרביעי היותו יתברך
ויתעלה בורא העולם יש מאין וזהו אמרו קונה שמים וארץ כלומר נותן הקנין האמתי
והמציאות המוחלט לשמים וארץ כמו הקונה דבר מה שהוא שלו וברשותו לגמרי כן
המציא השמים והארץ משלו לגמרי לא שהיה שם חמר קדום כי אז לא יהיה הקנין
משלו במוחלט והיתה הכונה לאברהם לומר כי כאשר השמי׳ החדשים והארץ החדשה
נבראו מאין כן יכול הוא יתברך להמציא לאברהם עושר מאין ולא מיש ולכן לא רצה
לקחת משלו דבר כדי שלא יאמר אני העשרתי את אברהם כי יי׳ מוריש ומעשיר ׃
ופה נשלם מה שייעדנו לבאר בדרוש הזה והתהלה לאל המרומם על כל ברכה ותהלה

המאמר השני

תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות נתן הקדוש ברוך לישראל וכלם על ידי ייסורין וכו׳ הערה דע ששלשה דברים נכבדים
צריכים לשלמות האדם וכלם יושגו על ידי ייסורין רוצה לומר ייסור החמר והדרגתו
במעלת השלמות והראשון הקור׳ במעלה מהם הו׳ העיון הצריך לאדם לדעת במופת
כל מה שבא עליו המופת וידוע שלא ישלם זה אלא בייסרו תחלה החמר והכינו להיות
נשמע לשכל כאמרו אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה שים לדבר
מדרגות במציאות כמו שנודע מן הנפש להיות המשכל המוחש לו מציאו׳ אחרי פחות
ויופשט מהגשמות באופן מה מצד שיוחש בחוש הראות כי גשם שעורו אלפים אמות
בת העין יכילהו אלא שהוא לא יופשט מהחמר כי בהעלם החמר לא ירגישהו העין
אחרי כן יתעלה בדמיון כשיופשט מהחמר ואם לא יופשט מתקריו ומהאישיות עד
שיהיה אחד לכל האישית לא יחלוק עליו איש מהאישי׳ יעבור תחתיו עוד יתעלה בשכל
שיופשט מהחמר וממשיגי החמר והפרטיו׳ המשיגו מצד ההיולי ויקח עצמותו מופשט
בצד שכל האישי׳ ישכימו בו ולא יתערב דבר זר בו ויקר׳ אז מין והוא הצורה המעמידת

פרק ראשון מהמאמר השני

עצמותו ומהותו וזו טבעו נזה המהו׳ הלוקח בשכל ואם הו׳ מופש׳ מהחומ׳ ומשיגיו לאת שהו׳ לקוח מהשכות האישים לא ימלט מיחס מה להם וכאש׳ יופשט מזה האישיו׳ והרבוי הקור׳ לו נעלה במדרגת הנבדל אך לא יתכנו המוחשים לעלות ממדרגה למדרג׳ כפי השכלי׳ וידוע שזה צרי׳ להכנה רבה ולהדרגה בחומ׳ וכחותיו והתבאר האח׳ ׃ הב׳ הוא שלמות המדות ותקון האדם בקניינים המדותיים וכנו זה בארץ ישראל להיותה מבחר הארצות וקדושה בלתי סובלת לכלוך החומר כמו שאמר כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם כן האיש החפץ חיים צריך שיקדש עצמו במותר לו לבלתי לכת אחר החומר רק ייסר אותו ויברח מהקנות ויבחר האמצע וחומר כזה נקרא ארץ ישראל וארץ החיים ׃ השלישי הוא השארות הנפשיי או תחיית המתים שככל אחד מזה כנוהו רבותינו ז״ל בשם עולם הבא באומרם כל ישראל יש להם חלק לע״ה רצו בזה להשארות הנפש שמשלמות זו התורה שאפילו חלק קטן ממנה משלים שלמות מה כמו שיעשה השם החשוב שחלק קטון ממנו יועיל תועלת מה ולכן נקראת התורה שם תם אמנם לא תקנה השלמות האמתי רק בכללה כמו שלא תועיל תועלת מפורסם השם רק בלקיחת הכמות הראוי ממנו ולזה אמר משפטי יי׳ אמת וגו׳ ואמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות וגומ׳׃ **רב** הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני חמרא בפרקא קמא דברכות׃ **הערה** פקח עיניך וראה התועלות הנמשכות מזה המאמר הראשון שראוי לכל אדם להצטער מנזק חברו או בהפסד ממונו והראיה מאלו החכמים התעוררותם לבא לגבי רב הונא כשהאמינ׳ ייכו להורות שיש להם צער מזה ושלזה באו אצלו ׃ השני שראוי לכל אדם הנופל תחת המקרים לפשפש במעשיו לפי שאין ייסורין בלא עון ולא יהלם בקרי שזה נמשך לקושי לב וזה יורה אמרו ליעיין מר במילי׳ ׃ השלישי הוא שאסור לאדם לחשוד לכשרים וזה יורה אומר ומי חשידנא בעיניכו ׃ הרביעי שאין לחשוד בפעולותיו יתברך להיותם כלם על קו הדין והיושר המוחלט כמו שאמר כי כל דרכיו משפט וזה יורה אומר ומי חשיד קב״ה החמישי שראוי לשלם לקבל תוכחת חביריו ולהיות מודה על האמת וזה יורה אומר אי איכא דשמיע עלי מילתא וכו׳ הו׳ שחייב אדם להוכיח חבירו מעבירות שבידו שיש מהתקון בזה מה שלא יעלם כמ״ש הוכח תוכיח וגו׳ וזה יורה אומר הכי שמיע לן דלא יהיב מר שבישא לאריסיה ׃ הז׳ שחייב אדם להתודות מה ולא יכחיש לבריו׳ ובפרט לטובים שהם רופאי הנפשות שאין ראוי להעלים מהם דבר כדי שילמדו לו תקונו ושב ורפא לו שכאשר אין ראוי לחולה הפקח להעלים דבר מהרופא המשתדל ברפואתו כדי שיכלית ויעלה על ידי הבריאות השלם כן צריך חולה הנפש שיגלה כל ענייניו לרופאי הנפשות שהם החכמים והחסידים שבזה יתוקן ענייניו וישלם וזה אומר מי קא שביק לי מידי מיניה וכו׳ הודה ולא בוש רק התנצל ׃ הח׳ שאין ראוי לשלם לקחת מה שאינו שלו וליהנות מהגזל אם לא במדה במשקל ולא עביד איניש דינא לנפשיה לבלתי תת לגנב חלקו הראוי מהשותפות בחשד שחשוד על הגנבה ולעכב את שאינו שלו בידו פן יאונה לו כל און בתמרתו וזה יורה אומר היינו דאמרי אינשי בתר גנבא גנוב וכו׳ ׃ התשיעי שראוי לאדם לשמוע לשלמים לעשות ככל אשר יורוהו וזה יורה אומר

מקבילנה

מקבילנא עלי ויהבינא · הי' להורות כח הסבלנות כמה גדול ותקון הפעולות שמביאות רפאות לעולם וקורע גזר דינו של אדם כמו שאמרו רז"ל גדולה תשובה שמביאה רפאות שנאמר ארפא משובתם וזה יורה אומר כה איכא דאמרי אלה הוא והדר אמרא וכו' אמר רב האי דוחקא דכלה מנייהו הוי כו' :

הערה אלו המאמרים ודומיהם רבו בדברי רבותינו ז"ל וזה נמשך אחר דעתם במציאות השדים ואם הפילוסופי' יכחישו זה אולם מציאותם מפורסם בתור' ובדברי רבותינו ז"ל עם שנתפרסם ונמשך באומו' ונתאמת אצל האומ וכבר ידעת מאמר רבותינו ז"ל ששה דברים נאמרו בשדים · ואם הכופר אלבלג פירשו על הכחות הבאות ונשפעות מהגלגלים ואמר שחכמי קדם קורים אותם מלאכים נופלים מן השמים · וקראה אותם התורה נפילים וזה השכל רצה ליחס בכלות מחשבתו הנפסדת לתורה השלמה ומרוע לא ישיב אל לבו כי לפי דעתו איך יפול לומר הנפילים היו בארץ בימים ההם נראה שעכשיו אינם בארץ אם כן נשתנו סדרי בראשית אין זה כי אם רוע לב הותל הטהו כי לא איש בינות הוא לעיין דברי רז"ל ולהבין סודות אמריהם שכל דבריהם אמת והוא רועה רוח והאמת שיש לשדים מציאות ודבר זה יסכים עמו העיון והוא שכאשר ימצא בטבע מורכב מה גובר עליו היסודות הכבדים ועם זה הוכן והושוה מזגו להיות מקבל נפש מדברת ומשכלת והוא האדם כן ימצא בטבע מורכב יגברו עליו היסודות הקלים נוטים מדרך השווי המזגיי ימצא בו הבחירה לרע ואלו הם השדים שמפני שיסודם הנגבר הוא האשיות והאויריות שהם בקצה האחרון ראוי להיותם בתכלית הכעס והגאוה והקנאה עד שיגיע משנה להזיק ולהדיח האדם כפי מה שאפשר בלהיות ההפסד נמשך לאדם מצד החומר כן ימשך לאלה ההפסד מצד חמרם ורוע הרכבתם ורחק' מהשווי האמתי ויהיו חברי השכל ורעי התכונות ויתחלפו ביניהם מצד התחלפותם השווי ההרכבה בפאות ויתר כמו שיתחלפו האנשים מצד המזג וההכנה הטבעית ואחרי אודיעך מהות השדים בנקל תוכל להבין מאמר רז"ל ביחס להם ששה דברים תדע שדעת אבא בנימן במציאות השדים ואם נעלמו מהחוש לא נעדר מציאותם בשכל זה שהרי היסודות הקלים לא יפגם החוש עם היותם נמצאים וז"א אלמלא נתנה רשות לעין לראות וכו :

ואמר רבי אבין אמר רבי יצחק מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפלין וכו' :

הערה דע שהקדוש ברוך הוא קושר העולמות והנמצאות כלם ומאחדם להיותו יתברך אחד וראוי לאחד שהוא אחד לאחד פעולתו וכבר ידעת היותו הנמצא הזה בכללו כאיש אחד כמ"שה בספרו חלק ראשון ולזה כיון רבי יצחק באמר שהקדוש ברוך הוא מניח תפלין כלומ' מאחד הנמצאות וממציאם ומשגיח בהם לתת לכל חלק מהנמצאות שלמותו הראוי לו כפי הכנתו והנה בתפלין דידן כתיב שמע והיה אם שמוע קדש לי והיה כי יביאך וכשתעיין באלו הארבע פרשיות תמצא שהם סודות תורתינו שרומזות ארבעה דברים שהם יסודות תורתינו שעליהם נבנית · האחד מציאות הש"י ואחדותו הרמוז בשמע · הב' גמול ועונש הרמוז בפרשת והיה אם שמוע · הג' חדוש העולם הרמוז בפרשת קדש לי כל בכור המספר בענין יציאת

מצרים

פרק ראשון מהמאמר השני

מצריים המורה חדוש העולם כמש״ה שעם האמנת חדוש העולם יהיו האותות והמופתי׳ כלם קיימים ועם אמונת הקדמות תפול התורה בכללה ותמצ׳ הפרשה כוונת ואומרת זכור היום אשר יצאתם ממצרים ותמצא בה רמז לתורה מן השמי׳ דכתיב למען תהיה תורת יי׳ בפיך׳ הר׳ יכלתו יתברך במצאות לעשות בהם כרצונו וזה רמוז בפרשת כי יביאך כי בחוזק יד הוציאכו יי׳ ממצרים שני פעמים עם שיש בפרשיות הללו רמז לענינים אחרים שהם גופי תורה שבפרשת שמע והיה אם שמוע תמצ׳ עשרת הדברו׳ כללות וי״ג עקרי הדת ובפרשת קדש לי והיה כי יביאך תמצא עלוי הנמצאו׳ ממדרג׳ למדרגה עד הסבה הראשונה ותמצ׳ סוד הקרבן וסוד השארו׳ הנפשיי הנה כשתטי׳ לראות בעין השכל תמצא שהתפילין בראש המניחם הם כמו כורת כל התור׳ בכללה אחר סוד השכל הנקנה וההשארות הנפשיי והנה אותם שבזרוע תמצא כל הפרשיות בבית אחד ואמנו נצטרך להניח תפלין בראש ובזרוע כמ״ש והיו לאות על ידך וגו׳ מאשר אנו עלולים וכצטרך בהשלימנו עיון ומעשה אולם הוא יתברך למה שהוא עלת הכל וכל מציאות זולת נקנה ממציאותו יתברך ויודע עצמו יודע הכל לא יצטרך לעיין דבר יוצא מעצמותו ולא לפעול שום דבר ושאר הנמצאות יצטרכו לעיון יוצא מעצמות כמו השכלים הצריכים לדעת עלתם וכי הם עלולים ואף כי יתאחד השכל והמשכיל והמושכל בהם וכאמ׳ שבידיעת עצמם ישיגו עלתם הן אמת שישיגוה מצד מה שישיגו שהם עלולים אמנם לא ישיגו מהות העלה יתברך והעלה ישיג מהות העלולים כפי מה שהוא להיותו כשפע ממנו מציאותם ומהותם ולזה לא יהיה מה שתשיג העלה מעלולה הוא בעינו מה שישיג העלול מעצמותו׳ הנה נתבאר ההפרש שבין ידיעת העלול עלולה ובין ידיעת העלול עלתו ולפי שהוא יתברך לא יעיין בדבר חוץ מעצמו להיותו עלת העלות ואין לו עלה לכ״א דכולהו כתיבי ברדעא כמו שכתב ובזרוע עזו כלומר שאינו מניח תפלין בראשו לפי שהוא ראשון ואחרון ואין שום נמצא עליון עליו אבל מניח תפלין בזרועו מצד הפעולות הנמשכות ממנו שהתפלין רמז להם כמ״ש׳ ואם תקשה והלא במקום אחר אמרו ז״ל הר״ אחא בר ביזנא א״ר שמעון חסידא וראית את אחורי מלמד שהראהו קשר של תפלין יראה מזה היותו יתבאר המניח תפלין בראשו הפך מ״ש שמניח בזרועו לבד נוכל לומר בזה שהראהו קשר של תפלין אבל לא מונח בראשו רק כנהו בלשון אחורי למה שמדרך הקשר להיות מונח אחורי הראש לא שהו׳ יתברך יניחהו בראשו וקרא לקשר אחור בערך מה שקרי פנים שהם הבלתי נראים ומושגים לאדם כמו שאמר ופני לא יראו ודע שהני קשרים הם אחד קשר תפלין שני קשרי׳ ציצית בכנפי׳ וכל אחד רומז לדבר מיוחד הא׳ רמז לקשר העליונים זה עם זה והשני רמז לקשר התחתונים ואלו השני קשרים האחד נקרא מעשה בראשית והשני נקרא מעשה מרכב׳ רוצה לומ׳ חכמת האלהות וכ״כ הר נסים ודי לך עתה בזה המקו׳:

פרק ב׳ אמר רבי אבין בר אדא כל הרגיל לבא לבית הכנס׳ ולא בא יום אחד הקדוש ברוך הוא שואל בו וכו׳ עד או׳ דבי הלולא מרויי הטה אזנך ושמע לתועלות הנמשכות מאלו המאמרי׳ הראשון הצורך שיש לו לאדם לחנך כחותיו ולזרזם לפעולות הטובות כדי שבנקלה יפעל הטוב ולא ימנא לו מנגד מצד תחתי

שרוב ההרגל וזה אמרו כל הרגיל שההרגל על כל רב׳ שליט ׃ השני הצורך שיש לאדם להתפלל ואם תרצה אמור לעיין בעניינים הרוחניים וזה אמרו לבא לבית הכנסת ׳ השלישי העונש שיש לאדם בבטול תפלה או עיון בתורה הכ לא בכב׳ ה׳ עסקיו במצוה אחרת באת לידו בשעתה וזה אמרו ולא בא אם לדבר מצו׳ הלך וכו׳ הרביעי שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וזה אומר אם לדבר המצוה הלך החמישי שאין ראוי להניח חיי העולם ולהתעסק בחיי שעה אבל ראוי למעט בעסקי העולם הזה ולהרבו׳ העסק בתורה וזה אומר אם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו ׳ הו׳ ששלוחי מצוה אינן נזוקים לא נזק גוף ולא נזק ממון ושהשגחת השם יתברך עליהם נכון לבו בטוח ביי׳ וזה אומ׳ משום דהוה ליה לבטוח השביעי שהתפלה מצלת האדם מרעת המערכה והורא׳ת הכוכבים הרעים להיותה במקו׳ הקרבן ומי שלא יתפלל כראוי כמש׳ למערכו׳ השמים הנקראים כעס של הקדוש ברוך הוא וזה אומ׳ כשה׳בא בא ולא מצא עשרה מיד כועס וכו׳ השמיני שהמתפלל צריך שתפלתו יהיה דרך קבע לא דרך עראי שזולת זה לא תשלם הכונה וזה אומ׳ כל הקובע מקו׳ לתפלתו וכו׳ הט׳ שהפעולות הטובו׳ והדבקו׳ בדרכיו יתברך משאיר האדם חי אח׳ המות וזה אומר וכשמת אומרי׳ אי ענו אי חסידי׳ העשירי שראוי לאדם לדמות לטובים כמו שאמר הביטו אל אברהם אביכם וזה אומר תלמידיו של אברה׳ אבינו ׳ הי״א שהדבקו׳ בעיון הוא ההשארו׳ האמתי וזה יור׳ אומר׳ אין תפלה אלא עמידה ׳ הי״ב שבשע׳ שאדם נפרד מהעיון אין ראוי להשתקע בדברים החמריים אלא לקחת מהם ההכרחי לא שיבקש המותר וזה יורה אומרים אל יפסיע פסיעה גסה וכו׳ ׳ הי״ג שראוי לאיש המשתדל להשלי׳ עצמו לזרז עצמו וכחותיו להכנס במצות ועיון וזה אחר ההרגל הרב והעיון הנמרץ והמתמיד וזה אומרם אבל למועל מצוה שנאמר ונדעה נרדפה וכו׳ הי״ד כמה גדול כחה של שביתה המחוייב׳ לאד׳ לעשות בשבת שאפילו בהלוכו צריך שישים הבדל כאמר׳ ז״ל לא יהא הלוכך של שבת כשל חול וזה יורה אומרם חזינא לרבנן דקא רהטי בשבתא לפרק׳ וכו׳ ׳ הטו׳ שראוי לאד׳ להיות מהיר לשמוע דברי חכמים כאיש המהיר לרוות צמאו בשתיה וזה יורה אומרי׳ לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה הי״ו שתנועות כלם צריך שיהיו נאותות להשיג וזה יורה אמרם אחרי יי׳ ילכו ׳ הי״ז שהשכר האמתי והמכוון בשמיעת דברי חכמים הוא שירחק עצמו אפי׳ במותר לו כדי שיהיו נשמעי׳ כאות השכל לאמר וזה יורה אומר אגר׳ דכלה דוחק׳ ׳ הי״ח שהשכר האמתי לאדם בעיונו ובעשותו הפעולות הטובות הוא ההשמע בקלות ומהירות ההכנע לדעת האמת ולהשיג הידיעה וזה יורה אמ׳ אגרא דפרקא רהטא ׳ הי״ט להורות שכל מי שכחו המדמה מוכן הכנה טובה בתחלת היצירה הוא יותר נכון להשיג החכמה ואם תרצה אמור הנבואה ומזה הצד יתחלפו הנביאי׳ והחכמי׳ ביניהם כפי התחלפותם בזה הכח כמו שאמר הפילוסוף חלק שני פרק לו״ וזה לשונו וזו היא המדרגה עליונה של אדם ותכלית השלמות שאפשר שימצא למינו והענין ההוא הוא תכלית שלמות כח המדמה אמר עוד באותו פרק עצמו ואמר אלו ההקדמות תדע כי כשיהיה אחד מהאנשים עצם מוחו בעקר בריאתו עד תכלית שווי וכו׳ עד אמרו יש בהן בין השלמים יתרון רב וכו׳ וזה יורה אמרם אגרא דשמעתא סבר׳ השכר האמתי

לעיון

לעיון הוא הכנת המרמה ר״ל יושר הסברא וכו׳ . הב׳ שראוי לאדם לשער פעולותיו כפי הזמן וכפי הכנת המקום שהוא בו שבזה ישתתף עם הפועלים העליונים המשפיעים השפע כפי ההכנה וזה י . זה אומ׳ אגרא דבי כמיא שתיקותא וכו׳ אגרא דהספדא דלויי אגרא דהלולא חדויי . הג׳ להודיע שהפעולה הטובה נבחרת לי״י מענוי הגוף וזה אומר אגרא דתעניתא צדקתא :

פרק ג׳

אמ׳ רבי חלבו אמר רב הונא כל המתפלל אחורי בית הכנסת וכו׳ עד שלף ספסירא וקטליה . **הערה** דע שהמעשים אם לא יסכימו עם הדעות לא ירוצו אבל יורו על שגיאה יוצאה מלפני השליט וכשם שהדבור החכמי יורה על הפנימי והוא שלית השכל וכל אשר יהיה הדבור מתוקן יורה על יושר השכל וטוב ההבנה וההפך בהפך כן המעשים השלמים העשויים ביושר ובאופן נאות יורו על שלמות הדעו׳ והנפש וההפך בהפך וראוי שלא יעלם מעיניך מה שים בזה העיקר מבא גדול בשלמות האנושי ר״ל היות המעשה מתוקן ומתואר ומסודר מהשנוי כהוגן שאחר שהתורה נחלקת לעיון ומעשה והמעש׳ מתנה יורה על העיון אם כן יצטרך בהכרח לעושה המצוה שיסכים מעשהו עם ידיעתו כמו שיסכים מלאכת הרופ׳ האמתי והסכי עם עיונו ואחר שכן יושר המעשה יורה על יושר העיון מהעושה וההפך בהפך ולהיות העיון קודם למעשה ומביא אליו כמ״ש שהלמוד מביא לידי מעשה לכך אמרה תורה למען תשכילו בכל אשר תעשון ואמרה והיתה עמו וקרא בו למען ילמד ליראה את יי ואמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך וכו׳ ששלמות העיון מביא לידי שלמות המעשה׳ ומזה תוכל לדעת ההפרש בין החכם העושה לעושה שאינו חכם שהאחר פועל בעצ׳ והשני במקרה כמו שאמר הנביא עליו בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ולבו ריקו כאן לעיון האמתי ולכן גנה בו המתפלל אחור בית הכנסת ולא מיהדר אפיה לבי כנישתא לפי שפעולה כזו יורה על דעת נפסד ולהיות החלק השכלי המכיר בין האמת והשקר לכן אמר חלף אליהו חזייה אידמי ליה כטעייא כי אין שבוש מזה להניח שתי רשויות חלילה והמופת יחייב היותו יתברך אח׳ מכל הצדדים :

פרק ד׳

אמר ליה ההוא מרבנן לרב ביבי מאי כרום זלות וכו׳ עד הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמי׳ . **הערה** דע שהשלם האמתי הוא מי שאינו צריך לזולתו ולא הקנהו השלמות זולתו וזה השלם אינו אלא השם יתברך שלא קנה השלמות מזולתו אדרבה כל הדברים קנו השלמות ממנו ולכן הוא יתברך בלתי משתנה שאין לו סבות ההפסד אחר שהוא השלם האמתי לא יצטרך לזולת ולא קנה דבר מהזולת ולכן כל מה שיתעלו הנמצאות ויהיו באופן חשוב מהשלמות תמצא היותם בלתי משתנים וכל מה שיהיו חסרי השלמות הם משתנים ולכן היו השכלים בלתי משתנים מפני שיושפע שלמותם מהסבה הראשונה יתברך ואם העדר השנוי בהם אינו במדרגה אחת עם העדר השנוי מהש״י למה שהוא יתבר׳ מחויב המציאות והם אפשרי המציאות וכן הגרמים אינם משתנים בעצמם ואם כבר יקר׳ בהם השנוי מצד ההנחה וזה מפני תנועת המעתיק ואלו הנמצאות השפלו׳ כיסודו׳ והחמר הראשון והמורכבים יקבלו שנוי בעצמיה ובאיכותם ומהותם וזה קרה להם להצטרכם לשה׳

הכויאות

הבריאות של מעלה מהם צורך רב להיותם חסרים בעצמם וצריך שיקנו השלמות מהזולת כפי מה שאפשר להם לקבל כפי הכנתם וזה כמשל למי שאינו צריך לבריות ולצריך להם שהא׳ נאמר עליו שהוא חסר ואביון התאב לכל נאוה מטבע האמ׳ הראשון שמצד חסרונו יתאב פשוט הצור׳ וללבוש צורה צרוכ׳ להשלים מציאותו החסר וזה כונת רז״ל באמ׳ כיון שנצטרך אדם לבריות פניו משתנות ככרום שהשלם אינו צריך לבריות כאמרם כל העולם לא נברא אלא בשביל חניל׳ וחנינא בני די לו בקב חרובין וכו׳ ואומ׳ ודורשי יי׳ לא יחסרו כל טוב ואמנם מאמר האומר כאלו דנו בשני דינין רצה שהנצרך לבריות הו׳ לשתי סבות אם לפי משפט מולדתו ואם לפי רוע בחירתו וכנה אלה השתי סבות באש ומים כי כאשר המים והאש הפכיים כן אלו הסבות הפכיות כי האחד פועל עליון ודק כאש והשני פעל ואחרי כמים ולפעמים יתחברו שתי הסבות באדם ועליו אמ׳ כאלו נדון באש ומים וידוע שהשלם אוד מוצל מהמקרים הבאים משתי הסבו׳ אה:

פרק ה׳ ואמר רבי חלבו כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בה׳ קולות וכו׳ דע כי חתן וכלה רומזים לענינים עמוקים מסודות הבריאה עד שכשתעיין תמצא יחס כל הנמצאות קצתם לקצתם היחס של החתן והכלה בעצמו להיות מדרך הנמצאים להשלים האחד לאחר כמו שהחתן משלים הכלה ועל דרך זה יתאחד המציאות כלו עד שיהיה הנמצא בכללו כאיש אחד כמו שאמר הרב ז״ל לכן יתאחדו החתן והכלה עד שנאמר בהם והיו לבשר אחד וזכור מה שהקדמונים היו קוראים הצורה בשם זכר והחמר בשם נקבה אם כן יחס הצורה לחמ׳ הוא יחס החתן עם הכלה והנה הצורה משלמת החמר במציאות וכן החתן משלים הכלה במציאות כשם שהחמר נושא בו תתקיים הצור׳ כן הכלה נושא בו יתקיים החתן והוא צריך לה כמו שיצטרך האומן לכלי וזה שאמר עזר כנגדו והנה נמשלה הנפש לגוף כחתן אל הכלה כמו שאמר הנביא שוש אשיש ביי׳ תגל נפשי באלהי וגו׳ שאמנם רצה בזה שראוי לשוש ולשמוח בפעולה האלהית במה שהמציא זה המציאו׳ באופן היותר שלם שאפשר כפי הכנת המקבל ולא היה לו יתברך כילות בהקנאת השפע והשלמו׳ וזה אמרו שוש אשיש ולקח ראיה על זה מבנין גופו והרכבת עצמותו ר״ל התחברות הנפש לגוף וזה אמרו תגל נפשי באלהי והתחיל להורות זה בראיה מוחשת למשכילים ואמר כי הלבישני בגדי ישע וגו׳ כלומר הנה הדבר המורכב מחמר וצורה ראוי שימצאו בו ענינים מתקנים צורתו כפי האפשר וענינים מתקנים חמרו ומכינים אותו להשארו׳ הצורה בו כפי האפשר וכל זה נמצא בנו בשלמות להיותנו מבחר המינים שכל עוד שיתעלה החי יתעלה שפע מציאותו לשמרו עד עת קץ ובאר זה כי הוא הלבישני בגדי ישע ר״ל המציא והשפיע בנו כחות מעולות שבם נהיה נושעים תשועת עולמים והם הכחות השכליות והדעות האמתיות והם בגדים לנפש המשכלת שהיא צורת הגוף באמת ומצד אחר מעיל צדקה יעטני ר״ל כמו שתקן כחות הנפש כן תקן כחות הגוף לתת לו כחותיו לעבדו ולשמרו וכמשלה זו ההשפעה וההקנאה לחתן עם הכלה וזה אמרו כחתן יכהן פאר ר״ל כמו החתן השלם שכל תכלית כונתו בשמוש ענייניו הוא שדבר הנבחר והשלם והכלה התמימה שכל השתדלותה הוא בהכין עצמה

להיות

פרק חמישי מהמאמר השני

להיות כאותה ונשמעת לשירות החתן כדי שישלם אופן ההנהגה המכוונת ביניהם והיא אוהבת מה שיאהב בעלה שאחר שנתחברה עמו הכינה עצמה לכך כן החמר הטוב והשוה במזג ישרת לצורה לא יעיק לה כלל מהשיג שלמותו והצורה שהיא שכל האדם יבחר בטוב וימא׳ ברע ותשיג השלמות לעצמה ותקנהו באמצעות החמר וכחותיו שהוא האדון והם עבדים לו ולכן יחטא חטא גדול מי שיעבד האדון וימליך העבד וידוע שמטוב מוסר ההנהגה המדינית שהנהגה מסעודת איש ראוי לו לברכו ולהמציא לו הנאה מה שישמח בה כל שכן הנהגה מסעודת החתן שראוי לשמחו כפי היכולת ביום חתונתו שבו החל שובע שמחות שלו בהתחברו עם בת זוגו להיו' הדומה ואהב הדומה בטבע וישמח בו תמיד ואם זה מחק מוסר ההנהגה המדינית כל שכן שיתעלה זה בחק מוסר ההנהגה הרוחנית הכתוב' באדם להשיג בה שלמותו האחרון ואם ירעת ויש אנשים מהחטאים הנהנים מסעודה מה ולא יברכו גם לא יהנו בשום ענין בעל הסעודה הייטב בעיני יי' ובעיני העם זה דרכם כסל למו יורה שכל כונתם אינה אלא לצבות בטן ולהשביע תאותם הכלביית כלם כלבים אלמים ויותר פחותים שהכלב מתרבה אל אדוניו ואלו לא ידעו אדון לעצמם : וראוי שתדע שהאיש המשכיל אם יהנה מסעודה אם יתן אל לבו מי הוא בעל הסעודה או אותו הדבר שלקח ממנו הנאה וישתדל לברכו או להטיב לו כל שכן שישתדל לברך את מי שאמר והיה העולם שהוא בעל כל ההנאות הגשמיות והנפשיות ומתוך כך יכיר בוראו וישתדל להשיגו כפי האפשר ולדבקה בו והאיש הסכל לא יתן אל לבו לדעת מי היא בעל הסעודה וההנאה כי אין כונתו רק לאכול לשבעה ועליו אמרו רבותינו ז"ל כל הנהנה בעולם הזה בלא ברכה מעל ואמר' כל הנהנה מסעודת חתן ולפי שהנאת האדם הגופיית תלויה בחמשה חושים כי כל איש מתענג בחושיו ונהנה בהם והחושים אשר נתנם השם יתברך על הכונה הראשונה להשיג השלמות ועל הכונה השנית לקבל הנאה בעניני הגוף אם כן מי שישמש מהם על הכונה השנית לבד עובר על האלהית ולוקח מה שבמקרה מקום מה שבעצם והנה נודע שהחושים ה' לכן אמ' עובר בחמש קולות ולפי שהדבור החצוני יורה על הפנימי שהתיבות שידובר בם מורות על מה שבנפש ואמנם יתנועעו בכלי הדבור ויהיו נשמעות בקול לזה אמר קולות וכתבו כונתם לכתוב האו' קול חתן וכו' ויש בפסוק חמש קולות כאלו יחד לכל חוש קול וניוחד השני קולות הראשונים רמז לשני החושים היותר רוחניים והם חוש הראות וחוש הריח ולכן באו בהם מלות משותפות לשני ענינים שהם ששון ושמחה הנאמרים בענינים הרוחניים גם כן כמו שאמר כי ישוש יי' ישמח יי' וקול חתן רמז לחוש הטעם שמתחתן עם טעמים הרבה למיניהם וקול כלה רומז לחוש המשוש קול אומר הודו את יי רמז לחוש השמע אלדים באזנינו שמענו ולהיות רושם ההפך הפכו לרושם האחר אמרו ואם שמחו זוכה לתורה שנתנה בחמש קולות כאלו רמזו בזה שהעיון יושג בחמשה חושים הפנימיי' ותחלתו הוא קנות המדות החשובות כמו שאמר ראשית חכמה יראת יי' וההסתפקות היא מהמדות החשובות ותחתיה יכנס הנהגת מיגיע כפיו והנהגה מסעודת חתן ומשמחו כהנה מיגיע כפיו יקרא וההפך בהפך

ואמנם

ואמנם אומר כאלו מביא תודה רמזו למי שמתודה על הדבר הראוי להתודות ואיפו כפוי טובה ואמנם אומר כאלו בנה חרבה מחרבות ירושלם אמרו זה למה שהאומר יקרא חרב מצד עצמו ואמנם יבנה באמצעות התורה ופעולותיה ובפרט התורה המשובחת שהיא נפש המשכלת ואמרו מחרבות ירושלם רמזו שהמזג האנושי הוא היותר שוה כמו שירושלם היותר שוה ומבחר הארצות ׃

הפרק הששי

ואמר רבי חלבו כל הרגיל לתת שלום לחברו וכו׳ עד גזלת העני בבתיכם · להיות מעלת השלום גדולה עד שהמציאות בכללו מתקיים במדת השלום כמו שאמר הנביא עושה שלום ובורא כל ואמר רז״ גדול השלום ששקול כנגד הכל לכך הזהירונו ז״ל במדת השלום ובפרט לרגיל בו שצריך להחזיק בתכונה מעולה כזו וזה אמרם כל הרגיל ליתן שלום וכו׳ ואמנם היה זה כן ר״ל להיות מדרגת השלום כל כך גדולה לפי שהשלום הוא סוג כולל כל ג׳ מדרגות המציאות וזה למה שיבחן אם במוחלט אם בייחוד אם בהצטרף השלום המוחלט הוא שאין בו הפכיות ומלחמה כלל וזה אמנם ימצא בשכלים הנבדלים · השלום הנאמר בייחוד הוא שיש עמו הפכיות מה או דומה לו וזה נמצא בגרמים שעם היות שאין להם הפך אמנם יש להם דבר דומה להפך והם התהפך כדי התנועו׳ בהם והתנועע האחד מהם למזרח והשני למערב · השלום הנאמר בהצטרף הוא שיש עמו מלחמה והפכיות או התנגדות אמתי ועם כל זה ימצ׳א כח כולל משלים ביניהם ושומר אותם שלא יפסידו זה לזה וזה אמנם בחמר התחתון שיש בו מההפכיות מה שלא יעלם אולם יש כח חומר ההפכית ועושה שלום ביניהם ובזה הדרך ישלם שלשלת ההוויה ואופן המציאות וזולת לא יתקיים ולא יתכן דרך ההוייה · א״כ ראה כמה גדול כח השלום ומדרגתו מעולה במציאותו ולכך אמר שמי שנותן שלום ולא החזיר לו שלום נקרא גזלן והטע׳ כי כאשר המציאות בכלל מתקיים בשלום כמו שאמרנו כן המציאות הפרטי כל פרטי האישים והקבוץ המדיני אמנם יתקיים בשלום ולזה ראוי לכל אחד לבקש שלו׳ ומי שמונע ממנו נקרא גזלן לפי שגוזל חלקו הראוי להשלימו במציאות כמי שגוזל דבר מה מהעני כן קיום המציאות הוא עני שהדברים המפסידים הם רבים ומי שמונע השלום מבעליו סבה להרבות ההפכיות ולהמעיט המציאות העני ולכן הביאו ראיה מהפסוק גזלת העני בבתיכם ׃ וכבר ידעת היות הדברים מלחמת האנשים כשנאה וקנאה מונע גדול למציאות השלום ונרמא לנזקין להמית בעלים גם אחרים עמו כמו שאמר ופות׳ תמית קנאה ולכן תמצא מרע״ה הוכיח לתלמידו עליה כמו שאמ׳ המקנא אתה לי הור׳ שהקנאה באיזה צד שתהיה מגונה ואף על פי שכיון המקנא למי שראוי לכבד וחייב בכבודו כתלמיד לרב וזה אמרו המקנא אתה לי ולא אמר המקנא אתה לבד כלומר אף על פי שהקנאה היא לכבודי לא מצד עצמה אינה הגונה כל שכן אם תקנא מצד עצמותך או לכוין התועלת לעצמך ונתן שתי סבות להורות היות הקנאה מגונ׳ וזה שהמקנא אמנם יקנא לשתי סבו׳ האחת שיהיה כל כך רע התכונ׳ שלא ירצה שום תועלת לזולת רק לעצמו כרופא הסכל ברופא אחר כשיראה שיכבדוהו אנשים או פירו׳ השנית היא שכבר יקנא האדם בזולתו ומפחדו פן ימשך לו נזק ממנו כקנאת

רופא

דומה ברופא כמוהו לחשבו שמזיקהו שאם לא הי׳ הו׳ ירויח יותר לזה אמ׳ מרע״ה ליהוש׳ בחות׳ אדוני משה כלאם למה שהיו מתנבאים במחנה אל׳ תכנס בבית הכלא ויתעכבו ותמנע מהם נבואתם אחר שהם מתנבאים בה במחנה לעיניך כמורה הוראה לפני רבו אז השיבו משה המקנא אתה לי כלומר דבורך זה יורה שאתה מקנא בזה לכבודי ולא ימנע מחלוקה או תקנ׳ בזה כרוצ׳ להטיל כל שפע הנבואה עלי ולא יתנבאו אחרי׳ או לפחדך כי אם יתנבאו יגיעני נזק מהם שלא אהיה כ״כ שופע בנבואה אם הראשונ׳ אין הקנאה ראויה לפי שהיא על תכונה רעה בנפש ומי יתן את כל עם יי׳ נביאים שטבע השלם כן חייב להשפיע משלמותו לזולת ואל ירע בעיניך אבל ישמח בשלמות אחרים עמו אם לב׳ מה לי ולך אם יתנבאו אחר שלא יחסרו משלי ושלך דבר כי יתן יי׳ את רוחו עליהם והוא יתברך אין לו כילות בהקנאה הוא המשפיע את רוחו עליהם ולא לקחו משלי דבר אם כן זה כהנה וזה איננו חסר על מה זה תדבר סוף דבר הקנאה היא אחת מהסבות היותר חזקות להביא קטטה בין האנשים ולכן הרגיל בשלום מסיר ממנו הקנאה :

פרק ז׳

אמר ר״י משום רבי יוסי בר חנינא מנין שהקדוש ברוך הוא מתפלל שנאמר והביאותים וכו׳ עד ואכנם להם לפנים משורת הדין · דע שהתפלה היא עבודה מיוחדת לנפש בהכרת בוראה דרך ההכנע וההשתעבד אליו יתברך מצד היותה עלולה ממנו אם כן המתפלל בוחן שני דברים האחד עצמות המתפלל והשני לפני מי הוא מתפלל והוא יתבר׳ שאליו התפלה בבחינת עצמותו יודע הכל ומשפיע הכל ולפי שמזה הצד ישתתף העלה עם עלולה בידיעה ואם שתי ידיעות נבדלות במין או נאמרות בשתוף לכן יאמר שהקדוש ברוך הוא מתפלל במכוון בזה שיודע הנמצאות הנשפעות ממנו וידיעתו יתברך הוא עצמותו אם כן יודע אותם באופן היותר משובח מה שאין הפה יכול לדבר לא שיכוין באומר מתפלל שיתפלל לזולתו · ושים לבך למה שאומר אם תרצה להבין דברי בשלמות דע שהתפלה שאמרנו שהי׳ עבודה מיוחדת לנפש אי אפש׳ לאדם להגיע בעצמו׳ זו העבודה בשלמות אלא עם השגת החכמה וזה שזו העבודה אחר מתנאיה שישים מחשבתו בש״י לבדו כמו שאמ׳ בגדרה ואי איפשר לחשוב בו יתברך בזולת חכמה אבל מי שיחשוב וירבה לזוכרו בזולת חכמה יאמ׳ עליו נמשך אחר הדמיון והמחשבה בדמיון לא תקר׳ ידיעה ולכן היתה זו העבודה האמתית במשיגי האמתות וההשגות השכליות ולזה תמצא דוד המלך ע״ה הזהיר בנו על זה דע אלהי אביך ועבדהו כלומר השתדל בהשגתו תחלה שזה אמרו דע ואחר כך השתדל בעבודתו כמו שאמר הר״ם בחלק שלישי פרק כ״נ ואם כן זו ההשגה לא תהיה אלא אחר ההשגה וההשגה היא כפי האהבה ואחר האהבה תהיה העבודה וזש התורה ואהבת את יי׳ וגומ׳ שהאהבה היא הקודמת והמביאה לזו העבודה הנכבדת ולפי שמיני המדרגות האדם שלשה יש מי שהשתדל בסגולת הנפש החיונית והיא הנקמה ושררה וההתגברו׳ ובכלל ההתעסקות בחמשה חושים וכנגד זה אמר בכל לבבך להיות הלב נושא הכח החיוני ומקורו ויש מי שהשתדל בסגולת הנפש הבהמית והוא ההתעוררות למזון והתענוג במאכלות

והשתות

והכחו' הטבעיו' ושמיר' הדבר באישו ומינו וזה אות' ובכל נפש' ויש מי שהשתדל בסגולת
הנפש המדברת לבקש חכמ' ודעת וימעט מי שיהי' זריז בהשתדלו' זה ולכך אמר ובכל
מאודך כלומ' בכל דבר המאודיי הנזכר עליך יהי' מכת הנפש החיוני או משאר הנפשו'
תכטר לאהוב על הכל ליי' הנה הת' שהכונ' אחר האהבה ההשגה ואח' ההשגה להתחבר
ליי' ולחשוב בו וזה ישלם על הרוב בהתבודד' ולזה ישתד' כל חסי' להתבודד ולא יתחבר
עם אדם רק לצור' הכרחי ובפרט בהיו' הקבוץ המדיני בלתי שלם כמ"ש הנביא ירמיה
מי יתנני במדבר מלון אורחי' וגו': **והנה** ענין התפלה שישים המתפלל כל כונתו
להתעסק בעבודתו יתב' ולבטל מדבר זולתו ולעמוד לפניו על הדרך האמתית לא על
הדרך ההתפעליו' הדמיוניו': אמנם ראוי שתדע שלא כל תפלה צריכ' כונה מהמתפלל
שיש תפלה שאף על פי שלא יכוין המכוין באמירת' תקובל ותעשה רושם להשיג
מבוקשו באמצעות אותה תפלה עם היותה נעדרת מהכונה והיא י"ג מדות שלזה
אמרו רבותינו ז"ל ברית כרותה לי"ג מדות שאינם חוזרות ריקם כלומ' שהם כמו השם
הפועל בסגולה והתועלת המוגבל והכח הנתון לו בטבע כן אלו יש להם כח מוגבל
הנרמז באומרם ברית כרותה שכל זמן שיאמרו אינם חוזרות ריקם · ואמנם היה
זה כן לשתי סבות האחת מצד מעלת האומר אותם תחלה · השנית מצד מעלת המקו'
שעליו כאמרו יתברך הנה מקום אתי וכבר באר הרב שתוף מקום אולם מצד
מעלת האומר שבאמרם מהפה הקדוש ההוא המקודש מכל פה קנו זו הסגולה ונתן
להם זה הכח כי אם ימצא כס ואבן טובה יקנו סגולה נכבדת וחשובה משאר הסמים
והאבנים בדברים החומריים לזכות חמרם כל שכן שראוי להמצא יותר בדברים
האלהיים ובפה אנשים קדושי' דבור של זכות וחשיבות אמרו יקנה כח וסגולה נכבדת
משאר הדבורים וזה למעלת הדבור ומוצאו שממנו יצא להיות מקום מכין לאותו
הדבור לקבל זו הסגולה כמו שיש מקום מכונים לקבלת הסמים והאבנים היקרות
סגולתם החשובה כנודע זה לחכמי הטבע · ואם מצד מעלת המקום להיות גדול
בעיון אלהי ובשלמות הנבואיי משאר המקומו' עד שהשיג בו מרעה השגה לא השיגה
שום אדם אחריו כאמרו אני אעביר כל טובי וגו' וזה על צד החסד כאמרו וחנותי את
אשר אחון וגו' ראוי היה מצד ההתנדבות האלהי להיות כל ענין אותו המעמד שלם
בשלמות ונכבד אחר שהיתה מתנתו בשלמות האלהי מוחלטת בלי הצטרף לשום דבר
רק למעלת הנותן ולזו הסבה היו י"ג מדות קנוין' בתפלתנו בשלמו' מוחלט מבלי צריך
אל האומר וכונתו רק לחשיבו' עצמם הקנוי להם מאותו המעמד הנבחר וזה מה שרמז
יתב' באמרו הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך וגו' כלומ' לא די שאתה קנית השלמות
המוחלט מצד נדיבותי להשליך משו' נביא אבל ימשך ג"כ תועלת לכלל האומה מזה גב
הברית המוחלט לא הצרופיי לזה אמ' הנה אנכי כורת ברית סתם ולא אמ' ביני ובינך
וביני ובין בני ישראל כמ"ש במקומות אחרים הנה דם הברית אשר כרת יי' עמכם וגו'
ובאברהם ואתנה בריתי ביני ובינך וגומ' לעברך בברית יי' אלהיך וגומ' אשר יי' כורת
עמך היום וזה נקרא ברית צרופיי והאחר מוחלט והבן אותו אשר לא נבראו ולא
אמ' אשר לא נעשו כי כאשר בריאת דבר משוב בסגולה חשובה לפי תכונתו הטבעית

 והמקום

והמקום והפועל כן זו הסגולה הכתובה לי"ג מדות היא בריאה חדשה קנויה משמי
המעשר הנבחר לפי מעלת המקום והפועל והאיש וזה בעבור השאלה ששאל משה
רבינו עליו השלום להכירו שהי' עת רצון ולא ימנע החסד האלהי מה שישאל וזה אמרו
ילך נא יי' בקרבנו כי עם קשה עורף הוא וגו' כלומר תהיה השגחתך עמנו במדת
רחמים כמו שיור' מלת יי' אף על פי שעם קשה עורף הוא שכן דרכו של החסד האלהי
יהיה האומ' אותה ראוי או לא ראוי ימשך ליודעיו ושאל פה שיהיה סגולת ההליכ' קיימ'
בדבור מבלי הצטרף לאומר אף על פי שיהיה קשה עורף ישפיע טובו עלינו בשבת
הדבור וזה אמרו וסלחת לעונינו אחר ששלמות כבואתי יהיה על צד החסד המוחלט
מבלי הביט אלי אם אני ראוי או לא כן ימשך לכלל האומ' הזו טוב מוחלט מבלי הצטרף
לאומ' אם ראוי אם לא והודה לו כדכתיב ויאמ' הנה אנכי כורת ברית וגו' והזכיר שם יי'
להיותו שם העצ' והשאר תארי' שהוא מור' על חיוב המציאו' כדברי הרב: ויש תפלה
אחרת בתורה דומה לזו ירצה שיעשה רושם מצד עצמה מבלי בחינת האומר אם ראוי
או לא והיא ברכת כהנים שאף על פי שהכהן שאומר אותה יהיה בלתי ראוי תחול
הברכה על העם אם הם ראויי' וזה מאמר הכתוב באמרו אמור להם כלו' איך צריך
דבר רק האמירה לבד לא זולת שהסגולה בברכה מצד הכח האלהי הנתון בה לא
בבחינת האומר כסגולת האבן היקרה הנתונה לה עצמיותה יהיה הנושא אות' חכם
או סכל אחר שהכח האלהי הוא המשפיע אותה הסגולה כן במלו' המקודשו' ההם כח
אלהי נתון בהם להניח ברכה על עם יי' וזה אמרו ואני אברכם וראיתי להר"ר חסדאי
נתעורר בספרו לזו הכונה ודברי פי חכם חן כלומר אינם צריכים רק לשום שמי על
בני ישראל במאמר לבד שמצינו לשון שימה במאמר כמו ולמדה את בני ישראל
שימה בפיהם וכן אמר תמיד לפעמים אם כן אחר שהתפלה האמתית היא בהשגת
החכמה כל עוד שיהיה יותר חכם יקרא מתפלל באמתות יותר ואם הוא יתבר' החכם
האמתי ימשך היותו הוא המתפלל האמתי רק שתפלתו לא תעבור עצמותו כשאר
המתפללים ותפלתו אינה נכנסת בגדר ולא תקרא עבודה רק תהיה על צד
השלמות וההשפעה לזולת ולזה אמרו רבותינו ז"ל שהקדוש ברוך הוא מתפלל וסמכו
זה לפסוק והביאותים אל הר קדשי וגו' אולם אומרם מאי מצלי רצו להורות לנו סדר
שלמות השפעת הנמצאות איך הוא והנה הוא נכלל בארבע מדרגות הראשון יכולת
יתברך על כל הנמצאות ועושה בהם כרצונו לבדו וזה אומר יהי רצון שיכבשו רחמיו
את כעסי ודע שכעס בזה המקום רומז לחיוב אל לחבור השפעת הכוכבים הרעים
והורה היות לו יתברך יכולת לבטל במה שיחייבו אם בבטול אותה ההשפעה כגבור
הכוכב את יברנו או נוכל לפרש לפי שהגרמים השמימיים משתתפים עם הנהגת
האדם והיה מחוייב שיגיעהו מצד קצת רעות מצד קצתם בעתות מה הערים השם
יתברך ברחמיו בשפע בנו זה השכל להנהיגנו ולהשלי' מה שחס' המערכ' שהשכל הוא
העלים להטות אותנו מזו ההנהגה כאשר נרצה באופן שנשמר שמירה מעולה מאלו
המקרי' ולכן היו אלו המקרים מזה הצד אפשריים לא מחוייבי' ודע זה · המדרגה השני'
שהוא היותו יתברך פועל הטובות בעצם והרעות הנופלות הם במקר' וזה אמרו ויגולו

רחמי

רחמי על מדותי ולשון ויגילו יורה על הכבוד המתמיד בפעול הטובות למה שהתכונ׳ הסבובית אין הפך לה וכבר רמזו זה רבותינו ז״ל באמרם אין רע יורד מלמעלה ואם כבר יקרה רע מה באישי הנמצאות כאלו תאמר הרע המגיע מצד היסודות להיותם הפכיים והיא מדרך ההפכיים שיפסידו קצתם לקצתם ולפעמי׳ יקרה שזה רעו׳ גדולו׳ באישי׳ אמנם לא יגיעו אלו הרעות בעצמות וזה התבאר באופן רחב במקום אחר׃

המדרגה השלישית היא ההשגחה הפרטית הנמשכת מאתו יתברך באופן שיהיה זה המציאות מונהג כראוי שוולת זה לא יתכן ואם כבר נבוכו בו הראשונים והאחרונים בזה העקר בראותם צדיק ורע לו אולם אחר העיון יתבאר כי גבוה מעל גבוה שומר ומנהיג על צד היושר וזה אמר׳ ואתנהג עם בני במדת רחמים כי למה שההשגחה הזאת בעונש החוטא לא תענישהו בערך לפני מי חטא שאם כן כבר יהיה העונש גדול מכשול רק תענישהו בערך החטא והחוטא וזה מבואר היות זו המדה כלולה ברחמים׃ המדרגה הרביעית היא היותו יתברך בלתי משתנה בהשתנות האישים ואף כי לא ישיגהו שום תועלת בהטיב האדם או בהרע כמו שאמר אם צדקת מה תתן לו וזה נמשך למה שהוא יתברך אין לו יחס עם שום נמצא מהנמצאי׳ ולכן איננו מתפעל כלל מהם להיותו נבדל במציאות היות׳ משובח מכל נמצ׳ כמו שאמר ואל מי תדמיוני וגו׳ וכבר ידעת ששם קדושה יאמר על ההפרשה וההבדל ולהיותו יתברך בלתי משתנה לא בידיעה ולא בעצם להיות ידיעתו הוא עצמותו מכל צד לכן לא יתפעל מהתפעלות שום נמצא להרע או להטיב וזו הסבה שיאריך לחוטא אף כי יחטא פעמים שלש עדיין יקוה בתשובתו ולא יחפוץ במיתתו כפי האפשר וידוע שזה לפנים משורת הדין להאריך זמן רב כל כך לחוטא וזה אמנם בחר לו זה הדרך לשתי סבות׃ הא׳ לפי שהחוטא לא הזיק לו בחטאו כלום ולא הגיע אמנו שום חסרון בחקו יתברך׃ השנית שלמה שהוא פועל הטובות בעצם והרעות במקרה כבר יאריך לחוטא למה שיקוה ממנו תקון פעולותיו בתשובה וזה היה לנו על צד החכמה האלהית ואל זה כוונו באמר׳ ואכנס להם לפנים משורת הדין ולזה תמצא שאמר קין כשתמיה עליו יתברך גדול עוני מנשוא כלומר תמה על שהעניש פתאום במיתת אחיו ואמר גדול עוני כל כך ממדת סבלנותך שלא יכולת לסבול ולהאריך זמן עד שאתחרט מעוני הלא יותר גדולה מדת סבלנותך מהעון וא״כ מה זה מהרת להתמיא לי עונש גדול כזה הן היום גרשת אותי בלי הארכת זמן מה רק היום חטאתי והיום הענשת אותי וזה אמרו הן היום גרשת אותי ולא אמר הן גרשת אותי כתם ויש מפרשים עוני כמו ענשי ואמר על גדול העונש שנקנס לו ולדעתי זה הפירוש נראה יותר ביישוב הפסוק׃

פרק ח׳

אמר רבי ישמעאל פעם אחת נכנסתי להקטיר קטרת וכו׳ עד ברכת הדיוט קלה בעיניך׃ דע שהקטרת היא העבודה היותר נבחרת מכל הקרבנות ולזה היה נקרב לפני לפנים על מזבח הזהב והיה זה ביום היותר נכבד מימות השנה ובכהן גדול ולזה תמצא ששבחו הכתוב על זה ישימו קטורה באפך מה שלא שבחו כן בשאר הקרבנות ואמנם היה זה לשתי סבות׃ האחת שכל

פרק שביעי מהמאמר השני

עוד שיתעלה שבח הפשוטים יתעלה שבח הדבר המורכב מהם וידוע שהקטרת מורכב משמים חשובים במדרגה ואם כן ראוי להיות חשוב השנית למה שהקטרת רמז לענין נכבד יותר מרמזי הקרבנות וזה צריך לבאור להודיעך סוד הענין על בוריו ואם הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי אכני השכל אמסור לך ראשי פרקים אז תתענג בדשן העיון נפשך והיית כגן רוה׃ דע כי כל הדבר הקרב על גבי האישים היה מעלה קיטור אבל יש הפרש בין ענין תמרות הקטרת לענין קיטור העולה מן החלבים והם נבדלים במין כמו שהדברים המעלים העשן הם נבדלים במין וזה דומה לשכל הרוח החיוני הנפרד מהבעלי חיים והחי המדבר שהם נבדלים במין כמו שהבעלי חיים עצמם יבדלו במין אם כן העלאת הקיטור הראשון מצד הנפש החיונית והשני מצד הנפש המשכלת וכשתשכיל היטב באדם תמצא שני מיני העלאות הללו האחד מצד נפשו החיונית השני מצד נפשו המשכלת מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל וכסה ענן הקטורת על הכפורת ולא ימות וחי לעולם וכיון שיש מיני העלאות נבדלות במין כן יש מקומות נבדלים במין המעלה והקדושה כל אחד יעשה בו מין מיוחד מהעלאה ושני מקומות אלו הם מזבח החיצון והפנימי וכנגדם באדם המדמה והשכל וידוע שהכח המתעורר שבו יהא התאוות והגבורות הוא כח בגוף ויפסד בהפסד הגוף והוא מפאת הנפש החיונית והקרבנות באים לכפר עליו אמנם השכל אינו כח בגוף ולכן לא יפסד בהשיגו השלמות האמתי בעיון החכמה האמתית המשלמת יעלה מעלה מעלה כאחד השכלים והקטרת רמז עליו ולכך סמכם הכתוב באמרו יורו משפטיך ליעקב ונומר שרצה באמרו יורו משפטיך ליעקב הדרכים המפורסמים להמון הצריכים לתקון ההנהגה המדינית ובאמרו ותורתך לישראל רמז לעיון בדברים המושכלים הצריכים ליושרי לב בתקון ההצלחה הנכונית המדעית ובאמרו ישימו קטורה רמז לסוד הקטרת ושהוא הערה לעיון האמתי המשלים נפש האדם שלמה שבנין בית המקדש נרמזו בו שלשה חלקי המציאות ואופן שלשלת השפעתם זה מזה מהשי' א"כ שמה ימצא רמז לנכחיים ימצ' רמז לנפרדי המציאות מצד עצמם אשר לא יקבלו ההפסד ושם ימצא רמז לאותם שמשתנים ומקבלים ההויה וההפסד והנה הזביחה רמז להם והקטרת רמז להשפעת הרוחניות והורדת שלמות העליון על התחתון ואם בדברים הטבעיים תמצא ענין מה מוכח כנגדו נר דלוק תחת שלהבת הנר ההוא להדליק נושא העשן ההוא אין להפלא אם כן בעשן הקטרת ירד שפע שלמות להדליק נושא אותו העשן או מי שרומז אליו ושלימו וזהו סוד גדול מסודות התורה לא נמסר כי אם לשרידים אשר יי' קורא ולכן הזהירה תורתינו שלא יבא בכל עת כי אם ביום המיוחד שאין בו אכילה שנבדל מההנאות הגופניות אז יקטיר זה הקטרת וכבר ידעת שהעיון לא ישלם אלא בהפרד החושים מהשקע בין התאוות המוחשות ובהשמרם מהטבע בהם וזה בזביחת היצה"ר והלבים הגוף מחלצות בגדי קדש ועם אלו התנאים יכנס לפני לפנים להקטיר הקטרת ואז בענן יראה על הכפורת נר יי' ושכינתו ולזה רמז רבי ישמעאל באמרו פעם אחת נכנסתי להקטיר וכו' אולם אומר ברכני ואומר י"ר וכו'

רמז בזה שהברכה האמתית שאנו מיחסים לו יתברך היא להכיר מציאותו האמתי מכל נמצא ושהוא מחוייב המציאות והשאר אפשרי המציאות כמו שאמר ברוך כבוד יי' ממקומו ובפירוש הרב פר' שתוף שם מקום חלק ראשון וזה אמרו ברכני כלומר הכר נא בשכלך מציאותי ומדרגתי על כל הנמצאות והורה באמרו יהי רצון וכו' שהוא יתברך נכר לנו מצד הפעולות הבאות ממנו וגם אנו מתארים אותו יתברך לפי פעולותיו אולם אמרו ונענע לו ראשו רמז שהשם יתברך מניע שמים והגלגל שמצד התנועה משיגים מציאותו יתברך ושאינו גוף ולא כח בגוף :

וכבר ידעת המחלוקת שנפל בין הקדמונים אם השם יתברך הוא המניע הראשון או עלול ממנו והרב תפש שתי הדעות בחלק ראשון פרק ע' תמצאהו אומר האלוה יתבר' שמו הוא המניע הגלגל העליון שבתנועתו יתנועע כל מתנועע בו והוא יתברך נבדל ממנו אינו כח בו וזה בעצמו פרק ראשון חלק שני וזה לשונו כבר הת' באופן שמניע הגלגל הראשון אם היתה תנועתו תדירה יתחייב שיהיה לא גוף ולא כח בגוף כלל כו' עד אמרו וזהו השם יתברך שמו רוצה לומ' הסבה הראשונה המניעה לגלגל כו' וכן יובן מדבריו חלק ראשון פרק ע"ב אולם חלק שני פרק רביעי זכר בשם ארסטו ז"ל ולא יתכן שיהיה השכל המניע הגלגל העליון הו' המחוייב המציאות שכבר השתתף עם השכלים האחרים בענין אחר והוא הנעת הגשמים וכו' עד אמרו זהו מאמר ארסטו ודעתו כו' וכשיבחנו אלו הדעות בכור העיון נמצא הדעת יותר אמתי לפי התורה היותו יתברך מניע הגלגל העליון וזה מתיחס למאמר הכתוב שאמ' רוכב שמים בעזרך והשכלים הנבדלים כלם נבראו ביום השני ולפי שהתבאר שתנועתם היא ע"צ התשוקה והציור והיה מבואר שאי אפשר שתהיה להם זו התשוקה הנפלאה התמידית מפני הציור החסר שלהם בקיום הנמצאות הנה הוא מבואר שזו התשוקה יהי' להם מצד ציורם שזה הקיום הוא חלק מהקיום השלם אשר בנפש הסב' הראשונ' ולזה ישתעבדו ויחשקו לעשות חלקם מזה הקיום השלם מפני החשק הנפלא שלהם בסבה הראשונה ובזה האופן יהיה תמיד השם יתברך פועל כל הנמצאות ואליו יהיה חשק כל אחד מהמשיגים שכל אחד מהם כוסף שיגיע לשלמותו ואין זה השלמות דבר יותר מהקיום שלו בנפש הסבה הראשונה וכן יתבאר עוד באופן יותר שלם שהמניע הראשון הוא השם יתברך לא עלול ממנו כפי מה שיראהו ארסטו וזה כי למה שהיה מחוייב שיהיה אצל הסבה הראשונה השגה בקיום הנמצא' וסדרם ויושרם על היותר שלם שבפנים ולזה תשיג מה שהיה בו זה הקיום אחד והוא מה שילך מדרגת הצורה ממנו על שזה המושכל בעינו הוא בעצמו הסבה הראשונה שהנה השכל והמשכיל והמושכל אחד בהכרח א"כ מחוייב שתהיה הסבה הראשונה משגת עצמותה ובהשיגה עצמה השיגה כל הנמצאות כלם יחד ביותר שלם שבפנים ובמציאות היותר משובח כי הוא תשיג אותם בצד אשר היו בו כלם אחד במספר והוא מה שילך מהם במדרגת השלמות וזה אמנם יאות לאלוה יתברך לא לשום נמצא אחר ואם נניח שהמניע הראשון הוא שכל עלול מהשם יתברך הנה לא ימנע מחלוקה או זה השכל המניע יודע אופן הנמצאו' כמו שידעהו העלה שהמציאו או לא אם תאמ' היות החלוקה הראשונה האמתית

פרק שמיני מהמאמר השני

זה בטל בשכבר אמרנו שידיעה כזו יאות לשם יתברך לא לזולת והתבאר זה באופן
שלם בחכמות נשארה אם כן החלוקה השנית והיא שלא ישיג אופן הנמצאות בשלמו'
כמו שהוא בנפש העלה הראשונה אם כן אשאלך איך ימשך שלמות הנמצאות באופן
כל כך שלם מזה המניע אחר שאין ידיעתו בהם שלמה ואם תאמר שהשלמות הזאת
אמנם ימשך מהעלה הראשונה אם כן הניח שכל מניע זולתו דבר מותר אחר שממנו
יתברך יושפע שלמות כל הנמצאות בעצם שכלים יהיו או גרמים או יסודות מה צורך
לנו להניח שכל עלול מניע הגלגל הא' אחר שידיעת זה השכל חסרה בערך ידיעת
העלה והדבר החסר לא יתן השלמות במוחלט ואם כן כבר יוכל להמצא זו התנועה
באופן יותר שלם ממה שהוא והוא שיהיה המניע לה השם יתברך ואחר שלא נמצאת
בזה האופן כבר יתלה זה אם ללאות בחוקו או לכילות בהקנאה וכל זה בטל והמביא
לזה הבטול הו' הניחנו היות המניע הראשון עלול וזולתו יתברך ׳ ועוד יתבאר באופן
יות' שלם שאין המניע הראשון עלול וזה שלמ' שהתבא' שהגר' השמימיי שיתנועע מתאוו'
שיתנועע ע"כ הציו' השכלי יתחייב אם כן שיהי' בעל שכל ויהי' לו אז חשוק במ' שיציירהו
והוא הדבר האהוב לו ומי יתן ואדע אם הגרם המתנועע מהמניע הראשון העלול
מתנוע' ממנו מצד מה שישתוקק אליו לא זולת זה או מצד מה שישתוקק העלה הראשונ'
שעליו או מצד שישתוקק שניהם ואלו הם החלוקות ההכרחיות אולם הראשונה והוא
שיחשוק זה הגרם מניעו לבד לא זולת ואופן בטולה יתבאר כן כי לא ימנע מחלוקה
או זה הגרם אחר שהוא משכיל יודע שיש עלה ראשונה על מניעו או לא ידע ושקר
שישכל זה שכל הנמצאים המשכילים ישכילו מציאות העלה הראשונה ית' כמו שהורה
המשורר במזמור הללו את יי' מן השמים ואחר שהגרם השמימיי משכיל איך יקרה
לו חסרון גדול כזה לבלתי השיג עלת העלות שהוא מקור חיי כל הנמצאות כלם
הנה כל מה שישיג וישכיל יהיה חסר ובטל מי שישכל עקר זה זה בטול לא יתכן אם
נאמר אפשר שישיג עלה ראשונה אולם לא ישתוקק אליה להיות זה המניע הראשו'
העלול ממנו יתברך משלימו נאמ' שאין הפרש בעניינ' הנצחיי' בין האפשרי וההכרחי
אם כן מחוייב שיתנועע על צד החשק מהעלה הראשונה יתברך ואין לו צורך למניע
אחר זולתו ולזה אמר הכתוב רוכב שמים בעזרך כלומר אינך צריך שיוע אחר ואם
נאמר שישיג שיש עלה ראשונה גבוה מעל גבוה שומר אם כן יתנועע על צד החשק
אליו להיותו היותר שלם שאפשר במציאות וטבע כל הנמצאות לחשוק זה הנמצא
האמתי כדי שישלמו ממנו כי שקר יהיה שידע זה הגרם במציאות העלה הראשונה
ולא ישתוקק אליו ואם בידיעתו מניעו העלול מתנועע תנוע' רבה כל שכן שראוי שיתנוע'
על צד החשק ממי שהוא משפיע כל השלמיו' אם כן נשאר בהכרח שהוא יחשוק עלתו
ויחשוק העלה הראשונ' שמניעו עלול ממנו ואין ראוי שנאמר מאופן החשק יהיה בהם
כי אין זה מפעל השכל רק מפעל הדמיון לבד יתחייב א"כ שיחשוק העלה הראשונה
בעצם ומניעו במקרה ואחר שתנועתו בעצמות הוא מצד תשוקתו לעלה הראשונה
מה נשאר מתנועה למניעו מי יתן ואדע הנה כשיבחן שכלך אלו הבחינות תמצא
שהדעת הנודע הוא שהשם יתברך הוא המניע האמתי לא זולת זה ׳ ועוד יתבאר

באופן

באופן אחר נראה מאד שאין המניע הראשון עלול כדעת אבוחמד ון׳ סינא לא דעת
ארסטו שהוא יראה שכלם נשפעים ממנו יתברך וזה שלפי דעת הפילוסוף האומר
שהשם יתברך השפיע שכל ראשון והשכל הראשון ההוא מצד שישכיל עלתו יתחייב
ממנו שכל ומצד שישכיל עצמו יתחייב ממנו גלגל וכן כלם עד האחרון וזה מבואר
למי שידע דברי הפילוסוף ראוי שישאל לפי דעתו האם ידע העלה הראשונה
מהנמצאות דבר זולת השכל הראשון אשר השפיע ואם יאמר שלא ידע דבר זולתו
כבר יחס השכלות לו מכל הנמצאות עם שכבר יהיה העלול משיג יותר מעלתו וזה שוא
ותפל אם יאמר שידעם נשאל לו אם ידיעתו מקנה להם המציאות או הם יקנו להם
הידיעה אם הראשון אמתי אם כן אין מבוא לשכלים העלולים בהקנאת המציאות
לשום נמצא ואיך אמרתם מצד מה שישכיל כך יתחייב כך אם השני אמת אם כן הוא
יתבר׳ יתפעל וישתנה בקנותו הידיעה מהנמצאות וזה נמנע שכבר התבאר במופת
שהמחוייב המציאות ית׳ אינו מקבל השנוי ולא ההתפעלות בשום צד עם שנשנה עוד
לפילוסוף ונשאלהו אם הגלגל מתחייב מהמניע הראשון מצד מה שישכיל עצמותו
העלול אם כן הוא יתבר׳ לא ידע הגלגל ולא ישיגהו בשום צד אחר שעצמות הגלגל
נשפע מהמניע שהוא השכל הא׳ מצד מה שהוא עלול אבל הוא יתבר׳ אינו עלול בשום
צד אם כן לא ישיג זה הגלגל אחר שהושפע עצמותו בעצם מצד מה שהשכל עלול
ואם יאמר בזה שישיגהו כמו שישיג יתברך עצמות השכל הראשון והוא עלול כמוב
ונאמר אם אמת שישיגהו בזה האופן אם כן הוא יתב׳ מקנה לגלגל המציאו׳ ומשפיעו
כשם שממציא השכל הראשון ומשפיעו ואיך אמרתם היות הגלגל נשפע ומתחייב
מהשכל הראשון א״כ כונתם בטלה אין ידים לה אם לא תאמרו שידעהו מבלי שיקנה
לו שום מציאות זה בטל שהנמצאות כלם קנו המציאות מהסדור המושכל בנפש השם
יתברך כמו שיקנו הצורות המלאכותיות מציאות מהסדו׳ המושכל להם בנפש האומן
אלו הם הבטולים הנמשכים מהניח היות המניע הראשון עלול וידוע שהאומרים זה
קבלו שתי הקדמות האחת שהעלה הראשונה בתכלית הפשיטות השנית שלא יתחייב
מעלה אחת פשוטה כי אם עלול אחד פשוט ולזה יראו שלמה שהיה הראשון הוא
הסבה לגלגל הפועל התנועה היומית והיה הגלגל מורכב הרכבה מה יתחייב
שמניעו מורכב הרכבה מה למה שהתבאר מההקדמה השנית שמהפשוט לא יתחייב
אלא פשוט ולפי שמחוייב המציאו׳ פשוט בתכלית הפשיטו׳ כמו שהת׳ בהקדמ׳ הראשונה
אם כן המניע הראשון אינו מחוייב המציאות ולפי שכל מה שזולת מחוייב המציאות
עלול הנה אם כן המניע הראשון עלול למחוייב המציאות ·· והוא מבואר שיסוד
ההקדמה השנית והוא אמרם שמהא׳ הפשוט לא יתחייב כי אם פשוט הוא רעוע במה
שהת׳ למה שההקדמה השנית אמנם תצדק על צד החיוב אבל אחר שהתבאר במה
שאין ספק בו שהפועל פועל מצד הרצון וההטבה לא יתחייב היות העלול פשוט אך
אמנה להיות זה הדעת אמתי ר״ל שהמניע הוא השם יתברך ומסכים עם קבלתנו
שהמלאכים לא נבראו ביום ראשון אין לנו לזוז מקבלתנו וכל שכן שהוא מסכים עם
העיון והרמב״ם הסכים לזה במאמ׳ ראשון מספר המדע וזה לשונו המניע הזה הוא אדון

פרמתשיעי מהמאמר השני

העולם ארון כל הארץ והוא מנהיג הגלגל וכו׳ אמנם הר״לבג כתב הפך זה במאמ׳ חמישי פרק י״א וזה לשונו ובכאן התבאר שהשם יתברך בלתי מניע הגלגל הכוכביי וכל זה רמז פה באומר׳ וכשנע לי ראשו והארכתי כל זה להודיעך שרבותינו ז״ל הם האמתיים לא כאשר יחשבו הסכלים הבלתי מאמינים דבריהם ומדברים תהלות על מאמריהם׃

פרק ט׳ ואמר ר״י משום רבי יוסי מנין שאין מרצין את האדם בשעת כעסו שנאמר פני ילכו וגומר דע שהתורה תתדמה בטבע תמיד ותשלים העניינים הטבעיים על כד אחד שהטבע איננו בעל מחשבה והשתכלות והתורה שעור והנהגת השם אשר חונן שכל לכל בעל שכלי וזה למה שהרצוי והכעס הם שני הפכים ואין צריך ההפכים להיות בנושא אחד בזמן אחד בטבע לזה אמר שאין מרצין את האדם בשעת כעסו לפי שאיך יחול בו הרצוי והכעס שהו׳ הפכו גובר בו והביאו ראיה ממה שאמר הכתוב פני ילכו וכבר בארתי למעלה שכעסו של הקדוש ברוך הו׳ הוא תבע הכוכבי׳ הרעים וחבורם יחד ובלעם היה אצטגנין גדול ויודע אלו המבטים והחבורים על פי התכונה ובדרך זה היה מקלל למי שהיה רוצה ועל זה אמר ויודע דעת עליון רוצה לומר יודע מה שיחייבוהו הכוכבים העליונים לא שהיה נביא וזה שאמר השתא דעת בהמתו לא הוה ידע וכו׳ וזה שאמ׳ ואת בלעם בן בעור הקוסם לא תארו בנבואה רק בקסם ואל תתמה על אמרם ז״ל בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ומנו בלעם שאמנם אמרו זה בערך הרעה לישראל ובערך בלעם לאומות העולם והנה מבחר המין הם ישראל והראיה כי יעקב בחר לו יה ישר׳ לסגולתו רוצה לומר השם יתברך שהו׳ הבוחר היותר משובח בחר לו יעקב ולעשו שנא ובחר באומה הישראלית הנמשכי׳ אחריו בעבור היות הסגולה הנבחרת שנמצאת ביעקב וראוייה גם כן שתמצא בזרעו שטבע המקור ראוי שימצא במה שנחצב ממנו והסגולה הנמצאות ביעקב תקון הגוף והנפש כמו שאמרו רבותי׳ ז״ל על ויבא יעקב שלם בגופו בממונו בתורתו לזה אמרו רבותינו ז״ל צורת יעקב חקוקה בכסא הכבוד שאמנם כוונו בזה שנפשו שבכסא הכבוד משכיל ומשיג שלמותו מסדור הנמצאים דרך העיון בשלמותו וגם מתיישב מגובו על השפלים כנותן צדקה לעני וכן צורת יעקב השיג העיון הראוי להשיג לאיש השלם וגם תקן סדרו בגוף בתכליתו המדיני כראוי וזה כל האדם׃ ואחר מתבחר המין הם ישראל כמו שאמרנו אם כן ראוי שימצא בו איש אחר יהיה במעלה גדולה שאפש׳ להמצא בכל המין האנושי וזה דבר יאמתהו הטבע והעיון כמו שבאר׳ כל זה בספר העקר׳ אוצר העיקרים ובפרט למה שהיה מהאחסר האלהי להשפיע תורה שלמה למין האנושי כדי להשלימו ונתנה למבחר המין השלם על ידי אמצעי היותר שלם שבמין האנושי ולזה אמר בריך רחמנא דיהב לן אוריין תלית או על ידי תליתאי וכו׳ ואמרו במסכת סוטה ויקבל מטוב לטובים וכו׳ הנה התבאר שלמות משה הראוי לו מצד שהוא שלית התורה ואמצעי בין יי׳ ובין ישראל אבל בזולתם יתחברו השני דברים האחד שהם חסרות בעצמם ואין לא להם השלמות המקוריי הנמצא בישראל השני שלא נתנה להם התורה וזו היא

הסבה

הסבה שלא נמצאו להם נביאים שהנביא יבא לשתי סבות אם למעלת האומה להיותה אהובה אצלו יתברך ותקן ענייניה כדי שתשלם· אם למעלת התורה הנתונה לאומה כדי שתהיה נשמרת ואלו השתי סבות נמצאו בישראל ונעדרות מזולתם ולכן היתה מעלת הנבואה בישראל לא בזולתם ואם שמא תמצא היה אופן ההמצא לתועלת ישראל כמו שהיה קוסם ונתנבא לכבוד ישראל כל ימי היותו עם בלק ואחר שנפרד נתפרדה ממנו וזה שאמר ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב לא נביא רק קוסם שאמנם מה שנתנבא היה לכבוד ישראל ולכן אמרו שבישראל לא קם כמשה ואם בישראל לא קם כמוהו כל שכן שלא קם בשום אומה זולתה אים שלם בנבואת כמוהו למה שישראל הם מבחר המין אבל בזולתם קם איש שלם ב
בנבואה להם שלא קם כמוהו ומנו בלעם שאחר שנתנבא אף על פי שנתנבא לכבוד ישראל נאמר עליו שהיה נביא תאומות העולם ואמנם יתואר בו שלא קם כמוהו להם לפי שהוא המתחיל והוא המשלים אם שהוא המתחיל שלא נמצא להם שום נביא בשום אופן עד בא בלעם וזה להעדר מהם השתי סבות ואם שהוא המשלים לפי שכל מה שנתנבא לא נתנבא אלא לכבוד ישראל ובהסתלק הסבה יסתלק המסובב זהו דעתי במאמר ואחר שהעיון הביאנו עד פה ראוי שיפורש איך נתנבא בלעם לישראל:

דע יסודות התורה ארבעה והם היותו יתברך מחויב המציאות גמול ועונש השגחה חדוש העולם ואלו הארבעה נרמזו באמרת אנכי יי׳ אלהיך משם יאות להורות יסודות הדת כמה הם אמרו אנכי יי׳ יורה היסוד הראשון להיות שם יי׳ מורה על חיוב המציאות אלהיך יורה השני אשר הוצאתיך השלישי מבית עבדים הרביעי והכונה שהיתה הוראת שליט הבית שתהיו עבדים אם לא בכחי הגדול וכבר ידעת מאמר הר״ם בחלק שני פרק כ״ז וזה לשונו כבר בארתי לך שהאמנת חדוש העולם יסוד לתורה כלה בהכרח ואמר בפרק כ״ח מזה החלק ודע כי עם האמנת חדוש העולם יהיו האותות כלם אפשריות וכו׳ עד אמרו וכן אם התאמת להם מופת הקדמות תפול התורה ויעתק הענין לדעות אחרות אם כן אחר הודיעך יסודות התורה שהם ארבע כיסודות המורכבים ואחד מהם ההשגחה אם כן האמנת ההשגחה הוא מה שיצטרך בהצלחתו המדינית והמדעית וידוע שמעלת ההשגחה תהיה כפי מעלת המושגחים ותתחלף בסבת זה בפחות ויתר עד שתמצא אומה לא תמצא בה ההשגחה האלהית רק ההשגחה המינית ותמצא אומה לרוב מעלתה תמצא בה ההשגחה האלהית וזו היתה נמצאות בשלמות באומתנו כמו שאמ׳ כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כיי׳ ונומ׳ וזו ההשגחה תחול באמצעות התורה ולזה אמר אחריו ומי גוי גדול אשר לו חוקים ונומ׳ ואמר רז״ל אין מזל לישראל כל זמן שעושין רצונו של מקום ולפי שבלעם היה קוסם והיה יודע לכוין השעה ע״פ משפטי הכוכבי׳ לקלל או לברך כמו שיודע זה לחכמי התכונה חשב שיוכל לקלל ליש׳ג״כ ע״פ אותה החכמה בקסם ואצטגנינות׳ כי לא ידע יי׳ שומר ישר׳ להצילם מאותן השעו׳ עד שהתבאר לו היות זו האומה מושגחת מאתו יתברך ואין מזל מזיק או מטיב להם רצה הקב״ה שיודה זה הרשע זה הדבר בפיו לכבוד ישראל וכן היה שהודה בע״כ וכו׳

פרק תשיעי מהמאמר השני

אמנם והורה שאין לו שום יכולת לקלל זו האומה להיותם מושגחים מאתו יתברך ולפי שיסוד זה מההשגחה מיסודות התורה ונתפרסם על ידי איש שאינו מאומתנו וידוע שזה כבוד ישראל כוה השם יתברך למרע״ה שיכתוב זה בתור׳ בשמו של בלעם להראות כבודו בעיני הש״י על שאר האומות וזהו שיחסו רבותינו ז״ל זה למשה ואמרו משה כתב ספרו וספר איוב ופרשת בלעם ולהיות זה העקר נחקר בשלמות בספר איוב למה שאם נמצאו כל חלקי הסותר אמרו גם כן וספר איוב כאלו הורו שספ׳ איוב ופרשת בלעם מצד מה שיאמתו דרוש ההשגחה יש להם יחס עם התורה ומזה הצד יחסו כתיבתם למשה רבינו עליו השלום להיות התורה בנויה על זה היסוד צריך שיאומת מצד העיון ומצד הנבוא׳ שדרכיה למעלה מדרכי החקירה ולחזק זה האמות יותר נתפרסם זה הדרוש ע״י אנשי׳ שאינם מבני עמנו והם איוב ובלעם בנבואה נודע לו ואיוב מצד העיון ולהיות בזה הדרוש נסתפקו הרב׳ מהקודמי׳ וגם האחרונים למה שראו רוע הסדור ולכן לא די לנו זה הדעת בנבואת משה לבדה רק על פי שני עדים שאין להם יחס עמנו רצה מרע״ה לאמתו וזה יור׳ היו׳ היסוד אמתי וראוי להשען משענת התורה עליו זהו פירושי במאמר והבינהו ׃ ועתה אודיעך פירוש פרשת בלעם כדי שיתבאר איך הורה הדרוש ר״ל היותו משגיח בישראל ואינם נמסרי׳ למזל הנה התחיל ואמר מן ארם ינחני בלק מלך וגו׳ שאם היו המעוננ׳ וזה לפי שחשב לקלל זה העם בשמו המיוחד או העצמי וזה אמרו לכה ארה לי יעקב ולכה זועמה ישראל וגם אני חשבתי שאוכל לקללם כשאר האומות אבל עתה אני רואה שהענין תלוי ביכולת אלהי לפי שזה העם מושגחים מאתו באופן לא יגע בהם רע וזה אמרו מה אקוב לא קבה אל ואחר שהוא יתברך לא קבה מה תועיל קללתי לפי שההשגחה דבקה בהם כל כך שלא יתפעלו מקללתי בשום צד וזה אמרו ומה אזעום לא זעם יי׳ כלומר ואף איני רואה שום נזק יתייחסהו אותו הנזק שום דביק ממזל או כוכב שהוא הזועם המיוחס לו יתברך באמצעות הכוכבים כמו לשאר האומות ורצה לתת סבה למה לא יגיע להם שום נזק משאת המערכה ואמר כי מראש צורים אראנו וגו׳ ר״ל שידיעת האיש המתנבא בעת הנבאו לאומה נמשלה ראייתו זו כמי שעומד בהר גבוה ורואה את הנמוך השפל וכן זה שכלו הוא הרואה במקום הגבוה בשפע המראה׳ הנבואיי ורואה העתיד להיות או מה שהוא כבר באלו השפלים וזה אמרו כי מראש צורים אראנו וכפל הענין במלות שונות כמנהג הנבואות ונתן הסבה כשאני מסתכל בענייני זה העם אני רואה אותו נבדל משאר האומות עד שכמעט הוא כאלו שוכן בדד ולא יתחשב עם הגוים בענין הנהגתם וזה שכשאר האומות מתנהגות על פי המזל ונמסרות לו וזה יי׳ בדד ינחנו וזו היא הסבה שאין יכולת בידי לקללם כמו שחשבנו אני ואתה מתחלה והנה מצד זו ההשגחה תמשך לעם שני דברים נכבדים במציאותו האחד שלא יכלו לעולם באהבת יי׳ אותם ואף כי גלם בין האומו׳ לא געלם לכלותם וזה אמרו מי מנה עפר יעקב כלו׳ מי יוכל למנו׳ אישי עפר יעקב אחר שהם בלתי כלים ׃ והב׳ בא להם מצד התורה והוא השארות נפשם בשלמות הנצחיי אחרי מותם וזה אמרו תמות נפשי מות ישרים ובאמרו ותהי אחריתי כמוהו אפשר שירצה לתחיית

לתחיית המתים שהוא האחרית והתכלית התקוה לצדיקי׳ שיהיו בגוף ונפש יחדיו כדי להשלים הכונה האלהית בבריאה שהיתה להחיות האדם לעולם בגוף ונפש לולי חטאו אם כן נמשך לנו מדברות בלעם מעלות זה העם ארבעה עקרים גדולים האחד אופן השגחתו יתברך בזה העם ׳ השני שאי אפשר להם הכליון בשום צד השלישי השארות הנפש הרביעי תחיית המתים והנה בלק טעה בדבורו של בלעם ולא הבין כונתו לפי שחשב בלק שהיה אומר זה שמברך להם וזה אמרו לקוב אויבי קראתיך כלומר לא די שלא קללת אותם אבל ברכת אותם ברכות נוספות על טובתם והוא לא ידע שאומר זה כמעיד ומפרסם האמת מצד שהוא אמת שאלה הארבעה דברים נמצאו לזה העם וזהו שענה לו בלעם הלא את אשר ישים יי׳ בפי וגו׳ כלומ׳ לא תחשוב שזה שאמרתי הוא כחפץ בטובתם אבל הוכרחתי לדבר זה מצד השימה האלהית לסדר הדברים האמתיים כמעיד על האמת ואין לי לטרוח אלא בשמירה לבד וזה אמרו אותו אשמור לדבר והנה בפעם השניה לדבורו באר זה הענין בעצמו באופן רחב והתחיל ואמר לא איש אל ויכזב כלומר לא תחשוב בלק לפתות אותי לקלל לישראל שזה תלוי ביכולת האלהי ואחר שהוא יתברך חפץ בטובתם איך תחשוב לקללם השער שהשם יתבר׳ כשירצה דבר שיקבל השנוי והתמורה אינו איש ובן אדם שישתנ׳ מרצונו והאום יאמת זה שכשהשפי ירצ׳ דבר אין לו מונע כלל מעשותו זה יורה על היות יכלתו בכל הנמצאו׳ ואחר שהוא חפץ בטובת זה העם לא ימצא מונע כנגד טובתם כלל ועתה הודיע לו בלעם לבלק שעם היות שמתחלה בדבריו הראשונים לא ברכם כלל רק העיד על האמת משית לפי תומו אשר הראוהו עתה קבל לברכם וזה אמרו הנה ברך לקחתי ואמרו וברך ולא אשיבנה רמז למה שאמר למעלה מפי האל וזה אמרו וברך שב אל האל כלומר הטובה שהטיב להם והברכה מי יוכל להשיבה אחור או למונעה אף כי עתה אברכם יותר מעצמי והברכה היא הן עם כלביא יקום וגו׳ יאכל גוים צריו וזה שאמר בלק לבלעם גם קוב לא תקבנו גם ברך וגו׳ והודיע לו בלעם שהוא מוכרח מצד היכולת האלהי וזה שאמר שיהיה כנגד רצוני ורצונך ואולם אמרו לא הביט און ביעקב אמנם את זה לפי שהחוזים בכוכבים והקוסמים על הרוב ידברו און את שעם ישראל לא זה האון ללכת אחריהם לפי שהם אינם צריכים להוברי שמי׳ ולא אל מעונני׳ ישמעו וזה בסבת היות ההשגחה דבק׳ בה מאותות השמי׳ לא יחתו זה אמרו יי׳ אלהיו עמו להשגיח בהם ולגמול ולענוש אותם כפי הראוי על פי גזרת החכמה האלהית לא שיהיו טובותיהם ורעותיהם מפי המערכ׳ ותרוע׳ מלך בו להגיד העתידו׳ לא יצטרכו לשו׳ ענין כי ע״פ יי׳ נודע להם ותוכל לקחת ראיה עז שאין העם הזה נמש׳ למערכ׳ ממה שמענו אל תוציא׳ ממצרי׳ קוד׳ שקבלו התור׳ נפלו בגלות ע״פ המערכת והיה מחייב המערכת שיעמדו שם ימי׳ רבי׳ והשם יתברך הוציאם משם בזרוע נטויה ממה שיורה שאין רצונו יתברך שימסרו למערכה ואם היה להם קוד׳ מתן תור׳ כל שכן אחר מתן תורה כי לא נחש ביעקב רוצה לומר שאין לנחש ולקסם רושם בישראל ומבא בהם להיותם עם בחיר יי׳ ולקחם לחלקו יתברך במוחלט כמו שאמר והייתם לי סגולה כלומר תהיו לי מיוחדים לא לשום כוכב וזה דרך סגולה תמשך השגחתכם מכל

פרק תשיעי מהמאמר השני

העמים כמו שימשך הברזל למגניטש בסגולה ולא ימשך זולתו כן אתם תהיו נמשכי'
מכל זולתכם משאר העמים ימשכו למערכה ולא תחשבו שזה על צד ההכרח כי לי כל
הארץ באהבת חשק אני בוחר אתכם על דרך כי יעקב בחר לו יה ישר' לסגולתו וכנוי
לסגולתו שב לשם ית' כלומר בסבת אותה הסגולה הנמצאת לו ית' באהבתו הדברים
שאכתנו כשכל זו הסגולה כמו שכשכל סגולת הדברים הטבעיים ורצה בלעם להביא
מהמוחש מופת לכלן על שאין לזו האומה רושם בענין הנחש והקסם ולא יתפעלו
מהם וזה אמרו כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל כלומר הסתכל בעת הזאת
שאכתנו בו עתה ומשם תוכל לקחת ראיה ברורה על הנהגת זה העם איך היא ומי
הוא זה המנהיג אותם הנה תראה בעת הזה שכל מאמריהם ודבריהם לידע מה
פעל אל לא תהיה חקירתם רק בפעל הסבה הראשונה לא יחקרו מה פעלו הכוכבים
ולא ידרשו לדעת מה יורה דבוק זה הכוכב ומבט זה הכוכב רק בפעולות האלהיות
והשגחתו עמהם וזה לך האות האמתי שהם מונהגים מאתו יתברך לבד אין רשות
וממשלה לשום כוכב ומזל עליהם בלתי ליי' לבדו אם כן לא יתפעלו מהקללה כי לא
תעשה בהם רושם כלל ׃ והנה בפעם הג' לדבורו העיד עליו הכתוב שלא היה
כפעם הראשונה והשנית וזהו וירא בלעם כי טוב בעיני יי' לברך את ישראל וגומר
והכיר זה משתי סבות ׃ האחת מהחפץ האלהי שחפץ לברכם והשנית לפי שראה
השעה מוכנת לכך על פי הקסם והתכונה מה שלא היה כן בשאר הדבורים שלא היה
גם כי אם החפץ האלהי לא הכנת השעה לברכה לכן לא הלך כפעם הראשונה
ולא כפעם השנייה לקראת נחשים לפי שבפ[עם] הראשונה עדיין היה מחזר אחר
השעה לדעת הטובה היא אם רעה. וכמוכרח מהרצון האלהי היה מדבר יסכים
דבורו עם השעה או לא יסכים וזה שאמר בפעם הראשונה אולי יקרה יי' לקראתי
ובפעם השנייה כאמר התיצב כה על עולותיך ואנכי אקרה כה כלומר אם אוכל
להסכים עם רעתך לפי השעה אף על פי שהרצון האלהי לא יסכים אבל עתה
שנתבאר הרצון האלהי והשעה היותה מוכנת לכך לא אמר שילך כלל לקראת נחשים
שראה שהשעה משחקת לו אבל מה עשה זה הרשע כחושב למעט בברכתם לפי
שידע השתי סבות הנזכר מסכימות בברכתם שב אל המדבר פניו כלומר שם כונתו
ודעתו אל המדבר שהיו ישראל שוכנים בו שהוא מקום תוהו ושממה וכל זה כדי שלא
תהיה כונתו מוכנת בברכתם אבל תהיה מחשבתו לשממון המדבר ומתוך כך
תתמעט ברכת' או לא תחול שום בכונת הנביא רושם גדול בפעולות וזה יורה על
רוע לבבו שרצה לחלוק על הכונה האלהית אחר שהוא מוכרח לברך או לדבר מה
שיורהו יי' ואחר שנשא עיניו וראה את ישראל שוכן לשבטיו רוצה לומר כפי הסדר
הראוי איש איש כפי מעלת השבט רצה להתפאר בנבואה כחושב להיות מוחזק בה
לעולם ואמר נאום הגבר שתום העין כנגד חכמת הקסם שהיתה לו מתחלה והמשיל
זה כמי שפותח אחת מעיניו ורואה אבל עתה שראה את עצמו מתנבא שבח עצ[מו]
ואמר שהוא גלוי עינים כלומר שרואה בשני עיניו בענין החכמה ובענין הנבוא[ה]
שקודם זה לא ראה רק בענין החכמה ולזה היה מתואר בשתום העין אבל עתה הוא

וגלוי

ונלוי עינים ואמר נאם שומע אמרי אל כנגד הנבואה ויודע דעת עליון כנגד החכמה
והתחיל לשבח האומה הישראלית בתקון הדעות ותקון המדות ואמר מה טובו אהליך
יעקב רוצה לומר בתקון הדעות כמו איש תם יושב אהלים שאמרו רבותינו ז"ל אהלו
של שם ושל עבר משכנותיך ישראל שהם מתוקנים במעלות המדות על דרך שכן ארץ
וזה שלמות כל האדם וכל זה בא להם מצד התורה השלמה המקנה להם אלה השני
תקונים ודמה זה השלמות לנחלים רוצה לומר שהאדם יוכל להשקות מהם ולהטותם
לאיזה דרך שירצה להתברך מימיהם וזה אמרו כנחלים נטיו רוצה לומר כנחלים
המתפשטי' כי ענין נטייה המתיחה וההתפשטות כענין הנני נוטה אליה כנהר שלום
ואמנם אמר זה לפי שיש נחלים שאינם מתפשטים ולא יוכל האדם להעזר ולהועיל
מהם לרוב עמקם והנרתם הנמוכה וכן שלמות זו התורה מתפשט לכל צד שירצה
האדם להשלים ממנו אם בתקון הדעות אם בתקון המדות ואם בהסיר העול והחמס
מההנהגה המדינית ׃ ולפי שהמעיינים יחלקו לג' מינים יש מהם בעלי
עיון ומעשה ויש מהם בעלי מעשה לבד ויש מהם בעלי עיון לבד שכל מגמתם השכל
לזה אמר כנגד המין הראשון כגנות עלי נהר שהשפע שלהם תמידי וכנגד המין
השני אמר כאהלים נטע יי' וייחס אותם אל הנטיעה האלהית להיותם בעלי היישוב
המדיני בטבע וכנגד המין השלישי אמר כארזים עלי מים רוצה לומר שלא יכזבו
מימיו כן אלו לא יפסקו העיון כמו שאמר כארז בלבנון ישגא ולפי שהשלם האמתי
הוא המשפיע שלמות לזולת אמר יזל מים מדליו כלומר ישפיע מחכמתו לאחרים עד
שיתרבה זרע אותו השלמות על פני חכמים רבים ושלמים ככבדים וזה אמרו וזרעו
במים רבים ואמנם אמר זה לפי שכל החכמות האמתיות נכללות בתורה וכל מה
שידעו החכמים אמנם ידעו זה באמצעות חכמי תורתנו כי לאורך גלותינו נשתכח
ממנו החכמה ויחסוה להם ואמנם המוצא האמתי והמקור הראשון שממנו יבא כל
שפע שלמות החכמות היתה תורתנו עד שלא יוכל שום אדם להמציא שום חכמה
בעולם שאינה בתורה אם ברמז אם בפירוש כמו שבאר הר"ס בפתיחתו לפירוש
התורה ולזה קראה המשורר תמימה להיותה כוללת כל החכמות בשלמות והנה
הודיע הנבחון שינכח זה העם לאויביהם והמעלה שתמצא למלכם וזה אמרו וירום
מאגג מלכו ואמרו יאכל גוים צריו הודיע שכל זה יבא להם מפאת ההשגחה האלהית
בם לא שיתחייב כן להם שום מזל כמו שהוציאם ממצרים בסבת אותה ההשגחה
הדבקה בם בזכות אבותם וזה אמרו פעם שנית אל מוציאם ממצרים וגומר ולכן
אין להפלא אם יאכל גוים צריו ותהיה האכילה כמי שאוכל לבטח לא כאוכל אכילה
מפחד שהיא אכילת ערא' לפי שהם בוטחים על הנס האלהי וזה אמרו ועצמותיהם
יגרם עד שיקרה להם מרוב ההשגחה הדבקה בם שכל חץ וחץ שישליכו כנגד
האויבים ימחץ ויוציא דם חלל ושביה וזה אמרו וחציו ימחץ שים כמה אנשים
מלומדי מלחמה ישליכו חציהם לבטלה יען שלא ישמרו יירתם אבל אלו כל כך
מושגחים באופן מעולה עד שחציהם שלוחי ההשגחה לא ילכו ריקם מבלי פגע
וחבורה וזה אות גדול מורה על הצלחתם ׃ והתועלות הנמשכות לנו

פרק תשיעי ועשירי מהמאמר השני

מדבורו השני גם השלישי הם שבעה · הראשון שהאומה הישראלית איננה נמשכת לשום מזל וכו׳ כב וזה אמרו לא הביט און · השני היות הנחש והקסם בלתי עושה רושם בהם כלל וזה אמרו כי לא נחש ביעקב · השלישי נצחון האומה ויכולתה נגד הקמים עליה וזה אמרו הן עם כלביא יקום וגו׳: הרביעי תקון זו האומה בדעות וזה אמרו מה טובו אהליך יעקב · החמישי תקונה במדות וזה אמרו משכנותיך ישראל . הששי חלוף מדרגות המעיינים וזה אמרו כגנות עלי נהר כאהלים נטע יי׳ כארזי׳ עלי מים השביעי הפלגות האמתי ראה כמה מילי מעליות׳ אמר בלע׳ לכבוד ישראל בהזדווגו עם בלק׳ והנה בפעם הרביעית לדבורו היתה נבואתו להורו׳ הצלחת זה העם ומלכו לעתיד וזה לזמן מופלג לפי שראה היות סבות ההצלח׳ שתי׳ הא׳ האותו׳ חיוב המערכ׳ ושפע ההשגחה האלהית וכנגד הראשונה אמר דרך כוכב מיעקב וכנגד השנית אמר וקם שבט מישראל ואם תרצה לפרש הענין על דוד מלך המשיח הרשות בידך או על שני הענינים יחד שים לשבול הכל יחדיו ואחר מפלת כותיים כמו שאמר וגם הוא עדי אובד וכנוי הוא שב עם כותיים והנה מפלת כותיים תהיה ביד מלך המשיח כמו שאמר הרמב״ן זכרו לברכה בפרשת בלק וכך היא קבלת רבותינו זכרם לברכ׳ ולזה הסכים תרגומו של יונתן בן עוזיאל בפסוק תם עונך בת ציון וגו׳ פקד עונך וגו׳ אמר אזעיר עמייתך כותיים דמת בבייא וכו׳:

ואחר שבארתי לך פרשת בלעם ותועלותיה שאין ישראל מסורים למערכה כל זמן שהם עושין רצונו של מקום ומכלל לאו אתה שומע הין שכל זמן שעוברים על רצונו ימסרו לכוכבי השמים וכסיליהם וזה שאמר בזה המאמר שהזמין לי עד שיעברו פני׳ של זעם ואכיח לך וכבר בארתי מה הם פנים של זעם והיתה הכונה האלהית שאף על פי שחטאו לא רצה השם יתברך למוסרם לחיוב המערכ׳ שהו׳ פנים של זעם וזה ממה שיורה על רחמיו יתברך בזה העם וזה שאמר הנביא חסדי יי׳ אזכיר וכו׳ והזכיר שני מיני גמול שנמשכו מאתו יתב׳ לזה העם האחד הגמול הקודם מצד תהלתו יתברך וזהו כענין הוצאתם ממצרים וקריעת ים סוף וכיוצא ובכלל כל הנסים שעשה עמהם הם מזה המין שהוא יתברך הראה כחו בגבורתו וכן יתהלל הב׳ הגמול מהטוב שעש׳ עמהם אף אחר שחטאו ולא די שלא ענשם כחטאם אבל עדיין גמל להם טוב גדול ודאי יורה על הפלגת רחמיו להם וכאלו אמר חסדי יי׳ כעל כל אשר גמלנו יי׳ וזהו שיש בו תהלה והודאת יכלתו לבני האדם וכאלו אמר ורב טוב לבית ישראל כלומר יש יתרון מן הטוב בגמול השני שגמל עמה׳ מצד הרחמים והחסד וזהו בעת חטאם אמנם אמרם ז״ל שהוא זועם בכל יום וכמה זעמו רגע זה ידוע למי שיודע משפטי הכוכבים ובלעם הקוסם ידע זה וזה אמר׳ שהי׳ יודע לכוין השעה שהש׳ יתבר׳ כועס בה והעלה על לבך כונת אם שלא כעס הקב״ה בימי בלעם א׳ שהוא יתברך לא גזרה חכמתו שום חיוב על פי המערכ׳ שימשך ממנו רע לישראל לפי שהוא יתברך ידע העתיד בשלמות וידע שאלמלא תחייב להם המערכה רע להם באותו זמן אולי יוזקו נזק גדול לפי שכבר הוכרו מההשגחה האלהית בעון המרגלים ואם לא הוכו׳ לגמרי ממנה והיה אפשר שקללות בלעם תעשה רושם גדול בעבור דאיכא תרתי

לריעותא אחר חיוב המערכה ורחוק ההשגחה אבל עכשיו שלא נמשך מהסדור
השמימיי שום רע אין לפחד מקללת בלעם לפי שחלק קטון מההשגחה תדחה כמה
חלקים מהקללה וזה אומר כמה צדקות עשיתי עמכם כל הימים וגו׳ או יהיה הרצון
שלא כעסתי כנוי להעדר ההשגחה כמ״ש וישמע יי׳ ויחר אפו כנוי חרון האף בהבאת
שעונש כמ״ש ותבער בם אש יי׳ והבאת העונש נמשך לסלוק ההשגחה כמו שאמר
והסתרתי פני וגו׳ ונתן הסבה באמרו הלא על כי אין אלהי בקרבי וגו׳ ולכן אמר דעו
כמה צדקות וגו׳ כלומר שלא סלקתי השגחתי מכם באופן שימשך לכם עונש ועם
שיותכ׳ ראויי׳ לכך וכל זה כדי שלא תכזיבו מאותו רשע וידוע שים באופן היוסר הזה שני
מיני צדקות האחד שלא ענשם עם היותם ראויים לעונש והשני שלא אבה שתחול
הקללה עליהם ׃

פרק י׳

ואם תקשה ומכה לך שהיו ראויים ליענש בימי בלעם והרי לא פרשות
התורה להם באותו זמן עון אשר חטאו ואף שלא חטאו מה יצא צדקת
האל על שלא כעס וכי יענישם חנם ׃ עתה הבן שהעם הזה היו מסופקים מאד ביסוד
ההשגחה וזה הספק הביאם לחטאים גדולי׳ וזה פירשה התור׳ בברור בשני מקומות
האחד במסה אמר על ריב בני ישראל היש יי׳ בקרבנו אם אין ראה איך פירשה בברור
הסתפקם בענין השגחתו יתברך הפרטית וזה אומר בקרבנו כאמרו למען תדע כי
אני יי׳ בקרב הארץ ומעוט אמונתם בהשגחה האלהית היא הסבה לנסות האל ולמרו׳
בו כמה פעמים ולולי רחמי אל עליהם היו כלים באותה שעה במלחמת עמלק לפי
שהיו ראויים שתסולק ההשגחה האלהית מהם אחר שהיו מסתפקי׳ בה עם כל הנסים
שעשה עמהם ולחסרון אמונתם באל היו צריכים להסכל מיד עמלק אל פעלות הידים
הנכברות מהנביא הנאמן כמו שאמר והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו׳
אמנם הוצרך לעשות כל זה להם לדחות מעליהם הנזק היוצא משליטי הכוכבי׳ המור׳
נכחון האומה הישראלית ורעתה ולכן הרים משה הידים הטהורות שהם רמז לעשר
ספירות כדוחה גזרת הכוכבים וחיוב רעתם מעל ישראל שעמלק בחר לו שעה ויום
מיוחד לזאת המלחמה לפי מה שראה באצטגנינות שלו שהיה מבט רע לישראל באופן
שיהיו מנוצחים ממנו כמו שעשה המן שהיה מזרעו כשרצה להשמיד לישראל
הסכים זה על פי מה שיחייבהו המערכת כנגדם באופן ותהיה מחשבתם יוצא׳ לפועל
מבלי שום מונע ולזה בחר זה הפעל לעשותו ביום מיוחד ששעה כאותה לפעלו
בהתנגדות זאת האומה ורעתה כמו שאמר הפיל פור הוא הגורל ולפי שדעתו היה
דעת אפיקורים וסיעתו המאמין בשום וחשב שלא יוכל להתבטל בשו׳ צד חיוב
המערכת ולזה דמה לכלות את היהודים כמו שאמר חשב על היהודים לאבדם והפיל
פור הוא הגורל להומם ולאבדם כלומר חשב שתי סבות עוזרות באבוד זה העם הא׳
השתדלותו בחזקת היד עם המלך להומם אשר כשאו מעל כל השרים ואם כן ההוא
אמר ולא יעשה ׃ השנית בחר לו יום מיוחד כפי האצטגנינו׳ וחשב שיהיה הקשר אמיץ
עם שתי אלו קורותיו וחשב לאבדם וזהו שאמר וחשב לאבדם ולא ידע יושב בסתר
עליון בלו היכולת המוחלט ובפרט בישראל אבל כאלתו אותה המחשב׳ בעצמה היתה

לעמלק

פרק עשירי מהמאמר השני

לעמלק בהלחמו עם ישראל בחר יום מיוחד להשמידו כמו שתורה זה מלת ויבא עמלק אמר ויבא עמלק שהוראת זו המלה על תנועה מכוונת לכך בעצם כמו שאמרו ויבא אברהם ולזה הוצרך הנביא השלם לבחור אנשים כשרים ראויים שיעשה גם על ידם להדיח הרעה מעל ישראל בב׳ ידיו ולהיות יסוד התורה חדוש העולם הפך דעת עמלק וזה היסוד לא נתבאר במופת רק דרך אמונה אמר ויהי ידיו אמונה למה שקיום הדעת האמתי הוא המעשה והפעולה ובפרט בהמון כמו שאמר הר״ם שהדעות אם לא יהיו להם מעשה כהמון לא ישארו ולזה אדון הנביאים הרים ידיו לעיני כל העם ובאמצעות אותה ההרמה ורמיזה וסודה גבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק לשתי סבות . האחת לרוע ולמעוט אמונתם בהשגחה . הב׳ לרוע מיטב המערכת. כנגדם וזה שאמר הכתוב ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים כי לולי חסרונם באמונת מראות יי׳ אולי לא יצטרכו לפעולו׳ רבות למה שההשגחה תהיה כפי מעלת המושגחים כמו שאמר הרב בספרו הנכבד מורה הנבוכים חלק שלישי פ׳ י״ב וזה לשונו וההשגחה נמשכת אחר השכל כמו שזכרתי ולא תהיה ההשגחה בבני אדם אם כן בשוה אבל יתרון ההשגחה עליהם כיתרון שלמותם האנושי זה על זה וכו׳ :

וראוי שתבין דעת הרב שאמר שההשגחה נמשכת אחר השכל אמנם רצה בזה אם בדעות אם במעשה אם בשניהם שהמעשה היושר מורה על האמת והיושר הנמשך וזולתו מהדמיון וכבר ידעת שהשלמות האנושי תלוי בשני ענינים בדעות ובמעשה והוא ז״ל כן אומר כי תרון השלמות ואמר כמוכיח באור על דבריו וזה לשונו ותהיה השגחתו בחסידים כפי חסידותם אחר שהשפע ההוא משפע השכל האלהי הוא אשר שם דבר בפי הנביאים והוא אשר ייסר מעשה הטובי׳ והשלי׳ חכמת החסידים במה שידעו אמנם הסכלים הממרים כפי מה שחסרו מהשפע ההוא היה ענינם נבזה כו׳ ע״כ : ראה איך כלל בלשונו העיון הנמשך מהשפע הנבואיי לנביאים והעיון הנמשך מהחכמה לחכמה והמעשה הנמשך מצד השכל לטובים ואמ׳ על שלשה אלה היותם מושגחים כל אחד ואחד כפי יתרונו וכפי מה שהשיג מהדבר המשוער מהשכל וזה השעור תלוי אם בנבואה לנביאי׳ אם בחכמה ובמעשה המסכי׳ עם החכמה לחכמים אם במעשה לבד להמון הטובים וכבר ידעת שתוף שם שכל ואמנם באורתי לך זה כדי שלא תטעה בהבנת דברי הרב ותאמין חלופם לפי שראיתי טעו בזה חכמים ובקשו לשלוח לשונם במלך שדבר סרה שאמר שההשגחה כפי השכל ואם כן אין למעשה המצות רושם בשלמות האדם וכל זה קרה להם לחסרונם וקוצר ידיעת׳ בדברי הרב וירוע שהעמידה על ההפסד הסברא קודם ההקפה במושג מתנה מקר ואם הרב ז״ל היה אומר שההשגחה נמשכת אחר החכמה אולי היה ראוי שנכפין בדבריו אבל אמ׳ השכל והנה שם השכל ישולח גם כן על המעשה והפעל היושר הראוי לאדם לעשותו מצד היותו משכיל ולמה נביא ראי׳ על דברי הרב אם לא מעצמו מגלה סודו אל עבדיו התלמידי׳ ואמ׳ חלק ראשון פר׳ כ״א וזה לשונו הלא באורתי לך שזה השכל שהשפע עלינו מה שי הוא הדבוק שבינינו ובינו והרשות נתונה לך אם תרצה לחזק זה הדבוק כו׳ עד אמרו ודע שמעשה העבודו׳ כלם כקריאת התור׳ והתפלה ועשיית המצות

אין

אין כונתם רק להתלמד ולהתעסק במצות הש׳ ולהפנות מעסקיו וכאלו התעסקת
בו ית׳ ובטלת מכל דבר זולתו אמנם אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך לכותל והיה
מחשב במקחך ותקרא בתורה ולבך בענין ביתך מבלי בחינה במה שתקראהו וכן
כל אשר תעשה מצוה תעשנ׳ באבריך כמי שיחפו׳ חפיר׳ בקרקע או יחטוב עצי׳ מי. יער
מבלי בחינת מעשה ההוא ולא מי שצוה לעשותו ולא מהתכלית כונתו לא! תחשוב
שהגע׳ לתכלית אבל תהיה אז ממי שנאמ׳ עליו קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם
וכו׳ ע״כ: **אתם** בעלי העיון הביטו הנשאר הרעותית על הרב אחר מאמרו זה
הנה הוא בזה הפרק חלק מדרגות בני האדם בשלמות האנושי ואח״כ באר שהעבודה
האמתית היא המשכת מהשכל ואמנם אחר שזה ישלם בהפנות מעסקי העולם בעת
אותה העבודה או המצוה ולא לחשוב בדבר אחר רק במה שהוא עושה ובאר הצורך
ההכרחי לנו בעשיית המצוות ואמר שהוא כדי להתלמד להתעסק בו יתברך ולבטל
מכל דבר זולתו והוא אחר בעצמו עם צורך ההשכלה האמתית כמו שבאר הוא ז״ל
אמר בזה הפרק וז״ל ואמר זו עבודה שבלב והוא אצלי שישים האדם כל מחשבתו
ובמושכל הא׳ ולהתבודד בו כו׳ ובאר זה שאפילו יהיה חכם במה שירצה אם לא ישכי׳
מעשהו עם חכמתו שהסכמת שניהם המעשה והעיון היא לחזק הדבוק שבינינו ובינו
יתברך לא ירצה וזה שאמר ודע שאתה או היית החכם שבבני אדם באמתת החכמה
האלהי׳ כשתפנ׳ לאכל׳ צריך או עסק צריך כבר פסקת דבוק היחס שבינו ובינך כבר
נפסק בעת ההיא בפעל והסתכל אמרו מאכל צרי׳ או עסק צריך והקש ע״ז בדברים
המותריים מהעניינים הגשמיים יראה מזה שאין המכוון באדם החכמה אלא כשרון
המעשה המסכים עם החכמה וכבר באר ז״ל היות מעש׳ המצו׳ צריך בשלמות האנושי
כשיעשה על כונת האמתיות וההפך חסרון גדול וזה אמרו מבלי בחינת המעשה ההו׳
וכו׳ כאלו רמז בלשונו שהכונה בעשיית המצוות אצל העושים שלשה וכלם טובות רק
יתחלפו בפחות ויתר במעלה הא׳ היא כונת המקובלי׳ הבוחני׳ בעשותם המצוה ענין
המעשה ההוא דרך קבלה לבד כמו שעושה סוכה ובוחן בעשייתה טעם כי בסוכות
הושבתי את בני ישראל כפשוטו לבד לא זולת זה ויש מי שבוחן הכונה השנית פחותה
מהמדרגה והוא זכר המצוה כלומר שיעשה המצוה מפני שה״ש צוה לעשותה וכרוצה
לקיים מצות המלך והם המון האנשים ורובם והכונה השלישית והיא הנבחרת היא
הבחינה בעשיית המצוה איכות ענינה ומהות עצמות ותכליתה במי שבוחן בעשיית
הסוכה סוד הסכה ורמזה ותכליתה וזו היא בחינת היודעים עקרי התורה ומעיינים
לדעת במופת כל מה שבא המופ׳ עליו וכפי מעלת הכונ׳ תהי׳ מעלת ההשגח׳ בלי ספק
ויבדק ההשגחה על ב׳ אומ׳ ההשגח׳ תהי׳ כפי השכל אבל מי שלא חשב בעשיית המצו׳
כונ׳ זו חסר׳ מאד׳ אצל הרב שאין פעולתו זו שכלית רק דמיונית ואין האד׳ מושגח כפי
הדמיון רק כפי השכל והכ׳ השלמו׳ האנושי תלוי בתקון הנפש והגוף ותקון הגוף תלוי
בעשיית המצו׳ ותקון הנפש תלוי בדעות והתור׳ השלמה היא שתיישיר אל ב׳ הענייני׳
אלו כמ״ש הרב פר׳ כ״ז מהחלק השני וידוע שהשלמו׳ הראשון נמצאו בו המעשי׳ והמצות
והשלמו׳ האחרון אין בו זולת דעות אמתיו׳ ובאר הרב שזה השלמו׳ האחרון שהו׳ היות׳

פרק עשירי מהמאמר השני

נכבד בלי ספק לפי שהוא שבת החיים המתמידים א״א להגיע עדיהם אלא אחר הגיע השלמות הראשון והביא ראיה על שני אלו השלמיות ממה שאמר ויצונו יי׳ לעשות את כל החוקים וגו׳ ליראה את יי׳ אלהינו לטוב לנו א״כ מכלל דברי הרב נשמע היות האדם צריך לפעולות ומעשי׳ מתוקני׳ וזה לא ישלם אלא בהנהג׳ התורה ומצותי׳ המתקני׳ לנו שני מיני השלמיות והנה תמצא אמר הרב ז״ל בפ״ג מהלכות דעו׳ וז״ל צריך האדם שיכוין לבו במעשיו כדי לידע את הש״י עד אמרו וכל מעשיך יהיו לשום שמים א״כ אחר אלו המאמרים איך יטעה שום משכיל בש״ס הרב שההשגחה תהיה כפי השכל ויחשוב בדמיונו שאין צורך במצוות כלל אחר שאמר כפי השכל כאלו עשיית המצוה על דעת זה איננה כפי השכל אלא כפי הדמיון או מחשב׳ או טעות וזה לא יעלה על לב שום משכיל כי אם על לב שום חסר והנה יוכלו לשבש דעתם הקצר כמו שאמר הנביא אל יתהלל חכם וגו׳ ולא זכר פעולה כלל אלא שכבר זכרנו שההשכלה האמתית תהיה תחלה בתקון הפעולות ובמעשים הטובים ואחר כך תשלם בדעות וז״ש השכל ואחר כך ידוע אותי אם כן שם השכל כולל המעשה והכתוב. צוה ואומר למען תשכילו בכל אשר תעשון ואמר ביעקב שכל את ידיו להורות פעולתו זו איננה דמיונית הא לך שהשכל נאמר על המעשה הטוב והנה יצאתי מכונתי מעט להיות שרבים טעו בזה׳ ואחזור לכונתי ועניני ואומר המקום השני שבארה התורה מעוט אמונת ישראל בהשגחה הזאת אומר ויהי העם כמתאוננים שלפי דעתי חטאם היה היות׳ מסופקים בהשגחה אם הש״י יודע הפרטים והכתוב פי׳ חטאם ואמר ויהי העם כמתאוננים לא מתאוננים אלא כמבקשי׳ תואנה וזה יורה על ספקם בענין זה ופי׳ מהו ענין שהיו מתאוננים עליו וז״א רע באזני יי׳ כלומר שהיו משימים חסר׳ באזני יי׳ כלומר בהשגחה פרטית ואמנם כנה ההשגחה פרטית לשמיעת האוזן להיות חוש השמע יותר מיוחד ופרטי מחוש הראות ולכך אמר באזני יי׳ ולא אמר בעיני יי׳ לפי שלפעמים יאמר זה הלשון על ההשגחה הכוללת והם לא יכחישו זו ההשגח׳ רק הפרטי׳ והיו אומרים שאין הש׳ רואה אותם ועניינם והתורה העידה ואמרה וישמע יי׳ כלומר הם היו מסופקי׳ אם הש״י שומע אותם והש״י ידע מחשבתם ודעתם הנפסד ולכן ענש אותם ותבער בם אש יי׳ ולפי זה יבא יפה וישמע יי׳ שעל דעת המפרשים יותר מיותר אחר אמרו באזני יי׳ ובאר הכתוב איך היו חסרים בדעות ובמדות אם בדעו׳ מה שבאר השתבשם בהשגחה אם במדות כמו שאמר והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה א״כ בגוי אשר כזה איך תדבק ההשגח׳ אם לא ברחמיו וז״ש למען דעת צדקות יי׳ ושבת כ״ז היתה אהבתו ית׳ לזה העם וידוע שהאהבה תהי׳ שלמה כפי מעלת האוהב ובפרט האוהב הבלתי משתנה וז״ש ולא אבה יי׳ אלהיך לשמוע אל בלעם וגומר כי אהבך יי׳ כלומר שעם שבלעם היה יודע לכוין השעה לא היה הרצון האלהי חפץ לשמוע לו באופן שתחול קללתו ועוד עשה עמכם שהפך החסרון לטוב ושלמו׳ וז״א ויהפוך יי׳ את הקללה לברכה ואמר׳ איך היה זה ר״ל התהפך הקללה לברכ׳ הנה היה כפי מה שאומר שקללת זה הרשע היתה באמצעות כוון השעות הראויות. לקלל כפי המערכת וכיון שבת׳ לו שאין זה העם נתון לחיוב המערכ׳ וראה שהקללה לא תחול ולא תעש׳ רוש׳ בהם

כלל

כלל הפך דעתו לברכה כמוכרח מאתו יתברך ולא מלבו אם כן הקללה שהיתה במחשבתו לקללם נהפכה לברכה על כרחו ושבת כל זה אהבת יי' אותם כמו שאמר כי אהבך יי':

המאמר השלישי

פרק א' ההוא מינאה דהוה בשבבותיה דריב"ל הוה קא מצער ליה טובא בקראי יומא חד נקט תרנגולתא ועיין ביה סבר אי מטייא ההיא שעתא אלטייה כי מטיא היא שעתא נייס אמר לאו אורח ארעא ורחמיו על כל מעשיו כתי' וכתיב גם ענוש לצדיק לא טוב. הערה כבר ישתדל האדם לפעמי' בכל כחו להשיג דבר מה אפי' ההשגה ולא יגיע למבוקשו וזה ממה שיורה שהגזר' אמת והחריכו' שקר וזה ממה שטעו אנשי' בו לא מעט וזה הטעו' הביאם לכפיר' גדולה בחק האמונ' ונטיי' רבה מדרך השלמות באמר' שהדברי' כלם נגזרים מפי עליון שקר אין ההשתדלו' והבל יופי הזריזו' ונשתבשו בזה בבחירה האנושית ואמרו שהאדם מוכרח במעשיו ונפלו כשלון גדול אין תקומה להם וזה השבוש עצמו נשתבש אלישע אחר כמש"ש במס' חגיגה פ' אין דורשין אחר קצץ בנטיעות וכו' מאי חזא חזא מטטרון וכו' ופרש"י קצץ בנטיעו' קלקל שנכנסו לפרדס ולפי שרמה אותו תחלת הדברים לפרדס נקט לישנא דקצץ בנטיעו' ונוכל לומ' שלפי שהחכמה נמשלת לגן נעול ופרדס חתום לכן כל הכופר בעקרי הדברים הראוי' לאכול מהם הפרי הנבחר בחכמה נקרא קוצץ בנטיעו' כי לא יקוה שום פרי מהנטע אחר שנקצץ והנה אלישע טעה בב' דברים שכל א' מהם עקר בשלמו' האנושי להמציאו או להעדרו להמציאו כשיושכל ומבין כראוי או להעדרו כשיפול הטעות בו והדברים שטעה בהם האחד שראה שהאדם מוכרח במעשיו והכחיש טבע האיפשר והב' שראה שיש ב' רשויות א' פועל הרע וא' הטוב אולם הסבה שהטעתו בבחירה היא היותו רואה חיוב הסבות והשתלשלותם ע"פ הגרמים וז"א מאי חזא חזא מטטרון דאתיהיבא ליה רשותא וכו' והסבה שהביאתו לומר שתי רשויו' יש לפי שרא' שמהפועל האחד לא יתכן לבא רק פעל א' ולפי שהטוב והרע שני הפכים גזר שאי אפשר לבא שניהם מפועל אחד ולזה אמר שהם שנים וזה אמרו שמא ח"ו שתי רשויות יש וזה למה שנתפרסם אצלו כי כל שני פעולים צריכים לשני פועלי' ושמהאחד לא יבא כי אם פעל אחד והנה זה הדעת היה לקודמי' ונמשך אחריו ן' סינא ואחז' מרעהו וגם הרב הביאו בשם ארסטו חלק שני פרק כ"ב וז"ל גזרה מוסכם עליה מארסטו ומכל מי שנתפלסף כי הדב' הפשוט אי אפש' שיתחייב ממנו אלא פשוט אחד עד אמרו ולפי זו הגזר' אמר ארסטו שלא התחייב מהשם חיוב ראשון אלא שכל אחד פשוט וכבר באר הרב המוס' שבדע' זה אפילו לפי המאמין שהשכל הראשון סבה לשני וכן כלם ויאמין עם זה שהשכלים כל עוד שירחקו יתחדש בהם הרכבה מה אחר שמושכליהם רבים. והנה יקשה על בעל זה הדעת איך היו השכלים סבה לחיוב הגלגלי' מהם ואין ערך יש בין האחד והנברל וזה הספק הו' קשה

פרק ראשון מהמאמר השלישי

ההתר לפי זה הדעת שלא יוכלו לצאת ממנו אף כי יש מי שישיב שהרבוי בא מפני ההיולי כשמש שישחיר פני הכובס וילבין פני הבגד ויש מי שיסבור שהרבוי בא מפני הכלים ׃ אולם זו השאלה בעצמ׳ תשיב לשתי הכתות איך יגיע חמר משכל פשוט אף כי כשלם מאין בא רבוי החמרי׳ או רבוי הכלי׳ וזה אמנם חוייב להם למיעוט ידיעתם לפי שלא הבחינו בין הפוע׳ בתאר נוסף על עצמו ובין הפוע׳ בעצמו או אם תרצה אמור שלא בחנו בין הפועל ביכולת המוחלט ובין הפועל ביכלת אשר לו התלות עם הזולת והנ׳ הא׳ הוא השם יתברך שלו היכלת המוחלט לפעול מה שירצה לא קנה היכולת מהזולת ולכן אין לו התלו׳ עם הזולת ופועל הטוב והרע הטוב בעצם והרע מצד מה שיצטרך להמצאת הטוב לפי שהשם יתברך לא יאמר עליו כתם שהוא עוש׳ רע בעצם כלל ר״ל שיכוין כונה ראשונה לעשות רע זה לא יתכן אבל פעולותיו יתברך כלם טוב גמור שהוא אינו עושה רק מציאות וכל מציאות טוב והרעות כלם העדרים לא תתלה בהם פעולה רק כמו שנאמר למי שכבה נר בלילה שהוא גרם החשך כמו שאמר יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע המשכיל איך לא אמר עושה חשך ועושה רע מפני שאינם נמצאים שתתלה בהם עשייה ואמנם אמ׳ על שניהם בור׳ שהיא מלה שיש לה התלות בהעדר בלשון עברי כמו שאמר׳ בראשית ברא אלהים כל זה אנו למדין מדברי הר״ם חלק שלישי פרק י׳ ולזה אמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנ׳ טוב מאד ולהסיר הספק במה שיפול בין הנמצאות מהרע או ההעדר אמר מאד כלומר שהטוב בנמצאות הוא המאודיי והנמשך לא הרע ואם יש בהם רע אינו מאודיי למה שאינו מכוון בעצם רק במקרה והמקר׳ לא יתמיד ולפי שיש העדר מתמיד באישי ההוייה מחבור ההעדר הדבק בחמר והוא המחייב המות והרעות כלם הנה ג״כ טוב לפי שהוא סבת התמדת ההוייה והשפעת המציאות בבא זה אחר סור זה ולזה אמר רבי מאיר והנה טוב מות למה שימשך ממנו שלשלת ההוייה מלבד המציאו׳ הנכבד הנמשך לנפש השלם מהמות בקנותה ההשארות מה שאי אפשר לה בעודה בחיים החמריים האלה כמו שאמר יקר בעיני יי׳ המותה לחסידיו כלומר דבר נכבד הוא בעיני יי׳ המות הטבעי הנגזר לחסידיו למה שיקנו בסבתו ההשארות מה שלא יעלם וזה אי אפשר להשיגו בהיותו גוף ונפש יחד שהחמר מסך מבדיל להשגת הענינים הרוחניים ואפי׳ לשערם ולהשכילם ולזה אמר בעיני יי׳ כי עיני השכל לא יוכלו לראות זה ולהבינו בעולם הזה ואמר המשורר על ענינו א״כ איפה שהמות הוא דבר נכבד ותשוב לצדיקי׳ אנא יי׳ כי אני עבדך בעולם הזה אזכה להיו׳ עבדך בן אמתך בעת תפתח תרכובות החמר ממני ומוסרות הגוף תנתק והוא עת המות וזה אמרו פעם אחר׳ אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי והנה האדון יפליג אהבת העבד בן האמה על אהבת שאר העבדים למה שהעבדות שנמשך אצלו ממנו קדוש והשירות יותר מקובל ונרצ׳ לפניו והנה השכל הנשאר לאדם אחר המות הוא העבד הנרצה לפניו יתברך והוא בן האמ׳ כי ימכור איש חמרו לאמ׳ לשכל והעבידו לו ולא יתהפך והרא׳ היות עבדו בזה העולם ואמר לך אזבח זבח וגו׳ כלומר הנה העבד מצד מה שהוא עבד לאדוניו צריך שימצאו בו שני תנאים האחד השתדלותו בשירו׳ אדוניו באופן הראוי ועת הראוי השני שיקבל

שררת

שררת האדון ואדנותיו עליו כאמ' לך אזבח זבח תוד' כה"בא ובשם יי' אקרא אמנ' מצד
מה שהוא בן אמה צריך שימצאו בו שני תנאים אחרים הא' שלא ימצא בו שום אמר
חטא להפיל מכל דברי האדון ארצה וזה התנאי הבדל עצמיי בעבד שהוא בן אמה
לשאר העבדים ששאר העבדים הרבה פעמי' ישליכו אחרי גוים דברי האדון ושירותו
ולבם לא נכון עמו אולם העבד בן האמה עובד את אדוניו בכל לב כי אהבת נפשו
אהבו הב' שיודיע לרבים שהוא עבדו וישים עצמו בסכנה עצומה בעבור אדוניו וזה
הבדל עצמיי גם כן בבן האמה ואמר שנמצאו בו אלה הב' כא"א נדרי ליי' אשלם כלומ'
לא אחלל דברי ומוצא שפתי לא אשנה לשרתך כפי כחי כא"א נגדה נא לכל עמו
כלומר נגד כל העם אודיע שאני מתכבד בשירותך והיותי עבדך כמו שאמר
ונקלותי עוד והייתי שפל בעיני ואפילו במבחר המקומות ובמבחר הישובים וזה
אמרו בחצרות בית יי' בתוככי ירושלם מכלל אם יתבאר שאין להשוות בין מה
שתפעלהו החכמה האלהית למה שיפעלוהו שאר הפועלים כמו שאין להשוות בין
עצמו יתברך לשאר עצמי הנמצאים וזה שהוא יתברך כשפועל דבר פועלו בידיעתו
וידיעתו אינה ענין נוסף על עצמו לפי שאינו בעל נפש שיורשמו הענינים בנפשו יהיו
בעצמו ענין נוסף ולדעת איך זה כלומר איך פוע' הדברים ואיך יודעם נעלם ממנו
כמו שנעלם ממנו מהותו על חוזק הראותו והטועים למה שהקישו בין ידיעתו יתברך
לידיעתנו ופעולתו לפעולתנו וראו שאנחנו כשנפעל דבר נדעהו ולפי רבוי הידיעות
יתרבו הפעולות בנו חשבו שהוא כן בחקו יתברך וגזרו שאחר שהוא א' לא יבא ממנו
כי אם א' לפי שאם יפעל דברים רבים יתרבו ידועיו ולא יהיה אחד וכבר הודעתיך
טעותם וכי בהתרבות הידועים לא יתרבה ידיעתו יתברך כי ידיעתו בב"ת והב"בת
לא יתרבה ולא יתמעט וילאו השכלים האנושיים להשיגו להיותם ב"ת ואין יחס ביניה'
ומזה הצד תקצר השגתנו בידיעת הש"י הדברים איך היא מבלי שתבטל טבע האפש'
ולפי שידיעתו יתברך הדברים היא חקירה עצומה ועקר מעקרי תורתנו שידיעתו
לא תכריע ולא תחייב עם היותו יודע האמת במוחלט והשגחה המעוט' הנופל בעיון
דבר גדול כזה מביא לאחרית לשבוש גדול ורחב ידים באמונ' ומונע האדם מהשלמו'
לכן ראיתי להאריך בזה מעט ולברר הצודק מהבלתי צודק בענין החקיר' הזו המסכי'
והנאות לדעת תורתנו אחר העזר האלהי שבו אשען :

פרק ב'

ואמר שכבר נחלקו בברור הזה הפילוסופי' והחכמי' בעלי התור' ולא
נחוש עתה להביא דעות הפילוסו' ולהתוכח עמו מפני שלא לחכמתהו
אמונ' להאמין מה שיאמינהו התוריי לפי שאינו בעל תור' אולם תוכחתנו ומגולה תהי'
עם חכמינו אנשי התור' שדברו בברור הזה דבר בלתי צודק ובלתי מסכים עם התור'
עמהם אפים דברתי וריבות שפתי לשבר טענתם הבלתי צודקת בלא שפתי מרמה
לכלה הפשע ולהתם חטאת ארדפם ואשיג' בעזרת המלמד אדם דעת · והנה ראשונה
ראיתי להביא מה שאמר הרלב"ג על זה בספר מלחמות יי' מאמר שלישי פר' רביעי וזה
לשונו וכאשר התיישב זה רצוני שאלו הטענות יקיימו שהשם יתברך ידע אלו הדברים
הפרטיים והטענות הקודמות לפילוסו' יבטלו ידיעתו אות' הנה לא ישאר [illegible] שידעם בצד

פרק שני מהמאמר השלישי

ולא ידעם בשר ומה הם אלה השני כדרים מי יתן ואדע ונאמר שכבר התבאר במה שקדם שאלו הענינים האפשריים הם מסודרים ומוגבלי' מצד ואפשרי' מצד אח' ובהיות הענין כן הוא מבואר שהצד שידעם הוא הצד שהם מסודרים ומוגבלים כמו הענין בשכל הפועל לפי מה שהתבאר שמזה הצד אפשר שתפול בהם ידיע' והצד שלא ידעם הוא הצד שהם בו בלתי מסודרים והוא הצד שהם בו אפש' כי מזה הצד א"א שתפול בהם ידיעה ואולם ידע מזה הענין שהם אפשריים שלא יגיעו מצד הבחירה אשר הטב' אותה באדם השי' להשלים מה שחסר מההשגחה מפאת השמימיים כמו ש' במאמר הקודם ולא ידע איזה משני חלקי האפשר הוא אשר יגיע מצד שהם אפשריי' שאם היה הענין כן לא היה בכאן דבר אפשריי כלל ואין העדר ידיעתו איזה משני חלקי האפ' יגיע במה שהוא איכשר חסרון בחקו כי הידיעה השלמה ברב' הוא כשידע הדבר לפי מה שהוא עליו וכאשר יושג על זולת מה שהו' עליו הנה זה טעות לא ידיעה עכל: והנה דעתו זה כנגד התורה והאמונה וזה שדעת התורה האמתית לפי מה שנר' במקומות רבים מתנה שהשי' יתברך יודע הפרטים מצד שהם פרטים ואם היה יודע מהצד שהם בו מסודרי' לבד לא ידע הפרטי' מצד שהם פרטים שזה הסדור הוא כולל לא חלקי אולם איך יתבאר היות דעת התורה מ"ש הנ' זה מפורס' ברוב המקומו' אמר בבינחס בקנאו את קנאתי הנני נותן לו וגו' וכן העונש שפרט במקושש ובמקלל ובענין פרעה ואבימלך וענין האבות ולבן הארמי והנביא בווח ואומר אני יי' חוקר לב ובוחן כליות לתת לאיש כדרכיו כלומר לכל פרט ופרט מאישי האדם ואמר המשורר אתה ידעת שבתי וקומי שהם ענינים פרטיים ולא יוכל לדעתם מצד הסדור לבד לאחותם בו דרך כלל לא דרך חלק וזה מאד הפליגו רז"ל בא' מחולין אמרו אין אדם נוקף אצבעו מלמטה וכו' יראה מזה היות הפעולות הפרטיות נודעות אצלו יתברך יוצר מה שהם פרטיות ויראה עוד היות דעתו כנגד האמונ' לפי שכב' יכחיש זה ידיעת הנבואה וזה ביטול הנבואה על זה האיש הפרטי והשפיע עליו הרוחניו' באופן שיגיד העתידות או ישלח לאותה מה להזהירם בהכרח כאמר שזה הנביא ידעהו השי' מצד מה שהוא איש ופרטי לא מצד הסדור המוגבל כי זה הסדו' לא יתן הודעת פרטי מה והכתוב אומר ואדעך בשם ואמר באברהם כי ידעתיו ובירמיהו בטרם אצרך בבטן ידעתיך וזה הפעולות הפרטיות שצוה לעשות לנביאיו כז' יבטל לפי זה הדעת והוא כרת גדולה בחק התורה כי בהסתלק טבע הפרטיות מידיעתו יתברך יבטלו כל ענייני התור' והנבואה הפרטיים והר"ל אמרו' מ"נ וז"ל והנה יתבאר שדעת התורה שהשי' יודע אלו הדברי' בדרך כולל לא בדרך פרטי מצד שאמ' היוצר יחד לבם ר"ל שהו' יוצר יחד לב בני האדם ומחשבותיהם בשימו אלו הסדורי' אשר נגרמים השמימי' שמהם יסודרו בכללם ובזה האופן הבין את כל מעשיה' יחד לא שתתלה ידיעתו בפרטי פרטי הנה א"ז שהבינו את כל מעשיהם הו בדרך כולל עכ"ל חלילה להאמין שזה דעת תורתנו אבל ראוי להאמין שידע הפרטי' מצד שה' פרטי' והתר הספקו' שהניחו לזו הסכנה הוא כיום הר"ב ח"ב פיו ובפ"כ אמר וז"ל ואם אות' אני אותו הו' שסבת כל מה שנכבלו בו כלם הו' שות יחס בין ידיעתו וידיעתנו וכו' עד אמרו ואין שתוף ביניה' כמו שאין שתוף בין עצמו

עצמו ועצמנו ואמנם הטעה הנה שתוף שם הידיעה כי השתוף הו׳ בשם לבד וההבדל
באמתתו ומפני זה התחייבו ההרחקות שנחשוב שהעניינים המחוייבים לידיעתנו מחוייבי׳
לדעתו עד כאן לשון הרב׳ ראה איך דחה מעליו כל הספקות וזה כי ידיעתו היא
עצמו וכאשר גבהה מדרג׳ עצמותו ממדרג׳ עצמותנו כן גבהה ידיעתו מידיעתנו ולזה
השתדלותנו לדעת מהחלק המגיע מחלקי האיפשר ולא יכריחנו הנה הו׳ בהשתדלותנו
לדעת עצמותו ובזה הדרך יתכן שידע הפרטים המתחלפים הבאות במספר קודם
היותם מבלי שישנה טבע האיפשר ומבלי שתשתנה ידיעתו בשנוי הידועים זהו דעת
תורתנו והנה למה שהרב ז״ל סמך דעתו על או׳ כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי
וגו׳ אבאר לך אותם הפסוקים שיש להם יחס עם זה הדרוש הנה הנביא רצה להורות
היותו יתברך יודע הפרטים ולסלק הספקות מהדרוש ראשונה הניח הקדמה צודקת
בעצמה והיא שהדבר היותר מבואר המציאות בעולם הוא עצמותו יתברך וז״ש דרשו
יי׳ בהמצאו ר״ל להיותו הנמצא היותר אמתי וכנגלה המציאות שבעולם ואמר קראוהו
בהיותו קרוב להורות שה׳ פונה לתפלת הקוראי׳ אליו באמת להיות השגחתו בפרטים
מצד שהם פרטים אמנם לפי שכבר יהיה נעדר האיש מזו ההשגחה אם מצד רוע
הפעולות אם מצד הפסד הדעות כמ״א יעזוב רשע דרכו ובהבא ואיש און מחשבותיו
ולפי שיצר לב האדם רע מנעוריו וכי יחטא איש לחברו ישנא לו ורוצה להנקם ממנו
לזה אמר שהשי׳ אינו כן אבל השב אליו ירחמהו וז״א וישוב אל יי׳ וירחמהו ואל אלהינו
כי ירבה לסלוח כלומר עם היות שהאדם נכנע בטבע לחטוא יותר הוא יתברך יכול
לסלוח מטבע האדם לחטוא ולסלק הספקות הנזכ׳ שהניחו בידיעתו יתברך להקישם
אותה לידיעתנו לזה אמר הנביא כי לא מחשבותי וגו׳ כלומר אל תערכו ואל תשוו
ידיעתי לידיעתכם כי אין ביניהם יחס רק שם הידיעה נאמר בשתוף השם ולזה אין
להפלא אם ידע הפרטים כי כאשר נמנע ידיעת עצמותו עם היותו נגלה כך נמנע
לדעת אופן ידיעתו איך היא ואמר ולא דרכיכם דרכי להורות שאין לו יתברך שום
הפעלו׳ ולזה לא יתפעל מחטא הרשע וצדקת הצדיק כמו החכמי׳ שיתפעלו ומאויביהם
במרותם ועצב רוחם ומאוהביהם בהפיק רצונם ואחר שהוא יתברך משגיח בפרטי
זה העולם ולא יתפעל מדבר אין מונע לאדם לשוב אל יי׳ ואמר כי גבהו שמים להורות
שיש הפרש בין ידיעתו יתברך לידיעתנו כהפרש שמים מארץ בגובה שהאחד במרכז
והאחר מקיף וידוע שהתחלפו׳ מרחק כזה יורה היותם נבדלים במין כי למה שהיו
השמים מקיפים והארץ באמצע מוקפת והיתה תנועת הגלגל סבובי׳ ותנוע׳ היסודות
ישרה נודע שהאחר ההוא בלתי האחר הזה אבל הם נבדלי׳ במין כי מהתחלף הפעולו׳
יתבאר חלוף הצורות בלי ספק וכן ידיעתו ית׳ נבדלת במין לידיעתנו וכאשר לא יתא׳
אמר לגשמים הנמצאים אצלנו ולגשמי העליוני׳ רק בשתוף כך ידיעתו וידיעתנו היא
בשתוף ולהורות היות השגחתו באישים ובפרטים הניח הקדמה מפורסמת האמת
מצד עצמה והוא שהטבע שברא האל לכבודו לא יעש׳ בטל כל שכן שהשם יתברך לא
יפעל לבטלה להיותו פועל שלם ואם נאמר שאינו משגיח באישי האדם הו׳ שידיעתו
תכריח אחת משני חלקי האיפ׳ נמצא שפעולות האדם הטובו׳ הם אם רעות בטלו׳ אחר

שלא ינמל ויענש עליהם והתורה ונביאיו לא בטל חס ושלום וזה שאמר כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים הורה שהגשם והשלג שסבת' האויר החם והלח או הקר והלח וסבתם הוא תנועת השמש ואולתו מהכוכבים כמבואר במאמר ראשון מאותו' עליונות ואמר שזה הגשם והשלג לא ימצא לבטלה כי הם באים לא' מה' תועלות או לכלם והם אם להשוו' הזמן היבש ולתקן רעתו ויש בזה מהתקון מה שלא יעלם ובפרט בבריאו' הגופים כמבואר לחכמי הרפואה וזה כ"א הרוה את הארץ הב' להולדת אבני' ומחצבי' כמו שנודע בספיר המתילד בתוך השלג הרב ומיני המתכות המתילדים בבטן הארץ בסבת הקיטור היבש או הרטוב כמבואר בספר המחצבים וזא והולידה הג' לתועלת הצמחים וזא והצמיחה הד' לתועלת הבא' הנזונים מהזרעים וזה אמרו ונתן זרע לזורע הה' לתועלת החי המדבר וזא ולחם לאוכל על דרך הו' ולחם לבב אנוש יסעד והורה שבזה הדבר הטבעי שהוא הגשם והשלג שהוייתם טבעית אין שום דבר בטל ואף על פי שפעמים יחשבו האנשים שהוא מותר ובטל ואמר שאין הענין כן אלא בא לתועלת כמו שאמרנו ואם זה התקון ימצא בפעולות הטבעיות כל שכן בפעולותיו הנבחרות שראוי שיהיו נקיות מכינו המותר והבטל ולזה אמר כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם והנה מלת ריקם נאמרת בלשוננו על הדבר הבטל כשתבינה כמ"ש לא תשלחנו ריקם ולא יראו' פני ריקם והתנ' ואמר דברי אשר יצא מפי כי מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אבל היוצא ממנו הוא הטוב המוחלט וכן נמצאו כל פעולתיו שלמות מבלי תוספת וחסרון וזה יקרא טוב ואם ימצא בפעולה הטבעית חסרון מה אין אותו החסרון יוצא מעצמותו יתברך בעצ' רק מצד המקבל וזה שהדבר שבלתי מגיע לתכלית הנרצ' ממנו והמבוקש בו הוא אם למיעוט היכולת בהגעת התכלית ההוא או לרבוי המעיקים המונעים הגעת התכלית ואמר שהוא יתברך יכול במוחלט וזה אומר כי אם עשה את אשר חפצתי ואין לי מעיק כלל וזה אמרו והצליח אשר שלחתיו אמנם בשסבר יוכל להעיק לכונה האלהית טבע המקבל הבלתי מוכן לשלמות או מחובר עם העדר אמר שלחתיו ולא אמר שלחתי כלומר למה ששלחתיו לעשות לפי טבעו אע"פ שכונתי שליחותי ירצה להשפיע יותר לו אם יוכל לקבל ע"כ פי' הפסוקי' לדעת הר"ס ברדום הזה ולייסב סברתו ועתה בני שמע בקולי איעצך בעקר הזה ובכל עקרי תורה האמין בהם תמ"ה כי אמרותיו אמרות טהורות נקיות מסוג השבוש ודבריו נכוחים למבין ברוך שהמציא שכל קדוש כזה המלמד לאדם דעת ׃

פרק ג'

ואחר שבארתי היות דעת הר"ל כנגד התורה ודעת הרב הכוזק אבאר לך מצד העיון שהוא חשב לברוח מליחס לו ית' ערך ידיעת הדברים מצד שהם פרטיים כדי שלא יכנדו לו טענות הפילוסו' ונפל ביותר רע ממנו וזה שהוא אמר שהשם יתברך יודע הדברים באופן היותר שלם שאפשר לפי שהו' ידעם מצד מה שהם מסודרי' בדרך ברור והגבלה וידע עם זה מצד שיש בהם מהי פשרו' מצד הבחיר' זהו מאמרו וידוע לאנשי לב שזה מאמ' סות' כפשו וזה שאמרנו שהוא ית' יודע הדברים כלם מצד מה שהם מסודרי' ואמרנו שידע עם זה מה שיש בהם מהאפשרו' מצד הבחיר' ב' מקבילי' לפי שאין בסדרו' המוגבל מקום להורא' הבחיר' לפי שהסדרו' הוי מגבל והבחירה

מותרים זה לזה כי מצד מה שהוא סדור יתחייב שיגיע סדרו מצד הבחירה נשאר אפ'
והמחוייב והאפ' מקבילים א"כ איך נאמר שהש"י יודע כל הדברים מצד הסדור המוגבל
והלא כבר ידע הבחירה ולא ידעה מצד זה הסדור למה שאין בו הוראה על בחירה
כלל אלא על חיוב נשאר אם כן שידע הבחירה מצד מה שהיא פרטית אחר שלא ידע'
מצד הסדור הכולל וזה הפך דעתו שאמר שלא ידע הדברים מצד שהם פרטיים ראה
כמה נבוכו דבריו ועוד שהוא אמר שהש"י יתברך יודע שהדברים הם אפשריים
כשאלהו ונאמר מאין ידע הש"י זה ודאי לא הגיעה לו יתברך זו הידיעה בזה האופן'
מצד הסדור הכולל כי הם מחוייבים מזה הצד לא אפ' אם כן מי הגיד לו שהם אפשריו'
אחר שאין לו יתברך ידיעה כלל רק מצד הסדור הכולל נשאר אם כן שידע זה
האפ' מצד האישים ואם כן כבר ידע דבר פרטי מצד מה שהוא פרטי והו האפ' המגיע
מצד האישים וזהו הפך דעתו ועוד יש קושי' על דעתו מה שלא יעלם וזה שהוא ברח
מלייחס לו יתברך חסרון ידיעה ולכן אמ' שידע הדברים מצד הסדור המוגבל וידיעה
כזו היא שלמה וכפל במה שפחד ופחד גומץ בלשונו בו יפול לא יוטל וזה שנשאלהו
ונאמר אם הסדור המוגבל המסודר הזה הוא כולל או חלקי אם יאמר כולל וידוע עד"מ
שכל איש הנולד במבט כך יתחייבו לו טובות כך או רעות ונשארו אותם הטובו' והרעו'
אפ' מצד הבחיר' האנושית ולא יגיעו א"כ ידיעתו ית' חסרה אחר שהיא כוללת לפי שאין
ידיעתו באותו הכלל ידיע' ודאי' אלא מסופקת אחר שאפ' שהבחיר' תבטל אותו החיוב
ולא יגיע וידיעה כזו חסרה ומסופקת ואם נאמ' הנה ידיעתו יתברך אחר שהיא מצד
הסדור המוגבל היא ידיעה שלמה לפי שזה הסדור לא ישחת חיובו מצד הבחיר' ואף כי
נשאר הדבר אפ' מצד לפי שחיוב הטוב או הרע יגיע עכ"פ ואף כי יוכל מתנו איש
בטוב בחירתו ואם כן אין שום ספק בידיעתו ית' ולא שום חסרון נאמר כי לפי שזה
הסדור הגיע מתסדר והיה המסדר יתברך וסדרו אמנם נמשך ונקנה מידיעתו ולא
יתהפך לפי שהוא יתברך אין ידיעתו קנויה מהזולת וכל זולת נקנה ונמצא מידיעתו
אם היה שהמציא זה הסדור המוגבל הכולל כל החלקים אם יפול מאותם החלקים
אחד הנה תהיה ידיעתו באותו הכללות חסרה לפי שאין בכל זולת חלקיו ועוד כי לא
ימנע מחלוקה או ידיעתו מצד הסדור היא ידיעה ברורה ודאית או לא אם נאמר
שהיא ידיעה מחייבת שיגיע אותו הסדור בכל כד לכל הנה תהיה ידיעתו בשהוא אפ'
מצד הבחירה שלא יגיע בטלה אם נאמר שידיעתו בשהו' אפ' שיגיע ושלא יגיע ידיע'
ברורה א"כ ידיעתו מצד הסדור תבטל אחר שהסדור ההוא מחוייב ולא תוכל לומר כי
ידיעתו מצד הסדור מחוייב ומצד הבחירה נשאר אפשריי וכבר יוכל להיות דבר מה
מחוייב ואפשרי בשני גדרי' מתחלפי' ולא יקרה מזה בטול כאמ' שהבטול לא ימשך ההנח'
הדבר מחוייב מצד הסדור ואפשריי מצד הבחיר' אבל אמנ' ימשך הבטול מהנחתנו בו
ידיעה אחת מצד אחר שאם נניח בו יתברך ידיעתו משני גדרים ימשך רבוי בידיעתו
וזה דבר בטל אם כן בידיעתו יתברך שהוא עצמותו ידע שהדבר מחוייב שיגיע וידע
שהדבר אפשרי שלא יגיע וזה בתכלית הבטול ועוד שאמר שהדב' הא' ימשך מתנו שני
דברי' מתחלפים משני גדרי' הוא כשהאחד מהם בעצם והשני במקר' כמו האוש שיחת'

בעצם

פרק שלישי מהמאמר שלישי

בעצם ויקרה במקרה אמנם אם נאמר שענינם בעצם יקרה מזה בטול לפי שיור׳ על
התחלפות הגדרה והדבר אמנם הוא אחד בהיותו לו גדרה אחת וידוע שהיות הדבר
מחוייב מצד הסדור ואפשרי מצד הבחיר׳ כל אח׳ מהם בעצם ואם כן לא יכלל מהתרבו׳
הידועים בחקו יתברך וזה דבר ברחו ממנו החכמים ליחסו לו יתברך שהוא וידיעתו
א׳ מכל צד ואין שם רבוי הידיעות בשו׳ צד חלילה ואולם אם יאמר שזה הסדו׳ המוגבל
חלקיו אם כן כבר ידע יתברך הדברים החלקיים מצד מה שהם חלקיי׳ וזה דבר ברח
ממנו והפך המונח על דעתו ועוד אם הוא יתברך יודע הדברים מצד הסדור המושכל
אשר להם בנפשו וזה הסדור הוא תמיד בענין אחד שלא ישתנה ואמרנו עם זה שלא
ישתלק טבע האפשר נמצא שבדבר אחד יהיו לו יתב׳ שתי ידיעות הפכיות וכל ידיע׳
מהם מסופקת אם תהיה כך לא אמתית ואמנם איך יתבאר זה הנה כפי מה שאומר
נניח שהוא יתברך יודע מצד הסדור שיגיע רעה לאומה מה הנה א״ת׳ הרע׳ מחוייבת
מצד הסדור שתגיע ולהיותו יתברך יודע מצד הסדור הנה ידיעתו בה היא מחוייבת
ואמרנו שהיא אפשרית מצד הבחיר׳ וגדר האפ׳ הוא לו הונח נמצא לא יקרה מהנחתו
בטל והנה יקרה בטול גדול מהניחנו זו הרעה אפשרית שלא יגיע אחר הניחנו אותה
מחוייבת שתגיע אם כן ידיעתו בו מצד הסדור שהיא מחוייבת שתגיע זה החיוב איננו
חיוב אמתי אחר שהבחירה תבטל שלא תגיע אבל הוא חיוב מסופק ומדומה והידיע׳
בנו כזו לא תאמר כ״ש בחקו ית׳ וגם אח׳ שלא ידע איזה חלק יגיע מב׳ חלקי האפ׳ הנה׳
ידיעתו באפ׳ היא ידיעה מסופקת וחסרה אם שהיא מסופק׳ למה שלא ידע ודאי החלק
המגיע ממנו ואם שהיא חסרה לפי שאפ׳ שיגיע החלק ההפכי המנגד לידיעתו מצד
הסדור ותשאר ידיעתו באותו הסדור ידיעה חסרה אחר שלא תמשך ממנה המחוייב
מצד הסדור ׳ ועוד להיות הסדור הזה הדברים הם מסודרים בו לא במוחלט בשכבר
נשארו איפשר מצד הבחירה הנה לא יכלל לפי זה הדעת מקבל הוא יתברך השנוי
חלילה וזה כי כשידע בנפשו שדבר זה מחוייב שיגיע ועד״ה הבחיר׳ תבטלהו ולא יגיע
כבר תשתנה ידיעתו לפי שקודם זה ידע בו שיגיע ועכשיו ידע בו ודאי שלא יגיע או
נאמר שהידיעה הראשונה היתה מחשבה או טעות יתעלה מאלו החסרונות עלוי רב׳
השכל האנושי כפי האפ׳ כ״ש מי שהוא נבדל מכל חסרון נכבד ית׳ שמו ׳ ועוד מבינו׳
דברי הר״ל סותרים זה לזה וזה שאמר שהש״י ידע הדברים מצד הסדור המושכל ובדרך׳
כולל לא בדרך פרטי כמו שבא׳ בפירוש ואמר בכר וז״ל ולזה יצוה הש״י ע״י נביאיו באנשי׳
שהם נכונים לבא עליהם רע שייטיבו דרכיהם בדרך שינצלו כמו שצו׳ צדקיה להשלי׳
עם מלך בבל וזה ממה שיורה שמה שידע הש״י מהעתידות הוא דבר ידוע לו שהוא׳
בלתי מחוייב שיגיע ואולם ידעהו מהצד שהוא בו מסודר עם ידיעתו שהוא אפש׳ שלא׳
יגיע מהצד שהוא בו איפשר עד כאן לשונו והנה זה מאמר סותר נפשו למי שיבינהו׳
לא יצוה הש״י ע״י נביאיו שהם אנשים פרטיים ויזהיר ויוכיח לאנשים פרטיים כמו
צדקיהו וזולתם אם כן כבר ידע אלו האנשים שיצוה ויוכיח או יצוה להטיב דרכיהם
כבר ידעם מצד מה שהם פרטיים לא מצד הסדור המוגבל כי זה הסדור לא ירשום׳
אנשים מה ופרטי מה ואמרו אחר זה שידע הדברים מצד מה שהם מסודרים הנה׳

דבריו

דבריו סותרים לדבריו ולא ירגיש · ועוד נשאל על דעתו זה מה הרויחה החכמ' האלהית לסדר סדור כזה בגרמים ובשכל הפועל באופן ידיעתו אותו אם לא קרן שהודעה במוחלט ולא תהיה הידיעה אמרו שלמה כמ"ש הנה אח'שא'ין הפרש בין חייב זה הסדר לחיוב האפש' שחיוב הסדר הז' אינכנו אמתי שיגיע מצד זה הסדר לחיוב האפש' כי חיוב הסדר הז' אינכנו אמתי שיגיע מצד שהבחיר' יבטלהו וחיו' החלק הא' משני חלקי האפש' אינכנו אמתי שיגיע מפני טבע האפשרות לא יובדלו רק מצד הכללות והייחוד שהסדור הזה הוא כולל והאפש' פרטי ומצד היותו כולל מחוייב סדורו ומצד האפש' הוא פרטי והוא יתברך ידע שיש בו טבע האפשרות מצד הבחירה אם כן כבר ידע הדבר הפרטי מצד מה שהוא פרטי אחר שידע טבע האפשרות וזה הטבע הו' לדבר מצד מה שהו' פרטי לא מצד מה שהו' כולל אם כן לא הרויחנו דב' בהניחנו ידיעתו יתברך היות' מצד זה הסדר המושכל וזה מבואר בנפשו · ועוד להיות הידיע' השלמה כשיודע הדבר כמות שהוא במציאות על בוריו הנה כבר ימצא דבר תבטל הידיע' האלהית או יסלק' מהיותה ידיעה וזה כי אם היה הוא יתב' יודע הדברים מצד הסדור ומחוייב שימצא כך מצד הסדור הנה להיות ידיעתו יתברך שלמה היה ראוי שיהיה במציאות כפי מה שיחייב הסדור ויהיה ההפך שהבחירה האנושית תבטל גזרת הסדור ולא תתחייב' הנעתה וידיעתו יתברך לא תהיה ידיעה אחר שהידיעה היא לדעת הדבר באופן שדרנתו במציאות ואם יתעקש ויאמר אחר שידע יתברך מצד הסדור הכולל שמחוייב' שימצא הדבר באופן כך הנה ידיעתו יתברך שלמה לפי שאם יתבטל מהיות כפי מה שיחייבהו הסדור לא יבא הבטול מצד הסדור רק מצד הבחירה וכבר ידע הוא יתברך גם כן אפשרות הדבר מצד הבחירה ג"כ · נאמר כי למה שהסדור הזה כולל היה ראוי שימשך חיובו לכל האישי' לפי שהגזר' כוללת ראוי שתצדק בכל אישי אותו הכלל וזולת זה לא תהיה כוללת ולפי שנמצאו אישי' רבים ינצלו מחיוב אותו הסדור בטוב בחירתם אם תהיה הידיעה בהם מצד הכולל ידע הדבר בחלוף מה שהוא במציאות וזה בטול לא יתכן · ועוד להיות אלו הגרמים מחייבים רעות מה בעת מה כפי דבוק והוראת מבטים כמו שידוע זה לבעלי האצטגנינות הנה אם היה הוא יתב' יודע ר'יקם הרעות מצד הסדור המושכל אשר בנפשו יתחייב מזה היותו פועל הרעות בעצם וזה דבר לא יאמינהו בעל זה הדעת ואמנם איך יתחייב זה הנה כפי מה שאומר אחר שיתבא' לנו היות ידיעתו יתברך נותנת המציאות לכל הדברים הנמצאים ויקנה ההשארו' להם · הנה אם ידע אלו הרעות המגיעות לנמצאות מצד הסדור המושכל שבנפשו וכבר ידע הטובות באותו הסדור גם כן תהיה ידיעתו בטובות וברעות שוה וכמו שפועל הטובות בעצם ימשך מזה גם כן שיפעל הרעות בעצם אחר שאופן הידיעה בהם אחד וזה בתכלית הגנות לבעלי התקוה ובעלי הדת וידוע שזה [illegible] לא יאותה לפי דעת הר"ם שהוא יאמת היותו יודע הפרטי' מצד שהם פרטים ואם כן ידע הרעות מצד מה שהם פרטיות ומזה הצד הם אפש' ואם הגיעו אליהם יגיעו מצד המקבל לא מצד יתברך אבל מי שיאמין שידע הרעו' לו מצד הסדור הכולל ומז' הצד הם מחוייבו' שיגיעו כמ' יוכרח לקבל היותו יתברך פועל הרעו' בעצ' ויש בו מהגנו' מה שלא יעלם ׃

פרק

פרק רביעי מהמאמר השלישי

פרק ד' והתבונן אתה המעיין תורת כן איך העירה על הדעת האמתי בזה באמרה ראה נתתי לפניך את החיים והטוב וגו' והשת כל אומר את החיים ואת הטוב לא אמר את החיים ואת המות ואמרו ואת המות ואת הרע ולא אמר ואת הטוב והרע ואחר כך לקחם כסדר הזה ואמר את החיי' והמו' נתתי לפניך הברכה והקללה כי פי' הקללה והברכה כאלו אמר ואת הטוב ואת הרע או כאמר שיהיה ענין בפני עצמו ונתמה מדוע לא זכר הטוב והרע כמ"ש החיים והמות ועתה שמע בקול פי' הענין יפה · דע שבזו הפרשה הורה לנו עשרה ענייניס כלם נכוחים למבין הא' הבחירה ביד האדם לרע או לטוב ועקר זה גדול ועמוד לתור' וזה אמרו ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב. הענין השני מה שבא להורותנו שיש לנו שני מיני חיים המין הראשון חיים זמניים השני חיים נצחיים וזה את החיים שאמנם כוון בזה לחיי הנפש והם החיים האמתיים כי השאר אינם כלום כי הם משותפי' לרשע ולצדיק כמות זה כן מות זה הג' שיש טוב אנושי אינו טוב מדומה אבל יגיע לאנוש מצד מה שהוא אנוש וזה ואת הטוב הד' שיש רע אמתי יקרא לאיש מצד בחירתו והוא הפכי לזה הטוב וזה ואת הרע הה' פי' מהו הטוב והרע כדי שלא תטעה בענינך היות טוב ורע מדומה וזה אשר אנכי מצוך היום לאהבה את יי' אלהיך וגו' ר"ל זה הטוב שאמרנו הוא טוב האנושי המגיע לאיש מצד שהוא משכיל לא בהמה בצורת איש והוא ההשתדלות בעניינים האלהיים וזה לאהבה את יי' אלהיך ולהיות הטוב והשלמות מגיע בג' דברים האחד בתקון המדות השני בפעול הטובות והשמירה הג' בהשגת הדעות האמתיות באר ג' ואמר ללכת בדרכיו כנגד הא' וכאמר' ז"ל מהו חנון וכו' וכנגד ההשג' מהשפעו לו' המגונות ופועל הטובות אמר ולשמור מצותיו ואמר ותקותיו ומשפטיו כנגד הג' ובאר כי בשלמות כזה יחיה החיים הנצחיים וירבה מצד הישוב המדיני שיסודתו תקון הפעולות ויתן לנפש ולגוף לכל אחד מהם הם יקחו חלקם חיים עם שיהיה לו יתרון נוסף על השלמות באי שיגיע לו מהטוב יותר משאר הארצות וזה וברכך בארץ אשר יי' אלהיך וגו' כלומר שמירת החוקים והמשפטי' בארץ תהיה סבה לשיגיע לו מהטוב בתוספת ורבוי מה שלא יגיעו לו כן בשמירתם בשאר הארצות לפי שאינו דומה עבוד אלהים בעבודה נבחרת ובמקום נבחר למי שעובדו העבודה ההיא בעצמה במקום שאינו נבחר שיש למעלת המקום רושם גדול בשלמות האנושי כמ"ש יעקב מה נורא המקום הזה וכבר ידעת מאמר ז"ל כל הדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר לתת לכם את ארץ כנען להיו' לכם לאלהי' ואמ' דוד על עצמו כי גרשוני היו' מהסתפח בנחלת יי' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכתב הרמב"ן בפרשת אחרי מות וז"ל והנה בח"ל אע"פ שהכל לשם הנכבד אין הטהרה בה שלמה בעבור המשרתים המושלים עליה וכו' עד אמרו והנה השם הנכבד אלהי האלהים בח"ל ואלהי הא' שהיא נחלת יי' וכו' עד אמרו שעקר כל המצות ליושבים בארץ יי' ולפי' אמרו בספרי וירשתה וישבת בה ושמר' לעשות ישיבת א"י שקולה כנגד כל המצו' שבתור' וכך היא תוספת דע"ז כו' עד אומר ותבין מה שאר"ול ירושלי' של מטה מכוון וכו' וכבר רמזתי לו בפסוק כי לי הארץ עד כאן לשונו ולז' אמר פה וברכך יי' בארץ כי כל ימי היות ישראל בארץ הגלות ישבבם הלקיים התורה

פראוי ולזה לא ישיגו השלמות המוחלט ולא יושגחו ההשגחה האמתית בלי הסתר פנים
אחר שההשגחה תהיה כפי השכל כמו שאמרנו · הו׳ באר מהו הרע שבסבתו יגיע
המות לאדם בחלקו הנכבד הוא הנפש מלבד המות הטבעי הקצוב לגופו ופי׳ שזה
הרע הוא העדר השלמו׳ האנושי הנרמז באות׳ לאהבה את יי׳ וכו׳ כמו שאמ׳ והאהבה
היא בלב אמר ברע שהוא הפך זה ואם יפנה לבבך כלומר תהיה פונה לבטלה ולא
תשתדל מה שעליך מוטל להשיגו וכמש בהשגת הטוב ללכת בדרכיו אמר ברע לא
תשמע שמי שנעדר ההשמע וההכנע בתקון המדות יהיה נעדר האהב׳ ושמיע׳ במעלות
השכליות אחר שזה תלוי בזה וכשם שאמר בטוב האנושי לשמו׳ מצותיו וחקיו כן אמר
ברע ונדחת והשתחוית וגו׳ ודע שמי שנטבע בטיט יון התאוות הגשמיות וגדורי
היצ״הר הוא העובד ע״ז באמת כמאמ״רז״ל ולא יהיה בך אל זר זה יצה״ר ואמר יעקב לבניו
הסירו את אלהי הנכר אשר בקרבכם ופי׳ הפסוק ואמר שבסב׳ נטות האדם לזה הרע
ישיגהו המו׳ הנכחי וזא״ הגדתי לכם כי אבד וגו׳ וספר שלא תקבול הארץ אות׳ בלכלוך
חטאם וזא״ לא תאריכון ימים על האדמה · זה׳ הוא להורות שאין למעלה ולמטה דבר
יכריח האדם על מעשיו אבל הוא בחיריי מוחלט עליהם וזא׳ העידותי בכם היום את
השמים ואת הארץ כלומר אתם עדי נאם יי׳ אם ידעתם הפך מה שאני אומר והוא
החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה וזה הפך האו׳ שהדברים מחוייבים מצד
הסדור המושכל ואפשרי מצד הבחירה והנה תורתנו תנגד זה הדעת ותורה שאין
בשמים וארץ דבר יורה שום הכרח לפעולות אדם כאלו יאמר אני מזמין אתכם להיות
עדים בדבר זה אמרו האמת ולא תכירו פנים במשפט הגורן אם יש בכם שום דבר
מכריח האדם העידו וענת׳ בי צדקת עדותכם ליום אחר כי יבא כל בשר לפניו לקבל
שכר ועונש על מעשיו לפי שהוא נשאר בחיריי עליהם מבלי שום דבר במציאות
יחייבהו שואף על פי שנאמר שהמערכה תחייב טובות מה או רעות מה לאדם בקצת
העתים אולי לא תחייב היותו צדיק או רשע או חכ׳ וחסיד כמשה בהלכו׳ תשובה פ״ה
וז״ל אל יעבור במחשבתך לומר זה שאומרי׳ טיפשי האומות ורוב גולמי בני ישראל שהקב״ה
גוזר על האדם מתחלת ברייתו להיות צדיק או רשע אינו כן וגו׳ עד הוא שאמ׳ ירמיהו
מפי עליון לא תצא הרעות ע״כ · ולדעת האומ׳ שהשי׳ יודע הדברי׳ מצד הסדור המוגבל
בשלהו ונאמ׳ אם אותו הסדור יחייב הצדיק והרשע או לא אם כה יאמר שיחייבהו אבל
נשאר אפשרי מצד הבחירה כנתק מוסרו׳ טענתו ונאמ׳ ואיך ימשך מה יוסר האלהי סדור
כזה לחייב העונש ולהכריתו על מעשיו ואחרון אים ימציאהו אם שדי יעות צדק להמציא
אותו ב׳ דברי׳ הפכי׳ בעצם היות האדם מוכרח במעשיו וימולם עליה׳ שאע״פ שהצדיק
והרשע כשאדו איפ׳ מצד הבחירה הנה הם מחוייבים מצד הסדור המושכל וידוע שעל
הרוב ימצא האדם מוכרח על מעשיו לפי שהאדם מורכב ויצרו נוטה בטבע לחטוא
עם המונעים שיסירוהו מדרך השלמות ועם טוב הכנתו להטא בל הרוב ימצא משבע
בחירתו מעוקל ואם הצדיק והרשע מחוי׳ מצד הסדור יוכרח לשני׳ הרע בסבת חוזק
המכריח וחולש׳ המנגד לאותו המכריח וכל אלו הדברי׳ יגונו בתלך בו כ״ש בחקירת שהן
אמתתיי׳ השופט אם יאמרו שהי׳ הסדו׳ הז׳ מחוי׳ לא צדק ורשע אב׳ הש׳ אינו יודע מי חטא

לו ומי עבדו ואם כן לא יעכש החוט' ולא יגמל העובד והיה כצדיק כרשע ותבטל התור' ואזהרותיה ושליחו' נביאי' וזה הבטולי' נמשכו להם בהכיח ידיעתו ית' שהי' מצד הסדור ואמרו שלא ידע הפרטים מצד היותם פרטים ויסוד דבריה' כלו בהקישם בין ידיעתו לידיעתנו ולזה באו לידי מבוכה ודבריהם בטלים ודעת הר"ם הוא דעת תורתנו הכודק חזקהו בשכלך ירא' יי' היא אוכרו הא' הרמוז הנה הוא שנפש האד' תחי' במותו ותשאר ונפש הרשע תמות בעודו בחיים וזא' החיי' והמו' נתתי לפניך איזהו המו' הכתון לפניו של אד' הוי או' זה נפש הרש' שבחטאו הי' מתה לפניו וצדיק אפי' במיתתו חי הזכי' פה ב' ההפכי' יחדו מה שלא סדרס כן ברא שו' את את' החיי' והטוב לפי שאז הורה לנו שהחיים הנכחיים יושגו בטוב האנושי ולזה הזכיר הטוב וחברו החיים וכן חבר הרע עם המות שהוא סבתו ועכשיו הורה לנו ההשארות וההפסד בעצמם לא בנתם והזכי' הברכה והקללה להורות שלמות ארץ ישראל על שאר הארצות כי כן יברך גבר ירא יי' בה מה שלא יתברך בארץ אחרת וזה למעלת המקו' כמו שאמרנו ' הט' היות ידיעתו יתברך הפרטים בלתי מכרחת אחד מחלקי האפש' אבל נשארו באפש' מוחלט תלויים בידי הבחירה האנושית וזה אמרו ובחר' בחיים ואמנ' אמרו למען תחיה אתה וזרעך הורה שאלו החיים הם הנותנים ההשארות הקיים ונכחי באים כמו שיתנו החיים הזמניי' ההשארות והתרמה במין וזה אמרו אתה וזרעך כי זכר צדיק לברכ' לו ולזרעו עד עולם : הי' הורה מהו ההשארות הנפשיי והמכוון בו ובאר שהוא הדבקו' בו יתברך לא בשכל הפועל כמו שאמר הפילוסוף וזה אמרו ולדבקה בו כי הוא חייך ואורך ימיך אולם למה שהדבקות בו יתברך הוא דבר ירחיקהו השכל כמו שאמרו ר"זל וכי אפשר לאדם להדבק בשם יתברך באר שזה הדבקות הוא על צד הדמיון והו' הדבקו' השכלי המושג לאדם בסבת האהבה השכלית והוא ההשמע וההכנע לעבודתו יתברך כמו שאמ' וזה אומ' לאהבה את יי' לשמוע בקולו ולדבקה בו כלומר שהאהבה בו ית' והעיון בתורתו והשמיעה בה שהיא קולו המיוסד בכו הוא סבת זה הדבקות שמי שישכיל בדברים האלהיי' ובתורה הוא הקרוב ליי' והסכל הוא המרוחק והנקנף ממנו יתבר' לא רוחק מקומיי רק רוחק מעלה ושלמות אשר היא הרחק והקורבה האמתי כמו שאמר מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך ואמר הכתוב אחר האזהרה בשמיעת חוקי התורה ועשייתם ואתם הדבקים ביי' וגו' אחר שקד' ואמר ועתה שמע ישראל שמע אל החוקים וגו' ותם פה בידיעתו יתברך הפרטים הוא האמת והשאר נשאר מעל ובטל :

פרק ה' ומפני שראיתי מהאחרונים מי שדבר בענין זה והוא החכ' הר' חסדאי והוציא הרלב"ג על שבוש דעתו ורצה לסתור טענותיו ולבאר שנפל בספקות יותר גדולות כמו שהביא כל זה בארוכה במאמר השני מספרו פרק ג' עלה בדעתי לבאר באור חזק שאין בידי הטענות שטען הר' חסדאי כח לסתור דעת הרל"ג סתירה מוחלטת ואמתית ושהסתירה האמתית לסתור דעתו בחזקת העיון הם אותם שטענו אנחנו כנגדו היא הלימה ומחק' ראשי טענותיו היא מחכה וחלפה רקות אחריו באשר כרע שם נפל שדוד ע"ז ומי יקימנו ואמשיך לך באור הענין באופן רחב למען ירוץ כל הקורא בו ' שתב הנזכר וזה לשונו ואמנם לפי העיון אומר שלא יכחש

מרוב ספקות בדרך שאחזו בה אבל נפלו בספקות יותר חזקות אם מה שלא יבא
מהספקו' למה שהו' מבוא' שהידיע' באופן שהניחוה לא תמלט מרבוי ידועי' ואולם ידועי'
בב"ת וזה מפני האחד שהידיעה השלמה בדברים היא כשיודעו בסבותיהם הקרובו'
והרחוקות ולזה הידיעה בדברים המורכבים מצד שהם א' תהיה שלמה כאשר ידעו
הפשוטים שמהם הורכבו להיותם יסודות וסבות למורכבים מהם אין נמלט אם כן
מרבוי ידועים כרבוי המורכב עד כאן לשונו בטענתו הראשונה · והנה יראה במעט
עיון שאין זה סתירה כלל על הרבינו לוי וזה שאמרנו שהידיעה השלמה בדברים
המורכבים מצד שהם אחד תהיה שלמה כאשר יודעו הפשוטים הנה זו ההקדמה
יכחישה הרלב"ג ויאמין הפכה שהידיעה השלמה בדברי' הוא כיודעו מצד הסדור שהם
בו מתאחדים ומזה הצד ישיגם השם יתברך לא מצד שהם פרטיים ודמות אליה' שמזה
הצד לא יתכן שיושגו כי אם בכח היולאני ואם יאמר כי היודע בהתאחדות המורכב
צריך שידע פשוטיו ואם כן אין נמלט מרבוי ידועים כשיבהו ונאמר שזה אמנם יצריך
למי שידיעתו קנוייה מהזולת לא למי שידיעתו מקנה הזולת אבל באותו הסדור הכולל
המתאחד אשר בנפשו ימציא הדברים וידעם מצד אותו ההתאחדות המקנה להם
המציאות ואם כבר ישארו פרטיים מצד עצמם ופשוטים וזה שהנבדל כמוהו יפעל
בכל מי שמוכן לקבל פעולתו מזולת שתהי' לו הסגה בחלק חלקי במה שהו' זה החלקי
וכל זה כבר תמצאהו בדברי הרל"ג אמר זה לראותו הנולד במה שיוכלו להקשות כנגדו
והרוצה להתחכם בקול דברים הרשות בידו אבל ראוי שיובנו הדברים על אמתתם ·
הטענה השנית כנגד הרל"ג ז"ל והב' שהיות הנמצאים בכלל הולכים מהלך השלמות
קצתם מקצת אשר בצד ההוא הם מתאחדים יתאמת בסוגים שקצתם שלמות לקצת
והמינים האחרונים שלמות להם כאלו תאמר שהצומח שלמות לדומם והחי לצומח
והמדבר לחי אבל במינים האחרונים לא יתאמת שקצתם שלמו' לקצת וזה שאין הסוס
שלמות לחמור ולא השור לכבש כמו שהאישים שהם עצמים ראשונים לא יתאמת בהם
היות האחד שלמות לאחר ולזה כשנניח הידיעה במינים האחרונים אין נמלט שלא
יתחייב רבוי ידועים עכ"ל · זו הטענה עם היותה בתחלת העיון חזקה אין התרה מתה
שיקשה אחר שהתבאר שהנמצא בכללו כאיש אחד לא זולת זה הנה יש בעולם בכללו
כח יקשור קצתו בקצתו ויסמור מיניו ויסמור אישי מיניו עד שבזה הציור יתבא' שהא'
אינם ברא וכאשה באחרונה הנה המיני' האחרוני' אע"פ שלא יתאמת בהם היות קצתם
שלמות לקצת הנה יתאמת היותם מתאחדים בידיעתו יתברך מצד הסדור הכולל
אשר לו ידיעה בהם ובידיעת אותו הסדור שהוא ידיעתו בעצמו ידע' וזהו ידיע' הדבר
מהצד היותר משובח שבו ולזה ידע יתב' המינים האחרונים ולא יתחייב שיהיו לו רבוי
ידועים · עוד אמר וז"ל והג' כשהונחה הידיעה מצד הסדור הכולל בנבדלים ובשכלים
הנפרדים שאישיהם נצחיים והם מתחלפים במין הנה מצד שהם מתחלפים במין אי'
מתאחדים בידיעה אם כן בהתחלף עצמיהם במין כבר תחייב רבוי ידועים ונאמר
שמהצד שהם מתחלפי' במין אינ' מתאחדי' אבל הוא יתב' אינ' בו מהצד שהם מתחלפי'
בין מהצד שהם מתאחדי' בידיעתו או נוכל לומר שמהצד שהם מתחלפים ידעם יתב'
מתאחדים

פרק חמישי מהמאמר השלישי

אתאחרי׳ וזה שסבת התחלפות׳ במין היה חלוף ההשכלה שיקר׳ להם מצד מה שישכילו
מעצמותו יתברך בשכב׳ יהי׳ המושכל הא׳ סבת החלוף למשכילי׳ רבי׳ כשיושכל על אופן
מתחלף וכמו שרצה ב״ר ואם כן סבת התחלפות השכלים הנבדלים והיותם נבדלים
במין אמנם היה חלוף ההשכלה שישכילו מעצמותו יתברך שאינה שוה בהם ואותו
החלוף יבדילם במין ולזה בידיעתו עצמותו ית׳ ידע כל השכלים למיניהם אחר שידע
שלא ישכילוה באופן שוה׳ עוד אמר וזה לשונו והד׳ שכשנודה שהשכלים הנבדלים
שלמות קצתם לקצתם ובבד ההוא׳ הם מתאחדים הנה הנפשות הנשארות שאינם
עלה קצתם לקצת אם ידעם אין המלט מרבוי ידועים ע״כ׳ הנה למה שראה זה הרב׳
בחולשת טענתו הג׳ והפרוכה אמר מה שאמר וחשב להנצל מקול הפחד ונפל שהפחת
ונלכד בפח השגיאה וזה שלפי דעת הר״ל בהשארו׳ הו׳ שהצלחתנו התכליתית היא קנין
אלו המושכלות שבכאן והם בעצמם המושכלות אשר בנפש השכל הפועל הנה אם כן
באותו הסדור אשר יש בנפש השכל הפועל באותם הנפשות ידעם השם יתברך והנה
תתאחדנה הנפשות בנפש השכל הפועל בשית׳ שהשכל הנקנה הוא א׳ במספר והנה
הר״ל תמנה מבאר זה מאמר ראשון פרק י״ג אמר שהידיעות האנושיו׳ תמנענה הולכו׳
קצתם מקצת מהלך השלמות והצורה איך ומה שיהיה וזה שהחכמה הראשונה מבואר
שעניניה שחלקיה הם קצתם לקצתם מהלך הצורה והשלמות והחכמות הרבות גם
כן הם קצתם שלמות לקצת ובהיות הענין כן הוא מבואר שהשכל הנקנה א׳ במספר
ותהיינה סבורות מתרבות בהתרבות הנושאי׳ והתחלפם באופן ההשכלה כמו שאמר
וכזה תתחלפנה מדרגות המצליחים חלוף רב וכל מה שהרב יותר אחדות מושכלו׳
לאחדות המושכלות שבנפש השכל הפועל היתה הצלחתו יותר עצומ׳ וזה באר הרב
באופן רחב במקום הנזכר ימצאון שם הנך רואה שאין דרך לתפיסת הר׳ חברא׳ להר״ל
אף על פי שהנפשות הנשארות אינם עלה קצתם לקצת אם ידעם הוא יתברך הוא
מצד התאחדותם. בנפש השכל הפועל וסדורם בו לא זולת זה ואין רבוי בידועיו מצד
סדרי החכמה האלהית הצלחת אלו הנפשות והשארותם כפי אותו ההתאחדות שיש
להם בנפש השכל הפועל וזה מבואר לפי מאמין השארות הנפש על זה הדעת׃ עוד
כתב ז״ל והה׳ שכאשר ידע הפרטים מצד הסדור שבגרמי׳ ובהם סדור מספרי כאלו
תאמר מספר הסדורים ומספר המעלו׳ כמו שנתפרסם זה וכו׳ עד אמרו שאין המלט
בשום צד מרבוי ידועים בב״ת׳ נשיב לזה ונאמר שאין לו ידיעה במספר האלה הפרטי
מצד שהוא פרטי אלא מצד שהוא כולל ולחלוקה ההכרחית שעש׳ הרב באמרו או ידע
אחר המספרים כלם או לא ואם ידעם אחר שהמספר יתוסף לאם שיתוסף הנה תהיה
שידיעה במספרים בב״ת זו החלוקה הטעיית וזה שהמספר יתוסף וכו׳ אמנם יהיה זה
במספר הפרטי לא בכולל שהכולל הוא מוגבל מצד הסדור באמרנו בהוייה שהיא
מוגבלת מצד הכללות ובב״ת מצד האישים כן המספר יתוסף תמיד מצד הפרטיות
ויהיה מוגבל ומסודר מצד הכללות כאלו תאמר כל ג׳ או כל ד׳ וידוע שבזה האופן יותר
הקשר החלוש והרעוע שקשר בטענתו השנית באמרו שכאשר ידע הפרטים מצד
הסדור שבגרמים ויהיה הסדור בזה לפי מצב הכוכבים בעת המולד והשליט והמבט׳

וכו' והוא מתחלק אל מה שיתחלק תמיד הנה יהיו הסדורים שמפאת הגרמים בב"ת אין המלט אם כן מרבוי ידועים כאמר אנחנו שהיות לגרמים השמימיים הסדור הכולל והיות להם החלוקה לבלתי תכלית הם שני דברים נבדלים אין שום יחס לאחד מהם עם האחר ולכן אף על פי שיתחלקו לב"ת לא יתחייב היות הסדור המסודר מהם בב"ת אבל הוא מוגבל מצד הכללות וזה שהחלוק לבלתי תכלית אמנם קרה לגרמים מפני היותם כמותיים והכמה יתחלק אל מה שיתחלק תמיד והוא יתברך יודע הטבע הכולל אשר לכמה במה שהוא כמה לקבל החלוקה תמיד אל מה שיחלק ולכן לא יחוייב מידיעתו זו שיהיו ידועים רבים לו לפי שהוא יתברך אמנם ידע לכמה מצד מה שהוא כמה לא הטבע הפרטי כי תהיה ידיעתו ידיעה חסרה וכבר נשמר מזה רבינו לוי בדבריו פרק רביעי מאמר שלישי · ועוד שהוא באר בזה הפרק שאין בכמה המתדבק גבולים בב"ת במספר לא בכח ולא בפעל ואולם העדר התכלית הנמצא בחלוקה המתדבק הוא בפעל החלוקה לא במספר החלקים שמספר החלקים שאי אפשר שיחלק אליהם הוא תמיד ב"ת אלא שזה המספר הוא נוסף אל מה שיתוסף וזה תמיד והמשל שכאשר דמינו אותו החלק לשני חלקים ויהיה החלקים ד' וכל חלק מהם יחלק לשני חלקים ויהיו החלקים שמונה ובזה יתוסף תמיד מספר החלקים אל מה שיתוסף עם היותם תמיד ב"ת במספ' ובזה האופן ידמה העדר התכלית אשר בחלוקה להעדר התכלית אשר בהוספת המספר וכמו שהמספר לא יתוסף לא בכח ולא בפעל אלא מה שהוא בב"ת במספר כן הענין בזו החלוקה אשר למתדבק ואולם שהמספר לא יתוסף בכח אל מה שהוא בלתי בעל תכלית במספר הוא מבואר משתי הקדמות האחת שכל מספר ב"ת לפי שכל מספר אם זוג ואם נפרד וכל אחד מאלו הוא ב"ת והשנית היא שהמספר אין לו כח בזו ההוספה על שיהיה דבר אינו מספר אבל שיהיה מספר יותר רב ממה שהיה ובהיות הענין כן הוא מבואר שאין למספר כח בזו ההוספה הבלתי כלה על שיהיה מספר בלתי בעל תכלית ומזה התבאר שאין במתדבק כח על החלקים בב"ת במספר ולזה הוא מבואר שאין בו כח על גבולים בב"ת במספר · הנה מכלל מה שאמרנו התבאר היות טענתו השנית בטלה ולא יתחייב ממנה היות בידיעתו יתברך רבוי ידועים בב"ת כי כבר בארנו שלא יתחייב מהניחנו החלוקה לבלתי תכלית שיהיו החלקים ולא הגבולים בב"ת במספר :

פרק ששי ועתה כבאר בטול טענותיו שרצה להוכיח שנפל בספקות יותר חזקות ואמר וזה לשונו שהם ברחו מליחס לו יתברך רבוי ידיעות ויחסו לו חסרון הסכלות שהוא' הגדול שבחסרונו' והנ' יחסהו לו בכל אחד מהג' ענינים בתכלית מה שאפשר אם הא' וכו' כבר התיר הר"ל עצמו זה הספק במאמר שלישי פרק רביעי וז"ל והוא מבואר שבשידע אלה הדברים על האופן שבארנו לא ישאר לו סכלות בידיעתם אבל ידעם בשלמות לפי מה שהם עליו עכ"ל · ואם בב' שאמר שלהיות חמר המספר רחב מכי יש וכו' הנה אם יאמ' שהוא ידע חמר האופ' מהסדר היות' שלם שבידיע' לא תהסד היותר חסר כבר הוסר הספק · ואם בג' שאמר הנה להיו' הדברי' המורכבי'

פרק ששי מהמאמר השלישי

כלם להם התלות וערוב בבחירה האנושית וכו' ויושב שהוא יתברך לא ידעם מצד מה שיש להם התלו' בבחיר' שמזה הצד לא תשלם הידיע' בהם אבל ידע' מהצד היות' משובח והוא מצד מה שהם מוגבלים ועם זה כבר ידע שהם אפשריים במה שיש להם התלות בבחירה האנושית וכבר ידע ירידת יעקב למצרים וכל הנמשך ממנה מצד מה שידע מזה בסדור הכולל אולם במה שהק' מהספקות הנשארות כבר התרנוהו למעלה הנה התבאר ממה שאמרנו שאין בכל מה שטען הר' חסדאי כנגד הרל"ג די לדחות סברתו או לבטלה אבל כאמר שהוא חזקו וקרנים מידו לו. שהמתווכח החושב לדחות סברת שכנגדו וטענותיו לא יולידו אותה הסתירה לחולשתם או לרוע בחינתם נשתה גבורתם כמעט יוסיף אומץ לאותה הסברא לשתו' אותה מתחלה ועתה במקומו עומד' על תלה והשגיאה המעטה בזה עולה זדון להכם חרשים ובפרט לאשר טענות כמותו' רקות ויקו לעשות ענבים ויעש באושים · וכן רצה לבאר הר' חסדאי שאי אפש' שתהי' לו ידיע' בפרטי' במה הם פרטיים והטענ' שהבי' לבא' זה כבר הכ' על קדקד' הרל"ג במאמ' שלישי פרק רביעי וזה לשונו ובהיו' העניין כן הו' מבואר שכב' יתכן בשי' שיהי' פועל את הדברים מזולת שישיגם בצד אשר הם בו פרטיים ואמנם ישיגם באופן יותר שלם הנה לפי זה לא ישכל יתברך דבר ממה שנשפע מעצמותו רק ידע כל הדברים בשלמות ובאופן היותר משובח בידיעה והקשו לא הוליד מה שכוון והעולה בידינו אחר העיון שאין בכל טענותיו דבר יבטל דעת הרל"ג או ילחצהו לחץ כחש' זולתי מה שאמרנו אנחנו כנגדו ובעבו' תהיה לי לעדה כי חפרתי את באר העיון הזה באר מים חיים ארחץ מקו' הטעות טעו בו הפילוסופים והמשכים אחרי דעתם ולכן נפלו ברשת זו טמנו ומקום הראוי להאריך אין אדם רשאי לקצר ובפרט בעיון הנכבד הזה שהוא חלק גמל מהשלמות האנושי ראוי לשנס מתני הזריזות להוציא לאור משפט צדק וללקוט מוסר מחדק · וראשונה ראוי שתדע הפרטי מצד שהוא פרטי יבחן בשני פנים : הא' השגת הידיעה בדבר הפרטי מצד שהוא פרטי רוצה לומר שאמנם יודע האש:כה ובעצמותו מצד הפרטיות הב' יודע הפרטי לא בעצמות מצד מה שהוא פרטי רק מה שקרה לו היותו פרטי יודע שהוא פרטי זולת מה שנודע ממנו מצד אחר יותר חשוב והנה המין הא' מאלה לא יפול בו יתברך למה שהשי' אינו יודע הפרטי' תחלה מצד פרטיות' רק ידע' ראשונ' ובעצמו' מצד המציאו' המשובח אשר להם עם היותו יודעם מצד שהם פרטיים נמשכים וקנויים מאותו הסדור הכולל אשר להם בנפשו ומאותו הסדור קנו המציאות הרמוז והיו פרטיים אם כן תחלה יקדם ידיעת אותו הסדור לידיעתו אותו המציאות הפרטיי אבל בו יתברך יתאחדו הידיעו' האלה ובידיעת עצמו יודע הכל מה שהוא הפך בידיעה האנושית שהדברים הפרטיים יודעו לו תחלה מהכוללים והשכל יפשיט אותו הפרטיות והאישית הקור' להם ויסיבם צורות כוללות ולזה כוון הרמב"ם באמרו מאמר ג' פרק כ"א וז"ל וכן העניין בכל הנמצא וייחוסו אל ידיעתינו וידיעתו יתברך וזה שאמנם אנחנו נדע כל מה שנדע מפני ההסתכלו' בנמצאו' ומפני זה לא נוכל לדע' מה שעתיד להיו' ולא מה שאין תכלית לו וידיעותינו מתחדשות ומתרבו' כפי הדברי' אש' מהם תושג ידיעת' והש"י אינו כן ר"ל

שלא

שלא ידע הדברים מצד שיפול הרבוי וההתחדשות אבל מציאות הדברים ההם נמשכת אחרי ידיעתו הקודמת המישבת אותם על מה שהם עליו אם מציאות נבדל או מציאות איש בעל חמר קיים או מציאות איש בעל חמר משתנה באישים נמשך אח' סדר לא יפסק ולא ישתנה ומפני זה לא יהיה אצלו רבוי ידיעות ולא התחדשות ושנוי ידיעה שהוא ודעתו אחת עצמו אשר לא תשתנ' ידע כל מה שהתחיי' לפעולותיו כלם ע"כ השקיפה משמי העיון וראה חכמת הרב איך רמז. ברבורו ההבדל העצום שיש בין השגת הדברי' הפרטיי' לו יתברך ולנו שאנחנו נשיגם ראשון ובעצמות מצד מה שהם פרטיים ורמוזים אליהם והוא יתברך ישיגם ראשונה ובעצמות מצד הסדור המושכל אשר להם בנפשו עם היותו יודע פרטיותם ולמה שלא בחן הפילו' זו הבחינה הנפלאה שלק ידיעתו בדברים הפרטיים וטען לזה ואמר שידיעת הדבר הפרטי אמנם יושג בדבר מה פרטי כמו החוש אבל הוא יתב' אין לו שום דבר פרטי אם כן לא ישיגם ומקום הטעו' בזה הוא שהשג' הדב' הפרטי וידיעתו ראשונ' ובעצמו' כמו כן לא ישיגנו בשום צד רק ידע הדברי' מצד הסדור הכולל לא מצד מה הם פרטיי' כלל ע"כ בהשפטו יצא רשע שהוא ית' ידע עצמו וידע הענייני' כלם מצד מה הם פרטי' לא שתהיה ידיעתו קנוייה מהם כמו שהוא באד' שידיעתו קנוייה מהפרטי' והאשיי' אבל ידיעתו מקנה המציאות להם ויודעם כמו שהם פרטיי' ואם השתדלנו לדעת זה כאלו נשתדל להיות אנחנו הוא והשגתנו השגתו א"כ הראוי למור' על האמת שיאמי' שלא יעלם מהש"י דבר כלל אבל הכל גלוי לידיעתו שהוא עצמו ושהמין ההוא מההשגה שקר שנדעהו אנחנו כלל ואו ידענו אנחנו איך הוא היה לנו השכל ההוא שבו יושג זה המין מההשגה וזה דבר שלא ימצא במציאות אלא לו יתברך והוא עצמו הנה הארכנו בזה להבדיל בין האמת ושקר למה שהוא עיון עקרי בחק הדת ודבר נכבד בשלמו' האנושי ונרמז במאמר ז"ל שהבאתי באומרם ורחמיו על כל מעשיו כתיב שאמנם הורו בזה המאמר והמעש' שעש' ר"י בההוא מינאה שאף על פי שנתן רשו' לגרמי' להרע או להטיב בעת מה אינו מוכרח שתימשך פעולתם על כל הפרטי' שגבוה מעל גבוה שומר הכללים והפרטי' שבידו הכל כעשה כרצונו וז"א לאו אורח ארעא כלומ' אין הדב' תלוי בחק אנשי הארץ לפעול פעולו' מטיבות או מזיקות על פי דבוק הכוכבים והשעות הידועו' כדי שודאי תימשך פעולתם לזה הפרטי הנרצה בהכרח לפי שיש משגיח בכללים ובפרטי' מצד שהם פרטים ובטל זה המשגיח הפעולה הראוייה להמשך לזה הפרטי באותו עת מצד טוב השגחתו בנמצאות וז"א ורחמיו על כל מעשיו כתיב ומצד אחר ראוי לשלם לסבול סבל גדול ולא יענים למצערים לו תכף ביד חזקה להתדמות אליו יתברך המאריך לעוברי רצונו כמ"ש והלכת בדרכיו וכן כתב הרב בחלק ראשון מאמר רביעי' וז"ל צריך שיהיו פעולו' הרחמנות וכו' ואמר בסוף הפרק תכלית המעלת אדם הדמו' בו יתברך כפי היכולת וכו' וז"א גם ענוש לצדיק לא טוב לפי שהמענים לאדם תכף שיחטא יורה תכונה רעה קבועה בו עד שירמה לאות תכונ' שתכף שיגיעו בהם ישכוהו והמדה האלהית הפך זה שמעביר על מדות בני האדם ומתנהג עמהם במדת רחמים ואינו נפרע מהם רק בארך הזמן כדי שאולי ישובו שאם יענים הש' לאדם תכף שחטא לא היה למין האנוש

קיום כלל כמ"ש אם עונות תשמור יה וגו' כלומר אם אתה יי' שומר לחוטא עת חטאו ומביא עונשו תכף מי יעמד לפניך שיכנס הכליון מכר עכסף ולא יהיה להם כנאי לשוב וכימצא העולם חרב אבל בהפך כי עמך מקור חיים היא הסליחה ותאריך לנו זמן טרם שיגיענו העונש ולזה האחי יתן אל לבו לפשפש במעשיו ולשוב ולזה תהיה יראוי וזה כי עמך הסליחה וגומר כי אם ישיגם העונש מאלך תכף חטאם מבלי שום בנאי לא יכירוך ולא ייראוך למה שאמרנו בלא עתם אבל עתה מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה :

פרק שביעי תנא משמיה דר"מ בשעה שחמה זורחת כל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם ומשתחוים לחמה מיד כועס כבר כתב לנו הרב ז"ל ע"כ שהקנאה והכעס יבא ממנו יתברך כפי התחייב הנענשים לא על הפעלות בשום פנים יתברך מכל חסרון וכן הפעולות כלם הם דומות לפעולו' הבאות מבני אדם על הפעליות ומכונו' כפשיות והם באות מאתו ית' לא מענין מוסף על עצמו כלל וכו' א"כ לפי אמרם פה כועס ר"ל ע"כ התחייב העונש מאתו יתבר' לחוטאי' לא שהו' ית' יתפעל בשום פנים כלל משום התפעלות שכל הפעלות רע ואין רע וחסרון בחקו יתברך והנה להיות השמש הפועל הגדול בהויות כמו שכר' לחום יטעו אחריו רבים מעמי הארץ ויחשבוהו לאלוה ולזה הזהירה התורה באומר' ופן תשא עיניך השמימה וגו' כלו' הנה למה שיתבאר מהחוש והשכל שהעולם העליון פועל בזה התחתון למה שתראה השפע הנמשך ממנו בהויות ובפרט השמש העושה רושם גדול במציאות אלו ההוים השפלים כמ"ש החכם האדם והשמש יולידהו האדם ואמרה התורה וממגד תבואות שמש ותראה הירח ג"כ יש לה ג"כ רושם בענין המימות ובענין השלים בשול הפירות כמ"ש וממגד גרש ירחים שעם היות שאין אורה חזק כאור השמש היא קרוב' יותר לארץ ולכן נמצא לירח רושם בהוספת הטבע המימיי עד שכבר נתב' בחוש תוספ' המים והלחויות בהוספתה וחסרונם בחסירונה ותראה גם כן שאר הכוכבים בהתחלפות ניצוצם עד שיאות ניצוצם אל שיתחיי' ממנו מה שראוי להשלי' מה שבכאן ובזה האופן היו הכוכבים פועלים ביסודות ומשמרים אותם בשווי ופועלים במורכב מהם וזה דבר מבואר למי שעיין במשפטי הכוכבים עיון מעט · וגם יראה שלפי שהיו הכוכבים הם החלקים העבים מבין שאר חלקי הגלגל ויותר מקשיי' וכאלו ההרכבה בהם כגלית לזה היו פועלי' בעולם הזה יותר משאר חלקי הגלגל מצד עצמ' זולת האור' לפי הסדר הטבעי שאינו דומ' פעולת הפשו' במורכב לפעולת המורכב במורכב וכאלו קונים שם הכח האחרון אינו בשא' חלקי הגלגל כענין בראו' אם' בעין ואם שרשו בלבו הדומה לאזור הגלגל עד ששם ייוחד המניע ולכן נקראו הכוכבי' עיני' ולדמיונם גם כן כמו שאמ' גם כן במרכבת זכריה באמרו שבע' כוכבי לכת שבע' המה עיני יי' וזה מה שהביא האנשים לטעות אחריהם לזה את את הכוכבי' אמנם אמרו כל צבא השמי' רבת בזה שאר הכוכבי' הקיימים אע"פ יש להם רושם בפעולו' השפלים כאלו תאמר דרך משל שיש לכוכבים הקיימים רושם ברוחו' או במטר או בטבע משאר הטבעי' בהיו' עם הם אחד מכוכבי לכת וזה ממה שלא יסופק לאח' מהחוקרי' בזה ויהי' מסכי' למאמ' רבותינו

אל אין לך כל עשב מלמטה וכו' ואומר בעבור זה תהיה נדחת לסבת הדמיון לעבד וזה אמרו והשתחוית וגו' שתחשוב שיועילוך או יזיקוך מה שאינו כן שאינך כמש' לקבל מה שיושפע ויתחייב מהם מטוב ועד רע להיותך מושגח מהש' יתבר' לבד הפך הכותיים שנמסרו לשרי מעלה וזה אמרו. אשר חלק יי' וגו' ואתכם לקח יי' ונתן ראיה על זה ואמר ויוציא אתכם מכור הברזל הפך המערכה כמו שאמר רבי אברהם ן' עזרא זו הי' כונת המאמר בשעה שחמה זורחת וכו' והנ' עתה בעונותינו הכל משתחוים לה אחר שנותי' לקניינים המדומים להשיג תבואות שמש ועזבו' הדברי' האלהי' וזו הסב' באור' גלותנו שבכל יום ויום אנו מכעיסי' אותו במעש' ידינו אין עושה טוב אין גם אחד ולולי רחמיו הרבי' כמעט היינו כלי' ישתבח המרחם היכול האמתי בעל כל אשר גמלנו יי' ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו אמן : תם המאמר השלישי ש"ל :

המאמר הרביעי

פרק א' וא"ר יוחנן משו' ר"י ג' דברי' בקש משה לפני הקב' ונתן לו וכו' עד ורחמתי את אשר ארחם אע"פ שאינו הגון הכונ' בזה המאמ' הו' באור אות' הענייני' שכללם פ' ראה את אות' אי ובארו לנו שמשה בקש מהש' ג' דברי' הא' בקש שיהיו ישרא' מושגחי' מאתו לבד וזה בקש שתשר' שכינה על ישרא' • וצריך שתדע הקדמ' א' אציענה לך קודם שאבא' לך הענין בשלמו' והיא זאת דע שההשגחה תהיה כפי מעלת המושגח עד שבמיני הב"ח תהי' בהם ההשגח' הטבעי' כפי מעלת' וחשיבות' שכל עוד שיהי' הב"ח נכבד השגיח לו הטבע כלי' לקרב המועיל ולרחו' המזיק באופן שתשלם אופן מציאותו כפי האפשר ולהיות האדם המדב' יותר נכבד משא' הב"ח עד שהוא תכלית' האחרון כמו שידע' לכן הושגח זו ההשגח' המעולה מהשכל הנתו' בו ואם זה בטב' מיני הב"ח ואיש"כ כל שכן שתהיה בהשגחה האלהי' כאותם המושגחי' ממנו ולכן להיו' מבח' המין ישרא' היו מושגחי' ממנו' לבד וזה החשיבות שים להם ליש' מאחר האומו' אמנם בא להם מכד האבו' ובפרט האב הראשון שהו' אברה' שפרס' מציאותו בעולם כמש ויקר' שם בשם יי' וגו' ומאש' יקר' נפשו בעיני הש' רצה שיעשה רושם בגופו כדי שיוכר שהו' שלו ומושגח מאתו לבד כמו שיצוה המלך לאחד משריו שאהבו שייחד עצמו במיני בגדים יקרים ותכשיטי מלכות כדי שיוכ' חשיבותו ומדרגתו בעיני המלך על כל השרי' אשר אתו וזה הרושם הוא המילה שזו הברית רומז לסוד גדול מסוד התורה ובאמצעותו יהיה האד' שלם וע"כ נאמ' לו התהלך לפני והיה תמים וההשגחה האלהי' ראוי שתדבק בשלמי' לא בחסרים ועל כן נאמר לו והקימותי בריתי ביני ובינך ובין זרעך וגו' להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך ואמר והייתי להם לאלהים א"כ יורה שקיום הברית הוא סבה להיותם מונהגים מאתו יתברך לבד וזו היא הסבה שמנעה התורה לערל שלא יאכל בקרבן הפסח להיו' הקרבן בא על יציאת מצרי' שהיתה לשם ע"י ההשגח' האלהי' וראוי שלא יאכל בו רק אות' שיש להם רוש' נכר שהם מיוחדי' לעבודתו ית' ומושגחים ממנו לבדו והערלה

פרק ראשון מהמאמר הרביעי

אמנם תורה הפך כונת הקרבן וזו היא הסבה בתשובת בני יעקב לא נוכל לתת וגו' לאיש אשר לו ערלה כלומר אין אנו רשאין מגדר השכל להתערב עם הערלי' להיותם הפך כונתנו האמתית ואם שמא נתערב בהם ימשך מזה חרפ' גדולה שנאהב את אש' שנא אלהינו ונכפור באמו' דעתנו ואין לך חרפה גדולה מזו כי הבזיון דבק עם הנפש וא"ב אחר שמכלל מ"ש התבאר שישראל מושגחי' מאתו יתברך לבד כמ"ש מה זה שבקש משה שתשרה שכינה על ישראל והלא כבר הובטח אברהם ע"ה בשעה שנכנסו' בברית מילה שיהיה מושגח מאתו ית' הוא וזרעו ולא היה צריך משה לשאול מה שכבר נתן לאברהם כמ"ש ז כשיב ונאמר הן אמת שהאבות הובטחו בהשגחה האלהית היות דבקה בם ובזרעם ומקור משך זו ההשגח' היה אברהם שהוא האב המתחיל הברית ובינו ובין זרעו אחריו ובו התחילה ההשגחה האלהית להראות כמ"ש כי ידעתיו ונתן טעם להיות ההשגחה דבקה בו למען אשר יצוה וגו' כלומ' הוא היה המתחיל להודיע הייחוד לקיים האמונה ולהסביר זה הדעת אחריו ולמשוך בני האדם לדמות אליו בדעות ובפעולות כמ"שה א"ג שבר ממעלת אברהם וגבולו הגדול באהבתו יתברך עד היכן הגיעה לא לתקות גמול ולא לפחד עונש עד שנאמר לו עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה וזה תכלית התורה כלה בכל מה שכללה אותו מצות עשה ול"ת והייעודי' והספורי' אמנם הוא דבר א' והוא יראתו ית' כמו שנתפרסם במקומות רבים ממנה אמנם עם היות שאברהם הובטח בזו ההבטחה מהשיעור' המעולה הו' וזרעו הנה היית' ההשגחה בתנאי' הקשר ודבקות הברית כלו' שכל זמן שזרעו יקיים הברית ויעשו פעולות מורו' בהוראת הברית יהיו מושגחים מהש"י אבל אם יפעלו פעולות מורות על שבוש הדעות הפך הוראת הברית אין ספק שההשגחה תסתלק מהם לגמרי והנה בגלות מצרים שהיו משוללים מכל שלמות היו נכנסים בבריתו של אברהם ועם היות פעולותיהם מגונות לא מאסם וגעלם כי לא נתן להם עדיין תורה תשלימם גם כי הגלות מנעם מהשכיל פעולות יי' שמי לו לעבד בטורח שמום אדוניו איך ישתדל בטורח שני אדונים קשה ולכן היה בלתי אפשר להם לעבד האדון האמתי ואדוניהם הנכחי הוא השם יתברך ולכן ריחם יי' עליהם וזכר להם הבטחת אברהם וז"א וירא אלהי' את בני ישראל וידע אלהים כלומר ראה אותו הגלות הקשה שלא יוכלו להשכיל ממנו כי אם על צד ההשגח' האלהית הקדומה המובטחת וז"א וידע אלהים ולפי שראה אותם חסרי' במדו' שהיו רעי התכונות והפעולות ורעי הדעו' ממה שקנו מהפסד דעת מצרי' מבורך שלא היה להם דת תשלימם ראה להוציאם משם ולתת תור' להם תשלימם ותתקן שני מיני חסרונם באופן שפעולותיהם ודעותיהם יסכימו עם הברית הקדום הנרשם בגופם מזמן אברהם ועד עתה וכמו שנכנסו באותו הברית דור אחר דור כן יכנסו בברית התורה לדור דורים וברית התורה איננו ברית אחר נבדל מהא' וזה שא' ימשיך תקון הגוף והנפש וזה הב' ישפיע גם כן תקון גוף ונפש אם כן הא' כלל והשני פרט ולכן נאמר בא' והיה תמים ובב' נאמר תמים תהיה עם יי' וגו' להורות שהכונה בב' א' ובא' נאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך ונאמר בב' למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים והקדים תחלה ואמר לעברך בברית יי' אלהיך והעברה

הא כונת הקיום ונתן הסבה התכליתית בקיום הברית הזה וזה״א למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים וכמו שברית המילה היתה לנמשכים אחריו כמו שאמר זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך וגו׳ ובאר צורך קיום הברית הזו להם והצורך הוא לתקן גופותם ונפשותם אם תקון הגוף בהקנותם המדות הטובות ותקון הנפש בהשכילם הדעו׳ האמתיות וז״ש כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים וגו׳ ותראו את שקוציהם וגו׳ פן יש בכם וגו׳ והודיע העונש הגדול שיש למוציא עצמו מכלל הברית הזו לימשך אחר היצה״ר ותאוותיו באופן שהאמר שלו יפסיד נפשו וזה״א למען ספות הרוה וגו׳ קרא לאמר ונפש הבהמית רוה להיות שוקת וחלקה רויה מתוגי׳ אמריים ומעיינים מוחשים וקרא לנפש השכלית צמאה להיות מתעלפת בצמא לשמוע דבר יי׳ ואמר שאיש כזה אין לו תקנה אבל יפסד בגוף ונפש והודיע שדין הכלל יהיה כדין הפרט ושהפרת הברית תהיה סבת חרבן ארצם וטלטולם מדחי לדחי עד שיתמהו הגוים על זה ויאמרו על מה עשה יי׳ ככה והודיע שמרוב החרבן והכלייה שימצא כשיראו האומות זה ישאלו שני דברים א׳ על מה עשה יי׳ ככה שחרבן כזה ודאי לא היה במקרה אבל יש סבה גדולה עליו הב׳ שנודע לכל היות רחמיו על מעשיו וכבר יהיה נפלא בעיניהם אף על פי שיש סבה קדומה על זה האבדון מה היא הסבה שהוא יתברך חרה חרי גדול כזה אחר שדרכו לרחם על החוטא והשיב על זה כי טבע חטאם כן חייב להיות היותר מגונה שבעולם ובפרט לישראל שיהיה גמול רחמיו יתברך ובפלאותיו בעל כל אשר גמלם וזה״א על אשר עזבו את ברית יי׳ אלהי אבותם שכרת עמם בהוציאו אותם מארץ מצרים כלומר שגמלם טובה כזו הוציאם מעבדות לחירות והם כפויי טובה הפרו ברית יי׳ ואין לך נבלה כזו זה נתינת טעם למה שאמר מה חרי האף הגדול הזה אולם למה שתמהו על מה עשה יי׳ ככה אמר כעונה על דבריהם וילכו ויעבדו אלהים אחרים וגו׳ ולא חלק להם למה שמעלת ארץ ישראל מחוכה לארץ גדולה עד שאמרו בה״ שם מטה כנגד בית המקדש של מעלה והסבה שההשגחה דבקה בה יות׳ משאר חלקי היישוב כמ״ש תמיד עיני יי׳ אלהיך בה ימשך מזה שעון ע״ז עם היותו חמור בכל מקום יותר נחשב לחטא פלילי בארץ ישראל מבחוכה לארץ וזה לסבת קדושת ארץ ישראל כאלו אין טבעה לסבול עובדי ע״ז כמ״ש ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי ויהיה פי׳ הכתוב וילכו וגו׳ אותי עזבו מקור מים חיים וילכו אחרי כחות אלהי׳ אחרי׳ עזבו העלה בעבו׳ העלול ואם תאמ׳ שיש בהם כח להשגיח עליה׳ להרע או להטיב לא כן אבל הם אלהי׳ לא ידעו׳ ר״ל לא ישגיחו בהם בשו׳ דבר אם כן פעל העבודה להם הו׳ לריק בלא תועלת ושמ׳ תאמ׳ אולי טבע הארץ יחייב לעבד׳ כי ממשל׳ או הכחו׳ בה דע שאין ממשלת׳ וכחם אלא לאותו המקו׳ שלא חלק לשו׳ אומה רק כל הקודם זכה בו אבל ארץ ישרא׳ אינה כן שמתחלת הבריא׳ חלקה יתברך לישרא׳ כמו שא׳ מתחלת ר״י לא היה צריך להתחיל התור׳ וכו׳ וזה אמרו ולא חלק להם ר״ל המקו׳ שלא חלקו לשו׳ אומ׳ הו׳ להם ר״ל לשו הצוהו והו׳ חוכה לארץ ושם ממשלתם ועל כן אמרו כל הדר בחוצ׳ לארץ כמי שאין לו אלוה והבן כוונת מאמ׳ ר״י במאמ׳ איך בינך מה שכוונו הנחנו כאן וזה שלהם

פרק ראשון מהמאמר הרביעי

אמונת החדוש שלא בא עליה החדוש כמש׳ בא באחרותו יתברך ושאינו גוף אבל צריך שיאמין החדוש דרך קבלה כמשה שאין מופת על חדוש העולם ולא על קדמותו שאם היה מופת על קדמותו היינו צריכים לבאר כונת הכתובים באופן שלא יחלוקו למופת כמש וראוי שיפורש כל מה שבא עליו המופת ויודע שיש לו פירוש בהכרח אבל אחר שהאמונה בו דרך קבלה לבד לא דרך מופת נקח הפסוקים כפשט׳ וכן היה קשה לר״י טעם פתח בבראשית לפי שהתחלות אלו חכמ׳ שתהיה ראוי שתהיינ׳ מפורסמות לבעל אותה החכמה והנה זו ההתחלה במעשה בראשית לתורה שהיא חכמתנו היא נסתרת מאד מהעיון מי ימצאנ׳ ולכן תמה ואמ׳ שאם בא להורותנו חדוש העולם יתחיל מהחדש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה ובה יתקיים ג״כ חדוש העולם בסבת הנפלאות כמו שיתבאר בתקומו והיה די לנו בזה וכמש בי׳ הדברות כי ששת ימים וגו׳ ומה לנו בענין ארבע נהרות וג״כ ואדם וחוה כל אלו הענינים עמוקים מאד אחר שחדוש העולם לא התב׳ במופת די לנו דרך קבלה לבד ומדוע התחילה התורה בזו ההתחלה העמוקה מגדר החקירה אף כי יש מחלוקת עליה שאפילו יכחישהו ותי׳ זה הקושי באו׳ משום כח מעשיו וגו׳ רצה בזה שלמה שתכלית ישרא׳ לצאת ממצרים ותת להם ז׳ גוים הוא קבלת התורה ובנין בה״ב ואם המאמינים הקדמות מכחישים זה ואו׳ כי לא יי׳ פעל כל זאת לפי שהעולם קדמון ואא שישתנ׳ דבר מטבעו בשו׳ כר ויאמרו שיציאת ישר׳ ממצרי׳ בדרך מקרה ויכחישו הנפלאות ואו׳ שלקיחת ישראל ארצות שבעה גוים הוא פעל לסטים אין זה מפני עליון ויכחישו קבלת התורה וישראל משיבים כנגדם שהעולם מחודש ויי׳ בראו שבידו לשנו׳ הטבע והוא יתברך משגיח באנשי המעלה להנחילם נחלה היותר חשוב׳ בארץ שהם הראויים לה לכן ישימו תכלית יציאתם ממצרים קבלת התורה וכבוש הארץ ובנין בה״ב וכל אחד מאלו יש להם תכלית אחד בעצמו שבשעת בריאת העולם בהנחל עליון גוים חלק זו הארץ לעם הנבחר הוא ישראל וייחד׳ להם וכן אמר הרמב״ן בפרשת נח ז״ל ודע שארץ כנען לגבולותיה מאז היתה לגוי היא ראויה לישראל והיא חבל נחלתם כמש בהנחל עליון גוים וגו׳ יצב גבולות עמים למספר בני ישראל אבל נתנה הקב״ה לכנען מפני היותו עבד לשמרה לישראל כאדם המפקיד נכסי האדון לעבדו עד שיגדל ויזכה בנכסים ובעבד ע״כ׳ ולהיות אם כן אמונת החדוש שרש לתורה באומנ׳ הקדמו׳ תפול התור׳ בכללה כמש לכך פתח בבראשית כמו שנזכ׳ הבי׳ שיקרים היסוד לבנינו כן הקדים החדוש כי הוא יסוד תורתנו להיות ראשית המחשב׳ אחרית המעשה ואחרית הענין ותכליתו הוא התורה וכבוש הארץ ובנין בית המקדש וכל הדברים האלו מיוסדים על אדני החדוש ולכן היה קור׳ בפתיח׳ התורה וזו כונת ר״י במאמר אם כן מכלל מש יתבאר שא׳ מתחלת בריאת העולם נתיחדה להיות נחלה לישראל אמנם שאר הארצות לא נתיחדו לאומות מיוחדות רק כל הקודם זכה וזאת ולא חלק להם כמש ואחר שנתיחדה זו הארץ לישראל וזו האומה מיוחדת בהשגחה האלהית יותר מאלה כמש אין לשום אומה זכות בה עם היותם מחזיקי׳ עליה אבל זה דומה כמי שמחזיק בנכסי חברו שלא כדין שאין חזקתו מועילה כלום והן היום שישראל מגורשי׳ ממנה ויגל יהודה מעל אדמתו על אדמ׳ ככר העם היושב בא״י כשוא עון לא זכו להיות

להם

להם כמכירה פסוקה עולמית אבל יש להאמין שתשוב הנחלה הזו אל עמה ואלו היה
כמו שישוב היסוד למקומו הטבעי בסור המונע אין להתיאש להאמין זה באור' גלותנו
אם יתמהמה' ביאת משיחנו כי בא יבא אבל זה דבר נסתר' ונעלם ממנו וגלוי לפניו ית':
והו שסיים ואמר הנסתרות ליי' אחר שאמר ויתשם יי' מעל אדמתם אמנם אות' לעשו' כל
דברי התורה הזאת בא להורותינו נצחות התורה וכי לא תשתכח בשו' זמן שאמר עד
עולם ואמנם נקוד על לנו ולבנינו להורות כי לא כל הבני' שלנו יזכו לזה כי רבי' יצאו
מכלל ישראל ויכפרו עקרי התורה לאורך הגלות ואמנם באות' באף ובחמה ובקצף
רמז לג' גליות גלות בבל יון ואדום ולפי שזמן זה בגלות ארוך כנהו בקצף גדול
כמש ירמיהו קצפת עלינו עד מאד אמנם אף על פי שהקצף גדול קץ שם לחשך וזה
אמרו השיבנו יי' ונו' כלומר איך צריך רק להסיר המונע שהוא הקצף הבא למרי קדם
ותחליפהו ברצון ואנחנו בלי טורח כלל נשוב אליך בלב שלם כמו שישוב היסוד אל
מקומו הטבעי בקלות בסור המונע שהכריחו ומנעו זמן מה לבלתי ישוב למקומו כן
אנחנו עם היות עונותינו מנעו אותנו משוב למקומנו וארצנו הנה בהעתר יי' לנו ישוב
המונע וקל מהרה ישוב לאיתן ממשלתנו מצד התאוה והנטייה שיש לנו לעמוד בא"י כמו
שיש ליסוד נטייה למקומו הטבעי וזו הסבה אצלי שאמר הש' לאברהם לך לך מארצך
ונו' ותמצא שאמר הרמב"ן באותה פרשה שכל מה שאירע לאבות סימן לבנים א"כ זה
הדבו' הנאמר לאברה' יכלול לכל ישרא' ולא הזכי' הכתוב שהראהו הארץ ולא שיגיד לו
איזו היא ואנה ילך והו' מעצמו הלך לארץ כנען מפני שטבעו השלם הטהו ללכת לארץ
שלמה וזש ויצאו ללכת ארצה כנען כי כאשר יש לכל יסוד נטייה טבעי' למקומו הטבעי
כן יש לכל איש נטייה טבעית להתחבר אל השלם והאחר ואברהם התאוה ללכת לארץ
ישראל ולוט התאוה להתחבר עם אנשי סדום לאחרונו כמש ויאהל עד סדום וכאלו
טבע נטייתו העירהו ללכת לארץ כנען המיוחדת לו מן' ימי בראשית ורצה השם ית'
שיוליד בה ליצחק לא בח"ל ונוהו להעלותו עולה לו ית' להורות כי כשם שהעולה כלה
כליל לגבוה אין חלק לכהנים ולבעלים בה כן זה הבן הכולל כל ישרא' יוצא מחלציו
כלו ליי' אין בו חלק שר משרי מעלה וזה ויקרא אברהם שם המקום ההו' יי' יראה' כלומר
ההשגחה על זה הבן והיוצאי' ממנו הנקראי' זרע ברוכי יי' אמנם תלויה באל ית' לבדו
המושל בא"י ומשגיח בבן הנבחר וירצה בעניניו כלם באופן שיהיה נושע תשועת
עולמים אמנם בחירת זה הבן על כלם להיותו שלם ומיולד בקדושת הגוף אחר שקבלו
אביו עליו ועל זרעו המילה אמנם ישמעאל לא נולד בקדושה כזו ולכן היה ראוי
יצחק להקרא על שם האב הנכבד יותר משאר הבני' והיה ראוי לאב הנכבד להתיחש
לו ובזרעו וזהו שנאמר לו כי ביצחק יקרא' לך זרע ולו לבדו יאות ירוש' א"י הקדוש' שנולד
בקדושה ולו יאות היות מושגח מאתו יתברך שהוא קדוש שכפי שלמות המושגח תהיה
שלמו' ההשגח' והמשגיח וגם כן שלמו' המשגיח ראוי שיזכר ויעשה רושם במושגח וזה
והתקדשת' והייתם קדושי' כי קדוש אני יי' אלהיכם כלומר אם תרצו להיותכם מושגחים
ממנו ראוי לכם שתדמו הכורה ליוצר' שתהיו קדושי' כי קדוש אני ומלת קדוש הנאמ' על
הפרש' וההבדל כמש' אם כן בהבטל היחס והדמיון שבין המשגיח והמושגח תסתלק

ההשגחה

פרק שני מהמאמר הרביעי

המשגיח ובפרט כשיעשה המושגח פעולות כסברו מורו׳ הפך אשר בהשגיח והכ׳ בעת
עשות ישראל העגל שהוא החטא היותר מגונה בעיניו יתברך כש״ה חח״פ לנו׳ וז״ל דע
שאתה כשתסתכל בכל התורה ובספרי הנביאים לא תמצ׳ לשון חרון אף ולשון כעס
וקנאה אלא על ע״ז לבד ולא תמצא שיקרא אויב יי׳ או שונא או צר אלא עובד ע״ז א״כ כל זמן
שישראל נמשכו אחרי ע״ז היו אויביו יתברך הפך אברהם הנקרא אוהבו כאמ׳ אברהם
אוהבי א״כ פעולתם זו לא תסכים עם בריתם אבל תנגד לו ומזה הצד ראוי שתבטל
ההשגחה מהם אחר שהסירו הדמיון שבין המושגח והמשגיח ההשגחה א״כ בטלה
והיחס ההו׳ הו׳ הברית והסרת היחס הוא הפעולה הנפסדת המורה הפך כונת הברית
ולזה בקש משה שאף על פי שיחטאו אי זה מין מהחטא שיהיה אל יעזבם באופן
שיסתלק השגחתו מהם לגמרי מכל וכל אבל ירחמם יכבוש עונותיהם באופן שישתו׳
כללותם ויהיו נעדרים מהנפסד ואף אם יהיו כלים באים יהיו קיימים במין וזה בקש
שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו שנאמר פני ילכו וזו הסבה שנשמרו ישראל ולא אבד
זכרם מני ארץ בארך הגלות והצרות שעברו עליהם שלא שמר׳ רק ההשגחה האלהית
הדבקה בם לשמור כללות האומה ולא ימחה שם ישרא׳ עוד מהעולם אף על פי שחטאו
לפניו פעמים אין קץ לא כלאם ביד פשעם לכלותם עד תומם אף על פי שהיו ראויים
לכך לרבוי עונותיהם וכו׳ לסבת שהוא יתברך הבטיח למשה שלא יסתלק השגחתו
מהם לגמרי ואף כי יהיו רעים ליי׳ וזש הנה אנכי כורת ברית וגו׳ והברית הזה אמנם
בא לקיים מה שנתן למשה שישרה שכינתו עליהם אפי׳ בעת חטאם ולא יעזבם שיהיו
אובדים לשעתם וזהו ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים והמיאום הוא
הסתלק השגחתו מהם מכל וכל ונתן הסבה ואמר להפר בריתי אתם והוא הברית
הנז׳ בפסוק הזה הנה אנכי כורת ברית שכבר הזכיר תחלה ברית האבות באמרו
וזכרתי את בריתי יעקב וגו׳ ובאר שאף על פי שיזכור להם ברית אבותם עם כל זה
ראויים לעונש לפי שפעולתם הנפסדת הפר׳ הברית ההו׳ ובטלה היחס שבינו יתברך
ובינם וזה שאמר יען וביען במשפטי מאסו אם כן שזה הברית הוא על תנאי וכל זמן
שיבטלוהו אינם בעלי ברית אברה׳ אח׳ שלא יעשו מעשיו אמנם מה שהכילם מהכליון
והאבדון הוא הברית שכרת עם משה ועליו נאמר להפר בריתי אתם ואמנם אמרו
וזכרתי להם ברית ראשונים הוא כמוסיף טענה וסבה שלא יענשם כליון וזה מצד שהם
ראשונים בברית לשם יתברך רוצה לומר שלא כרת ברית עם שום אומה רק עמהם
ומצד שהם ראשונים בבחירה לו יתברך ובברית ראוי לו שיזכור אותה הקדימה
והראשונות באהבה ולא יכלם ואף כי יהיו ראויים לכך מצד עצמם כמו שאמר הנביא
דומה לזה זכרתי לך חסד נעוריך וגו׳ כי כאם ידרוש הבנו׳ היות׳ משובה הכ׳ ראוי שיהי׳
הנבחר אצלו קיים ונרצה באותה הבחירה הראשית והקדימה הרצונית מעולם כל
שכן בבחיר׳ גלויה ומפורסמ׳ כזו הנעש׳ לישרא׳ בתסו׳ ובמופתי׳ וזהו אמרו אש׳ הוצאתי
אותם מארץ מצרים לעיני הגוי׳ הורה בזה שני דברים אחד הנפלאות שעשה בעבור
וזה אש׳ הוצאתי אותם מארץ מצרים הב׳ הפרסו׳ ברצון והבחירה הזו הנעשי׳ מהקב״ה
לישרא׳ וזה לעיני הגוי׳ וא״כ אין ראוי שתכלה אותה כמו הנבחר מהבנות׳ האלהי׳ יתברך

הראשונ׳ במעלה מכל א״ה ואין ראוי שישכחה אלוהים לגמרי אבל תמיד עיניו בה וזה להיות לך לאלהים אני יי׳ ואמנם אמרו נגד כל עמך אעשה נפלאות רמז בזה למה שימשך מההשגחה האלהית המיוחדת בהם וזה שאע״פ שיקומו בכל דור ודור אויביהם לכלותם לא תשלם כונתם ויש בזה מהפלא מה שלא נעלם ואת׳ שיפעל בהם לתועלתם בב׳ דרכי׳ אם בסבו׳ יוצאו׳ מהמנהג הטבעי וזה׳ אשר לא נבראו בכל הארץ ואם בסבות שלא יכלול שום אומה זולתם וזה׳ ובכל הגוים וגם הבטיחו יתב׳ שיתעלה משה בעיני כל העם מצד שפע השלמות שיראו בו וזה׳ וראה כל העם אשר אתה בקרבו ואת׳ בסוף ויראו מגשת אליו כמ״ש את מעשה יי׳ כי נורא הוא וזה היה מצד קרון עור הפנים שחכמת אדם תאיר פניו והשלמות הפנימי יוכר בחצוני וסב כאמור מכבא המרוס אם התבאר לנו מכלל מ״ש שמה שבקש מרע״ה שתשרה שכינה על ישראל לא היתה פרטית ובאותה שעה לבד רק כוללת ובכל זמן מבלי צרוף לחטא ויראה שלזה הענין שרמזנו עליו נוטה עליו דעת רבותי׳ ז״ל בפסוק השוכן בתוך טומאתם אף על פי שהם טמאים שכינה עמהם ודי עתה במה שרמזנו בשאלה הראשונה :

פרק שני השאלה השנית שבקש משה שלא תשרה שכינה על א״ה ונתן לו שנא׳ ונפלינו אני ועמך וגו׳ הכונה בזו הבקשה מבוארת מהראשונ׳

וזה שאחר שההשגחה האלהית מיוחדת בזה העם אינה מיוחדת בשאר האומות בעצם רק במקרה אם כן זה ההבדל המקיים שיש בין ישראל לא״ה שההשגחה אלהית דבקה ומיוחדת בה מ״סב בא״ה כמ״ש אשר חלק יי׳ אלהיך אותם לכל העמים תחת כל השמים ואמר אחריו ואתכם לקח יי׳ וגו׳ וא״ש נעמן כשנאסף מצרעתו הנה ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ כי אם בישראל ואמר כי לא יעשה עבדך עולה או זבח לאלהים אחרים כי אם ליי׳ הורה היות ההשגחה האלהית וההנהגה המשוערת מאתו יתברך בזה העם לבד לא באומות העו״לם ובפרט בראות נביאו היותו מואס בבצע מעשקות נוער כפיו מתמוך בשוחד ולא רצה לקחת מידו מאומה אף כי הרבה להפציר כמ״ש באמרו חי יי׳ אשר עמדתי לפניו אם אקח ויפצר בו לקחת וימאן ואמנם אמרו אשר עמדתי לפניו הורה היותו עומד לפני יי׳ לשרתו ולברך בשמו וכי הוא מוריש ומעשיר ונותן כח לעשות חיל לדבקים בו והנה זו מדת ההסתפקו׳ מבוארת המעלה בשלמים ובפרט בנביאים הלא תראה מ״ש אברהם בסבת זו המדה הנמצאת אצלו ולא תאמר אני העשרתי את אברם שהעושר האמתי הוא ההסתפקות על ההכרחי מבלי בקשת מותרות הפך החסרים שנפשם גבוהה וחומדת ממון אחרים כמדתו של בלעם ולכן נעמן ראה והאמין השלמות הנמצא בישראל מאומות העולם כי שלמו׳ המנהיג יורה על שלמו׳ המונהגים מאתו וההפך בהפך כמ״ש מושל מקשיב על שפת און כל משרתיו רשעי׳ וכראו׳ נעמן נביא הש״י מסתפק בהכרחי לבד האמין שזו היא הסב׳ העצמית לו בקנותו השלמו׳ והשפע הנבואיי שבה יעשה האותו׳ ע״י מצד ההשג׳ האלהית הדבקה בו לשלמותו והאמין בשם המיוחד ואמ׳ יסלח יי׳ לעבדך בדבר הזה וידוע שהרפואה האמתית שהכרעת היא רפואת הנפש בהקנותה הדעות האמתיות ורפואת הגוף במדות החשובות וזהו שבקש מחילה מאשי בהשתחוותו בית רמון ואמר מתכבל כי

פרק וחמישי מהמאמר השלישי

אין לבו מסכי' עם המעשה וכי כוונתו כלה ליי' לא ישתחוה לאל אחר רק כמוכרח ובראו' שישפע טוב דעתו ולבו השלם ברצו ושלחו בשלו' וידוע שהשלו' האמתי' הו' העיון בתורה ובמצותיה כמש רבי אלכסנדרי כל העוסק בתורה לשמה כאלו עושה שלום בין פמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמ' או יחזק במעוזי יעש' שלום לי אמר רבא כאלו בנה שמים וארץ שנאמר ואשים דברי בפיך לנטוע וגו' רבי יוסי אומר כאלו מקרב הגאולה והנה מלת פמליא פי' מחנ' והעוסק בתורה עושה שלום במחנ' עליון שהו' הנפש המשכלת ובמחנה התחתון שהוא הגוף ועו"ז נ"כ בונה שמים וארץ אולם אמרו כאלו מקרב הגאולה בא להורות שאין גלות כגלות השכל ויאמר לו גולה כל זמן שאינו שלם במושכלות ויאמר בן חורין בעת השלם בעיונו ולכ"א שכל העוסק בתורה ר"ל בעיון שלה יצא שכלו מגלות הפתיות לחרות אמתי ולזה תמצא שכנ' הנביא זה הגלות שאנו בו שהוא סבה להחשיך עין שכלנו ולהאביד חכמתנו אמר אותי נהג וילך חשך ולא אור ואמר בהבטית זמן גאולתנו קומי אורי ואמר לאמר לאסורו' צאו ותמצ' האב הראשון בהראות לו הגליות העתידו' לבא לבניו אמר והנה אימה חשכ' נופלת עליו ואמ' הנבי' על שפע השלמו' וההצלח' הנכספי' והיה אור הלבנ' כאו' החמ' וגו' ובכאן הת' השלה הב'

פרק ה'

ואולם אמרו בקש לידע דרכיו של הק"בה הכונה בזה שרצה לדעת אופן הנהגתו באישים איך היא לגמול ולענוש לתת לאיש כדרכיו וזה למה שנסתפק לו ע"ה זה בשבת הדבור הקוד' שבין שניהם שמתחלה אמר לו ועת' אם תשא חטאתם ואם אין וגו' ויש לספק בזה הדבור בשלשה פנים האחד מה טעם לזה הדבור לומר אם תשא חטאת' ואם אין מחני נא מספרך וגו' שאף על פי שלא ישא להם לא היה ראוי לימחות משה מספרו שאם הם חטאו הוא לא חטא אין שום הקשר ויחס בין הצדיק והחוטא הב' מה הכונה באמרו מספרך מהו זה הספר המיוחד לו יתברך הג' מה כון באמרו אשר כתבת ולא אמר מספרך לבד כמור' שיש ספר אחר שלו אמנם לא כתבו הוא יתברך ולבארם על נכון צריך שנקדי' הקדמ' אח' היא זו י' דע שהנביאי' נתן להם השלמות והשפע בעצם להישרת האומה או קהל מה ונביאי' כאלו הם שלוחי ההשגחה מהשי' לעם והם העושים האותות והמופתים והם המודיעים העתידות אם כן בזו הבחי' האומה והקהל יותר נרצים מהנביא אחר שהנביא הוא בשבתם ומצד דרשו ותקנו לאומה הנה כלל האומה הדרוש תקונה יותר נכבד מזה הצד ואמנם מצד נבואתו וכלל עצמו הנה הנביא יותר נכבד מהאומה ואמנם היה זה כן לפי שהיה ראוי שיקדים לאדם שלמות הכח הדברי תחלה קודם שיגיע לשלמות השפע הנבואיי כמ"שה חלק שני פרק ל"ט וז"ל ולזה צריך שלא ישגיח האדם למי שלא ישלם לו כחו הדברי ולא הגיעו לתכלית השלמו' העיוני כי המגיע ההוא אל השלמו' הוא שאפש' שישיג ידיעות אחרות באמצעות שפע השכל האלהי עליו והוא אשר הוא נביא באמת כבר בא הבאור בזה ונביא לבב חכמה וגו' ע"כ. ותוכל לקחת ראיה ממרע"ה כמה היה שלם כחו הדברי קודם הגיעו לשפע הנבואיי עד שלא היה חוקר ומעיין במופלא ולזה רמז באמרו בזכות ויסתר משה פניו זכה לקלסתר בזכות כי ירא מהביט ותמונ' יי' יביט שאחד מהתנאים הצריכים להשלי' זה הכח הדברי הוא ההדרג' בשלמות

והחכמות

והחכמה כמש"ה בח"א פ"ה וז"ל צריך לאדם שלא יהרוס זה הענין העצו הנכבד מתחלת המחשב׳ מבלתי שירגיל עצמו בחכמו׳ ודעות ויזקק מדותיו זקוק רב וימית תאוותיו ותשוקותיו הדמיוניות עד אמרו ולא יגזור בתחלת דעת שיעלה על לבו ולא ישלח מחשבותיו תחלה וישליטם להשגת הבורא׳ ית׳ אבל יבוש וימנע ויעמוד עד שיעלה ראשון ראשון ועל זה אמר ויסתר משה פניו וגו׳ הנה הורה הרב התנאי העקרי בהשגת השלמות והוא ההדרגה בו לא איך שיקרה ויזדמן ואמר שענין ההכנ׳ וההדרגה אל זה הענין העצום מצד יקירתו הנכבד מצד חשבותו תלוי בשלשה דברים בשלמות העיוניות והרגלו בהם ובשלמות ותקון המדות עד שיהיו מזוקקות ככסף צרוף וזהו אומר ויזקק מדותיו זקוק רב ובשלמות הכח המדמה וזה אומ׳ ותשוקותיו הדמיוניות ולכח היותר נראה תחלה והנה לפי דעתי אל זה הענין הצריך בשלמות האנושי רוצה לומר ההדרגה רמז אליהו לאלישע באמרו ויהי נא פי שנים ברוחך ויאמר הקשית לשאול אם תראה אותי לוקח מאתך וגו׳ הכונ׳ הכרכית היא שאלישע בא מרבו שישפיע לו מדותיו שני חלקים באותה הכנה שיש לו עתה מבלי בחינת הרב אם היה התלמיד ראוי לזה או לא וזה אמרו נא ואליהו השיבו כי להשפיע עליו שפע גדול כזה מבלי הכנה והדרגה נמצאת במקבל הוא דבר קשה מאד ולכן השיבו הקשית לשאול לפי שלא חשב אליהו שהיה אלישע מוכן עדיין לקבל שפע נבואיי גדול כזה למה שידע התעסקו מתחלה בעניינים גשמיים כמו שאמר שנים עשר צמדים לפניו והוא בשנים העשר ולזה טרם שיוכן להתנבאות היה צריך להכנה רבה והדרגה אל השלמות מה שלא ישלם זה במעוט הזמן וחשב אליהו שתוך זמן מועט כזה שעמד עמו לא נשלמה הכנתו להשיג מה ששאל ממנו ולבעבור נסות אופן הכנתו אמר לו אם תראה אותי לוקח מאתך יהי לך כן כלומר אם תשיג בהלקחי מאתך ותוכל לעמד באותה המראה ואותו מעמד ודאי יהי לך מה ששאלת למה שזה יורה על שלמות הכנתך בקבלת הנבוא׳ ואם אין לא יהיה כי אינך מוכן עדיין להשיג מה ששאלת הנה מכלל מה שאמרנו התבאר שהאיש קודם היותו נביא ומגיע לשלמות זה השפע צריך שישלם ההכנה ובהדרגת החכמה וזולת זה א"א הגיעו לזו המעלה ומזה הצד יאמר שהנביא יותר נכבד מהאומה לפי שהשתדל להשלים עצמו בשני מיני התקון אם תקון הנפש והגוף יותר משאר האישים עד שהגיע אל המעלה העליונה שאפשר שישיגה האיש מהמין האנושי שעליה נאמר ותחסרהו מעט מאלהים ומזה הצד רודה בכל הנמצאות השפלו׳ כמו שאמר כל שתה תחת רגליו כי כל הנמצאות השפלות ראוי שישתעבדו למי שלו הנפש הכללית והוא נפש הנביא שליושר הרכבתו וטוב מזגו ישלים צורתו באופן מהשלמות המעולה האפשר לאדם להשיגו במה שהוא אדם עד ששב כאחד מהשכלים כמו שאמר ויהי שם עם יי׳ מ׳ יום ולילה לחם לא אכל והכונ׳ באמרו ויהי שם עם שמצד הדבקות שהשיג עם העלה הראשונה היה שם כאחד השכלים עד שהכחות החמריות לא יכבדו לו לקבל השפע האלהי אבל היו כעצם השמים לטוהר שאין החמר מנגד לצורה להיותו נקי מהעדר הרבק בחמר הא׳ השפל כן כי חמרו ע"ה נזדכך כ"כ עד שנתפשט מכתונת התאוות החמריות לגמרי ולא נגד לנפשו כאלו מטבע הגרם הה׳

הספיריו וזהו שהעיד עליו הכתוב ברדתו מההר כי קרן עור פניו ויראו מגשת אליו כאלו נעשה ממין אחר עד שזהר תמונתו וניצוציה יבלבלו ראות׳ ועיניה׳ כמו שיבלבל ניצוץ השמש חוש הראות למסתכל נגדו לחוזק אורו וזוהר לטושו ולזה היה צריך המסו׳ על פניו בדברם עמו לחוזק זוהר תמונתו וחולשת ראותם ואם ימצא אור גשמי יאיר הגש׳ המקשיי ויזהירהו אין להפלא אם ימצ׳ אור רוחני יאיר גשם מה אשר הוא כמעשה לבנת הספיר והנה האור הרוחני הנפש המשכלת כמו שאמ׳ נר יי׳ נשמת אדם ובשלמות׳ תאיר הגוף החשוך כמו שאמר חכמת אדם תאיר פניו וכל שכן נפש הנביא שהשיגה השלימות האמתי האפש׳ להשיגו וכל שכן משה רבינו עליו השלו׳ שבא לתכלית השלמות המושג למין האנושי ולכן שב גופו ספיריי ובהיר בזוהר כעצם השמים לטוהר עד שאפילו במותו נשאר בגופו אותו הבהירות והספירות שהיה בו מתחלה בעודנו׳ חי וזה ממה שיורה על שלמות אותו הגוף וכי היה תמים מתמימי קדושה וזה שאמר הכתוב לא כהתה עינו וגו׳ יאמר שמני סגולות לזה הגוף הפך שאר הגופים המתים האחד שלא כהתה אותו המראה שהיה בו מתחלה אבל נשארה בו על אופנה הראשון כשו היה חי וזה הפך שאר אישי המין ויובן זה באמרו לא כהת׳ עינו ויהי׳ עינו במקו׳ הזה כמו ועינו כעין הבדולח רוצ׳ לומ׳ מראהו ואור פניו וזוהר תמונתו השני שלא מת בסב׳ הבטל היחס שבין הכחות הפועלים והמתפעלים כאלו תאמר שהלחות השרשי נסתלק ממנו וכלהו החום הטבעי וזה היה סבת מותו לא כן אבל מת ברצון אלהי לבד השואל נפשו וזו המיתה נקראת בלשון רבותינו זכרם לברכה נשיקה וזה אומר׳ ולא נס ליחה וזה הפך שאר האנשים המתים כמו שאמר הפילוסוף במקומו בסבת המות הנמשכת לאדם במאמר שלישי מחוש והמוחש בתחלת המאמר אמר וזה לשונו ואולם יקרה ההפסד בכלל כאשר בוטל היחס שבין הפועלים והמתפעלים ע״כ׳ וראוי היה לאיש הנבדל משאר אישי המין בשלמות שלא קם כמוהו שיהיה גופו אחרי מותו משאר הגופים בכבוד ישתבח מי שהמציא שכל קדוש כזה במין האנושי להורו׳ נדיבות השפע׳ השלמות על שכל מוכן מבלי כילות ולתקון האומה לתועלת כללי למין ולכן הוא עליו השלום עם היותו שלם מכל איש לא ערך שלמותו כלום בהעדר האומה אחר שידע שסבת נבואתו והתחלתה היה לכבוד האומה וזה אמרו ועתה אם תשא חטאתם וגו׳ וזה ממה שיורה על גודל ענותו ואהבתו העם המתנבא בעבורם שאין שלמו׳ נעדר לפניו מהאומה עם הערים אבל יבחר הוא גם כן ההעדר עמהם אף על פי שידע וראוי שישאר אם שלא חטא ואם שכן הובטח ואעשך לגוי גדול ואמנם אמרו מספרך אשר כתבת רמז לספר תורה הנתן על ידו ורמז בזה ללוחות הנאמר בהם והמכתב מכתב אלהים וכאלו רצה בדבורו שימחהו מכלל המציאו׳ כאלו לא היה כי מי שנמחה זכרו מספר תורה הרי הוא כאלו לא בא לעולם ואמנם היה זה כן שהתורה הזו השלמה היא כלוח קצר מחוקה בו צורת המציאות בכללו וכלליו ברמז או בפירוש להיותה כוללת כל החכמות והצורות והידיעה מכל שלשה חלקי המציאות כמו שכתב הרמב״ן זכרו לברכה בפתיחתו לפירוש התורה והוא יתברך ברא האדם שהוא דמות המציאות בכללו עד שנקרא עולם קטן כ׳משה חלק ראשון פרק ע׳ והשפיע גם כן על כד

התבונה

החכימ' חכמ' שהיא חותם ודפוס על כודו' המציאו' והיא תורתנו באות' כי היא חכמתכ'
למה שהיא כוללת כל סודות המציאות ופותחו בה כל עיון הנמצאות ולכן נקראת
תמימה ואמנם ייחדה לישראל ואמר חכמתכם ובינתכם ולא אמר חכמ' ובינ' בהשלמו'
ראוי שיושפע למוכן וראוי אליו והנה ישראל הם מבחר המין עד שהם לבדם נקראו
מין כאמרם ז"ל אתם קרויים אדם והצורה המעולה אמנם יקבלוה המוכן המעולה כי
לא תשפע איזו צורה שתזדמן על איזו חמר שיזדמן ולהיות התורה צורת הנפש הכתוב'
במין עד שמעמדת אותה ונותנת לה המציאות האמתי ומשיבה עצם שכליי ככתו'
כאמרו משיבת נפש לכן ראוי שתנתן זו התורה למוכנים אליה לקבלה והם ישראל
וזה כוון הכתוב באמרו יי' מסיני בא וגו' שהור' היות ישראל יותר ראויי' בקבלת התור'
מאומות העולם ולכן נתנה להם בעצם ולהם במקרה וזה שאמר מימינו אש דת למו
אם כן אמר שזו התורה נותנת המציאות ומקנה ההשארות לחלק היות' נכבד שבאדם
שהיא הנפש ומתקן גופו תקון שלם גם כן כפי האפשר כל מי שנמצא משלמות זו
התור' הנה הוא כאלו לא היה שמי שחסר השלמו' שמצד הצורה נעדר מהשלמו' האמתי
ועיין בזה והנה משה רבינו עליו השלום באר העדרו עם העדר העם ממציאותו
המדומה שהוא בעולם הזה המוחש וזה לרוב ענותו ואהבתו העם וזה ממה שיור' על
היותו פרנס ישר שמדרך הפרנס הישר שיתן השלמות לזולתו יותר ממה שיקח לעצמו
והפרנ' העולן הפך זה והוא אשר יקח מהטוב לעצמו יותר ממה שיתנהו לזולתו ומהרע
בהפך כמו שארסטו בספר המדות מאמר חמישי זהו הנראה לי באמרו מספרך וגו'
וכתב הראב"ע וזה לשונו כבר פירשתי בספר דניאל דינא יתיב וספרין פתיחו כי כל
הגזרות על הכללים או על הפרטים הם במערכות השמים וכבר הודו חכמים בני חיי
וכו' והנה לפי דעתו אמרו מספרך ירצה לומר על מערכות השמים כמו ועל ספרך
כלם יכתבו והנה לדעתו זה יקשה התשובה שהשיבו יתברך מי אשר חטא לי אמחנו
מספריו הנה מבינו הענין בהפך כמה צדיקים מגיע אליהם כמעשה רשעים מצד
חיוב המערכות ורשעים מוצלחים ושלמה צווח ואומר לא לחכמים לחם וגו'
והמאמר גם כן בני חיי וכו' ואיך יאמר השם יתברך מי אשר חטא לי אמחנו מספרי
ומבינו חוטא נשכר בספרו ועוד מה טעם לומר ועתה אם תשא חטאתם וגו' מחני
מחיוב הגרמים השמימיים כאלו היה נחשב בעיניו מה שיחייבוהו לו מטוב עד
רע ויאמר שימחה ומחיוב הטובות שיחייבו לו שאינני רוצה עתה בטובתם גם אהבת'
אלא שזו הסברא בטלה מבוכה לשמעה אף כי לאמרה שמשה רבינו עליו השלום לא
חש כלל לחיוב מערכות השמיים לשלמותו והראב"ע אמר על משה שסבב כללי עכ"א
לו הש"י ידעתיך בשם ואם כן לא ישלוט בו חיוב מזל ואף אם יגזור לו כסף וזהב אם חשק'
נפשו בכל אלה והוא ע"ה עמד עם יי' מ' יום ולילה בלא לחם ואם כן מה טעם לומ' מחני
נא מספרך שהם הגרמים ויותר טוב מי שפירש שאמרו מספרך רמז לשפע הנבואה
ואצילותה כאלו יאמר שימחוהו מכלל הנביאים ותמצא שכתב אבוחמד אלגזלי בספר
מאזני העיונ' ז"ל דע שהיודעי' והחכמים הם יורשי הנביאים והנביאי' הם ספר האל ביננו
ובין ברואיו עד אומ' ובל כת הנביאים כו' כדרך כל הארץ הורישו אותם לבני העולם

אל החכמים ועמדו במעמדם וישבו במושבם כמה שאמרו ויעשו וילמדו בני העולם
בחכמת הדת ודרך העולם הבא ותקון העולם הזה ׃

פרק ד׳ ואדון הנביאים אמר לש״י שלשה דברים שמסתפק עליהם וזה ראה אתה אומר אלי העל את העם הזה כמו שאמ׳ למעלה לך נחה את העם ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי ספק למה שאמ׳ הנה מלאכי ילך לפניך ואתה אמרת ידעתיך בשם וגו׳ זה התחלה למה שרצ׳ לשאול ממנו שיודיעהו דבריו כלו׳ אחר אשר אתה אמרת ר״ל גזרת לדעתי משאר אישי המין ולמצוא חן בעיניך בשפע הרוחני שהשפעת עלי ואחר שהוא כן הודיעני נא את דרכיך רוצה לומר לגמול ולענוש פרטי האדם וכחותיו ואמנם שאל זה ממנו כמסתפק על דבורו יתברך שאמר וביום פקדי ופקדתי ר״ל שיש יום ועת מיוחד לפקידה ושל שישיג מאתו יתברך השגה כל כך שלמה שיהיה נשוא חן בעיניו וזה ואדעך למען אמצא חן בעיניך ואמרו וראה כי עמך הגוי הזה כנגד מה שאמר ופקדתי עליהם חטאתם כלומר הסתכל שהם עמך ואין ראוי שתענישם כפי חטאם אבל ראוי שתחמול עליהם כאב על בנו והשם יתברך השיבו פני ילכו והנחותי לך וכה״בא גם את הדבר אשר דברת אעשה והורה מה שאמר ידעתיך בשם ואמר כי מצאתי חן בעיניך ואדעך בשם ומשה בענותו הקדים ידיעת השם יתברך למציאת החן והוא יתברך באהבתו אותו הקדים מציאת החן ומר״עה בראותו שעת רצון היה לפניו יתברך חזר פעם אחרת כחפץ ומתאוה להשיג השתי בקשות הנזכר בשלמות אמר הראני נא את כבודך והלשון הזה כולל ידיעת דרכיו והשגחתו ממנו מה שאפשר להשיג כפי השכל האנושי ונוסף עליו למה שמצא חן בעיניו והשם יתברך השיבו במה ששאל ממנו הודעת דרכיו אני אעביר כל טובי הבטיחו שידע בשלמות כל צורות המציאות רק הכסא יגדל ממנו והוא השגחתו יתבר׳ שלא ישיגנו רק בקריאת לבד לא באמתות ובמוחלט וזה וקראתי בשם יי׳ לפניך ואמ׳ כי עם ידיעת דרכיו ידע מי הוא הראוי לחון וזה וחנותי וגו׳ והראה לו יתברך הסבה שבעבורה נמנעת זו ההשגה ממנו ואמנם זה בא מחולשת המקבל לא מכילות הפועל בהקנאת הטוב וזה לא תוכל לראות פני באם היית יכול לקבל ודאי תשיג אבל איך יכול מחסרון עצמותך חה שלא ישיגני האדם שהוא הוה ונפסד ואפילו אותם שאין להם סבות ההפסד וזה וחי ואמנם טובה זו אעשה לך שאותה מדרגה מהשלמות המיוחדת אתי שלא גליתיה לשום כמו׳ אתה תשיגה וזה הנה מקו׳ אתי הכונה במקום מדרגת השלמות ואמר ליה שיהיה שמח בזה ויתקיים בו בהסתפקות שכלו וזה אמרו ונצבת על הצור וכבר ידעת שגודל ההשגה ומעלת׳ יכונה בשם צור ומזה הכנ׳ נקרא השם ית׳ צור והבטיחו יתברך שכל מה שיהיה אפשר לו להשיג ישיג וזה והיה בעבור כבודי ושמתיך בנקרת הצור אולם אמרו ושכותי כפי עליך וגו׳ רמז שתהיה כפו ית׳ חוצצת בין משה ופניו יתברך ולא יוכל להשיג ראיית פניו עד שיסיר כפו אז ישיג לראו׳ אחוריו ופניו לא יוכל להשיגם וזה והכירותי וגומר ורמז בכף השתלשלות וקשר הנרמים מהשכלים כמו שהכף היא חלל הקושר אצבעות היד והמשורר אמר כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ואמר שהשגת זה הקשר המכונה בכף יהיה כנ׳

תוצא

נוסף עליו ושלא יוכל להשיג פניו כי די לו שישיג זו ההשגה בשלמות ואחר כשישיג אותה ההשגה ויוסר ממנו זה המונע ישאר מונע אחר והוא ראיית האחור והם קשר השכלים הנבדלים בו יתברך ולזה רמזו באמרם ז"ל מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין אמנם הפנים העצמיים לא יראו ואל תקשה עלי ממ"ש ודבר יי' פנים אל פנים ותמונת יי' יביט כי לא אחר וראה משה את פני יי' פנים וגו' אלא ודבר וכן לא אמר ופני יי' לא ותמונת יי' ודע שכשישיג האדם וזכה לעלות במעלת השגת הנבדלים והקשר שביניהם ובין העלה הראשונה אז יהיה יותר קרוב להשיג מה"ש מה שאפשר לו להשיגו וזו ההשגה מכונה בראיית אחור ורבים מהמעיינים נשתבשו בה שהשכל האנושי יקשר בהשגתו לדעת אותה בשלמות ולזה הוצרך להשיגה בשפע הנבואיי וזה וראית את אחורי ' ויאמ' לא תוכל לראות פני תנא משמיה דר"מ אמ' ליה הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית כו' ופליגא דר"ש בר נחמני דאמר בשכר ג' זכה לג' וכו' בעבור היות האדם משתעבד לבאת מבטן אמו נתן בו יצה"ר והכחות האחריי' ישפטו בו טרם ימלוך השכל לזה אי אפשר לו בתחלת הענין להיות מוכן הכנה שלמה להשיג השפע האלהי אבל צרי' שתתקן תקון רב וכל עוד שתתרבה ההשגה או השפע צרי' שתגדל ההכנה וההדרג' בתקון עצמו וגופו ולזה מרע"ה עם היותו שלם מכל איש לא הי' מוכן בשלמו' בתחלת הדבור אליו אבל היה מלובש באדרת האחריות בשגם הוא בשר ולזה ינגד גופו לנפשו כנגד מה להשיג המראה ההיא כמו שאמ' לו של נעליך וגו' והוא ע"ה הרגיש בזה כמ"ש ויסתר משה פניו ואם באות' שעה כבר היה מוכן מאחר האיש' לטוב הכנתו ביצירה שבסבת זה בקש לראות ולהשיג הענין הנפלא כמו שאמר אסורה נא ואראה את המראה הגדול כלומ' עם היותו גדול לא נרתע לאחוריו מדעת קבתו כמו שצריך לכל חכם לב להשתדל בהפלגת העיון והחקירה בדברים האלהיים ולא יבהל לנפול עליו תרדמת הגשמיות אבל יקץ משינת הדמיון לאור באור החיים אולם לפי שמטבע המראה הרוחניי והדבר הקיים הוא הפכי' לדבר ההוה והנפסד המורכב מחמר לכן יירא האדם מגשת אליו עד יערה עליו רוח עליוני ויסתבבו בו כחות נפשו וישוב החטוף מורגל כמו שהיה במרע"ה שהעיד עליו הכתוב ויהי שם עם יי' ארבעים יום ונאמר לו ואתה פה עמד עמדי כאלו היה שכל נבדל מבלי השתמש בגופו כלל ולזה הנביאים בעת השגתם יראו כאלו דבר יפחידם ויפיל יראתו עליהם אמ' יעקב מה נורא המקו' הזה ולפי התחלפות הנביאי' יתחלף זה הענין בהם ולכן במשה לא נמצא רק הסתר פנים לבד כמ"ש ויסתר משה פניו זה יורה על היות הכנתו חשובה שלא הוצרך אלא לזה הענין המועט וידוע שסבות המנע ההשגה מהמונחים אליה שנים אחד קוצר משיג והיותו בלתי מוכן ועומק המושג וקושיו וזה דעת ר"מ באמרו כשרציתי לא רצית עכשיו כשאתה רוצה איני רוצה כנגד הכנת משה שלא היתה שלמה אז ואמרו איני רוצה מצד עומק השגתו יתברך מי ימצאנו ויהיה פירוש לא רצית לא היה הדבר תלוי ברצונך אמנם רבי נתן חדש שמרע"ה אז היה מוכן בשלמות ולא נתחדשה בו חשיבות הכנה משם והלאה בשכבר היתה שלמה לולי משה בענותו לא רצה לחקור במופלא ממנו כי כבוד אלהים הסתר דבר וזה אמרו ויסתר משה פניו והורה שיש לכל משכיל

פרק ראשון הדרוש השני

להשיג השלמות ולעיין בדברים האלהיים שישתכל בשלשה דברים כדי שלא יבא לידי עברה האחד שלא יהרוס להשיג זה העניין העמוק מבלי הכנה והדרגה רבה בפתע פתאום וזה אמרו ויסתר משה פניו שידע הסכנה הרבה שיש בעיון באלהיות וזה אמרו כי ירא השלישי שהשכל האנושי יקצר להשיג זה בשלמו׳ כמו שילאה חוש הראות להביט כיכון השמש בשלמות וזה אמרו מהביט אל האלהים וזאת בשכר שלש׳ זכה לשלשה שהוא הורה לנו הדרך שנעלה בהשתכלות עיון האלהיות ואף כי היתה השגתו למעלה מכל איש רבה לזכות הרבים לזה זכה לשלשה לקלסתר מכד חשיבות הכנה הנכרת בפניו שהכתת אדם תאיר פניו וליראה מכר השלמות ויראו מגשת אליו והשגת אותם שהשכל האנושי קצרה בהשגתם והוא ידעם בשלמות וזהו ותמונת יי׳ יביט:

הדרוש השני

והוא שני פרקים:

פרק א׳ אמר רבי חנא בר ביזנא א״ר שמעון חסידא מלמד שהראה הקב״ה למשה קשר של תפלי׳ כבר התחלנו לפרש זה הדרוש למעלה ועתה בתקיותי כפרשהו על בוריו ׳ דע כי כל הדברים השפלים קשורי׳ בעליונים וכל הנמצאו׳ קשורות בו יתברך ובו תדבקנה הבריות ותתאחדנה ואין כח בשום נברא לדעת זה בשלמות כמו שאמ׳ הראב״ע בפרשת כי תשא והנה שלשלת המציאות נחלק לשני חלקים האחד השתלשלות הנמצאות וקשר העליונים עם התחתונים וזה נקרא בלשון רז״ל מעשה בראשית ולא נודע סוד ענין זה מדרך החקירה רק מצד חכמת הקבלה האמתית הנתלית בסוד שם המפורש והשני הוא קשר העליונים והשתלשלות קצתם עם קצת וזה גם כן לא ישיגנו בשלמות רק נפש הנביא ובפרט הנביא שהוא אב בנביאות וזה נקרא בלשון רז״ל מעשה מרכבה וקשר תפלין רמז להשתלשלות השכלים קצתם עם קצתם ואיך יפול הרבוי והאחרות ביניהם ואיך ישתלשלו מהעלה הראשונה וכל זה הראה למשה בשלמות וזה רצו באומרם שהראה לו קשר של תפלין והנה חכמי המחקר נתחבטו על זו החקירה והיא אם יתא׳ אחד או רבים על העצמיות הנבדלות או לא יבדק בהם אח׳ מהם ובאור זה שלמה שכבר התבאר שהשגנה והמשיג והמושג הוא בשכל דבר א׳ במספר אם הנחנו שיהיה העלול משיג עלתו הנה יתחייב שיהי׳ מה שמשיג מעלתו הוא עלתו ולפי שכבר ידמה שיתחייב שתהיה העלה אשר בזה האופן משגת עלולה הנה התבאר מזה שלא יהיה הבדל בין העלה ועלולה לפי שההשגות שהם אצל העלה הם נמצאו׳ לעלולה גם כן ולפי שהשכלים יתעצמו בהשגותיהם הנה יהיה העלה והעלול במדרגה אחת ולפי שהשכלים שהם במדרגה אחת הם אחד במספר הנה אם כן יהיה העלולה ועלולה דבר אחד במספר וזה בטל ׳ ועוד שאי שהנית השכלים על שהם עלות ועלולות הנית זה כו׳ שיתכן הרבוי המספרי והוא מבואר שלא ימצא בהם רבוי במספר כשהונח ענייכם על זה התאר ואם הנחנו שאין העלה משגת עלולה ולא העלול מהם משיג עלתו יהיה זה דבר יותר מההקש וזה שאם

לא היה העלול משיג עלתו באופן מה לא יהיה משיג עצמו באופן שלם והוא מבואר שיתחייב שישיג היותו עלול ולזה יתחייב שתהיה לו השגה בעלה באופן מה וגם כן אם לא היתה העלה משגת עלולה הנה באיזה צד תהיה לו עלה מי יתן ואדע הנה הוא מבואר בשכל כשיהיה עלה שאין שם דרך יהיה עלה אם לא כשישיג מה שיושפע ממנו וישיג השופע ממנו בתכלית השלמות האפשרי אל מה שכוון בו ולזה יראה שהוא מחוייב שתשיג העלה עלולה ובהיות הענין כן הנה נפל הספק איך יפול הרבוי בשכלים:

והנה מצאנו לחוקרי׳ בהתר זה הספק שלש דעות האחת מי שירא׳ שהשכלי׳ יבאנו בשתי בחינו׳ אם מצד עצמם אם מצד עלתם ובאו׳ זה שהשכל ישכיל עצמו וישכיל עלתו והנה מצד מה שישכיל עצמו יתחייב ממנו כך ומצד מה שישכיל עלתו יתחייב ממנו כך וזה הדעת בטל שאם היה זה כן היתה הצורה הנפרד׳ אחת בנוש׳ רבות בגדר כענין בנפש החיונית מה שא״א בחק הנפרד וכן בטל זה הדעת הר״ל מאמ׳ ה׳ פ׳ א׳ ושם אמ׳ שהשכלי׳ שהם מניעי הגלגלים שיש בהם כוכב הם עלות למניעי הגלגלים אשר יסדרתום ואולם מניעי גלגל הכוכבים הם כלם עלולים באופן אחר מאחר במהם ואין האחד מהם עלה לשני ואמנם באיזה אופן יושם הרבוי ביניהם ר״ל בין העלה ועלולה אמר שהעלול משיג עלתו באופן חסר וזה שהוא ישיג מצד מה שישיג עצמותו עלול וזו ההשג׳ חסרה כי לא ישיג אלא שהוא עלול ואולם העלה משגת עלולה באופן יותר שלם מהמציאות ממה שהוא בו ולזה לא תהיה מה שתשיג העלה מעלולה הוא בעינו מה שישיג העלול מעצמותו וזהו ההבדל שמצא בין מה שתשיג העלה מעלולה ובין מה שישיג העלול מעצמו שמושכל העלול הולך במדרגת ההיולי ממושכל עלתו והעלה ישיגהו מצד הכללות שהו׳ לו צורה זהו דעת הר״ל והוא הדעת השני וכשנעיין בו היטב כל זה אינו שוה לנו אע״פ שנאמר שאין אלו השכלים כלם עלות קצתם לקצ׳ כמו שהניחו הקודמים ונניח שמניעי גלגלי הכוכבי׳ הם כלם עלולים באופן אחר מהאחר מהם תהיה העלה הא׳ או זולתה יש לשאול במה ייוחדו ובמה יובדלו ואף כי תשיב ותאמר שכל א׳ מהם משיג חלק מנימוס הנמצאות השפלות שיוחד לו פעולתו ותהיה סבת ההתיחדות וההבדל ביניהם כפי השגת אותו החלק מהנימוס שאלך והודיעני מה היא הסבה שחייבה ההתחלפו׳ בין השגותיהם והשכלותיה׳ עד שמה שישכיל זה לא ישכילהו שכל אחר אחר שכלם שכל פשוט ואין בהם בעצמם שום דבר עצמיי ולא מקרי יתחייב חלוף בהשגותיה׳ כמו שימצ׳ זה באדם שיובדלו קצתם מקצ׳ בהשכלה בענין תהי׳ ההכנה או זולתה · הדעת השלישי הוא בנוי על שני שרשי׳ האחד שהשכלי׳ בכלל מסודרי׳ מההתחלה הא׳ כי כבר יהיה המושכל הראשון עלה למשכילי׳ רבי׳ כאש׳ יושכל באופני׳ מתחלפים ושהם סודרו סדור אחר מהאחד האמתי לא כפי מה שיראו הקודמים שאין שם עושה ועשוי על הדרך אשר בעולם הגשמיי · הב׳ שהשכלים אין שם הרכבה עד שיאמר שישכיל עצמותו וישכיל התחלתו ובמה שישכיל עצמותו מחוייב כך ובמה שישכיל עלתו מחוייב כך ואחר באור אלו השרשים אמר שהשכלים אינם א׳ ולא רבים וזה שאחר שכלם מההתחלה הראשונה במה שיסודרו מתנ׳ סדור אחר הנה אינם רבי׳ ואם אין ההשכלה על אופן אחד ולהם מעמידים ידועים נשלמים בם עד שיהיו קצתם

עלה לקצת לזה אין התאחדות בא בהם כפי זו הבחינה גם אחר שאין הרכב׳ בהם מצד השכלת העלו׳ והשכלת עצמם שאין עצמות המשכל העלול אלא מה שישכיל מהתחלתו אינם רבי׳ ואין רבוי באחד מ׳מהם ואם אינם ב״כ למה שתובן ההרכבה מהם מצד מה שהם עלה ועלול וישכילו מצירופם אל זולתם והצרוף בהם כפי התחלת המעתי׳ המשלי׳ גם הם בכללם לא יתחלפו לראשון אחר שיסודרו ממנו והיה עצמותם באמת הוא מה שישכיל לו ממנו ואם איננו הוא הוא כי לא ישכילוהו באופן המשובח שישכיל הוא עצמו בו כי הוא המיוחד לו יתברך ואין השכל והמושכל אחד במוחלט בהם זהו דעת בר בהפלת ההפלה ׃ ומה יענה מלאכי גוי האומר שאע״פ שנודה שחלוף ההשכלה יחייב חלוף בהם ומזה הצד יפול הרבוי בם ישאלו ויאמרו מאין קרה להם זיותם מתחלפים בהשכלותיהם אחר שאין בהם דבר יחייב זה לא בעצם ולא במקרה וזה הספק חזק המבוכה והבלבול ובפרט לפי זה הדע׳ שאף על פי שנוד׳ שחלוף ההשכלה יחייב חלוף בהם ומזה הצד יפול הרבוי בם נספק וכאמ׳ חלוף ההשכלה בהם או מצד עצמם או מצד עלתם אם מצד עצמם זה אי אפשר להיותם פשוטים ואין עצם האחד מתחלף לשני לא במין ולא באיש לא במין שכלם עצם שכלי פשוט ולא באיש שלא יושכל התמיין האישיי בנבדלים אלא בהיותם עלה ועלול וכמשה בהקדמת י״ו ומאין בא היות זה עלול וזה עלול וזהו הספק בעינו החוזר חלילה אם מצד עלת׳ בא להם החלוף הנה להיות כלם מסודרים מהעלה הראשונ׳ ומדרך העלה להשפיע לעלול השלמו׳ האפשרי לו בתקון לקבל הנה כבר יסופק מדוע לא השפיע אל השני השלמות שקבל הראשון אחר שהיה בו אפשרות לקבלו מצד עצמותו כמו שאמרנו וכן יקשה זה בכללם עד האחרון השפל מהם ׃ ועוד שלהיות שלמות ההשכלה בנבדלים אינם נתן להם אם היה בהם חלוף מצד השכלותיהם בא זה החלוף מצד העלה המשפע׳ להם זה השלמו׳ ובעל זה הדעת יאמ׳ שכלם סודרו סידור אחד ושוה מהעלה הראשונ׳ רק שיתחלפו מצד ההשכלה והנה אם היה׳ שלמות׳ נתון להם בכח כמו באדם הנה יאמ׳ שחלוף ההשכלה בא להם מצד חלוף ההכנה והכח אבל עתה כאומר בהכרח שבא מצד העלה וכבר התבאר בטול זה אם כן שאלו שלש דעות יש בהם מהקושי מה שלא יעלם מי יתן ונדע הדעת האמתי נקי מכל סיג הספק ׃

פרק ב׳

ונאמר שלפי שהיתה הכונה האלהית להשלים שלש חלקי הנמצאות באופן היותר שלם מהשלמות והטוב וטבע המציאות מצד המציא׳ חויב שיהיו מדרגו׳ מתחלפו׳ בו כאלו תאמ׳ כדור הכוכבי׳ הקיימי׳ והגלגל המקיף שאי׳ בו שום כוכב וכדור הכוכבי׳ הנבוכי׳ הה׳ וכדור השמש והירח וגם באלו הכחו׳ המנהיגו׳ את זה העולם ושופעות ומתפשטות בכל המציאות כמו שמפורסם זה לכל מעיין וההנהג׳ הזו שופעת מאשי על השכלים כפי סדרם ומהשכלים ישפעו על גופות הגלגלים ומהגלגלים ישפעו כחות וטובות על זה הגוף ההווה והנפסד ברוב מה שהונחנו מהתחלותיהם ולזה השגיחה הידיעה האלהית ונבראו מאתו יתברך אלו השכלים הנבדלים בהשגותיהם מתחלה שהוא כוה ונבראו רבוני שיהיו מתחלפים במדרגות ושיהיה המושכל הא׳ מכימום הנמצאות זולת מה שיהיה המושכל ממנו אצל האח׳ ולכן

לא יצטרף להכינו אותם עלות קצתם לקצת כדי שיהיה האחד מהם דבר זולת האחר
וזה שהשכלי' שמושכליהם דבר אחד בעינו הם כלם בהכרח דבר א' במספר אחר שלא
ימצא רבוי בדברי' המשכיימי' בצורה אם לא מצד ההיולי' ולפי שאלו השכלי' הם בלתי
בעלי היולי הנה אי אפשר שימצא בהם הרבוי כשהונח ענייננו על זה האופן ואולם
השכלים שמושכליהם מתחלפים כמו הענין באלו הם רבים במספר בהכרח לכן נאמ'
שהוא השפיעם ובראם בזה האופן שהם בו מהחלוף לשתי סבות הא' להיות משלמות
הפועל להשפיע שלמותו לרבים ובפרט הפועל שבתכלית השלמות היה מרצונו
הפשוט להשפיע שכלים נבדלים רבים וככבדים מתחלפים במספר כל אחד מהם
בהשגת מה שישכיל בעלתו שהרבוי האישיי מהמשכילים המתחלפים יותר נחשב
מהאחר ועל דרך זה אמרו רז"ל אין המרובים העוסקים בתורה שוים למועטי' ואף על
פי שהפילו' ישכיל שכל א' מהשכלי' בפני עצמו ואין בהם רבוי אישיי הנה דעת הקבלה
איננו כן שמיכאל והאיש גבריאל ואמ' הנבי' איש לא נעדר ומה שהבי' הפילוסו' להאמין
זה הוא חושבו שהשכלים מתחלפים מכל וכל בהשגות שמה שישכיל זה לא ישכיל זה
ומצד חלוף הצורות יתחייב חלוף הפעולות בלי ספק וצורת השכל הוא השכלתו
ואנחנו נאמין שהם מסכימים בה' דברים ומתחלפים בפחות ויתר והפחות ויתר לא
יחייב חלוף המין : אמנם אופן הסכמתם בה' דברים הא' היות כלם
מסובבים ונבראים מהשם יתברך לא שיהיו קצתם עלה לקצת לא כמו שאמ' הקודמי'
ולזה כלם משכילים ומשיגים היותו יתברך עלה להם והם עלולים ממנו השני שהם
נבראו בתכלית השלמות מעולים מכל שאר חלקי המציאות הג' שאין בהם סבות
ההפסד ואם הם אפשרי המציאות הד' שהם משפיעים משלמותם על שאר הנמצאים
ברצון בוראם הה' שהם משכילים ומשיגים ברצון עצמם מה שאפשר להם להשיג מהשם'
ואל אלה החמשה רמז הנביא באמרו שאו מרום עיניכם וגומר כלומר הסתכלו בעין
בחינתכם ושכלכם וראו מהו ההפרש שיש בין ברואי מעלה ומטה ותמצאו שהם נבדלי'
מהשפלים באלו הה' שהזכיר הא' המוציא במספר צבאם והוא היות כלם מסודרי' ממנו
יתבר' מבלי אמצעי לכלם בשם יקרא רמז לב' היותם שלמים ומעולים משאר הנמצאים
שלחשיבותם יהיו נקראים בשם לפני המלך מרוב אונים רמז לג' שאין להם סבות
ההפסד ולהיות סבית ההפסד שנים והם הכחניות וההפכיות ואין שום אחד מאלה
נמצאים בהם אמר שהם רוב אונים לפי שהם בפעל מבלי הצטרף לכח ואין בהם
שום הפכיות להיותם פשוטים ואמרו ואמיץ כח רמז לד' והוא השפעת השלמו' והטוב
שהשלם האמתי' זה דרכו רוצה לומר שיש לו כח להשפיע לזולת ובאומר איש לא נעדר
רמז לה' והוא ההשכלה התמידה שהם משכילים עלתם שהיא סבת קיומם ולפי שהם
מתחלפים בזו ההשכלה עד שמזה הצד יפול הרבוי האישיי בשם אמר איש ויראה
שמתקני תפלותנו רמזו לאלו הה' ענינים שישתתפו בהם השכלים באו' כלם אהובים
כלם ברורים וכו' שבאור כלם אהובים רמז לאהבת הסדור וההמצאה הנעשית בם
מאתו יתברך וכלם ברורים ירצו הברירה בשלמות משאר הנמצאות כלם גבורים
ירצו בו שאין בהם סבות ההפסד כלם עושים באימה רמז לשפע השפע מאתם

לאחר המלאכ׳ וכלם פותחים את פיהם בכונה השגה והשכלה שלהם ולפי שכבר
יתחלפו בם הורה ההתחלפות במעלות שונות ואחר משבחין ומפארין ולפי שלא יוכל
שום א׳ להשכילו יתברך כמו שהוא אמר הגבור והנורא קדוש הוא כלומר מופרש
ומובדל הוא מהם באופן מהמעלה שלא יוכל להשיגו ולדעת מהותו ׃ והשבח השני
להמלאכ׳ אלו השכלים בזה האופן מהחלוף היתה להיות כל אחד מאלו השכלים משיג
חלקו מקיום הנמצאות שבכאן ובזה האופן ישלמו המלאכ׳ שיוחדו להם פעולותיהם
ונראה שדוד רמז לכל אלו הכונו׳ באמרו ברכו יי׳ מלאכיו גבורי כח וגו׳ כי כלל הנה ג׳
חלקי המציאות שהם מלאכיו צבאיו מעשיו ועקר הכונה היא שכל הנמצאות ראוי
שיורו ויגידו יתרון המעלה ותוספת הטובה שלו יתברך על כלם וזה יורה אמר ברכו
שענין ברכה תוספת טובה וזה היתרון והתוספת המושג לנו הוא להיותו יתברך
מחוייב המציאות והשאר אפשר המציאות לפי שכלם קנו המציאות ממנו והוא יתברך
לא קנהו מזולתו וזה כמו שאמר עזרא ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים שם
תפארתך וגו׳ רמז הנה לארבעה דברים המושגים לנו מהשם יתברך האחד היותו
מושל על כל ויכול וזה אמרו מודים אנחנו לך השני הודאה שההלול האמתי לו יתברך
הוא המאמר מצד פעולותיו כמו שנקראהו רחום וחנון מצד מה שנראה פעולת
החנינה והרחמים לא שיש לו יתברך תארים עצמיי׳ כמשה את פנ״ר וז״ל והכונה כלה
שהתארים המיוחסים לו יתברך הם תארי פעולותיו לא שהוא ית׳ בעל איכות וזה רמז
הנה באמרו ומהללים לשם תפארתך ורבה בשם בכח כלו׳ בכח תפארת פעולותיך
לא שהפעולה תורה על תפארת הפועל הג׳ היותו יתברך מחוייב המציאות והשאר
אפשר וזה אמרו ויברכו את שם כבודך שענין ברכה תוספת טובה כמו שאמרנו הד׳
היותו יתברך בלתי נכלל בשום הלול ושבח להיותו בלתי מושג מצד מהותו וזה אומר
ומרומם על כל ברכה ותהלה וזה כמו שאמר ארסטו במאמר ראשון ממדות אמר
שהדברים שהם בתכלית היוקר והעלוי אין להם הלול ושבח אבל הם יותר יקרים
ומעולים משיהוללו וישובחו וזה אמרו הנה ומרומם וגו׳ ואמ׳ גבורי כח לפי שלא ישיגם
ההפסד למה שאין להם סבות ההפסד ואמ׳ עושי דברו כנגד השגתם מקיום הנמצא׳
ואמר לשמוע בקול דברו כנגד ההשכלה שיש להם מהמעלה הראשונה שבאמצעות
אותה ההשכלה יקנו השבח וההוד מאתו יתבר׳ והארכנו בכל זה להיות זו החקירה
נכבדת בעצמה וצריך לדעת הדעת האמת לפי התורה על זה ונשלים באור הכתובי׳
שאחר שהזכיר השכלים הזכיר הגרמים וזה אמרו ברכו יי׳ כל צבאיו ולהיות פעולות
הכחות שבגלגליו׳ שני מיני׳ הוית כל מה שיתהוה ושמיר׳ המתהוה ההו׳ ר״ל שמיר׳ מינו תמיד
ושמירת אישו זמן אחר והיתה הכונה בזה הענין האלהי המגיע ממנו שקיו׳ זו הפעול׳
באמצעות הגלגל לכן אמר בהם משרתיו עושי רצונו ואחר הזכיר זה המציאו׳ השפל
ואמר ברכו יי׳ מעשיו להיות אלו השפלים מקבלים השלמות מהעליוני׳ ולהיות השפלי׳
מורכבים והם גשמים והגשם מצד מה שהוא גשם יצטרך להיותו במקום לכן לכלול
כל הגשמים אמר בכל מקומות ממשלתו ולהורות התכלית הנרצה בבריאת
השפלה שהוא האדם השלם מצד נפשו אמר ברכי נפשי את יי׳ משני׳ שאין בשפלים

דבר ידמה לעליונים כי אם הנפש המשכלת כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה הני
ה׳ ברכי כנגד מי כנגד הקב״ה ונשמה וכו׳ :

תם המאמר הרביעי שבח לאל

המאמר החמישי

פרק ראשון ואמר ר׳ משום ר׳ כל דבור שיצא מפי הקב״ה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר מכלן ממשה וכו׳ להיות יתברך רב חסד מטה כלפי חסד בהטיבו ופעלו הטוב בעצם והרע במקרה מתפרדת האמר לכן אמר שכל דבור שיצא מפיו לטובה אפילו על תנאי לא חזר בו ואמנם ראוי שיובן זה בדבור המוחלט האמור דרך הבטחה מבלי הצטרף אל פעל בחיריי כלל רק כמסך ויצא מאתו יתבר׳ כמו שתבא בריאת דבר מה ממנו על צד הטוב וברצונו לא בדבור המצטרף אל הגמול לתת לאיש כדרכיו כי פעל אדם ישלם לו והנה בזה המין אמר הנביא רגע אדבר על גוי וגו׳ ונחמתי וגו׳ וזו הסבה אצלי ביראת יעקב מפני עשו ואם כבר נתיעד ייעוד טוב וזה שלא ידע אם ההבטחה והייעוד הנעשה לו הוא על המוחלט ועל צד החסד האלהי או אם הוא מצטרף עם הפועל הבחיריי וכארח איש יתמיאלכו וחשב שאף על פי שנא״ סתם יובן עם תנאי וזה שאמר כמסתפק עד ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם וגו׳ קטנתי וגו׳ כלו׳ איני יודע אם מה שהבטחתני הוא ע״צ החסד המוחלט אם לפי הזכות קטונתי כתמעטו זכיותי בהצטרף אל גמולך שגמלת לנו והראיה כי במקלי ולכן אני צריך להתפלל הצילני נא וגו׳ אם היתה ההבטחה ע״צ החסד המוחלט אף על פי שאיני ראוי לכך דברך נצב ובלתי משתנה וזה אמרו ואתה אמרת היטב איטיב וגו׳ כלומר על צד הפלגת הטוב והחסד האלהי מבלי בחינה לזכות ולכן יאמן נא דברך : גם מה שאמר הר׳ חסדאי על זה אינו נאות באמר שייעוד הנביא בדברים האפשר כבר יגיע ממנו מידיעתו יתברך בהם ובהשתלשלות הסבות בהם ולפי שהנביא בלתי יודע השתלשלו׳ הדברי׳ הנה ואם כבר נתיעד בהגעת דבר מה הנה ראוי שידרוש בהגעתו בסבות הנאותות להגעת הדבר ההוא ואין לו לסמוך בהגעתו אלהיותו מוכרח שיגיע שהכרח הגעתו נמשך מסבות המשתלשלות הנאותות להגעת הדבר ההוא ולפי שיעקב עם שנתיעד מה״שי על השמירה היה בלתי יודע השתלשלות הסבות וכו׳ אלו דבריו : וידוע שזו הסבה לא תתן האמת בזה ולא תסיר הספק המונח שעם היות לא לאדם דרכו לדעת השתלשלות הסבות הנאותות ולא לאיש הולך לבין צעדו מיי׳ מצעדי גבר כוננו רגלי חסידיו ישמור ובפרט מי שהובטח על זה ואף על פי שיעקב הזמין עצמו לשלשה דברים כדרך בסבות נאותות ולא רצה לסמוך על הנס לא היה לו ליירא יראה גדולה כזו שנאמר ויירא יעקב וייצר לו והיה ראוי שיבטח ביי׳ והצלחה עם היותו בלתי יודע איך תהיה ההצלחה שהיכולת האלהי הנותן חיל והיה יי׳ מבטחו אף בלי הכנת שום סבה כל שכן כשהתקין עצמו לכל האיפ׳ לעשות ומדוע ירך

פרק ראשון מהמאמר החמישי

לכבו שיורה שקטני אמנה שיד יי' תקצר לכן יר' היות הסבה מה שאמרנו למעלה ובזה
הותר הספק׃ וראוי שנתעורר לבאר המבוכה שנבוכו בה הראשונים בהבינ' מכת
זה המאמר הפך הנראה בו וזה שבראותם זה המאמר האומר שכל דבור שיצא מפי
הקב"ה לטוב וכו' הוקשה להם הפסוק האומר ונחמתי על הטובה אמרו שהייעוד הטוב
איננו חוזר לרעה ולזה תהיה בחינת הנביא בייעודי הטובו' שהייעודי' הרעים אפש' שלא
יביאו שיתכן ורחום הוא ונחם על הרעה בשובם לו יתברך כנינוה ויפרשו לפי זה
מאמר ירמיהו רגע אדבר אל גוי אבל לא באמצעות נביא שאז לא ינחם על הייעוד
וכאשר הוקש' להם יראת יעקב ואם כבר הובטח שפירושו שני פנים האחד באמרו
שהייעוד הטוב איננו חוזר בתנאי שיהיה באמצעות הנביא שלוח לזולתו שגם בזה
הייעוד הרע חוזר כמו שהיה בייעוד יונה לנינוה ולהיות ייעוד יעקב בזולת נביא
שלוח לזולתו נתיירא שמא יגרום החטא וזהו דעת הר"ם ז"ל בפתיחתו לפירוש המשנ'׃
והאופן השני הוא דעת הר"ל בספרו שחלק בין הטובות והרעות המוסדרות מהמערכ'
ובין אותם שיש כפי ההשגחה האלהית ר"ל כפי הגמול והעונש ואמר שהטוב המסודר
הגעתו מהמערכה ריחוק הוא שלא יגיע למה שהבחיר' הושמה באדם לתקן המגונות
בסדור שתפלת הנראית כמו שאמרו חכמי המשפט ובפרט בטלמיוס בס' דבורי אמו'
כבר יוכל המובר להרחות הרבה מפעולות הכוכבי' כשהי' יודע בטבע מה שירשום
בו והגיע לפעול בגרם כשלו מקבל יקבלהו אבל לא הושמ' בו הבחיר' לקלקל ומזה הכר
ושלא בחינת הנביא כשלא יגיע הטוב שייעד וידוע שיש בזה הדעת בלבול גדול כמ"ש
הר' חסדאי׃ וכבר יוכל להוסיף בבטול זה הדעת ונאמ' שאם יבחן הנביא בטוב המסודר
מצאת המערכה זה יהיה שאם לא יתוסף אותו הטוב שייעד לא יהיה מוחזק לנביא אבל
לא יתהפך שאם ומעך הטוב שהוא כאשר יעד יהיה נביא אמת בשכבר יוכלו לדעת
זה הוברי שמים והכתוב אומר אשר ידבר הנביא בשם יי' ולא יהיה וגו' הוא הדבר
אשר לא דברו יי' אבל אם יהיה הדבר כאשר אמרו לא יתחייב אמתות הנביא בנבואתו
כי אולי קוסם קסמים הוא לכן יראה שהדעת הנכון הוא מה שאמר הר' חסדאי כי
כשידבר הנביא להודיע על היותו נביא ויודע זה אם בהרוס אות שייעד ואז יאמין
בפעם ראשונה כשלא יהיה חסר באות או ביעודו לדברים העתידים וכאשר ידבר
הנביא בדרך זה אם שלחו יי' אלי אמר כדבר ההוא שיפתכה היה ייעוד טוב או רע
ואמנם כשהדבור איננו בדרך אמות הנבוא' ליעד טוב או רע לפי שהוא ידוע שייעוד
הטוב והרע הוא על צד הגמול והעונש המתחייב מההשגח' האלהיי' והוכללו בה תנאי'
בתורה עם היות שהנביא ההוא בייעודו ישקט התנאי ההוא ולא יזכרנו הרי הוא כאלו
כאומר בפירוש וכשלא יגיע הטוב והרע שייעד איננו סתירה לדברי הנביא שכבר
הונפרס' שדבריו בזה על צד הגמול והעונש שהוא כלל בו התנאי הזה בתורה אלא
דבריו ועם היות זה הדעת נכון לא יספיק לייסב הענין כשלא יאמ' בו יות' מזה הספק'
וזה שיקשה לנו הנה כשלא יבא הדבר שייעד לאמ' שהו' נביא אז נדע שאיננו נביא אבל
אם יבא מי שיאמר לנו שהוא נביא אמת ואולי יוכל זה לדעתו בקסם ואיך נאמין בלי
ספק שהוא נביא בכל דבריו ובמה יבחנו דבריו אם הם דבר יי' או מגד שקסם שדבר

עם

וזה לא התב' בפירוש בתורה ועוד שמכינו בנביא שקר וחולם חלום אחר ובא האות והמופת ירצה מזה שקיום האות איננה בחינה האמתית באמות הנביא בשכבר ישתתף עמו בזה חולם חלום ואם כן מי יתן ואדע ההבדל והבחינה העצמיית על זה והרב כתב בפרק שמיני מהלכות יסודי התורה וזה לשונו ולא כל העושה אות ומופת מאמינים אותו שהוא נביא אלא אדם שהיינו יודעים בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בחכמתו ומעשיו שנתעלה בהם על כל בני גילו והיה מהלך בדרכי הנבואה וקדושת' ואחר כך בא ועשה אות ומופת ואמר שהשם יתברך שלחו מצוה לשמוע ממנו שנאמר אליו תשמעון ואפשר שלפי דעתו אל זה רמז הכתוב באמרו כי יקום בקרבך נביא או חולם אחר כי יקום להורות שקם על דרך ערלי ומקרה לא שיהיה מוחזק בחשיבות כלל ואמר שאף על פי שיקויים האות שיתן לא יוחזק לנביא הואיל ואין בו תארי הנבואה וקדושתה והורה בתקום הכרת הנביא האמתי והבדליו העצמיים ואמר נביא מקרבך וגו' ואפשר שהורה שהנבואה סגולה מיוחדת בישראל לבד וזה אמרו נביא מקרבך ב' הורה שאין הנבואה חלה אלא על שלם וחכם גדול בעיון ומעשה וזה מתחייב שהאחים האמתיים הם המשתתפים בחכמה ובשלמות כמו שהאב האמתי והוא המוליד שלמות הנפש כמו שאמר אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ג' הורה הכרת הנביא ואמתו בשני דברים האחד בעשיית אות ומופת יורו על היותו נביא השני בקיום דבריו במה שיגיד מהעתיד ולפי ששני אלו נמצאו בשלמות במשה אם הא' ויעש האותות לעיני העם ויאמן אם הב' לא נפל דבר מכל אשר דבר. כמו שנתאמת זה בענין קרח המתים חשד בנבואתו והיה סובר שהכל מלבו אמר' אם אותות וגו' ואף על פי שהענין היה תלוי בבחירה שהיה אפשר שישובו קרח ועדתו לו יתברך וימותו אז כמות כל האדם הנה כבר התנה באמרו אלה כי אם ישובו לי לא יהיו אלה למה שיתחרט בהם לב טהור ויכירו חטאם ואי אפשר מבלי מנהאר קבלת הענין כדי שיובן התכלית הנרצה:

פרק ב' שהכונה במחלוקת קרח היתה שחשב שמשה נתן כהונה גדולה לאחיו מלבו לא ע"פ יי' להיות קרח טועה בעצמו מצד מעלות הכמשכים ממנו כאמר' ז"ל חשב שהיה ראוי לכ"ג כאהרן ובתחבולות דמיונו רבה להלחם עם מי שתקיף ממנו וכה"ג בזה בשני מינים מהתחבולה א' מצד המעשה ב' מצד הטענות מצד המעשה שהקהיל עמו עם רב להיות רב האנשים בהסכמה אחת כמעט העדר האמת או מכנגדים לא כנגד חזק ובפרט בהמון ועוד שקרא דרך ראשו עשה זו האנשים באופן שלא יורגש למשה ואהרן כדי שלא יוכלו לראות בזה שום ענין ממיני התקנה וזה ויקח קרח כדבר הנלקח מיד ליד ולא ישמיע בחוץ קול דבריו ועוד שתכף שראו האנשים הנקחים עמו מסכימים עמו לא אחר לעשות מפחדו פן ישתנה דעתם וזהו יורה אומרו ויקומו לפני משה ויקהלו על משה וגו' כלומר הקימה וההקהל היו כאחד בלי זמן ארוך בנתיים אולם התחבולה הלקוחה מצד טענות תחלק לשלשה חלקים או דרכים האחד הראות יוסר סרור הטענה בעצמה ומהות הבנתה בזה כדי שלא יוכל לסתרה בעל דינו השני היות הטענה כוללת לא פרטית ואמיתית שהדבר הפרטי לא יעשה בחכמות

פרק שני מהמאמר החמישי

הנ' היות הקדמוניה ודברה משותף ההבנה באופן שלא יורגש מהות הכונה בנקלה
למעיין ואז יאחר להשיב או ישאר נבהל ויש בזה הערמה למתוכחים מה שלא יעלם
בשלשה דרכים אלה סדר קרח טענתו לפני משה לפי שידע חכמתו והיה צריך לכלכל
דבריו במשפט אמנם הא' והוא מובן הטענה בעצמה יורה זה אמרו רב לכם וגו' כלומ'
אף על פי שאתם הגדולים להיות אחד מכם מלך והשני כהן גדול עכ"ז רב וגדול לכם
והוא הכלל שיותר שקול הכלל מהפרט יהיה הפרט מי שיהיה להיות הכלל כלתי
והפרטי כפשר ולכן לא תדמה ביחס ובערך ותעלה צורת הכלל לפרטיו והראיה כל זה
שהכל נערך בחשיבות מהפרט כי כל העדה כלם קדושים וכל פרטיה טובים ואין
בכל זולת חלקיו ואולם ההשגחה האלהית לא תחול רק בכלל ובקבוצ' וזה אמרו
ובתוכם יי' זה לאות שהכלל נחשב מהפרט. ואם כן אף על פי שאתה כלל מצד היותך
מלך אולם הבחירה בכהונה גדולה לאהרן הנה עשית זה מצד היותך פרט להיותו
אחיך והאחוה קלקלה השורה ויותר היה ראוי שיסכימו בבחירת הכ"ג כל העדה ולא
תבחר אתה לבדך וזה שאמר ומדוע תתנשאו ולא אמר ומדוע תתנשא בשבור ידעו
כל ישראל שנאמן משה לנביא. ומלך אין כמוהו בכלם ואמנם אמר זה כנגד אהרן
כלומר אם לקחת אתה המלכות מצד מעלתך לא היה לך לעשות כהן גדול לאחיך שיש
אחר ראוי כמוהו. הדרך השני שאמר דברי טענתו ברמז שיש לו שתוף במובן. וזה
אומר ומדוע תתנשאו שמכלל הדבור יובן שאומר זה כמקפיד. על מעלת פנחס וחשב
בזה קרח להשיג מבוקשו שבזה האופן יכנע משה למשמעתו מפחדו פן יסיר
הממשלה ממנו ויתנו הכהונה לקרח כאשר שאל ולכן הראה עצמו בדבורו כחולק על
פנחס וכרוצה להקהיל עליהם על זה ולפתות בזה האופן מהקבוץ והמחלוקת ישיג
מבוקשו. הדרך השלישי שטענת קרח לא היתה פרטית כמליץ על עצמו לבד וכחושב
ליחס הפרטיה לו לבדו רק הראה כמדבר בעד כל העם כחס על כבודם וכל זה
תחבולה מאתו להרבות אנשי כתתו וידוע שיש בזה תחבולה רבה למי שרוצה
לנצח בית דינו ויורה זה אמרו על קהל ה' כלומר אני אומר כמתרעם בעדי לבד רק
בעבור חושבי העדה הדבר הראוי. מהכלל ונתן לפרט אז משה הבין כל תחבולותיו
ונפל על פניו לדעתו כי לא יוכל להבחין לשום אדם בטענה רק יצטרך לבחינת
האלהית יראה לעין כל מי זה האיש ירא יי' יורנו בדרך יבחר ויוסף מזה נזק גדול כמו
שבאר בקר ויודע יי' את כל אשר לו כלו' הנה להשיב על דבריך בטענה מדוע נתתי
הכהונה לאהרן לא יועיל כי מי יוכל להסיר האומר מלבך לכן יצטרך בזה לנסיון אלהי
יודיעך מי הוא הקדוש ובעבור שראה משה כי חשד כזה כמעט יסתור כל הדברים
שעשה כי יצא דבר החשד על כל מעשיו להבזותם באומר שמלבו עשאם לכן תלה
הענין תכף למי שהכל כפוי לפניו ודע שקרח לפי הנראה מדבריו הודה בהשגחה
הכללית אמנם לא בפרטית וספק אם מה שעשה משה היה מעצמו או מפיו יתברך וגם
רצה להיות כהן גדול כנגד כלם אמר בקר ויודע יי' את אשר לו רמז להשגח' הפרטית
על דרך ואם לא אדעה ואת הקדוש והקריב רמז לב' ואת אשר יבחר לו לג' ואתה דע לך
שבבחינה שעשה משה שאמר אם כמות וגו' נמשך ג' עקרים השגח' פרטית הב' הסכ'

כל חסד

כל חטר ממטה הנ' בחינת אהרן לכ"ג ואם תאמר איך לא פתר שאלו יסובו בתשובה
כבר התרנוהו שאמר אלה והנה יבאנו מכלל הכונה רק שהכריחנו טבע העיון ובאור
שענין בשלמות שאמות הנביא הו' באות שיעשה לאמת שהו' נביא ובמה שידב' בעתיד
ובפרט במי שיבזהו או יספק בנבואתו כמו שאמר אליהו ואם איש אלהים אני תרד
אש וגו' שלמה שהיו האנשים האלה מבזים וכמעט מכחישים נבואתו לפי שגורלו על
ברכי רשע אחאב והנה שר חמשים זה דבר לאליהו בגאוה לאמר המלך דבר רדה
כמורה בדבורו זה היות הנביא נכנע למלך הפך הראוי. ואליהו בדעתו נאוכו אמר
ואם איש אלהים כלומר אתה רוצה להפך טבע הענין שירד הנקלה בנכבד הנה
אבא' להפך טבע היסוד שמדרכו לעלות למעלה ועתה ירד מטה לאכול אותך והשלישי
השני דבר אליו דרך קלון יותר מהראשון שאמר לו מהרה רדה ועל כן הוסיף בענשו
אש האלהים המתאחר לכלות הפושעים יותר מכליון האש הטבעי שהאש האלהי שוטף
גוף ונפש ואמנם השלישי השכיל הבין סוד הענין וסבת כליון הקודמים ובא בהכנעה
לפני אליהו כמו שאמר ויכרע על ברכיו לנגד אליהו וגם נזהר מחטו' בלשונו וזה אמר
תיקר נא נפשי בעיניך ואז אליהו ירד לקראתו : ודע שמי שלא יכבד ויירא
מהאנשים האלהיים והענינים הרוחניים משחית נפשו ויכניעה תחת החמר ולא יכיר
אצילות רוחניותה זה והדומים אליו חייבים כלייה וזה הענין סבב לאליהו לעשות
לשני אלו האנשים מה שעשה ושים לבך לזה אם כן מכלל הכתוב יתבאר שהנביא לא
ישיל מכל דבריו ארצה במה שידבר באמות נבואתו או כחס על כבודו למבזית אותו
שכן עשה מיכיהו לאחאב באמרו אם שוב תשוב בשלום לא דבר יי' בי וזה לפי שבות
לתתו בכלא ולהאכילו לחם צר ומים לחץ ואמנם הקדים מיכיהו הידיעה בזה אחר
שהתבאר לו בנבואה ענשו של אחאב כמו שאמר ויצא הרוח ויעמד לפני יי' ויאמר אני
אפתנו ואמר לו תפתה וגם תוכל צא ועשה כן ואמרו רבותינו ז"ל ויצא הרוח זה רוחו
של נבות ואמנם כונו בזה לפי שאחאב המי' לנבו' שלא כדת עתה נענש ומת במלחמה
הזו ונטהו עוד בחירתו ויצא למלחמה וכנה זה הפסוק בפתוי כמש מי יפתה את
אחאב ואמר ויצא הרוח שהדמיון כלו' אשר פתהו להמית לנבות הוא בעצמו
פתהו עתה לבאת למלחמה לקבל עונשו כי אין מיתה בלא חטא ואמנם אומר ראיתי
את יי' יושב על כסאו כבר התעוררו רבותינו זכרונם לברכה ואמרו וכי יש ימין
ושמאל לפניו יתברך אלא אלו מיימינים לזכות ואלו' הכונה שהטוב נמשך מהשפע בעצם
והרע במקרה וכאלו הורו שהרע המגיע לאדם הו' מצד חטאו לא שימשך ממנו יתברך
בעצם ולכן הוצרך אחאב לפתוי הרוח כדי שיענש ואם יצא הקצף מלפני יי' בגזרת
מוחלטת ואמר תפתה וגם תוכל ולפי שידע זה מיכיהו אמר אם שוב תשוב בשלום
וגו' כמש משה אם כמות כל האדם וגו' לא יי' שלחני ואמנם מיכיהו אמרו בנבוא' הנאמרת
לו ומש' אמרו כפוסק הדין מעצמו והסכי' דעת המקו' לדעתו כמש ויהי ככלותו לדבר
וגו' ותבקע וזה לפי שחטא גדול כזה שהיו מכחישי' את שעשה משה מפי הגבורה והיו
רוצי' להכשיל בני שלמעלה מהם עונשם שיושפלו בתכלי' השפל בעומק התחתית כמש
ותכס עליהם הארץ כלומר שהושפלו עד תכלי' השפלו' שהוא תוכה הארץ הפך כונתם
להתגאות

פרק שני מהמאמר החמישי

להתנאות עד תכלית רום האנשים ולפי שהקהיל קרח קבוץ אנשים לחלוק על משה כמ״ש ויקהל לפיכך היה עונשו מדה כנגד מדה ואמ׳ עליה׳ ויאבדו מתוך הקהל כאבדו מהקהל ומהתאסף יחד עם שבטי יש׳ הא לכם זרע מכלל מ״ש שאין הנביא מוכיח שהו׳ נביא בעשותו אות לבד רק בהיותו מוחזק באמות דבריו וז״ש בשמואל ויגדל שמואל ויי׳ היה עמו ולא הפיל מכל דבריו ארצה וידע כל ישראל כי נאמן שמואל לנביא ליי׳ והנה לזה רמז הפסוק הנזכר בתורה באמרו אשר ידבר הנביא בשם יי׳ וגומר וזה הפסוק תשוב׳ למ״ש איכה נדע את הדבר אשר לא דברו יי׳ והכונה בפסוק היא שהנביא לאמת שהוא נביא לא יצטרך לעשות אות לבד ויאמן שהוא נביא שכבר ישתתף עמו הקוסם אבל יצטרך עם זה לאמת נבואתו שלא יפול דבר מכל דבריו במה שינבא לעתיד וזה אמרו ולא יהיה הדבר ולא יבא אמר ולא יהיה כנגד האות שיתן ולא יבא כנגד מה שדבר לעתיד אמנם ראוי שיובן זה בדברים שאינם תלויים בבחירה וזה אשר ידבר בשם יי׳ כלומר שבחינת הנביא תהיה בדברים שאין לבחירה רשות וממשלה לשנותם רק הם ענייני׳ תלויים בכח האלהי המכונה כאן בשם יי׳ שבענייניים התלויי׳ בבחירה לא יתחייב שיצדקו דברי הנביא כמ״ש רגע אדבר וגו׳ ונחמתי וגו׳ ואמרים ז״ל שטובה אפילו על תנאי אינו חוזר והנה המובן מהתנאי הוא שיפעלו הטוב והצדק ואם כן למה לא יחזור בו אם יפעלו הרע כמו שיחזור ברע אם יפעלו הטוב והטעם הנרא׳ אלי בזה הוא לפי שאין רע יורד מן למעלה והרעות הקורות בעולם כבתם הפסד המקבלים וחטאתם לא שירד מעצמותו ולכן בהטיב דרכם לא יבא הרע שייעדו אמנם הטוב המיועד הוא מציאות והמציאות בא מפעולת הפועל בעצם ואחר שבא בעצם חוייב שיתקיים אחר שייעדו ואף בהבטל התנאי שאם לא כן נאמר שהטוב יבא מאתו ית׳ במקריה כמ״ש ברע וזה הפך המציאות והדעת ואל יקשה עליך לומר אם כן מצינו חוטא נשכר שהגמול האמתי הוא לנפש לא לגוף והרע הגופיי אמנם בא לעורר האדם שיפשפש במעשיו או שיענש בעה״ז ממעשיו וחטאיו ולפי זה כבר יבחן הנביא בטובה המיועדת וכמ״ש הר״מ פ׳ מהלכות יסודי התורה יעויין שם ואם תק׳ ממ״ש ונחמתי על הטובה וגו׳ נאמר שדבר כלשון בני אדם המתנחם להטיב לרעים לא שיחזור מלקיים הטוב שייעד מלהמציאו לפי שהטבע הכולל לא יתבטל בעד הפרטי ואם הפרטי יתבטל בעד הכולל והטבע הכולל הוא שהוא יתבר׳ פועל הטובות בעצם והרע במקרה ומצד המקבלי׳ והפרטי שירע לאיש החוטא בסבת חטאו ולכן יתבטל מצד התשובה שחנון ורחום הו׳ אבל הטוב הנועד לא יתעכב בעבור רוע הפעולה מצד הטבע הכולל שהו׳ ית׳ פועל הטוב בעצם או נוכל לומ׳ שהכונה תהיה בהתמדת הטוב הנועד לא בעכובו שלא יבא וזה יורה אומר אשר אמרתי להטיב אותו כלומר להמשיך זמן מציאותו ודע זה שהוא חדוש חדשתיו בזה הענין : ואולם אומ׳ אשר ידבר הנביא בשם יי׳ ולא יהיה ולא יבא ולא אמ׳ אשר ידבר הנביא בשם יי׳ ויהיה ויבא הוא הדבר אשר דברו יי׳ לפי שלא יצדק באמות דבר הנביא או אותותיו שיתן שיתחייב שיהיה שלוח מאתו באמת לפי שכבר ישתתף עמו הקוסם כמ״ש ולכן ההבדל העצמי לנביא להכירו הוא ההתמדה באמות דבריו ואותותיו והנה במשה מצינו שמו ספק בתחלה בנבואתו

כמ״ש

כמ״ש ויאמן העם ולא כל העם עד אומרו ויאמינו ביי׳ ובמשה עבדו עד אומרו במעמד
הר סיני וגם בך יאמינו לעולם ואין להפלא מזה שמי שיסתפק בהשגחה האלהית
אחרי הראותה לאום כל שכן שיספק בנבואה והנה ישר׳ אחרי שראו המסות הגדולות
אמרו היש יי׳ בקרבנו כל שכן שישימו חשד בנבואת משה ולמה לא והנה אהרן ומרים
השוו מעלתם בנבואה למעלת משה ואמרו הלא גם בנו דבר ומה יעשו המון העם
ולכן אני אומ׳ שההבדל העצמיי באמות הנבואה הוא האריכות וההמשך באמות דבריו
וזה רמז באומרו ולא יהיה ולא יבא אחר ולא יהיה להורות על ההתמדה וההמשך כי
המקרה לא יתמיד ולא יקום ולא יהיה ונומר שהוייה תורה על התמידות כמו שבא
הפסוק אלא במהות הקיים ויהי אור ואמר כי הוא אחר ויהי לרמוז על שלשלת
מציאות ההוים ואמר ולא יבא להורות על האמות זהו דעתי בענין הזה מתיחס לדעת
הר״ס ומיסד פנת יקרת דבריו אם ייטיב בעיני המעיינים גם יי׳ יתן הטוב ממגד שלי
המושכלו׳ מטל ומתהום הדעת רובצת תחת אדברה נא שלום י הדבור יבחן בג׳ בחינו׳
האחד בבחינת עצמותו הב׳ בבחינת המדבר הג׳ בבחינת מי שמדבר לפניו אולם
בבחינת עצמותו יחלק לשני חלקים אם דבור חצוני ואם פנימי הדבור הפנימי הוא
הכח השכלי הנמצא באדם לעיין בשכלו דברים עיוניים שבשבת זה הכח יש יתרון
לאדם על שאר הב״ח כיתרון האור מהחשך כמ״ש שלמה אמרתי אני בלבי ונומר ר״ל
הבנתי בעיוני וראיתי שתוספת המעלה ויתרון שיש לאדם בע״ה משאר המינים הוא
בסבת הדבריות וכח ההשכלה הנמצא בו ולזה בחרם השם יתב׳ וברכם משאר הב״ח
ואם הסתכל ותראה בהם דברים שהם משותפים בהם ובין שאר הב״ח בענין צרכי
הגוף ודומיהם הנה אלו הדברים ימצאו להם מצד הכנתם לבד לא מצד הפועל וזאת
ולראות שהם בהמה המה להם שהפועל אמנם יפעל בחמר כפי הכנתו לא זולת זה
וזה רמז באומרו המה להם כלומר החלק הנכבד הנמצא לאדם נאצל לו מצד הפועל
והחלק הפחות הנמצא לו בא מצד המקבל שהפועל איננו כילי בהקנאת הטוב ולזה
רמז באמרו ועתה יי׳ אבינו אתה ונומ׳ ר״ל יי׳ המהוה ההויות והמחדש הנבראים אתה
הוא האב האמתי לנו וז״א אבינו אתה וזה שאם שמא ימצא הפסד וחסרון בנו אמנם
קרה לנו מצדנו וז״א אנחנו החמר שהחמר הוא הסבה להפסד והעדר ואם שמא ימצא
שלמות נמשך מאצילותך ויצירתך וז״א ואתה יוצרנו וידוע שהאב הוא המוליד והמצייר
החלק הנכבד והמשובח שבאדם הוא ראוי ליקר׳ אב אמתי מאותו שלא יוליד רק החלק
החסר ולכן ראוי שיכובדו החכמים המולידים אמתת העצמות שהוא הצורה השכלית
כי הם האבות באמת כמו שאמרו רבותינו ז״ל מורא רבך כמורא שמים ואמרו על רבי
מאיר שהיה דורש כל אתין שבתור׳ וכשהגיע לפסוק את יי׳ אלהיך תירא כרתפ לאחוריו
עד שדרש ואמר את יי׳ תירא לרבות תלמידי חכמים אמנם אמרו ומעשה ידך כלנו
רמז לשלש התחלות הטבע הנמצאות באדם שהם החמר והצורה וההעדר שהם כלם
מעשיו יתב׳ הוא צוה ונבראו לא כמ״ש הפילוס׳ שהחמר קדמון וכן ההעדר עם שאיננו
מפעולת פועל כבר תתלה בו פעולה כמ״ש חלק ב׳ פרק י׳ וזה אמרו ומעשה ידך כולנו
כי שלש התחלות הנמצאות בנו הם מעשיו ית׳ ולז״א כולנו שהכל יאמר על ב׳ כמו שאמר
הפילוסוף

הפילוסופי׳ בתחלת ספר השמים והעולם יד׳ מזה שיש באדם שני דברים האחד כנגד
וזה נתון מהשם יתברך והשני פחות במדרגה וזה אמנם יוחס למקבל לא מצד הפועל
עם שהפועל יתברך ר״ל אמנם עשה זה כפי ההכנה ותמצא מאמרים רבים בדברי
רבותינו ז״ל מסכימים לזה :

פרק ג׳ אר״י מיום שברא הקב״ה העולם לא היה אדם שקראו אדון וכו׳ עד למען
אברהם שקראו אדון כבר פרשתה תורתנו שלמות אברהם בהשלימו
כל אנשי דורו להורות להם יכלתו יתברך בכל הנמצאות ושחדשם מאין כמ״ש ויקרא
שם בשם יי׳ אל עולם וזה היה בבאר שבע אחר שנטע האשל כמ״ש ויטע אשל ונומר
והנטיעה הזה ודומה לה רמז להשפעה הנזכרת כפי חשיבות ההכנה וההדרגה כמו
שמצינו במקום אחר ויטע יי׳ אלהים גן בעדן ונומ׳ וידוע למי שהוא חכם שזו הנטיעה
ודומה לה אינה גשמית רק רמז לרבוי השפע האלהי במקום ההוא כפי הכנת המקום
וחשיבותו שהגדלת השלמות אם בעניינים הרוחניים ואם בגשמיים תכונה בנטיעה
כמו שבא הפסוק המפורסם לישעיה על שלמות ישראל ביום נטעך תשגשגי ובא
במקום אחר נצר מטעי מעשי ידי להתפאר וכתוב אחריו הקטן יהיה לאלף זה יורה
כונת מה שאמר במלת הנטיעה וזה שכאשר הנוטע ישים תכלית כונתו לשני דברים
האחד תקון הנטיעה שני תכלית הנטיעה אם בחפירה ובדר אדמתו ויכוין שיהיה
מוכנת לקבל אותו הנטע ולהולידו והצמיחו באופן התקון השלם אם בב׳ יהי׳ תכליתו
באותה הנטיעה פרי ישוה לו שאותו נטע פריו יתן בעתו ולא ימים ממנות פרי בן
במשל בעניינים האלהיים חכם לב יטע אלי מחשבותיו להשיג העניינים האלהיים
עם הכנת מדרגתו ותקונה באופן שישיגם בשלמות ויקוה ממנו הפרי הראוי לאת
בעתו כי האדם עץ השדה וזה המכוון באמרו ויטע אשל בבאר שבע וכבר ידעת
המאמר לרבי יוסי בן זמרא העולם הזה עומד בבאר שבע וכו׳ רצה לדמות הבן לאב
למה שטבע המקור להתכא במה שיחשב ממנו והנה אברהם התחיל להראות השפע
האלהי בבאר שבע כמו שאמר ויטע אשל כן יעקב רואה העולם בבאר שבע וכאשר
תכלית השפע הנראה באברהם ופריו היה מה שאמר ויקרא בשם יי׳ ר״ל שהשיג העלה
הראשונה שהוא תכלית הכל ופרי הכל כן יעקב תכלית המראה שלו היתה והנה יי׳
נצב עליו ולכן נאמר לו אני יי׳ אלהי אברהם אביך ואמנם הכונה במה שאמר הנביא
נצר מטעי לפי דעתי היא זו לפי שיש אילנות שאם ינתק מטע הא׳ שלהם אל ארץ אחרת
ישלמו יותר ולא עוד אלא שיהיו צריכים לכך ר״ל להעתיק מטע שלהם שני פעמים כי
באלה שאין חלקם ומאכלם בריאה כל שכן מה שיקנו בסבת זה מהתקון והחשיבות
שיש אילנות ישתנו בהעתקת המטע מארץ אחר לארץ אחרת מטוב לרע ומרע לטוב
כמ״ש בר״ בספר הכלליות ספר המזונות והתרופות וזה לשונו וע״כ אומר שאילן האפרסק
היה הורג כשהיה במצרים וכשהועתק משם היה זן ע״כ ואם כן אם כך באילנות אין
להפלא מהאילן השלם שהוא האדם הנזכר שקנה השלמות האנושי בחייו כשהועתק
מארץ ההוויה והתפסד בעת מותו ונטע בארץ החיים אם יחיה לנכח לא יראה האבדון
כי כימי העץ ימי האדם ונמשל לו ואל זה רמז באמרו ועמך כלם צדיקים ונומר רמז

הנה

שנה להשארות הכנחי המושג לישראל באחבעות התורה שכל תמוה ותכוה מתנת מתנת להם שלמות מה לעה"ב ועכ"א כל ישראל יש להם חלק לעה"ב שנאמר ועמך כלם צדיקים ואמ' כבר תמעי לרמוז למיתת השלם שנמשלה לגבר המוטע והנעתק ממקום למקום לטוב לו שבזה יתוקן יותר מבתחלה כמ"ש כן העתקת מהע"ז לעה"ב תשוב לו לתועלת שיהיה נכחי תחת היותו נפסד כמו שישוב האילן החרכיי אז בהעתקת הטעו ונתן הסבה בזה ואמ' מעשה ידי להתפאר כלומר לרמות הצורה ליוצרה כפי האפשר שהוא יתברך הנכחי האמתי והמקנה הנכחיות לברואיו ודע זה והנה בלשם בראותו שפע ישראל והצלחתו אמר במשלו כאהלים נטע יי' אם כן יראה מכלל מ"ש היות מלת נטיעה נאמרת על רבוי השפע ויתרון ההצלחה ומזה הענין ויטע אשל בבאר שבע ודע שאברהם אחר שנטע האשל קרא בשם יי' אל עולם שמתחלה לא היה קורא רק בשם יי' שהעיון המופתי לא הביאו רק להכיר העלה הראשונ' ואחר שנטע האשל בלבו בעיון הקבלה האמתית השיג שהוא יתבר' חדש העולם ויכול לעשות כל אשר חפץ בו וזה לא התבאר לו במופת רק מצד הנבואה שגבהו דרכיה מדרכי המופת ופרסם זה לרבי' ונתפרסם לו גם כן זה מצד מה שראה היכלת האלהי בעצמו בשנוי תולדת מזלו ורז"ל כתעוררו לזה בפסוק ויטע אשל זה פרדס וכבר ידוע שהפרדס הוא כנוי להשגת האמתיות האלהיות ואמרו בפרק אין דורשין ד' נכנסו לפרדס וכן אמר שלמה שלחיך פרדס רמונים ואתה ידעת מ"ש על ר"מ רמון מצא וכו' ואמרו עוד ויטע אשל אכילה שתייה לוייה ור"ל לינה ובארו החכמים שסוגי החכמות ג' והחכמ' האלהית היא העושה לוייה לאדם כי לוית חן היא לו בעה"ז ובבא וזה פריה לירש שים שם מכוי אחד יכול על כל וזה השיגו אברהם ולזה קראו אדון כמ"ש יי' אלהים מה תתן לי ועד שבא הוא לא היה מי שקראו אדון לפי שהיו מאמינים בקדמות העולם והיו אומרים שאין יכול יתב' לשנות דבר עם שטעו עם זה טעות גדול להשתחוות למלאכת השמים בחשבם שבאלו יהיו מוכלחים וכמ"ש הלכו ע"ז פ"ט עד שבא אברהם וקרא בפרהסיא בשם יי' והודיעם שהוא אדון הכל ויכול על כלם והוא ע"ה השיג זה בנערותו כמ"ש בן ג' שנים הכיר בוראו ואף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם כלומר למה שדניאל עיין במה שעשה אברהם שרצה להפיל עצמו בכבשן האש על קדושת השם והוא רצה להפיל עצמו לגוב אריות כורא ונומר ונענה בשביל אברהם שלמד ממעשיו שבאמת פעולות השלם הם זכרון לבאים אחריו לחזקם באמונתם זו נחלת עבדי יי' ולזה תספר התורה מעשה האבות למען ילמדו ליראה את יי':

פרק ד' ומ"ל דעתא גברים אר"א לכו חזו וגו' אל תקרי שמות אלא שמות. עם שהתפרסם ומבואר בנפשו שהלשונות הסכמיים ולכן היו מתחלפים אף על פי כן יש רושם בקריאת שמות שאי' ספק שהשם יורה על המהות או על סגולה מיוחדת מסגולו' הדבר ויורה זה מ"ש וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו וכבר קדם אומר ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו הורה שיש בקריאת אלו השמות חכמה. לפי שהשם המונח יורה על עצמות הדבר או על סגולה מיוחדת לו וכל זה יבין מי שתכיח השם או הקורא לא שיהיה קריאת השם והכחתו לדבר הבוא בא מתמו אך

שידתנן

פרק רביעי מהמאמר חמישי

שידיעת מבלי בחינה והסתכלות כלל שאם לא כן לא את הכתו' ויבא לראות מה יקרא
לו שהכוונה כשנשה חכמת האדם באיפי הנמצאות וטבע הב"ח איך הוא עד שהעיד
עליו שהשיג השגה אמיתית מהותם וכגבולותיהם וז"א וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה
הוא שמו ואמנם יחם זה לנפש חיה לפי שהיא צורת הב"ח והפעולות אמנם ימשכו מצד
הצורה לא מצד החמר והנה נמצא כשרנה המשורר לתאר שבח הא"ל וכל השלימות
הנמצאים בגלגלים נמשכים ממנו את' מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא וכיון
בזה ב' דברים הא' שהוא ית' ידע ההתחלפו' שבין הכוכבים וזה בדעתו שאמת חלף
צורותיהם ופעולותיהם לפי שהוא בראם ומבין כל מעשיהם וזה רמז באומר מונה
מספר לכוכבים שהמספר אמנם קורה להתחלפות בין אישי המספר ההוו' שאם לא
היה ביניהם שום התחלפות כלל לא יפול בהם שום מנין ומספר הב' להודיע שכל
כחות הגלגלים ופעולותיהם אמנם הושפע להם מהשי"ת וזה רצה באומר לכלם שמות
יקרא כי הרצון בשמות כחות ושלמות והרצון בקריאה השפעה כמו ויקרא אל משה
ונומ' וקרא זה אל זה ולפי דעתי שמענין זה אומר ואמרו לי מה שמו כלומר ישאלו
ממני מהותו וכחו של אלוה מה אומר אליהם וה"שי השיבו אהיה אשר אהיה לפי שזה
השם הוא מיוחד לנית' שהוא יורה על עצמו ית' הוראה מבוארת אין השתתפות בו
ואינו נגזר מפעולה ולזה לא ישתתף בו אחד מהנבראים בהוראה ההוא כמו שאמר
עליו זה שמי המיוחד לי וכמו שאמ"ה הא' פרק ס"א והוא מבואר שזה השם יורה
על ענין חיוב המציאות לא על איפ' המציאות ולפי שהוא יתברך מחויב המציאות
והשאר איפ' המציאות שכלם קנו המציאות ממנו והו' לא קנהו מזולתו לכן לא ישתתף
בזה השם זולתו אם כן השי' הוא האמתי המיוחד ולכן בזה אמר זה שמי לעולם ולפי
שמחוייב המציאות נצחי אמר וזה זכרי לדור דור וזה יורה גם כן שם ידוה שהוא שם
של ארבע אותיו' והראיה שאחר אומרו אהיה אשר אהיה אמר יי' אלהי אבותיכם שלחני
זה שמי ונומ' והענין כלו ששם יי' יורה על חיוב המציאות כמ"שה ובאומרו אהיה הכר
אהיה פי' הנמצא שהוא נמצ' כלו' המחוייב המציאות כמ"שה פ' כ"ג ואמנם לפי שהוצרך
להעלים זה השם כדי לבחון לבות המשכילים כמ"ש לעלם כתיב העלימהו שלא יקרא
בכתבו לכן לא בא בתורה רק במקו' הזה ולא בא בנביאים וכתובים והעלימוהו בשם
ידוה ולכן נאמר למשה יי' אלהי אבותיכם והסבה בהעלמו כבר כתבה הר' אברהם
אבולעפיא בספר הנקרא אור השכל מכלל מ"ש יתבאר שלפעמי' יכוין בשם כח המהות
ואמתת העצמות וז"א אל תקרי שמות אלא שמות הכונה בכחות הנמצאות ואמתת
עצמותם הנמשכי' מהשי"ת ועז"א לכו חזו מפעלות אלהים שבהשגת כחות הנמצאי' נשיג
כח הממציא ומציאותו גם בידיעת כחות הנמצאות יפעל השלם פעולותיו בעה"ז ולזה
חכמי הקבלה בהיותם פועלים בשמות פעל מה לא יפעלו זה בקריאת השם לבד רק
בידיעת כח השם שהשם ההו' יורה על אמתת עצמותו ומזה הצד יפעלו דברי' מופלאים
לא כמ"ש הסכלי' שבהזכרת השם לבד די להם שזה נמשך להם מקוצר השגתם ולו
חכמו ישכילו זו יבינו שנפש המקובל בהשכילה הדברים האלהיים ובעיונה באמתת
הנחו' והנה תפעל בשפלים ענייני נוראים כי אז ישוב כל כמו שיפעל הנביא האותות

ואם

ואם כן מי שישכיל זו ההבנ׳ והעיון הנכב׳ הזה הוא חכר והחכר לא יפעל שלמות אולם
לפי שהשם יורה על הכח והמהו׳ שהוא העיון הקדוש והטהור יש לכבד השם ההוא
מצד מה שיורה על הענין הנכבד אפילו בהזכרה לבד אסור להזכירו ובפרט איש
טמא שפתים ולכן ראו חכמי הקבלה להסתיר החכמה הזו מהמון העם פן יהרסו אל
יי׳ לראות בחשבם שבלי עיון רק בזכיר׳ די ונפל ממנו רב לזה שמפסידי׳ באמונות כמו
שיקרה לכל מי שאינו שלם כשידע שהדבר אינו כמו שהיה מדמה אותו ולכן הסתירו
זה הענין ולא היו מלמדים אותו כ״א לצנועים וגם במקדש פסקו מלזכור שם המפורש
וזה ג״כ להספר האנשים אמרו משמת שמעון הצדיק בטלו אחיו מלברך בשם אלא היו
מברכין בשם בן י״ב אותיות אמרו בראשונה שם בן י״ב היו מוסרים אותו לכל אדם
משרבו הפריצים היו מוסרים אותו לצנועים שבכהונה והצנועים היו מבליעים אותו
בנעימות אחיהם הכהנים אר״ט פעם א׳ עליתי לדוכן אחר אחי אמי והטיתי אזני אצל
כ״ג ושמעתי שהבליעו בנעימות אחיו הכהנים ותמצא הרב כתב ע״ז פרק ס״ב ודע שזה
הדבר שילמוד היה למוד הענינים שמורים עליהם השמות ההם לא הדבור לבד
באותיות הערומו׳ מבלי ציור וכו׳ עד אומרו ומבואר הוא שזה כלו הוא אינו רק הודעת
ענינים אלהיים מכלל הענינים שהם סתרי תור׳ כמ״ש הנה באר הרב בפירוש שאין
תלוי בזכירת השם לבד רק בידיעת אותו הענין שיורה השם עליו והוא השגת דבר
אלהי והנה אודיעך דעת רבי יוסף ן׳ ואקר בספר הקבלה שלו פ״ז וזה לשונו והשמות
הם כחות באו מאת הספירות ראה איך מסכים עם מ״ש שהכונה בשמות אינה היא
הכח לא ההזכרה לבד ואם תשיבני ומה שנראה לעין מפעולות הקמיעין והשמות
הנרבוני התיר זה הספק בפי׳ למורה בפרק ס״ב וזה לשונו שאמנם קרה זה מפעל
הדמיון לחלושי השכל וגם שיעזור לזה היות אותיות נחלקו׳ כשאר הנמצאות השפלות
ומיוחדים לפועלים השמימיים כענין במחצבים והצמחים וכפי זה יהיה בעצם אבל
לא בראשונה כי אם בשניות אלו דבריו אמנם יש לי דעת אחרת בזה והוא שכאשר
נמצא בנמצאי׳ השפלי׳ כגון הצמחים והב״ח והמחצבים יקנו סגולה מה מיוחדת להם
מלבד צורתם המזגית באמצעות שפע ניצוצי הכוכבים ורשמיהם שבאותה הסגולה
יפעלו פעולה היא נפלאת בעינינו ולא נדע׳ אנחנו סבותי׳ כמו משיכת אבן המגניטש
הברזל וכאבן המוסכת השער שאם ישימוה על שער הראש יגלחה כתער ואם ישימוה
על ראש מוקרח יצמח לו שער מהרה וכאבן שמסירה כהלת השוקים ורכון השוקות
כל זמן שהיא עליהם כמו שאמ׳ הפילוסוף בספר המחצבי׳ וכן לשאר מינים מהצמחים
והב״ח כן אפשר שימשך שפע מה מהמקובל השלם בדעתו באמצעו׳ עיון שכלו ואמונת
הבנתו באותם הדברים האלהיים יפעל פעולה בסגולה מיוחדת לענין מועיל נקנית
זו הסגולה לאותו הענין או אם תרצה אמור הקמיע ההוא באמצעות שפע העיון
השכלי כמו שמתוסף הסגולה להם מיוחד באמצעות שפע רשמי הכוכב או ניצוצו וזו
השגה אצלי בפעולות הנביאים והמקובלי׳ והחכמי׳ כל א׳ כפי מדרגתו בשלימו האלהי
וכמו שהנביאי׳ ישאירו האות זמן מה לענין הצריך להשאירו או להקנות אותו השפע,
כן המקובלים שהם אחר מדרגתם בשלמות יקנו זמן מה סגולה מיוחדת לדבר מה

להרע או להטיב כפי המחשבה והכונה שיש להם בעת עיונם ורצותם להשפיע על
הדבר ההוא מטוב ורע ועם זה התבאר הסבה בענין הקמיעין והלחשים והתועלת
הנמשך מהם אפי' בזכירה לבד מבלי עיון כמו שיפעל הסם המיוחד בסגולה מיוחדת
תמשך ממנו תובן אותה סגולה וסבתה או לא תובן ומזה הענין נמצא בדברי רז"ל
במסכת שבת פ': לאושתא תלתא לאישתא כמירתא לכוסא לימא הכי שאלה החכמים
למה שנתעלו והגיעו למעלת זו החכמה הנה ירשמו ויפעלו בעניינ' בדבורם החכמי'
ממנו כי פיהם הוא כוה וזו היא הסבה בסגולת אותם הלחשים הבאים בדבריהם
אמנם עם היות שהלחש הנאמ' מפיהם היה מועיל כענין הנאמר אם על ידו לא ימשך
שיועיל אותו הלחש כשיאמ' מפי אחרים אחר שאינם אחרים במדרגה מהמעלה עמהם
וגם העדר אותה הסגולה מאותם הלחשים כשיעתקו מפיהם ויאמרו מפי אחרים כמו
שנמצא סם מה קנה סגולה מה וכשיועתק מאותו מקום נאבדה סגולתו ולכן מזה הכר
היה אפשר שנמצאו סגולות לעשבים בעניינים לרפואה לחכמי הרפואה בזמנם וכשו
אותם וכתבום בספר ובזמננו זה נעדרה סגולתם בהעתקת אותם עשבים ממקום
למקום שאין ספק שיש למקו' רושם גדול בקנות הסגולה או הכורה לענין מה כמ"ש בר"ף
בספר הכליות מאילן האפרסק אם כן פעל הלחשים והקמיעים הם בסגולה וכבר
אפשר היות אותה הסגולה נעדרת בהעתקת הדברי' ההם מפה לפה כמ"ש ראב"ע וז"ל
ואותיות המלחשים אין מעשיהם בעצמם רק בעבור נאמם מפי המוהלם מהכה רוק
האדם קודם אכילתו ממית העקרב וכו' ואחר שהלחש תלוי לפי האומ' א"כ לפי מעלתו
ושלמותו בחכמה יפעלו דבריו בדברים העומדים מחוץ כמו שנראה זה בנבאי' שכפי
שלמותם בה יעשו האותות עד שנר' אני שיפעל דבורו ויעשה רושם בגרמי' ביהוש' שמש
בגבעון דום וכתי' וירום וגו' ובחכמי תלמ' שהיו פועלי' בהבטת עיניהם כמ"ש נתן עיניו
בו ונעשה גל של עצמות ואין להפלא מזה שהם ימצא בטבע בבעלי חיים מה שממית
בניצוצי עינו למה שיתהלך באויר מזג ארסיותו גם שימצאו עיני אחד קרוב יזיקו
לרעים וייטיבו לטובי' שכח ואותו הראו' והקו הניצוצי היוצ' ממנו כאבל מנפש המשכלת
ולהיות שלם החכמה כברכת מחוס העין ומבטי ראותה הם כחצים ביד גבור וכמ"ש
רז"ל שקרה לר"ש בן יוחאי עם יהודה בן גרים ורבים כאלה וכן אם ימצא דבור חכמי
גשמיי יסדר פעולה או מעשה לנשמעים אליו כל שכן שראוי שימצא דבור שכלי רוחני
יסדר פעולות כוללות ומעשים ומזה הענין והאמין בדברי יי' שמיד נעשו וכן בנביאים
והכתוב יקרא את המדבר ודבר יי' א"ל משה רוח יי' דבר בי וזה הדבור נמשך כפי מעלת
המדבר וקורבתו אליו כמו שהדבור הגשמיי יחשב לפי מעלת מדברו לשומעים אותו
או לתוכחו' לעשות מצותו וכן אמר החכם הכו' בספר אור השכל וז"ל כן הדבור האלהי
הבא לכל מי שדבר אותו או מדבר עוד או ידבר לעתיד הוא ענין ר"ל כח והשתתף שמם
בשם דבור מפני שהדבור מורה על הנהגה שתרגום וינהג ודבר ונבדל מהם תכלית
ההבדל בעצם ובענין זולתי שם הנהגה ומה שיורה עליו שתוף שם היות זה הדבור
נמצא להשלים בו חפץ ובחירה וכונה ורצון וזה גם כן ברצותו פ"כל י' והבן זה אחר
שהוא וכילך משם יקום בעניינים האלהיים וזהו דעתי בענין הזה והוא מסכים לפי

דין הר״ס ואורחי נתיבו ולפי דעת הרמב״ן גם כן ששם אמצעי׳ נפשיים לדבור האדם העולם לא אי זה שיזדמן גם יראו לעיני אנשים מה והוא שרמז עליו בסוד המלבוש כמו שאמר בפרק ויראה יז״ל ונ״ד רז״ל הוא כבוד נברא במלאכי יקרא אצל היודעים המלבוש א״נ לעיני בשר כזכי הנפשות בחסידים ובני נביאים וכו׳ ובאר גם כן בפרשת אחרי מ״ת וז״ל ויודע גם בשבילי ברמזי התורה למבין סודם ולא אוכל לפרש שהיינו צריכים ל. וגם יש המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היוני שהכחיש כל דבר זולתי המורגש לו והניח דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים שכל ענין שלא השיגו הוא בסברתו אינכו אמתי יראה מדבריו ז״ל שיש במציאו׳ רוחניים מה ישמעו לפעולו׳ האדם ולדבריו כפי מעלת האיש ושלמותו גם יושג במראה לזכי הנפש והנה בזה כדי רבים לסמוך עליו שהו׳ ידע אמתתו כאשר נסה ואין חכם כבעל הנסיון והוא בעצמו כתב זה ומכאן תראה אביקות ראש הפילוסוף וקשיו שהוא מכחיש כמה דברים שראו רבים וידענו אמתתם ונתפרסמו בעולם ובאותם הזמנים הקדומים כגון בימי משה היו נודעים לחרטומים ולמכשפים כי החכמות באותם הימי׳ היו כלם רוחניות כגון ענייני השדי׳ והכשפים ומיני הקטרות למלאכת השמים לפי שמחמת קורבתם לבריאת העולם ולמבול לא היה שום אדם כופר בחדוש ולא מתריס באלוה אלא שהיו מבקשים תועלת מכח עבודת השמש והירח והמזלות ועושים להם צורות לקבל בהם כח עליוני שאפילו בין הפילוסוף כתוב ספר הטלסמאות שמביאים בצורות רוח ודבור וכאשר קמו היונים הם עם חדש שלא נחלו חכמה כאשר באר בעל ספר הכוזר קם האיש הידוע ולא האמין רק במורגש וחפש חכמות מורגשות וכחש הרוחניות ואמר שאין שדים ומעשה כשפי׳ ואין בעולם פעולה רק לטבעים ודבר ידוע הוא ומפורסם שאינו כן עד כאן לשונו לקוח מדרשותיו:

פרק ה׳

ואחר שמשכנו ענין הדבור עד הנה אי אפשר לי מבלי שאפש׳ מה היא הכונה בחכמת הקבלה ומה היא הסבה שבעלי זו החכמה יפעלו פעולות נוראות כמו שמפורסם לחכמי אומתנו ובבאור זה הענין ישמע חכם ויוסף לקח שהדבור בענין כזה אינו מיוחד רק לשרידים אשר יי׳ קורא י   דע שאלהיות תורתנו אלהית כמו שאמר תורת יי׳ תמימה ראוי שימצאו בה כל השלמיות כמו שאמר הרמב״ן זה בהקדמתו בבאור התורה והדרך הזה איך היא כוללת כל החכמות עמוק מאד לא ידעו רק מי שישפע עליו נר יי׳ והאיר לנו ומצא דרך זו ילך ואח׳ שהו׳ מצא הדרך הישר גלהו לאוהביו והדריך בו אשר חפץ באהבתו אותו בנפשו וכן הגלה הדרך הזה לבאים אחריו איש מפי איש וזהו הנרצ׳ והמכוון בקבלה שכאשר קבלו רז״ל דבריה׳ ודיניה׳ האמתיי׳ מפי משה איש מפי איש כן חכמת הקבלה והי׳ אופן ידיע׳ כל החכמו׳ באמצעו׳ התור׳ ואיך יוכללו ונרמזו בה קבלו איש מפי איש מסיני שמש הו׳ עמוד הגדול שעליו נשען בחכמות והוא המתחיל להורות האמתיו׳ האלהיו׳ והמשלי׳ ושכלו היה תכלית שכל המין האנושי כמ״ש ולא קם וכמו שכל העניינים המושכלי׳ יבאו ונמשכו מהמושכלות הראשונות והם התחלות המופת כמו שאמר הפילוסוף במאמר ראשון מספר המופת כן כל למידה וכל חכמה אמנם התחלתה מהתורה האלהית

פרק חמישי מהמאמר החמישי

והיא הכוללת כל אמתות החכמות בשלמות ואם כן כל מה שאמר משה לא יוכל להכחישנו שום אדם כמו שלא יוכל להכחיש המושכלות הראשונות אלא אם היה בכל ירא' מזה שאנחנו נוכל לדעת בשלמו' החכמה הלמודית והטבעי' האלהית מתורתנו וכל החכמות ואפילו חכמת שרטוטי הידים כמו שאמר רב שרירא גאון ואפילו הכרת הפנים וחכמת הפרצוף ופי' הגאון בתשובת שאלה החכמים היו מוסרים החכמות הללו זה לזה לאותם שראויים ללמוד ורואים בו סימני' שהו' ראוי לכך כ"ש אין מוסרין סתרי תורה אלא לאב בית דין והוא שלבו דואג בקרבו אמר רבי אמי אין מוסרין ספר תורה אלא ליועץ חכם חרשים ונבון לחש ואמרינן במדרש נבון זה המבין דבר מתוך דבר לחש זה שראוי למסור לו שנתנה בלחש יראה מהמאמרים האלו שטבע הענין הזה חייב להעלימו ממי שאינו ראוי ולגלותו למי שראוי ולכן האיש מגלו אליו הסודות האלהיו' על בוריים זהו הנקרא מקובל לפי שקבל ענין זה ממי שקדמו או מאור השפע האלהי ומה שקבל הוא הנקרא חכמת הקבלה ולפי שנתמעטו הלבבות לאורך הגלות ורבוי הצרות אבדה חכמת חכמינו אם מצד הפועל ואם מצד המקבל אם מצד הפועל שמעטים הם אותם שאור השכל נגה עליהם לדעת זו החכמה אם מצד המקבל לפי שלא נמצאו באישים התנאים הצריכי' ללמוד' וזו היא הסב' בהעדר החכמה הזו מרוב האנשי' ובפרט בדורנו זה שנתמעטו הלבבו' והדעת ואמנם וחכמת מה לנו ואולם אופן ידיעת אלו החכמות מהתורה הנה נרמזו בה בפירוש או ברמיזה בתיבות או בגימטריא או בצורת האותיות הכתובה כהלכתן או המשתנו' בארוכה כמו שאמר הרמב' בהקדמתו לפירוש התורה וכמו שהורו זה כל המעייני' מהמקובלי' לפי מה שיתבאר מספריהם אם כן כל החכמות וסודותיהם נמסרו מפה לפה ונרמזו בתורה ויוודע החכמות באופן זה מתורתנו יודעם בשלמות ובאמתות ומה שהוצרך הפילוסוף להתיגע להשיגו השיגו חכמי הקבלה במעט זמן ובלי טורח כמו שישיג האדם המושכלות הראשונות והיתה חכמת הקבלה אמתית בלי ספק ופקפוק וחכמת הפילוסוף נבוכה בידי הבלבול והספקות והסבה אצלי שהתורה נתנה באמצעות הנביא השלם והנבואה גבהו דרכיה למעלה מדרכי המופת ואחר שהענין כן איך אפשר להעמיד מופת על דברי הנבוא' והיא למעלה מדרכי המופת כלומר שהמופת לא יגיע למקום שהנבואה מגעת ואם כן הדעת הנבואיי למעלה ממדריגת הפילוסוף הרבה עד שכמעט יובדלו במין ולא יאמר עליהם דעת רק בשתוף השם ואין בכח המופת לחקור על מעלת הנבואה הגדולה ממנו וזה דבר אמת בארו הר"מבם ז"ל לתלמידיו ולמי שעיין בדבריו · אולם הסבה שבעלי החכמה הזו יפעלו פעולות נוראות מה שלא ימצא כן בספרי החכמים אגלה לך דעתי בזה באמנם היה זה מצד היות התורה אלהית ומטבע הדבר האלהי להמצא על הפלאות התכליתיי שאפשר להמצא במין ההוא ולכן מי שהפליג נפשו בחכמת התורה זו ובקבלתה האמתית כבר היה במדרגת השכלים עד שיצא מהגבול האנושי ושב כלו שכל ולזה יוכל לשנות הטבעי להיות למעלה בחשיבות מהטבע · ומצאתי בספר האורה ענין קרוב לזה ונאמר נאות למקום זה אמר ז"ל שעיקר האמונה הוא להבין שכל שמותיו הקדושים

הנזכרים

הנזכרים בתורה כלם כלולים בשם ד' אותיות הוא הנקרא גוף האילן ושאר השמות
מהם שרש ומהם ענפי' ומהם אזכרות וכנוי' וכל א' מהם יש לו פעולה מיוחדת מחברו
משל לאוצר שיש בו כמה חדרים כל חדר מהם מיוחד לדבר בפני עצמו בחדר זה
אבנים טובות ומרגליות ובחדר זה כסף ובחדר זה זהב ובחדר זה מיני מאכל ובחדר
זה מיני משקה ובחדר זה מיני מלבושי' וכשאדם צריך מיני מאכל ואינו יודע אותו
החדר שהמזונו' בתוכו אפשר שימות ברעב והחדרי' מלאים כל טוב ולא מפני שמונע
ממנו בקשתו אלא שאינו יודע באיזה חדר הוי הדבר שהוא צריך ועל דרך זה בעצמו
השגת שמותיו יתברך יש שמות ממונים על הרחמים והסליחות ומהם על הגשמים
ומהם על הפגעי' ומהם על הפרנסה ומהם על החיים ורפואה ומהם על שאלת בנים
ובנות ומהם על הגבורה. ומהם על החן ומהם על החסד ואם אין אדם יכול לכוין
בתפלתו באותו השם שהוא מפתח למה שהוא צריך .מי גרם שלא יפיק רצונו מעוט
השגתו ועל זה אמ' אולת אדם תסלף דרכו וגו' ע"כ ירא' מזה שהיודע שמותיו ובקי בם
יוכל לפעול כל דבר הצריך אם כן אין להפלא מפעולו' הנביאי' שכ"ז השיגו בחכמו'
התורה וידיעתם בה יותר משאר האנשים מצד השפע הנבואיי וכן חכמי ישראל היו
פועלי' דברי' נוראים מצד השגתם בעיון התור' ודעתם סוד המציאו' בכללו מצדה כמו
שאמרו בתור' שבעפ מה שא"א זה לשאר חכמי האומו' ואע"פ שהשיגו בעיוני' שלמו' גדול
בחכמות לא ניתן להם רשות לשנות הטבע ולהחיו' מתים ולהמית שום הויה מפני שזה
לא נמצא רק ביכולת אלהי וברוחו בדבר האלהי הנאצל ממנו וא"כ התור' יש לה סגולה
בזה מצד היותה נאצלת מאתו יתברך ומשפעת סגולתה על אנשיה לא זולת זה כמ"ש
והייתם לי סגולה וגו' ולזה הטיב אנקלוס הגר באמרו לקיסר כל מי שאינו מהם אינו
יכול ללמוד תורתם שנאמר מגיד דבריו ליעקב כדאיתא בואלה שמות רבה וזה אמת
לפי שיש בתורה סוד מעשה בראשית ומעשה מרכבה וסודות אחרים שנמסרו מפה
לפה ואינם נמסרים אלא לחסיד שביש"ר וחכמי ישראל יש להם ידיעה במעש' בראשי'
ומדת שמים וארץ ושמש וירח והכוכבי' וגבהותם ושפלותם וקדרותם כמ"ש לכי ומעשי
עכנך .שהוא ענין המולד וכל מ"ש פעמים בא בארוכה פעמים בקצרה ונולד קודם
חצות בכל זה יש רמז בפסוקים וכל תקון סוד העבור והתקופות נודעים מפסוק והיו
לאותות ולמועדים במנין אותיות וגימ' וג"ש ורמזים בפ' כמו שהיה מוכיח רבי יהושע
מפסוק ארור אתה מכל הבהמה כחש לכמה מוליד לז' שנים והפילו' כתיבא בו ז' שנים
וענין הגשם והצמיחו מן הארץ נודע מפסוק ואיד יעלה וגו' וכן הנשמ' שאינ' גוף נודע
מפסוק ויפח באפיו נשמת חיים וזה קרוב ומבואר שעלה אות' ויחסה לבורא יתברך
שהנופח בכלי מרוחו מתכיא בו .רוח כמ"ש הר"מבן אם כן אמור שהחכמה האמתית היא
התורה האלהית ומטבע הדבר האלהי להיותו שלם מזולתו לא יתכן המצא סגולתו זו
התור' זולת באנשיה כמ"ש מגיד דבריו ליעקב וזו הסבה שנתעלו חכמי ישר' על חכמי
האומות ופעלו נוראות עד שבא בקבלה שחכמי ישראל היו יודעים להמית ולהחיות
והיו יודעים סוד פרשת בקעת יחזקאל ובו היו מחיים המתים כמ"ש הר"מבם זה דרך
החכמים ואין צר' לומר הנביאים שהיו למעלה מהם שנתפרסם עניינם באותם

ובפרט במטה כמ"ש לכל האותות והמופתים ואל תשיבני מה"ש ויעשו כן חרטומי מצרים שיראה מזה שגם חכמי האומות יודעים לפעול נוראות שלהראותך כח חכמי ישראל על חכמתם ובפרט כהניהם ונביאיהם אבאר לך הענין בזה: דע שחרטומי מצרים וחכמיה שהלאו מקדם מאלו החכמות ועוננים כפלשתים נבדלו הבדל עצומ׳ מחכמי ישראל באלו הפעולות משני דברים הא׳ שהחרטומים לא היו יכולים לפעול שום פעולה מעצמ׳ רק בשתוף אמצעי יהיה אותו האמצעי מראו טבע או ענין משותף בי׳ שניה ולזה הכתו׳ בכל פעל החרטומי׳ ויעשו כן חרטומי מצרי׳ בלהטיה׳ ואמ׳ ז״ל בלטיהם זו מעש׳ שדים בלהטיה׳ זו מעשה כשפי׳ ומעש׳ כשפי׳ נעשי׳ ע״י מלאכי חבלה והם הכוחו׳ המשחיתו׳ הטבע שהאו׳ ומכיני׳ אותו לקבל צור׳ אחרת והמלה נגזר׳ מגזרת אש לוהט להבה תלהטו רשעים להיות האש פועל פעולתו שהאו׳ מה שלא יעשו כן שאר היסודות ואמנם מעשה השדים נעשה ע״י המטבעו׳ ולהיותם גופי׳ בלתי נרגשי׳ לכן אמר בלטיהם מגזרת ותבא בלט ודברו בלט דוד בלט וכו׳ אלו החרטומים לא היו יכולי׳ לפעול מעצמם שום דבר רק באמצעות אלו הכחות ולפעמים שיהיו נמשכים אליהם ולפעמי׳ לא ולכן לא היו יכולי׳ לפעול בכל עת שירצו גם שאין ביד הכחו׳ האלו לפעול רק פעולו׳ מיוחדו׳ עם מעט חשיבו׳ אמנם חכמינו ונביאנו היו פועלים בלי שום אמצעי רק מכח דבורים לבד וכו׳ מכח סגולת התורה האלהית הדבקה בם והדבו׳ האלהי הוא הפועל לבד בלי שום אמצעי כמ"ש ויאמר אלהים יהי אור ולכן תמצא היתרון במופתי משה עם מה שהשתתפו בו החרטומי׳ כיתרון האו׳ מהחשך וכיתרון הארון על העב׳ אם בתוס׳ הב׳ מצינו ויבלע מטה אהרן את מטותם ובאה הקבלה שאחר שנעשה מטה בלעם וכו׳ את מ"מ מטה ולא אמר תנין כלומר להורות הסגולה האלהית הדבקה במטה זה שאפילו אחר שחזר מטה בלעם כלו היה בא הרחי׳ כפשו ופע׳ פיו לבלי חק להיותו שליט בהם: והבדל השני שהחרטומים אינן יכולים לברא צורה נבראת או יצירה בשום דבר כמ"ש להוציא את הכנים ולא יכולו וא"רז"ל לפי שאין השד שולט על בריה פחותה מעדשה והבריה הפחותה מעדשה היא הצורה שלא תתחלק לפי שאין מדרי. לקבל החלוק כמו בנקודה והנה בדם ובצפרדעים הם לא חדשו דם ולא הוו צפרדעים כמו שעשה משה והראיה שהמכה נתקיימה זמן כתוב כמ"ש בדם וימלא ז׳ ימים אחרי הכות יי׳ את היאור וכן בצפרדעי׳ למתי אעתיר לך מה שלא מצינו כן בפעל החרטומי׳ שלא עמד זמן כתוב שדרך פעולתם היה בכשוף ואם בשדים ולכן לא יכלו להוציא הכנים מעפר הארץ שיצטרך להיות באותו העפר הנעדר מכל צורה צורה חדשה והיא מהות הכני׳ כמ"ש ר׳ אבא בפ׳ ויקחו לי תרומה וז״ל אין יכלת בנבראת לברוא עצם שיהיה גוף אין בו כח להפרידו עד שיפרד ולא יהיה ים ע״כ זה החדוש לא יתכן רק לכח האלהי לבדו כמ"ש אצבע אלהים היא כלומר עד עתה חשבנו מקרה היא קרה לנו ולא יד יי׳ עתה נצטרך להורות ע״כ שהוא פעל אלהי ולכן מכאן והלאה לא הקפידו ולא שמו על לבם לכנות הינעשו מה שעשה משה לפי שהכירו האמת היות ע״י כמסכת מהכח האלהי עד שהוצרכו להחבא מפניה כמו שכתב׳ העבר מאורכיו וזה ולא יכלו החרטומי׳ לעמד לפני משה ולכא רש"ל לכותב מאמר מלת די [illegible] וגו׳ לא תכיחין וגו׳ ברם אית אלה:

ה ובו' דניאל באר בפי' שאין הודעת הענין הזה תלוי לא בחכ' ואשף וחרטים ולא
אחר שאין מסגולת השגתם להשיג זה רק הענין תלוי במי שהוא אלהי ודבקה בו
הסגולה האלהית מצד השגת חכמתו האלהית היא התורה ולכן ענהו המלך לדניאל
קשוט אנה ידע די אלהכון וגו' כלו' הודה היות הדבר מפורסם נגלה שאין העיון
מצד השגת עיון וחכמה באיזה שתזדמן רק מצד היות האיש המשיג והחכם אלהי
באמצעות התורה האלהות והבן ענין הזכרתו ד' מינים מהמשיגים חכם ואשף
וחרטום וגוזר למה שהיו הפועלים נחלקים לד' כתות כת החכמים הפלו' הטבעיים
והאלהיים שהשיגו החכמה כפי מה שחייב שכלם כארסטו והכת הב' העובדים לשדים
ומתבודדים בהשגת ענייניהם וידוע שאין בעבודתם שום תועלת ואין בידם להרע
ולהטיב ולא להגיד העתידות רק עתידה קרובה ידעו ויגידו כמ"ש ויודעין מה שעתיד
להיות כמלאכי השרת יודעים ס"ר אלא אימא שומעין מה שעתיד להיות והם הדברים
הנשמעים מאחורי הפרגוד ההוויים באותה שנה הנשמעים ב"ה כמ"ש בפ' מי שמתו
בנשמות וכן אומרים בעלי ההשבעות ולזה מצטרפת הקטרת המתים שהנשמות נ"כ
שומעות מה שעתיד להיות ובעלי זו הכת נקראת אשפים והכת הג' העובדים שמש
וירח ומזלות כל אחד מהאומות' עובד ובונה היכלות למזל שלו וסבור שיתעלה' מזלו
וכן היו מצרי' עובדי' טלה שהי' מזלם כפי דעת' וע"כ לא היו אוכלי' אותו והי' תועב' מצרי'
כל רועה צאן ולכן צוה הקב"ה לשחוט טלה בפסח במזל טלה שהוא ניסן ועשה שפטי'
באלהיהם והם הבכורות העשויות במזל טלה להראות להם שבטל כח מזלם שהוא
הכוחת בניסן יש יכלת בידו יתברך להשפילו ואלו נקראו חרטומים והכת הד' היא
העובדים למלאכים והם השרים על האומות כמ"ש בדניאל ושרי מלכות פרס כא מיכאל
פרנס או שיחשבו שיש להם יכלת או להיותם מליצים בינו ובין האל בעבדו אותם ועז
נזהר לנו בתורה ונראה שאפי' להתפלל בדרך זה אסור לנו כמ"ש בהגדה ב"ו יש לו
פטרון אם בא לו צרה אינו נכנס לביתו פתאום אלא הולך ועומד על פתח חצרו של
פטרונו וקורא לעבדו או לבן ביתו ואומר לו איש פלוני בחוץ אבל הקב"ה אינו כן אלא
אמר אם בא לך עת צרה לא תצווח למיכאל אלא לי צוח ואני אענ' דכתיב כל אשר יקרא
בשם יי' ימלט ולפי זה אנו אומרים במיכאל שרא רבא קום ובעי רחמים על עמא רבא
ובמכניסי רחמי' וכן נראים דברי הרב בספר המדע ובענין זה של עא' אמר וילך ויעבד
אלהים אחרים שהמלאכים הם אלהי העמים והשופטי' אלהי הארץ ולכן אמר זובח
לאלהים יחרם בפתחות הלמ"ד שהם כבאות שאלהות' וכתם ידוע ועובדי אלו האלוהות
קרא דניאל גזרין ואמר שלא בשום אחד מארבע אלו הסגולה האלהות שיוכלו להגיד
העתידות בשלמות רק מי שחכמו האל ולו לבדו יאות לשנות הטבע ולהיו' כאחד משרי
מעלה שהוא היודע סתרי תורה ומשתמש בהם לעת הצורך כמו שיפעל הנביא
פעולותיו בזמן הראוי והצריך וכמו שיפעל הרופא הבקי בסמים מיוחדים בעת מה
בגוף הצריך אליהם להיותו יודע איכות הסמים וסגולתם כן חדרי התורה מלאים כל
טוב לא יחסר מאומה שצריך לתקון גוף ונפש אשרי מי שזכה להכנס באותם החדרים
והוא שאיש האהוב מעלה ומטה כמו שאמר בדניאל איש חמודות ודע כא וראה שכמו

פרק חמישי מהמאמר החמישי

שם הפילו' תכלית החכמות האלהיות כן תכלית התורה חכמת הקבלה והוא ידיע' אמתות האלהיות מעצם תורתנו וזו החכמה היא המספרת בפסוי לא חכמת תרסמו להיותה חסרה מזה ועוד שהעיון בה אינו אמתי בהרבה מקרים ולכן אמר ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם כלומר באמצעות זו התורה יש לכם שני תארי' אם השמיר' והוא רמז לעיון כמו ואביו שמר את הדבר ואם יושר הפעולה הנמשכת מאתכם ואת' כי היא חכמתכם ר"ל שהתורה מיוחדת לכם לא לשאר אומות העולם הבלתי מסתפקי' עמכם בה וזה מצד החסד שנתן לכם תורה יותר מאומות העולם שתהיו אלהיים כי אי אפשר לאיש היותו אלהי רק מצד חכמה אלהית ולזה תקדמו לנכבד באופן היותר נכבד ולזה אמר אחריו כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים והור' היות זה שמכנו' התורים באומר ומי גוי אשר לו חוקים ומשפטים וגו' שהנביאים והחסידי' כשהיו רוצים להפך טבעו של עולם היו מסתפקים בשם הנכתב ולא כן לפי שהוא למעלה מהטבע ואם היו צריכי' לצאת מהמערכ' היו מסתפקים באל שדי שהוא המערכת כמ"ש בראש ספר הטעמים ואם היו צרי' לפעול פעולו' טבעיו' באלהי' שהוא בבית הטבע והוא יתב' בלתי משתנה ואינו נקרא אלא על שם הפעולות הבאות מאתו יתברך וכל זה נודע להם בעיון התורה לא זולת זה והנה נודע לאנשי החכמה שזה השכל שנשפע מהשם יתברך הוא הדבוק בינינו ובינו ולא יתחזק זה הדבוק רק בהשתמש באהבת השם וזו האהבה לא תשלם רק בעיון התורה ומצותיה לפי שהעיון בה תמיד האדם מכל צד דומה לעליונים ולכן כשערכה לתקנו שלמים תקן עניני הנהגתנו וסדר אופן תבנן דומה לעולם העליון וצוה לבנות בית המקדש כעין דוגמא של מעלה לחול שכינתו בו בית המקדש של מעלה מכוון כנגד של מטה ונהיה ישראל בחיר י"י מיוחד ומאחר ראש זה העולם עם תכליתו והתכלית עם הראש ויהי' בעולם הזה דמות כתראש. אדם עליו מלמעלה אתם קרויי' אדם ולכן נבדל ישראל מאומות העולם אם בסדר אם במכב אם בהנהגה אם בארץ אם בב"ה אם בתור' שבה ישיגו כל סודות התכליו' בכללם ופרו' ולזה נקראו ישראל בנים למקום שבן המסוב ראוי שירחם לאב בכל אשר יעש' ובשעו' חטאם אמר שחת לו וגו' כלומר שמום המשא גרם שלא יהיו בניו ובשעת הרצון יע' הנביא במקום אשר יאמר להם לא עמי וגו' ר"ל בנים שהטבע האלהי הוא נראה בהם ובאומשיה לא טבע אחר שהוא הנפש וזה הטבע אינו מושג רק בתור' וכתב ב"ר באחדי קציוני' על זה הדבר וזה ענינו יש באנשי בריאה בתכלי' השלמו' קרוב' מבריאת המלאכים ותהיה זו הבריאה בלתי מצטרכת אל ישרת ההקשים השכליים כמו שלא יצטרכו להם המלאכים אבל יספיק להם רמז ושעה פירש ע"כ הנה אומרו ההקשים השכלים כוון בזה למופתים וידוע שהנבואה לא תחול באנשים זולת אנשי תורתנו לפי שהנבואה סגולה אלהית וסגולה כזו לא תמצא רק באנשי התורה האלהים שבאמצעותם יעלו לזו המדרגה ופרשם ב"ר בזה הדבור שדרכי התורה למעלה מהחקירה ואם ככה יאמרו מלאכי האומות מה יענה מלאך גוי קדוש כי י"י יסד זו התורה אבן בוחן פנת יקרת המאמין לא יחיש:

פרק ששי ואמר ר' יוחנן מקום לא מותר להתגדות ברשעי' בעולם הזה שנאמר

עוזבי

עוזבי תורה יהללו רשע וגומר: להיות האדם כברא ליראת את יי' והימנעים
רבים ובפרט אנשי הרשע והחסרון לכן ראוי לשלם לנגדם בחזקת היד להיות הפכיי'
לו אם ברעות ואם בפעולות ואמנ' אמר מותר ולא אמר חייב לפי שהריב ראוי מירוחק
מאנשי המעלה להיותם מרבים שלום בעולם ואמנם הותר לו לריב במקום שיש חלול
השם והספר מפורסם אם ברעות אם במדות ואם לחשך אדם לומ' אל תתחר במרעים
ונו' מי שלבו נוקפו אומר כן פי' הירא מעבירות שבידו מפרש אל תתחר אל תתקוטט
ומסקנת הענין אפילו ברשע שהשעה משחקת לו מותר להתגרות בו במילי דשמיא
ובתנאי שיהיה זה הנלחם עמו צדיק גמור והכונה שיהיה שלם בכ' חלקיו מאז יכונה
האדם עם רוב הצלחתו כמו שמצי' במרדכי עם המן שעם ראותו עוצ' הצלחתו לא חשש
להתגרות עמו במונע עצמו מהשתחוות לו אף כי היה יודע שהשעה משחק' לו מתחזק
באלהיו לנגד דעתו וסברתו ולחסרון אמונתו ואם הסתכן הוא וכל ישראל כמו
שהתפרסם לולי יי' שהיה להם שים לאומר שיאמר כמתמיה על מרדכי ושלמותו מדוע
לא השתחוה להמן כמו שהיו עושים שרים ונכבדים מאלה ואין ספק שיהיה בהם מי
שיהיה מוכח לו ומבקש רעתו ועם כל זה יבטל רצונו מפני מצות המלך וזה שאמרו
עבדי המלך למרדכי מדוע אתה עובר את מצות המלך לא תפסוהו לו' מדוע אינך
משתחוה להמן לפי שהי' מפורסי' להם בחשיבו' מרדכי ושלמותו וכי המן ראוי שיכבש
לבבו הערל וישתעבד לו אבל תמהו עליו כחכ' על כבודו ואמרו מדוע אתה וגו' שאף
על פי שהמן אינו ראוי לכך אולם מצות המלך דדינא דמלכותא דינא חייב אדם לקיים
מצותו לא כוונתו כבוד להמן רק כוונתו כבוד למלך ולזה לאהבתם למרדכי לשלמותו
שהכירו בו היו חסים על כבודו והיו משתדלים להצילו מפח יקוש וזה ויהי באמר' אליו
יום ויום ואלו האומרים לא ירדו לסוף דעת מרדכי ואולם השגיחו כן מרוב שנאתו
להמן והשנאה מקלקלת השורה והביאתו לעשות זה ולהתגאות עד שמרוב הזהרתם
בזה גלה דעתו שלא היה מתכוין לזלזל בכבוד המלך בבלתי השתחוות לו רק כיון
לבלתי חלל אמונתו ודתו בשום צד וזא' כי הגיד להם אשר הוא יהודי כלומר והיהודי
מצוה בתורתו לבלתי השתחוות לאיש כזה שהע"ז הטיל בו זוהמא ואז עבדי המלך
בדעתם זה שהיה לקיים מצות תורתו והם לא ידעו דרך המצוה והתורה חשבו
לפרסם זה להמן וכונו בזה שני ענייני' האחד שהרבו שיעשו להמן אולי יועיל למרדכי
כי כשידע המן שלא היה עושה זה מרדכי לזלזל בכבודו אולי יסיר כעס מלבו והשני
והוא מחשבתם כונו להגיד זה להמן לדעת מה אמונת מרדכי כי אם תהיה תורתו
שלמה שומר מצוה לא ידע דבר רע ואם המן יכניעהו יתבאר כי אמונת מרדכי שקר
אחר שהיא לא תוכל להחיות בעליה זו כונתם וזא' ויגידו להמן לראות היעמדו דברי
מרדכי הורה הכונה עצמית בהגיד זה להמן שהיה לנסות היתקיימו דברי מרדכי
אם יוכל לריב עם חזק ממנו שזה יורה שזרועו לא הושיעה לו כי אם אור פניו יתברך
הנאכל על מקיימי דתו ויורה על מעלת התורה והם היו יודעי' רוע לב המן שלא הכניע
מרדכי ישים עצמו בעובי הקור' כי כן דרך אוהבי הפרד' ובדרך זה יבחן הענין בעיני
עבדי המלך וירצו מה טעם של תורה זו אם היא אלהית אם לא והנה היון כשתגידו

לו

פרק ששי מהמאמר החמישי

לו וזה הקפיד לרחו' אם הענין כן כאמ' כי עד עתה המן מנהגותו לא הרגיש זה אבל עכשיו שאלו העירוהו ראה לנסות דבריהם אם כנים הם וזה אמרו וירא המן כי אין מרדכי כורע בעברו לפניו אז בדעתו הסבה ועינו ראת' השב להפיל חכמת התורה ושמה במוחלט וזה אמרו ויבקש המן להשמי' וגו' ולפרט לא השם אם מכר שפלותו אם לפי שחשב שזו האומה היו מהפרטים הנפסדים ואינה כלל לחשבה היתה פחיתות המין האנושי וזה או' כי הגידו לו את עם מרדכי : ונתן שמונה סבות למלך להשמידם כמו שנראה ממה שאמר ויאמר המן וגו' ישנו עם אחד וגו' הסבה הראשונה להעדר הסיוע מזה העם למה שהוא מפוזר וטרם התקבצם יאבדו המקוים עזר מהם וזה אמרו מפוזר וידוע שהפזור הוא סבת העדר התועלת אם לטוב אם לרע כמו שאמר אחלקם ביעקב וגו' אחר שהרגיש הזקן הרע הבא מחמת קבצם לא מצא להם תקנה אלא הפזור · השני להיות זה העם חלוקי הדעות איש בשרירות לבו הולך וזו סבה להעדר הישוב המדיני כמו שאמר חלק לבם אין ראוי למלך שלם כזה לקיים אומה כזו להפסד הקבוץ המדיני וזה אמרו ומפורד בפרוד הדעות ואין קבוץ באחדותם · השלישי להעדר היכלת מהם וזה לחיות אומה שפלה גולה וסורה מנעוריה ויקוה הנזק מהם לא התועלת אם הנזק לשפלותם בא מורך בלבבם ורדף אותם קול עלה נדף ואם שמא יתערבו ביום קרב בעת המלחמה יביאו מורך בלב החזקי' ואם שלא יקוה התועלת כי אין לאל ידם למה שכל ימיהם היו גולים ותחת אומה אחרת וזה אומרו בין העמים כלומ' אין מנהגם להיותם מושלים רק היותם גולים תחת אומה אחרת · הרביעית להיות סבה להפסד המלכות בכללו וזה לפי שילמדו ממנהגם הרע ומחוקותיהם ויתפשט הרוע לכלל המלכות והיום או מחר יהיו כל עמך מלוכלכי הדעות והמנהגים אחר שהם משתתפים בכלל המלכות · כי אם היו בקצה היו בטלים במיעוטם אבל עתה לא כן ויעשו כהם וחטאת עמך וזה אמרו בכל מדינות מלכותך החמישי שאין ראוי למלך מצד היותו מלך לקיים אומה עמו בלתי משתתפת בדת לפי שהמלך ראוי שיהיה סבה לקיום הדת לא להרוס אותה ואחר שדתי זו האומה אינם אחרי' עם המלך ראוי לאבדם כי המלך אמנ' הוא מלך בהתאחד אנשי מלכותם בהסכמת הדעות עמו לא בחלוק הדעות עמו וזה יביא לחשוב על המלך תועה ולדבר כנגדו אחר שאין מסכימים עמו בדת וזה אומרו ודתיהם שונות · הששית לפי שאין דת זו האומה עם דת אומה אחרת ואין לה יחס כלל עם שאר הדתו' כמו שאמרו בפרקא קמא דמגילה אינם רוצים לשתות ממה שאנו שותים וכו' ולזה אין ראוי שתתקיים אומה כזו להעדר היחס ביניה ובין שאר האומו' בסבת הדת שאם היה לה יחס כלל היה ראוי לאהבה בסבת אותה האהבה וההדמות והיחס אבל עתה איני רואה שום ענין שיהיו ראויים להתקיים בשבילו וזה אומרו מכל עם · השביעית שהם מורדים במלך והמורד במלכות חייב מיתה וזה אומרו ואת דתי המלך אינם עושים כלומר לא די שהם משונים מכל העמים בחוקותיהם שגם דתי המלך הראוי' להעשות אינם עושים ונראה שמזלזלים בכבוד המלך ואמר זה לפי מה שראה ממרדכי שמאן לעמוד מפניו ולא אבה להשתחוות לו ולפי שלא יחשדהו המלך שכונתו בדבור זה כתב

כל

על כבודו לא פרסם לומר מרדכי איננו כורע אבל אמר שהם ואת דתי המלך אינם עושים להראות עצמו חס על כבוד המלכות . השמינית אם יאמר אדם לפעמי' יקיים אדם הדבר השנוי לו בסבת התועלת הגדול הנמשך ממנו אבל בזו האומה אין שום תועלת נמשך ממנה והנזק מפורסם ממנה וזה אומרו ולמלך אין שוה להניחם ואם כן אחר כל אלה הסבות האמורו' חסרון העם וגנות אם על המלך טוב יכתב לאבד' ויומשך מזה שני דברי' האחד העדר המזיקים והב' הריוח והתועלת באוצרות המלך ורמז לאחד באומרו יכתב לאבדם ולשני באומרו ועשרת אלפים ככר וגומר :

ועתה אודיעך הסבה שנמשך מרדכי מהשתחוות להמן כבר הודיענו הכתוב המן כין עמלק שמבטן שפע ולזה כנהו הכתוב המן האגגי שהיה נמשך מזרע אגג מלך עמלק וידענו שעמלק גוי מוכתי ישראל בטבע להיותו הפכי לו אם בדעות אם במדות והנה עמלק היה מאמין קדמון מנחם ומכסף ותחת לשון שכלו שבוש הסברת והכפירה שהיה מאמין שהעולם קדמון ושהכל תחת ממשלת הכוכבים ושם כל יקיו הוא והנמשכים אחריו להיות קוסם קסמים ומשמע ביציאת מצרים והתפרסם לו האותות שנעשו להם מורים על חדוש העולם ושכר ועונש וכל זה הפך דעת עמלק כמעט נטיו רגלי בחינתו כאין ספקה אמורי סברתו המשובשת ולזה נתקנא לשכלותו להלחם עם ישראל ולראות אם יוכל לנצחם בחוש כדי שיתברר בסבירותיו ויאמר שמה שעשה להם במצרים היה דרך ערמי ומקרה ולא יי' פעל כל זאת זו היתה הסבה להתעבר על ריב לא לו והנה עמלק ראה יום מיוחד ושעה מיוחד' כדי שיסכי' עמו קבץ הכוכבי' ומשמי' ילחמו עמהם ממסלותם כמו שאמרו רז"ל עד בא השמש שה" העמלקי' מכוונים באצטרולוגיא באי זו שעה הם נוצחים והעמיד משה חמה להם וערבב השעות וכן דרשו בחר לנו אנשים שיודעי' לבטל כשפים לפי שהעמלקים היו מכשפים ולזה הוצרך משה בתפלתו להרים ידיו כנגד עשר ספירו' לדחות בתפלתו הגזרה היוצאת מלפני המקום והוצרכו הוא ואהרן וחור לעלות לראש הגבעה כאלו שלשתם כללו חלקי הנמצאות עד יערה עליהם רוח ממרום וינצחו לעמלק והדי שירא' משה לישראל הכלאתי ושים עינו עליה' לטובה וגם הם יראו אותו פירש כפיו השמים והרבה תפלה כדי שיתחזקו כמו שכתב הרמב"ן והוצרך משה לכל זה לב' סבות . האחת להיותו גוי חזק וישראל אינם מלומדי מלחמה שעם הנכפה בגלו' מאין לו כלי מלחמה ותחבולות והוא לא נסה באלה . השנית להרגישו בחכמ' עמלק ובלכתו כפעם בפעם לקראת נחשי' וראה שבחר יום המיוחד שמורה על נצחונו ושפלות ישראל ופחד פן יתגבר ידו על ישראל ואמר ליהושע שמתו מורה על התשוע' והנצוח בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק וכונתו בבחירת האנשי' להיותם שרי נבאות בראש העם ואמיץ לבם בגבורים ותלה הענין בבחירת יהושע האנשי' ולא בחרם הוא כמו שבחר השופטים כמו שאמ' ויבחר משה אנשי חיל מכל ישר' ויתן אותם ראשי על העם לשתי סבות לפי שירע שינוצח עמלק בידי יהושע ורצה שיהי' הו' הבוחר שהתחיל והשלים . והשנית שרצה לעתיד לבא שכל מה שעשה יהושע ואנשי' עם עמלק יעשו אליהו ומשיח בן יוסף עם זרעם וכמו שאמר הרמב"ן ז"ל בפירוש התורה

פרק ששי מהמאמר החמישי

וזה שאמ׳ כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע לרמוז שתהיה מפלת עמלק ביד
משיח בן יוסף ולפי שנבואה זו המלחמ׳ ביד יהושע דרך נס לא בחרב איש לכן אמ׳ ויבן
משה מזבח ויקרא שמו יי׳ נסי כלומ׳ הנס העצמי לי היה מיכולת מחויב המציאות ששמו יי׳
שהושיע לישראל מעמלק ושרש הוראת השבט השמימיי ותחת משכו שינכה הוא ליסו׳
נהפוך הוא כי שב עמלו בראשו להראות כי ליי׳ המלוכה ולפי שהוא מכחיש ההשגחה
והיכולת האלהי רצה השי׳ להכרית זרעו מני ארץ וזה אמרו כי יד על כס יה כלו׳ היכולת
והיד הגדולה שלו ית׳ על כסאו לשבות ולשרש הוראתו לאפרקיו עם רצונו אותו היכולת
עצמו עושה מלחמ׳ ליי׳ בעמלק מדור דור עד ימחה שמו מהעולם ולפי שלמות הכסא
הוא היושב עליו שזו היא סבתו התכליתית לכסא וכל זמן שלא יהיה בו היושב יקרא
חסר לפי שיחסר לו התכלית והנה השמים כסאו והיה עמלק כופר בו וכותן הממשלה
לשמים לכן אמר כס ולא אמר כסא כמו שאמרו רז״ל שאין הכסא שלם ולפי שמתכחש
המושל היושב על כסא מלכותו היותו יכול ושליט בכל מה שתחתיו שזולת זה לא יקרא
מושל בממשלתו ועמלק היה כופר השגחתו ויכלתו בנמצאות לכן אמר יה ואמרו רז״ל
שאין השם שלם ולפי שהדעת הזה הו׳ דעת התורה ר״ל היותו יכול על כל ומשגיח בכל
האישים וזה יתבאר לאנשי העולם באבדן הרשעים הכופרים לזה אמ׳ מלחמה ליי׳
עם עמלק וצוה להאבידו לגמרי בהיות ישראל בארץ ישראל ואמ׳ זכור את אשר עשה
לך עמלק ואמר תמחה את זכר עמלק והסבה שהקפידה התורה עליו וצוה לכלותו
כליון חרוץ הוא להיות הטעות הנופל בהתחל׳ החכמה רב הנזק וקשה למנוע האדם
משלמות אותה החכמה וכל עוד שתהיה החכמה יותר מעולה יהיה הנזק המונע
מהשגתה יותר רב ולכן אם תחסר חכמה תשלום נפש האמית׳ אותה בשלמות ותשאר
נבערה ידוע שהשגת זו החכמה תכלית במין האנושי והתועלת האמתי לאדם במה
שהוא אדם והמונע מהשגתה הו׳ החסרון וההפסד האמתי א״כ מי שטועה בהתחלותיה
טעות עצמי אין ראוי להשתתף עמו בשום צד מאופני השתוף בשביל שר מני דרך
ולזה הקפידה התורה שתהיה החכמה האמתית והזהירה במעשה ארץ מצרים וגומ׳ לא
ישבו בארצך וגו׳ ונתן הסבה באמרו פן יחטיאו אותך לי ואמר לא תחיה כל נשמה
מפני שכל אלו כופרים בהתחלות האמתיות שהתורה מחדוש העולם וכיוצא בו ולפי
שעמלק נלחם ראשונה עם ישר׳ לגרום שהתחלות ויסודות התורה לזה הזהירה התורה
להשמידו מבלי השאיר לו שריד לפי שהו׳ התחיל להרע מה שלא עשו כן שאר האומות
שרגזו וחלו מפני שמע יי׳ ודע שהאויב האמתי שראוי להרחיקו ולבלתי השלים
עמו כלל צריך שיוכלו בו חמשה דברים ׃ הראשון להיות איבתו בלי סבה קודמת רק
מתעוררת מפני תכונת נפשו הרעה עובר ומתעבר על ריב לא לו ׃ הב׳ הבא להרע
כשרואה שהאדם עומד במקום מסוכן ונקל להאבד מבלי עוזר ׃ הג׳ להיות פועל פעולת
רעה בתכלית הרוע יורה על שנאה מוחלטת מבלי הצטרף אליה אהבה בשום זמן ׃
הד׳ הרוצה להרוג אויביו בשהוא בתכלית החולשה ולא יוכל לנגד לו בשום צד כאמ׳
דוד אף כי אנשים אחרים הרגו איש צדיק בביתו על משכבו נתן ג׳ סבות להיותם
חייבי מית׳ הא׳ שמי שהרגו לא היה ראוי ליהרג ועם איש צדיק ׃ הב׳ שהרגוהו בביתו

פרק

שאף ע׳פ שיהיה חייב מיתה יעכב מי שימיתהו שם וזה בביתו כי לב האדם נכון בטוח בביתו ואין ראוי לאויב להורגו גם שימשך מזה הפסד ביישוב מדיני מה שלא יעלם ׃ הג׳ שהרגו איש חלום בתכלית החולשה ככבש אלוף יובל לטבוח ויורה זה תכונה רעת אחד שאי ראוי לאדם להזיק אויבו כשראהו חולה מושכב על מטתו אבל חוייב שיחזקהו וזה על משכבו ׃ הה׳ להיות פועל האויב בתכלית האכזריות מבלי השתתף שום חמלה ורחמנות ואין כאחד אלדים לנגד עיניו ׃ ואל אלה החמשה רמז הכתוב באו׳ אשר קרך בדרך ויזנב בך וגו׳ להיות כל אלו החמשה שאמר התחברו בעמלק אם הא׳ אמר אשר קרך כלומר שסבאתו לא היתה בסבה עצמית קדמה רק מהתעוררות רוע לב בקרי ובערא׳ השני רמזו באומרו בדרך כלומר שהיו ישראל בשעת הדחק והסכנה וענית בדרך כאם הג׳ רמזו באמרו ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואמרו רז״ל שהיה חותך מילה וזורק כלפי מעלה וזה כמכחיש ההשגח׳ והיכלת הד׳ רמזו באומ׳ ואתה עיף ויגע מטורח הדרך ויגע מעבודת מצרים הה׳ רמזו באו׳ ולא ירא אלדי׳ כלומר חשב להכותנו מכת אכזרי ולא שת לבו לירוא מיי׳ להיותו כופר בהשגחתו ואם כן אח׳ שעמלק האויב המוחלט לישראל וכופר התור׳ ויסודותיה ראוי להשתדל למחות זרעו ולזה נענש שאול עונש גדול בחמלתו על אגג מלך עמלק והוא לא ידע העבירה הגדולה שעשה עד שאמר לו מפי שמואל כי חטאת קסם מרי כלומר הכונה האלהית היתה להשמיד לעמלק מכל וכל ולא לחמול עליו כאשר לא חמל הו׳ עלינו כי חטאו ראוי לכך לפי שהוא וזרעו הולכים אחרי הקסם וזה למרים בו ית׳ ומי שמורד בו ראוי להמחות מספר חיים ואון ותרפים הרבה והפכיר עמלק ולכן צויתה מפי להחרימם ואתה מאסת את דבר יי׳ וימאסך למלך שהמלך הזאכיי ראוי שיקיים מצו׳ המלך הנכחיי לעשו׳ נקמה בפושעים בו והנה המן האגגי הבא מזרע עמלק תפש אמונתו בידו והחזיק ברשעתם והוסיף עליהם והיתה אמונתו רעה כאמונת עמלק והאמין כי הכל תחת המזל ועל פיו יהיה כל ריב וכל נגע וכל הבא לאדם מיום הולדו עד יום מותו אי אפשר בשום צד לשנות החיוב הנמשך מהם ועוד חשב כי כל איש ואיש יש לו מזל מלמעלה ומגיננו ויתחלפו האנשים בסבת חלוף המזל וראוי שיכובדו או יקלו כפי מעלת מזלם והאמין שהאיש המצליח ראוי שיתכבד מצד הכוכב המצליחו ולהיות הוא היועץ הגדול בענין ושתי תחת היותו קטן המעלה ראוי שיכובד מכלם ולכן גדל המלך אחשורוש וינשאהו וגו׳ אזכיר הנה ג׳ לשונות של גדולה גדל וינשאהו וישם את כסאו להורות שג׳ מיני מעלה וכבוד נעשו לו ׃ הא׳ לפי שהיה קטן הערך בעיניהם קודם נתינתו זו העצה ועכשיו שבא דברו יכבדוהו לתקן הזמן העבר שלא הכירוהו ולא יכא טבעו ושמו באופן שיתכבד מאלו וכנגד זה אמר גדל והב׳ מצד היותו עתה ראוי למעלה וחשיבות מצד טוב שכלו ודבורו וכנגד זה אמ׳ וינשאהו ׃ הג׳ מצד שהענין הזה היה נוגע למלך הכולל כל האנשי מלכותו כמו שאמר לא על המלך לבדו כלומר לא מצד שאתה איש פרטי תגע עדיך ותבהל רק מצד היותך כולל כל האנשי׳ שבכל מדינות מלכותך ואם כן יתפשט הבזיון הזה בכל מדינות מלכותך ויתבזו הראויים להתכבד ומזה יבטל כבוד המלך ומוראו כי אם היית כאחד העם או אם היה הדבר בא על אחד מאלו האנשי׳ לא היית

פרק ששי מהמאמר החמישי

שראוי לחוש עליו כי הפרטים לא יחשבו בבירור העמים אבל עתה ראוי שנחוש עליו פי
אולי זה החיוב בא מצד הגזרת תכלית התחייבות ההתערבה תחייב לושתי לעשו׳ כן
למרוד במצותך׳ וכן היא כוללת בהיותה מלכה ובמרדה ישנה לכו ויחשב כאלו כל הנשי׳
ימרודו וזה אומרו כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן ולכן העונש
הראוי לה להסיר מלכותה ממנה ותהיה פרטית משאר הנשים ומרדה לא יעשה רושם
בהם כי הפרטי לא יעשה רושם בכלל ולא ישנהו ולהיות דבור המן בענין זה כאות
בהסתיר כבוד המלך וכל השרים היה ראוי שיתנשא המן על כל השרים ולזה אמ׳ וישם
את כסאו מעל כל השרים וגו׳ ואז כשראה המן שכמו במעלה תחת היותו קטן במעלה
ידע כי בכח מזלו בא לו זה והוא שהעלהו לגדולה זו ולכן כרוצה לכבד מזלו העבדי׳ עם
המלך שיצוה להשתחוות לו וזה אמרו כי כן צוה לו המלך כלומ׳ המלך צוה זה לבקשתו
ובעבורו ופרסם ואזק בסברתו שראוי שיכובדו אנשי המעלה הזמנית כי המכבד להם
כחולק כבוד למזלם ׃ ומרדכי הצדיק היודע דרכיו ודרכי אבותיו שמזלם
הבין כונתו ורוע אמונתו וידע שהמשתחוה לזה כמשתחוה לעבודת אלילים שכמה
ואסור להסתכל בדמות אדם רשע לכן נאמ׳ ומרדכי לא יכרע להיות זו העבירה אחת
מהשלשה שנאמר בהם יהרג ואל יעבור וחייב שיתקדש שם שמים על ידו בענין זה
הואיל והיה המשתחוה להמן כמשתחוה לע״א עצמה וראוי שימסור עצמו לסכנה
כחנניה מישאל ועזריה שסבלו ומסרו עצמם לסכנה על זה וידוע שהמודה בע״ז ככופר
בכל התורה כלה ובפרט ע״ז כזו ההורסת עקר התורה ויסודותיה שהתורה לא תתן
היכולת כ״א ליי׳ לבדו כמ״ש זובח לאלהים יחרם בלתי ליי׳ לבדו להורו׳ שהו׳ היכול האמתי
ולא לשאר הכחו׳ שהם הושפעו מכחו להיות הוא ממציאם ובזה טעו הקדמוני׳ בעבדם
הגרמים לעשות כוונים למלאכת השמים לזה שחשבו שכל עוד שיזדכך החומר יוכל
לקבל שפע האלהי יותר ולהיות הגרמי׳ בתכלית הזכוך הנה הם יותר קרובי׳ ומוכנים
לקבל שפע׳ האלהי׳ גבוה מעל גבוה וזה סבת השפעת הגרמי׳ בעה״ז אם לזכוך חמרם
ולקבלם השפע הזה שיסלו׳ ע״א׳ ויספיקו לזולת אם להרכבת׳ להיותם גשמים וידוע
שאינו דומה פועל המורכב במורכב לפעל הפשוט בו ולכן שמים אמצעיים בינם ובינו
יתברך ומהם האמינו כי להם לבדם נתכנו עלילו׳ וזה הטעות קרה להם לב׳ סבות ׃
הא׳ להמשכם אחר המוחש והדמיון והאמינו שהמציאות האמתי הוא לבעלי החמר ׃
הב׳ למיעוט הרגלם בחכמתו׳ אם להיותם נמשכי׳ אחר המוחש ואם לקוצר עיונם והמשך
הזמן מועט שהעיון בחכמה האלהיות קודם שישלם האדם בה צריך זמן רב ושקידה
רבה למי שהכנו הש׳ באור תורתו ואלה עם מועטי לבב עמו כלמי׳ והקטרות וכשופי׳
שהאמינו שיש לכל אומה מזל ושר מיוחד מכוונה ומשפיע כל ענייניה אותה האומ׳ מטוב
עד רע וכן יש לכל איש ואיש כוכב מיוחד והאמינו שהעם דרך כלל והאיש דרך פרט
כל אשר יכין עצמו ויתכודד למזלו לקטר ולהדמות לו במה שבחר לחלקו ואוה למושבו
לו כן ירבה שכרו ושפע הצלחתו כפי שקבלת מהם הלבישו עצמם בטבע האומות לאותו
המזל המיוחד וקבלתם הקטירו עם דברים נאותים ומיוחדי׳ לחלק אותו המזל והאמינו
שבזה ישולם תקון הצלחתם וזו האמונה נתפש׳ מזמן רב ובפרט בארץ בני קדם כמ״ש

הנביא

הנביא כי מלאו מקדם וגו' עד שבא המאור הגדול והאיר את עין הארץ הוא אברהם
שהחל להיות גבור בשלמו האנושי ופרסם שבוש זה הדעת והודיע לבני האדם יכלתו
יתבר' על כל הנמצאות כמ"ש ויקרא שם אברם בשם יי' אל עולם כלומר פרסם וקרא
ברבים כי הוא הכח המוחלט היכול על כל העולם בכללו ובחלקיו אין עוד מלבדו
והוריש דעת זה לבניו כמ"ש כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' ואחר שירדו בניו
למצרים ויתערבו בגוים למדו ממעשיהם ונפלו ברשת האמונה הזו השפחותה עד שבא
מרעה והאיר מחשכי דמיונם ואמר יי' אלהי אברהם שלחני וגו' ואמר ויאמן העם ולא
כל העם והרבה לעשות מופתים נפלאים במצרי' להודיע כי שקר נחלו אבותיהם וגם
הם באמונתם זו המשובשת שהוא ית' גדול העצה יכול לשנות טבעי הדברים כאשר
ירצה ופרע' הודה ולא בוש ואמר יי' הצדיק וכשיצאו ישר' ממצרים עדין היתה השגיאה הזו
חקוקה בלוח לבם וע"כ עשו העגל שהאמינו שמרעה להדמותו למזל ישראל ולהכנה
היחסית שיש לו עמו השפע ממנו ר"ל מאותו המזל להיות מנהיגם וכשראו שחלף הלך
לו בחרו לעשות צורה שבאמצעותה ינהגו מהשר שלהם ותהיה מוכנת לקבל שפע
מזלם וזש קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו לא אמר אלהים סתם אלא אשר ילכו
לפנינו כלומ' שתהיה מנהיגים ומיושרים מכדם כי זה משה האיש שהיה מנהגינו לא
ידענו מה היה לו ולזה פיר' ן' עזרא כבור חונה בכור' גויה ומיד כשראו למשה השמיטו
העגל והלכו להם והוא עה' להוציא להם זה השבוש לקח העגל וידק אותו לעפר וישקם
ומותו הפך דעתם שהאמינו שהכור' הזו לטוב להם וזה שהתכל אהרן למשה כמה עש'
לו מה עשה לך העם הזה וגו' אתה ידעת את העם כי ברע הוא כלו' כשורך היה יודע
העם הזה כי בחסרון אמונם משובשת הו' ולולי ראיית שניך שהיו חשובים להם כראות
פני אלהים ותרנם לא יאמינו ועתה כאשר היו פניך הולכים ולא ראוך השכו מחשבות
ובנקלה שבשבות חסרו לחוסר אמונתם להיותה מורגלת אצלם והדבר המורגל טבע
שני ואמרו למי זהב וגו' ויצא העגל הזה כלומ' שמה שעשה הי' במקרה לא בעצם שהו'
לא כייר הצורה רק שהשליך הזהב בכור לאש כזורק הדבר בערא' ודרך מקרה וזו
היא הסבה שלא נחשב זה לחטא לאהרן להיות כונתו לשם שמים ולהראות הרע בשתי
ידיו כפי האפש' ולא כפי הראוי אמנם אמרו כי פרעה אהרן כבר את' לשמצה בקמיהם
כלומ' שמע' שכונת אהרן טובה אמנם הנגלה ממנו היה מגונה ובפרט בעין הקמים
והכרי' האופשי' ללענה משפט עד שמזה הבר היה ראוי ליענש אהרן לולי תפלת משה
כמ"ש ובאהרן התאנף יי' ואתפלל ולהיות האדם יראה לעינים ויי' ללבב נתכפר אהרן
ונתבטל גזרה של מקו' מים בענין העגל · אם תעיין בפ' ויחל משה תמצא שעם משה
ג' טענות שכל אחת סבה להמנעו ית' מלכלות ישר' הא' מצד הראות לעיני העמים רוע
הפעולה ונבותה וזה שלא יתלו הדבר לעונם ישר' רק לחסרון יכלתו ית' וזא למה יאמרו
מצרים ברעה הוציאם ובפרט אם היה המזל מחייב להם שום רע כמו שאז"ל מבלתי
יכלת יי' לסדר הטענ"ם · הב' טען משה לשו' אף על פי שהם ראויים מצד עצמם ליענש
אולם היה לו לזכור זכות אבותם ובפרט זכות אאב הגדול שפרסם אמונתו בעולם
וזא זכור לאברהם · הג' מצד השבועה שנשבע להם בדבר קיים לנאת בלתי מקבל

השנוי

שפנוי והתמורה יהיו ראויים או בלתי ראויים וז״א׳ נשבעת להם בך · והנה בפסוק הראשון נתן גם כן ג׳ טענות אחרות יש להם פנים מההראות · הא׳ ראוי להשוו לאחרות אף כ״כ גדול בדבר שהוא שלו וזה למה יי׳ יחרה אפך בעמך כלומר הם עמך ומלתך אין ראוי שתחרה בהם · הב׳ שאם אדם הבטיח לאדם בדבר מה ושניהם הולכי׳ להשיג התכלית הא׳ לקיים ההבטחה והב׳ להשיג המובטח אין ראוי למבטיח שיחרה אפו רק אחר שיקיי׳ לו הבטחתו ואע״פ שיהיה ראוי לימנע ממנו ההבטחה׳ הנעשית אחר שהביאם מארצו לתכלית זה לפי שהשומעים לא יאמינו שיהיה מניעת ההבטחה מן המובטח בסבת עונש אבל יתלו חסרון במבטיח לזה אמר הוצאת׳ מארץ מצרי׳ ואח׳ שהוצאתם מארץ נושבת אין ראוי שתעכבם אע״פ שיהיו ראויים לכך עד שתקיי׳ הבטחתך · הג׳ שאם אדם אחר טרח טורח גדול להציל איש אחר מיד חזק ממנו והשכים עצמו לסכנה אין ראוי שימיתהו אחר שהצילו ויהיה לריק טרחו ואע״פ שיהיה בן מות כל שכן באחד החבר האלהי שאין ראוי להשחית עם כזה להראות אותותיו בו והוכיח לאחרות אחר העמל והטורח הרב וזה בכח גדול וביד חזקה כלומ׳ ואח׳ שהראית כחך הגדול בהם אין ראוי לשחתם כמעט רגע עם היותם ראויי׳ ואלו הג׳ טענות שפי׳ בפסוק ויחל משה אע״פ שהם נראי׳ טובו׳ אינם מספיקו ולכך הוסיף לג׳ האחרו החזקו׳ שכל א׳ מהם מספי׳ למנוע הכלייה מישראל וכמ״ש וינחם יי׳ על הרעה וגו׳ ומכאן תוכל לראות פוגם הנפתה אחר ע״ז ומה אהרן שלא נתכוין לכך רבה הש״י להשמידו כ״ש מי שבעצם נוטה לכך ולזה בחר מרדכי המסר נפשו למיתה כדי שלא להשתחוות לע״ז שכמה כמ״ש במגלה מה ראה מרדכי שנתקנא בהמן על ככה משום דשוי נפשיה ע״ז כלומר לא נתקנא משום רודפו השררה רק קנא קנא ליי׳ כחם על כבוד התורה שהיה בדעת המן לעקור הכל ויי׳ הטוב בעיניו יעשה ולפי שזה הרשע כיון להרוס התורה והדת והעם האחד כמו שדבר סרה כנגד התורה ודתיהם שונו׳ והתורה הקדושה נצחית לכ״א ז״ל שמגלת פורים לא תבטל לעתיד לבא וסמכו זה לפסוק וזכרם לא יסוף וגו׳ ואמרו שכל הדברי׳ נדחי׳ מפני מקרא מגלה אבל לא מת מצוה שתכלית התורה להשלים האדם בידיעת אמיתית וזה הולך אל התכלית הכפוף לו והבן זה נמצא מכלל מ״ש שמותר להתגרו׳ עם הרשעים לכבוד התו׳ר ואף הרשע שהשע׳ משחקת לו ובתנאי שיהיה המתגרה עמו כנ״ל שצריך שיהיה כח המתגרה עם הרשע שהשעה משחקת לו חזק כדי שזכותו תעמוד לו ואם אין יהיה הצדיק מוכה ממנו ויהי׳ מקו׳ למינים לרדו׳ בו וזו כונת בעל המאמר :

פרק שביעי

והרי משום ר״ש קשה תרבו׳ רעה בתוך ביתו וכו׳ · נודע בחכמי העיון שהאדם ישתתף עם ג׳ מינים מההנהגות אם הנהגתו עם נפשו וביתו ומדינתו ואמנם היה זה כן לפי שהאד׳ מדיני בטבע וטבעו נוטה שיתקבץ וכמ״ש הרמב״ם וידוע שמי שישלם בהנהגת נפשו עם גופו יהיה שלם כשאר מיני ההנהג׳ והנהגתו עם הנפש תחלק לג׳ חלקים אם בתקון נפשו במדות אם בדעות אם ביושר הפעולות והמדות התוריות · והנהגתו עם ביתו ג״כ תחלק לג׳ אם הנהגתו עם האשה אם הנהגתו בבני ביתו אם ההנהגה במשרתיו עושי רצונו · והנהגתו עם מדינתו תחלק גם כן לג׳ אם הנהגתו כשהם במשאו ומתנו אם הנהגתו עמה׳ בשיתוף אהבתם ושנאתם

ישכלהם אם ההנהג' בבקשת הסדר' והכבוד אולם ההנהגה הנפשיית היא הקודמת
בזמן לשאר ההנהגות וזה שהיותר ראויים באמתת האלכוסנ' הם החכמים והחכמות
רבות והיותר מוכרך מהם ידיעת האדם עצמו שזו היא הידיעה האמתית שמי שהוא
סכל בידיעת עצמו יהיה סכל בידיעת זולתו והנה ידיעת עצם האדם תשלם בידיעת
הנפש והגוף ואין דרך להשגת הנפש ומחשבה אלא אחר ידיעת הכחות הנפשיות ואין
דרך להשיגם אלא אחר העמידה על הכחות הטבעיו' ובכלל לא נשיג ידיעת הפשוטי'
אלא אחר ידיעת המורכבים א"כ כאשר נדע מה היא הנפש יתכן לחקור על הדברים
האלהיי' כפי היכולת ולא נוכל להנהיג הנפש עם הגוף כראוי זולת שנדע מהות הנפש
וכחותיה כי איך ינהיג. ויסדר הדבר באופן מה מהסדור מי שלא ידעהו והנ' הרב בח'
פרקיו פ"א אמ' וז"ל וכמו הרופא שירפא הגוף צריך שידע בתחלה הגוף שירפאהו כלו
וחלקיו מה הם וצרי' שידע אי' מהדברי' יבריאהו ויכוין אליה' כן רופ' הנפש והרוצ' לתקן
המדו' צרי' שידע הנפש בכללה וחלקיה ומה יחלה אותה או מה יבריאהה ע"כ ולז"א שלמה
גומל נפשו איש חסיד כלו' האיש שהפליג לעיין ולהשכיל בצורות אהיו' וסודו' המציאו'
הוא ינהיג וגומל נפשו כגמול עלי אמו כי מלת חסד תורה הפלג' כענין שבא ולזה
המעיין הזה נקרא חסיד כמ"ש דוד שמר' נפשי כי חסיד אני הורה היותו מעיין בהפלגה
בחקירת נפשו וכחותיה עד שהשיג וידע אות' בעיון נמרץ ולזה התפלל אליו שישמור
נפשו אחר שידע ערכה כי קודם זה לא התפלל עליה כי לא ידע ערכה ולהיות השמיר'
האמתית לנפש הנכחיות וזה ענין תלוי בבטחון השכל שאמת זה לנפשות החשובות
בלתי נודע בחושים הגשמיים לכ"א הושע עבדך הבוטח אליך והנה יסכים פירושי זה
ובמלת חסיד מה שאמרו רז"ל בפרקא קמא דברכות לא חסיד אני שכל מלכי מזרח
ומערב ישנים עד ג' שעות ואני חצות לילה אקום להודות לך הורו היות החסידו' נאמ'
על הפלגת העיון והחקירה שהם ההוראה האמתית לאדם בא"ל יתברך ולפי שהעיון
הזה יצטרך למעיין בו שפע אלהי יחיד השכל ויוציאהו מהכח לפועל כמו שאמרו
השכלים הנבדלים מהשפע המושפע מעליהם ע"כ התחינה והטוב אמר חננו יי' ולפי
שהמעיין צריך שיהיה תמיד עם אלהיו ואלהיו ימצא בו כמ"ש הנביא המזכירים את יי'
אל דמי לכם ואמר יומם ולילה תמיד לא יחשו ולהזכירה אמר המשורר כי אליך אקרא
כל היום ולפי שהשמחה האמתית היא בהשיג הנפש מושכליה כראוי וכל עוד יהיה
המשיג יותר שלם תרבה זו השמחה עד שזה הצד נאמר בו יתברך שהשמח' במעונו
להיות משכיל המשכלות באופן היותר חשובה ואמר ישמח יי' במעשיו לכ"א שמח נפש
עבדך ונתן הסבה היותו ראוי לשמח' הזו האמתית לפי שהו' נושא את נפשו אליו באופן
שתשא' קיומ' ומרי' אות' מבור שאון באופן לא תטבע בו וז"א כי אליך יי' נפשי אשא ותהיה
הכונה ההתרוממות וההתנשאות ואת' אשא ולא את' אנשא שמטבע הצורה הזו להיותה
נשואה למע' ולכן היה האדם נצב הקומה כמ"ש הפילוסוף במאמר י"ב מספר הב"ח וז"ל
ונאמר שאברי האדם הכליים במצבם ותכונתם מתיחסים במעלה וחשיבות לטבע
הנכבד ויהיה היותר עליון מהנו ויות. הראש בצד היותר נכבד והוא הצד העליון
ונמצא יותר נכבד לפי שעליונו נכחי לעליונות העולם ואין בב"ח נצב הקומה זולת

פרק שניי מהמאמר החמישי

האדם ע״פ י׳ וכתב יצחק הישראלי בתחלת ספר היסודות שהזקנים כשחלקו החום
הטבעי הנה חשך ונעכר ולא תעלה שלהבתו על זויות נכבות כשלהבת האש הזכה
כי אם על זויות מעוקמות כשלהבת העצים הלחים ושלהבת נר השמן העכור ולכן
ישפל קומתו ואמר שלהיות החום הטבעי מהבהמות יותר עב ויותר חשוך ועכור מהו׳
האדם לכן להיותו יותר זך יתעלה שלהבתו למעלה ואז להיותו עכור ילכו בכפופו׳ ע״כ
והנה בסבת זה נמצא במעשה המנורה שהראיתו שלא עליון וכבר אמר הכתוב ויקחו
אליך שמן זית ונתן הסבה בבחירת זכותו להעלות נר תמיד כי כל עוד היותו יותר
זך יתעלה שלהבתו יותר ישרה ונוטה לנר מעלה כן נר יי׳ נשמת אדם בהיותה יותר
זכה ושלמה תעלה לעליונים ועז״א אליך יי׳ נפשי אשא ולפי מראה המסודר של ג׳ סבות
שבגללם ראוי שימנע האדם מהשלמות הנפשיי הלז ויעכב מתנו והם אם מצד חסרון
החומר ופחיתותו אם מצד רוע הבחירה ובחינתה אם מצד ההפך אם בתכלית הקצה
וזה שטבע החומ׳ הזה הוא חסר תאר עד שהפרד דבק בו לעולם והמציאותו כממוצע
בין ההעדר הגמור והמציאות המוחלט ומצד החסרון שלזה הנמצא בעצמו והולשת
מציאותו כמו הנקבה הוא מתאוה כי תצטרך לצורה ישלים מציאותו ולזה יקבל צורה
וזה מצד החסרון שבאמתת ההיולי הא׳ שהוא סבה בקבול אלו ההויות הן צורו׳ האחרונו׳
הן המקרים לזה כנגד זו הסבה החסרה המונעת מהשלמות אמר המשורר כי אתה יי׳
טוב הוא הטוב שבלת שיתמוכך שמפיע השפעה והשגחה נפלאה שמהחסרון יצא
השלמות כמו שאמר בעל ספר יצירה עשה שאינו ישנו והוא פעל הטוב האמתי כאמר׳
הכתוב וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ואמנם אמרו מאד הוא הבדל
להבדילו משאר פועלי הטוב שזהו הטוב האמתי האלהי ושאר פועלי הטוב אינם
אמתיים שהוא יתברך נכחי ומחויב המציאות ושאר הנמצאים אפשרי המציאות ·
ואמנם המונע השלמות מצד רוע הבחירה זה מבואר מאד אחר שרשות האדם נתונה
לו לפעול רע או טוב כמו שאמרנו למעלה · אם כן חטא האדם ועונותיו ילכדנו והיו
לו למוקש ומכשול ולפי שהחטא הוא שהסרה והכשויה ימדרך היוסר לדרך הפחיתות
והחסרון אם בדעות ואם במדות והוא יתברך צדיק וישר אין ראוי שיושפע מאתו
יתברך שום שלמות לחוטא אבל אשר חטא לו ימחנו מספרו וכי אדם אין צדיק בארץ
אשר יעשה טוב ולא יחטא אב׳ ראוי שימנע השלמות מרוב החוטאים לכן אמר וסלח כלו׳
שהוא ית׳ ארך אפים ונחם על הרעה · ואמנם המונע שמצד ההפך להיות יצר לב האד׳
רע מנעוריו כמשה אחר המוחש והמורגש ומצד רוב המחש׳ אור השכלי נגה עליו ולא
ידעך שבוב אשו לעלות ממושכל למושכל וממדרגה חשובה ליות׳ חשובה אב׳ מי יחבר
שתי קצוות המושכל עם המוחש אם לא החסד האלהי ועז״א ורב חסד והנה נמצא
להרימם הפילו׳ שאמרו עליו שהוא חנוך זקנו של נח ואמר דבר אחד זה ענינו מאד מאד
קשה לעמוד על אמתת הבורא יתברך ויותר קשה להגיד ולספר אותו שא״א לגוף בלת׳
יספר דבר שאין לו תכלית ואלא למי שאינו שלם להשיג סוד השלם וזה אמר ראוי
להתחנן אל הרחמן מה שאינו ראשון שהראשון קיי׳ לנצח וכל דבר מלבערי הראשון
תולף ומפי זמן עם בין החזן והרעה ובין הנכבד והנבזה בן יש בין האובד ובין

הרחמן

הראשון אמר לא יאבד ע״כ א״כ רוב החסד האלהי השפיע לברוא האדם בצלמו אח׳ שאין יחס בין החמרי והשכל ושתף שתי קצוות אלה ע״צ החסד ויהי האדם לנפש חיה ואומר לכל קוראיך רמז לאותם המתאוים לקבל השפע האלהי כדי להשלים נפשם ומכינים עצמם כי ענין הקריאה היות ההשפעה וההשלמה לזולת או ההכנה לקבל מהזולת כמו וקרא זה אל זה כמ״ש יונתן בן עוזיאל ומקבלין דין מן דין ולפי שהאדם מושגח מה״ש אם מצד העיון והעבודה הלבבית הנקראת תפלה ואם מצד הדבור הנכבד הנעשה בלשון אמר האזינה יי׳ תפלתי שהדבור החצוני יורה על ההשכלה הפנימית והוא שלוחו ובעבור שמונעי האדם משלמותו רבים כמקרים הזמני וזולתם ואין ראוי לשלם המבקש השלמות להמנע מלרדוף אחר שלמות נפשו בשביל המונעים רק יתן אומץ לנפשו ולבו ויסכם מתני הזריזות לנגד להם לז״א ביום קראתי אקראך כי הדבר המונע לאדם משלמותו אין לך כרה גדולה ממנו ואמרו כי תענני הורה היותו יתבר׳ משפיע כל טוב ושלמות ולא ימנע טוב מבעליו וכי העדר ההשגחה בא מצד חסרון המקבל לא מצדו יתב׳ ויהיה שמוש כי בזה כשמוש דהא כלומ׳ דהא ודאי תענני שימינך פשוטה לקבל שבי׳ כמ״ש אם תבקשהו ימצ׳ לך כמ״ש דרשו יי׳ בהמצאו ר״ל בהיותו נמצא לדורשי׳ אליו וקרוב לקוראיו ולפי שתכלית החכמו׳ הוא השגתו ית׳ כפי האפשר והשגה זו אינה להשיג אמתת עצמו שזה נמנע אמנם ישיג הישות במה שבא עליו המופת שהוא יתברך מחויב המציאות מה שאין שאר הנמצאים שכלם אפשרי המציאות מצד עצמם לז״א אין כמוך באלהים יי׳ ור״ל בשאר התקיפים הנמצאי׳ לפי שהם אין המציאו׳ נקנה להם אלא מזולתם מה שאין כן בו יתברך ולפי שההשגה הזו נקנית לנו מצד הפעולות השופעות עלינו ממנו כמו שמדע לחכמים המעייני׳ וכמש״ה בחלק ב׳ פ״א וז״ל כבר הביא העיון הזה במופת שהגלגל מן הסקר שיניע עצמו תנוע׳ נצחית ושהסבה הראשונה בתנועתו איננה גשם ולא כח בגשם ושהוא אחד לא ישתנה שאין מציאותו מחוברת אל זמן וכו׳ לז״א ואין כמעשיך כלומר כי לא נוכל ליחס הפעולות הנמצאות בעולם כמו תנועת הגרם רק לך לבדך להיותך מחויב המציאות ושאר הכחות לא יפעלו פעולה כזו אם כן ההקדמ׳ תצדק בדברה ואין כמעשיך ולפי שהאדם המשכיל כשישכיל בשכל השופע עליו תמיד הדבוק שבינו ובין הש״י וידע מציאותו ואחדותו יתחייב לו ההכנע והיראה וההשתעבד לו יתברך כמ״ש הרמב״ם ח״ג פרק כ״ב וזה לשונו ודע כי כאשר ידעו מן השלמים זה הגיע אליהם מהיראה ופחד השם ובשתם ממנו בדרכים אמתיים לא דמיוניים וכו׳ לכ״א כל גוים אשר עשית וגומר רצה בזה הכבוד הבא מצד פעולותיו כמו שאמר מלא כל הארץ כבודו ואמר השמים מספרים כבוד אל ואמר הבו ליי׳ כבוד ועוז ואומר לשמך יורה על שם המורה על חיוב המציאות שם של ארבע אותיות וזהו כבודו שלא ישתתף בו שום אחד מאישי הנמצאות להיותם עלולים ממנו והוא עלה׃ ולפי שנמצאו ג׳ דברים מחויבים למחויב המציאות מזולתו והוא גדול במוחלט מכל הנמצאים׃ הב׳ יכלתו בכל אישי הנמצאות לשנות טבעיהם הג׳ היותו אחד ואין שותף לו לכ״א כנותן טעם להכנע אליו היותו ראוי לכך כי גדול אתה ועושה נפלאות באחרון כי גדול אתה רמז לא׳ והוא היותו גדול במעלה והיות ידיעתו

מקיפת בכלם כמו הגדול שיקיף בקטן ולפי שענין זה יוכר לשכל מצד הפעולות שבאות מאתו אמר יתרו עתה ידעתי כי גדול יי׳ וגומר כאשר נודע לו יציאת מצרים שסדר השם יתברך מערכות השמים אז נודע לו כי אין היכולת בלתי ליי׳ וזה״ם ז״ל מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר כלומר לשעבר כבר ידע יתרו שיש לעולם עלה לפי שהעיון הביאו לזה אמנם עכשיו נתחדש לו ידיעה אחרת והוא חדוש העולם מאתחוייב המציאות והסיב זה יתרו כשנודע לו יציאת מצרים ואז אמר כי גדול יי׳ ואמרו כפלאות רמז לב׳ והוא שנותו הטבע בכל עת שירצה ולהיות הנכבאת שלית השלם מזה הצד יוכל לסדר מערכות השמי׳ לכן אמ׳ מטה לפרעה בזאת תדע כי אני יי׳ ואמרו אלהים לברך רמז לג׳ כי אין לו שותף וכמו שאמר זה הר״מבם ז״ל בחלק שני פרק ראשון וזה לשום וכן יתבאר בתוספת בקלות שחיוב המציאות בבחינת העצם מן הספק שימצא לשנים כי יהיה מין חיוב המציאות ענין נוסף על עצם כל אחד משניהם ולא יהיה אחד מהם מחוייב המציאות לבד אבל מחוייב בענין ההוא שהוא מין חיוב המציאות שנמצא לזה ולזולתו והנה יתבאר בפנים רבים שמחוייב המציאות אי איפשר בו השנות כלל ע״כ ולפי שהאדם בתחלת היצירה לא נולד בעל מעלה ולא בעל חסרון אבל מוכן כמו שאמר הר״ם ושלמותו נתן לו בכח וידוע שצריך למוציא יוציאהו מהכח לפועל שהרב׳ לא יוציא עצמו כמו שלא יהוה עצמו לכן אמר הורני יי׳ דרכך כי יצטרך האדם עזר עליונו בזה כמו שאמר באורך נראה אור ׳ ולפי שסבוב החכמות שבהם ישלים האדם נפשו הם שלש האחת הלמודית והיא ידיעת צורת הגלגלים ומדתם ודרך הלוכם וזמן סבוב כל אחד ואחד ונטייתם לצפון או לדרום וכוכבם למזרח או למערב ומסלול כל כוכב ודרכו ולקות המאורות ומתי ילקו בכל מקום ומאחו עלה יראה שירח בקטנו והולך ומתגדל עד שישלם ויחזור ויחסר מעט מעט ומתי תראה הלבנה או לא תראה ומאיזה טעם יהיה יום קצר ויום ארוך ומאיזה טעם יעלו שני כוכבים כאחד ומאיזה טעם יהיה היום במקום זה יותר ארוך ממקום אחר ובמקום אחר יהיה היום והלילה שוים לעולם ובמקום אחר היום כמו חדש או שני חדשים או ג׳ עד שתמצ׳ מקום שתהיה כל השנה ששה חדשי׳ יום ששה חדשים לילה וזהו חשבון תקופו׳ שאמרו חכמים שהיא חכמה לעיני העמים כי זו חכמה וראיות לא מה שאמרו חוברי שמים הטפשים וכנגד חכמה זו אמר הורני יי׳ דרכך להיות החכמה הזו דרך וסולם להשגת שאר החכמות ׳ והנה סוג אחד נמצא לחכמה והיא הטבעית ונחלק המדע הטבעי לשמנה חלקים עקומים האחד לחקור על מה שנשתתפו הגופי׳ הטבעיי׳ כלם הפשוטים מהם והמורכבים מהתחלות אחרות והמקרים הכוללים מהם וזה חקר בו הפילוסוף בספר השמע ׳ והב׳ לחקור על הגופים הפשוטים אם הם מצואים ומה הם ומה מניכם וזה העיון בעניני העולם וכיוה הם וכל זה בספר השמים והעולם ׳ והג׳ לחקור על הגופים הטבעיים והפסדם בדרך כלל ולחקור על דרך הויית היסודות הארבע וברייתם והתחברם ואיך הם נפסדים וזה נמצא בספר ההויה וההפסד ׳ והד׳ לעיין בגופים הנעשי׳ מהיסודות הארבע שיש מהם שהם חלקיהם מתדמי׳ ומהם שחלקיהם מתדמי׳ וכל זה נמצא בס׳ אותות עליונות ׳ והה׳ לעיין בגופים המורכבים

שחלקיהם

מחלקיה׳ מתדמי׳ כגון המתכות והמחצבים ועניין כל אחד וזה נתבאר בספר המחצבי׳ והב׳ לחקור על מיני הצמיחה ומה שיתייחד בו כל צמח וכל זה מבואר בספר הצמחי׳ והג׳ לחקור בו כל מיני הבעלי חיים מבהמה עד עוף השמים ושרץ המים ובני האדם ומה שיתייחד בו כל אחד מהכחות והמעשים והתולדות והמאכלים והטבעים וזה מבואר בספר הבעלי חיים · והד׳ לחקור על נפש האדם להיות השלמות הראשון לגשם טבעי והחקירה על כחותיה מה הם ואם הם בעניין או במקום וסביב זה לחקור על הכח המדבר אם הוא בגוף או לא וזה כלו בא בספר הנפש ותמצא אלו השמנה חלקים באו בשלמות בתורתנו במעשה בראשית שהוא חכמת הטבע שמנת ימי בראשית׳ הם רמז לומ׳ בהם ויפח באפיו נשמת רוח חיים הוא רמז לנ׳ ויטע יי׳ אלהים הוא הה׳ והוצרך להפסיק בכתים ב ויכולו להורות חדוש העולם וזה כלו מבואר באר היטב בתחלת זה הספר ז הסוג השלישי הוא חכמת האלהות והוא ידיעת הנמצא במה שהו׳ נמצא ותארו ומשיגיו וחלקותיו ונכנס בזה ידיעת השכלים הנבדלים וידיעת תארי האל ומציאותו ועל זו החכמה נאמר השכל וידוע אותי ועיין בזה הפילוסוף במה שאחר הטבע אמנם לא השפיק הגיונו בה ולא בא לאותו השלמות המושג לנו מתורתנו · ועל זו החכמה אמר משה הודיעני נא את דרכיך והיא הנקראת בלשון רז״ל מעשה מרכבה לפי דעת רבים מהמעיינים ולזה אמר המשורר אהלך באמתך כנגד חכמת הטבע כי עדיין הו׳ הולך ובאמרו יחד לבבי ליראה שמך רמז לאלהית ולא הזכיר בה לא הליכה ולא דרך לפי שהיא תכלית החכמות ובהשגתה נפסקה התנועה השכלית ולפי שפרי זו החכמה הדבקות בשם ית׳ והיראה אמ׳ יחד לבבי ליראה כמו ששמה התור׳ התכלית היראה כמו שאמר ועתה ישר׳ מה יי׳ אלהיך שואל וגו׳ כי אם ליראה וגו׳ ולפי שבהשיגו האדם בשלמות החכמות ועיין התורה האלהית יעבוד ויודה לשם ית׳ וזולת זה נתבע כמש״ה חלק שלישי פרק נ״א אמר וזה לשונו וכבר בארנו במשנה תורה שזו האהבה לא תתכן אלא בהשיג המציאו׳ כלו על מה שהו׳ ובחינת חכמתו בו והתורה סמך לאהבת את יי׳ ולעבדו ולכן אמר המשורר אחר השגת החכמות בשלמות אודך יי׳ בכל לבבי לרמוז לעיון ולהודאה והעבודה האמתית הנעשית בשכל בהתעסקו בתור׳ ואכבדה שמך רמז למעשה הנכבד בקיום המצות ואולם אמרו לעולם ר״ל כל ימי היותו נמצא בגוף ונפש שהמעשה איננו נשמר אלא במדת זה הזמן מה שאין כן בעיון שהו׳ נשמר לנצח אף בעת הפרד הגוף מהנפש ועל ידו ובסבתו קונה הנפש ההשארות ולהיות אהבת העבודה האמתית נרכית אחר השגת החכמות ובפרט החכמ׳ האלהית בא בתורה השלמה אחר אומ׳ שמע ישראל ואהבת את יי׳ אלהיך בכל לבבך וגו׳ והכונה בשמיעה ההבנה ולפי שהיה מחק החסד האלהי להשפיע תורה אלהית שבסבתה תסתלק הנפש מהאבדון לכן אמ׳ כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי וגו׳ ולפי שים לחכם היראה דבר יי׳ שני מינים שונאים האחד עמי הארץ והם אויבי החכמה כמו שאמרו רבותינו זכרם לברכה קשה שנאה ששונאי׳ עמי הארץ וכו׳ השני הם הרשעים וכנגד אלו אמר אלהים זדים קמו עלי קרא זדים לאותם האנשים המשכים אחר הדמיון והמחשב׳ לבד לא זולת ויהיה זדי׳ מלשון אשר זדו עליהם כמו שתרגם אונקלוס דחשיבו

פרק שביעי מהמאמר החמישי

והם האמון עמי הארץ שאינם מונהגים מהשכל רק יצאו וילכו אחר הדמיון ועל אלה אמר תורה כי בשרירות לבי אלך לפי ששתי כתות אלה כפרו ביי' והשגחתו אם לחסרונם החכמה וכבוד אם לסכלותם את המסורר ולא סמוך לנגד' והנה מי שיכפור בהשגח' יביאהו לבו לכפור בשבעה עקרים האחד חדוש העולם . הב' היותו שומע תחנה מאיש פרטי באופן שיאכל שום דבר ממנו דרך חנינה . הג' היותו יתברך יכול לשנות שום דבר מטבעו . הד' היותו מרחם על איש פרטי להצילו . הה' היותו גומל ומעניש . הו' היותו משפיע שפע ושלמות בהפלגה כדי לשמור רגלי חסידיו . הז' היותו נותן תורה מן השמים להישרת העם הנבחר ולהצלחת פרטי אישיו ולזה ואתה יי' אל רחום וחנון אמרו ואתה יי' רמז לחדוש העולם ויהיה שם יי' תאר בזה המקום כלומר מכר שהו' המהוה והמחדש הנמצאות מאין וזה היה מכחיש פרעה באמרו לא ידעתי את יי' ובאמרו אל רחום יכול לשנו' המערכו' שהו' החזק שבנמצאו' ובאמרו רחום רמז לג' ובאמרו וחנון רמז לד' וארך אפי' רמז הגמול והעונש כאמר' ז"ל מאריך אפיה וגבי דיליה ורב חסד רמה בזה הפלגת החסד בהשפע הנבואה על האנשי' המוכנים לזה שזה הפלגת שפע ושלמות בתכלית ואמת רמז לתורה האלהית כמ"ש ותורתך אמת ובעבור היות המונעי האדם' מהשלמות ד' דברים והם אהבת הרשות והגאוה ועומק המושג וקוצר המשיג ואהבת ההרגל והמנהג ובפרט ברור שכלו חייב שמנהגם רע לזה רומז לאלו פנה אלי וגו' שלא אכשל באהבת השררה וחנני שאשיג ואבין סודות המציאות ואם הם עמוקים חן וכבוד יתן יי' תנה עוזך לעבדך שאף על פי שתקצר שכלי מהשיג אתה תחסי ומעוזך תחזק שכלי באופן אבין חכמה והושיעה לבן אמתך כדי שלא אשקע בשיטת המנהגים הרעים ולפי שזה המונע עושה רושם גדול בשלמות האנושי כי לא רבים יחכמו בלכתם אחרי עקבות הצאן האובדות מפני ההרגל וכל הנוטה מדרך המנהג. כבזה בעיני הדור כמ"ש הפילוס' בספר השמע ז"ל וזה השלמות שיכנעו אליו מפני הגדול והמנהג רחוק עצמותו מזה השלמות ולא זה לבד קרה להם אבל ימצא כבר גדלו על אמונת פחיתות זה השלמות ופחיתות אנשיו עד אמרו וידמו בפנים הפחיתות בעבור שיגנו אותם בני אדם כו' ולזה התפלל ואמ' והושיעה לבן אמתך ולפי שהשל' כשם שהו' נבדל מהמון האנשי' ברעותיו כך הוא נבדל בעשייו ומדותיו מי שאם יודה האמת על מי שנשלם בחכמו' ועל אדם שלא נשלם בהם או אי' דרכו שישלם בה הו' בשתוף שמו עם האדם הנאמר יצל האחי והמית לזה את' עשה עמי אות לטובה כלו' שכל הרואה אותי יאמר זה דורך לטובה האמתית הראויה לאדם במה שהוא אדם ואז יראו שונאי הכו' ויבושו ואמר יראו בעה"ז ויבושו בעה"ב כי שם יהיו נכלמים מהעדר שלמות' מהם אוי לה לאותה בושה וכו' ואמר כי אתה יי' עזרתני מהמונעים ונחמתני מהמיתת בהשגת ההשארו' שהו' החיים האמתיי' וגם יתנחם חסר לבב מהמית' הגופיית הקורה לו ולפי שהשלמות וההשארות נקנה לו באמצעית התורה ומצותיה וזו התורה קיימה בארץ הנבחרת את' הנביא בעת החרבן כי רחק ממני מנחם משיב נפשי למה שראה היות הגלות שבה בבטול תורה בבטולה ימנעו מחיים מהאדם והנה העיר בבטולה מלכה ושריה בגוים אין תורה וגו' ולזה בסוף הגלות מעליהם אמר הנביא נחמו נחמו

עמי

אח׳ בנאות הגלות כשוב יי׳ שבות ציון הב׳ בנאות הנפש בהפרדה מהגוף ולזה סיים כי נחם יי׳ וגו׳ רומז לשני מינים אלו וישם מדברה כעדן רמז לשלמות הנפשות החרבו׳ כמדבר וערבתה כגן יי׳ לייטוב הגוף ששון ושמח׳ לתענוג הנפש בהשכלה תודה וקול זמרה לתענוג הגופיי בהשקט ונשלם באור המזמור ׃ ואחר שגלגול הדברים הביאנו לזה בפירוש המזמור כדי שיתבאר היטב נחזור לראשון ונאמר שהשלם הוא המנהיג נפשו בהנהג׳ ישרה כמו שאמ׳ גומל נפשו איש חסד והאכז׳ העושה מעשהו זר מעשהו עוכר שארו כלו׳ משחית ומחבל הדבר הראוי להשאר ממנו בעת הפסד גופו והוא הנפש ׃ ואמנם אמרנו שהשלם בהנהגת הנפש עם הגוף יהיה שלם בשאר שתי ההנהגו׳ הנשארות לפי שהגוף הוא כבית וכחות האחר ר״ל החושים הם כעבדי׳ וכחו׳ השכל הם ילידי בית והשכל הוא בעל הבית וכן בהנהג׳ המדינית המשיל הגוף לעיר והכחות והחושים לאנשי׳ והשכל לחכם כמו שאמרו במסכת נדרי׳ פרק שלישי אמ׳ רמי בר חמא מאי דכתיב עיר קטנה וכו׳ א״כ אחר הבנת המאמ׳ הזה הוא ידוע שמי שישלם בהנהגת הנפש וכחותיה ישלם בהנהגה מדינית אחר שיש הדמות ביניהם שכחות הגוף והאחר ירצו להכניע הנפש ולשעבד׳ אליו וכן אנשי העולם ירצו במתנם ומשאם להיות ידם על העליונה ולהתגבר על חברו ובסבת זה ימצא הקטטה ביניהם אולם האיש החכם לא יגורנו רע בכל מין מאלו השלש הנהגו׳ שזכרנו אבל נכנס בשלום ויצא בשלו׳ וכמו שהשלם בהנהגת הנפש יהיה שלם בשאר מיני ההנהגו׳ כן החסר בהנהג׳ נפשו יהיה חסר בשאר ההנהגות ותראה זה מענין נבל הכרמלי עם דוד שדוד שלח לברכו ואמר לו ואתה שלום רמז לשלמות הנהגת נפשו וביתך שלום לשלמות הנהגת ביתו וכל אשר לך שלום לשלמות הנהגתו עם מדינתו ולפי שדוד היה שואל מה שהיה לו כפי הסדר המדיני לפי ששמרו מהנזק כל ימי היותו במדבר הוא ונעריו והיה מחק המוסר המדיני לפתוח ידו לו ולהנותו מצמרו ופשתו אחר שסך בעדו ובעד כל אשר לו מסביב ובפרט בשעת הדחק שהיה דוד צרי׳ לכך ואמנם יהי׳ אדם חשוב ולכן קראהו לשלו׳ והאיש הבליעל כפוי טוב׳ השיב מה שהשיב את הכי׳ דוד מתשובתו חסרונו והבין כי כאשר היה חסר מחק המדיני כן היה חסר בחק המוס׳ הנפשיי והגופיי ובפרט פרס חסרונו הו׳ בעצמו בשלש׳ פני׳ ׃ האחד היותו כפוי טוב׳ ׃ הב׳ הראותו כילי בתכלי׳ שאפי׳ בזמן שכחת שולחנו מלא דשן לא רצ׳ להאמין למי שקדמות הטוב וההכא׳ וזה בעת גזיזת צאנו כמו שהעיד הכתוב ולו משת׳ בביתו כמשת׳ המלך ולב נבל טוב עליו וכן דוד לא רצה לשאול לו דבר עד היום שהוא מוכן ולא יצטרך להטריחו במלאכת ספקו וזש ועתה שמעתי כי גוזזי׳ לך כלו׳ קודם לכן לא רציתי לשאול משלך כלום כדי שלא להטריחך בהכאתי ואם שהיית מחוייב למה שעשיתי חסד עמך אבל עת שמעתי כי גוזזים לך ומנהג הגזיזה להרבות לחם ויין ולעשות אותו יום משתה ולא תצטרך להרבות דבר בשבילנו וכמעט יהיה זה כהנה וזה אינו חסר תנה את אשר תמצא ידך לעבדיך כלומר ממה שהוא מוכן אצלך עכשיו לא שתטרח בשבילנו וזהו כי על יום טוב באנו הג׳ הראה חסרון גדול ותכונה רעה בלשון הרע שאמר על דוד רבו היום עבדים המתפרצים וזו היא קבלה שהסכים להרגו לפי שידע חסרונו אם ברעות

פרק שביעי מהמאמר החמישי

יתרות ועוברת שיור לנו גרעינו שבשלו תכלית ההצלחה והויות נפשו בו הפך שכונת
שהעצום האחד לאדם שישיגהו בלי בקנין השלמות הנפשיי ולכן את' מתחלה ואמרת כה
לחי כלומ' לאי שיש לו שוסף יוכל להיות חי בגוף ונפש אם בגוף לתת לו לחם וחוקו אם
בנפש להקנות' בלי עמל שלמותו ואחרי בלי עמל שהעשי לא יתעכב מה יאכל ומה ילבש
בעני שכל ימיו מכאובים ולא יבטיח לעמול לאכול אם כן בקלה יוכל להשיג השלמו'
ואם בהפוך הוא שיעצום עיניו מראות תמיד ועשה מכספו עבים אויב מותה כרי
שלא יתנים לרבים ואין ראוי לתום עלו ונכסיו הפקר לטובים וזה שאמ' דוד אך לשקר
שמרתי את כל אשר לזה במדבר קרא שקר הדבר הרק והבטל כלומר אני הייתי שומ'
ממונו לחשבי שהיה איש תם וישר ירא יי' ומכבדו מהונו ועכשיו גלה היותו בהפך אם
כן התכלית שהייתי אני מקוה ממנו בטל וזה אמרו אך לשקר שמרתי ובז' קרא הכתוב
הרעות והפעולו' הנפסדו' שיחשבו היותם טובות ויקוה בהם התכלית הטוב' וכמו באמ'
בסכל ויראו הבטול מהם הנמשך מהם שקר אין אך שקר נחלו אבותינו. אמר אך שקר
לשקרות האמונה המזויפה והכל בבחינת התכלית המקווה. ממנה והנה אביגיל בטוב
שכלה הכירה שלמות דוד בכל שלשה ההנהגות ולזה אמר' כי עשה יעשה יי' לאדוני בית
נאמן רמז להנהגת הבית כי מלחמות יי' אדוני נלחם רמז ליושר ההנהגות המדיניות
ונפש אמר' והיתה נפש אדוני ברורה רמז לשלמות ההנהגה הנפשית ולהיות הכללות
הנפש והשארותם הדבקות בו יתברך אמרה את יי' אלהיך אמנם לפי שנגלה הדבר
היה מגונה שיאמרו דוד הרג לנבל בחזקה ולקח כל אשר לו ולא ידעו שלהסרון לבבו
הרגו וגם יאמרו שגם לא כדין פשע עם שאול והדין עם שאול לבקש המיתו לכן אמר
ברוך יי' אשר שלחך היום לקראתי וברוך טעמך וברוכה את אשר כליתני מבא ברמה
בלשון רבים לאשר הברורות שיאמרו לא זה לבד הרג דוד כי כך מנהגו בהעתיקו במחש'
רבות וגנוב ואמנם אומרו חיי' שמנעני מהרע אותך ר"ל שלא היה מגעת אם המית
לנבל ליראת העונש האלהי' לפי שבן מות הוא רק יבטער מכחוק המנהג לא שתסלח
גלמודה וטוב מותה כי לרע המתייב לנבל לא היה קושם וזה שאמר בשמעו שמת נבל
ברוך יי' אשר רב את ריב חרפתי מיד נבל וגו' כלומר הנה תמיתת נבל כמשכו שלשה דברים ראוי
לברך עליהם כאשר שמתברכין על הטובה. האחד נקימת החרפה מעשה בלשון הרב
שאמר רבו היום עבדים וגו' אלו כל חרפתי המרפה שחשבו בני אדם עליו אם הרגו
נפשמי שלא נמשך שום עונש לבלתי ראוי ליענש וזה ואת עבדו חשך מרעה ואז של
הרעה שמשך לאביגיל באשר בכסיה. והג' הענין ההשגחת השם יתברך בעולם הזה
לתת לאיש כדרכיו וזה שאמר ואת רעת נבל השיב בראשו וישלח דוד וידבר באביגיל
וגו' לפי שידע טוב טעמ' וכי ראויה לו להיות עזר כנגדו. וראוי שתדע שהתבואה
בכללו יקרא בית וזה אומרו במלאכה בכל ביתי נאמן הוא כלומר שהוא הבין תבואות
עולמי ושדותיו הבנה אמתית קיימת שאדעו שאינם אחרית לא יתקיימו אלה לבית
נחלק לשלשה חלקי' והם חבר בית ומדינה הם העולם יתחלק לשלשה חלקי' העולם התח'
והוא במשל לחבר ועולם הגלגלים והו' במשל לבית ועולם הדעות הנבדלות והנמשל
למדינה ואל זה רמז באמרו המשורר השמים ותקרב וגו' ולהיות רצות האדם

נתונה

בתוגה לו לדעת טוב אחר תבחר ותקרב בהשגת החכמה הטבעית ואחר כשבעת
בטוב בותיך על החכמה הגלגלית שהשכל ישבע במופתיה ואחר קדום היכלך על
החכמה האלהית שהיא תכלית החכמו׳ והיא המבוקשת באחד מספרי החכמי׳ ומהדברי׳
האחרונים והוא קדום משכני עליון והיא החכמה המדבקת האדם עם אלהיו כמו שאמ׳
קדושים תהיו כי קדוש אני יי׳ ואם תבחר ותקרב לשון נקבה שב לנפש המשכלת וכן
שבעת עבר לנקבה הנסתרת ויסכון וקדוש לשכל שהוא צורת הנפש האמתית ולפי
שהצורה הזו היא הכוונת המבוקשת לכן הזכיר שניהם להוציא סברת האומרי׳ שהדבר
הנשאר לאדם אחר המות הוא השכל הנקנה לבד שזו הסברה נפסדת :: אם כן אחר
שמשל׳ במשל לבית והגוף כמשל לבית שיתחלק כחלוק הבי׳ לשלש חלקי׳ והם הכחות
הנפשיים החיוניים והטבעיים ידוע שמי שיתבונן בענין גופו וחלקיו ובין העולם אח׳
שהוא עולם קטן עשוי בדמות הגדול וכשיתבונן אמתת ענינו שב במדרגת המלאכים
שאת אשרו בו המדע היותר יקר ורם והנה ראוי שתדע שאין ידיעת השם יתברך ואהבתו
באדם שלמה אלא אם השיגת בשלשה דרכי׳ מדרך התור ומדרך הקבלה ומדרך השכל וזה
דבר שהעידה עליו התורה באומרה והשבות אל לבבך ר״ל שצריך בכל לבבך רמז לעיון התורה
בלב כבוד קנות חכמ׳ ובכל נפשך הקבלה ובכל מאדך העיון המופתיי הנמשך מהשכל
שסו׳ שבה להיות העיון המושכל מאודיי לא ישנהו שום דבר ולא יקבל התוספ׳ והחסרון
אחר שההשגת אהבתו יתברך בשלשה דרכי׳ הללו ימשכו לו השגה מיני׳ המעלות אם
שלמיות הצריכים לו בהשלמתו האחר היותו משכיל בפעל ותהיה חכמתו נשוא על
לבו וזה שאמרו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך לא שיספיק לבטוח
בשמירות הספרים המקו׳ ׳ המכי שישפיע יותר שיקבל לזולתו שכן טבע השלם האמתי
בשיכריתהו שלמותו להשפיע לזולתו מה שידע מסורות התורה וזה אמרו ושננתם
לבניך והתלמידי׳ הם בני הנפש ׳ והג׳ בשלמות הנהגת הבית וזה אמרו ודברת בם
בשבתך בביתך הרביעי השלמו׳ כשתשאו ותתנו התחתוני׳ עם חבריו וזה אמרו ובלכתך
בדרך וכמו שאת׳ בכל דרכיך דעהו ׳ החמישי הכתנ׳ כשמו עם גופו וזה אמרו ובשכבך
ובקומך וזכה בשכבך הוא כנוי לבחות התאוריות ובקומך כנוי לכחו׳ השכליות באמ׳
שינהיג אותם באופן שיתן לכל אחד מהם חלקו הראוי לו לבלתי לכת אחרי התאוות
ובק כוונה ולתאוות יצר לב האדם רע מנעוריו ולפעמים תגהו מדרך השלמו׳ לכן התור׳
שכל כונת להשלו׳ האד׳ וחי כחה עוד לו להציב ציוני׳ שלם בשלם מקומו כדי שיתעורר
לתאוות הרוז בכל פעולה וזה אמרו וקשרת׳ לאו׳ על ידך לעוררו על יתקון הפעולו׳ והמדו׳
והיו לטוטפות בין עיניך לעוררו על השג׳ המושכלו׳ וכתבתם על מזוזת ביתך ובשעריך
שיעוררהו בהנהגת הבית שיכוון לבניו ולביתו אחריו ושמרו דרך יי׳ ׃
והנה האדם יתנהג בעבודתו בשלשה דברים ההשכלה והפעולה והדבור והמשכלת
תיוחס לראש כמו שאמר החכם עיניו בראשו והפעולה לידיו והדבור בפיהו
הפה וצריך שיהיה האדם שלם בשלשה אלה ולזה רמז באמרם כל מי שיש לו תפלין
בראשו ומזוזה בפתחו וציצית בבגדו עליו הכתוב אומר והחוט המשולש לא במהרה
ינתק ותוכחת לו שלא יחטא והתפלין רמז להשגת הדעות האמתיות על יסוד ועיונם
תביאם

פרק שביעי מהמאמר החמישי

מביאו׳ לידי מעשה וזה אמרו ותפלין בראשו ומזוזה בפתחו רמז לדבו׳ החכוני המיום׳ שהוציאו מהכח לפועל מה שיש בדבו׳ הפנימי וללמד לזולתו כמו שא׳ ודבר׳ בם ואמרו רבותינו ז״ל תלמד שמכוין לדבר בדברי תורה וציצית בבגדו רמז לתקון המדות כמו שאמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים ואמרו ז״ל זו מצות ציצית ושמן על ראשך אל יחסר זו מצות תפלין והנה הנעדר מכל אלו השלשה שלמיו אין לו מבוא כלל בשלמו׳ האנושי לזה רמז פ״ק דקידושין כל שאינו לא במקר׳ ולא במשנה ולא בע״פ ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב וכו׳ ואמנם רמז במקרא בקריאת הדבור החיצוני שאינו מיוסר ומתוקן כראוי והדבור יורה על מעלת המדבר או על חסרונו כמו שאמר לב חכם ישכיל פיהו ורמז במשנ׳ הדב׳ המוש׳ בקבלה ובע״פ הדב׳ המושג בעיון יהי׳ מופתי או לא ורמז בדר׳ ארץ היושרת הפעולות או תקונם ואמר שמי שחסר מאלו אינו מן היישוב רק כמאר שבעלי חיים שאינם צריכים להתקבץ ומושבו מושב לצים וכבר ידעת כי הלץ יקרא מי שאינו פועל לתכלית הנכבד רק לדבר בטל : וזו היה אצלי הסבה בהפיכ׳ סדום לפי שהיו אנשיה חסרים מאלו השלשה שלמיות וזה שאמר ואנשי סדום רעים ברוע הסדור המדיני כמו שתרגם אנקלוס בישין בממונהון וחטאים ברוע הנהגת הבית ובניהם ליי׳ מאד רמז להיותם חסרים מהשגת הדעות האלהיות והיו עובדי ע״ז ולפי שהאמת בענין זה מונע האדם מההצלחה האחרונה ומהדבק בו יתברך אמר ליי׳ מאד והנה נתפרסם אם לפי הכתוב אם לפי הקבלה שהיו מקולקלי הדעות והפעולות הרעות והמדות ולפי שאלו החטיאו הכונה בבריאת האדם והפכו תכלית האדם לכן היה מהדין שיהפוך אותם ועריהם ולפי שאברהם התפלל עליהם שהיה שלם בשלשת השלמיות הנעדרים מאלו הזכיר שלמות אברה׳ קודם שיתחיל במפלת סדום להפריש בין עובד אלהי׳ לאשר לא עבדו וזש ואברה׳ היו יהיה לגוי גדול וגו׳ כלומ׳ אברה׳ השלם ראוי לברכ׳ הפך הרשעי׳ האלו והזכי׳ שלמו׳ אברה׳ והיותו ראוי לטוב ונתן הסב׳ באמרו כי ידעתיו רמז לענין הראשון שההשגחה תהיה כפי השכל כמש״ה הר״ם ובאמרו אשר יצוה את בניו רמז להנהגת בית ובאמרו לעשות צדקה ומשפט רמז לשלמות הפעולות א״כ השלם הזה ראוי להיות גוי גדול בסבר היותו שלם בענין השלמו׳ הגדול הוא שלמות הנפש ועצום בסבר הנהגת הבית בשלמות כי זה יתן עצמה בבית ונברכו בו כל גויי הארץ בסבר משאו ומתנו עם חבריו׳ היותו נאה כמו שאמרו ר״זל תנו רבנן בזמן שאד׳ קורא ושונה ודבורו בנחת עם הבריות וכו׳ בזה המאמר הזכירו ז״ל השלמיות הראויים לאדם השלם הלמד תורה שיהיו נמצאים בו ואם אין הפסיד תכלי׳ המיוחד׳ בו זהו הטעם הנר׳ בהזכרת הברכה לאברהם ושלמותו כי כן דרך התורה בהרבה מקומות כמו שהזכיר ענין יהודה ותמר במעשה יוסף להורו׳ ההבדל שהיה בין מעלת יהודה ליוסף ובין סמך ענין יתרו לעמלק להורות ההבדל העצום בין מה שעשה עמלק בהפלגת הרוע לישראל ובין מה שעשה יתרו מהפלגת הטוב כי ההפך הא׳ כשיושם אצל הפכו יבחן יותר ההבדל שביניהם ויוכר בשלמות

פרק שמיני

ולהיות ההשגח׳ האלהית מכוונת תמיד להטיב העם הנבחר מכרנו אחר שם אותם בארץ הנבחרת והיו מיוסרי׳ על אדמ׳

מן הספק הנבואיי וחכמת המכינה באמצעות הכהן גדול הפליא׳ החכמה האלהי׳ שאם שום איש מישראל ישחיתו יכרו ויהיה חסר משום שלמות מאלו שיתעור׳ תכף לתקן את אשר עותו ולכן תמצא בפרשת תזריע הזכיר שלשה נגעים שהם צרעת הבאי׳ בשלש׳ מקומות אם בגוף האדם אם בבגדו אם בביתו אמנם הצרעת הבא בגוף האדם הוא כשיחטא בשלמות נפשו והבא בבגדו הוא כשיחטא בשלמו׳ ההנהג׳ המדינית ובמדות מגונות והבא בביתו הוא כשיחטא בהנהגת הבית ובאלה הנגעי׳ יתעוררו האד׳ לאמר קרא אל אלהיך והם שלוחי ההשגחה באדם המסלף אורחו להשיבו אליו כדי שלא יאבד בחטאתו והנה הרב רבינו משה בר נחמן בפי׳ התורה בפרשת כי תזריע אמר ענין דומה לזה ז״ל והבגד כי יהיה בו נגע צרעת זה הענין איננו בטבע כלל. ולא הוות בעולם וכן נגעי הבתי׳ אבל בהיות ישראל שלמי׳ יהיה רוח השם עליה׳ תמיד להעמיד גופיהם ובגדיהם ובתיהם בטוב. וכשיחטא אחד יתראה כיעור בעורו ובביתו׳ או בבגדו להראות כי השם סר מעליו ולכך אמר הכתוב ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם כי הוא מכת השם בבית ההוא והנה איננו נוהג אלא בארץ שהיא נחלת יי׳ כמו שאמר כי תבאו אל ארץ כנען וגו׳ ואין הענין מפני היותו חובת קרקע אבל מפני שלא יבא הענין ההוא אלא בארץ שהשם יתעלה שוכן בתוכה עד כאן לשונו. ראה איך הזכיר בלשונו שלשה עניינים אלקיים והם אומרו להעמיד גופם ובגדיהם ובתיהם רמז לשלשה מיני השלמיות שאמרנו והנה מי שיחטא בשלמות הנפש יהיה חסר בשאר ההנהגות כי אין בור ירא חטא ולכן תמצא שלשה מיני נגעים באים עליו והם אותם שאמר הכתוב שאת או ספחת או בהרת שאת למי שמתנשא וחכם בעיניו ספחת למי שיתחבר בחברת החומר בהרת למי שהוא נבהם מתאוה מה יהיה בדעות או במדות:

ודע שאלו השלשה עניינים רמוזים לומר נגעי׳ כל אחד מהם יבא למי שיש לו תכונת רעה מתכונות הנפש החוטאת שהתכונה ההיא כל ימי החזיק בה מונע האד׳ מהשיג השלמות הנפשיי כראוי והיא אחת מהתכונות השלשה שזכרתי ולכן לא יבא הנגע רק במקום אחד מהגוף אמנם האיש הרשע שכל תכונותיו או רובם רעות אמר שכסת׳ הצרע׳ את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו כי כשהגוף הרע המזג שכל ליחותיו מכחות מתפעלי׳ הירקני׳ ובפרט השחורה שהיא סבה המורית לצרע׳ ואז יהיה הגוף ההוא מעופש אשר על דרך הסריפה והעפרי׳ מכורע כן האיש הרע רוע מופלג שכל דעותיו להתעולל עלילות ברשע יראה ההפסד בכל גופו על צד ההשגחה ואיש כזה אמר עליו והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וגו׳ וטמא טמא יקרא ר״ל שאלו הוא בגופו שאלו בנפשו כי כן דרך הרשע. ולהיות זה הענין תלוי בהשגחה גדולה ובפרט בענין צרעת הבגד והבתים שלא יפול על דרך הטבע לכך אמר הרמב״ן ז״ל שלא יפול אלא בארץ הנבחרת שיש למקומות רושם גדול בהשגחה כמו שיש להם רושם גדול בעניני׳ הטבעיים ובהסבות הטבעיות וכשיחטא האדם. בעיון המושכלות שתקצר יד שכלו מהחקירה העיונית ויבא לידי שבוש דעת מה מהדעות לכן תיקן המשפט שמה הרשע יאמר הכתוב עליו ואיש או אשה כי יהיה בו נגע צרעת בראש או בזקן והזכיר האשה להיותה כלי לאדם בהשגת שלמותו או במונע אותו מזכן מאמרם ז״ל זכה עזר לא זכה

כנגדו

בנגדו ולזה ראוי שתעכש אם היא בלתי הגונה והזכיר הראש שמשה ישבו כשלגת
למשפט השכל ולזה מי שיהיה חסר מהמושכלות או יש לו דעות משובשות ראוי
שיושלם מדה כנגד מדה בראשו נגעו לפי שלא תקן מיחוש ראשו בעיון כמו שאז״ל שם
בראשו יעסוק בתורה · ונוכל לומר שהנגע הבא בזקן בשבת לשון הרע הוא בא
שתנועתו בזקן כאמרם ז״ל אין הנגעים באים אלא על לשון הרע והלשון הוא שליח
השכל וגם הזכיר הזקן כי כמו שהוא רושם האיש והדרו בלבוש שערו ויפהו כחכמ׳
איש כן ההשכלה תהיה רושם האדם לשם ולתפארת וזה שאמר המשורר ע״ה כשמן
הטוב על הראש יורד על הזקן הזכיר הראש והזקן מפני שהם אברים שבהם יוכר
האדם על זולתו האחד הוא צורת הנפש הנראית והשני הצורה התאר׳ והוא פני אדם
שתמונתו וזו התמונה נכרת והדורה בשבת הזקן ולהיות הצורה האמתית משלמת
האחרת כ״מש חכמת אדם תאיר פניו לכן הזכיר שניהם כי הכר׳ פני האדם תמונה בו
ותורה על שלמות הצורה העצמי׳ והוא מפני שהשכל הוא צורת הנפש המדבר׳ והנפש
היא נתונה באדם להנהיג אותו ומשגת שלמות׳ בעבור׳ בו לכן כל זמן שתרב׳ שלמו׳ תהי׳
ותופיע הכלים שבאמצעותם תשיג השלמו׳ שכל מי שנמנ׳ השפע אתו טבעו שישפיעם
על המוטבע לקבלו כשאין מונע בין המשפי׳ ובין המקבל כדמו׳ האש בנעור׳ שיכרחנו
בהדבקו בו לקבל כחו עד שישוב אש ולזה כי יי׳ אש אוכלה הוא כלומר שמקבץ
הרות׳ ומפריד הבלתי דומה ולזה גזר טבע השכל האלהי להשפיע שכל על נפש האדם
והוא כח הדברי בו בהדבקו בו והדברי ישפיע על הדמיוני והדמיוני ישפיע ע׳ הדבור
החכוני ועל כל מקומותיו ועל כל החושים החצוניים להיותם כלים נאותים לשכל עד
שכל עוד שירבה השפע יראה האור וההוד בפנים כמו שנמצא במשה כי קרן עור
פניו וההפך באנשי הפחיתות כאמר עליה׳ הכרת פניהם ענתה בם וכן אוי לנפשם כי
גמלו להם רעה הפך הנאמר באנשי המעלה כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך יי׳ :
ולהיות השכל האנושי יתחבר עם המציאות האלהי בעת ההשגה והעיון שבשב׳
זה היה כח ביד האדם לקשר התחתון עם החלק העליון שיעלה וידבק בו
מצד הקורבה וההדמות וירד העליון לנשק הדבר העולה לקראתו כדמות האוהב
המנשק אהובתו אמר המשורר רומז לדבור זה אחר שדבר בבניין הבית המקודש
והכהנים הנגשים אל יי׳ שעל ידם תשרה השכינה אמר רומז לקדושה אחרת בגוף
האדם הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד ר״ל באחים השכל האנושי עם
הנבדל שמצד שלמותו יתאחד עמו להיו׳ אחיו כמו שיתאחד הנה האש האח׳ עם האחר
ויתדמה שלהבת אחת ואם שניהם בנושאים נבדלים לא שתבין מאמרי זה כמה שאמ׳
הפילוסוף באיש׳ הדבקו׳ כי יסכר פי דוברי שקר ויתפרס׳ גנות דעתו במאמרי המיוחד
במהות הנפש רק שתבין שהאדם זוכה בהשגת שלמות מצד התורה לטוב כמדרג׳
המלאכי׳ ולהיות עצם נבדל כאחר מהם כשני אחים הדומי׳ זה לזה ויקראם אחי׳ להיותם
בנים ליי׳ ורבה בשבת הקיום התמידי כמו אתה יי׳ לעולם תשב ואמ׳ טוב בעד התכלי׳
המושג שהוא הטוב האמתי לאדם ואמר נעים בעד הסבות הנאותות להשיג התכלית
ההוא ואמרו גם יחד רצה שאחר השלם גם בעת היותו שוכן בבית חמרו ונפשו עם

בגופו הוא באלהיו ואלהיו עמו הנה אם כן מלאכיו יבו׳לנו לשמרו ולכן הנביא שהו׳היו׳
שלם שבמין האנושי יוכל לחדש אותות ומופתים בדבר יי׳ והמשיל זה הדבקות לשמן
הטוב שבשבת שאת השמן תמיד לנר כמו שאמ׳ הכתוב שמן למאו׳ וכן הנפש המדבר׳
המיוחד לאדם תמיד לשכל והוא כורתם וזכר אהרן להיות בחיר יי׳ לכהן גדול בבית
המקדש ועל ידו שכינ׳ שורה בישראל כן האיש השלם שכלו הכהן הגדול בבית מקדשו
של מטה שכשבתו תורה שכינה למטה בעבודתו ופעולתו עד שיהיה מכוון כנגד בית
המקדש של מעלה כי לזה התכלית נבראת ותכונתו והיותו ככב הקום יעיד על זה כמו
שאמר הפילוסוף מאמר ראשון מספר בעלי חיים ואת שהשמן שכשמת אהרן על ראשו
שיה יורד על הזקן מפני ההשתתפות שיש לזקן עם הראש ולפי שלא תחשוב שתהיה
זו הירידה במקרה כרוך התספקה הנגר והוא מתקום גבוה לנמוך לכן חזר ואמר
שיורד על פי מדותיו רוצה לומר שזה השמן אינו יורד דרך ההנגר׳ לבד באיזה צד
שיזדמן רק יורד על פי מדות הזקן לבד להיות ירידתו מסודרת ומוגבלת מההשגחה
האלהית ולא יעבור מגבול הזקן והלאה להורות שהגבורה העליונה משלמ׳ התחתונים
ולפי שמשלמות הגבורים תמשך לנפש ההשארו׳ לכך חזר להמשיל זה ואמר כטל חרמון
שיורד על הררי ציון וידוע שחרמון הוא הר גבו׳ עד שתרוב גבהותו הזכירו ואת׳ תבור
וחרמון בשמך ירננו ולפי שציון הוא באמצע הישוב׳ עם היו׳ זה ההר רחוק ממנו אפשר
אל הטל ממנו וירד על הררי ציון להיותו שוה האיכו׳ וממוזג בטבע האמצע. והטל הוא
שוה והדומה אל הזהב הדומה בטבע ואם זה בדברים הטבעיים איכנו רחוק בדברים
הרוחניים שהנבואה יכול להורות על התחתון אחר היותו מוכן לכך ולזה נתן הסבה כי
שם צוה יי׳ את הברכה חיים עד העולם כלומר אל תתמה על החפץ האלהי לאמר איך
ישפע העליון בתחתון אחר היותו רחוק ממנו במעלה שהא׳ על פי שחרמון גבוה מציון
יש בציון מעלה אחרת שהוא איכות מוכן להתילד הטל בו מצד שויו מה שאין כן בחרמון
ולזה איננו נמנע שהטל התילד בחרמון ירד בהר ציון כמבקש מקומו הראוי להתילד
בו ולהשמר בו יותר משאר המקומות לשווי המקום שהדומה ישמר בדומה כמו שיפסד
מהבלתי דומה ומשתנה ממנו וזה שאמר כי שם צוה יי׳ את הברכ׳ רוצה שם בציון צוה
יי׳ את הברכה להתילד בו הדבר הטוב מצד שויו ולהיות נשמר בו וזה אמרו חיים עד
העולם וכן בנמשל הזה השכל האלהי משפיע מאורו על השכל האנושי כמו שאמ׳ באורך
נראה אור וזה בסבת היחס והדמיון שביניהם ומההתדבקות שביניהם תמשך הברכה
והחיים עד העולם וכבר ידעת מאמר חכמינו זכרם לברכה על הטל והוא אמר׳ ערבו׳
שבו צדק ומשפט וכו׳ עד אמרם וטל שבו עתיד להחיות מתים ובאו דברי הרב על זה
ואמ׳ וזה לשונו ומבואר הוא מכל מה שהכאוהו שאין בו דבר שהו׳ גשם שיה׳ במקו׳ כי הטל
איננו של כפשוטו א׳כ ימשך ממה שאמרנו שהתורה מעיד לנו להיותנו זריזים להשיג
השלמות האמתי ומובלאים בכל ההנהגו׳ לטוב לנו ולכן כרקו דברי האומ׳ קמה תרבו׳
רעה בתוך ביתו של אדם יות׳ ממלחמ׳ גוג ומגוג שהתרבו׳ רעה מונע האד׳ מהשלמות
הנפשיי ומלחמ׳ גוג ומגוג ימש׳ כזק לגוף ולא לנפש ולקח במשל מלחמ׳ גוג ומגוג יותר
משאר המלחמות מפני שנא׳ והיה ביום בא גוג על אדמת ישראל כן במשל הזה בר הרב

שהוא

פרק שמיני מהמאמר החמישי ·

שהוא תרבות אנשים חטאים בא להלח׳ על אדמת ישראל הוא הזכר הטוב הנתן במתנ השוה מפאר המיני׳ ולהיות מונעי השלמו׳ רבים בזה העולם מצטרך האד׳ לעזר עליונו בהשגתו לכן בהיות המקדש על מכון שבתו היה הכהן גדול מבר׳ בנשיאו׳ כפיו העם בשלשה פסוקים רומז כל פסוק מהם לכל מין מהשלשה שזכרנו והוא או׳ יברכך יי׳ וגו׳ יאר יי׳ פניו אליך וגו׳ ישא יי׳ פניו אליך וגו׳ ובאמרו יברכך רמז להנהגת הבית כמדרש׳ ז״ל יברכך בבנים וישמרך בבנות שצריכות שמור ולפי שהיא תחלק לשלשה חלקי׳ אמר יברכך בשתוף האשה ואמר יי׳ בשתוף הבנים הצריכים לרחמים ויי׳ מדת רחמי׳ ואמר וישמרך כנגד המשרתים שהנזק האפשרי שיגיע לאדם מהם רב אם לא ישמרהו השם יתברך ואמר יאר לרמוז להנהגה המדינית ולפי שהיא תחלק גם כן לשלשה חלקים אמר כנגד הראשון שהוא המש׳ והמתן יאר יי׳ להצטרך האד׳ בזה אור השם יתב׳ יהיה נר לרגלו ובשתוף האהבה תכר התענוג אמר פניו אליך שהחבר הטוב עושה רוש׳ גדול בשלמות האנושי והרע בהפך זה כמו שאמר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האד׳ ואמר ר׳ חבר טוב וכן אמרו וקנה לך חבר ואמרו ויחנך כנגד בקשת השררה והכבוד שזה יצטרך שיהיה לאדם חן והחן הוא שלא יהיה מתגאה על הכבוד להיות משתרר עליהם שלא לשם שמים אלא באופן מהתהלה והחניכה כדי שיתדמו פעולותיו לפעולו׳ הכחות הבאות מאתו יתברך והיה כשעור וכפי הדין לא לרדיפת ההפעליו׳ לבד כי כל הפעלו׳ רע ועם זה צריך למנהיג מדינה שיהיו רוב פעולותיו הרחמנות והחמלה יותר הרבה מפעולות הענוש כמו שאמר במדותיו יתברך הי״ג כלם רחמים זולת אחת וכמו שאמר הרב חלק ראשון פרק נ״ד שתכלית מעלת ההדמו׳ בו יתברך כפי היכלת כלומ׳ שנדמה פעולותינו לפעולותיו כמו שאמרו רבותינו זכרם לברכה על והלכת בדרכיו ואמר ישא רומז לשלמות הנפשיי ולפי ששלמותה תלוי בשלשה ענינים אם במדו׳ וכנגד זה אמר ישא יי׳ כי זה תחלת ההתרוממות וההתנשאות במעלה הצריך לאדם ואם בדעו׳ ורומז לזה אמר פניו אליך שהם פני יי׳ שיראה אותם האדם וחי כמו שאמר במשה רבינו עליו השלום ודבר יי׳ אל משה פנים אל פנים וגו׳ ואם ביותר הפעולות והמצות ורומז לזה אמר וישם לך שלום שמצות התורה עושות שלום בין הנפש והגוף ובין ישראל לאביהם שבשמים כמו שאמר שלמה עליו השלום בספר משלי וכל נתיבותיה שלום כי מתלאחת שלשה מיני ההנהגה תעשה התורה שלום ולכן הברכה האמתי׳ לאד׳ שיהיה מבורך בשלומה של תורה כי בשלומה יהיה לו אמת ושלום כמו שאמר יי׳ עוז לעמו יתן יי׳ יברך את עמו בשלום:

פרק תשיעי

ואר״י משום דרבי שמעון בן יוחאי כל הקובע מקום לתורתו אויביו נופלים תחתיו שנאמר ושמתי מקו׳ לעמי ישראל ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו׳ כבר ידעת שהעבודה נקראת עבודה שבלב כמו שאמר ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה והנה למע׳ הזהי׳ במקו׳ התפלה וכאן הזהיר בקביעת מקום התורה לפי שהעיון יצטרך אל המעשה והתפלה גם כן עם היות עקרה הלב צריכה לדבור שכליי וידעו שהלשון שליח הלב ואם תרצה אומר שליח השכל והשליח יורה על מעלת שולחו ותקרובו ולזה אמר מות וחיים ביד לשון

והדבור

הדבור שתכונו יורה על הפנימי כאשר יהיו הפה והלב שוים. ותהיה ההסכמה בין
השכל והדמיון אולם בכפול תרדמת המחלוקת ביניהם שלא ישמעו איש שפת רעהו
מהיה סבה זה לנפוץ והפרד איש מעל אחיו ולהיות הגלות סבה עצמית להתגדר
ההסכמה בהשגת האמת וידיעתה ובפרט בדברים האלהיים. ועד הנביא בשלמות
האלהים שאז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם יי׳ וכבר הודיע הרב ז״ל
מתוך שם מקום והנה יש למקומות רושם גדול בשלמות הענייני׳ כמו שאמרנו למעלה
ואחת מתנאי התפלה הנשמעת הוא שמקום קבוע ולזה כדרך מאמר האומר כל הקובע
מקום לתפלתו וכו׳ וכן אמר פה כל הקובע מקום לתורתו תנאי שצריך שיעשה האדם
אהל בל יצען לעיון תורתו לא דירת עראי ובאופן זה אויביו נופלים תחתיו וסמך זה
לאמרו ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיו שכאשר יש לנטיעו׳ מקום מיוחד להשגחתם
על תכלית השלמות ויסתפו באיכות ובגלות כפי קורבתם ורחוקם מהמקום ההוא כאמ׳
למעלה כן יש לשפע ההשגחה בהשלמות האדם מקום מיוחד. ובן בו יותר משאר
המקומות בקבול אותו השפע ולהיות מבחר המקומות אז״ בזה אמר ומיוחד. פרו׳ לעמי
ישראל וכאמר מבחר המקומות הוא ארץ ישראל כן מבחר מקומות הוא באמות הנבנים
ובפרט הכח המדבר ואם הוא צריך בהשגת אלהי׳ המדרגה ושלמות המדרגה עושה רושם
גדול בו או תמרוכו שיש לזה הכח רושם גדול בשלמות האנושי וכאמת ה״ב מדק ל׳ו נז״ל
וזה ענין אי אפשר בכל איש בשום פנים ואינו ענין יבינו אליו בשלמות החכמות
העיוניות ובהטבת המדות ואפילו היו כלם בתכלית מה שיוכלו להיות משתוב והכלה
שלהם עד שיחובר אליו שלמות הכח המדמה בעקר היצירה בתכלית מה שאפשר
וכן אמר באותו הפרק בשכתו והיא סוד מאד אין ספק כשיעשה כחו המדמה
שהוא בתכלית השלמות וישפע עליו מן השכל כפי שלמותו העיוני שלא ישיג אלא
ענינים אלהיים נפלאים. ולא יראה זולת האל ומלאכיו וכו׳ ועם היות מדברי הרב
בפרקים אלו הוא בענייני הנבואה אין ספק שהחכמים ישיגו המושכלות באמצעות
החושים ושאר הכחות שמשמשים להם במדרגה וכח המוכר. והם כלים לו וכל עוד
שיהיו הכלים נאותים בפעולה ישלם פעל האומן הנעשה בהם ותקון הכלי׳ אמנם
הוא בהסתמם בהם באופן שצריך האדם להשלים עצמו לא שיתור אחר עיניו ולבו
לרדוף אחר הענינים המדומים שזה יעוות השכל ויטרידהו מהשגתו בשום ענין
האמיתי לבוא התאוות המדומות וערבוב הענינים החושיים מתולתו ולכן צריך
בעל המוסר באמרו שכל הקובע מדרגה. והשלמות האמתי לתורתו ביאה עבודה
שבלב אויביו נופלים וכו׳ שאין אויב גדול שמונע האדם משלמותו האחרון לאדם
כמה שהוא הדמות ויראה ממה שהעידה עליו התורה באמרה צרור את המדינים
ונו׳ כי צוררים הם לכם כלומר כותה ותחלה לאויב המדינים אינה קבועה כלל
עצמית לא מקרית ודמיונית שפתאום לפתע יבא שבריה ואז צרור את המדינים
והכיתם להראות האיבה הזה בפועל ואח׳ והכיתם ונתן סבה לאיבה זו באומ׳ כי צוררים
הם לכם והורה היות צרתם בחלק היותר נכבד והוא מחלקי האדם שהוא הנפש ואז
בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור שיש בעבודה זו מהמפסד הדעת והאמונה מה

פרק תשיעי ועשירי מהמאמר החמישי

שלא יעלם עם שכבר השתדלו המורינים בהשחתת הגוף והפסדו ולכלוכו בתום המומים כי חרפה הוא לנו וזה ועל דבר כזבי וגו׳ ופרסם השמחה העצות׳ שמכאן המדי כי ליש״ר שהפקידו בת כמיה לזמן: גם שהיות אהות׳ ועכרו שאדם כדי להפסד ליסור׳ ורע׳ שאחוי׳ והמוכה יתחלפו בפחות ויותר שיקרה אויב מי שאיבתו מוחלטת להרע. בכל מה שיוכל והמוכה לא החזיק לעד׳ אפו רק ישכח את אחיו בשבת מה ויתפייס לו גם כן בנקלה שבסבות ולפי שיצר לב האדם רע מנעוריו ויזיק לשעתו היזק גדול הזהירה התורה לא תשנא את אחיך בלבבך וכל שכן האיבה שהיא הפלגת השנאה והרוע ואמ׳ הלא משנאיך ה׳ וגו׳ תכלית שנאה שנאתים׳ יקר׳ משמאי התור׳ אופי התור׳ המוברי׳ כל דברינו. וקר׳ המתקוממי׳ שהם חוץ מהתורה וכמו ביי׳ ויאמרו לא הוא ואמר שראוי באלו שישנאו תכלית שנאה לפי שהם לאבן נגף בתכלי׳ האנושי ומי שמנגד לזה התכלי׳ להשיגו ראוי שישנ׳ בתכלי׳ ואוריה היות השנאה אם בתכלי׳ איבה וזה לאויבי׳ היו לי וכשם שראוי שירוחקו הכופרי׳ ראוי שיאהבו בעלי התורה והמשתתפים עמנו באמונה כמש׳ ואהב׳ לרעך ובפרט בחכמים והשלמים שראוי שיאהבו זה את זה אהב׳ עזה מכר היותם והדמות שב שיחם בדעו ובפעולותו תכלית התורה האהבה לו יתברך באות ואהבת את יי׳ ואמר את לרבות ת״ח:

פרק עשירי

ואמר ר׳ משום ר״ש בן יוחאי גדולה שמושה וכו׳. לפי שאמרו שלובש מחמר שהוא סבת ההפסד והרוע וכוטה לשמש הדברים הרומים לו לזה צריך לאדם השלם שיהיה שמוש גופו ואבריו בעניני׳ השלימו׳ הגוף והנפש והנה בחכמת הרפואה הגופיית נמצא שכוונו הרופאים ואמרו ראוי שלא תעלי׳ שינך מתנועות הגוף כמו שיפעלו אנשי החכמה בשקדה על דלתותיה היום והלילה כלא אך ראוי שתניע הגוף והאברים כלם תנועה שוה בשיעם׳ כל אבר משמשהו ויקבלו תועלת האברי כלם החצונים והפנימיים: זה המא׳ הביאו הר״ם בפרקיו בשם גלינוס במאמר בטיבה ובקיבה ואם כבה הוא בבריאות הגוף כדי להשיגו ולהעמידו על צוריו כל שכן בבריאות הנפש שצריך האדם לשמש אבריו ולהניעם בעשיית המצות ושמוש אנשי השלמות מכר משיבו׳ התור׳ שנמצאת בהם והנה נמצאו מצות עשה רמ״ח כנגד אבריו של אדם כאלו יעידנו שלא נברא בנו שום אבר רק לעבודתו יתברך שהרי מספרי האברים כמספר המצות ואם כן מי שצריך להשיג השלמות ולעובדו יתברך בעצם צריך שכל אבריו יתנועעו בכל תנועתם אחר כונת תשלום התכלית הזה המיוחד ואפילו בשעת משאו ומתנו ואל ישעהו הזמן בהבליו להמשך אחריו כי אם במקרה או בהכרח טבע האנושות ועל זה היו מצו׳ לא תעש׳ שס״ה כמנין ימות החמה לרמוז שלא יעשה האדם מעשיו על פי הבלי הזמן כי אם בתור׳ יי׳ חפצו ובעצו׳ שלימ׳ המדו׳ קודם בזמן לשלמות השיוכיות ואחר מתמאי תקון התורות לשמש לירא׳ יי׳ לזה אמר. גדולה שמושה וכו׳ שהלמוד הוא פעולת החלק היקר ככבר שבאדם שהוא. השכ׳ השכלי והשמוש פעולה בחמר ואינו דומה מי. שמורת. להוציא השלמות מהכח לפועל בדבר שהוא מוכן אל השלמות כצורה מי שמשתדל להוציא יקר מזולל ומי שטבע מושה לחבריו רע וידוע שהמחמר מכך תבדיל תוכף מהשיג השלמות. ולכן אם ימצא

באדם

באדם מה שיהיה שמוש תנועותיו הגופיות משועבד לכח השכלי לעשות מעשהו
הנה זה יקר הערך והחשיבות מלמוד הכח השכלי בהשגת המושכלו׳ וזה בערך הכח
השכלי ל׳ האמ׳ והקיש הכנת האמ׳ וטבעו להכנת טבע האמ׳ ולזה אמ׳ גדולה שמושה :

פרק אחד עשר

ואמר ר״י משום ר״ש בן יוחאי משום דכתיב ואני תפלתי וכו׳
אימתי עת רצון בשעה שמתפללין וכו׳ פקח עיניך וראה
שכפי הכנת האדם עצמו בעה״ז יקבל השפע מהעליונים לכן אם יכון לקראתו יתברך
תמיד עיניו יתברך בו ואם אין יסתיר פניו ממנו והיה לאכול למקרה הזמן ואמנם היה
זה כן שהאדם עולם קטן כמו שהעולם נקרא אדם גדול ובזה יתאחר תכלית הבריא׳
עם ראשיתה ונוכל לומר בגדול האל ובקטן כלה וימצא נביע השפע באמתת הקטן
מובא מהעליון ממנו וכשם שנתן שלטנות לאדם הגדול הוא המציאות כלו שהוא איש
אחד כקשר קשתו בקשתו כן נתן רשות לעולם הקטן להנהיג התחתון כל זמן היותו
שלם ויקנה השלמו׳ האמתי מצד מה שהוא אדם וזה״ש השמי׳ וגו׳ והארץ נתן לבני האדם
וכלל הנה עולם השכלים והגלגלים וזה״א השמים שמים שני פעמי׳ האחד רומז לגלגלים
והשני רמז לשכלים ויחכם לו ית׳ וזה״א ליי׳ שהוא משפיע מציאות השלמו׳ לכלם שבו יחיו
ואמנם הארץ היא העה״ז נתן לבני האדם להיות שליט עליה שהוא מבחר ההויות
ותכליתם וראוי שיהיה הוא הרודה בה בבורתו כמ״ש וירדו בדגת הים והנה לא נברא
האדם בכלל ברואי מטה כ״א בעבור שישיג השלמות וידע מה״ש מה שאפשר לו לידע
כי הידיעה האמתית תלויה בקצוות כלומר מצד מה שישיג האדם בסבת הדברים
המוחשים שיראה בעה״ז שהמוחש קודם למושכל אחר כך מצד המושכל
והמושכלות האמתיות הם השגת השכלים וידיעת תאריו שלא יתכן לשום משכיל
לדעת כלל מכלל כ״ת אלא אם כן יודע מציאות עולם הנבדלים ר״ל מה שאפשר
להשיג מהם וכי אינם גוף ולא כח בגוף ולא ישיגם דבר ממשיגי הגוף וכיוצ׳ בזה וזהו
הקצה הא׳ מהידיעה והנה נמצא בספר אור השכל מאמר זה ענינו דע כי תכלית
תכליות האדם בעה״ז כדי שישכיל המושכל הראשון שהוא השכל הראשון המשכיל כל
מושכל אשר תחתיו בהשכילו עצמותו הכוללת כל עצמותם וכל מה שיוסיף כל משכיל
ומשכיל להשכילו יהי׳ יותר מעולה ואהוב אצלו ונחמד מזולתו ממי שלמטה מהמשכיל
ההוא והיה מתרמה לו יותר מזולתו מהמשיגים שבמינו וכל מה שישכל אמתת
מציאותו יתרחק מאתו ויוסיף רחק בעת התגדל דעתו ואם לא ישתתף בהשגת
אותו כו׳ אם כן התבאר מה שאמר׳ שכל עוד שיהיה האדם מכין עצמו לשלמות כן
ירבה עליו השפעת עליונו ולהיות האדם מורכב מגוף ונפש ונפשו תשלם באמצעות
הגוף בהיותו כר למשמעת הנפש והיו חושי הגוף ה׳ חצוניים וה׳ פנימיים הנקראים
כחות הנפש וצריך האדם בהשיג השלמות שישתתפו כלם בעבודתו לזה ויסכימו עמו
וזולת זה לא יתכן לכן אמר בעל המאמר אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללים
שידוע שאין צבור מתפלל בפחות מי׳ וס״ב הוא הכח המדבר והצבור הם אלו הי׳
חושים וכשכלם מתפללין ומסכימים אז ודאי הוא העת הנרצה לאדם מצד מה שהוא
אדם לרצונו לפני יי׳ וכשם שש״צ נבדל מהצבור בעטופו ומלבושיו ותנועותיו כן זה

פרק אחד עשר מהמאמר החמישי

הכח נכבד משאר הכחות שהמה יאחדו והוא יעמד וכאשר השכ׳ ראוי שיתוא׳ כתארי ר״זל כדי שתפלתו תהיה נשמעת ויקנו השפע כל טוב הכבוד ע״י כן זה הכח המדבר ראוי שיהיה באותם התארים באופן שעיונו יהיה זך וישר וישלימו כחות הגוף בסבתו ובהמצא זה הענין על שלימותו באדם השלם ידמה למציאות בכללו שיש בו י׳ ספירות ולמעלה מהם שכ׳ עיני כל הספירות עליו לקבל שפע ההוד ממנו כנבדל מהם במדרגת החשיבות והכבוד והנה המקובלים נחלקו בענין זה לשתי כתות יש מהם שמאמינין שהי׳ ספירות הוא הסבה הראשונה יתברך ומהם מי שמאמין שהסבה הראשונה יתברך לא יודבר ממנה לא ברמז ולא בפירוש ויקראוהו אין סוף להיותו יתברך לא יגבילהו תכלית ושהנביאים לא יזכרוהו בפירוש רק ברמז וכנת זה קצור השכלים מלהשיגו ואמנם יאמינו בו שהוא מצוי ושהוא סבה ועלה למה שזולתו ואומר ששפע ממנו י׳ שכלים יקראו אותם ספירות וקרה זה למקובלים כמו שקרה לחכמי המחקר אם המניע הראשון עלול או הוא הש״י וכתבתי למעלה הדעות הנאות לפי התורה בעיון זה מכלל מ״מ יתבאר שהאדם עשוי בדיוקנו של מעלה ולזה אמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ואמר הנביא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה והנה כלי פעולות האדם י׳ אצבעות והגלגלים הם כלי הפעולות באדם העליון ולז״א כי אראה שמך מעשה אצבעותיך וזכר מכללם ירח וכוכבי׳ אם הירח לפי שהוא הפועל הקרוב אלינו אם הכוכבים למה שיש בהם מההרכבה ויתראה רושם פעולתם בסבתה בעולם המורכב והנה בחר יתברך באדם השלם להיות אמצעי בין שני העולמות ונתן אליו תורה שהיא אמצעית בין שתי קצוות הידיעה שאמר שהם המוחש והמושכל וידוע שב׳ אלו הקצוות לא נתלו במעשים לבד והנה יש בתורה השלמה חלק נתלה במעשים וחלק נתלה באמות השכלי וכשהאדם קיים שני חלקי התורה האלה הוא שראוי לומר עליו שבעבור זה נברא העולם ואמר החכם כי זה כל האדם ואר״זל כל העולם לא נברא אלא בשבילו ושלמה זכר שני החלקים באמרו את האלהים ירא והכונה ביראה היראה מצד השלמות וזו לא תשלם רק בהשגת העיוניו׳ והמושכלו׳ האלהיות והרצון באמרו ואת מצותיו שמור קיום המצות המעשיות באיברים הכליים והתפלה היא אמצעית בין שני החלקים מפני שהיא נתלית בעיון ובמעשה אם העיון כונת הלב שהיא עקרה שלזה נקראת עבודה שבלב ואם המעשה שמוש הדבו׳ הכליי המורה עליה וכשם שאיד העולה מהארץ כשי פסק שרשו ומקום מוצאו יכרת ויפסק האיד ההוא כן התפלה כשיפסק שרשה שהוא הכונה אותו הבל הפה העולה פגול הוא לא ירצה והנה תנאי התפלה ה׳ וכלם נרמזו בפסוק ואני תפלתי הא׳ הוא הכנת המתפלל כמ״ש הכון לקראת אלהיך ישראל ואמר אין עומדין להתפלל לא מתוך שחוק ואמר חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת וכלל המאמר אלא שצריך המתפלל להכין עצמו קודם שיתפלל וז״א ואני שמלת אני תורה על ההכנה והזריזות הב׳ סדור התפלה כמו שאר״זל לעולם יסדר׳ אדם תפלתו ואח״כ יתפלל וז״א אמרו תפלתי רמז לסדורה והיותה שגורה בפיו הג׳ הוא להתפלל אליו יתברך ולא לאחר וז״א לך י״י הד׳ להתפלל בזמן הראוי והמשוער שתקנו ר״זל וז״א עת הה׳ הוא להתפלל עם הכבוד

כמ״ש אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בב״ה לבד וז״א רצון כמ״ש אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין · מנין שאין הקב״ה מואס בתפלתם של רבים כו׳ שנאמר פדה בשלום נפשי כבר נתעוררת בענין התפלה והצבור והשליח והנה פה כלל שלמות הצריך לאדם שתלוי בג׳ דברים בעיון וז״א בתורה בתקון המדו׳ ופעולות היושר וזה אמר גמילות חסדים ובהשגת הנפרדי׳ ודבקותו עמהם וזה אמרו ומתפלל עם הצבור וידוע שזהו הפרי הנמשך מעץ החיים ששרשו העיון וענפיו המעשה פרי ישוה לו הדבקו׳ בו יתברך ובמלאכיו וחי לעולם שזהו מזון הנפש ולחם אבירי׳ ובמקום אחר אמרו על ג׳ דברים העולם עומד על העבודה כנוי לתפלה ולזה שמה בנתים שהיא אמצעית בין שתי הקצוות כמ״ש ודע שהגלות האמתי הוא גלות הנפש וכל עוד שלא תשלם היא גולה וסור׳ ובשבת גלותה היא א״ה שהם כנוי לי׳צהר והדברים הגשמיי׳ שהם מחלק ההוייה וההפסד וא״כ משלי׳ נפשו הוא הגואלה מכל רע מרדת שחת ואנשי לבב נקראו בנים למקום כשיראל מרוב חשיבותם ולב״א כל העוסק וכו׳ מעלה אני וכו׳ ומתף את עצמו בפדיון להורות שגם הוא גולה דומה למה שארז״ל עמו אנכי בצרה גלו למצרים שכינה עמהם וכו׳ וזה שאמר שמעלת הנפש האנושית תלויה בדבקותה באלוהים שנתנה והוא יתברך נכר בעולם מתוך השגת הנפש ושלמותה ואור השכל שיגה עליה כל זמן שהנפש הזו תהיה נעדרת מהשלמות לא תתפרס׳ בעולם מציאותו יתברך ויכלתו ואחדותו עד שכמעט יאמר שהוא גולה עם גלות הנפש להיות הגלות סבה להעדר האמת ובפרט בענינים האלהיי׳ שלא יושגו רק באמצעות שפע ההשכלה ויתרון העיון ולהיות גלות ישראל בגוף ונפש סבה להשתכח התורה אמר ואבד׳ חכמ׳ חכמיו הפך הבטחת יעיד הקבוץ כי מלאה הארץ דעה את יי׳

פרק שנים עשר

אמרי לר׳ אבא שבי בבבל תמהו ואמר למען ירבו ימיכם על האדמה וגו׳ עד אומר קדימו ואחשיכו לב״ה כי היכי דתורכו חיי · שבת אורך ימי האדם ג׳ הם לטוב המזג ויהם איבריו השרשיים קנתם אל קנת ואם לפי טוב ההנהג׳ וסדרו במזונות לקחתם בעת ראוי ובכמות הראוי ואם על הנס והחסד האלהי לאוהביו והנה הסבה הא׳ שבסבות היתה באורך ימי הראשונים ודורותיהם שאדם הראשון שהיה יציר כפיו יתברך נעשה בתכלי׳ השלמות בנוי בכח ובקומה והיה על המזג השוה והטוב שבמזגים ואע״פ שגרם חטאו מיתות אין ספק שאורך ימים לטוב מזגו בלחו׳ השרשי ושווי איבריו שהיה באופן השלמו׳ לפי המזג האנושי היותר חשוב ולכן הנמשכי׳ ממנו היו דומים לאותו המזג והאריכו ימים וכן נתמעט ימיה׳ כפי רחקם מאותו המזג ובפרט אחר שבא המבול וקלקל האוי׳ והי׳ סבה להפסד ולקצור חייה׳ כמ״ש הרמבן בפ׳ בראשי׳ אמנ׳ הסב׳ הב׳ שהיא טוב ההנהג׳ והסד׳ במזונות הנה מי שקרא בספרי הרופאים ידע רושם ההנהגה הטוב׳ באורך הימים לפי שמגינה על הלחות ושומרתו מההתכה להיות הלחות השרשי סבה עצמית בחיי האדם כמ״ש ן׳ סינא ס״א אופן ראשון למוד ג׳ פ״ג במזגי השנים והשוני׳ אמר וז״ל וא״כ הנה ראוי בהכרח שיכלה הלח׳ ויכבה החום ובפרט בהיות כבויו בסבת חסרון הלח׳ עוזר אותו סבה אחרת והוא הלחות הנכרי המתחדש תמיד להעדר המזון מן העכול וכו׳ עד אמרו

פרק שנים עשר מהמאמר החמישי

וזהו המות הטבעי הקצוב לכל אד' כפי מזגו הראשון עד גבול יחייבהו כחו בשמירת
הלחות ולכל א' מהם יש קץ מיוחד והוא מתחלף באישים לחלוף המזגים הנה זהו ענין
הקציב הטבעיים וכן אמר אופן ג' בס' כפרר וז"ל ולכל גוף גבול בקיומם הנגזר הראוי
יחייבו מזגו ואמרו הטבעי ושער לאותו הטבעי לא יעברוהו יר' אמת שההנהגה על
הלחו' ישמרו מהעפוש באופן שלא יותך שבה להאריך ימי האד' וידוע שזה ישלם בטוב
ההנהגה והכונה באמרנו ההנהגה הטובה פה ההנהגה השומרת המאכלו' ושווי מזג
האברי' לא ההנהגה המרפאה וכל עוד שישמרו הלחות מההתכה יארכו הימים והנה
כמבא לגליונם באח' מהנהגת הבריאות מ"א וז"ל ההנהגה הטוב' מועילה לנפש שמקנה
אותה מדות משובחו' כמו שמועיל לגוף ומקנה אותו בריאותו וכ"ש אם יתנהג האדם
הנהג' משובחת מיום הולדו עכ' וכן בו' מהנהגת הבריאו' אמר אני מיעץ לכל החסידי'
שלא יתנהגו בהנהגת האנשים המתנהגים הנהגת הבהמות הוא בקשת הערב לא
דבר את' אבל ראוי לכל אים שיבחן בנסיון אי זה מהמאכלי' ואי זה מהמשקי' והתנועו'
יזיקוהו וירחיקם וכן יכסה המסגל אם יזיקהו ואחר כמה מהזמן לא יזיקהו ויתנהג בו
וכפי זה יבדוק כל מה שיועילהו כפי כונתו וכל מה שיזיקהו ירחיקהו שמי שיתנהג כן
ימעט שיצטר' לרופא אבל יהיה בריא תמיד ולמה נביא ראיה מדברי זולתנו והר"מבם
כתב בהלכות דעות פ"ד וז"ל כל המנהיג עצמו בדברים אלו שהודיעו אני ערב לו שלא
יבא לידי חולי עד שיזקין הרבה וימות ואינו צריך לרופ' וכ"ש אם היה גופו שלם ועומד
כל ימיו על בוריו אלא א"כ היה גופו רע מתחלת בריתו או אם היה במנהג מהמנהגו'
הרעות מתחלת מולדתו או אם תבא מכת דבר או בצורת בעולם וכל המנהגות האלה
אין ראוי שינהג בהם כי אם הבריא הנה באר הרב שההנהגה הטובה מארכת ימיו
וגם עד שיזקין הרבה לא אמר עד שיזקין לבד אלא הרבה להורות רבוי הארכיו' בסבת
ההנהגה והורה בדבורו היות האדם קצר ימים לשלש סבות הסבות לאלה שאמרנו
הא' רוע המזג מתחלת היציר' וז"א אלא אם כן היה גופו רע מתחלת בריתו הב' ההנהג'
הרעה וז"א אם היה רגיל במנהג מהמנהגים הרעים מתחלת מולדתו והתנה מתחלת
מולדתו שהדבר שבלתי קבוע כבריי וכל לתקן את אשר עותו רוע המנהג הג' הקץ
הכרתיי וזה אמרו אם תבא מכת דבר וכו' והנה ז' סינא אמר ויש הנה קצים כרתיים
והכל בגזרה · אמנם הסבה הב' שהיא על דרך כם כמו בחזקיהו שנאמ' הנני מוסיף על
ימיך ט"ו שנה ונאמ' למען ייטב לך והארכת ימים ודומיה' והקש יחיו' זה שאם ההנהג'
הגופיי' וטיב סדר' יסבב ארך ימי הגוף כל שכן טוב ההנהג' הנפשיי' וחשיבות' שתהי'
סבה לקיו' הגוף וחיותו זמן רב וכ"ש כשיתקבצו שתי ההנהגו' ר"ל טוב ההנהגה בגוף
ונפש ולזה כתב' במש' שעמד ארבעי' יום בלי אכילה וזיהו ואוכלי המן שקנו מחשיבותו
שהיו משיבין כל מה שנתך מלחות' השרשי באופן שלא השיג' בגופם שום נזק כל ימי
אכלם ולזה קראוהו ז"ל לחם הנבלע באברי' ר"ל שלא היה עוש' בהם שום מות' רק שהיה
מגין על הלחות השרשי' להחליף תמורת מה שנתך ממנו ודומה לו מכל בר מה שאין
כח בשום מזון לעשו' זה וזו היא אחת מהסבות במות הטבעי כמו שנתבאר למי שעיין
בספר ז' סינא וזולתו והר"מבן כתב בפרשת בראשית וז"ל ויתכן שפירות גן עדן היו
מקיימים

מקיימים אוכליהם כמן ונבלעים באברים ע״כ רמז הרב למה שאמרנו שהמזון הזה
האלהי היה מקיים אוכלו בהחליפו תמורת מה שנתך מלחותם השרשי עד שסבה הוא
והוא דבר אחר ובענין זה יחיה האדם לנצח וז״ש שמלתך לא בלתה מעליך וגו׳ שלבלוי
השמלות יש ב׳ סבות הא׳ מותר גוף האדם וזיעתו שהוא סבה להפסד הבגדים ובלויים
והב׳ מצד עצם הבגדים לרוב שמושם והעיד הכתוב באוכלי המן שלא בלו שמלותיהם
מהסבה הראשונה כי לא היה נשאר מהמן שום מותר בגופם וזה מעליך לא אמר לא
בלתה סתם לפי שהיה הכולל ב׳ הסבות יחד אבל אמר מעליך להורות שלא בא הבלוי
בסבת מותרי הגוף ושמרם עליו וכן אמר ורגלך לא בצקה שהנפח והמורסא סבתן
המות׳ היורד מאיברי הגוף או חולשת האבר מלעכל המזון וכל זה נעדר באוכלי המן
ולקח הרגל ביחוד להיותו משפך מוכן לקבל המותרות מאיברי המזון וכל שכן שאר
האברים וגם היה הסגולת המן שהיה מעמיד הלחות כלם על שיווים מבלי תוספת
וחסרון בכמות ואיכות וזה דבר פלא במזון הזה ולא נמצא שום מזון טבעי שלא ימצא
בו מותר בגוף האדם אבל המן היה דבר נס ונזכר להם יצירה חדשה וכמ״ש הרמב״ן
ואמר הנני ממטיר לכם לחם מן השמים כלו׳ שנתגשם המזון הזה ונתאייך מכח עליון
המשער מזגו ושווי איכותו ואין יכולת בטבע להוליד כיוצא בו וז״ש המאכילך מן אשר
לא ידעת וגו׳ למען הודיעך כי לא על הלחם וגו׳ כלומר לא על המזון הטבעי לבד יחיה
האדם רק ע״כ הנס שהו׳ מוצא פי יי׳ והתבארה הסבה השלישית : ואולם יש לספק
אם ההנהגה הטובה שהי׳ הב׳ או הנס האלהי שהיא הג׳ יוסיפו בלחות השרשי המשוער
מצד הטבע באישים או לא שנמצא לפי׳ במ״א מספ׳ החוש והמוחש כתב וז״ל ומיני הב״ח
אמנם יהי׳ יתרונם בארך ההשארות וקצורו כיתרונם בחום ובלחו׳ ויתרונם בממשלת
הכחות הפעולות על המתפעלו׳ ובשתי אלו הסבות יהיה יתרון כמות האנשי׳ ואישיהם
בחייהם וההפסד יגיע לאישי׳ אם בטבע כאש׳ יכלה החום הטבעי הלחות הטבעי אשר
באיש ההוא ויגבר עליו הקור והיובש ויפסד או במקרה כאשר יתיילד בהם ממותר
הבשול מה שלא יוכל הטבע לברוא אותו ויקרה להם חוליים ממיתים וכו׳ ירא׳ מדברי
הפילוסוף שבכלות החום הטבעי אותו הלחות השרשי המשוער לכל איש בתחלת
היצירה ימות ויפסד בהכרח ולכן יש לשאול האם השתי סבות יוכלו להוסיף על הלחות
או לא אם תאמר שכבר יוסיפוהו באופן שאם היה משוער לפי הטבע והיה ראוי האדם
לחיות פ׳ שנה יתוסף ויחיה ק׳ מצד תוספת הלחות והחום הטבעי הנשוא עליו אומר
שזה נמנע בסבה השנית שהיא ההנהגה הטובה לפי שהחום הטבעי הוא צורה לזה
הלחו׳ וידוע שהצורך אמנם תחול בחמר מיוחד ומוגבל ואם כן זה החום משוער בקוד
מה ובלחו׳ מה וביובש מה ומזה הצד קנה למהות הצורה הטבעית שלו כמ״ש הפילוסוף
במקום הנזכר ואם הלחות יתוסף תמיד ימצא הענין בהפך ותחול הצורה בלתי יחס
שמור וזה הפך הסדור הטבעי׳ עוד כל זמן שיהיה היחס הטבעי שבין הכוחות
הפועלות והמתפעלות שמור יהיה הנמצא בתאר הזה נשאר בחיים שההפסד יקרה
בכלל כאשר בוטל אותו היחס הטבעי וכאשר חלש החום למשול על הלחות כמו
שאמר הפילוסוף בספר חוש ומוחש מאמר ג׳ אבל אם הלחות השרשי יתוסף מהלחות

פרק שנים עשר מהמאמר החמישי

השעור לא יהיה היחס המשוער בתחלת היצירה בין הכחות הפעולות והמתפעלות שמור ויהיה תוספ׳ הלחו׳ השרשי בשעור סבה להפסד הגוף כי תקבר יד החום למשול על הלחות הנוסף כמו שתקבר שלהבת הפתילה הקטנה הדולקת בפשתית גדולה מלאה שמן על כל גדותיה אבל יקרה לה מזה החניקה והעמימה אלא אם נאמ׳ שהחום הטבעי גם כן יתוסף ועד זה כבר יוכל האדם לחיו׳ לעד שיתחדש מזגו תמיד כהתחדש כנשר נעוריו וזה כלו הפך השרש הטבעי כמו שידוע למי שחקר בחכמ׳ הטבע ובעיון ספרי הרופאים האומרי׳ הפך זה ׃ ואם נאמר שההנהגה הטובה לא יוסיף הלחות השרשי והיא החלוקה הב׳ אם כן לא יאמר שהיא סבה לארך הימים אחר שלא יחיה האדם רק לפי גבול שיחייבוהו חמר הטבעי ולחותו רק נאמר שהיא שומרת ומגינה הלחות מהעפוש ומהלחיים הממיתי׳ האדם קודם זמנו הטבעי אמנם אין לאל ידה להוסיף ימיו על החק המושם לו בטבע וזה גם כן יראה מדברי ן׳ סינא אופן ג׳ פ׳ נפרד את׳ וז״ל אבל אמנם תכלול שני ענינים מניעת העפוש כתקון ושמירת הלחות והגין עליו מההתכה ובכחו שישאר עד זמן מתחייב לו כפי מזגו הא׳ ואמר עוד באותו פרק ולכל גוף בקומה הנגוב הראוי יחייבהו מזגו וחומו הטבעי ושעור לחותו הטבעי ושעור לחותו הטבעי לא יעברוהו ואם כן לפי זה כשנראה בהנהגה שהיא סבה לארך הימים הנכונה במה שמגינה ושומרת על הלחות מההתכה לא שיהיה סבה עצמיית שהסבה העצמיית הו׳ היחס הגדול שבין החום והלחו׳ שלא ישתנה אלא מסבה גדולה כמ״ש הפילוסוף ע״ז והפך זה נוכל לומר מה שיקבל החסרון יקבל התוספת להיו׳ נושא ההפכים אחד אבל הלחות השרשי יקבל ההתכה והחסרון אם כן יקבל התוספת ועוד נראה בחוש קבלו התוספת בסבת המזונות בשנות הגדול כי יספיק הלחות הזה למה שיותך ממנו ולגדל הגוף וגם כן החום הטבעי יתחזק ויוסיף אומץ בתוספת הלחות שהוא חמרו וזה הפך המונח ׃ מה שיש להשיב ע״ז הוא שהלחות הטבעי א״א לו לקבל תוספת כ״כ גדול שבסבת אותו התוספת יחיה האדם יותר מהזמן הקצוב לו בתחלת היצירה וזה כפי מה שאומר הנה הלחות לבדו לא יספיק לשום ענין רק בפעול הכח הפועל בו והנה הפועל בו הוא נפש או טבע ברשות הבורא יתברך ולא יפעל אלא בכלי והוא החום הטבעי כמו שאמרנו זה ן׳ סינא מ״א אופן א׳ פ״ג במזגי השנים והשונים והנה לפי שכל הכחות הגשמיות הם לתכלית הנה זה הכח שהחום הטבעי הוא כלי לו יהיה בתחלת הענין באופן שישים התמורה יותר מההתכה ויותר אם כן לגדול האמצע הדבר בשוה כלומר שהתמורה תהיה לקומם ההתכה ובאחריתו יהיה הנתך יותר והנ׳ יטה המורכב אל ההתוך וההפסד אם כן זה הלחות יקבל התוספת כל עוד שישמור כחו להשיב יותר מהנתך אבל כשיחסר זה הכח ויקרהו הלאות יהיה נעדר מאותו התוספ׳ וזה יהיה בשני העמידה ובאותו הזמן לא תמצא הנהגה היותר טובה כתהיה שתספיק להוסיף על הלחות השרשי כדי שיהיה היורד יותר מהנתך וזה לפי שהכח אינו יכול לעשות זה ללאותו והתשת עצמותו ׃

פרק י״ג

נשאר לחקור אחר שע״כ הטבע וההנהגה א״א זה אם איפשר העשותו על צד הנס האלהי והיא הסבה הג׳ ונאמר שהנס האלהי יאריך ימי האדם

האדם בענין שלא תספיק שום הנהגה מההנהגות הטובות לזה שאם יד ההנהגה תוכל לעשו' זה הנה אין יתרון לנס עליה וזה בטל ובפרט שהנס לא יעשה רק לצדיקי' ויודע צריך להנהיג עצמו בטוב הסדור וההנהגה ולא יצטרך לנס אחר שלא יתן ולא יוסיף לא הנס יותר על ההנהגה המשובחת יהיה בשני מינים אם בתוספת הלחות אחר חסרונו ויתרון הכח אחר חולשתו אם בהעמיד הכח על בוריו וכחו לא ידל כבוד עוכס ידו והלחות גם כן לא יותך רטיבותו ולא תתייבש דשנותו ורעננותו שתמיד יוריד הכח תמורת מה שנתך והיו לאחדים עד עת קץ שספר שנאמר שהחום הטבעי יפעל בלחות והלחות איננו אוכל כי הנס נתקרב אל הטבע כפי האפשר אם כן יותר טוב שנאמר שהלחות בוער באש הטבעי וכאשר יענה לחתיכו כן ירבה וזה יהיה תמיד לירא יי' הראוי להעשו' כן כמו שמצינו הנביאים היו משפיעים ברכות שמים על אחר א' להאריכו ולקיימו זמן רב ואם איננו ראוי לזה מצד עצמו כמו שמצינו באליהו שאמ' כד הקמח לא תחסר וצפחת השמן לא תכלה והם היו אוכלי' בכל יום ממנו ימשך מזה שהשמן משחת קדם הברכה היה מחליף תמורת מה שהיו אוכלים בו ולזה לא היה חסר ומצינו גם כן מכמות קטן הרבות אותו עד בלי די כאלישע במה שעשה בשונמית בענין אסוך שמן עד שאמר אין עוד כלי כן הענין בעצמו יעשה בגוף האנושי כשמן הלחות השרשי שכבר יתוסף בדרך נס והקטן יחיה לאלף וכבר יתחלף תמיד תמורת מה שנתך ממנו ויהיה עבה לחיות זרע ברוכי יי' ימים רבים וידוע ששני דברים הללו תקצר יד ההנהגה לעשותם כמו שהתבאר מכלל דברי ראיותינו והנס האלהי יפעלם ויראה זה באליהו העיד עליו הפסוק וילך בכח האכילה ההיא מ' יום עד הר האלדים הורה שעמד מ' יום בלא אכילה ושתייה שהלחות שירד מהאכילה ההיא שאכל קודם הליכתו הספיק להחליף תמורה מה שנתך ממנו מ' יום וזה' וילך בכח האכילה וגומר וזהו ההפרש העצום שבין משה ואליהו בזה שאליהו הוצרך לאכילה ההיא ומשה לא נצטרך לזה וזש ויהי שם עם יי' מ' יום ומ' לילה לחם לא אכל כלומר לא אכל לחם ושתה מים ברדעתו שיתענג זמן ונמכין צדה לגופו טרם יהלך כמו באליהו אבל נאמר לו פתאום עלה אלי ההרה והורה על מהירות העלייה הפתאומית אומר והיה שם ואל תשיבני שאליהו ענה בדרך כחו עד בואו להר חורב ומשה לא ייעף ולא יגע לעלות אל ראש ההר שאליהו כבר אכל שנית כדי שיסבול טורח הדרך וזה שנאמר לו קום אכל כי רב ממך הדרך ולזה ראוי שיובן כפי מעלת האיש כן יהיה הנס הנעשה לו אחר שהכח ידמה לטבע כפי האפשר והטבע יפעל לפי ההכנה ולזה לפי גודל מעלת משה זכה לחיות בלי אכילה זה הזמן הרב שהם ג' עליות ובכל עלייה מ' יום ובפעם האחרונה קרן עור פניו מרוב הזוהר והשפע האלהי שנמשך על גופו כמראה הנראים ואם הגוף נתעלה כ"כ מהעלוי כל שכן הנפש ומאותו זמן ואילך לא נחבר אומו ולאותו הבל היה עומד על ענין ואופן אחד כאלו היה עומד לעולם בשנות העמידה וגם במדרגה יותר גדולה מזו וזה הענין הנסיי נתקיים בו עד יום מותו וזש לא כהתה עינו וגומר כלומר שידוע לחכמי הטבע שיש שתי סבות במיתת האדם הטבעית הא' חולשת הכח המנהיגו הב' חסרון הלחות השרשי והתכתו וכשיותך יכבה החום וימות האדם כמו

פרק שלשה עשר מהמאמר החמישי

איך בא הנגר בכלות השמן שהיה חמרו הורה במשה שלא היתה מיתתו לחולשת הכח המנהיג וזה לא כהתה עינו להיות חולשת זה הכח מתראה בחושי' ובפרט חוש הראות שהו' הנכבד שבחושים והנה הורה נ'שינא בס"ר אופן שני מאמר א' בזכרון אותו הרעים שראוי לרופא להבחין הכרת הפנים והעין ואמר באותם שישקעו עיניהם ויכהו אות רע ולזה העיד במשה שלא כהתה עינו וזה ראיה שלא חלש הכח שהכורות. ההיולאני' יקרה להם החולשה בפעולתם בעת חולשת הנושאי' לא מפני חולשת הכורה כמו שאמ' הפילוסוף לפי שטבע הכורה הוא אחד באישי המין בהכרח שהכורה היא עצמות הדבר והעצמות לא יקבל הפחות ויתר ואמנם יקרה זה לכורה מפני חולשת הכלי שתעש' בו פעולתה שאם היה לזקן עין כעין הבחור היה ראותו כראות הבחור כמ"ש הפילוסוף בספר הנפש מאמר ראשון וזה יראה הפך נ'בינא שכתב ס"ג למור ב' פר' כ"ט וז"ל אם שתהיה סבת החולשה יורדת על גרם האבר או על הרוח הנוש' לכח המתעסק באבר או על הכח עצמו והנה הכח הוא הכורה ולפי דבריו כבר תקבל החולשה והחסרון וזה הפך המונח שאמרנו אלא אם ירצה בזה הכח הטבעי שהוא כלי לכורה שכן אמר אופן ראשון פ"ג במזגי השנים והשנינים וז"ל ולאות הטבע מלקומס זה תמיד שכל הכחות הגשמיו' הם לתכלית ובאמרו ולא נס ליחה הורה שלא היה לסבת חסרון הלחות לפי שלחותו לא נס ר"ל לא נתך למה שהי' מתחלף תמיד תמורת מה שנתך ממנו שוה בשוה ודומה לו במשמות ובעצם כמו שקרא לאוכלי המן כמ"ש כן ע"ה מהירידה האחרונה שירד מההר וזכה לקרון הפנים נתעלה מהיום ההוא שכל מזונו היה כבלע באברי' אולם מית ע"פ יי' והגזרה האלהית שלקח אותו אלדים תשלוט יד הטבע בגוף כזה שימות בהבטל אותו היחס הטבעי כשאר האנשים שכאשר נתעלית נפשו משאר הנפשו' כן נתעלה גופו משא' הגופי' ולכן לא ידע איש קבורתו ודע היטב שבהסתכל בענין זה תמצאהו אמת בחק הנביא השלם ואם ישאלך אדם לומ' איזה טוב ענין משה שנפרדה נפשו מגופו או אליהו שהוא חי בגוף ונפש בג"ע לא תאמר אחר שתבין דברי אלה ותשכיל שאין בטבע לשלוט בגופו של משה והראיה פ"ז אמרו ויקבור אותו בגיא ולא תמיכו שעלה שום איש עמו אל הר נבו כי כתוב ויעל משה ונאמר לו מפי הגבורה עלה אל הר העברים הר נבו והנה הדבור היה בעצם היום כלומ' בעצמות המציאות היותר נכבד ופי' היו' כמו שתפרש היום הראשון מששת ימי בראשית אלא שאותו היום היה ההתחלה וזה התכלית ע"כ ולא קם נביא וגומ' והבן זה מאד · עוד לפי קבלת ז"ל אליהו בג"ע השפל ומשה בעליון ואינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי תלמיד עם שכל עוד שיתעלה היושב במקו' ההוא ירא' גדולות ונפלאות ממנו בעליונים כ"ש בתחתונים ע"כ בין שתי ההשגות יש הפרש עצום כהפרש שיש בין שתי המקומות · וראוי שתדע להבנת הענין בשלמות שמשה ואליהו היו מתדמי' יותר משאר הנביאים במה שנ' והוא בג' דברים הראשון שהתור' נתנה ביד משה ובאמצעו' למדו סדר הקרבן לאהרן אחיו בשמונת ימי המלואים שרתה השכינה לעיני כל העם במקדש ואמר הכתוב וירא כל העם וירונו וגו' וכן באליהו שהיה עקר התור' נעקר בזמנו ע"י נביאי הבעל והוא תיקן ובאמצעות בחינת נבואתו ומה שעש' בהקריב את הקרבן ליי' בשובי שרתה שכינה

בישראל

בישראל וידעו כי יי׳ האלהים הפך כונת נביאי הבעל ונאמ׳ שם וירא כל העם ויפלו על
פניהם וגו׳ הב׳ עמד אליהו בדרך בהר חורב מ׳ יום בלי אכילה כמשה הג׳ שמשה רצה
להראות למכחישים נבואתו כקרח ועדתו שיי׳ שלחו וכמשכה בסבת זה בליעת קרח
ועדתו ואמ׳ ותצ׳ אש מלפני יי׳ ותאכל את הר״נ איש וכן אליהו באחאב וסיעתו המכחישי׳
נבואתו ומגדלים נביאי הבעל הראה כחו בהם ואמ׳ ואם איש אלהים אני תרד אש מן
השמי׳ ותאכל אותך ואת חמשיך והם היו שלוחי אחזיהו בן אחאב היורש רוע ההפסד
מאביו וכרוכה להרע לאליהו שלח שלוחים לתפשו וכי השי׳ גלה סודו לעבדו שאהבו
עשה מה שעשה עד שבא הג׳ הכניע עצמו בהכירו מעלת אליהו שראוי לדבר לפניו
בפחד כמדבר לפני השכינה ואמר תיקר נא נפשי וגו׳ כלומר אם שמא דברי אשר יצא
מפי לא יהיה נאות כראוי למי שמדבר לנביא או שלם תיקר נפשי בעיניך שמכרת
חסרונה ומעלתך ואחר שהראית כחך בראשון המורדים בך אולם אנו אל נא נאבדה
בנפש החטאים כי לא מחשבותינו מחשבותיהם ואם כן אחר שאליהו נתדמה למשה
היה ראוי שיתעלה אחריו משאר הנביאים ועל אשר מכר עצמו למות בקנאת יי׳ בשבר
זו לאמת ועל קיימו הברית והחזירו ליושנו נקרא מלאך הברית וכמש שמשה נתעלה
גופו בזוהר פניו ברדתו מההר כן אליהו נתעלה גופו ולא נגר כלל לנפשו אחר שעמד
בהר חורב וראותו אותה המראה שראה במערה ולפי שהחזיר התורה והקים יסודה
שנפל מרגשת פועלי און יזכה לבא כשתחזור התור׳ על יושנה בהיות ישר׳ על אדמתם
כמ״ש אחר אמרו זכרו תורת משה עבדי הנה אנכי שולח לכם את אליה ונומ׳ ואמנם היה
זה כן ר״ל שהוכרך השפע האלהי לחיות אליהו בגוף ונפש כמו שנהאמת דקבלה אחר
שהתבא׳ שתכלית התור׳ לדעת האמת כמ״ש [illegible] האמת ורבה החסד האלהי שידיעת
האמת התור׳ [illegible] תהיה בעליה ותהיה נפשותם כשארת אחרי מותם אחר שהגוף יפסד
ולפי שמתק השלמות האלהי להשפיע כפי הכנת המקבל והיה המקבל כבר חי בגוף
ונפש בעה״ז מצד המזונות והכח הטבעי כמ״ש אינו נמנע אבל יתכן שאם האדם יחיה
בגוף ונפש במזון החמרי שיחיה ג״כ בגוף ונפש מצד המזון הרוחני שאכל וחי לעולם
שאם על דרך טבע אפש׳ לחיות מורכב מה בגוף ונפש זמן מה כ״ש מצד היכלת האלהי
ולהיות בעלי שאר החכמות אומרים בהשארות הנפש שהיא באמצעות החכמה ואם
ע״ד האמת לא תשלם הנפש רק מתורה האלהית להראות כחה המשיך החסד האלהי
לבעלי זו התור׳ שהם הדבקי׳ ביי׳ לחיותם בגוף ונפש וזה שלא תעשנה האחרות שהכה
הפילוסו׳ בסוף ההוייה והפסד הכחיש תחיית המתים למבין דבריו או האמין שנמנע
ע״כ הטבע והו׳ האמת אבל לא ידע שדרכי התור׳ למעלה מהחקירה א״כ תחיית המתים
הו׳ הבדל עצמיי ומופת עצמיי לאנשי התורה האלהית יובדלו בו משאר החכמו׳ והעיון
וכן כתב הרמב״ן בפרשת אחרי מות וז״ל דע שחיי האדם במצות כפי הכנתנו להם וכו׳
עד אמרו והעוזבי׳ כל ענייני העולם ואינם משגיחי׳ בו כאלו אינם גוף וכונתם בבוראם
לבד כאש׳ היה הענין באליהו בהדבק נפשם בשם הנכבד יחיו לעד בגוף ונפש כאליהו
ואחר שתחיית המתים הוא התכלית האחרון לאנשי התור׳ שאין למעלה הימנו שישובו
האישים במדרגת המלאכים בגוף ונפש והיא מחק היוצר האלהי לעשות כל אות
ומופת

פרק שלשה עשר מהמאמר החמישי

ומופת על נביא היה ראוי אם כן שיעש׳ זה הנס באמצעות נביא ולפי שמגלגלין זכות ע״י זכאי והיה משה נותן התורה ומבטיח על תכליתה כמו שנודע בקבלה היה ראוי שיפעל התכלית הנביא הדומה לו מהשאר ולפי שכל מי שיוכיח זולתו מהכח לפועל צרי׳ שימצא לו בפעל אותו הדבר שמוכיח אל זולתו לזה הוצרך אליהו לחיות בגוף ונפש כדי שיוכיח שאר הצדיקי׳ בזמן התחייה מהכח לפועל שיהיו בגוף ונפש ואז יקיי׳ הבטחת משה שעל ידו נתנה התורה המזכה האדם לזה התכלית וז״א זכרו תורת משה וכתיב בתריה הנה אנכי שולח וגומר ולדעת רבות זה היום הוא בזמן התחייה שאין לך יום גדול ומעולה ביראה ממנו אמנם אמרו והשיב לב אבות ישכול ב׳ פי׳ הא׳ יהיה לשון בשובה ונחת הב׳ השבה הכונה שהאבות האמתיים שהם החכמי׳ מולידי הנפשו׳ שהיו מכספים לזה התכלית עכשיו בביאת אליהו וראותם הענין בחוש יניח להם מעצבה ומרגז שסבלו מעול הגלות אחר שנודע להם התכלית החשוב שהיו מבטיחים אותו לתלמידים ולב תלמידי׳ ישען על אבותם אם אולי היו מסופקים בלמוד ההוריי הזה או יאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא סמוך לתחיה ותכלית השליחות יהיה לפרסם לכם הזמן הנועד לתחיה ולהקדים הידיעה לכם ביום ההו׳ כדי שתהיו נכונים לראות הנס הנעשה וזה יהיה סבה להשיב זכרון האבות שסבר מתו ונשכחו מלב הבני׳ עתה בבא פקודת התחייה יזכרו אבותם ויעלו על לב אותם לומר מתי יבא זה היום ונראה פני אבותינו וכן אם הבנים מתו בחיי האבות ישוב לב בנים כלומ׳ חשק וחפץ הבנים ישוב על אבותם שיקוו לראותם תחת אשר לא פללו ראותם וז״א והשיב וגומר והתועלת הנמשך מהשליחות הזה הוא בשני ענינים אחד בפרסום התחייה לכל ולחזק לב המיחלי׳ לו יתברך בראותם הנביא מכריז בתחייה וישמחו הב׳ שיהיה סבה לטהר עצמם כי ידעו היום הנורא שהו׳ תכלית המין האנושי בעת הנבחר האשרי מי שיזכה לראותו והשליח הנכבד שעל ידו ומי האיש הירא את יי׳ והחפץ חיים שלא יקדש עצמו בקדושת התורה באופן שיהיה נקי כפים ובר לבב לחזות בנועם הפלא ההוא הנה כמו שהגביל משה העם וקדשו קודם מתן תורה כדי שיזכו לקבלת התור׳ כן עתה בתכלית התורה שהוא תחיית המתים יבא הנביא הדומה למשה ופנה דרך יי׳ והרים מכשול מדרך העם בהודיעו להם היום הרשום ומי לא ירא אחרי הודעו זה מפני פחד יי׳ בקומו להחיו׳ רוח שפלים ישובו לחיי עולם בגוף ונפש כמדרג׳ המלאכים נמצא שהשליחות אליהו יועיל לקדש העם ולזרזם להיותם מוכנים שאולי אם לא יהיו מוזהרים בבא יום יי׳ להחיות הראויים ולהמית הבלתי ראויים כמ״ש אלה לחיים וגו׳ לא יהיו מוכנים ולזה כדי שיזכו כל ישראל לראות הנס ראוי שידעו היום ויסירו הבגדים הצואים ויטהרו פן יהרסו בפתע פתאום אם לא ידעו ונפל ממנו רב וז״ש פן אבא והכיתי את הארץ חרם ואין לך חרם גדול ממי שמחרים נפשו להעדר השלמות ממנה זהו הנראה אלי בענין זה ואשוב לבאר כונת אומר איכא שבי בבבל וכו׳ מה שתמה ר״י בענין זה לפי שיש למקומות רושם גדול באריכות ימי האדם כמ״ש הפילוסוף בספר החוש והמוחש מאמר שליש׳ אמר שוכני המקומות החמים והלחים יותר ארוכי החיים מאשר ישכנו בארץ הקרה ויבשה וכתב ן׳ סינא במשפטי המשכנות המשכני׳ הגבוהי׳

שוכניהם בריאים חזקים ארוכי החיים ובבל היא בקעה בארץ שנער ונאמר בסוף הענין על כן קרא שמה בבל ולזה נפלא בעיני ר״י איך הפש׳ להמצא זקני׳ מופלגי׳ בבבל ע״כ הטבע ששוכני הבקע׳ קצרי הימי׳ ואת שזה נמשך מטוב ההנהג׳ לא די טוב ההנהג׳ במזג החסר כמו שאמר הפילוסוף במקו׳ הנז׳ למעלה ז״ל וכבר יקרה לזה המין פעמים רבות עם עשיית ההנהגה הנאותה שימותו מיתה בלתי טבעית וזה מפני המותרות המתילדו׳ בהם לחולשת כחותיה׳ הפועלו׳ ולכן ימצא זה המין עם השמירה רב החליים ויתמהו מזה סכלים הרופאי׳ שלא יבינו מסבת החליים רק הסבות מחוץ ע״כ זו הסבה היתה נפלאת לר״י באורך החיים לאנשי בבל וכשנאמר לו ההנהגה הטובה הנפשות הנמצאת בהם והשלמות האנושי שהיו משתדלי׳ להשיגו וזא׳ כיון דאמרי דמקדמי וכו׳ אז היה בעיניו כמובא שלום לתמיהתו שייחס זה לעסקם בתור׳ ולכן והוא הסבה הנ׳ לאורך החיים אמנם אומרו אבל בחוצה לארץ לא ירבה בארץ ישראל שם צוה יי׳ את הברכה חיים עד עולם מה שאין כן בשאר הארצות הרחוקות מצדקת השווי ומעלת ברכת יי׳: תם המאמר הה׳ ש״ל:

המאמר הששי

פרק א׳ אמ׳ רב חסדא לעולם יכנס אדם שעור שני פתחי׳ וכו׳ השמות המושאלי׳ ישמשו בדברי הנביאים והחכמים במקומות רבים כמ״ש הנביא בהשיגו ההשגה העצומה מהעולם העליון אמר נפתחו השמים ואראה מראות אלהים בעת שהשיג לדעת סודות עליונות והדברים האלהיים המשיל הענין כאלו נפתחו השמים וראה אותם הענינים בחוש עד שלא יספק בהם כלל כמו שלא יספק האדם במה שיראה בעיניו על נכון וכן אמר המשורר בחפץ להשיג המושכלות העיוניות במה שאיפשר לו להשיג ובמה שהורשה להתבונן פתחו לי שערי צדק וגו׳ ואמר פתחו לשון רבים שצריך האדם הכנת עצמו ועזר עליונו׳ כמ״ש באורך נרא׳ אור והורה שבפתיחת השערים אלו ובהכנסו בהם יודה יה וכן האמת שבהשגת הנמצאות העליונות יכיר השי׳ להיותו נכר מצד פעולותיו וכפי ההשגה תהיה הדבקות בו יתבר׳ כמ״ש לאהבה את יי׳ לשמוע בקולו ולדבקה בו ביאר שהאהבה תהיה בדבקות בו יתבר׳ ובשמיעת קולו עד שיסוב במדרגת השכלים הנאת׳ בו לשמוע בקול דברו ואמ׳ המשורר שהשער הזה כשהוא פתוח לא יכנסו בו המון העם רק אנשי המעלה והצדק וזא׳ צדיקי׳ יבואו בו ובאומרו זה השער ליי׳ כיון במושכלות האלהיות שהוא השער המיוחד וכבר באר לנו הרב הסבות המונעות הלמוד באלהיו׳ ולהעיר על מה שראוי להעיר עליו ולהראות להמון ה׳ סבו׳ ושתי הראשונ׳ הם עומק המושג הב׳ קוצר המשיג הזה העפריי המורכב כמ״ש ח״ג פרק ט׳ אם כן כשתרצה הנפש להשכיל להטיב העיון בענינים האלהיים תמצא את עצמה כאלו סגו את דרכה בשירי המניעות בסבת החמר וכחותיו וכאלו ננעלו שערי ההשכלה מפניה וצריכה עכ״פ יערה עליה רוח ממרום לפתוח לה שער

העיון

פרק ראשון מהמאמר הששי

העיון להשיג סודות המציאות להוציא מתסגר החומר אסיר ותבית כלא ההרכבה יושבי חשך וזה אמנם יהיה בבחון השכל הנמצאות כלם על מה שהם עליו עד שנקח משל מין ומין הקדמות נודקות יועילונו בבקשותינו האלהיות כמ״שה ח״א פרק ל״ד וזה לשונו וכמה הקדמות ילקחו מטבע הענין ומסגולות נורות התשבורת יורו לנו על ענינים נרחיקם ממנו יתברך וכו׳ עד אמרו אם כן ת״א בהכרח למי שירצה השלמות האנושי לבלתי התלמד תחלה כו׳ וכן כתב הפילוסוף במאמר י״א מספר ב״א וז״ל ובכלל הנה אמנם ראוי לנו שנזרז נפשותינו לעיין בטבע הב״ח יהיה פחו׳ או נכבד מכד הטבע האלהי שהוא מעורב בו לא מכד שהב״ח פחות או נכבד כלומר ואמותו הטבע האלהי הנמצא בו יהיה הקדמה לנו להבין ענין אחר משוד המציאה אם כן ההקדמו׳ הלקוחו׳ מבחינת הענינים והשכלתם יקראו פתחי השכל ושעריו כמ״ש יעקב בהשינו קצר המציאות והשתלשלותו מהמעלה הראשונה בחלום של נבואה אמר אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים ודע שבית אלהים יקרא בהיות שכלו בהשגה הראשונ׳ שאין למעלה הימנה והיא מי שישים כל מחשבתו אחר שלמותו באלהיות והוא נוטה כלו לש״י וישים פעולות שכלו כלם בבחינת הנמצאות וילמד מהם ראיה על הש״י וזה הנאמ׳ עליו אשר בא אל בית האלהים וזו היא מדרגת הנביאים וכמ״שה חב׳ פרק כ״א ושער השמי׳ יאמ׳ בענייני׳ שירגילו השכל ויקנוהו קנין עצו׳ המופת וידיעת האמת בענינים האלהיים וזה אחר ההכנות הרבות שהצורך אליהם הכרחי וא״א להגיע אל החכמה האמתית זולתם וכבר גלה הרב מוני החכמים המפורסמים הנגועים בזה החולי ר״ל בקשת התכליות ולדבר בם מבלתי העיון בהכנותיהם וכמו שא״א לאדם להכנס לבית המלך מבלי פתיחת השער ונתיפת הרשו׳ לבא כך א״א להכנס לחכמ׳ שהו׳ בית אלהים זולת שיהיה השער פתוח ושינתן לו רשות כמו ברבן של נביאים שנאמר לו ואתה פה עמוד עמדי והשער הוא ידיעת ההקדמו׳ הצריכו׳ לו לבחון שמהם ילקח דאיה בדברים האלהיים ולכך נמנע שיתנבאו התמרים:

והנה לפי שהנבואה היא התכלית המעולה שבמין האנושי ראוי שנחקור במהותה ומשיגיה ולזה ראוי שנספק אם א״א לנביא לדעת הענינים שאין לו שום בחינה קורמת בהקדמותיהם שכבר יראה ממ״ש שידיעת ההקדמות ובחינת הכנות הדברים הם שער השכל שבהם יכנס והנה אחרי שהתנינו בנביא שיהי׳ חכם כמ״ש ז״ל יראה א״כ שכבר יצטרך הנביא לאותם ההקדמות שישתמש בהם החכם אבל כבר יסופק אם ימשך שכאמ׳ החכם אין לו ידיעה ולא עיון רק במה שיש לו הקדמות שמהם יתחייב המושכל ההו׳ וזה אם מהמושכלו׳ הראשונות ואם מהמוחשות ואם מהמקובלות והנמשכות ובזה הצד יושגו החכמות העיוניות לאדם וזה כי בטבע האדם שישיג העיוניות למה שסברא עליו מההקדמות הראשונות ואלו היה משיג אותם מבלי ההקדמות הראשונות היו ההקדמות הראשונות לבטלה כמ״ש זה הפילוסוף במאמר שני מחוש ומוחש אם יתחייב זה בנביא שלא יודיעוהו רק מה שעלה בידו מההקדמות כא כאמר שישיג הנביא החכמה העיונית מהשכל הפועל בזולת הקדמות יתחייב אחד משני בטולים אם שתהיה הידיעה העיונית בעצמה נאמרת בשתוף השם לחכם ולנביא או שנאמ׳ שדבר הא׳ בעינו יהיה מסבות

מתחלפות

מתהלפו׳ והיה לפי זה יחס הדבר לסבותיו שבהם עמידתו בלתי הכרחיי וזה בטל וגם שיתחייב מזה בטול ב׳ והוא שכבר יוכל להתנבא האחר אחר שאין ההקדמות שמהם תתחייב הידיעה האנושית צריכות לנבואה ומה לי אם יסכל כלם או קצתם וזה הספק הפילוסוף התוריי האומר שלא יתנבא אלא החכם ולפי דעתו זה אין יתרון לחכם על הכסיל אחר שכבר ידע העיון בזולת הקדמות ובאיכ׳ מה לי אם חכם יהיה או סכל ומה שהכריחנו להעיר על זה הספק במקו׳ הזה הו׳ מה שמבינו בענין שדרך בה מהמתחלת׳ לקודם כמו שידריך החכם בהשגת החכמות שיבקש שיסדר אופן השגתם על זה הסדר אלא שיש הפרש מעט שהוא השיג תחלה העיון הטבעי באמרו והנה סולם מוצב ארצה ואחר כך הלמודי וזה וראשו מגיע השמימה ואחריה הטבעית ואחריה האלהית וכמשה א״א פ׳ ל״ד וכיון שהור׳ המתרגם באמרו קרים בשתי מרומא וכו׳ ואח״כ קדים על ארעא והא״כ קרים לעלמי עלמיא ותכינו יחזקאל וישעיה התחילו מהקוד׳ אל המתאח׳ אם ישעיהו אמר ואראה את יי׳ ואחר כך שרפים עומדים וגו׳ וינועו אמות הספי׳ וכן יחזקאל בפתחו השמים ואראה ובסוף המרא׳ נאמ׳ ברוך כבוד יי׳ ממקומו וכן ביעקב בסוף והנה יי׳ נצב עליו והורה בהשגה זו ט׳ דברי׳ והם הסולם והדום רגליו וראשו ומי הוא העולה בו והעלייה והירידה והעלה א׳ והיכלת האלהי וההשגחה הדבקה בצדיקי׳ והנה הרב אמר שכל מלה שבמשל יש בה ענין וספר ממנו ז׳ דברים אמר׳ הסולם הסוכ׳ בו ההדרג׳ והסדר שיצטרך האדם להשיג השלמות ובפרט בעת עיונו באלהות וכמשה א״א פ״ה וז״ל צריך האדם שלא יהרס לזה הענין העצום וכו׳ עד אמרו כי ירא מהביט אל האלהים וכבר אמר פן יהרסו אל יי׳ לראות ולפי שחסרון ההדרג׳ בחכמו׳ סבה להעדר השלמו׳ הרב ואפי׳ במה שיוכל להשיג לא ישיג כמו העולה בסולם ורוצ׳ לקפץ מדרגות הסולם ג׳ או ד׳ בפסיעה אחת שלפעמים רבים יהיה רוב מהירותו סבה שיפול ואז לא יראה מה שהיה אפשר לו לראות אם היה עולה בהדרגה כן יקרא למעיין בחכמות האמתיות בלי הדרגה ולא סדרים כפלה נפשו ולא תוסיף קום וזה וכפל ממנו רב ואו׳ מוצב ארצה יורה על עולם היסודות וכל מה שתוך קטב גלגל הירח והוא הנקרא הדום רגלי הסולם ואמרו וראשו מגיע השמימה להורות על עולם הגלגלים ואמר שהסולם עומד בארץ וראשו מגיע השמימ׳ להורות שפע העולם העליון על התחתון והנהגת עה״ז אמנם הוא בכחות השופעות מהגלגלים ואו׳ והנה מלאכים הורה מי הם העולים · וראוי שתבין במקום שהעה״ז מתיחס לעולם העליון לפי שכל אישי ההויה יש להם כחות מיוחדים להם אחר שהמציאות כלו איש א׳ אא״כ לשתף העליונים ולדמותם עם התחתונים כברא האדם בצלם אלהי׳ דמות כמראה אדם עליו מלמע׳ אח״כ מלאכי אלהי׳ ואמרו השכלי׳ הנבדלי׳ עם מלאכי אלהי׳ בארץ הם החכמים השלמים לעבור ולמשא כי עבודת הקדש עליהם לקדש עצמם בעיון המושכלות ובעבודה שבלב ובכתף ישאו עול המצו׳ זה כחו של אדם שיוכל לקשו׳ החלק התחתון עם העליון באופן שיעלה התחתו׳ וידבק בעליון וירד העליון וינשק את הדב׳ העולם לקראתו וזו הכונה פה באו׳ עולים ויורדים שהשכלים הם העולי׳ מתעמקי השפל דרך עולם החכמה והשכלים הנבדלים הם היורדי׳ לקראתם מרוב החשק האמתי המיוחד

לתענוג

פרק ראשון מהמאמר הששי

לתענוג שיהיה מכח השם ועז הכר תשתתף האהבה האלהית ושכלית עם אהבת אנושית שכלית ואמנם העלייה לשכל האנושי הוא לעלות את עצמו מהנמצאו׳ השפלות אל העליונות והעליה לשכל הנבדל הוא להשכיל עלתו והיריד׳ לשכל האנושי היא אופן ידיעתו הנמצאות השפלות והנהגת הגוף והירידה לשכל הנבדל הוא בהשפילו עצמו ובצרוף אל ההשכלה הא׳ נקראת ירידה וביאו׳ והנה יי׳ נצב עליו הורה על תכלית אמתות כלם והוא לידע שיש שם מצוי אחד מחוייב המציאו׳ וזא׳ יי׳ ובאמרו נצב עליו רמז ליכלת האלהי על הנמצאו׳ שהוא ית׳ גבוה מעל גבוה נצב בהתיצבות היכולת לעשו׳ כל אשר חפץ בם ובא׳ אני יי׳ אלהי אביך יורה על השגחתו בצדיקים ליחד שמו עליהם להורות שהם משרתיו ׃ ואחר באור זו המראה בכלל נאמ׳ בהתר הספק הקודם. שכבר ישיג הנביא ענינים מושכלי׳ בזולת הקדמו׳ נודעות לו מאותם הענייני׳ כלל אבל ישכלם לגמרי והראיה על זה מה שמצינו בנבואת זכריה ראיתי מנורה וגו׳ ויאמר לו הלא ידעת מה המה אלה ויאמר לא אדוני עד שנאמ׳ לו ז׳ אלה המה עיני יי׳ ושאל מה ב׳ הזתים ונאמר לו יראה שהוא שכל אלו הענינים לגמרי וכן מצינו ושמואל טרם ידע את יי׳ שפי׳ טרם השיג ההקדמות הצריכות בדעת האלהיות ובפרט בהשגת העלה הראשונ׳ ואין פי׳ טרם ידע הנבואה או צורת הנבוא׳ כמ״ש הנרבוני ח״ב פרק ל״ד בשם הרב שחלילה לרב מרם׳ דעתו ואם כבר יתם שכלותו לרב באמרו וכבר העירונו עליו מדברי הרב ששמואל לא היה יודע שדבר השם לנביאים יהיה בזו הצורה ר״ל בקול נברא כזה ולא נגלה אליו זה הסוד עדיין מפי אחר וז׳ היא הסבה שחשב שעלי קוראו שתלה הקול במה שהי׳ רגיל בו ולפי שכב׳ יקש׳ לרב מובן אמרו טרם ידע את יי׳ שירא׳ שקוד׳ ידיעתו כלל בעלה הראשונה יתברך התנבא וזה הפך המובן שאין הנבואה שורה לא על חכם ומי שלא ידע את יי׳ איננו חכם לכא״מ אמנם עם היות דעת הרב טוב ז״ל שהרצון באמרו טרם ידע את יי׳ טרם שישלם באלהיות שהם הידיעה את יי׳ באמת ובאמרו טרם שיגלה אליו דבר יי׳ ר״ל קודם שידע אופן הנבואה ושפעה איך הוא כי לא זכה ללכת בגדולותיה ובאמרי טרם שישלם באלהיות שלא יוכל האדם להשלם בהם בעיון לבד לפי שתקצר מנע העיון על זה רק ישלם בענינים האלהיים הנביא לפי מה שידע בהם מהכר הנבואיי שהוא למעלה מדרכי החכמה וזהו ההבדל האמתי בין החכם והנביא שהשגת הנביא הדברים האלהיים הוא על השלמו׳ מה שלא יספיק להשיג החכם בעיונו וכמ״ש זה החכם רבי חנוך אלקסנטיני במראות אלהים ׃ ולא כיון הרב לו׳ שהנביא לא ישיג בחלום של נבואה הדברי׳ העיוניים בזולת הקדמות קודמו׳ שהנ׳ הרב פירש פרק ל״א וז״ל ואיך יגיע משלמו׳ הנה המדמ׳ זה השעור והוא השגת מה שלא יגיע אליו מן החושי׳ ולא יגיע כמו זה לכח הדברי והוא השג׳ מה שלא ישיגהו בהקדמות ותולדה ומחשב׳ וזהו אמתת הענין הנבוא׳ והדעו׳ ההם שייוחד בהם למוד הנבואה ע״כ ׃ וכן אמר בזה הפרק וז״ל ודע שהנביאים האמתיי׳ יגיעו להם השגות עיוניות בלי ספק לא יוכל האד׳ בעיון לבד להשיג הסבו׳ שיתחייב מהם הידוע ההוא עד אחרון עד שיגיע מפעולתו שידע ענייני׳ נאמני המציאו׳ ויגיע לו זו ההשגה כאלו השיגה מהקדמו׳ עיוניו׳ אם כן יראה מדברי הרב היות הנביאי׳ ישיגו השגותיהם.

בזולת

בזולת הקדמות ותהיה כח הנבואה יתר שאת על החכמה שהנה ארסטו באר בחוש
ומוחש מאמר שני שהידיעה האמתית אמנם תגיע לנו מהקדמות בסבב׳ הקבא׳ בספר
המופת שהידיעה הציורית והאמותית יקדמו לה בטבע שני מינים מן הידיעה פועל
ואמצעי או נושא ואמר בענין האלומות ואולם אם אמר אומר הנה אפש׳ שיגיעו דמיוני
הדברים העיוניים למין מן האנשים בזה המין מהשפע׳ הנה הוא נמנע מפני שהגעת׳
בגדר הזה מותר כי הם כבר הגיעו לאדם מצד יותר שלם רק שיאמר אות׳ אפשר שיהי׳
זה המין מהשפעה נמצא למי שאי אפשר בו למוד החכמות העיוניו׳ אם בטבע או זולת
זה ואלו הם נמצאים הם אנשי׳ בשתוף השם ע״כ. וראה איך לחצהו העיון לפילוסוף
בענין זה שהו׳ הרא׳ בדבורו, שבאמרו שהשפ׳ בחכמו׳ בזולת הקדמו׳ נמנע לא אמ׳ זה לא
כפי מה שהביא העיון בידו שמצד הטבע הוא נמנע אולם מצד היכלת האלהי לא
ולכן אמר ואם הם נמצאים יקראו אנשים בשתוף השם אבל הם שיהיו מלאכים יותר
קרובים משיהיו אנשים וכן האמת שהנביא יקרא איש בשתוף השם ושיקרא מלאך
יותר ראוי ולזה התורה קראם מלאכים באומרה וישלח מלאך ויהיו מלעיבים במלאכי
ארים ואם האדם שלא נשלם בחכמות עם מי שנשלם בם יקר׳ אדם בשתוף השם באדם
המצוייר בכותל והאדם המדבר כל שכן הנביא עם שאר האנשי׳ וידוע שהשכלה הא׳
בעינה תשי׳ החלוף כשתושכל על אופן מתחלף וזו היא הסב׳ בחלוף השכלי׳ לפי דעת
בר״ והנה הארכתי בענין זה שאני לא איחס גנות לפילוסוף במ״ש בזה לפי שלא נכנס
בגדר התור׳ האלהי׳ ולא המשיכהו הטבע האלהי באלו נרו עלי ראשו אבל דבר כפי מה
שתשיג יד העיון וראוי שישובח בחריצותו עליו גם כי את׳ מה שהאמינ׳ התור׳ מציאותו
ואמנם ראוי שיגונה כל מי שהוא מאנשי התור׳ ודבר סרה בחק הדרוש הזה והאמין
מה שאמר הפילוסוף ומי ישמר דרכיו מחטוא בלשונו כמו שעשה הפילוסוף שהראה
שדבורו הוא כפי העיון אבל אם נמצאים וכו׳ וכן ראוי להפלא מהר״ל שכתב מאמר
שני פרק רביעי וז״ל ובהיות העיין כן הנה יראה שכשיגיע לנביאים מושכל מה בנבוא׳
שיגיע אלהים בסבותיו ולזה תמצא בקצת מקומות כמה שיספרו הנביאים מהדברים
העיוניים שיגידו בסבות שמהם יחוייב כמו שאמר ישעיהו לקיים מה שהשם יתברך
פועל הנמצאות לא הפסילים שהיו עובדים קצת אנשי דורו אמר מי פעל ועשה קורא
הדורות מראש וגו׳ והנה לפי שמחוייב עלינו כדון כל האדם לכף זכות נחפש בזכות הרב
ונאמר שאם כיון בזה שהנביא ישיגהשפ׳ מושכל מה ויודיעו סבותיו הנה טוב אבל אם
כוון שלא ישיג שום השגה בזולת הקדמה קודמת לו וכמו שנראה ממאמר וז״ל והנה
המקומות שנזכר בהם דברים עיוניים בזולת סבותיה׳ בדברי הנביאי׳ הוא אם מפני
שהידיעה באלו הענינים היתה להם בהקיץ ואם מפני שכב׳ השמיטו זכרון ההקדמו׳
להיותם מפורסמות או לעמקם או להצטרך העיון ההוא להקדמות רבות יארך הספו׳
בהם והנ׳ הניח כל החלוקו׳ ההכרחיו׳ לפי טבע העיון ואלו החלוק׳ שהי׳ למעלה מהעיון
לא זכרה והיא שתהיה ההשגה מושכלת לו בזולת הקדמות וכמ״ש ומה שגלה
דעתו עוד אמרו בתחלת הפרק וז״ל גדר הידיעה האמתית הוא שנדע הדבר בסבות
שהוא בהם נמצא והנה בזה האופן יבוטל דעת מי שירצה מהמון חכמי תורתנו

שהידיעה

פרק ראשון מהמאמר הששי

שהידיעה במושכלות השניות הגיע' לנביאים בנבוא' מזולת שיעתקו אליהם מהמושכלות הראשונות אבל הם כלם להם במדרגת המושכלות הראשונו' הנה פירש הרב דעתו שצריך שיעתק הנביא בהשגתו מהמושכלות הראשונו' אל הב' וכן הג' יעתקו מהב' וא"כ לדעת זה לא ישיג הנביא שום השג' שלא נודעו סבותיה והקדמותיה מדרך העיון וזה בטל ודבור קרה בחק האמונה והתורה אחר שהתב' שהרב' דברים נודעו בנבואה שלא תספיק בחקירה לדעתם והם יותר חזקי האמת מהרבה דברים שבא עליהם המופת מדרך העיון ואמרי יותר חזקי האמת לפי שמדרגת ההשגה תהיה מדרגתה בחוזק האמת לפי מעלת משפיעה וכי השופע על הנביא הוא במדרגה עליונה מהשופע על החכם אם כן מה שישיג הנביא הוא יותר חזק האמת ממה שישיגהו המעיין וזו היא הסבה שהדעות האלהיו' שהשיגו חכמי המחקר אחרי העמל הרב והזמן הארוך השיג קטן שבנביאים בעת קצר ובדרך יותר קיים מדרכי המופת וזה כלו נעלם לבעלי העיון כאשר דרכי ההקש והמופת נעלמים להמון הפתאים וכמ"ש רבי חנוך במראות אלהים במנורת זכריה יעויין שם והנה נתפרסם במשה שהשיג מהסודות האלהיות מה שלא יוכל השכל האנושי השיג' ותקב' חכמה לפתוח אותו פתוחי חותם כי אין לחכמה סבות על זה יובילו אנשים להשיג ההשגה ההיא הנפלאה ואם היה מה שמשך מהנמנע במוחלט אחר שאין לאדם סבות והקדמות באותה הידיעה איך ישאל שלם כמוהו דבר נמנע להשיגו בחק השכל אלא שהענין הו' כמ"ש א"ב פרק ל"ח וז"ל ולזה צריך שלא ישגיח אדם למי שלא ישלם לו כוון הדברי ולא הגיע לתכלית השלמו' העיוני כי המגיע ההוא אל השלמות העיוני הוא שאפשר שישיג ידיעות אחרות באמצעות שפע השכל האלהי עליו והוא אשר הוא נביא באמת וכו' באר לנו הרב שהאיש השלם בחכמה העיונית כבר אפש' שישיג ידועות אחרו' מצד השפע הנבואיי שלא ישיגם לעולם מצד החכמה אם כן כפי מעלת האיש בחכמה תהיה יתרון השגתו בנבואה עד שמזה הצד יפול החלוף בין הנביאים כמו שיתחלפו המעיינים כפי התחלפותם בהקדמו' ובסבות הצריכות לעיון · ואם תשאלני ותאמר הנה הנביא ישיג הענינים שלא יוכל להשיגם מהעיון כי אין לו בהם סבות והקדמות נאותות להביא בידו אותם ההשגות אבל הדברים הטבעיים מצד העיון בסבותיהם אם אפש' לנביא להשיגם זולת אותם הסבו' שאולי ישכל אותם כמו אם ישכיל ענייני התכונה הגלגליית או קצת מהחכמ' הטבעית אם ישיג מושכלות התכונה שישכל סבותיהם וידעם מצד השפע הנבואיי · אומר שכן הוא שאפי' ישכל סבות דרוש מה כבר ישיגהו הדרוש ההוא מצד הנבוא' אחר שהתכינו שיהיה חכם ויהיה לו ידיעה בענינים האחרים כי שלמות המדמה שלו בטבע יצריך זה ואפילו ישכל סבית דבר מה ישיג הידיעה באותו הדבר בהשפע השפע הנבואיי עליו שיהיה השפע ההוא על ב' הכחות יחד ר"ל על הדברי והמדמה בהיות המדמה על תכלית שלמותו ביצירה כמו שאמר הרב פרק ל"ח הנה ירצה הנביא כאלו השיג הדבר בחושים עד שהגיע מפעולותיו שיגיד מה שיהיה וישיגהו כאלו הם ענינ' כבר הרגם בהם והגיעו אל דמיונו מצד החוש ויגיע לו זו ההשגה כאלו השיגה מהקדמו' עיוניות וזו היא כונת הרב לפי מה שהתבאר לנו מדבריו פרק ל"ח אם כן שלמות המדמ' בעקר

הזכירה ושמם לנביא להשכילו הסבות מה אף בזולת סבות ואם נודעו בעיון מצד
סבותיהם וזה לעתים רחוקים מהנביא האמתי יצטרך שיגיע לתכלית שלמות העיון
וידע בנבואה מה שלא השיגהו בעיון וזו היתה השגת שלמה באדם להשלימו בתכלית
מה שאפשר והמציא לו השפע האלהי והוא הנבואה למלאת קוצר העיון ולכן ראוי
שתיוחס הנבוא' לאל ויקראו הנביאים אלהים כמו שמצינו שנקרא הנביא איש האלהים
וזה להישרתו או להישרת זולתו כמו במשה שהית' להישרת כלל אומתנו : ומה שאמר
הר"ל בפרק הנזכר שאם היתה הנבואות דברים עיוניים בזולת סבותיהם היתה מחשב'
לא ידיעה לפי שגדר הידיעה וכו' נאמר שהנביא תגיע לו ההודעה בדרוש מה עם
ידיעת סבו' אותו הדרוש אם יהיו לו סבו' והתחלות ואף על פי שמתחלה ישכיל הנביא
סבות אותו המושכל ואז לא תהיה ידיעת הנביא מחשבה אלא ידיעה אמתית ואם לא
יהיו לאותה ההשגה שישיג הנביא סבות או הקדמות שיוכל להשיגה מדרך העיון אלא
מצד הנבואה שהיא למעלה מהמחקיר' גם כן נאמר שידע הנביא אותה הידיע' באמתו'
ולא נאמר שהיא אצלו מחשבה אלא יאמר ברוב מעקרי הדת שאין לנו סבו' בהם
והתבארו לנביא בנבואה שהם אצלו ואצלנו מחשבה חלילה לנו לומר זה כ"ש להאמינו
ומה יאמר הרב בחדוש העולם ותחיית המתים שנתבאר לנביא מצד הנבואה ברור
אמתי אין ספק בו כמו שאין ספק לשום מעיין באחדות השם ושאינו גוף והרב כתב
בתשובת שאלה ז"ל ודע שיש שם מדרגת דעת והשגה למעלה ממדרגת הפילוסו' והיא
הנבואה והנבואה עולם אחר ולא יתכן בה מופת של מופת ומתן שמאחר שיתברר שזו
נבואה ומחזה שוי לא נשאר מקום להצטרך להקש וראיה שכלית ע"כ דבריו וכן ראוי
שיאמין וכתב עוד ז"ל וכן אתה רואה שלא היו מבקשים מהנביא ראיה אלא על הנבוא'
עצמה אם היתה נבואה אמת אם לא והיא הנקראת אות ומופת אבל לא יבקשו ראיה
למעלה מהנבואה שהנבואה למעלה מהראיה ולא הראיה למעלה ממנה והראיה אמנ'
היא תחלת הדעת וע"כ אם תעמוד על הדעת תוכיח והנביא הוא שיוכל להגיע במה
שלמעלה מהטבע ומשה סוף נבואה ואין נבואה למעלה ממנו והאחר שהוא כן איך
אפשר להעמיד מופת על הנבואה והיא למעלה ממה שיכלת המופת עליו ר"ל שהמופת
לא יגיע מקום שהנבואה מגעת ועל כן אי אפשר בעמידת המופת במקום עמידת
הנבואה כמכלת אומר שאין מערער בזה הענין הנזכר אלא מי שיכפור נבואתו של
משה ומי שיאמר בו שלא היה נביא אבל מי שיודה בנבואתו לא יוסיף לשאול ראיה
המופ' השכלי וזה עקר הדת שאנו סומכים עליו שמשה נביא אמת ודבריו נבוא' אמתית
והם למעלה מהראי' והמופת אבל מי שירצ' לחקור על נבואתו לא יתאמת לו ענין ולא
יבא על בוריו שלא יתכן להגיע לאמתת במופת וראיה ואין זה אלא כמי שחשב להכניס
כל מימי העולם בקיתון קטן מהכיל לאלא לוגמיו כי אין בכח המופ' לחקור על מעלת
הנבואה הגדולה ממנו וזה אמת ואין ראוי לזוז מדרך זה עכ"ל • והארכתי לכתוב לשון
הרב לסכור פי דוברי שקר על הרב במה שאמר בנבואה בספר המורה ורבינו אמת
ודעתו אמת • אמנם מה שכתב הר"ל אגליינוס שקרה לו מהנהגות ידיעו' רבות במלאכת
הרפוא' בחלו' ומת' בשם הרב שלא הידיעו' היו בהקיץ אבל גליינו' אול נרדם' לו הת' חרע'

פרק שני שלישי ומהמאמר הש״ש

בשינה כמו שיהיה בבית עם י׳אלפים וכו׳ כל זה אמר רבינו להגדיל מעלת הנבוא׳ וכי אי אפשר שימצאו מדרגותיה רק לאנשי התור׳ ולזה אחר שתבין עקר גדול בענין זה והוא האמת המוחלט :

פרק שני

דע שבאמרם ז״ל אין הנבואה שורה אלא על חכם אין הכונה בחכמת היוני וזולתה שאם כן כבר אפשר להיות נביא מחכמי האומות שגם כן יקרא חכם בידיעת אותם החכמות כמו שאמר במגלה פא ויאמרו לו חכמיו אמר רבי יצחק מלמד שכל האומר דבר חכמה אפילו מאה נקרא חכם וזה הפך האמת וההקש התוריי רק בישראל ואם נמצאו מדרגות הנבואה באום מאה במקרה היה ולצורך שעה ולכבוד ישראל כבלעם ולבן ואבימלך ועם שלבן ואבימלך לא היה בהם כח נבואה כלל כמו שאמר הרב חלק שני פרק ארבעים ואחד וענין בלעם כבר בארנוהו למעלה בשלמות זהו הנראה באמת ואולם הנודע מההקש התוריי הוא שהנבואה סגולה לאנשי התורה אה״ה שתמצא לזולתם בעת מהעתים רק במקרה כמו שאמר והנה בדק הר״ חסדאי במה שאמר בכלל הד׳ פ״ד כתב וזה לשונו ואומר למה שהתבאר בגדר הנבואה היותו שפע שופע מהש״י על השכל הנה הוא מבוא׳ שהמוכן אל השלמות הזה הוא הדבק בו והמתבודד תמיד בעבודתו ולזה אם יקב׳ שבאמונות התורה ומצותיה יושג הקשר והדבקות בו יתברך שהוא תכלית השלמות בעיון האנושי הוא מבואר שהדרך הנכון שבו יושג המדרגה הזו הוא בהשגת התכלי׳ הזה שהוא האהבה והעבודה האמתית וכו׳ וכתב בסוף זה הפרק וז״ל והרב קיים דעתם אלא שיוסיף שאפשר וכן לנבואה יעבור שלא יתנב׳ ברצון הש״י וזה אבלו כדמו׳ הנפלאות שבאפשר נקח דעת הפילוס׳ יסתור הפלא איך היה אפשר שלא ימצא בכל זה הזמן אשר הועתקו אלינו קורותיו מי שהגיע לזו המדרגה אחרי נתינת התורה אלא מהאומה הנבחרת והנה חכמי היונים והכשדים מפורסמות מאד ולזה יתם מניעת ההשגה מהם לפלא והנה צריך יפלא איך התמיד הפלא הזה בכלם ר״ל בחכמי הגוים כאשר נניח הדעת האמתי כמו שאמרנו לא יהיה מקום לפלא הזה כי העבודה והאהבה אמתית שבו תושג זו המדרגה תשלם בעצם התורה והמצות עד כאן לשון החכם והוא הראוי שיאמן לפי התורה :

פרק שלישי

אמנם הסב׳ בהיות הנבואה מיוחדת באנשי התור׳ האלהית לבד הנה היא כפי מה שאמר כבר בארנו למעלה שהדבר כבר שהוא אלהי להיות בתכלית השלמות יותר מזולתו והתורה היא אלהי׳ אם כן היא בתכלית השלמות עד שלא תמצא תורה שלמה לא היא ולהיו׳ השלמו׳ נמשך מהשלם אם כן הדבר שהוא בתכלי׳ השלמו׳ יתן השלמות התכליתי ותורתנו היא בתכלית השלמות אם כן היא תתן לאדם השלמו׳ התכליתיי אבל השלמו׳ שהו׳ בתכלי׳ הוא הנבוא׳ סגולה מיוחדת בזו התורה אחרי שהת׳ אלו ההקש׳ והראיו׳ שאמרנו ואח׳ שהיא סגולה לתור׳ לא תמצא בזולתה בשום עת מהעתי׳ אם כן התבא׳ שאין הנבוא׳ שורה אלא במי שהוא חכם בתורה האלהי׳ לא בזולתה שלא נמצא בזולת הסגולה הזאת אחר שלא תעבו׳ רק מה שבטבע הראוי׳ והמוכ׳ להשכילו וכבר הנחנו ההפרש הגדול שבין הנבוא׳ ובין מה

שישכילהו

מי שבילהו הראיה וכי שתי ההשגות נבדלות בתין למי שיבין סוד הענין וזהו אבל
באומרו ומי גוי גדול אשר לו חקים וגו׳ רצה להורות אדון הנבואה לסגולת התורה
המיוחד׳ בה מתחלתה עד סופה ויגדיל ותשלים העם העוסקים בה וז״ס ומי גוי גדול ותראה
באמתה דברים שנמנאים בה לבד הא׳ שיושג בדרכי התורה ענייני׳ לא יושגו בדרכי
המופת להיות נעלמת סבתם וזה חוקים כלומר דברי׳ שלא נודע סבותיה׳ וכמו שאמרו
רז״ל שיצה״ר ואה״ע משיבים עליהם והסבה מפני שלא נודע טעמ׳ וכן ישכילו מכר התורה
העיוניות הנודעות במופת וראוי׳ לחכמי המופת וזה ומשפטים שהשפיטה הנכון היא
לשכל • הב׳ הורה שווי התורה בשתי חלקיה כמו שבאר משוויה ואמר חקים ומשפטים
צדיקים וכבר ידעת שענין צדיקים שוים כמש״ה׳ הג׳ הורה נצחיות התורה ושלא
תשתנה באחרת וזה בכל התורה הזאת הד׳ שרמס הסגולות המיוחדו׳ לה והוא השפע
הנבואיי לראויי׳ לו וזה אשר אנכי כלומ׳ קחו לכם ראיה ממני וממדרגת נבואתי וכל זה
מכח התדבקו׳ הסגולה התוריי׳ כי באמצעו׳ השכלת התור׳ וסודותיה יותר משום איש
בעולם וזו הסב׳ אבלי שהעיד ולא קם נביא ובאה הקבלה לא קם ולא יקום וזה שמעלת
הנביא בנבואה תהיה כפי אופן ההשכלה וההשג׳ שישיג מעיון התורה ותכונותיה אחר
שבארנו שמההתעסקות בה תמשך הנבואה לראויים ובזה יתחלפו מדרגות הנביאים
בלי ספק ולהיות משה ידע מהתורה מה שלא ידע שום איש שלו נמסרה כמו שאמר
ויתן אל משה ככלותו ואמרו רז״ל ככלתו כתיב מלמ׳ שנמסר׳ למשה ככלה לחתן וכאשר
הכלה הצנועה בתולה ואיש לא ידעה זולת החתן המיוחד לה כן התור׳ לא ידעה שום
איש באותו השלמות שידעה משה שלמדה מפי הגבורה ונתגלו סודותי׳ בפרט׳ וכללה
אם כן לא יוכל לקום שום נביא כמוהו לפי שאי אפשר לו שישיג מה שהשיג וזה אשר
ידעו יי׳ פנים וגו׳ כתלמיד החשוב שידע פני הרב והשיג התכונו׳ יותר מכל וזה מבואר
בעצמו ולפי דעתי זה לא נצטרך לומר שנבואת משה יצאה מההנהג׳ הטבעי׳ ר״ל
שתהיה השגתו בנבואה יותר מהראוי אליו לפי השכלתו ותהיה על צד המופת כשאר
המופתים כמו שאמר הר״ר חסדאי שהכתוב בזות לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן
הוא ואמר פה אל פה וגו׳ נתן ארבע סבות ליתרון מעלתו על השאר הא׳ גודל השגתו
בסודות האלהיות וזה בכל ביתי נאמן הוא והב׳ תמידות נבואתו שהיה מפי הרב מה
שאין כן בשאר הנביאים וזה פה וגו׳ ואחר שהוא למד תור׳ מפיו יתברך לו ראוי לדעתה
בשלמות משאר האישים ואם נתאמת שידעה באופן יותר שלם מזולתו ונתבארו לו
סודותיה בעמדו בהר סיני באות׳ ויהי שם עם יי׳ נתאמת א״כ שבאמצעות שלמותו
השכליתי בידיעת התורה הגיע לזה שאי אפשר לשום איש להשיגו אחר שהתבאר
שבשלמו׳ העיון בחכמ׳ יגיע השכל לנבוא׳ שהיא למעלה מהעיון כמש״ה׳ הג׳ מרוב נבוא׳
שאר במשלים שהכלי בה זו פעולתו ר״ל הכח המדמה בעת הנבוא׳ לא נצטרך למשל
וחידה וזה במראה ולא בחידה והענין הכפל הזה מורה על שלמות הכנתו שלא הוצרך
להשתמש בשום כח בשעת נבואתו כלל • הד׳ הורה השגתו מהענינים האלהיים מה
שלא השיגו שום אדם וזה ותמונת יי׳ יביט עד שעב במעלה המלאכית ולא נשאר לו מונע
גשמי שלא גרשו וזה אמר׳ משה הביט באספקלריא מאירה ושאר הנביאי׳ באספקלריא׳

פרק שלישי מהמאמר הששי

שאינה מכוחכחת וכל זה זכה משה בזה שידע סוד התורה הכתובה על ידו מה שלא ידע זולתו ועל כן אמר ולא קם ונתן הסבה אשר ידעו יי׳ פנים וגו׳ והידיעה האלהית אמנם תהיה באדם כפי ההשגה וההשכלה · ואמר הה׳ שאמר לתורתנו היות מקנה ההשארות לנפשות המחזיקות בה וזה אמרו אשר אנכי נותן לפניכם היום · ובאומר היום יורה על הקיום כמו שאמר חיים כלכם היום ואמרו רבותינו ז״ל היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם או ירמוז לנתינת החסד האלהי ביום הנועד לתחיית המתים כמו שאמר לפני בא יום יי׳ וכבר אמרנו שתחיית המתים גם כן מגולה דבקה לתורה וכאן אמר אשר אנכי נותן לפניכ׳ מתת אדיר היום המיוחד לעולם להחיות רוח שפלים כיום הזה שאתם קיימים בגוף ונפש והתבאר אם כן כונת אומר אלא על הכם שהיא על חכמת התורה אחר שהנבואה הוא שפע אלהי והשפע אלהי לא תשבע ותאכל רק בשבת החכמה האלהיות וזה מבואר ממה שאמרנו :

עוד מכינו סבה בהיות הנבואה חלה בישראל לבד וזה שאחר שנתקרבו המעמד הנבחר במעמד הר סיני היות שם כל ישראל אחר ההקדשה וההכנה הראויה המוגבלת להם מפי משה כמ״ש לך אל העם וקדשתם וזכו כלם באותו המעמד להנבא איש כפי מעלתו מתוך השפע והאצילות הרב מהשלמות שנמצא שם בפומבי מה שלא זכו בו שום אומה כמו שאמר ויוצא משה את העם לקראת האלהים המדבר ויתיצבו בתחתית ההר ושמעו כלם הקול העצום ההוא באומר קול דברים אתם שומעי׳ ונאמ׳ בעבור ישמע העם בדברי עמך ומאותו היום המעולה זכו להקים מבניהם לנביאים לא שום אומה לפי שלא נתקדשו בקדושת מתן תורה ולא נכנו ללכת בגדולו׳ ובנפלאו׳ האלהית בישראל וזה שאמר משה והם תוכו לרגלך וגו׳ כלומר אחר שהכינו עצמם תוך רגלי שכינתך אחרי הפרישה והטהרה בהר סיני הם שיתנבאו מדברותיך ויהיה ישא מלשון ומשא דבר יי׳ שפי׳ נשיאות השפע הנבואיי ולפי שזה השפע הוא מצד התור׳ לזה אמר תורה צוה לנו משה וגו׳ כלומ׳ התורה שצוה לנו משה אינה ירושת הקנייני׳ המדומים רק התורה המזכה לאדם למעלת הנבואה צוה משה היותו לנו למורשה וקהלת יעקב שהיו במעמד כמו שאמר כה תאמר לבית יעקב ולהיות מעמד הר סיני זכות לישראל בנבוא׳ שבו השירו כל ישראל הבגדים הצואים והלבישו מחלצו׳ הקדוש׳ לכן אמר משה אל תיראו כי לבעבור נסות וגו׳ רצה בזה שלא תוכלות כיון השם ית׳ בלמדכם להועיל הא׳ להשליט כל אחד מכם כפי מה שתסבול הכנתכם לקחת מהשפע הנבואיי וזה אמרו בעבור נסות אתכם בא האלהים כי בזו יבחן מי הוא הראוי לעלות לנבוא׳ הב׳ רצה השם ית׳ שיהיו כלכם במעמד הר סיני כדי שתקבעו יראתו העומד׳ לעד היראה הנמשכת מצד שלמותו בהבחן ערכו ית׳ וערך כל הנמצאים ועת׳ אתם ראיתם כבודו וקולו וזה יהיה סבה שלא תזוז יראתו מעליכם שתזכרו אשר ראיתם והרגזו על משכבכם וזה אמרו ובעבור תהיה יראתו הג׳ להסיר חלאת העון מעליכם שקריבו בירככם מפני פחד יי׳ למה שיאמר רושם הפחד הגדול הזה שפחדת׳ בשמע׳ הקול כמה שאמר וירא העם וינועו וזה יהיה הסבה לבלתי תחטאו זהו הנראה לי טוב ונכון הדבר במהות הנבואה :

פרק

פרק ד' אולם במשיגיה אות' שמשיגיה העצמיים הם מדרגותיה וכל המדרגות
הם נכללים בשני סוגים והם במראה ובחלום כמו שאמר במראה אליו
אתודע בחלום אדבר בו ותחת כל אלו השני' כל האחד עשר מדרגו' שמנה הרב ילקחו
משם ואמנם שמו המדרגות משיגים עצמיים לנבואה לפי שלא תמצא שום נבואה
מופשטת מהם כלומר שלא תשפע הנבואה לשום נביא בזולת המדרגה הראויה לו
להתנבא כפי הכנתו ושלמותו בעיון התור' ואחרי לשום נביא לא יכנס בזה כמשה כי
כ'מש הרב נביא יאמ' עליו וזולתו בשתוף השם אבל כבר יתנבא ג"כ במדרגה הראויה
לו והיא הנאמר עליה ותמונת יי' יביט וכמו שאמרנו אם כן הנבואה לנביא לא תמלט
מהיותה במדרגות ולכן ייוחדו המדרגות במשיגיה מעצמיים · וזה הפך הר"ח חסדאי
שאמר שמשיגי הנבואה ג' אמו' יעודי הנביא והמופתי' והכוסף הנמרץ לקרוא לזולתם
והתמה עליו שאם היו אלו משיגים עצמיים לנבואה לא ימלט שום נביא משלש אלה
ויעקב נביא הוא ולא מצינו שעשה מופתים ולא שיעד ואמת היעוד וכן בדניאל הנה
לא מצינו באלה הנביאים שעשו מופתים מפורסמים ואם נאמר שלא לחכמת השעה
שלא היתה צריכה לכך אבל היה בכחם לעשות וכמו שראוי להאמין הנה אם נבאר
שאלו הענינים שאמר הרב שהם משיגים עצמיים לנבואה ישתתפו בה שאר האנשים
ימשך שלא יהיו משיגים עצמיים לנבואה· אולם אמות הייעוד כבר ישתתף בו הקוסם
והחובר שלפעמים יאמתו ייעודם שימשך הענין כמו שיעדוהו וזה נר' לחוש ואין שום
אחד מהם נביא ולא הגיעו למדרגה קטנה מהנבואה ונראה פעמים רבות יקדימו
הידיעה עליו כמו שאמרו רז"ל מאשר ולא כל אשר והב' עשיית המופתים נתאמת מזה
שאמרו רז"ל במקומות רבים שנתחדשו נפלאות גדולות על ידי חכמי הדורות ההם
שלא היו נביאים ואם היה משיג עצמי ראוי שלא ימצא נפלאות זולת הנביא כמו שלא
ימצא השחוק אלא למי שהו' אדם להיות משיג עצמי לו אלא שכבר ירמה אפש' התחדש
המופת על צד ההשגחה לחכם שאינו נביא כאשר היתה מדרגתו בחכמה עצומה ·
והג' והוא הכוסף לקרוא לזולתם הנה ימצא בפי שאינו נביא והו' שילוה אליו עזר אלהי
שיניעהו ויזרזהו למעשה טוב גדול כהצלת קהל חשוב מעדת רעים או הציל חשוב
גדול או השפיע טוב על אנשי' רבים וימצא מעצמו לזה מניע ומביא לעשות וזה תקרא
רוח יי' ובאר הרב שזו תחלת מדרגות הנבואה אבל אין כל מי שבמדרגה הזו נביא
ומזה הענין נאמ' ותצלח עליו רוח אלהים ורוח לבשה את עמשי וכמו שאין מי שראה
חלום אמתי נביא כן אין מי שילוה אליו עזר לדבר אחד מאי זה דבר שיזדמן טוב
לעשות נאמר בו שהוא נביא ׃ הנה התבאר שאינם עצמיים כמו
שאמרנו והוא בעצמו הרגיש בחולשת מאמרו ואמר זה לשונו וראוי שנבאר שכבר
ישתתפו הב' והג' בשימצאו גם כן לשלמים ואם אינם נביאים וכמו שבא בתור' שבע"פ
אלא שהם עצמיים לנביא להיותם מתחייבים משלמות דבקותם ולאהבתם שהם סבה
עצמיית לנבואה וכו' ׃ ירצה שכונתו שאלו השלש הם עצמיים לנביא ואם ימצאו
בזולתם הם בלתי עצמיים רק שימצאו במקרה ואיך שיזדמן כי לא ימנע מחלוקה או
שיהיו מקריים עצמיים לנביא מקריים לחכם או עצמיים לזה וזה או לא יהיו עצמיים לא

פרק רביעי מהמאמר הששי

מהם שעיקר שיהיה עצמיים לחכם ולא לנביא אחר שהנביא במדרגה עליונה בשלמות
מהחכם אם החלוקה הראשונ' אם כן נאמר בהשגחה האלהית הדבק' בחכם באמצעות
שלמותו בעיון התורה עד שיעשה נפלאות על ידו שזה במקרה אלא שזה בטל והתבאר
לזה בטל בהכרח אחר שהתבאר שההשגחה תהיה כפי השכל כמו שאמר הרב · אם
החלוקה השנית אמתית אם כן לא יהיו המופתים עצמיים בשכבר ישתתף בהם החכם
וזה הפך המונח וכן מזה הטעם תבטל החלוקה השלישית עם שיבטל גם כן הטעם
מה שזכרנו בחלוקה הראשונה והוא שהנביא מצד דבקותו בשם יתברך והחכם גם כן
מצד קשר העבודה והשלמות שבינו לאלהיו יפעלו מה שיפעלו בעצם לא במקרה ולכן
ייחסו מה שיפעלו מהנפלאות לו יתברך כאליהו שאמר כי כה אמר יי' אלהי ישראל כד
הקמח לא תכלה ואמ' כד הקמח לא כלתה כדבר יי' שדבר ביד אליהו הנביא והנה אם
היה הנביא פועל זה במקרה לא היה מיחסו לש"י וזה מבואר בעצמו כאשר א"כ שנאמר
שאין השלם אלא מופתים עצמיים לנביא לבד שכבר ישתתף בהם החכם ולא יתחלפו
רק בפחות ויתר והתמדה כפי חלוף המדרגות ביניהם ולזה שהמופתים העצמיי' הם
המדרגות הכוללות תחת שני הסוגים שהם החלום והמראה והבדל האמתי לנביא
שיבדילהו מהחכם הוא שלמות הכח הדברי בלמוד ושלמות הכח המדמה ביצירה
ושלמות המדות בבטול המחשבה בכל התענוגים ואמנם התנאי בשלמו' הכח הדברי
והמדמה למדנו אותו מדברי הר"ם ז"ל פרק ל"ו אמר וזה לשונו ואחר זה תדע שזה
השפע השכלי כשיהי' שופע על הכח הדברי לבד ולא ישפע ממנו דבר על הכח המדמ'
אם למיעוט הדבר השופע או לחסרון היה במדמ' בעיקר הבריאה ולא יוכל לקבל שפע
השפע שזהו כת החכמים בעלי העיון וכשיהיה השפע ההוא על הדברי והמדמה יחד
על תכלית שלמותם ביצירה וזו כת הנביאים ירצה לומר ששלמות שתי הכחות האלו
הם הבדל מיוחד לנביא יבדילהו משאר אנשי מינו בשלמות ואמנם שלמות המדות
צריך שיהיה לנביא בתכלית עד שתתבטל מחשבתו מהענינים הגשמיים ותהיה
נשקפת לענינים הנכבדים כלם ואז תהיה השגתו בידיעת הא' ובחינת פעולותיו
כמו שמצינו בנביאי' שלא השתמשו בהנאו' הגוף כלל רק התענגו נפשם ברצון הא' ·
וראוי שלא תשיגנו העצלה מהחקור בענין נחלקו בו החכמים בעיונם אם החלום
והקסם והנבואה הם ממין אחד או הם מתחלפים במין והנה כשחפשנו
דעת הקודמים מצאנום חלוקים בדעתם ולא קרב זה לזה שהרב כתב בחלק שני
פרק ל"ו וזה לשונו וכבר ידעת עוד פעולת זה הכח המדמה מזכור המוחשי' והרכבתם
והחקוי אשר בטבעו ומהגדולה שבפעולותיו אמנם יהיה בנוח החושים ובטולם
מפעולותיהם או ישפע עליו קצת שפע כפי ההכנה והיא הסבה בחלומות הצודקים
והוא בעצמו סבת הנבואה ואמנם יתחלפו ברב או במעט במין כבר המשך מאמרם
חלום אחד מששים בנבואה ולא יפול השעור בין ב' דברים מתחלפים ערכאן · יראה
מדבריו היות החלום והנבואה ממין אחד רק יתחלפו בפחות ויתר וידוע שהפחות
ויתר ישיג אישי המין הא' לא אותם האישים שהם נבדלים במין · ואמנם הרל"ל כתב
במאמר שני פרק ששי וזה לשונו ראוי שנחקור אם הנבואה והקסם והחלום הם ממין
אחד

אחר וכו׳ עד אמרו וכאשר שככר תובדל הנבואה מהקסם והחלום בדברים וכו׳ עד
אמרו ההבדל כפלא שם בהם לפי מה שזכרנו מורה שאינם מסוג אחד שאם היו מסוג
אחר לא היה ראוי שיהיה ביניהם זה החלוף הנפלא אבל היה ראוי שיהיו ענייניהם
מתחלפים בפחות ויתר לבד יר׳ היות דעתו הפך הר״ם אם כן ראוי לנו לעיין אי זה
מהם יבחר לפי התורה והקבלה כמנהגנו והנה מה שנמצא לפילוסוף בזה הוא כפי
מה שהוא לפי מ״ש בחוש ובמופת וזה לשונו ובעבור שהיה מהות הנבואה אמנם היא ככנכת
בזה הזמן מהמתיכה המיוחסת לאל והדברים האלהיים והם המלאכים ואמר עוד אח
לשונו ונאמר שאלו ההשגו׳ מהם מה שיקרא חלום ומה שיקרא קסם ומה שיקרא נבוא׳
עד אמרו וההבנות האחרות ואם לא ראינו אות הם מפורסמות והמפורסם אבל הכל
שם שיהיה נתנה עם המתאחב בכל או בחלק שאי אפשר שיהיה המפורסם כזב והאמת׳
בהם מסוג אחד והדבור במהות החלוקו׳ יספיק מדבר בהם שהם האמנם יתחלפו ברב
במעט נראה היות דעתו שהם ממין אחד רק יתחלפו בין רב למעט וזה החלוף לא
יצ׳ שהוא חלוף במין כמו שמבואר במאמרת נסחר הם כן לדעת הכורך׳ והנה כשנעיין
כל אחד מהרפות הב׳ים פר ההראות אם דעת הרב שהם ממין אחד יתבאר זה שאם
הם שני מינים מתחלפים במין לא יהיה האחד מהם נודע באחר אבל הנבואה נודעת
בחלום אם כן יראה שהם ממין אחד לא שני מינים מתחלפים אולם באור ההקדמות
ותסף כן אם ההקדמה הראשונה האומרת ששני מינים מתחלפים לא יהיה האחד
מהם נודע באחר ר״ל שיותר כקו בנושא אחר כדי שנשיג ידיעתם באחד הנושא לבד זה
מבואר לפי שהדברים המתחלפים במין הם הפכי׳ בהחלט וההפכי׳ בהחלט הם אם הרוח׳
ביניהם תכלית הרוחק כמו שאמר הפילוסוף ומאמר דרכון הפנים ופעלם ואם החלום
והנבואה יתדבקו בנושא אחר עד שיהיה חלום ויהיה נבואה בעת התרדמה שהוא
הנושא אם כן כבר יתנאו שני ההפכים בנושא אחד בזמן אחד וזה בטל אם כן יתסף
שאינם מתחלפי׳ במין ואם יש ביניהם חלוף מה לפי שאין כל חלוף הפך במוחלט ואם
כל הפך במוחלט יחויב חלוף במין ואולם ההקדמה השנית האומרת שהנבואה המודעת
בחלום באמרו במ׳ בחלום אדבר בו ויחלום והנה סלם ומאמרם ז״ל חלום אחד מששים
בנבואה ועוד יראה שהם ממין אחד כדעת הרב שאלו היו משני מינים כאלו מהמר
שהחלום הוא מה שיקבלהו הדמיון והנבואה היא משפע השכל ואין יחס בין הדמות
והמושכל אבל הם מתחלפים במין הנה כשיתבאר בכבלת החלו׳ הנבואה׳ הוא משפע
והשכל יראה שהם ממין אחד עם התחלפותם בפחות ויתר ואמנם בבאור שהחלום הם׳
משפע השפע יראה מחלום יעקב סבא והמושכלות האלהיות מה בלא יפלם ויותר
בתרדמה אין זה כפעלו שאין בטבע הצורות הדמיוניות שתהיינה מושכלות ואם היו
שיהיו עוזרות בקניית המושכלו׳ וכבר באר הפילוסוף בחוש ובמוחש אחת׳ שני שהשגת
התרדמה בחלום אמנם תהיה בעניינים הפרטיים שיאחדו השגתם בכחות המתאבריות
הפרטיות שטחתם בהשגת המועיל או המזיק ואולם המושכלות העיוניות הנה הוא
רחוק שישיגה זה בהם׳ והנה כבר יחשב שיהיה זה אפס מפני שלאכחו מגמ׳ מושכלים
ידבות יג׳ים בחלום כנבואתיהם בחכמת הרפואה כמו שמתו הרופאים ונתגב. אגבי

פרק רביעי מהמאמר הששי

דברי׳ עיוניים בזולת סבותיהם כמו זה האופן מההודעה או איפש׳ שייוחס אל המדות׳ שהוא אותם יפעל במה שקנה מהחושים כמו שמבואר בספר הנפש ואם כן תיוחס ההשגה אל שפע שכלי ותהי׳ אם כן הנבואה והחלום ממין אחד אחר שהגזור׳ שמיניית שלהם אחת והיא שפע השכל הפועל ודע שהפילוסוף איננו סותר דבריו שסבר אחר שהוא רחוק שיעשה זה בחלומות רובה לומ׳ שתהיה ההשגה השכלית בחלום מעניינים מושכלי הסבות ולא אמר שהוא נמנע במוחלט ובדקו דבריו בענין זה ואין ראוי שנחוש לטעות הר״ל בזה שאמ׳ וז״ל אם היה מדרך השכל הפועל שיגיע לשכל ההיולאני הודעה באלו הדברים בזולת סבותיהם לא היה צריך לחוש בקניית המושכלות והיה גם כן ההשתמשות בעשיית המופת לבטלה שנוכל להשיב ולומר שאותם הדברים שלא יוכל האדם להשיגם בחושים יושגו בחלום הצודק אחר שהפילוסוף אמר שהחלומות הם מפני התכלית השלם באדם וזה שהאדם בעבור שהיה מקוצר הידיעה וההשגה בכח המשכיל המחשבי שבו ישיג ויתחדשו הענינים המועילים והמזיקים כדי שיכין עצמו לדבר ויקרב אליו וישמח בבא טוב וישתדל בבואו לעזר לכח הזה הנה זו ההוראה הנכבדת וההשגה הרוחנית וזה מבואר באותם החלומות שראה פרעה ושאל מהם יוסף וכוה שיתעוררו במה שסורו עליו החלומות מהרעב במה שיטמינו בימי השבע החטה בשבליה כדי שלא תפסד ותשאר עד הרעב עד כאן דברי בר״ ׃ וכן נאמ׳ אנחנו כי באדם החכם נעזר זה הענין מן הכח בזו ההשגה לתכלית היותר שלם כדי שישיג בשכל מה שלא ישיג בחוש לבד וכן בהשלמו באמתת הדעות כפי מה שאפשר הושפע עליו מהשכל השגות מושכלות רוחניות שאין המופת כדי לעמד עליהם שקצרה ידו גם ולפי שההשגה תהיה כפי השכל כן יתחלפו מדרגות האנשים בזו ההשכלה לפי מעלתם בחכמה שיש מי שידע זה בנבואה ויש מי שידעהו בחלומות הצודקים ואלו תמה מין אח׳ רק שיתחלפו בפחו׳ ויתר שהר״ל עצמו את׳ שאיננו נמנע השגת המושכלו׳ הראשונו׳ בחלום בסבותיהם הוכ׳לות׳ בשיקרה שהועמדו הצורות הדמיונו׳ הכריכות בהקנאת המושכל שהוא אלא שזה יהיה מועט לפי שאלו הצורות הדמיונות הנה שעתותם יהיה על הרוב בהסתכלות וזה לא יתכן שיהיה כי אם בהקיץ וכו׳ ׃

והנה כשנעיין בדעת הר״ל יש בו פנים מהראות מהטענות שזכר עצמו יעויינו בדבריו מאמר שני פרק ששי אם הראשונה שהנבואה היא שלמות מגיע בהתלמדות מה שאין כן בקסם ובחלום ומהם שמתנאי הנביא שיהיה חכם מה שאין כן בקסם ובחלום אבל כבר ימצאו לפתאים ולנערים יותר מהמצאם במשכילי׳ וההנה טענות עמו לכן אמר סוף דברי טענותיו שזה שהגדול הנפלא שביניהם מורה שאין ההודעה בהם ממין אחד לא היה ראוי שיהיו ענינים מתחלפים בפחות וזה הפך דעת הרב רבינו משה ז״ל שאמר ולא יפול השעור בין שני דברים מתחלפים במין כלל ואחר שנראה שישוערו החלום והנבואה לפי הפחות והיתר יראה שאינם מתחלפים במין ׃

פרק ה׳

מה שיאמר בזה כמכריע ביניהם ומניח הדעת הנאות לפי התורה והקבלה הוא שהחלום יבחן בשתי בחינות אם על דר׳ הטבע כלומר שיהיה

שיהיה מצד הסבה הטבעית או מצד סבה אלהית אמנם ההוה מצד הסבה הטבעית הוא מה שיצייר הכח המדמה בעת השינה לבד ממה שתפש ועבר אצלו מתכונת החושים שהרגיש במוחשים בהקיץ והוא פעולה מוחלטת מפעולת הכח המדמה לבד ויש ממנו צודק ויש כוזב ולכל זה כבר נתן הסבה הפילוסוף בחוש ומוחש שכל עוד שלא יטריח הכח הזה רוצה לומר המדמה להתבונן בדברים המוחשים ולקבץ הדברי' הנפרדי' ולחברם אליהם הדין נותן שיאותת יותר מה שיקבץ מזה בעת השינה ויהיה על דרך נכון ואמתי מה שעתיד להיות וזו היא הסבה למה יצדקו חלומות הפתאים והנערים יותר מחלומות המשכילים וזה המין מהחלום איננו אחד ממין הנבואה אבל יתחלפו חלוף מוחלט שהוא החלוף המיניי ומזה המין אמר הרב רבי לוי בן גרשון והוכיח בראיות ברורות שאינו ממין אחד עם הנבואה ויורה זה אומרו ומהם שכל מה שיודיעהו הנביא צודק וכו' עד אומרו אולם הקסם והחלום ימצא בהם הכוזב הרב זה מבואר מהחוש שזה המין מהחלום כזב ושוא ירבה עוד כתב ז"ל המקבל בנבואה הוא השכל ההיולאני בשהושלם במושכלות כמו שקדם וכו' עד אומרו וזה הפך מה שנמצא בחוש כי כבר תמצא זו ההודעה לקצת הפתאים והנערים יותר ממה שתמצא להרבה מהמשכילים · אמנם החלום הבא מסבה אלהית הוא שליח ההשגחה לאנשי השכל השלמים במדות ודעו' להודיעם העתיד להיות כדי שישמרו מהמזיק וישמחו במועיל ויכינו העזר לקרב התועלת אליהם והנה זו ההודעה תהיה מהש"י באופנים שונים לפי התחלפות מדרגות האנשים בקורבה והרוחק מהשלמות האמתי וזה שהאנשים שהם חזקי הדבקות בו ית' יגיע להם באופן שלם והוא בדרך הנבואה וזה גם כן על מדרגות לפי התחלפות הדבקות ואשר לא תגיע להם מדרגה אל שתשלם זו ההודעה להם בזה האופן ישגיח הש"י בהם שישים להם תשוקו' נפשיות לכוין לדברים מה יגיע להם טוב בהם בזולת שישערו בטוב ההוא ולברוח מדברים אחרים יגיע להם רע מזולת שישערו ברע ההוא וזה שאמרו רז"ל אין בעל הנס מכיר בנסו ולזו הסבה נמצא קצת אנשים מתרחקים מדברים מה ולא ישיבו למה יתרחקו מהם ואחר יתבאר להם כאלו לא היו מתרחקים מהם היה מגיע להם רע וקצת אנשים יתקרבו לדברים מה ולא יבינו למה התעוררו להתקרב אליהם ואחר התבאר אליהם שההתקרב אליהם הי' לשיגיע להם טוב: ואם לא תגיע מדרגתם לשתושם בהם זו המדרגה מהתשוקה הנה אפשר שתהיה ההשגחה בהם כשיביא להם עניינים מכערים לשמרם מדברים אחרים רעים מוכנים להם או לכוין אל שיגיעו להם טובות משל מה שהיה לשמרם מהרעות כאלו תאמר שאיש טוב הולך עם שוחרי' לרכוב הים ויכנס קוץ ברגלו באופן שלא ילך עמהם וזה יהיה לטובתו לשינצלו מהטביעה בים ועל כיוצא בזה אומר אודך יי' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני ומשל מה שהיה לכוין אליהם טובות כאלו תאמר שכבר התעורר פלוני ללכת בשיירא ונכנס לו קוץ ברגלו וזה היה סבה אל שנשאר במדינה והגיע לו הצלחות עצומות לא היו מגיעות אליו אם לא היה נשאר בה וזה בארו הר"ל מאמר רביעי פרק חמישי ויש מין אחר מההודעה על צד ההשגחה והוא החלום שזו ההודעה תהיה לטובים על צד ההשגחה הפרטית והוא ממין אחד עם הנבואה כמו

שאמרנו

פרק חמישי מהמאמר הששי

שאמרנו ועל זה אמר אליהוא בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה עלי משכב אז יגלה וגו'
וידוע כי זה החלום יבא לאדם מצד הדבקות שידבק בו השפע השכלי עד שהוא בעל
שכל ונגלה לו כל מה שראוי שיגלה לבעל שכל והוא אשר התחברה אלה ההשגחה
האלהית ושערה כל פעולותיו ע"כ הגמול והעונש וזה ההודעה הנעשית בחלו' משולחת
מההשגחה האלהית בעצם לאיש החסיד אחר שבארנו שכפי התחלף מדרגו' באנשים
וכפי השלמתם תהיה יתרון ההשגחה עליהם ולזה יתחייב בהכרח שתהיה השגחתו
בנביאים עצומה יותר ולפי מדרגותם בנבואה ותהיה השגחתו בטובים ובחסידי' כפי
חסידותם ויושרם אחר שהשפע ההוא משפע השכל האלהי וכמ"ש חלק שלישי פרק
י"ג ואם כן אחר שהנבואה הוא שפע שופע מהשם ית' והחלום מזה המין שכבר ש כפ
מהשם יתבר' באמצעות השכל הפועל על המדמה הנה יראה שהנבואה והחלום הוא
ממין אחד רק יתחלפו במעלות וית' וזה שהנבואה היתה שפעה על הכח הדברי והח"כ
כל המדמה והחלום המעולה מההשגח' יהיה על הכח המדמה לבד שראוי לו מהספים
אותם הענינים העתידים באלו הסוגים מהאופנים ורואי שיובן עם זה שהרשעים
עם היותם שלמי השכל תעדר מהם זו ההשגחה מההשגה הזו אחר שפעולותיה בלתי
ישרות וזה שמי שיושלם במושכלות אם ישה לפעולות המגונות כבר יתחבר בהכרח
ההתאחדות והדבקות שהיה לו בשם יתב' ואמנם היה זה כן לפי שהפעולות המגונות
הם סבה להעדר השתמשות השכל במושכלות ואל הגעת מדרון שלמות השכל מצד
נטותו לתאוות האחריות והיות כחות הגוף מושלות עליו ומונעי השכל מהסתכל
בשלמות וגם יהיה סבה לשכח מה שכבר השיג מהעיוניות וזה סבה להפסק הדבקו'
שהיה לו בהשגחה האלהית אחר שההשגחה תהיה כפי השגת השכל ויוסר התמדת
והפסק זה הדבקות מכונה בתורה בהסתר פנים כמו שאמר ואנכי הסתר אסתיר
פני ונתן הסבה כי פנה אל אלהים אחרים והמפנה לבו לבטלה הוא מתחייב בנפשו
והוא הפונה אל אלהים אחרים ואל תקשה עלי חלום פרעה ונבוכד נאצר שהיה היו
גם כן על צד ההשגחה להטיב ליראי ה' וחושבי שמו כמו דניאל ויוסף והחכם האלהי ית'
שידעת לסבב סבות מהטיב ליעשרים מה שיקצר השכל האנושי להשיג אופן זה וכבר
התפרסם תעלת יוסף בסבת חלום פרעה ולזה אמרו רבותינו ז"ל שיוסף ופרעה ראו
את החלום ליוסף בעצם ולפרעה במקרה כדי שיהיו יוסף ובית אביו מכלכלים על ידו
שוכלו להתקיים ברעב מה שלא יתכן זה כי אם מצד ההשגחה האלהית במקרים
שידיעה לפרעה על זה כי הוא המשליט על הארץ ולו היכלת לעלו' ליוסף במעלה גדולה
אלא היה נגרות ואסור בית הסוהר שיוצא אסור שם ולו יתברך נתכנו עלילות וכן
בנבוכד נאצר בא החלום אלא ברוב ענין להראות השגחתו בעם הנבחר וכי יש אדם
בארץ ויקנא לע"ז ויתח"ל עליו מה שאמר לו דניאל עד די תנדע די שליט עילאה על
מלכות אנשא ולמאן די יצבא יתנינה ואחר לבלשצר במו בפתיון מכתב הרמים
בקיר ועל אמרו שהיה התרומיות וגו' ולאלהא די נשמתך בידיה לא הדרת וכו' מכל מה
שאמרנו שכבר מתסך אופן מה מההודע לרשעים להודיעם השגחתו יתברך ולהגיס
מתוכפי רעמו להגלות לטובים במתן העונש הנמשך לרשעים ועל זה לכבוד הצדיקים

תאמר

אמר יי׳ קורא ומזה המין הוא אומר ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה וכן אל לבן
והקשה על זה והסבה בזה להראות לאדם כמה מעלת הדבקים בו וחסרון וגנות הנמ׳
דמים וכפי מעלת הצדיק ושלמותו תהיה שפע הנשפע לרשע לכבודו ולהצילו מרעתו
ולכן מצינו שנתנבא בלעם לכבוד ישראל שמתחלה לא היה אלא קוסם ואחר שנעשית׳
הכונה האלהית ונשלמ׳ נסתלק׳ ממנו הנבואה ושב להיותו קוסם והוכיח זה ואת בלעם
הקוסם הרגו בחרב לא תארו בנבואה כלל כי לא נתנבא בעצם רק במקרה לכבוד
ישראל מהטעם שאמרתי למעלה הנה מכלל מה שאמרנו יתבאר שהחלום שהוא נמשך
על פי ההשגחה הוא בעצם לאוהביו יתברך ואם כבר אפשר שתהיה זו ההודעה
לרשעים במקרה להצלת החסיד כמ״ש:

פרק ז׳ וכבר יסופק בתחלת הענין ויאמר אחר שהנחנו ששלמות האדם ודבקיתו הוא סבה להראות לו בחלום זה המין מההודעה ומה שעתיד
להיות מטוב עד רע וכו׳ נמשך לו מצד ההשגחה האלהית הפרטית וידוע הוא שההשגחה
כפי מעלת המושגח בשלמות אם כן הרשע שלבו רחק ממנו יתברך או החסר שאין
לו שלמות איך אפשר שיודע לו זה המין מההודעה בחלום ונעדרה ממנו הסבה ואם
יאמר שכבר יגיע הדבר בסבותיו ובזולת סבותיו ויהיה התיחסו אל סבותיו שקר וזה
בטל או שתאמר שמשפט ההודעה הזו באישים שוא חכם יהיה או סכל אלו ירהבו מן
השמי׳ הנער בזקן והנקלה בנכבד וזה גנות ונמנע אם כן באיזה אופן יודע העתיד
לרשעים או לחסרים מצד ההשגחה מי יתן ואדע הר״ל נתעורר בזה מאמ׳ רביעי פרק
שני והתירו ואמר שזו ההודעה איננה להם כי אם על דרך ההשגחה המינית ולזה
לא יפול ספק כזה אם יגיע להם מפני זו ההודעה תועלת כמו שלא יפול ספק במה
שיגיע לרשעים מהטובות ע״ד ההשגחה המיניית · ועוד שכבר ימצא הבדל נפלא בין
זו ההודעה ובין ההודעה שתהיה לטובי׳ על דרך ההשגח׳ הפרטית וזה שכבר התבאר
שזו ההדע׳ היא הודע׳ חסר׳ ולזה מבוא׳ שלא יגיע ממנ׳ התועלת המגיע מההודע׳ השלמ׳
אבל אפשר שיקרה להם נזק לחסרון זו ההודעה עד כאן לשונו: ובשנעיין בהם נמצא
התרו בלתי מספיק וזה כמ״ש ראשונה שההודעה הזו תהיה לחסרים ע״ד ההשגחה
המיניית הנה כל זמן שיתבאר שכבר תהיה מצד ההשגחה הפרטית בהם הנה ישאר
הספק בעינו ואם במ״ש שההודעה הזו בחסרים הודעה חסרה כשנודיע בברור היות
ההודעה זו שלמה נפל טענתו ארכה אין מקימה אולם לבאר על מה שאמר ראשונה
שזה היה מצד ההשגחה המיניית כשנדקדק במה שבא בחלום פרעה יר׳ פסוקי התור׳
יורו הפך זה אבל מה שיר׳ מהם הוא שזו ההודעה היתה בתכלית השלמות כפי מה
שאפשר להודיע במין זה מההודעה וז״א ועל השנות החלום לפרעה וגו׳ כי נכון הדבר
וגו׳ יר׳ שהשנות החלום לעד כי נכון הדבר וגם יורה היותו מההשגח׳ פרטית וזה אמרו
מעם האלהים ולהיות החלום נשנה פעמים בזה אחר זה בלילה אחת מבלי שום דמיון
אחר ביניהם יורה שממהר האלהים לעשותו · והרמב״ן כתב בפרק ויהי מקץ וז״ל
ותועלת החלום שהאלהים הראה לפרעה הרעב להחיו׳ לכם לפליטה גדולה לא יחס זה
קרב להשגחה מינית רק לפרטית כמו שאמר וישלחני אלהים לפניכם לשום וגו׳ הורה

פרק ששי מהמאמר הששי

אותו שלות ההשגח' פרטית בזה שאמ' אלהים והורה היות ההשגחה פרטית באמרו משלחני ורבה ברבורו זה שעל ידו הגיע להם תועלת מצד ההשגחה הפרטית בשלמו' דברי' האחר כדי שיתקיי' משכם בארץ באופן מן ההישרה והתקון לפי שיוסף השליט על הארץ ובסבת אזכותו יגיע הקיום להם מהייטוב מה שלא יעלם וזה לשום לכם שארית בארץ הב' שיגיע להם החיו' בפני הרעב הגדול שהגיע להם בשבתו מהמחית והכלכלה זה השעור שנתפרסם ו וזה ולהחיות לכם הנ' הורה שכל זה בא מאת האלהים לתכלית יותר נכבד וזה שאין ספק שזכו בניהם שיקומו אחריהם למעלה גדולה בדבוקתו ית' ויורה זה אופן הכלכלה הנעשית להם עתה בפני הרעב שעם רב כזה זכו לאכול לשבע' בשני רעבון אין ספק שזה הורה לעתיד שהם היו נכונים לזכות למעלה יותר משאר האנשי' וזה לפלטה גדולה במעלה ותשיבות יראה מזה היות חלום פרעה מההשגחה הפרטית. ועוד הר"ל אמר שהודעה זו חסרה וכשנעיין בחלום הזה נמצא שבא באופן מהשלמות מה שיש בו די וזה שהיה הענין מתייחס הפרות בבריאה ובריעה והשבלי' לקצירה ולענין התבואה והיות ז' כנגד ז' שני רעב והשבע ולא נודע כי באו אל קרבנה ולא יודע השבע בארץ ולא נמצא שום מותר יבטל בענין החלום וזה ממה שיורה שהיתה זו ההודעה שלמה ואם כן יורה היותו מההשגחה האישיית לפי שבא המוגד באמתות לא במקרה ואיך שיודמן ואמר במקום אחר הראה את פרעה להיות החלום מראהו בדמיון כאלו השיגו מהחוש ומה יאמ' הרב בענין אבימלך שאמ' ויבא אלהים אל אבימלך וגו' וכן בלבן שאמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע אם יאמר שזה מההשגחה המינית ולא ייוחד בה שום פרטי ואיך באבימלך יחד לו ואמר על אודות האשה ובלבן מדבר עם יעקב הנה ההשגחה המינית אף שנאמר שיקבלה הדמיון קבול פרטי מיוחד אל איזה שידמן ואם כן מי הוא המודיע הדבר המיוחד רק ההשגחה האלהית ואם תהיה כפי השכל וכמו שאמר אם כן בהעדר השלמות לא תמצא זו ההשגחה בשום פנים אם כן איך נמצאת בחסרים כפרעה ואבימלך ולבן ודומיהם:

מת

שנראה לי בהתרו הוא שהמצא אופן ההשגחה הפרטית באדם הו' בשני פנים אם בעצם אם במקרה בעצם ויתפך זה המין מההשגחה באנשי המעלה והשלמות מצד הקירבה בו יתבר' וידוע שהדבקות האמתי איננו כי אם עיון התורה ומצותיה כמו שאמ' את יי' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק ובאמרו תירא רמז ליראה המושגת בבחינת השלמות ואי אפשר השגתה אלא השכל וידוע המצאות והשגחתו יתבר' להם מה שלא יתכן זה אלא בחכמה ודעת ובאמרו ואותו תעבוד רמז ליושר הפעולות כמו שאמר דע את אלהי אביך ועבדהו ואחר שניהם אמר ובו תדבק והאנשים שימצאו שלמים בזה האופן הם הדבקים בו יתברך והמושגחים מאתו יתב' לא יזיקם שום דבר רע וכפי התחלפם בשלמו' הזה תתחלף ההשגח' בהם כמו שאמרנו וכבר תמצא זו ההשגחה במקרה באנשי רשע להצלת קהל חשובים או חסיד וזה לפי שהאדם נברא מוכן למעלה או לחסרון ונתן שלמותו בכח והיה מה שבכח אמנם יצא לפועל כפי מה שיהיה בפעל ויהיה יחס מה בין הדבר שהיה בכח ובין המוציאו מהכח ההוא לפעל השלם הנה האדם שנתן לו שכל בכח מצד ההשכלה אשר בו

במושכלות

במושכלות הראשונות היה להם יחס מה עם השכל המוציאו מהכח לפועל ולכן אומנם כשמגיע מצד זה היחס שכבר ישיג זו ההודע׳ על צד ההשגחה הפרטית אם שהיה בטבע מוכן להשיגה בהשלמו בשלמות האנושי אף כי עתה יחבר ממנו תדבק בו זו ההשגח׳ מצד האותות הכוונה השכלית כדי שימשך ממנו הטוב הרב לראוי אליו ואומנם תהיה בו זו ההודעה חסרה ולזה הוצרך לפותרים וזהו ההבדל העצמי שבין המשיג השלם זו ההודעה ובין המשיג הבלתי שלם שהשלם ראה בברור לא יצטרך לפותר כי כבר פירש לו אומנם האחר כתפעם רוחו לדעת החלו׳ כדי שיצטרך לאותו הצדיק שבסבתו באה לו זה ההודעה בענין מסופק ומזה המין הוא חלום פרעה שהוצרך ליוסף אשר להצילו מרעתו בא לפרעה זה האופן מהחלום ולהטיב לאביו וביתו כמו שאמרנו וכן חלום נבוכד נאצר לדניאל שהיה סבת עלויו והראות הכח האלהי בו מצד שלמותו כדי שיוכל להטיב לישראל המפוזרים בגלות וכן באבימלך ולבן היה זה להם לכבוד אבותינו שלא ישיגם נזק מיד הרשעים וזה בא בחלום להם רוב׳ לות לאבימלך ולבן מצד אותו השכל הנתן להם ויחסו אל מי שבאמצעותו תהיה זו ההודעה והוא השכל הפועל עם היותו בלתי נשלם בשלמות האנושי ולכן בסבת חסרונו בא להם זה האופן מההשג׳ במקר׳ ולא בעצם ואם כבר תיוחס להם מצד הנפש המשכלת הנתונה להם מוכנת להשכלה כלות המוכן לכתיבה והתר זה הספק יותר נראה לדעת התורה ממה שהתירו הר״ל כי לא נכון לומר שזהו על צד ההשגחה המינית כמו שאמר אחר שהראות שבא בה מהפרטיו׳ ואישיות מה שלא יעלם ואף כי ימצא פנים להתרו בענין פרעה ודומהו מה יענה בחלום אבימלך ולבן האם ההשגח׳ המינית תודיע לאבימלך הנך מת על האשה וללבן מדבר עם יעקב והנה אין בה שום דבר פרטי ואישיי ואיך תודיע מה שאיננו מדע לה אלא שדעתו בטל ואין לו מקום בדרכי התורה שתפרסם בברור בלי שום ספק היות טובות האדם ופגעיו מסודרים מההשגחה פרטית ואנשים מיוחדים בזו ההשגחה כאומר כי חלק יי׳ עמו ולפי שמחק השלמות האלהי להקנות לראוי אליו כפי האפשר הערימה ההשגחה האלהית להודיע לאוהביו הרע המעותד לבא להצילם או הטוב לשישתדלו בהשגתו וזה בחלום וזה אמרו בחלום חזיון וגו׳ וזה החלום הוא ממין אחד עם הנבואה ולזה שתפו אליהו בה באמרו כי באחת ידבר אל וגו׳ וכמשה חלק שלישי פרק כ״ג וזה החלום הוא שסבתו הפועלת ההשגחה האלהית האישית והאחרית השלמות האנושי והכוונית היחס מהקשר והדבקות שבין האדם ובינו יתב׳ והתכליתית לשמור נפשות הצדיקי׳ עד שפעמים שיחלה האדם מצד הכרח החומר להפסד הלחו׳ או לרוע השווי אם בכמו׳ אם באיכו׳ ויגיע עד שערי מות ויתיאשו ממנו אם לא מלאך מליץ יעת׳ בעדו תקובל עתרתו ויוכל החולה אבל זה לא הי׳ תמיד וזה אמרו אם יש מלאך וגו׳ והמלאך הו׳ השכל השלם שהו׳ המליץ האמתי בינו ובין אלהיו אומנם לא יהיה זה תמיד שלפעמי׳ יגרו׳ החט׳ ויפסק הדבק׳ גם לא תהי׳ העתר׳ וההלכה מדובקת לנגח שהכרח החמ׳ יסבב המית׳ וההפסד הקיר׳ לאדם הו׳ מצד החולי ואפילו ישלם כראוי לא יוכל ממה שיחייבהו ההעדר הדבק בחולי אומנם יוכל הפס׳ המקרי׳ בשלמותו כמו שמצינו ביחזקיהו שנאמ׳ לו כי מת אתה ונאמ׳ לו הנני מוסי׳ על ימיך חמש

פרק ששי שביעי מהמאמר הששי

שמירה שכח ושבת הכלתו פרסמם הכתוב באמרו שמעתי תפלתך כלומ׳ הדבקות
מצד השכל ויוסף המעשה כמו שאמר זכור נא את אשר התהלכתי לפניך באמת רמז
לשלמותו בעיון ואמרו ובלב שלם רמז לתקנו בעבודת בוראו והטוב בעיניך עשיתי
רמז ליוסר המעלות והנה הערבות והשמחה שלנו בעשיית המצות ובעיון התורה
הוא הסבה שנגיע לעולם הבא כמו שאמר הר׳ חבראי וזה אמרו ובלב שלם :

פרק שביעי

אמנם שאלוס תבא מסבת הטבעית והקסם הם מינין אחד ויכזבו על הרוב שהבא הפועל אותם זה דרכו יפית כזבים
וכבר נתן סבת זה הפילוסוף בספר הנפש באמרו דאמון בדמיון ואמר שיתחייב
בדמיון שיקרה בו אבדק והכזב באמרו שיה בתנועה מהחוש אשר בפעל למה
שיקרה בחוש מתשקר וכזב שים מהחוש מה שנתגבר ברוב והוא המוחש וכאשר היה זה
הכה יתחייב שיקרה לדמיון מהכזב מה שיקרה לחוש ויותר מפני המתר המוחשים
וכל שכן כאשר רחק המוחש ואכ בעת השינה התיחדת לכח הזה פעולו׳ הכוזב׳ והדמיוני׳
התמיוניות ממה שתספב מהחושים בהקיץ ואם כן כל חלום שזה ענינו הוא פעולת
הכח המדמה ואם אין כל פעולת הכח המדמה חלום כמו שאמרנו בשינה ויקיצ׳ ולהיו׳
תכלית התורה להעלים האדם במושכלות ובענינים שישלם בהם שכלו ולהרחיקו
מהדברים הדמיוניים שהם מונעים השלמות אמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש
קוסם וגו׳ שאלו הענינים כלם הם מאחזים בכח הדמיון ורחוקים מהדקת השכל והם
אשר התעו הקודמים מדרך ישר להיותם נמשכים אחר הדמיון לא מה שיחייבהו השכל
הפך כונת התורה שהיא היסודת השכל ושלמותו כמו שאמר והיה אם שמוע תשמע
לקול יי׳ אות ההשגלה עם יתר המעם לא ההמשך אחר הדמיון והנה אף על פי שהחוש
אמת היות לקבת אלו הפעולות שרש ועקר במעונן ומנחש ואינם תועבה לפני השם
שיורים הכנענים בעבודה אלים להיות ישראל מעולה מאומות העולם בנבואה אין
צורך לה לאלו העניינים שלא יצדקו תמיד ואם יש להם נבואה מגדת אמת מה להם
ללכת אחרי ההבל כי כמו שנבדלו ישראל מאומות העולם בתורה ובהשגחה ראוי
שיובדלו בכל עניניהם מזולתם וזה שאמר בלעם בשבח כי לא נחש ביעקב וגו׳ כעת
יאמר שהדברים הנודעים לשם אינם נודעים להם מצד נחש וקסם כי אלו לא יאמת
הודעתם אלא בשם השגחה שידענו והאותה בכמו העת הזה הוא מנחש הדעת
לשם יתברך וזה אמרו מה פעל אל וזה היא תכלית הנבואה שהיא שפע שופע מהשם
יתברך כמו שאמרנו גם להעיר על ההבדל הזה לישראל על אומות העולם כי הגוים
האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים וגו׳ ואתה לא כן נתן לך יי׳ מקרבך מאחיך וכמוני
כמו רק מעלה מנבואות נבדלת בזין מזה והוא לפי שהוא מהלך והוא אלהיך ואת׳
שזה כן ראוי שיובדלו אפילו במלבושיהם ובכל ענייניהם מאומות העולם וכמו שאמר
ולא תלכו בחקות הגוים וכן הוא או׳ ואבדיל אתכם מן העמים וכמו שאמר הרב פרק
א׳ מהלכות עבודה זרה · וראוי שתדע שאחר שהתורה תבדיל לישראל מאומות
העולם בדעות ומעשה והשגחה כמו שאמר כל מי שימסך אחר שעמיהם ובכלל אחר
מעונן ומנחש פורץ גדר התורה ושכבו נחש התקלה ואח׳ ספרה לנו רז״ל איזהו מעונן

אמרו

אמרו אלו כותני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל וא״כ החוזים בכוכבים ואומרים עונה פלונית טובה ומראים כן לבני אדם להטות אותם לרצונם על פי ההצטגנינות אסור מהתורה והם בכלל לא תעוננו וכן כתב הרב פרק י״א מהלכות ע״ז וזה לשונו אסור לעונן אף על פי שלא עשה מעשה אלא הודיע אותם הכזבים שהסכלי׳ מדמים שהם דברי אמת מדברי חכמה וכל העושה מפני ההצטגנינות וכיון מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הוברי שמים לוקה שנאמר לא תעוננו ואמנם אמרתי כן למה שראיתי בזמננו רבו להיותם נמשכים אחר אלו השטויות ותיירתן ולא יזיק לא להם לבדם אבל הם בכתביהם מסיתים רבים להנקש אחריהם להגדיל שמם ואשר יכרת ומי יתן ויחרישו ועתה בעונות רוב אלו המדמים הם מישראל עד שיהיו סבה לחלל גאון ישראל ותפארת התורה להקל כל כבוד עונה באמר הגוים כלכם ליהודים האומללים היודעים בעניינים הללו לפי שאין להם אמונה שלמה שלו הונח שום בהם מתם לא נתן לאנשי תורתנו להתעסק בהם כמ״ש כי חלק יי׳ והאותות השמים לא יעשו רושם בהם בהיותם עושים רצונו עם שיהיה סבה ההרגל בזה להטעו׳ ההמון לחשוב שיש להם יכלת להרע ולהטיב ושראוי שיעבדו מזה הצד והם חוטאים ומחטיאים עם שההשתדלות בהם הבל כמש״ה ז״ל בפרק הנזכר כל המאמין שדברים אלו הם אמת וחכמה אבל התורה אסרתם ה״ז מהסכלי׳ אבל הבעלי׳ שכל ידעו כי הם תוהו שנמשכו בהם חסרי הדעת ומפני זה אמרה תורה בהזהירה ע״ז תמים תהיה עם יי׳ אלהיך ואע״פ שהרמב״ן כתב שיש לענין הזה יסוד ושיתפרסם לעיני הרואים כמ״ש בפרשת שופטים בענין זה הנה הוא כתב שם וזה לשונו הנה אמר לך השם שהם תועבו׳ לפניו ובגלליהם מוריש גוים מפניך ואסר לך הנחשים וקסמים בעבור שעש׳ לך מעלה לתתך עליון על כל אומות העולם שיקים בקרבך נביא ויתן דבריו בפיו ותשמע ממנו מה יפעל אל ולא תצטרך בעתידות לקוסם ומנחש שיקבלו אותם מהכוכבים ושרי מעלה שאין דבריהם אמת ולא יודיען ככל הצריך אבל הנבואה תודע חפץ השם יתברך ולא נפל מדבריהם ארצה דבר עד כאן לשונו וכדי שלא נטעה לית׳ ובזמן הגלות שאין לנו נבואה מותר לכך חזר הרב ואמר ואתה חלק השם ונחלתו והם חלק הכוכבים וזה טעם ואתה לא כן נתן יי׳ אלהיך כאשר נתן להם כטעם אשר חלק יי׳ אלהיך אותם לכל העמים יראה מכוונת הרב שמי שרודף אחרי עניינים אלה בכל עת שיהיה עובר על דברי תורה וכבר פרסם הנביא שאין בם ממש שאמר יעמדו ויושיעוך הוברי שמי׳ והנה ההובר הגדול בטלמיוס הודה הטעית שאפשר ליפול במה שישפטהו ההובר עד שיחטיא הכוונה כלה אמר בספרו ק׳ דבורים שלו דבור כ״ט וזה לשונו אמר בטלמיוס לא תשפוט על מי שאינו בכאן או מי שהוא רחוק שהוא מת כשנשאלת ממנו עד תשנה בשלא יהיה שכור ויפן ולא שהוא מוכה חרב אלא אם תשנה בשלא יהי׳ מוקד ולא כשים לו הון אם לא תשנה בו שלא הופקד אותו פקדון ופירש המפרש על זה שלא תמצא בכח המשפטים הפרש בין הישן והמוקד והמוכה בחרב והעשיר והנפקד והביא משל מהאים שהזמין שפל גדול ומלאהו מים ושם בתוכו מושב ויכוהו לשבת עליו כל היום כלו כדי שיספיק על החוזים וידמו שהוא באמצע הים וכן עשה והיה המוסכס אבל

החוזים

פרק שביעי מהמאמר הששי

החוים שהוא ירפא יש אורו עד כאן : ואת אבלי שזה עם מה שיפעל המדמה בעת
השינה שלפעמים האיש יראה לו שהוא עומד במים ויתקרר ויקרה לו זה בסבב שבעת
השינה יאחזהו קור ולזה יצייר מה שלא ראה בהקיץ כמו שאמר בשינה ויקיצה ולכן
אני אומר שהחלום והקסם הם ממין אחד ששניהם מפעל הדמיון וכן הכחש רובו
מפעל הדמיון : ולכן כרך מאמר הרב רבינו משה בזה שאמר שהנמשך
חסר ונוטה מדרך האמת והנה בין המדומה והמושכל הפרש ויתרון כיתרון האור
שהחשך והתורה תזהיר מצוות אחרי הדמיון כמו שאמר ולא תתורו אחרי לבבכם
ואמר והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי ואמר שהנמשך מזה יהיה הכליה והעדר
השלמות בנפש המשכלת בסבת המדמ׳ וזה אמרו למען ספות הרו׳ היא הנפש המדמה
שהיא רעבה בשמן המוחשים רואה וקרא צמאה לנפש המשכלת שצמאה לאלהים
ויהיה ספות מענין פן תספה ולפי שזה סבה להעדר השלמות מהאדם אמר לא יאבה
יי׳ סלוח לו מזה יתבא׳ כמה גדול עונש נפתה אחר הדמיון ועליו אמר אדם נוטה מדרך
השכל שהוא הדרך הישר לפני איש ותהיה תנוע׳ דרכו לפי מה שיורהו המדמ׳ אין ספק
שתכלית תנועתו זה יהיה לדבר כליה וזה אמרו בקהל רפאים ינוח כלומ׳ כשתפסק
זו הנטיה שהיא התנועה ותנוח יהיה אותו המקום שבו התכלית זו התנועה שהיא
המנוחה מקום המתים והנספרים שהמובן במלת רפאים זה ענינו ולדעתי שנקראו
המתים רפאים לפי שהיה המנהג לחנוט המתים על ידי הרופאים ובזה התבארה
הכונה מהו החלום שהוא א׳ בנבואה ואיזהו ההבדל ממנה במין והכרח הענין בבאור
המשך דברינו ונשוב לאשר ונאמר שאח׳ שפתחי ההשכלה והעיון הם החכמו׳ וההשגו׳
העיוניות לפי שבסבתם יכנס השכל בבית המלך ויכיר אותו כאש׳ יכנס האדם בשער
היכל המלך אם ירצה לראות פני המלך ואחר כך יכנס מבית לבית עד יכנס בחדר
המלך וכמו שאמר הרב וזה לשונו לעולם יכנס אדם שני פתחים להורות לנו ההדרגה
הצריכה לאדם בהשגת החכמות וכי הוא צריך שילמוד וידע תחלה חכמת הלמודים
וחכמת הטבע והם המכוונות בשני פתחים ואחר כך יעיין באלהיות וזה אמרו ואחר
כך יתפלל וכבר נתן לנו הרב רבינו משה בר מיימון זכרו לברכ׳ חמש סבות המונעו׳
האדם לפתיחת העיון באלהיו׳ והנה לפי שהאד׳ משיג ההשכלה בסב׳ החושי׳ והמוחשי׳
ובכלן הוא הפועל בצורות הדמיוניות ומשנה אותם ממציאות החסר אל מציאות שלם
אם כן יצטרך בתחלת למודו שתהיה התחלתו מאותם הדברים שהם מוחשים יותר
והם הדברים הטבעיים ואחר כך בלמודיות ואחר כך באלהיות אמנם לפי שהלמודי
ישער המרחקים המופשטים מהחמר והמכין והנה המכין ימצא באופן מה בנפש
כמושכלות הראשונות לכן אמר הר״ם שצריך שיהיה הלמוד תחלה בלמודיות
וכו׳ גם הוא כי הפתיחה בהם תועיל מיד בחכמ׳ הטבעית כאמ׳ ולפי שהשכל יפשיט
הדבר מהרבוי הקורה לו ממקריו וישיבהו צורה כוללת עד שהמושכל איננו מהות
הדבר הנמצא חוץ לנפש לזה אמר שני פתחים כ״ד אלא אימא שעור שני פתחי׳ שהשגו׳
והאמת השכלי היא צורת ההשכלה וזה מבואר בעצמו זה ההכרח מהאמ׳ מבורך
לתועלות נגלהו שהמתפלל צריך שתהיה תפלתו שלמה ומקובלת שיכנס בשכלו

שני פתחים והם השכלים ועולם הגלגלים ואחר כך יתפלל ליי' לבדו לא למלאך וגלגל שאין להם יכולת והם הפשרי המציאות רק ליי' המחוייב המציאות השליט בכל ולפי שאלו הענינים כאחוזים ברשת השכל ומצודת העיון אמר שעור שני פתחים וזה די בפירוש המאמר:

פרק שמיני

אמר ר"ש בן לקיש כל אדם שיש לו ב"ה בעירו וכו' עד שנאמר הנני נותשם מעל אדמתם כבר בארנו שיש לנו שני מיני בתים האחד חמרי כלו והשני רוחני כלו הא' הוא ביתו של אדם עם אשתו ובניו שמתעסק בו בצרכי החמר לפרנסם לחם לפי הטף ויתחלפו בהנהגת זה הבית האנשים שיש מי שיסתפק ונהנה מיגיע כפיו ויש גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע ויש מי שיחנך בניו בתכו' ויש מי שיחנכ' לתרבו' רעה הבי' השני כלו רוחני יכנס בו האדם להתפלל לבוראו והוא הנק' בית הכנסת ואלו הבתים הם כנגד הגוף והנפש שקבוצם הוא האדם כן קבוץ אלו השני בתים והסדר בהשכמתם הוא שלמות האדם וזה שאדם בשגם הוא בשר הוכרח לו לקחת מהדברים החמריים ההכרחי שהם המזונות ויתר הדברים הצריכים לו בחיותו וכן יצטרך לקיום נפשו לדברים העיוניים והנה המין הראשון מהקיום ישלם במין הראשון מהבית והשני בשני ולפי ששניהם כאחד טובים והאחד ישלם בשני כשני השכנים הטובים המטיבים זה לזה לכן אמר שכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם נקרא שכן רע כאלו יאמר שכל הרודף אחרי הקניני' המדומים ועוזב הרוחניים שהם שלמות הנפש לתת הטוב לגופו מהדברים החמריים כי בהמה שמן חלקו ומאכלו בריאה זהו הנקרא שכן רע שלא ירגיש בחסרון נפשו ובהעדרה מהשלמות האנושי אבל יתרחק מבא בבית שלמות' כאלו היה בית המנוגע ונמצא הירושלמי מסכים לזה כל מי שאינו נכנס בבית הכנסת בעולם הזה אינו נכנס לעולם הבא ומהטעים סביב רשעים יתהלכון רבי פנחס בשם רבי הושעיא אמר כל שמתפלל בבית הכנסת כאלו מקריב מנחה טהורה ומה טעם כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית יי' יראה מכונת הירושלמי שבית הכנסת רמז לשלמות האנושי ולכן אמר שמי שלא יכנס בו לא יכנס לעולם הבא שהעולם הבא יושג בסבת זה השלמות שעי' תשאר הנפש: **וא' אפשר** מבלתי הרחיב הדרוש הזה כדי שלא נמנע טוב מבעליו ואומר שהאדם נקרא עולם קטן לדמות העולם אליו ולא אל אחר משאר בעלי חיים להיותו בעל שכל מורכב מגופים רבים וכבר גלה הרב זה הסוד הנפלא יעויין בדבריו כי באורו כראה אור ואחר שהאדם נמשל לעולם ראוי שהנהגתו תהיה כהנהגת העולם בכללו וכאשר נמצא בעולם הכללי עשר ספירות מנהיגות אותו כן נמצא בעולם הפרטי עשר כחות מנהיגות אותו ה' חושים פנימיים וה' חצוניים וכשם שבכללי העשירי יהיה קדש כך בפרטי הי' והוא השכל קדוש יאמ' לו וכשם שהגלגלים יתחייבו מהשכלים כן יתחייבו הפעולות והתנועות באדם בסבת אלו הכחות והשכל הוא המיישירם ולכן כלם יתנועעו באדם הש"ס לתכלית השכל כמו שיתנועעו הגרמי' לתכלית חשוקים שהו' הנבדל ולכן אמר שלמה כמזהיר על זה בכל דרכיך דעהו וגו' והשתכל היטב בענין האדם ובאותיו נמצא השכל הוא השליח

פרק שמיני מהמאמר החמישי

כבוד המעוטף בטליתו בב״ה שהוא מקום כנוס הצורות שמהם ישכיל והוא המשפיע הטוב לעדה שאינה פחותה מי׳ כמ״ש וכדמיון זה השכל היה בעולם. הכללי הוא עוטה אור כשלמה ומשפיע ברכה לעדה הכללית עד שאין דבר שבקדושה שיהיה בפחות מעשרה ועל כן אמר אלדים נצב בעדת אל ועל כן אמרו זכרונו לברכה שהקב״ה נראה למשה כש״צ מעוטף בטליתו וקורא י״ג מדות ויש מחכמי הקבלה מי שיבין שהספירות י״ג וכשם שלשפע הנמצאות תלוי בי׳ כן כל שפע הגוף וטובו תלוי בשכל שהוא הי׳ על כן בזה הש״י ליחד לשמו הי׳ להורות על תכלית מה שאפש׳ להגיע בו מן המציאות לעדות מן המציאות שהוא הכל והנה השכל להיותו עם הכנה וזו ההכנה נקשרת עם הצורות הרמיוניות והוא ישפיט אותם הצורות ממקריהם וישיבם צורות כוללות ואז ישכיל אם כן יקרא המדרשה ב״ה ששמה ישבו כסאות קבוץ הצורות בהתאספם והכנסתם בו ויהיה פירוש המאמר כן כל מי שיש לו ב״ה . בעירו שהוא גוף האדם כמו שאמר עיר קטנה ואינו נכנס לשם להתפלל ולהשכיל כדי שישלם על ידי מה שהשיגו החושי׳ מן החוש אחר שהמוחש קודם למושכל בטבע ההשכלה זה נקרא שכן רע ר״ל חבר וקראהו שכן לפי שהשכל ההיולני נמצא בגוף אינו מעורב בו אלא נקשר בו הקשר המציאות לבד לא הקשר ערוב כשכן הקרוב למציאות שכנו ואם לא יתערב בו וכבר ידעת מהו הערוב האמתי שהוא שטבע הדברים המתערבים ההיולי שלהם אחד וכופא צורת הערוב ולכן לא ימצא בו אלא צורה אחת ולא עוד אלא שגורם לו ולבניו גלות שאין לך גלות כגלות הנפש החסרה מהשלמות מלבד התועלת הנמשך מנגלה המאמר והוא ההשתדלות התמידי הצריך לאדם לעשות בתפלה שמקום הקביעות הראוי לה הוא בב״ה שהיא רמז לעה״ב שהוא האמתי לאדם כמ״ש אשרי יושבי ביתך והעצל לשקוד על דלתות התפלה יום יום נקרא שכן רע שידוע שרוח הקדש שורה באדם באתבעות השגת השלמו׳ והוא הנקרא שכינה אם כן המתרחק מהשלמו׳ מהשתדל בעבודה האמתית היא התפלה נקרא שכן רע שהשכן הרע אינו חס על רע שכנו ואינו חושש ומקפיד כלל ממנו כן האיש החסר אינו חס על כבוד השכל שהוא שכנו ולא יחוש על כבוד קונו ולכן נח לו שלא נברא ובמסכת שבת אמרו ענין דומה לזה שני מלאכי׳ השרת מלוין לאדם בערב שבת אחד טוב ואחד רע וכשבא שם ומצא נר דלוק ומטה מוצעת ושלחן ערוך ומלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה בעל כרחו אמן וכבר באר לנו הרב שתוף שם מלאך וכי הוא נאמר על הכח וערב שבת הוא העולם הזה והבא דומה לשבת כמו שאמר מזמור שיר ליום השבת לעולם. שכלו שבת ובו מנוחה שכאשר בערב שבת יצטרך האדם להכין מאכליו אשר יאכל בשבת כדכתיב והיה ביום הששי והכינו אשר יביאו כן בעולם הזה צריך האדם להכין מאכל הנפש כדי שתזכה לסעודת עולם הבא והנר הדלוק הוא נר יי׳ נשמת אדם וזה השלחן אשר לפני יי׳ וזה מבואר בעצמו :

תם המאמר החמשי שבח לאל :

המאמר השביעי

והוא נחלק לדרושים ונחלק לפרקים :הדרוש הראשון

פרק א׳ אמר רב חסדא מאי דכתיב אוהב יי׳ שערי ציון אוהב יי׳ שערים המצויני׳ בהלכה מכל בתי כנסיות ובתי מדרשות והיינו דרבי חייא בר אמי דאמר משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב״ה אלא ארבע אמות של הלכה • להיות מחק השלם לאהוב הדברים השלמים ולשנוא החסרי׳ שהדומה יאהב הדומה וכל עוד שיגדל השלמות ויתוסף תרבה האהבה בדומה לו ואף על פי שאין לו לא אהבה ולא שנאה ולא שום הפעלות ממה שיתפעל האדם הוא לשכך האוזן במה שהיא לשמוע דבר תורה ודברו המדברים ברוח הקדש כמו שאמר ישמח יי׳ במעשיו לא שתהיה שמחתו יתברך ואהבתו ממין שמחתנו כי אלו הפעליות לנו ולו יתברך אין לו שום הפעלות ושנוי חלילה ולהיות ציון מקום מוכן לקבל השפע האלהי יותר משאר מקומות הישוב אמר שהוא יתברך אוהבו יותר מכל שאר משכנות יעקב שהוא הסב׳ בקיום שאר המשכנות ובאמצעותו יקבלו השפע ובעל המאמ׳ עשה ציון מלשון הציבי לך ציונים וזה או׳ שערים המצויינים בהלכה והם הדברים העיוניים שהם מצויינים בשכל שבהם יוכר ויובדל האדם מזולתו והוא התכלית הנרצה באדם כמו שאמר כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וגו׳ וקודם שנכניע לך הענין כפי הראוי צריך שתבין הכונ׳ במלת הלכה שהוא המהות בענין זה והשערים המצויינים בה הם משיגים לה ואין ראוי שנעיין במשיגי הדבר קודם שנדע מהות עצמותו הנה בבריתות שנינו בפרק אמרו אשר דבר יי׳ ביד משה דבר יי׳ זו הלכות ביד משה זה תלמוד ואמרינן במגלה בפרק בני העיר תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות ירא׳ מאלו המאמרים שהשלמות האנושי תלוי בהלכות אחר שאמר שכל השונה אותם מובטח לו שהוא בן העולם הבא והעולם הבא רמז לשלמות הנפשות בעולם הרוחני והשגתם מסודו יתברך כמו שאמרו רבותינו ז״ל העולם הבא אין בו לא אכילה וכו׳ וכמו שאמר הרב בפרק חלק לכן בהבנת זה הענין ראוי שנקדים הקדמה קטנה והיא זו :

דע שתנועת האדם בהשגת השלמו׳ הראוי בעולם הזה כדי שישיג התכלי׳ האחרון כמשל להולך דרך מה לתכלית בואו אל מקום מה מכוון וככסף באותה ההליכה וכאשר לא יבא האדם למקום שכיון בואו אלא באמצעות התנועה אשר על הדרך המביא אותו אל המקום המבוקש כן לא יגיע לשלמות אלא באותם המכויינים הנאותים להשיגו ולזה נקראו אלו הענינים דרכים כמו שאמר והלכת בדרכיו שהמדו׳ הטובות הם דרך שידרוך הדורך בם להשיג שלמות הנפש שהו׳ התכלית האחרון וכמו שאמרו מה הוא רחום וכו׳ שהתכלית הנרצה בתנועת הדרכים האלה להגיע אל ההדמות לכבוד וידוע שלמות הכבוד הוא בהשכלה ומעשה כמו שאמר כי אני יי׳ עושה חסד ומשפט וגו׳ ואם כן צריך שנקדמה אליו בעיון ומעשה היושר וזה אי אפשר אלא בהתנועע בכונתנו באותם הדרכים שהם אמצעיים להשיג התכלית שאליו תהיה התנועה ואלו

דרוש ראשון פרק ראשון מהמאמר השביעי

התנועות יקראו הליכות או הלכות ועל זה אמר כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן העולם הבא ולפי שיצר לב האדם רע מנעוריו והמקרים הזמניים ימנעוהו משלמותו להטותו מדרך הישר את המותם צריך שישנה פעמי' רבות להרגיל טבע הגוף וחושיו להוליכם בדרך הטוב כמרגיל בהמה להוליכה ביושר במתג ורסן עדיו לבלום כן האיש החפץ חיים ישנה וישלם במדות הטובות ועיון המושכלות עד ישוב המדומה מושכל והחטוף מורגל לכן אמר כל השונה הלכות וירצה לומר כל המתמיד ללכת ולהתנועע באותם ההלכות רוצה לומ' התנועות הצריכות להשיג השלמות מובטח לו שהוא בן העולם הבא ואמר מובטח לפי שכבר אמת לו זה הנסיון ומה שמביאו הנסיון בפעל אין בו שום ספק ולזה יחס זה המאמר לרבי אליהו להיות מפורסם מאיהו היותו · חי מגוף ונפש ואם התורה תחיה הגוף המת בטבעו כל שכן שמחיה הנפש שאין מטבעה לקבל ההפסד ואם כבר תקבל נפש הרשע האפיסה והאבדון א"כ לפי זה ית' שהתנועה הנפשית לאדם להשיג השלמו' הנפשי תקרא הלכה בלשונם ז"ל ויובן ממנה תנועת העיון לבד ובאות' הלכות ירצו שני מיני התנועות שהם עיון ומעשה ואמנם היה זה כן לפי שהדבר החשוב שהוא בתכלית החשיבות הוא אשר מדרכו לקנות בו המעלה אשר תמצא בו בלא פעולה ובלא מעשה וזהו דרך העלה הראשונ' ואולם מה שחוץ מזה מהדברים החשובים ר"ל בעלי נפש מהם מי שישיג הדבר שהו' ממין המעלה השלמה שהיא בתכלית במעשה אחד לבד ואלה הם הדברים הקרובי' מהדבר החשוב במוחלט והקורבה מעלתם מן העלה בחלטות מהם מי שישיג זו המעלה במעשי' רבי' ומהם מה שאי אפשר בהם זו המעלה לא במעשים מועטים ולא ברבים אבל אפשר בהם לקנות מה שהוא משונה במעשים מועטים וזה יהיה בהכרח לאח' משני ענינים אם למעלת הדבר הנקנה וכבודו או למעוט המעלה הנקנית ורחקה מהמעלה השלמ' ומהם מה שא"א דבר ממין זו המעלה ר"ל אשר תושג במיעוטה במעשים מועטים וזה המין לא ימצא בו דבר ממעשה בעלי המעלות והנה קצת דברי' יגיעו למעלה השלמ' במעשה א' וקצתם אי אפשר להגיע לזו המעלה אבל אפשר בו להגיע אל מעלות רבו' ממינה במעשים רבים עד שיעמדו להם רוב המעלות מקו' מה שאבד מאיכו' המעלה וזהו ענין האדם עם הדברים שהם יותר נכבדים ממנו ואשר הם נכבדים במוחלט שהאדם מפני שאי אפשר בו שיקנה המעלה השלמ' הושם לו קנין מעלות רבות ממין המעלה וקצת הדברים. א"א בהם שיקנו מאלה המעלות שהם ממין המעלה השלמ' כי אם מעלות מועטים ומעשים מועטי' וזהו ענין ב"ח והצמח עם האדם כמ"ש כ"ז הפילוסו' בשמים והעולם במאמ' שני במבוקש החמישי ולכן נאמר אנחנו. שאחר שהושת' תנוע' הגרמים להשיג המעלה הקרובה מהמעלה השלמה ובזו התנוע' ישיגו שלמות' מהשכל הנבדל החשוק להם כן הושמה התנוע' באדם בהתנועעו לעיון התוריי והמעשה כדי שישיג שלמותו שהוא תכליתו ומזה הצד נתדמה לגלגלים בהיות תנועתו טוב' להשגת השלמו' כהם וכש' שתנועת' בלתי נפסקת כך תנוע' ההשכלה בשלם בלתי נפסק' ולזה אמ' תלמידי חכמי' אין להם מנוחה לא בעה"ז ולא בעה"ב לא בעה"ז לפי שדורכי' להשיג שלמותם וכל עוד שתתחזק תנועת' יתוסף שלמות' כמ"ש זקני ישראל כל עוד שמזקינים

דעתם

דעתם נוסף בהם וכו' ואם בעה"ב הנה נפשם החשובה תשכיל כמו שישכיל השכל הנבדל תמיד שאז כלה בפעל הגמור ואין בה שום כח חמרי ואם יש בה כח להשכיל מהסודות הרוחניות מה שלא היה לה יכולת בהעולם הזה וזהו הנרצה באומר עתיד הקדש ברוך הוא לעשות מחול וכו' וכל א' ואחד מראהו באצבעו וכל זה השלמות אמנם ימשך מתנועת שלמות האישים. הדורכים אליו ונקראת הלכה כמו שאמר' וזה רצה בעל הערוך שפירש הלכתא דבר שהולך ובא מקדם ועד סוף או שישראל מתהלכין בו :

פרק ג'

ואחר שבארנו הנרצה במלת הלכה ראוי שנפרש מה הם השערים המצויינים בה ואומר שהשערים המצויינים הם ההשכלות הנבחרות המביאות האדם שלם בפעל שכאשר ימצא בבא ובנמצאים מדרגות משובחות זו מזו או חסרות כן באופן ההשכלה יש מושכלות למעלה ממושכלות אחרות כאלו תאמר שמושכל הלמודיות מעולה בסבת ממושכל הטבעיות וכן מושכל האלהיות מעולים מכלם שהעיון בתארי הא"ל ואיך ירוחק ממנו ומה ענין התארים המיוחסים לו וכן הדברים בבריאתו מה שברא ובתאר הנהגתו לעולם ואיך השגחתו לזולתו וענין רצונו והשגתו וידיעתו בכל מה שידעהו וענין הנבואה ומעלותיה וענין שמותיו יתברך המורים על אחד ואם הם שמות רבים אלו כלם ענינים עמוקים ומשלימים האדם בידיעתו אותם כפי האפשר לו להשיג מהם והם הנקראי' ש'ת באמת והם השערים המצויינים בתנועת השגת השלמות וזה אמרו שערים המצויינים בהלכה שהשם יתברך אוהבם ומי שידעם והוא הנרצה המתקרב אצלו מי שישכלם הוא הנכסף המרוחק וכפי שעור החכמה והשכלות יהיה הרצון והכסף כמש"ה וכתב עוד פ' ס"א חלק ראשון וזה לשונו כל אשר התבאר לך במופת שלילת דבר שיחשב מציאותו לשם יתברך ממנו תקרב אליו מדרגה בלי ספק ובאלו הפנים היו אנשים קרובים אליו מאד ואחרים בתכלית הרוחק לא שיש לשם מקום יקרב לו האד' וירחק ממנו כמו שיחשבו הסכלים הנה התבאר לך הדרך שתלך בה ותקרב אליו אם תרצה עד כאן לשונו : הנה פירש הרב שההשגה בענינים האלהיים באמתית הוא הדרך הישר להתקרב אליו והסכלות בזה הוא דרך אויל המתרחק ממנו ואל אלה השערים כיון המשורר באומרו שאו שערים ראשיכם וכדי שתעלה ביד המעיין הכונה הזו בשלמות נפרש המזמור כלו על סדרו המדבר על ענין השגת שלמות האד' ותנועתו בזה והוא השיר שהיו אומרי' הלויים במקדש ביום הא' שהוא ראשון במעלה להורות לאדם איך ישיג שלמותו בעה"ז לזכות לעולם הבא שבו המנוחה שהוא המקו' לנפש המשכלת ושם ינוחו יגיעי כח הגופים ונפסק התנועה הצריכ' בהשגת השלמות כדי לבאת מהכח לפועל ואם יש השכלה אחרת אינה צריכה תנועה כזו כמו שאמר' ולהיות התכלית מהדבר הוא המשובח משאר הסבות לזה הוסיף ואמ' מזמור שיר ואם בזה המזמור לא אמר שיר אלא מזמור לבד ואמר לדוד מזמור ולא אמ' מזמו' לדוד להורו' שהאדם בחיריי ע"ז השלמו' לפי שלא נתן לו בפעל אבל נמשך בהדרג' הו' המוציא מן הכח במה שיקנה וישיג מהמושג ולפי שהמושג קודם למושכל בטבע לזה הקדים

דרוש ראשון פרק שני מהמאמר השביעי

דוד למזמור והתחיל לבאר ההקדמה הצריכה לכל מבקש השלמות לדעתה והוא שים לעולם נמצא מחוייב המציאות כמשה יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון וז״ש ליי׳ הארץ ואמרו ומלואה להודיע שאין הריקות נמצא ואמנם היתה זו ההקדמ׳ צריכה למתחילים להשיג השלמו׳ לדעתם לפי שהיא תכלית החכמו׳ והתכלית ראוי שיודע ראשון במחשבה לפועל ואם הוא אחרון במעשה ולהיותו ית׳ הוא הטוב האמתי הנכסף אצל הכל לכן ראוי שיודע לכל מציאותו שמזה הצד יכספו האנשים לדעתו וידרשו החכמות העיוניו׳ המורות מציאותו בשלמות ואחר תבל ויושבי בה על מקומות הישוב והורה שכלם נמצאו׳ מנמצא א׳ מחוייב המציאות שלא קנה המציאות מזולת והוא המקנה המציאות לכל הנמצאים וזה אמרו ליי׳ הארץ ושם יי׳ יורה על חיוב המציאות כמ״ש ופרסם הסבה בקיום היושבים במקומות הישוב שזה הקיום נמשך ממנו ית׳ ומכונתו ואמר כי הוא על ימים יסדה כלות׳ מטבע המים לכסות הארץ והש״י המחדש העולם הקנה המים משטחה העליון לקיום הנמצאות כמ״ש יקוו המים וגומר ואם כן הואיסדה על ימים שהם היסוד המימיי שמטבעם להיות היא תחת אותם המי׳ לא עליהם וזה יורה כונת מכונן ומחדש ולפי שהנהרו׳ סבה לתועלת הצמחי׳ והבעלי חיים כמו שמפורסם מתועלתם אמ׳ ועל נהרות יכוננה ולפי שתכלית העולם הזה הוא השלם העשוי בצלם אלהים כמ״ש ותחסרהו מעט מאלהים לכן התחיל ממנו ולהורות הדברי׳ הצריכי׳ לו בהשגת השלמות וזה מי יעלה בהר יי׳ הנה התועלת הנפש בהשגת המושכלות ועליית השכל לדברים רוחניים להשכיל העליונים נמשל להר גבוה ותלול שכאשר ההר הוא המקום הגבוה משאר מקומות הארץ כן זו ההשגה גבוהה משאר ההשגות וכמו שהעומד בהר יראה השפלים ממנו וגם העליונים שאי אפשר ראותם אלא בעמדו בו כן בעליית השכל להר העיון יראה דברים בראיה אמתית מה שלא ראותם בזולת זה ולזה נמשלה ההשגה בדברים אלה להר יי׳ שזה ההר אמר אלהים לשבת בו בני אדם גם בני איש וכמו שאי אפשר לעלות להר הגבוה רק אחר העמל והטורח הגופיי להיות העלייה מנגדת לאותם הדברים אשר בטבעם הירידה כמו הגופים האמריים שבעפר יסודם וגם מי שהוא קל בטבע ובריא המזג בעמל מעט ישיג עלות בהר ופנה למעלה וגם מי שהוא כבד תנועת הגוף ואת לבו אולי רוע מזגו ינגד לו לעלות אם חבר שתוקף חברו או קוצר נשימתו לרוע האברים הרוחניים ואלה לא יוכלו לעלות להר רק בקושי גדול ובזמן רב כן יתחלפו מדרגות האנשים בהשגת השלמות העליון ועל דרך לבחון המשל וזה מי יעלה בהר יי׳ ולפי שיש מי שיזכה לעלות להר וכפל ממנו רב מיוסר הרעות והתפשה ולא יזכה לקום בסוד ישרים ולהתענג בתענוג הנפשיי לכן אמר ומי יקום במקום קדשו והתחיל להורות המדות הצריכים להמצא בעולם הזה והם ד׳ שנים מהם צריכי׳ להשיג השלמות בהשכלה העיונית ושני׳ מהם להשיג הטהרות הנפשיי׳ ואולם שנים הראשוני׳ הם שלמות המדות ותקון המעש׳ וזה נקי כפים ושלמות העיון ואמת האמונה בכלל מה שבא עליו התורה וזה אמרו ובר לבב כי לב ולב ילקחו במקומות רבים מקום ההשכלה והעיון כמו חכם לבב גם לי לבב כמו׳ ואולם השנים האחרונים הצריכים להשיג התכלית האחרון בעולם הבא אחר

שכל.

שכל דעותיו אמתיו' אין בהם נפתל ועקש כדי שימשך מהם דבר בטל ולפי שאי אפשר
לאדם שימצא בתאר כך משום לאור בעולם רק מהלמוד והעיון בתורה האלהית לכן
יתחייב שיהיה מאנשי התורה שהיא המשלמת האדם בדעות ונותנת ידיעה באמת שלא
יספיקו דרכי החקירה וזה אמרו אשר לא נשא לשוא נפשו כלומר לדבר בטל ובלתי
מסכים עם האמת כפי עיונו כגון הכופרים ההשגחה ותחיית המתים וחדוש העולם
שאלו ואם יתשבו במקום חכמים לא ימנו מבני עולם הבא שחלקם בחיים הנצחיים
ואינם ראויים לקום במקו' הקדש שהתכתי' שדעותיהם משובשות באלו העקרים יאמר
שסבר נשאו לשוא נפשם וחכמה מה להם ואמנם הב' הוא שצריך לאיש שהמלך חפץ
ביקרו בעה"ב לא יעשה פועל מגונה ימשך ממנו חלול השם ושלא ישביע יצרו לעשות
חנף ולדבר על יי' תועה וזה אמרו ולא נשבע למרמה כלומר לא השביע יצרו לדבר
מרמה רק לעשות הטוב בעיני יי' ונקראו המשתדלים בפעולות הרעות אנשי דמים
מרמה שאין לך רמאי גדול מרמאות האדם לעצמו ואין לך רוצח גדול כהורג נפשו
ועל זה אמר אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם וגומר אנ יהיה פירוש אמרו ולא נשבע
למרמה שלא יחלל שם שמים בשבועת שוא ומרמה אבל שבועתו אמתית ורמז באומרו
ולא נשבע למרמה שלא שתף העליונים עם התחתונים לשפת שקר ולשון רמיה שים
בזה מההריסה בשלמות מה שלא יעלם כמו שאמרו רז"ל בחגיגה פר' אין דורשין אמר
להם ר' עקיבא הזהרו כשתגיעו אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים שכן כתוב
דובר שקרים לא יכון לנגד עיני שלדעתי אומר ארבעה נכנסו לפרדס הוא לפרדס
הדברי' האלהיים והחכמה האלהית שהשגיאה המעטה בה עוש' רושם גדול בשלמות
האנושי ולזה נאמר במי שקרבה ידו להשיג בכמו אלה העניינים בן זומא הציץ ונפגע
ובמי שהבינם בחלוף מה שהם כבן עזאי הציץ ומת ואמנם מי שהבין העניין לאמתו
נאמר שנכנס בשלום ויצא בשלום והוא ר' עקיבא ולזה כשתגיעו אצל אבני שיש טהור
רמז באבני שיש לחמר הגלגלי' כמו שצותה התור' בחשן להביא לדמותם אבנים כמו
שאמר והאבנים תהיינה על שמות בני ישראל שנים עשר משמותם ואמ' שיש לפי שהם
נבדלים במין עם חמר היסודות כמו שהשיש נבדל משאר אבנים . ואמר טהור מצד
צורתם הבלתי נעתקת מהם מצד טהרת ההפכיות הנעדר מהם ונקיות המרכבה
הבלתי נמצאת עמהם ולכן הגרם השמימיי בלתי ממיר צורתו לעולם ישתפק עמה
כי אין בו העדר דבר שיחייבהו על זה כמו טבע ההיולי ואמנם הזהרה באמרו אל
תאמרו מים מים שהם בלתי שומרים צורתם ויפשטו צורה אחר צורה כמו שהו' העניין
בחמר השפל שיש בו אפשר לקבל כל הצורות וקרא מים האיפ' אשר בחמר לקבל
הצורה כמו המים קלי הקבלה לאיזו צורה שירשמו בם וקלי ההעבר וכן החמר השפל
קל ההעבר לצורות אבל פושט צורה ולובש צורה ולזה נמשל טבעו לטבע המים וידוע
שכל עוד שיהיה הנפש דבק בחיים היה יותר אמתי בשמירת התמונה ולהיו' הגלגלים
והכוכבים הם היותר דבקים בחיים מהשפלים לזה היו שומרי' צורתם ותמונתם בכל
עת המצאם ולא יכספו בצורה אחרת להמיר כצורה בזולתה כחמר השפל שלפי שהיה
ההיולי רק מכל הצורו' היה מוכן לקבל כלם זו אחר זו וכל אשר הגיעה הצורה בהיולי

דרוש ראשון פרק שלישי מהמאמר השביעי

הצורה ההיא תכינהו לקבל צורה אחרת לפי שהוא מתחלה משותפת לכל הצורות
הנמצאות ומוכנת לבאות זו אחר זו :

פרק ג׳ דע שלפי גדר החמר הראשון לא ימצא ערום מהמרחקים הבלתי
מוגבלים רוצ׳ לומ׳ מציאות המרחקים הג׳ שהם הארך והרחב והגבה
הבלתי מוגבלים אבל הם לקוחים במוחלט בלי בחינת שעור מוגבל אבל לקיחתו
ההתפשטות לכדורים השלמ׳ שהם הצורה הגשמית המשתתפת לכל הכדורו׳ העצמיות׳
שיבטלו הכדורו׳ והגשמיו׳ ישאר ואם הגבלתו תאבד לא תאבד צור׳ הגשמית המוחלטת׳
שאם כן היה נמצא גשם בלא גשם ומרחק בלא מרחק וזה נמנע שנמנע היותו בלא
דבר במוחלט לפי דעת הפילוסוף והנה תהיה הצורה הגשמית מתהפכת ובאה זו
אחר זו על ההיולי הא׳ כענין הצורות הגשמיות והוא לא יפשיט לעולם הצורה
הגשמית המוחלטת ואם יפשיט גבול המרחקים ויקבל אחר כמו שיפשיט צורה מימיית
ויקבל אחרת והוא הספר לנעדרת והויה לאלה כבר ידעת גדר המרחק שהו׳ כל מה
שיהיה בין שני תכליות בפעל או בכח בלתי נפגשות והספר הרמז אל גדרו והדרכו
שיחשב בו גם כן תכליות מחוץ אותם התכליות אם לקווים ואם קו ואם שטח והנה
בצורה הגשמית היה גשם ובתמונות גשם מה כי בה נתעצם והיה מה שהוא ולפי שזה
הנושא קבל תחלה המרחקים שקבלו והתחלק היה רבוע בכח כי אם לא היה בעל
מרחקים לא היה מקבל יותר הצורות שמתחלפות במספר ולא הצורות המתחלפו׳ במינן
רצוני בחלקי׳ מתחלקים ולזה אמ׳ שאם נמצאת בכאן צורה לא תקבל הגודל והקוטן
והחלוק ולא תתן אותו והיא הצורה שמימיו׳ הנבדלת הנה נראה שהנושא לזו הצורה
מתחלפת לראשון ושלא ימצאו בו המרחקים אלא אחר חול הצורה העצמית וחייב שלא
יהיו הצורות חלות בנושא הזה באמצעות המרחקים כלומר שלא יהיו פחות בגשמיים
ושאין להם היולי יקבל הצורות באמצעות המרחקי׳ ולא שהוא אחד בפעל רבים בכח
אין להם הפך וזה כלו מחויב מהיות צורתם פועלות פעל בלתי מכלה והוליד מזה
שהגרמים האלו בלתי הווים ולא נפסדים ואין להם נושא מקבל המרחקים המוגבלים
קבלה ראשונה ויהיו צורותם מתחלקות בהתחלק נושאם ולמה שיהיה נראה מענין
הגרמים היותם מקבלים המרחקים והיה אי אפשר גם שיקבלו המרחקי׳ המוגבלים
מפני צורותם ולא שיקבלו צורותם באמצעות המרחקים הבלתי מוגבלים כמו הענין
בצורות ההוות והנפסדות הוא מחויב שיקבלו אותם על התאר שלא יחוייב ממנו שיהיו
צורותם הוות נפסדות והוא שיהיה היולם מקבל המרחקים בעצמותו לא באמצעית
צורותיו ולא יקבל צורותם באמצעות מרחקי׳ בו בכח רצוני מוגבלים כמו שהו׳ הענין
במרחקי׳ שבחמר הראשון עם צורות החמר הזה אבל יהיו המרחקי׳ שבישור השמימי
מגבלה מגבולותיו ולמה שהתב׳ לו מהגרמים שצורותם חלות בנושאיהם הטבעיה לא
יחלקו בהחלק נושאיה׳ ושהסב׳ בזה שהם לא יחולו בנושאיה׳ מצד מה שהם מתחלקות
התבאר שהצורו׳ האלו אין להם עמידה בנושא אבל הם נבדלות במציאות ובכלל למה
שהתבאר פעל הגרם הזה שהו׳ נצחי התבאר מענין צורתו שהיא בלתי עומדו׳ בנושא
ושנושאה פשוט בלתי מורכב מחמר וצורה. לפי שאלו היה כן היה הווה נפסד. הנה אם

שיהיו

שיהיו כמו שיאמר המתמטיות צורות ואם שיהיו בהם חמרי' באופן ואם שיהיו החמרי' לנפשותם או יהיו חמרים חיים בעצמותם אינם חיים בהיות על כונת בר" בדרושים הטבעיים במאמר בעצם הגלגל והכריחו לזה הדעת מה שיראה משרשי אחדותו שכל הוה נפסד ואם היו הגרמים הם צורות בחמרים הנה אינם יקנו הנצחות מפני צורות בבלתי חמרים וזה מאמר אין צריך לו לפי שהנה יתחייב שמה שאין בטבעו להיות נצחי יקנה הנצחות מזולתו וזה שקר שההווה לא ישוב נצחי לפי שההווה יש בו כח על ההפס' והנצחי אין לו זה ואם כן יהיה הנצחיות כהווה מקביל לעצמו ולא יהיה הדבר הפכי לעצמו: אמנם תמהנו באמר לדעת התורה שההווה ישוב נצחי משני צדדים אם מצד עלתו ואם מצד עצמו ועלתו אם מצד עלתו שאחר שנאמין שהעולם נברא מאין ברצון האלהי כבר אפשר להמשיך מהרצון האלהי הנצחיות למי שהוא נפסד בטבעו ולזה נאמר שאם לא חטא אדם כבר היה אפשר לו לחיות לנצח וכמו שכתב הרמב"ן אולם הפילוסוף המאמין בקדמות ואין לו רצון בדברים יקשה לו זה ואם מצד עצמו ועלתו שאחר שידענו שסבות ההפסד הוא השעור הדבק בחמר וההפכיות הנמצ' לדבר הנה אם ימצא עצם נברא שאין בו דבר יתחייב לטבעו ההפסד כבר אפשר לו שישוב נצחי ואף שכל גשם בעל תכלית מצד מה שהוא גשם הנה כבר אפשר בו הפעל הבלתי תכלה מצד עלתו הואיל ואין בו בעצמו הפכיות וזה שאמר הרב פרק א' בחלק ב' ז"ל התמונה הזאת הוא אלוה העולם אדון כל הארץ והוא המניע העולם בכח שאין לו קץ ותכלית בכח שאין לו הפסק שהגלגל סובב תמיד ואי אפשר שיסוב בלא מסבב והוא יתברך מסבב אותו בלא יד ובלא גוף הנה באמרו בכח שאין לו קץ ותכלית רמז לשפע העולה בו להקנות ההשארות והנצחיות ובאמרו בכח שאין לו הפסק הורה ההסבה הנצחית המחוייבת בגרם הזה שאין לו סבות יחייבהו האלהות והפסק מצדו ואם הוא ב"ת מצד מה שהוא גשם אחר שאינו כשאר הגשמים המורכבים מהפכיות שאמרם בזה להעדר צורתם ואין צורתם גם כן כשאר הצורות וזה שאמר ר"ע אל תאמרו מים מים ר"ל במים הראשוני' להעדר שמירת הצורה ובמים השמים להעדר השווי בין צורתם לצורת אלו השפלים וכבר באר לנו הר"ם ההפרש שיש בין אלו השפלים לגרמים בכ"ב מחלק ואמר ומהם ברואים שהם מחוברים מגולם וצורה אבל אינם משתנים מגוף לגוף ומצורה לצורה כראשון אלא צורתם קבועה בגולמן לעולם. ואינם משתנים כראשון והם הגלגלים והכוכבי' שבהם ואין גולמן כשאר גולמים ולא צורתם כשאר צורות וכו' וראה היות דעת הרב הפך דעת בר" שהוא ירצה שהגרם השמימיי מורכב מחומר וצורה מה שאין כן דעת בר" כמ"ש ועוד שהרב יסבור שנושא צורתם זו היא הגולם שלהם כמ"ש אבל צורתם קבועה בם לעולם. ובר" יסבור שהצורות האלה אין להם עמידה בנושא אבל הם נבדלות במציאו' לפי שהם כשהיו חלות בכל הנושא ולא היו מתחלקות בהתחלקו הנה אין להם עמידה בנושא לפי שהצורות שהם עומדות בנושאיהם לא תהיה הצורה שבה יתנועע היא הצורה שאליה יתנועע וכל צורה כזה התאר תתנועע כדי שתשלם בצורה אחרת הנה תנועתה כלה אחר שהיה אמנם תניע במתנועע וזהו מה שהכינו להאמין שצורת הגרמי השמימיי' אינם עומדות בנושאיהם

לפי

לפי שהיה יהיו תנועתם מכוונות ׃

פרק ד׳ ולדעתי שקרה לגו׳ בדרוש הזה הגב חורפא שבשתא וזה שאף שנאמר שצורת הנפש השמימיי שהו׳ נפשו היא צורה בחמר על שהחמר נושא לה לא יתחייב מזה מה שחייב בר״ שאמ׳ שהצורו׳ שעומדות בנושאיהם לא תהיה הצורה וכו׳ הנה דעתו בנוי על שתי בחינות האחת שהצור׳ הבלתי מתחלקת כשהתחלק הנושא הנה לא יאמר שהיא בנושא על שום עמידה בו השנית שהצורה העומדת בנושא אמנם תניע כשיתנועע והנה התנועע כדי שתשלם באחרת ותהיה התנועה מכוונה אבל בגרם השמימיי אין צורתו מתחלקת בהתחלקו ותנועתו בלתי נפסקת הוליד מזה שאין צורתו עומדת בנושא ודע ששתי אלו הבחינות בטלות אם הראשונה הנה הנפש באדם היא צורה עומדת בנושא ובלתי מתחלקת בהתחלק הנושא ואמנם תתחלק הצורה העומדת בנושא כאשר יהיה היולי הנושא והצורה אחד ובדרך זה תהיה צורה מזגית או מקרית ותהיה כח בגוף וכל כח גופיי יתחלק בהתחלק הנושא אמנם נפש הגרם איננה כח בגוף ואם הגוף שלה נושאה ולזה לא תתחלק בהתחלקו כמו שלא תתחלק נפש האדם וזה ידוע בעצמו אולם הבחינ׳ השנית יתבאר בטולה גם כן במה שנאמר שהצורה העומדת בנושא שתכינהו לקבל צורה אחרת הם ערוב הכנת הצורו׳ הטבעיות שקנתם יכינו לקנות כמו שנא׳ שהצורה הצומחת הכנה למרגשת והמרגשת הכנה למדברת אמנם בצורות התכליתיות כנפש באדם שהיא הצורה התכליתית לו לא יאמר שהיא הכנה לקבל צורה אחרת אחר שהיא התכליתית האחרונה לו ואמנם יכינהו לזה הצורה התנועה מפני ההשפעות הנמצאות בה שהוא סבה להפסד הנמצאות רכוני ההשפעות הנמצא בצורות אלו סבה להפסד הדברים אם כן נפש הגרמי׳ שהיא צורה כח תכליתית לא תכינם לקבל צורה אחרת אף שאין בעצמות האדם כח לזה כמו שאמר ואמנם מה שאמ׳ שתהיה התנועה מכוונה כבר באר הרב שסבת התנועה הנכחית הנמצא בו אמנם בו מצד הנבדל לא מצדו שהוא בעצמו מכוונה הכח אחר שכל הכחות הגשמיות הם לתכלית ׃ והנה אם כיון בר״ שאין להם עמידה בנושא שאין להם ערוב עם הנושא כדק בזה שזהו דעת הרב אבל יראה ממנו שאין זה דעתו שהוא אמר למעלה אם שיהיה החמר נאמר בשתוף או שיהיו החמרים נפשותם וכו׳ הורה שהוא ישכל מתכי הזריזות לומ׳ שאין להם חמר וצורה יחד כשאר הגופים רכוני שימצ׳ בו כח מתחלק בהתחלקו כמו שימצא באדם או שיתנועע מחלק שהוא בו וזאת במא׳ בעצם הגלגל ז״ל ואמנם נאמר בשמים שהם בעלי נפש מצד התשוקה הנמצאת בם והתנועה בתוקם והתשוקה אשר בגשם הזה אמנם היא מפני שהוא גשם שמימיי חי בעצמותו מתשוקה בעצמותו לא מפני כח בו מתחלק בהתחלקו לפי שאז היה הווה נפסד ׃ ונאמ׳ בו שהיא מתנועע מפני ההתחלה הנבדלת שבו לא מפני ההתחלק הוא חלק בו וכענין הזה נאמר בו שהוא חי ומשכיל ואלו היה משכיל בחלק ממנו לא היה משכיל בעצמותו והיה כמו האדם בזה וזה שאדם הוא משכיל בחלק בו וכן הוא חי מתשוקק ומתנועע במקו׳ ׃ ובכלל לזה שהתבאר פעל הגרם שהוא ככחי הקב׳ מפני צורתו שהיא בלתי עומדת בנושא ושנושאה פשוט בלתי מורכב מחמר וצור׳ לפי שאלו

היה

היה זה כן היה הוה נפסד וכו' הנך רואה שכבר יבאר מהניח הגרם מורכב מחמר
וצורה ויאמר שזה החמר הוא נמצא בפועל והשכל הנבדל הוא כצורה לו להקנותו
ההשארות המתמיד והתנועה המתמדת ואם נמצא כדבריו שיש לגלגל נפש שהוא
אחר בטבע הגרם השמימיי וז"ל הנה מתחייב שתהיה התחלת הגרם היא מסוג הנפש
לבד ושתהיה אשר בטבע בסבוב היא התנועה המיוחדת לנפש בזה שהיא נפש עוד
אחר יראה שצורות הגרמים השמימיים ובפרט הגרם הרחוק המקיף שהם מגדר נפש
וזה מפני התשוקה שתבא בם וההנעה ומגדר שכל והיא הצור' הפשוטה הראשונ' שהיה
בה אחד השמימיי מחובר מניע ומתנועע אחר בהפך הענין בבעל חיים שבכאן וזה
שהוא נראה שהמניע כאלו הוא מחובר ומפני מניעים הנפש והתשוקה המשתוקקת
מחוץ המניעה לנפש על כן המתנועע גם ימצא מורכב בלתי פשוט ואם כן הגרם
השמימיי כמו החמר לזו הצורה הנבדלת והו' חמר נמצ' בפעל ולכן אין בם מי שידמה
בחמר אלא שהוא חמר קיים לקבול הצורה ולזה היה שם הגופא גם יותר אמתי משם
החמר והיא שם החמר שבכאן יקרא חמר מפני שהוא בכח הצורה המתחדשות בו
ויקרא גופא מפני שהוא יקיים הצורה ויהיה חלק מהמורכב ממנו ומהצורה הנה גלא
דעתו בפירוש מהו ההבדל שים בין החמר הזה לחמר השפל והוא שהחמר השפל הוא
מפני הצורה וזה איננו כן אבל יקנה התנועה התמידית מפני הצורה והוא חי בעצמו
וכן החמ' השפל צורתו חלק מהמורכב והגרם אין צורתו חלק ממנו ולזה יקר' מתנועע
משאת עצמו לפי שאם יתנועע בחלק ממנו והיה בלתי מתנועע בעצמותו והרב לפי
הנראה מדבריו פא"ת ב יבין שהגלגל מורכב מחמר וצורה היא נפש הגלגל על שנפשו
היא חלק ממנו וכן אמ בפ"ד וז"ל אמנם היות הגלגל בעל נפש הו' מבוא' עם ההסתכלו'
וכו' עד אמרו אבל ענין המאמר שתנועתו המקומית יורה על היות בו התחלה בה
יתנועע בלי ספק ע"כ ולא יקשה לרב מ"ש בר"ב שהמתנועע בחלק ממנו איננו מתנועע
משאת עצמו שהרב שתף בזה הנבדל ואם היתה התנועה כלה נמשכת מנפש הגלגל
יצדק בל' בדברו אבל כבר נזהר הרב מזה ואמר ואמנם הפניה הר' כו' עד אמרו שקר
שיהיה זה המניע לבדו וכו' אמר לבדו להורות הכח הנבדל המקנה לו ההשארות
והתנועות הנצחי וזה כלו בארתיו בספרי ובהעתקתי הנקרא אוצר העיונים ואין
צורך להזכיר הנה מה שנזכר שם אלא שנא' שבר"ידבה שהנפש והשכל והנבדל בגלגל
הם א' בנושא ב' במאמר והרב יבין שים שם הרכבה והנה לפי דעת בר"ב הוא שהעולם
קדמון וכי אין יכולת באלוה לשנות הדברים מטבעם לכן צריך מהניח לגרם חמר
וצורה ואמר מה שאמר כדי שיוכל לקיים הנצחיות בו אמנם לנו המאמינים בחדוש
העולם כבר אפשר לקנות ההוה הנצחיות מגדר הנכחי כל שכן ההוה השלם הבלתי
מורכב מהשפיות כלל כמו הגרם שנברא בתכלית השלמות מאשר הנבראי' כמו שאמר
כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך להורות על שלמותם כמו שאמר בלוחות כתובים
באצבע אלהים והארכנו בדרוש הזה שטבע העיון ועתקו נאחז בסבך האריכות וחא
הקצור בו והשניאה בו סבה לטעות האדם מדרך הישר ולהטותו לשקר כמש דובר
שקרים לא יכון לנגד עיני וזו נכתבו בדרך אמת אמן ולזה ולא נסבב לתרמה ולפי שהאיש

המתואר

שהתואר במעלת השלמות בחשובו׳ כך הוא היותר נוסף טוב על זולתו מהאנשי׳ מצד היות הטבע האלהי מכוי בו לכא ישא ברכה מאת יי׳ וענין ברכה תוספת טובה ואין לך טובה כשלמו׳ השכל מהש׳ ולזה נאמ׳ באברה׳ והיה ברכה ולפי שנפש ברכה הנפרדת מגוף השלם היא הנשארת ונושעת תשועת עולמים אמר וצדקה מאלדי ישעו ויחס זה לצדקה לפי שתת השלמות הראוי לכל דבר כפי חקו והכנתו יקרא צדקה ואמ׳ וצדקה תהיה לנו וכן אמ׳ באברהם כשנתבשר על הזרע והאמין לשי׳ המבשרהו ע״ז לפי שהוא דבר ראוי בחק הפועל השלם לתת לכל נמצ׳ השלמות הראוי לו לקבל שהטבע לא יעש׳ בטל כל שכן אדון הטבע ולפי שראוי מאתו יתבר׳ לתת זרע לאברהם אמר שהאמין לו ית׳ בזולת אות ויחשבה לו צדקה שאי׳ צרי׳ לשאול אות או מופת לפועל החשוב בתכלית החשיבות אם ימשך ממנו דבר ראוי וחשוב שכן דרכו לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע ולפי שתכלית הוייה השפלה האדם השלם כמו שאמר וצדיק יסוד עולם לזה אמ׳ זה דור דורשיו וגו׳ כלומר האיש הזה שתארנוהו הדור הדורשים אותו ללמוד ממנו וללכת בדרכיו והמבקשי׳ פניו לשמוע חכמתו כאלו הם מבקשים פני יעקב סלה ירא׳ שלמות שהיה יעקב שלם בעיון ומעשה כמ״ש ויבא יעקב שלם ואז״ל שלם בגופו שלם בתורתו וכן נתפרסם מפעולותיו שאזן וחקר ביישוב המדיני ותקן עיונו כראוי לשלם עד שנמשכו ממנו י״ב שבטים כספרים כ״ב מזלות השמים עד שאז״ל ממנו שכורתו חקוקה בכסא הכבוד וכן ראוי לכל שלם להצמיח מוצא התכליה לגופו ולהיות כל פרי נפשו קדש הלולים ליי׳ לכן אמר שמבקשים השלם הזה כאלו מבקשים פני יעקב לקנות ההשארות והנצחיות וזה אמרו סלה או נפרש שיהיה מובן הכתוב דור יעקב זה דורשיו מבקשי׳ פניך סלה וכנה המשתדלים להשיג השלמות האנושי בדור יעקב לפי שהוא האב השלם כמו שאמר ואמ׳ ויעקב איש תם יושב אהלים כלומר שישב בהנהגת תקונו ביישוב המדיני בהנהגה שלמה וישב גם באהל העיון וההשכלה עד שהשלים נפשו כראוי וזש׳ אהלים לשון רבים ולפי שיעקב נקרא ישר׳ ואמרנו יוצאי ירכו נקראים ישראל על שמו והכונה במלת ישראל מי שהוא ישר עם אל והוא מי שהשלים לתת חקו לגוף ונפש לזה יחס המבקשים לדרך עץ החיים לדור יעקב ואמר שדורשי השלם הנז׳ כאלו הם מבקשים ודורשים פני יעקב להורות להם איזה הדרך ישכון אור כדי שיהיו קיימים סלה ואמר לדורשים הנז׳ הרוצים להשיג השלמות הנפשיי כמורה להם התאר זה ההדרגה הראויה לאדם ע״ז והיא שישא שכלו תחלה לעיין בחכמות ובהכנעו הצריכו׳ להקדימם קודם שישיג המושכלות האלהיות וכו׳ לז״א שאו שערים ראשיכם כלומר שאו לשערים ראשיכם והשערים כבר בארנו שהם שערי החכמה וההשכלה שבם יכנס האדם בשכלו עד ישקיף וירא יי׳ משמים עד ישיג לידיעת האל ומלאכיו ואחריו כפי מה שאפשר לאדם להשיג והם הסודות האלהיו׳ שלא יכנס בם רק מי שהדריג נפשו תחלה באותם השערים ואח״כ יכנס בפרוזדור ומפרוזדור לטרקלין עד שיזכה לחזות בנועם יי׳ ולענין זו ההדרגה אמר הרב ח״א פ״ה ז״ל צריך לאדם שלא יהרוס לזה הענין העצום הנכבד מתחלת המחשבה מבלתי שירגיל עצמו בחכמות ובדעות וכן כתב פרק ל״ד ז״ל ואתה יודע שאלו העניינים נקשרים קצתם בקצתם והוא שאין במציאות זולת השם

יתברך

ית׳ ומעשיו כלם והם כל מה שכללה אות׳ המציא׳ מבלעדיו ואי׳ דרך להשיגו אלא ממעשיו
והם המורי׳ על מציאותו ית׳ ועל מה שצרי׳ שיאמין בו רצו׳ לומ׳ שיאווי׳ לו או ישולל ממנו ג

פרק ה׳

הנה באר הרב שאין דרך להשגת הענינים האלהיים אם לא בהדרגת
הנזכר ולזה שאו שערי׳ ראשיכם אולם או׳ והנשאו פתחי עולם רמז למ״ש
הפילוסוף שהידיעה מגעת לנו מהמוחשות והם הנקראים פתחי עולם וכאלו יזהירם
ויאמר שיתכנו וירחיבו מקום אהליהם כדי שיכנסו בהם המעיינים ועז״א בלשון צווי
והנשאו ולפי שכבר יתעלה הענין מצד ההשכלה ממציאות למציאות שמהמציאות
המוחש יעתק למציאות הדמיוני ומהדמיוני למושכל שאמרנו שיושכל הדבר ראשו׳ הות
הפשטת הצורות שבחמרי׳ מחמריהם ויהיה להם אחר בלתי מציאותו הא׳ ולזה הנשאו
בלשון התנשאות והתרוממות ולפי שתכלית החכמות והידיעות הוא לידיעת האמת
המוחלט והאמתי הנבבת לב״א ויבא מלך הכבוד שמזו הידיעה ימשך הכבוד האמתי
למשכיל ולא ידום עד שיבין הנפרד ויתדבק עמו וזהו התכלי׳ האחרון וזו היא ההצלח׳
האחרונה וזה פרי החכמות ואז ימצא באדם יקר קונו כמ״ש בקרובי אקדש עד שראוי
לו השבח והלול כמ״ש את יי׳ אלהיך תירא לרבות ת״ח ולפי שהשלמות הזה לשלם נקנה
אחר שקידה רבה והרגל רב חזר פעם אחרת ואמ׳ שאו שערים וגו׳ אמנם באר תחלה
הדבר המושג לנו ממנו יתברך מהו ואמ׳ מי הוא זה מלך הכבוד אמר מי בלשון נסתר
להיות מהותו נסתר מעין כל המעייני׳ כמ״ש כי לא יראני האדם ואמ׳ זה להיו׳ מציאותו
נגלית לעיני כל חי תכלית ההגלות עד שלא יכחישהו שום נמצא לחוזק הראותו וזה
שתקנו במטבע הברכה בא״י בלשון נמצ׳ אה״ק בלשון נסתר כמ״ש פה מי הו׳ זה והתחיל
והורה ה׳ ענינים ששנום המעיינים בחכמות כראוי ובסדר ממנו יתברך הא׳ שהוא
יתברך מחויב המציאות וזה יי׳ שיורה על חיוב המציאות הב׳ שהוא בלתי משתנה וזה
עזוז שמלה זו תורה על התוקף הג׳ יכלתו וזה וגבור הד׳ שהוא יתברך קדמון וזה פעם
אחרת יי׳ הה׳ שהש״י משגיח בחסידים לסלק מעליהם הרע המגיע מהגרם או מצד
המקרים וזה גבור מלחמה שהנלחם המכה ומדיח מעל הדבקים והבוטחים בו כל
נזק נקרא גבור מלחמה ולפי שהוא יתברך יכול לסלק הנזק שיחייבוהו המלחמות
הזמניות לאדם נק׳ איש מלחמה בסלקו חיוב הנזק הראוי לימשך לישראל אם מיכלת
מצרי׳ אם מהמערכה כמ״ש כי יי׳ נלחם וגו׳ ואמר שאו שערים פעם אחרת כמ״ש אמנם
אמר ושאו לא והנשאו שהוא מהקל והוא בודד והסבה הזו לפי שיש ענינים מושכלים
הם צורות לא היו בחמרים כלל ולא בענין השכלתם להפשיטם מחמרם לפי שאין להם
יחס עם החמר ומשיגינו אבל ימצאם מופשטים וישכילם כפי מה שימצא בעצמו מצד
שהוא שכל בפעל ואין צריכי׳ התנשאות מצד השכלת האדם אותם בענייני׳ הטבעיים
והמוחשים כי הם מרוממים מצד מעלתם במציאות והם השכלים הנבדלים ועל אלו
אמר ושאו פתחי עולם ולפי שמציאות אלו השכלים אפשר מצד עצמם מחויב מצד
עלתם אמר ויבא מלך הכבוד שהוא מחויב המציאות שהעושר והכבוד מלפניו
הוא מושל בכל ולפי שבהגיע האדם למעלה עליונה זו רצוני לומר השגת
הנבדלים יגיע לו הציור השכלי האמתי ויעתק ממנה לתכלית האמתי ונבתלקו ממש

תמרת

תארי הנשמות ויאות לו תאר אלהי לכן אמ׳ מי זה מלך הכבוד ולא אמ׳ מי הוא להורות
על מעלת השגתו וההכרש שיש בין ההשגה הראשונה לזו שבא׳ אמר הוא להורות
שעדיין הוא רחוק ממנו יתברך ובזו אמר מי זה להורות על הקורבה והדבקות כמ״ש
ובו תדבק ולפי שבזו ההשגה יבין האדם הממשלה שלו יתב׳ על כל וכי ישכילם באופן
היותר משובח ומזה הצד יהיו כנחיים נשארים לכן אמר יי׳ צבאות הוא מלך הכבוד
סלה והשאר אפשר המציאות וכשלם פי׳ המזמור והתבאר הכוונה שהענייני׳ העיוניים
הצריכים בהשגת השלמות נקראו שערים ולהיותם חלוקי המדרגות שיש מושכל
משובח מאחר לזה העיון בדברים האלהיים נק׳ שערים המצויני׳ בהלכה והם שאוהב
אותם השם יתברך יותר מכל משכנות יעקב שאלו כמדרשים ואלו כנחיי׳ והדומה יאהב
הדומה ולפי שהידיעה בדבר אמנם תגיע ותשלם בשיש לו שיורע מסבותיו והסבות
הם ד׳ כמו שמבואר בשמע מאמר שני לכן אמר מיום שנחרב ב״ה אין לו אלא ד׳ אמות
של הלכה שמיום שנחרב ב״ה נסתלק הלמוד הנשפע מצד המשכת הנבואה ואין לנו
אלא הלמוד שיתנהו החקירה וקרא אמו׳ הסבות שהם ישערו הדבר ומדדו את תבניתו
ומהותו אמנם אין כל מעיין חוקר בארבע סבות שהלמודי לא יעיין בסבה החמרית
ולא האלהי יעיין מצד היותה חמרית רק במשיגי הנמצא במה הוא נמצא והטבעי
יעיין בכלם בעצם ואמנם להיות המוחש קודם המושכל בלמוד ואם המושכל קודם
במציאות והדברים הטבעיים רובם מוחשים לכן תקדם החקירה טבעית לשאר
החקירות והנה הטבעי יחקור בד׳ סבותיו ומחקירתם ידע הדבר באמתות ולהיות
שאר הדברים נודעים ומושגים לאדם מתוך השגתו החכמ׳ הטבעיית ואף כי השכלי׳
והענייני׳ האלהיים לא יושגו בתום ולא בדמיון אולם מי שלא ישכיל הראשון לא ישכיל
האחרון ולזה אין לו להקב״ה אלא ארבע אמות של הלכה:

פרק ו׳ רבי אמי ורבי אסי אע״ג דהוו להו י״ג בי כנשתא וכו׳ עד וטוב לך
לעולם הבא · למה שהיה שכלנו נקשר בחמר הקשר המציאות צריך
לשרת האל בעבודה שכלית ולהשתמש בה בחלק הגופנים להמנעו ולעשות חלקו
מבלי התפעלות דמיוני כמ״ש לאהבה את יי׳ ולעבדו בכל לבבכם וכבר בארנו האהבה
הזו איך תשלם בינו יתברך ובינו ואמרו בכל לבבכם להוציא העבודה הדמיונית שפי׳
לבבכם שכל כמו ולבי ראה הרבה חכמה ובאמרו ובכל נפשכם רמז להכנעה הגופיי
שכל תנועות הגוף נמשכות מהנפש שהיא המניע הא׳ וכן נאמ׳ בדניאל וזימנין תלת
ביומא בריך על ברכוהי באמרו בריך על ברכוהי מור׳ על מצב ההכנע וההשתעבד
כעבד לפני רבו במצבו ותנועתו ובאמרו קדם אלהים רמז היות תפלתו שכלית לא
דמיונית ובאמרו כל קבל די הוא עביד מן קדמת דנא רמז למנהג והרגל החשוב שהי׳
לו בעבודה האלהית עד שכל אותם האברים היו נשמעים לאותה העבודה הנכבדת
מרוב מנהגם בה כמ״ש כל עצמותי תאמרנה יי׳ מי כמוך כלו׳ אפילו העצמות הבלתי
מרגישים יורה מצד ההכנע והשפלות לפניו כאלו היו בעלי שכל ולפי שתנועות הגוף
נעשות ע״י העצמות שהם משען ומשענה להם ומצד חוזק העצמו׳ וקושי עצמות׳ היה
ראוי שיכוין הבשר והגידים שהם רכים ויאלו מהתנועה מצד חנוך העצמו׳ היבשו׳ להם
לולי

לולי שהטבע בחכמת בוראו העריס לשום אמצעי בין הקושי והרכות ביניהם והוא
השחוק והעכל ואז לא יוזק הרך בקשה כמבואר לחכמי הרפוא' לכ"א כל העצמו' יכירו
זו השמנה ויורו מי כמוך מציל הכש' העני מחזק ממנו הוא העצ' שלא יכזק ממנו וכן
יציל העני ואביון מגוזלו יאמ' זה על עצמו שהוא קאב למזון במספר יגיע לו באחרונ'
לולי כי נעצר בחללו כמות מה ממנו כדי שיזון וכו' יורה חכמתו יתברך וקרא עצמו
עני לפי שהתנועה ייבשה מהמזון לולי המותם בו שיזונהו וירטיבהו תמיד שלא יתפת'
בגנוב התנועה אכ השלם לא די לו העיון לבד כי אם גם המעשה הנאות לעיון ותורה
עליו כמ"ש בפיך ובלבבך לעשותו כלומר שיהיו כלי המחשבה מסכימי' על כלי המעשה
וכמ"ש בשכלך אמונות עיוניות באמתית האלהיות כן צריך שיפרסמו איבריך
הפעל המיוחס המורה על אותם הדעות וזש"ה מצות התפילין והציצית יורו על העיון
האמתי שהשכל בפעולות האצלות ממנו יתברך המורות על מציאותו המושכל ולפי
שההתפשטות החברון באנשי הדור מונעת לאדם מעיון ומעשה טוב שכל עת היותו
אלך קבוץ מדיני לא יקרה לו מזולתו עזר רק התנגדות למאסם בדבר יי' ואנשי לצ"א
שאלנו החכמים היו מתבודדים במדרשם ושם היו מתפללין כדי: שלא יטרידום ראות
העמ' מיכים המתגוכים הנעשים באנשים כמ"ש ירמיה מי יתנני מלון אורחים וכתן הסבה
לזה מפני היות כנגד טבע האדם שהאדם מדיני בטבע ואמר כי כלם מנאפים שבעת
היות הקבוץ שלם יעזר האדם בהתקבצו למינו וכן אמר ארחיק נדוד אלין במדבר
סלה ומש"ה גדול הנהנה מיגיעו הוא לפי שמענה חמרו ומרעיב ולא יקח מהעניינים
החמרי' רק ההכרחי ויר"א שמים מדריך נפשו בדרך השלמו' והנפש נוטה אליו בטבעה
ואין טורח מי שמניע הדבר אל הצד שלו נטייה טבעית בטורח מי שמניע הדבר הפך
נטייתו הטבעית ומזה הצד הוא גדול הנהנ' וכו' ודקדק תמ"ש אשרי איש ירא יי' והורה
תחלה מי הוא הירא יי' ואמר ההולך בדרכיו וכלל עיון ומעשה שהם דרכו יתברך כמ"ש
משה הודיעני דרכיך שהמכוון בו מדותיך והשלמות העיוני המספר לשכל להשיגו
והורה זה ואדעך למען אמצא וכו' ירמ' שבידיעת אותם הדרכים ידעהו וכמ"ש ולפי שמי
שידעהו הוא הנקרב אצלו ית' והשכל הנקרא לכ"א בירא יי' אשרי והוא הכולל מעלות
עיוניות ומדותיות ולשון אשרי נגזר מן באשרי כי אשרוני בנות ובא לעולם בלשון
רבים כשנאמר בשבח האדם המעולה והטעם שלא יאוסר האדם בטוב אחת שתמצא
בו אלא בטובות רבות שימצא בו יאמר עליו אשריו כמ"ש הפילוסוף במדות והמשיל
ואמר שצפור דרור אחד לא יבשר באביב כן האיש בשביל הצלחה אחת שתזדמן לידו
לא יקרא מצליח והורה לנו ההנהגה שראוי להתנהג הירא יי' אם בלקיחת הדברים
החמריים אם בספוק הזמה והבנים אם בהנהגת נפשו עם גופו והתחיל בא' ואמר
יגיע כפך כי תאכ' ולא תעסוק לרעך ותסתך ותתנ' באמונ' כי ישר דבר יי' וכל מעשהו
באמונה ואחר שרוצה להדמות לשי' צריך שילך בהנהגתו ודרכו או ירצה יגיע כפיך
ההכרחי לא המותר וזה דבר קל ויגיעו אליו במעט טורח כשיספיק להם ההכרחי וכל
מה שתרצהו מקושי זה הענין וכבדותו עלינו הוא מפני המותרות שנבקש מה שאינו
הכרחי יקשה מציאות ההכרחי כ"מ משה אג פ"ב ואמר וטוב לך בע"הז ובבא י' וכתן

ההנהגה

ההנהגה הראוי' לו מצד מה שהוא משתתף עם האשה והבני' וא' אמ' אשתך וגו' המשילה לגפן להיותה משובח' משאר האילנות ולזה קבעו רז"ל ברכ' היין ואמשך ממנה בעצמו מתוך חשיבותו כמ"ש בפת וכן האשה אחר האיש משובחת מכל שאר הב"ח וכבר הור' שבח הגפן בתואר ותאמר להם הגפן החדלתי תירושי המשמח אלהים ואנשים וכן האשה החשובה משמחת אלהים ואנשים שאשת חיל עטרת בעלה ושמח יי' בדברים השלמים ואמר שתהיה כנועה לא יצאנית וזה בירכתי ביתך והרצה להיותה פורית שתעשה הפרי המקווה ממנה לא כגפן בוקק ופרי האשה על שני מינים אם בבנים היוצאים ממנה ואם בפרי מעשיה שתעזור לבעלה להשיג השלמו' ואמר בבניך שיהיו דשנים ורעננים לתור המוסר והנהגה טובה וזה בניך כשתילי זתים שעלהו לא יבול ויתמך מתכו השמן הטוב כן ראוי לבן המשכיל להיות מקטנותו ב[...] מעשיו ויפיו ועד תכליתו כזית שעומד בעליו והוד רעננותו מיום היותו נכר משעיו על תכלי' הפירותיו ויתן פריות המשובח בעתו וכן מכיני שהמשיל שלמות האדם לזית שנאמר זית רענן יפה פרי תאר קרא יי' שמך ובאו' סביב לשלחנך רמז לטוב המוסר אשר בעת האכילה שאין ראוי שישבו הבנים בשלחן האב אלא שיעמדו סביב לשלחנו כדי שיראם בשעת אכילתם ויאכלו כראוי לא כזוללים ואמר שישלם בהנהגות אלה הקודמות בזמן לשלמותו האחרון הוא האיש שיש לו תוספת טוב' על זולתו וזה הנה כי כן יבורך גבר ירא יי' ובאמרו יברכך יי' מציון רמז לשלמות האמתי בהיות שכל השפע והציון [...] זו הברכה לציון כי שם צוה יי' הברכה להיות מקור האלהות וכל טוב מצד השכינה כמש ובאומ' וראה בטוב ירושלם אפשר שרמז ליושר הפעולה לפי שירושלם היתה מדינת חשובה ואנשיה כלם מסכימים לטוב והפעולה הנאותה משם עלו שבטים או אפשר שרמז לירושלם של מעלה שיזכה לשלמות הנפש ולהשארות' בעולם העליון ויהנ' מזיו השכינה וזה כל ימי חייך כי הם החיים האמתיים הנצחיים ולפי שהולדת הדומה לו הוא השלמות וראוי שימצא בפילוסופו שאמר ויולד כדמותו לזה וראה בנים לבניך עם שיורה ג"כ אורך החיים בעה"ז ולפי שהיישוב המדיני והעיוני ישלם בהתחברות האנשים החשובים ובשלומ' יהיה שלום לשאר מיני היישוב לזה שלום על ישראל שהשלום האמתי מצוי באנשי המעלה והכבוד וחברתם כמש"ל ת"ח מרבים שלום וכו':

פרק ז' א"ר הונא בר יהודה א"ר אמי אמר ר' מאי דכתיב ועוזבי יי' יכלו זה המניח ס"ת ויוצא להיות הדבר המורכב מהפכיו מטבעו לקבל הכליון והפסד בטבע כמש וישוב העפר על הארץ והיה האדם מצד נפש המשכלת נשאר אחר המות וזה בהשפעות התורה ומצותיה כמש לב"א שהמניח ס"ת בבה"כ ויוצא ישיגהו הכליון בשכבר אמרנו שהפעולה המגונה תורה על מום בנפש הפועל כמו שהחשובה תורה על מעלתה ואין ספק שהמניח הזה יניח חיי עולם ויתעסק בחיי שעה ומזה הצד ישיגהו ההפסד הקורה מצד החומר ותשאר נפשו חסר' מכל טוב יי' ולפי שהקשר שבינו ובין אלהיו הוא העיון ומעשה השלם א"כ מי שנעדר מזה יאמר שעזב אותו יתברך לא שהוא יעזבנו שאין דבר רע יורד מלמעלה ולזה ועוזבי יי' יכלו כמש אותי עזבו מקור מים חיים לפי שהוא מקור השפע והשלמות ומתנותיו באות תמיד לכל חי ונקרא בורות

נשברים

נשברים הענינים החמריים והמדומים שהם בור שחת לחכמים החקרים באורות
באורות חמר ויפלו שמה השכלים שכל השתדלותם למטה הפך צורתם לא למעלה
בענינים הקיימים והנכבדים וכשם שהבורות נשברים לא יכילו המים כן החכמים
לפחיתות הכנתם לא יכילו השלמות להיותם הפך טבעם וכבר ידעת מה שכנו ז״ל
החכמה במים אין מים אלא תורה רבי אבהו נפיק בין גבר לגברא שא״א לאדם מכר
מה שהוא אדם שלא יקח מהענינים החמריי' כל משען לחם ומים אמנ' השלם ישתפק
בהכרחי והחסר ירבה מותרו' וכל עוד שיתוסף שלמות האדם יתקדש במותר לו ויוסיף
דעת אלהיו אותו ומעשיו יורו על הדעות ולזה הוה נפיק איידך בין פסוקא לפסוקא :

פרק ז' אר״י לעולם ישתדל אדם לצאת לקראת מלכים וכו' למה שלמות האדם
יושג באמצעות החושים יקנו עדיהם ויצדקו והוצרך האדם לחיות
מדיני בטבע ולהתקבץ עם מינו והיה היישוב המדיני שלם בעוד מלך משפט אהב ע״כ
ראוי לאדם ליראה מהמלך ולאהבו ולהתפלל בשלומו שבשלומו של מלכות יהיה שלום
כמו שאמרם הוי מתפלל בשלומה וכו' ולפי ששלמות העם תלוי קצתו בשלמות השפט
שבמלוך אדם רשע יאנח עם למה שיתפשט מתחברותו לכלל האומה. ובקום מלך שלם
יעמיד במשפט ארץ לכא ר״י שראוי לצאת לקראת מלכים ולראות אופן מכבם אם טוב
אם רע שהכרת פניהם ענתה בם וצדקתם נראית מכותלי חבריהם ולא שאהיר ר״י
שיתערב עמהם ויתודע להם שכבר אז״ל ואל תתודע לרשות אמנם כוה לראות פניהם
להבחין מעשיהם ולא לקראת מלכי ישראל אפילו לקראת מלכי א״ה שההפרש בין עם
ועם יתן הבדל בין מלך למלך אחר ששלמות המלך תלוי בשלמות הדת אם כן כפי
מעלת הדת תהיה מעלת המלך אחר שראוי למלך שיכנע לדת והדת היא המשימה
הפרש עצום בין העמים כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ולפי שישראל הוא
העם הנבחר ויש להם התורה האלהית לכן ראוי שיהיה מלכם לפניהם היותר שלם
שאפש' להמצ' מכל מלכי א״ה אחר ששלמותו תלוי בתור' והתור' היא שלמה א״כ כבר תמים
המלך שלם ולזה נבחר המלך לישראל מהשבט היותר שלם ונתנה המלוכה לזרע דוד
לפי שהיה שלם משיח אלהי יעקב והנמשכים אחריו יהיה מקודם ברוך משיח צדקנו
ממנו הוא כמו שאמר אצמיח לדוד צמח דוד וכו' הזכיר ד' תארים א' שלם במדותיו
ודעותיו. זה אמור צדיק כמו שאמרו שמי שהשלים גופו ונפשו יקרא צדיק הב' שיהיה
ראוי למלך וז״א ומלך מלך לא שימלוך ולא יהיה ראוי למלך כמ״ש בשאול נחמתי כי
המלכתיו ונתן הסבה כי שב מאחרי וזה ימלוך ולו משפט המלוכה הג' שישפע משפע
ההשכלה שיתן אלהים חכמה בלבו לעשות משפט וז״א והשכיל שלפעמים אע״פ שהמלך
יהיה שלם ונכ' יבהל ברב' מה כי לא ידע מה יהיה הענין ומעשהו מרוב בלבול עד ייכו
במו בשלמה באותם הזונות ואז יצטרך לעזר עליון ישכילהו וילמדהו דעת הן לאמת
וביא משפט ואם לא יהיה ראוי לזו ההשפעה והשלמות נמצא שם שמים מתחלל ע״י כי
לא ידע מה יעשה הד' שיהי' להצדיק צדיק ולהרשיע רשע וז״א ועש' משפט שזהו התכלי'
במלכו להדמות לו יתברך העוש' חסד משפט וצדקה בארץ ולזו הסבה אין מלך לישר'
אלא מדוד ואם יזכה האדם להשיג השלמו' האנושי יבחין וידע ההפרש שיש בין מלכי

דרוש שני פרק מהמאמר ואיני השביעי

ישראל למלכי מתיים שכל כוונתם אל ההצלחה האמתית וכחות הנפש נמשלו לישראל והשכל מלכם ועליו אמר טוב ילד מסכן וחכם קרא לשכל ילד הנולד על ברכי החכמה וקראו מסכן שאין לו חלק ונחלה בעולם הזה וחכם לטוב עיונו בחכמות וקרא ליצר הרע מלך זקן להיותו נולד בבטנו מתעי אמו כמו שאמר מנעוריו מנעריו כתיב ואמר עליו וכסיל שאין לו השגה כ״א במוחש ומהמוחש אין לנו ידיעה עיונית ונתן הסבה לסכלותו שהוא איננו עושה רק מה שיחייבהו טבעו אם טוב אם רע וזה אמר אשר לא ידע להזהר עוד ואין לך סכלות גדול מזה ואם כן היודע הפרש מלכי ישראל למלכי כותיים ידע הפרש מלך כחות הנפש ומלך כחות הגוף וזה לא דבר רק הוא ששלמות האדם והצלחתו תלוי בזה ולזה צוה בראוי׳ המלכים שמתוך הראוי׳ הזה יבחן בין הנהגת גופו ונפשו ויחלוק כבוד למלך האמתי׳ וראוי שתדע שהתארים הראויים למלכא במלכי ישראל השלמים הם י״ב הא׳ היותו זריז בדברים האלהיים וקיום הדת הב׳ היותו אוהב צדקה ומשפט הג׳ אוהב להכמים הד׳ היותו עניו לא גאה ויבטח מרוב טוב הה׳ היותו חכם הו׳ שיקבע עתים לתורה הז׳ שיהי׳ רחמן לא אכזר הח׳ היותו גומל ומעניש לאיש כדרכיו הט׳ להיותו גבור הי׳ לאחוז הקנאות התרומות והמעשרות הי״א לבער הרשע ואנשיו ומקרבו ולשנוא אותם הי״ב לקיים מצות התורה ואלה התארים רמוזים בפ׳ כי תצא וכו׳ והתחיל בתאר הא׳ ואמר שום תשים עליך מלך אשר יבחר יי׳ כו׳ והאלים שיבחר יי׳ הוא הקדוש והנזהר בדברים האלהיים שרמז ואוהב מהם שנאה נפשו אולם הב׳ רמז בא׳ למען ילמד ליראה את יי׳ שהיראה האמתית היא עשות משפט ואהבת חסד הג׳ רמז עליו באומ׳ מלפני הכהני׳ הלויים שהזהירו שילמוד התורה ויכתבה לפניה׳ ועל פיהם לכוונתו שיאהבם ויראה את יכבד הד׳ רמזו בא׳ לבלתי רום לבבו מאחיו הה׳ רמזו בא׳ והיתה עמו וקרא בו שהקריאה בתורה והעיון בה יעשה האדם חכם הו׳ רמז בא׳ והית׳ עמו כלות׳ שיקבע עתים לתורה ובזה האופן יהיה עמו לא שילך עיונה אחריו או יעיין בה דרך עראי שאז לא תהיה עמו הז׳ רמזו בא׳ מקרב אחיך תשים עליך מלך וזה בסבת היות בני ישראל רחמנים כמשז״ל בג׳ סימנים הנמצאים בם ביישנים רחמנים גומלי חסדים הח׳ רמזו באומר ולא יסור את לבבו שהמלך הבלתי גומל ומעניש לאיש כדרכיו נעשה כמו סר לבבו ממנו כמה אמר תורת דין המלוכה למה שאיננו משגיח באנשים שתחתיו וזה סבה גדולה להפסד האישים ולעוות המשפט מה שלא יעלם הט׳ רמזו באו׳ ולא ירבה לו סוסים וכו׳ שהגבור הוא ממוצע בין רך הלב והמסתכן בנפשו ולזה שאין ראוי שיבחר הסכנות והוא שישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס שהוא מוזהר עליו מהתורה כ״ז אבל ראוי שיהיה גבור ויכבוש יצרו מזה וזה בשלא ירבה לו סוסים בשהרבוי בהם מביאו לסכנה והוא הפך הגבורה שהסתכן בדבר שאין להסתכן עליו לא נתן לאנשי המעלה ובפרט למלך וזה שמצינו בדוד שהביאו לו ג׳ הגבורי׳ מים מבור בית לחם לא אבה לשתותם ואמר חלילה לי משתותי זאת הדם האנשי׳ ההולכים בנפשותם ולא אבה לשתותם ואמנם עשה זה להורות שאין ראוי לשום אדם להסתכן במה שאין ראוי לכך ולא ליהנות מאותו הדבר הבא מהסכנה הנעשית ברוע סדרו כזה

שמשחית

שמשאות נפשו הוא יעשנה ואמיץ לבו בגבורי׳ לא ישוב א׳ ע״ז הי׳ רמזו באומר׳ לא ירבה לו נשי׳ שהמשגל אב הטומאה וכמ״ש ארסטו מחוש המשוש שחרפה היא לנו מאם׳ אמרנו אדם וכבר ידעת מאמר הנביא זנות יין ותירוש יקח לב וע״כ סמך ולא יסור לבבו שההליכה אחר הנאוף סבה בהסיר לב האדם ודעתו ושכל ה״א הורה באומר וכסף וכו׳ כלומ׳ שיאהוב צדק וישנ׳ רשע ולא יפתה לרבוי כסף כמ״ש וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל וידוע שמי שלבו נטהו לקבוץ הממון לא ימנע מלכ׳ בדרכי רשע כלו אוהב שוחד וזה מגונה בחק כל שלם כ״ש בחק המלך שהמשפט בידו לעשוק אהב ה״ב הורה באומר לשמור כל דברי התורה הזאת שהמלך השלם הוא המסבב שמירת התורה וממנו פנה ויתד בקיום מצותיה להיות העם נשמעי׳ ונכנעים לעשותו ולזה נבחר דוד למלך שמשלמות המלך ימשך שלמות העם ולז״א שלמה ארץ שמלכך בן חורין כלומ׳ בן נגידים ואנשים הנכבדים שטבע המקור ראוי שיהיה נמצא במה שיאצל ממנו ולהיות משיחנו שלם יעד ביתרון החכמה והשלמות בזמן ההו׳ כמ״ש כי מלאה הארץ וגו׳ כי מציון תצא תורה וגו׳ וכל אלה התארים נמצאו ביאשיהו כמו שהעיד הכתוב עליו ופעולותיו כשיתדקדק בהם תמצאהו שלם בם וזה ירא׳ במ״ש ויעל המלך בית יי׳ עד ויצו המלך לכל העם עשו פסח ולפי שיאשיהו היה מתואר בכל אלו התארים נאמר עליו וכמוהו לא היה מלך אשר שב אל יי׳ ואלה התארי׳ כלם יושגו מלמוד התורה ולזה צוה למלך תכף שיתיישב על כסא מלכותו שיכתוב לו ס״ת כמ״ש והיה כשבתו על כסא מלכותו וכתב לו:

וראוי שתדע שהיות המלך חכם דבר הכרחי לו ועצמיי מאשר הוא מלך וקיום גדול הוא למלכות שבחכמתו תכונן מלכותו וידע לתת עצות לטובתו ויבין מי שיועצו לטוב או לרע ויצליח בכל מעשיו וידע מתי יהיה אכזרי ומתי רחמן ואיך ינהיג עמו ומי ראוי להיות שורר בביתו ומי ירחק ומי יקרב וכל אלה לא ידעם רק בעל החכמ׳ שאיך ידע להנהיג זולתו מי שלא ידע להנהיג עצמו ואיך יבחר בטוב וימאס ברע מי שלא ידע להבחין ביניהם ולז״א אי לך ארץ שמלכך נער שעושה מעשה נערות וזו הסבה ששאל שלמה חכמה לא דבר אחר שבהיותו חכם ישיג הכל ואם היה סכל אולתו תסלף דרכו ויאבד מלכותו ועושרו וזהו שהשיבו יתברך וגם אשר לא שאלת נתתי לך ולא אמר אתן להורות שנתונים הם לו בכלל החכמה אמנם ע״כ החסד האלהי אני רוצה שתהיה יתר שאת באלה הג׳ עד אשר לא היה כמוך איש במלכים כל ימיך והורה הסגולה הנמצאת בתורתנו למחזיקים בה והיא ארך הימים והחיי׳ משא״כ בשום חכמה חצוני׳ וז״א ואם תלך בדרכי וגו׳ והארכתי ימיך וראה כמה גדול כח החכמ׳ למלך והכרחיותה לו שבסכלות רחבעם נחלקה מלכותו על עזבו עצת הזקני׳ שיעצוהו כדת מה לעשות להקים כסא מלכותו ולקח עצת הילדים ולו היה חכם היה בוחר עצת הזקנים ולא קרהו מה שקר׳ לו וכן אחאב לחסרונו א״ל אליהו לא עכרתי את ישראל כי אתה ובית אביך בעזבכם את מצות יי׳ ותלך אחרי הבעלים ואין חסרון וסכלות גדול מזה מכאן תוכל להבין בהיות המלך חסר סבה להיות האומה המונהג׳ מאתו חסרה ושלמות המלך שלמות׳ כמו שמצינו ביהואש שלמד מיהודע הכהן נא׳ בו וישמח כל עם הארץ והעיר שקטה וזה לאות שנמשך משלמותו שפע שלמות לעם ואת בונן מחכמת

דוד מה הועילהו חכמתו אחר שענין שמעי בן גרא ואף על פי שבזהו וקללהו קללה נמרצת לא רצה להענישו בשעה שנפל לפניו ואמ' אל יחשב אדוני עון וגו' ועם שאבישי בן צרויה אמר לו התחת זאת לא יומת שמעי שקלל את משיח יי' ויען דוד מה לי ולכם בני צרויה היום כי תהיו לי לשטן וגו' וזה למה שראה אלף איש עמו וחשב שאף על פי שראוי ליענש בחטאו הגדול האריך אפו והעבירו שמרה עד הזמן שלא יוכל להמשך שום נזק מענשו כי עתה אם ענשו ולא חמל על כבודו אולי יהיה סבה להשחית לב העם או קצתם מאחרי המלך וזה למה שראה עמו אלף איש כלם מבנימין ולא רב להשי' לבם: מאחריו אחר. בו אם להכנע אליו אבל שבב. להטוב לבם שיעבדוהו ויאהבוהו ולזה אמר לשמעי לא תמות וישבע לו וכן בענין יואב אמר אנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני וגומר ועם כל זה בעת שהיה ראוי ליענש צוה לשלמה בנו ואמר. ואתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן צרויה וגומר הא לך תועלת החכמה מה רב כחו והכרחי ותה למלך בקיום מלכותו והארכתי בזה להראות התועלת הגדול הראוי להמצא בין מלכי ישראל בפעולותיהם שתכליתם כונתם מהמלכת וזה הכבוד האמתי הנכחיי שזה כל האדם ולזה הזהיר רבי יוחנן ואמר לעולם ישתדל וכו' ופעולות היצר הרע והיצר טוב מתחלפות זה בחלוף שאמרנו והתורה האלהית היא המשכמת ביניהם בתקון דרכי הגוף ומדותיו והישרתו במה שיאכל וישתה והיא המביאה שלום בין שני המלכים האלה ולזה אמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום:

פרק ט'

אמר רב מעשה לה דרים במקום שמה עד נתקבל ביום המיתה וכו' האדם הנוכר להשיג השלמות ולדעת האמת בכלל הבריאה שודיתי

הנה כשהשיג השגה משוד המציאות יאמר שכבר דר באותה ההשג' וכן אמר המשור' אגורה באהליך עולמים וכמו שפירשו רז"ל שנאמרו דבריו בבתי כנסיות ובתי מדרשו' וזו היא הדירה האמתית לעולמים ולכן כנה פה ההשג' בדיר' ואמר ברוך שדר בחמש' עולמות בהשיגו אלו החמש השגו' שהזכיר שכל אחד מהנה עולם בפני עצמו הא' היא חכמת הטבע שנושאה הגשם המשתנה וכנה זו ההשגה כשהוא דר במעי אמו שהיא היתה אם כל חי והודיענו שדוד השיג כל טבעי העולם ואחר שהשיג זו ההשגה ברך לו יתברך וזהו ואמר שירה כלומר נתן לו שבח שכל מה שברא בזה המציאות לתכלית טוב הוא ובראה טוב בריאתו והשגחתו באיברי האדם החיצוניי' והפנימיים שיורו על מעלת הפועל וחכמתו ולפיכך אנו מברכין אותו בכל יום בזה לפי מה שתקנו לנו מסדרי התפלות בברכה אחת מק' ברכות והיא ברכת אשר יצר האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבי' לפי פיש נקבי' משוני' אלו מאלו על כן כפל ואמ' נקבי' נקבי' וכן חלולי' חלולים ויש אומרים שהכפל בחלולים כמנין רמ"ח להורו' חשבון איברי האדם ואמרינן במסכת נדה כל זמן שהולד במעי אמו טבורו פתוח ופיו סתום יצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח שאלמלא כן אי אפש' לעמוד וזהו פה באם יפתח אחד מהם רמז לטבור או אם יסתם רמז לפה ואומרו ומפליא לעשו' רמז למ"ש במדרש בפסוק כי גדול אתה ועושה נפלאות האדם דומה לנאד מלא רוח ואם יעשה האדם בו נקב כחודה של

שחט הרוח יזבח והאדם מלא נקבים ורוחו מסתתרת בתוכו הוי אומר ועושה כפלאות
ונכונת המדרש לומר שהרוח החיוני שהוא בגוף האדם מונהג על פי הטבע בחכמת
בוראו ואפי׳ יעשה גופו של אדם ככברה לא יצא רוחו החיוני בסבת היחס שבין הכחות
הפועלי׳ והמתפעלים ובהבטל אותו היחס ישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב
אל האלהים והנפש החוטאת היא תמות ואחר שהשיג דוד זה העולם השפל השיג
עולם האמצעי והחכמה הלמודית שהיא עולם הגלגלים וראה תנועותיהם וכי הם
מריקים שקי השפעותיה׳ על התחתוני׳ וזש יצא לאויר העולם ואמר שירה לשי׳ הרוכב
שמים בעזרו ובגאותו שחקים והמניע אותם לא יתנועע ואחר השיג העולם העליון
שהם השכלים מה שאפשר להשיג ובכלל חכמת האלהות וזה ינק משדי אמו כנה זו
ההשגה ליניקת שדי האם שכאשר החלב הוא מזון לתינוק כן זו החכמה מזון לנפש
המשכלת וקיומה והשארותה וזה אמרו ברכי נפשי את יי׳ ואל תשכחי כל גמוליו שעשה
לו דדים במקום בינה שהוא כנגד הלב להבדילו משאר הבעלי חיים שאינם מדברים
בדדיהם במקום הטנופת מאחר שאין להם שכל אבל אחי המדבר שנברא לעבודתו
יתברך ובכלמו כעשו דדי הזכתו במקום הטהרה והנקיות והוא הלב להורות שהמזון
האמתי לנפשו הוא החכמה המשתכלת במקום הקדושה והטהרה והיא חכמת האלהות
משתפע יש דדיה ייניקו השכלים ויזונו ויחיו לעולם ואחר אלו השלש השגות הבין שיש
אלהים שופטים בארץ משגיח בפרטות באישים ויבערו רשעים מתנה וזה אמרו ראה
במפלתן של רשעי׳ וכו׳ ולשון מפלתם כמו הפלתם למשואות ואחר זה הבין בהשארות
נפשות הצדיקי׳ אחרי מותם וזה אמרו ראה במיתתן של צדיקים וכו׳ מי אלהי׳ גדלת וכו׳
וברשעים אמר יתמו חטאים מן הארץ למה שבחייהם ומותם חשובים כבהמות נדמו
ונכרתו בגוף ונפש ויקר בעיני יי׳ המותה לחסידיו להשארותם ודבקותם וזאת ואמר
שירה לפי שאפילו ההעדר הזה יתמך טוב והוא ההשארות שא״א זה אלא במות הגוף :

הדרוש השני

פרק א׳ רב שימי בר עוקבא ואמרי לה רב שימי בר עקביא הוה שכיח קמיה
וכו׳ עד מאי כי אין בלתך וכו׳ להיות שלמות המעלה מורה על שלמות
הפעול ובפרט בפוע׳ שלא יוכר אלא מצד פעולותיו והי׳ הפועל המלאכותיי חוץ מעצמו׳
הדבר והפועל הטבעי תוך הדבר כמו שהתבאר במאמר ראשון מחום ומותם ולכן היו
הדברים הקודמי׳ ביריעה אבל האומן מתאחרי׳ במציאו׳ בהפך מה שהוא בענין אבל
הטבע לזה להיות הטבע יותר נכבד מהמלאכה אמרו בו׳ צר צור ואינו יכול וכו׳ כלומר
שהאומן המלאכותיי לא יתן עצמות פנימיות הדבר להיות חוצה לו ולזה לא יכול לתת
רק אותות ומקרים רחוקי׳ אבל הפועל הטבעי בחכמת יוצרו פועל עצמות פנימיות
הדבר ולזה ינביל ארסטו זה הכח וייחסהו אל ההתחלות האלהיו׳ ולא לטבעיות וחקר
שתנו בספר ב״א קאס אפשר שיהיה המהוה לעובר וצורתו גשם מחוץ כאלו תאמ׳ האב

על שהוא מסתפק בנפשו בזה הפעל או גשם אחר מחוץ הוא זולת האב ואם הנתכונן
האב לבד התחייב שיהיה מתמם העובר עד שתשלם הווייתו לפי שזהו ענין הנשמים
שיהוה קצתם קצת מחוץ והאב נפסד ויפסד והעוב' יתהוה ואמנם ימשך חמר העובר
בעת מה והוא בעת המשגל ואם הנתכנו שיהיה נמשך אחריו ההתהוות לעובר הוא
גשם אחר מחוץ היה זה חלוף מה שכרנים וזה שאין אנחנו רואים זה נמצא לא בבוא
הצמח המתהוה ולא בבוא החי המוליד ולא נוכל לומר ג״כ שבראם גשם אחר והוא
שיוליד העיבר לפי שהכ' יתחייב שיהיה בעל נפש וב״א וא״כ היה לו מוליד ולא נוכל לומר
גם כן כי אבר אחר בזרע הוא שיהוה שאר האיברים כאלו תאמר הלב לפי שאם היה
זה כן היתה בלב צורת כל האברים בפועל כמו הענין בצורו' הפעול אבל הפועל ולפי
שאשר בכח אמנם הוא לעולם מאשר בפעל הגמור באומנו' והטבע הנה לא ישאר אלא
שיהיה בזרע כח מוליד למה שהוא כמו אשר מתנו הזרע רוצה לומ' משפי' בתין ובבוא
ולמה שהיה זה הכח אמנם הוא בכח צורת המתהוה לא בפעל והיה כל מה שיהיה
במלאכה או בטבע אמנם יהיה בו מה שבכח ממה שהוא בפעל כמוהו התחייב שיהיה
אשר ילך מהעובר מדרגת המתהוה הא' הוא האב לפי שהוא בפעל כמו המתהוה ההוא
יהיה הכח במדרגת הכלי לאומן אבל למה שהיה הכלים לא יתנועעו אלא בפגישת
הפועל אותם וזה הכח יראה מענינו שהו' מניע מעצמותו וכבר נספק המניע הראשון
לא נתדמה אבל ארסטו מהעניינים המלאכותיים אבל מהעניינים הנפלאים שירצה
שהם יתנועעו מעצמות ואמנם זו התנוע' מהפועל שפעלם רצוני המתנועע מעצמותו
ולמה שהיה זה הכח אמנם יפעל בחום והיה החום במה שהוא חום לא יקנה לפעול
איכות כמוהו והיה זה הכח יר' מענייננו שהוא מקנה התמונה והתכונ' והיה אשר יקנה
התמונ' והתכונה בעניינים המלאכותיים הוא צורת המלאכה התחייב שיהיה זה הכח
בעניינים הטבעיים דומה לכח המלאכה בדברים העשויים ודומי' לכח הנפש בהברי'
בעלי הנפש אלא שהוא נפש לפי שהנפש אמנם היא שלמו' לגשם כליי : ובאשר הגיע
ארסטו מהחקירה מזה הכח לזה השעור התחיל לחקור מטבע זה הכח מה הוא לפי
שא״א שיהיה נפש ולא כח כמו הכחות הטבעיות שביסודות ולמה שהיתה החקירה
מטבעי הכחות הדרך אליה אמנם היא מפעולותיהם והיה מבואר מענין זה הכח
שהדב' הא' שיפעלהו הוא בריאת האברי' וציורם ולכן קראוהו הרופאים הכח המצייר
הזן וזה לפי שהכח הזן ישיב מה שבכח חלק מהמזון חלק בעל נפש מתנו בפעל וזה
הכח ישיב מה שהוא בכח כל חלקי המזון בעל נפש בפעל רוצה לומר נזון בפעל כי
הוא לא יש[illegible]ב אבר מאברי המזון בפעל אם לא שיהיה בו הכח הזן בפעל והפועל כמו
שהתבאר [illegible] זולת זה המקום הוא הנותן התכלית מן הפעול שהוא צורה הנה הורה על
שזה הכ[illegible] הוא שיצייר האברי' ויתן להם הנפש הזנה ושהוא אינו נפש זנה לפי שהנפש
הזנה [illegible] כליית ואלו הכחות אין להם כלי אלא החום לבד · ולמה שהיתה החקירה
מפעו[illegible] ; זה הכח יצטרך שיקדם אליה תחלה החקירה מכחות הנפש ואם היה גם מה
שיתי[illegible] הנה יהיה זה הכח הו' המתהוה בלי ספק ואם היה גם דבר בלתי מתהוה היה
בלי ספק מניע מחוץ ולא יצטרך אל זה הכח ולא היה זה הגם מחוב לו ולמה שחקר

ארסטו

ארסטו מזה נראה לו שכל כחות הנפש מתהוו׳ לפי שהם כליי׳ ר״ל לא תשלם פעולתם אלא בגשם כמו הכח הזן והתנועה במקום והכח המרגיש המשיג. ואולם השכל הנה למה שלא היה נראה יש לו כח בלי גשמי כמו הענין בשאר כחות הנפש אמר שהמחשבה הנזכרת בזה היא שהוא יבא מחוץ ונזר על שכל כח נפשי הנה היא מצטרף אל גוף יעמוד בו וכאשר עיין בטבע זה הגוף אמר שהוא גוף יות׳ נכבד מכל אחד מהיסודו׳ הארבע ואמר שהוא אלהי ושהוא יתחלף בכבוד והמעלה אמר שהגוף האנושי יותר נכבד מכל אחד מהיסודות וקראו אלהי להיותו משכן לרוחני כמו שאמר בכלם אלהי׳ ברא אותו הנה אם כן באומר בשר ודם בר צורה וכו׳ רצו שהפועל הגשמיי לא יפעל אלא בעת משושו מה שיפעל כמו שהת׳ במאמ׳ ראשון מהווי׳ והפסד והאומן המלאכותיי לא ימשש רק שטח הדבר לא פנימיו׳ עצמותו ולזה לא יפעל רק צור׳ מקרית לא עצמית אבל הפועל הנבדל הפך זה שהוא למה שאינו גשם לא יצטרך למשש מה שיפעלה ולזה שהקב״ה צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמ׳ קרבים ובני מעים ורמז לזה לב׳ כחות הנכתבים באדם הם טבעיים תזוניים נפשיים ולפי שהחקירה בענין הפועל המהוה לאלו הדברים השפלים חקיר׳ יקרה מאד והטעו׳ בה מרחיק האדם מהצלחתו המדעית והמדינית אם המדעית לפי שבה נתלו שרשים גדולים בעיון כמו שיתבאר במדינית להיות זו החקירה חוקרת בבריאת הב״ח וביחוד במיוחד מהם והוא המדב׳ והיה מהשבחו׳ הטבעי שידע האד׳ בריאת עצמו קודם שישלם בשאר הידיעו׳ וההצלחו׳ שמי שיסכל עצמו יהיה בזולתו יותר סכל והסכל לא יצלח להיות מדיני לכן ראיתי להאריך בזה המקום בברור זאת החקירה אחר שטבע המאמר התלמודיי סובלתה ובפרט בראותנו דעות הקודמים בה ובלבולם עליה ונכוין בזה לברור הדעה הצודק מהבלתי צודק והנאות לפי התורה:

פרק ב׳

ונאמר שטבע החלוקה יחייב להיותו הפועל המהוה אלו הענינים השפלים אם שכל נבדל אם גשם אם כח נמשך מגשם אם כח נמשך משכל נבדל אמנם החלוקה הראשונ׳ הוא דעת תמסטיוס שירצה שהכח המהוה לכל אלו הו׳ שכל וממנו סודרו אלו הכחו׳ לזרעי׳ שיתהו׳ בזה האופן מהשלמו׳ והתכת׳ וכבר ספר ממנו בר׳ שתמסטיו׳ לא ירצה זה לבד בהויו׳ הבעלי נפש אבל ירצה ג״כ בשאר ההויות שבכאן לפי מ״ש בספ׳ הנפש ׳ ואבובכר בן אלצאיג ירצ׳ שזה הכח בעצמו הו׳ שכל נבדל שאמ׳ בא״נר׳ הפטיר׳ ז״ל ובזר׳ האחי עצם אלהי הו׳ שכל וחשב שזהו דעת ארסטו במחשב׳ נגליתו וכן היה ן׳ סינא מזה הדע׳ לפי מה שזכ׳ ממנו בר׳ בפי׳ למאמ׳ הנרש׳ באות הלמד ולמאמ׳ הזה ממה שאח׳ הטבע ׳ וכת׳ בר׳ בהפלת ההפלה טעות אלו האנשים בזה שהם אמרו שאי אפש׳ שיתן זה הכח המהו׳ גשם בעל נפש ולא בלתי בעל נפש שכאשר הונח זה והונח שהגשמי׳ בעל נפש אי אפש׳ בם שיתנו צורה מאלו הצורו׳ ההווית הנפסדו׳ לא נפש ולא זולת׳ שהנפש שבגש׳ אמנם תפעל באמצעו׳ הגש׳ ומה שתפעל באמצעו׳ הגשם לא ימצא לו צורה ולא גשם אלא שאין מדרך הנפש שיפעל צורה עצמית לא נפש ולא זולתה וידמה לזה המאמ׳ באמר׳ בו׳ בר צור ואינו נותן רוח ונשמה וכו׳ ועוד טענה אחר׳ להם שהגשם אמנם פעל בגשם חום או קור או לחות או יובש ואלו הם פעולו׳ הגרמי׳ אבלם לבד

ואולם אשר יפעל הצורות העצמיות ובפרט בעלי הנפשות הנה הוא נמצא נפרד והוא
שיקראוהו נותן הצורות׳ ואנשים מהפילוסוף והם המאחרי׳ מהם יראו הפך זה והוא
שאשר יפעל הצורות בגשמים הם גשמים בעלי צורות כמותם אם במין אם בסוג
הנה הגשמים החיים הם יפעלו גשמי׳ חיים כפי אשר נראה בחי שיוליד קצתו לקצתו
ואשר לא יולד כזכר ונקבה הנה הגרמים אשר יתהוו להם החיות לפי שהם
חיים הנה חום השמש ושאר כוכבי׳ המתילד במים והארץ הם המהוים הב״א המתילדי׳
מהעופשים ובכלל לכל מי שהי׳ מבלתי זרע לא שום זרעי׳ ונפש בפעל כמצאו מהגלגל
הנוטה כמ״ש תמסטיוס ואמנם ייוחס זה הפועל לשמש לפי שהו׳ גלוי הפעל יותר משאר
הכוכבים ואלו היחסים והכחות המתחדשי׳ ביסודות מתנועעו׳ השמש ושאר הכוכבים
הם שחשב בם אפלטון שהם הצורות ושהם אם והתחלה לצורו׳ הנמצאות במורכבות
והם שיעויין אליהם כמו שיעויין אל הדבר מרחוק ואשר ישען בו ארסטו באמ׳ הפועל
איננו מחדש הצורה הו׳ שאלו חדשה היה דבר מלא דבר ולכן אין לצורות אלו הויה ולא
הפסד אלא במקרה רצוני מפני הויית המורכב והפסדו אלו דברי בר״ז׳ והר״ל במאמר
ה׳ מספרו פ״נ כת׳ שמצא לבר״ ג׳ דעות בזה הדעת הא׳ לקצורו בספר הנפש שם הסכים
שהשכל הפועל הוא הפועל לאלו ההויות אשר לבעלי הנפש׳ והדעת השנית בבאורו
לספר הבעלי חיי׳ ושם הסכי׳ שהמהוה לאלו איננו שכל אבל כח נפשי הו׳ בזרע והמהוה
אותו הכח הנפשיי הוא נבדל שכשהוכן החמר והיה בו זה החום המשוער באמצעות
הגרמים הנה תשפע מזה הכח הנבדל זה הכח הנפשיי בזרעים וידמה שרצה בר״ בזה
המאמר שיהיה המהוה לזה הכח הנפשי הוא השכל הפועל ויבאר בזה שאי אפש׳ שיהי׳
השכל הפועל הוא הסבה הראשונה לכל הנמצאות לפי שהוא לא יוכל לעשות פעולתו
אם לא הכינו החמר הגרמים וזה יראה היות הספי למ״ש בהפלת ההפלה והדעת הג׳
בספי׳ למאמר השביעי מ״מה הטבע ושם הסכים שזה הכח המהוה הו׳ בזרע והו׳ מתילד
בו מבעל הזרע והגרמים ושהוא איננו נבדל כל שכן שאיננו שכל שהצורה ההיולאנית
יתחייב אלו שתתחדש מצורה ההיולאנית ולזה לא יסכים באלו ההויות צורה נבדלת
כי אם בהויות האדם לבדו לפי שהכחות השכליו׳ הם בלתי מעורבות להיולי אלו דברי
הר״ל׳ וכשנטיב העיון במה שאמר בר״ דעת אחד הוא הכל לא ג׳ וזה שהוא אמ׳ בקצורו
לספר הנפש ז״ל והנה התבאר בזה הספר שהמהוה הקרוב באלו הגשמים הכליי איננו
חום יסודי שהחום היסודי אמנם פעולתו הקושי והרפיון וזולת זה מהדברים המיוחסי׳
לגרמים המתדמים אבל המהוה להם הו׳ כח דומה לכח מלאכות מחשבת כמ״ש ארסטו
וזה עוד עם חום נאות לבריאה והציור ונתינת התמונה וכי נותן לחום הזה צורתו
המתנית שבה יעשה כחי המזריע זרע והצמחים המזריעים זרע הוא החום שהו׳ ממין
המתילד מהמו או מתיחס אליו מצד מה שהוא אים מתגשם באמצעות הכח והחום והוא
החום הנמצא בזרעים ובשכבת הזרע והתבאר עם זה גם כן שזה הכח הנאות לעשו׳
בו הבריאה אין בו ספק בנתינת התמונה והבריאה מבלתי שיהי׳ שם כח מצייר מסוג
הנפש הזנה כמו שלא יהי׳ קבלת המזון בגשם כי אם בכח זן וכי זה הכח הזן והמרגיש
מתהוה בחי׳ מרות׳ לו ויש להם פועל אחרון נבדל והו׳ המקרא שכל ואם היה הקרוב הו׳

שהכח הנפשיי אשר בזרע וכו׳ אלו דברי בר״ לקבורו בספר הנפש · והמובן מהם שהכח
הנפשיי אשר בזרע הוא הפועל הקרוב התהוה והוא נאצל מהפועל האחרון הנקרא
שכל והוא השכל הפועל שכן כתב הוא אחר כך וזה לשונו ונאמר שהנבדלים אמנם
אפשר שימצאו בדברים מיוחסים אל הדברים האמריים כשיהיה יחסם להם לא יחס
הצורה אל החמר אבל יהיה דבקותם באחר דבקות איכו בעצמו כמו שיאמר בשכל
הפועל שהוא בשכבת הזרע והזרעים וכו׳ והאמין בר״ עם זה שהחום המשוער שהוא
כלי לכח הזה הנאצל מהשכל הפועל הנה יתנהו האב המתיחס באמצעו׳ הגרמים וכן
כתב במאמר י״ו מספר ב״ח וזה לשונו חום הב״ח והחום המיוחס אל השמש הנה יראה
מענייכם שהוא מעמיד הגופות המתנפשות ומהוה אותם והנגשמים שיראה בהם זה
החום אולי יהיה זרע בחי המוליד או יהיה מותר אחד ממותר הטבע בחי בלתי מוליד
הנה יראה מאלו הפנים מה שיאמ׳ ארסטו שבזרע כח ההתחלה הפועלת החיות ואיפו
אם ולא כולד מאש ואין די בזה הכח להתנפש בלתי השמש והגלגלים וכו׳ עד אומ׳ וזה
שהכח הנפשיי הוא דומה במלאכה והוא בכלל מטבע הסוג השמימיי והמהוה אותו
והוא בהכרח כח נבדל כי יראה שפעולתו בזולת כלי גופני והנה כבר התבאר בספר
הנפש שכמו זה יקר׳ שכל ובכאן יראה מניע אחר נבדל בלתי המניע שהתבאר בשמע
ושזה קודם ע״ז בטבע וזה שכאשר זה המניע הוסר פעל זה ולא ימצא הענין בהפך
וזהו תנאי הקודם בטבע לפי מה שנאמר ע״ב דברי בר״ בספר הב״ח והוא דעת א׳ עם
הקודם שהו׳ יסבור שכשהוכן החמר והיה בו זה החום המשוער באמצעו׳ הגרמי׳ הנה
ישפע מזה הכח הנבדל זה הכח הנפשיי בזרעים · עם שיראה שדבריו סותרי׳ דבריו
בזה המקום שהוא אמר למעלה שאם היה בכאן צורה נבדלת יברא צורה בחמר היה
אפשר שיהי׳ דבר מלא דבר ותהיה הצורה לא יצטר׳ אל נושא אם לא על כר מה שיצטרך
הגשם אל מקום וכו׳ והנה זה המאמר יראה היותו סותר הנית כח נבדל ישפע ממנו
זה הכח הנפשיי בזרעים אלא שנאמר שהנבדל הוא פועל בזה הכח על שהוא בו צורה
והוא המוציאו מהכח לפועל שהוא בכח החמר לא שיבראהו ויביאהו מחוץ ועם כל זה
עדיין צריך עיון · וכן מה שאמר במאמר השביעי ממה שאחר הטבע ואמר שזה הכח
המולד מבעל הזרע והגרמים אמנם יובן זה על החום המשוער שיתנוהו הגרמי׳ ובעל
הזרע שהכח הנפשיי צורה לו והשכל הפועל מוציא אותה מהכח לפועל או משפיעה
בחמר כשהוכן והוא דעת א׳ עם הקודמים במקומו׳ הנזכרים הפך מה שאמ׳ הר״ל שהם
ג׳ דעות שכשיבחנו אינם אלא דעת אחר כמו שאמרנו אם כן לפי דעת בר״ יהיה הפועל
אלו העמיניים השכל הנבדל והגשם השכל הנבדל כפועל רחוק והגשם כפועל קרוב
שהוא יאמר שכל היחסים והצורו׳ הם נמצאים בכח החמר הראשון והם בפעל כמניע
הראשון בכר מהנדרין כדמות מציאות העשוי בפעל בנפש העושה שהטבע כשיפעל
פעל בתכלית הסדור מבלתי שיהיה משכיל אין ספק שהו׳ מופנה מכחות פועלו׳ יותר
נכבדו׳ ממנו והו׳ אשר יקרא שכל ואע״פ שזו הצור׳ המהוה בעלי נפש תפעל מה שתפעל
אותו בכלי מה והו׳ החום הנפשיי שבזרעי׳ או במה שיאות להם בדברי׳ שאינם נולדים
מזרע ומה שזה דרכו הוא מבואר שאינו נבדל הנה א״א שלא תעלה זו ההויה לפועל

נבדל

נבדל מוחדש אותו הכח הפועל בכלי ויתחייב מזה שהפועל הקרוב להויה הוא היולאני שהוא יפעל מה שיפעל אותו בכלי והפועל הרחוק הוא הנבדל והוא יעשה פעולתו בזולת כלי וזהו דעת בן רשד בבאורו לספר הב"ח במאמר ז' :

פרק ז' אמנם ההפרש שיש בין דעת בן רשד ותמסטיוס בזה הענין עם היותם מסכימים שזו ההויה תעלה בהכרח לבא מנבדל. הוא שכל הוא שבן רשד יורה שההויה תעלה אל פועל נבדל ימצאו בו הצורות ההיולאניות בצד מה והוא הצד שימצאו בו הצורות המלאכיות בנפש העושה וזו ההנחה בלתי מסכמת להנחת האנשים בצורות שיאמרו שמושכל הקוס ותמונתו מאשר הוא הוא בחומר בעינו חוץ לנפש ולזה תתחייב בהכרח שיהיה שום כוהל בזולת חומר ואם שורפת וכן בשאר העניינים כמו שבאר זה בן רשד במה שאחר מאמר פי ובאר שם ההפרש בין דעת ארסטו לאפלטון באלו העניינים ואמר שארסטו איננו מכחיש שיהיו בכאן צורות נבדלות התחלות פועלות באופן מהאופנים אבל הפנים שאמרנו אותו בחלקיות שלהם כללים שזה הענין יפרש הכללים מצורות אפלטון ולפי זה לא יצטרך בדברי הטבעיים להכנסת צורות נבדלות בדבר מההויות זולת השכל האלהי וזהו האמת לפי דעת ארסטו ולכן הקדים ובאר שהצורות הכלליות אינם הוות ולא נפסדות אלא במקרה והנה השתדל בן רשד לבטל שתהיינה בכאן צורות נבדלות יהוו כמותם על הצד שהיה אומר אפלטון ומזה הצד חלק עם תמסטיוס בזה המקום שתמסטיוס אמנם טען לקיים מציאות הצורות הנבדלות שהיה מנית אפלטון וכבר בטל ארסטו דעת אפלטון. והנה כאשר השתכל מופת ארסטו בזה המקום על שהצורות ההיולאניות המה המולידות לצורות ההיולאניות ר"ל שהזרעים הם שיתנו צורות הדברים המתילדים מהזרעים בצורות שנתן להם הזרע שהוליד אותם והמתהווים מעצמם הנה הגרמים הם שיתנו להם מה שיעמוד מקום הזרעים והכחות אשר בזרעים כאשר יתילדו מזרע ואלו כלם כחות טבעיות אלהיות יהיו כמותם ולזה יקרא זה החום חום נפשיי ואם לא יאמר בו שהוא בעל נפש וזה החום בעל שכור הוא בזרעים מתילד מבעלי הזרעים והשמש ולזה אמר ארסטו שהאדם יולידהו אדם כמוהו והשמש והוא מתילד באר' ובמים מפני חום השמש המתמזג בחום שאר הכוכבים ולזה היו השמש ושאר הכוכבים התחלה לחיי כל חי בטבע אלא שהוא מבואר שאין די בחום המסופר אשר בזרע שתהיה ממנו זו הצורה הנפלאה שכלאו הדעות להשיג מהחכמה ההיא הנפלאה שבה כי אם חלק קטן כי החום המסופר הוא יותר ראוי שיהיה כלי לפועל המהוה משיהיה הוא הוא הפועל כמו שאמר כל זה באריכה הר"ל במקום הנזכר ובכלל [illegible] מפני שהמתחדש בזו ההויה בעצמות הוא מהות הדבר לא משיגיו ההיולאניים הנה יתחייב בפועל המהוה שמשיג התכלית שבעבורו יפעל שישיג מהות הדבר והכח המשיג המהות הוא שכל בהכרח ולזה יחויב בזה הפועל המהוה שיהיה נבדל ומזו הטענה יתבאר שאי אפשר שיהיה הפועל להויה היולאני לא בזרע ולא בבעל הזרע ולזה כיון בעל המאמר באמרו בשר ודם בר כור וכו' לפי שאותו האומן המלאכותי אמנם יפעל לפי הצורה אשר לו בנפש והנה אותה איננה רק מהתמונה והתאר המקרי לא מדבר עצמותיו ולכן לא תוכל לתת שום עצמו' שאין

צא בנפש להוליד נפש כמותה אבל הקדוש ברוך הוא והוא הנבדל יתן צורה כלומ'
ימצאו בו הצורות ההיולאניות על הסדר שימצאו הצורות המלאכיות בנפש העוש' ולכן
יניעו ממנו עצמות הדברים ומהותם שכלי מה והוא החום הנפשיי שבזרעים או במה
שיאות להם בדברים שאינם נולדים מזרע וכבר באר הר"ל שהפועל הנבדל ימצאו לו
שני מינים מהפעולות האחד מהם הוא השגתו עצמותו וזה הפעל יהיה ממנו בהכרח
בזולת כלי והשני הוא מה שיושפע ממנו מהפעולות או מהפעליות בגשמים וזה לא
ימנע היותו בכלי באופן מה וזה הכלי שיהיה בו האחר. מוכן לקבל רצונו ובהיו' הענין
כן הוא מבואר שלא ימנע שיהי' הפועל בהויה נבדל וא'כ שהוא פועל בכלי באופן מה
וכן מה שישפע בכאן ממניעי הגרמים מהפעולות הוא באמצעות כלי והוא הכוכב
וכן מה שאמר בו"ר שאלו הצורות נמצאות בצורות הנבדלות הנה אין רצונו בזה שלא
יהיו. לאלו הצורות מציאות בפעל בצד מה בצורות הנבדלות והוא הסדור המושכל
שלהם אבל הרצון בזה שאינם נמצאות בהם מציאות היולאני כי אם בכח כמו שהצור'
ההיולאנית המגעת מהמלאכ' אינ' נמצאת בנפש האומן כי אם בכח ואולם מה שנמצ'
בפעל ממנה בנפש האומן הוא הסדור המושכל שלה ומה שהקשה הפילוסוף בספר
בעלי חיים וז"ל ואם יאמר אומר כי המשנה לאחר הוא בלתי נותן הצורה. נאמר לו
שהצורה. הנה תכלית שנוי האחר שהוא שנוי אחר ואשר יתן התחלת השנוי הוא. שיתן
תכלית הצור' ואם יאמר אומר אולי התכלית שיתן אותה המשנה לאחר הוא הצורה:
המזנית והשכל הפועל הוא שיתן הצורה הנפשית וכו' כבר באר הר"ל ואמר שב'ר נ"ב
הסכים שחדוש כל מתחדש הוא מהמסכים באופן מה ולז"א שאלו היחסים והצור' הם
נמצאים בפעל במניע הראשון בצד מה מהנכרין כדמות מציאו' העשוי בפעל בנפש
העושה וכן אם הוכחה כל ההויה מסודרת מהפועל הנבדל. באמצעות החום היסודי
שבזרע מתחלתו או באמצעו' כח נפשי בו כמו שיהוה בכל המלאכ' הצור' באמ' באמצעות
ההכנה שבחמר לקבל רצונו ועל דרך זה לא יהיו בהוי' אחת שני פועלים שיהו' האחד
הצורה ויפעל האחד הכנת החמר לקבולה ולא יקר' מזה בטול אחר שהכחנו כל ההוי'
מסודרת מהפועל הנבדל וזה מבואר בנפשו מכלל מה שאמרנו יתבאר שהפועל המהוה
לפי דעת הקודמים האמתיים הוא אם שכל נבדל לדעת בו"ר והוא השכל הפועל אם
גשם והוא הגשם השמימיי ובעל הזרע לדעת ארסטו ולזה יהיה שקר לדעתו שיתנו
השכלים צור' מהצורו' המעורבו' היולי ואמנם הניע ארסטו להכנסת שכל נבדל בהיולי
בחדוש הכחות השכליות לבד לפי שהכחות השכליות אצלו הם בלתי מעורבות להיולי
הנה מחוייב בהכרח שיתילד מה שאינו מעורב להיולי בפני' מה מבלתי מעור' בהיולי
ודמה שלזה אמרו רבותינו זכרם לברכ' במסכת נדה שלשה שותפין יש באדם וכו' עד
שרי לכלבא ירא' מדבריה' באמר' שלש שותפין יש באד' שבשמ' הבעלי חיי' אין בהם כי
אם אביו ואמו ולא ישתתף בהם הנבדל כלל אמנם באדם מפני הנפש המשכלת שבו
ישתתף בו הנבדל בהשפיע צורת השכל שמהנפש המדברית ימשכו כל החושי' וכחות
אבוכי' ופמתיים ובעת הפטיר' ישוב העפר לארץ כשהיה והרוח לאלהי' שנתנ' ואולם
בעת הרואים. פסקוים קעלה לפועל נבדל יש. לספק. אם יהיה זה הפועל מהמהוה.
הנבדל

הנבדל באמצעות צורה היולאנית אחרת בזרע זולת החום היסודי שבו או יהיה זה
אמנו בזולת אמצעי זה ממה שיש בו ספק ומבוכה וראוי לחקור מזה כדי שתשלם
החקירה הנאותה בזה הדרוש אמנם קודם שנחקור מזה ראוי שנשלים החקירה בדרוש
שקודם בידיעת מי הוא הפועל המהוה אלו העניינים הנפלאים וזה בהניח דעת חכמי
תורתנו ורבותינו בזה במה שראינו בדבריהם אחר שהנחנו דעות הפילוסוף והרב
ביסודי התורה פר׳ וז״ל והש״י נותן לכל גולם צורה הראויה לו ע״י המלאך הי׳ שהי׳ הצורה
הנקראת אישים ע״כ יראה היות דעתו שהצורות נאצלו׳ כלם משכל הפועל כ״מש בא״ב
וז״ל אמנם אם תאמ׳ לו שהשם שם בזרע כח מצייר יעשה תכונת אלו האברים ויתארם
והוא המלאך או שהצורות כלם מפעולות השכל הפועל והו׳ המלאך והוא שרו של עולם
שזכרוהו החכמי׳ תמיד יברח מזה כי לא יבין ענין זה העוצם והיכולת האמתית והוא
שתמצאות הכחות הפעולות בדבר שלא יושגו בחוש וכו׳ הנה הרב כלל שני הדעות בזה
הדרוש אם דעת ארסטו הרואה שהזרעי׳ הם שיתנו צורות הדברי׳ המתילדי׳ מהזרעים
וזה שהשם שם בזרע כח מצייר וכו׳ אם דעת בר״ר שאומ׳ שהו׳ שכל נבדל וזה או שהצורו׳
כלם מפעולות השכל הפועל והכריע דעת האומר שההוייה תעלה לשכל נבדל ואמר
והו׳ שרו של עולם וכו׳ עד אמרו שלא יושגו בחוש והדבר הבלתי מושג בחוש הו׳ הנבדל
הנה באר שדעתו שהמהוה האמתי הו׳ הנבדל והו׳ מסכים עם מה שאמ׳ בספר המדע
במקום הנז׳ ועוד אמר שם לחזק מ״ש וז״ל והצורו׳ שאין להם גולם אינם נראי׳ לעינים
אלא בעין הלב הם ידועים כמו שאנו יודעים אדון הכל בלא ראית עין וזה המאמר
דומה למה שאמר בתורה בדבר הלא יושגו בחוש והר״ל גב כן נטה לזה שכתב וז״ל וזה
הפועל המכוין אל זה התכלית לא ימנע משיהיה היולאני או נבדל ובטל שיהי׳ היולאני
באמרי אם כן שיהיה נבדל בהכרח ולכן אמר וז״ל בספר ד׳ מאמר ראשון חלק ג׳ ול״ז הוא
מבואר שאי אפש׳ שיהיה הפועל הראשון ההיולאני בכל אחד מהזרעים ואמנם אפשר
שיבוייר זה בשיוכח זה הפועל נבדל וידבק בזרעים דבקות אימ בעצמו וכו׳ עד או׳ וזו
הטענה תחייב שאי אפשר שתהיה הפועל להויה לא בזרע ולא בבעל הזרע וכן כתב
באותו הפרק וזה לשונו ולזה שיהיה הפועל נבדל ומשיג היצירה שיפעל אותה נראה
היה שיהיה הפועל להויה נבדל וזה כי מפני שהמלאכה וכו׳

פרק ד׳

אמנם מה שנמצ׳ לרז״ל בזה הוא כפי מה שאומ׳ הנה דרשו בפסוק ומספר
את רובע ישראל שהקב״ה יושב ומונה רביעותיהן של ישראל זרע היוצא
מהתשמיש שלהם ומצפה מתי תבא הטפה שהצדיק נולד ממנה ואמר בלעם בלבו מי
שהוא קדוש ישתכל בדברי׳ אלו ועל זה נסתמה עינו של בלעם יר׳ מזה המאמ׳ שהפועל
המהוה בזרע הוא הנבדל וזה יורה אומר שהקב״ה יושב ומצפה וכו׳ ועשתה והכליתה
על פי כונתו האלהית ובלעם השיג זה הענין ונתחרט אליו עתה מצד הנבואה ואמר
את רובע ישר׳ שמתחלה לא הביאו העיון שהמהוה הוא הנבדל אבל האמין מ״מ ארסטו
ולכן עתה בהנבאו לכבוד ישראל שנתחרט אליו שמכח הנבדל יאצלו הכחות המהוות
אלו העניינים הנפלאים בזרעים אמר כמתמיה מי שהוא קדוש וכו׳ כלומר איך יתכן
שהנבדל יתן הצור׳ אחר שאין לו יחס עם החמר כלל וזה יור׳ על קי׳ בר הבנתו בחכמות

שארסטו

שאמרנו המאמין שהכח המהוה נתון בזרע מבעל הזרע באמצעות הגרמים השמי'
אמר כן לפי שאם היה בכאן צורה נבדלת יברא צורה בחמר היה אפשר שיהיה דבר
אלא דבר כמו שאמר בר"י מאמר י"ג מבעלי חיים אם אומר שכבר יתכן זה בזולת הויית
לצורה וזה יהיה בשתהיה הצורה בלתי הווה בעצמה אבל יתחדש לה דבקות
בחמר הנה יאמר בר"י שאם היה הדבר כן לא תהיה הצורה צריכה לגשם אם לא
על צד שיצטרך הגשם למקום והמכה א"כ ד"מ צורת הסוס בזולת סוס וזה מבואר
הבטול מענין אלו הצורות ההיולאניות והנה אמרנו לא נמנע לשים נבדל בהוי' מפני
שאין יחס בין הגשם והנבדל שהנה הפועל הטוב לא יקצר מההטבה כפי האפש' ולהיו'
אחד' חסר בעצמותו והיה אפש' לו שיקבל מהטוב ומהשלמו' דבר הוא כמו שאמרנו בין
התכליות השלם אשר לו בפעל הנבדל ובין תכליות החמ' הנה מהראוי היה שישפע
מהפועל הנבדל זה הצד השני שלו הצורו' מהתכליות ובלעם חשב שאם היה המהוה
נותן הצורו' בחמריי' נבדל ישכיל בהכר' מה שיתן ויאציל שאם לא כן היה מה שימשך בו
משלמות הטוב יהיה מיוחס לקרי והזדמן ואם כן ישיג מהו' אלו הענינים ההיולאניי' ולפי
שהשכל והמשכיל והמושכל אחדים בנבדל ימשך אם כן שיהי' עצמו' הנבדל היולאני או
משכים עמו באופן מהכר שהוא מהוה והנבדל אי אפשר שיכלי' בשום צד עם הגשמי'
וזה יור' או' מי שהוא קדום יתכל בדברים הללו שלשון יתכל יורה על' השגת הנבדל
המושכליו ולפי זו הטענה יתחייב לו שאין השם ית' יודע כיתום שו הענייני כלל וגם חייב
מזה על דעתו סלוק ההשגחה פרטית וכ לזה לקוצר עיונו עד שנתאמת לו עתה
מצד הנבואה לכבוד ישראל כמו שאמר למעלה בפ' בלעם וידוע שטענתו זו בטלה
שאפילו הפילוסוף הסכים שהש"י יודע כל המושכלות אלא שישכילם יחד לא בזה אחר
זה והנה ישכילם יחד בצד שהם בכללם סדור אחד. כמ"ש הפילוסוף במאמר הנרש' באו'
הל"מ על האופן שבארו הר"ל וזה שהפילוסוף כתב שכבר ישלם ההתאחדות בשכל
הנקנה במושכל כל הצורות ההיולאניות שהחמר הא' הוא כחי עליהם ואם הענין כן
בשכל הנקנה עם העלם ממנו הרבה מהדברים שישימו זה הסדור המושכל מתאחד
לא שישלם זה ההתאחדות בנפש הנבדל הפועל להוייה שלא יעלם ממנו דבר ממה
שישים זה הסדור אחד כמו שיתבאר ובכלל הנה מבואר שאלו הצורות המושכלות הם
מה אחדו' בשכל המשיג אות' וזה שסדרו' המושכלו' מפני שהו' מתאחד הנה יחויב שיהיה
עלול משכל ראשון ומהספק שיהיה עלול ממנו בזה האופן והוא לא ישיג מה שהו' עלול
ממנו בצד' מה ולזה תמצ' שהפילוסו' הסכים שהש"י יודע כל הנמצאו' אלא שישכילם יחד
לא בזה אחר זה וישכילם יחד בצד שהם בכללם סדור א' והוא הצד היותר משובח והוא
הדבר שהוא כולל לכל הסדור והיושר שבנמצאות והו' דבר אחד במספ' אחר שהתבאר
שהשכל והמושכל ממנו אח' במספ' הנה א"כ יהי' השכיל הש"י לעצמו בזה האופן שיוכלל
בו סדור כל הנמצאו' בכל הזמן וזהו המובן מדברי הפילוסוף לפי באור הר"ל:

הרב כתב ע"ז ח"א פרק ס"ח וכבר ידעת פרסום זה המאמר שאמ' הפילוסוף בא'
והוא אמרו שהו' השכל והמשכיל והמושכל ושאלו הג' ענייני' כמו שהתבאר וכמו
שיבא עליו המופת ולא יהיה בפע' משיג ופעם לא ישיג אבל הוא שכל תמי' בפעל התחייב

שיהיה

שיהיה הוא והדבר המושג אחד והוא עצמו ותועלת ההשג׳ גופה שבה יהא׳ משכיל הוא גוף השכל שהו׳ עצמו אם כן הוא שכל ומשכיל ומושכל לעולם ע״כ הנה הרב מסכים למ״ש הפילוסוף כמ״ש והוא הפך כונת בלעם כמו שיראה מתוכן דבריו לפי רז״ל ולזה מקוצר עיונו בענין זה אמרו רז״ל שסכמתה עינו ולזה נקרא שתום העין מי עור כי אם אשר לא ראה מאורות העיון בדרושים העמוקים ואמנם טענתו באמרו מי שהוא קדוש תראה מזה שהנבדל לא יסכים כלל עם הגשמי והפועל המהוה צריך שיסכים בכד מה גם כן בטלה מקוצר ראות עיונו ומעוט השגתו בידיעה במכבר יסכי׳ אחר שכל הימים והצורות הם נמצאי׳ בכח תחת׳ הראשון והם בפעל במניע הראשון ומה שבכח ישוב בפעל נמצא ממה שהוא בפעל שהוא מסכים באופן מה ש׳ מה שיוכי׳ אותו אל הפעל וההסכמה תהיה באותה ההשכלה אשר בנבדל מאותו הסדור המושכל שלו באלו הנמצאות ומזה יגיעו אותם הצורו׳ כמו שהצורה ההיולאני׳ מגעת מהמלאכ׳ מאותו הסדור המושכל אשר בנפש האומן ואותה ההשכלה היא המסכמת עם הצורה המגעת בפעל ובזה האופן יאמר שיסכים הנבדל עם הגשמי והוא׳ פועל המהוה בכלי והוא הזרע שהוא כלי לכח המצייר הנשפע מהנבדל וכבר באר ארסטו בספר בעלי חיים שהכלי במה שהוא כלי יתכאו לו שלש סגולות שנים מהם ישותפו בהם הדברים הטבעיים והמלאכותיים והא׳ מהם ייוחדו בה הדברי׳ הטבעיי׳ ואולם השנים שישתתפו בהם הדברים הטבעיים והמלאכותיים הם׃ הא׳ שלא יהיה הכלי חלק מהעשוי לא חמר ולא צורה ולא חלק חמר והב׳ שיהיה הכלי נפרד אחר שנשלם העשוי׃ והג׳ והיא שייוחדו בה הדברים הטבעיים הוא שיהיה נוגע בכל קוי העשוי בפנימיים והחצוניים על ענין א׳ לבד אבל במלאכה איננו פועל כי אם בחצוניים לבד ואפשר שלזה כיון מאמר שאמרו בשר ודם כר וכו׳ כלומר שאינו נוגע קוי העשוי הפנימיים רק החצוניים לבד וכבר באר ארסטו במקום הנזכר שהחלק האויריי שבזרע הוא הנאות לולד לבד וזה הרוח יכנס בדם הנדות ויתערב בו ערוב יחדש בו רתיחה ובשול וכפח ואבעבועות ונתילת אבעבועות וכפיחתו יראו בו האבעבועות שיפרד מהם הלב ובזה הכח יהיה אכלו ציור האברים ותבניתם והבדלם ונתיכת כל אבר ואבר כורתו המזגית שתייחדהו וכאשר תשלם ההויה יפרד זה החלק האויריי מהעובר ויפסד בשיפתכה אל האויר היושב בחללי גוף האברים ושביל הקרומו׳ המקיפים בולד ואולם מה שהיה בזרע מהחלק המימיי הנה הוא ישתנה ויבא במותרות החמר שהחמר אי אפשר לו מבלתי מותר יבא בסוף ההולדה מהרחם ומזה הידעת רמז המאמר שאמר׳ פרק המפלת דרש ר״ח בר פפ׳ מאי דכתיב ארחי ורבעי זרית מלמד שלא מכל הטפה כלת ארם נוצר אלא מהברור שבה הוא שחלק האויריי כמו שאמר ארסטו׃ אמנם בר׳ ירכה שהחום שבזרעים הוא הכלי שבו יפעל הכח הנפשיי זה הפעל הנפלא הנשפע אבילותו אליו מהנבדל שבר׳ ירכה שמהוה הנבדל יעשה זה באמצעו׳ הצורה היולאני׳ היא בזרע זולת החום כמו שאמר הר״ל ואבובכר ירכה שיעשה זה בזולת אמצעי והר״ל הכריע דעתו לדעת אבובכר ואמר שהפועל הנבדל יפעל הויית הבעלי נפש בזולת אמצעי זולת החום היסודי שבזרע וסדר טענותיו על זה וכשחקרנו בדברי רז״ל נמצא

שיורה

שזכרה הספר זה הר..ית והוא מ"ס בנדה פרק ב' היה המרבה אמרו דרש רח בר פפא מלאך הממונה על ההריון לילה שמו נוטל טפה ומעמיד' לפניו יתברך ואומר מה תהא עליה גבור או חלש וכו' אבל צדיק ורשע לא קאמר כדר"ח דאמר הכל בידי שמים וכו' יראה ממובן המאמר שיש כח אחר וצורה אחרת אמצעית ע"י יפעל הנבדל פעולתו זולת החום וזה הכח כנ' בלשונם מלאך והוא הכח הנפשי שבזרע הזה החום כלי לו לעשות מעשהו והוא המכין והמשוה לחמר להיות גבור או חלש מבלתי שישיג מה שיעשה שאין לו שכל ואם הוא מסודר משכל והוא יורה אומ' טפה זו מה תהא עליה יראה שהוא' ישכיל מה שיפעל ולפי שהוא מכין ומשוה החמר לתת הצור' המזגית לכל האברי' כפי הראות להם בטבע יאמ' שנוטל טפה זו ומעמיד' לפני הנבדל לקבל הצור' הראות' לו אחר ההכנה אם צורה טבעית וזה' גבור או חלש ויכלול כל בבעלי חיים הנולדים מהזרע אם צורה מדבר' ויורה בזה האד' לבדו וזה יורה אמרו חכם או טפש אם צורה מקריות ודמיונית וזה' עשי' או עני ולפי שזה הכח הנפשי איננו משכיל ייחס לו השכלו' בפעולתו לתכלית וזה או טפה זו מה תהא עליה וראוי היה להיות כן לפי שהנבדל אמנם יפעל כפי הכנ' החמ' לקבל פעולתו ולכן היה מתחלה הזרע מוכן לקבל זה הכח הנפשי שהוא צורה היולאנית בו עוד בהשתלם ההויה יוכן יותר ההוה לקבל צורה וזהו נסברית וכן נפלאו ההויות והיו שמורות קצת ם לקצת ושפעו כלם מהנבדל:

פרק ה'

אמנם השענות שטען הר"ל לקיים שהנבדל יפעל הויות בעלי הנפש בזולת אמצעי זולת החום היסודי שבזרע רובם או כלם בטלות אם הא' באומר שימשך שיהיה בזרע טבע יותר נכבד מהטבע הנמצא במתהוה מתנו וזה שהפעולות שיפעל הזרע הם יותר נפלאות לאין שיעדר מהפעולות שמתהוה מהזרע וזה שבעל הזרע לא יוכל לפעול אבר קטן מאבריו ואולם יפעל תוספת בכמות עם היות שמורה נשארת על עניינה ואמנם הזרע יפעל כל האברים זו היא טענתו הראשונה ויראה שזו הטענה בטלה לפי שאם היו פעולות הזרע נמשכות ממנו בעצם עדיין היה מקום לטענתו זו אבל אחר שהתבא' שהזרע מה שיפעל הוא בסבת הכח הנפשי הנאצל מהנבדל והנבדל הוא הפועל בעצם באמצעות זה הכח הנה אין מקום לטענה זו שאין ספק שבזרע טבע יותר נכבד והוא הנאצל אליו מהנבדל מהטבע הנמצא במתהוה מתנו לפעול פעולו' האברים ולציירם ועוד שלאחר שהמתהוה לא יצטרך לזה שיצטרך אל הזרע לפי סבב' שלמ' הוייתו ונגמר תכליתו אין חסרון בזה אם לא יפעל מה שיפעלהו הזרע שהטבע לא יעשה בטל ומה לריק בזו והנה נמצא במתהוה פעולות נסברות אחרות שלא ימצאו בזרע והם התנועה וההרגש והרצון להתקרב למועילו לברוח מהמזיק והולד' הדומ' ובכלל הנפש התזנני' וכחותיה הנשפעו' לחושיו' ובכלל כל מי שאין לו כח על הדבר לא יהי' חסרון לו אם לא ימצא לו אותו הפעל המיוחד לכח ההוא ולא יתואר בסב' זה בפחו' נכב' כמו שלא יתואר האדם בפחות נכבד כשלא ימצא לו תנועת ההתעופפות כנפרים עפות וזה מבואר בעצמו . ועוד מה יענה הר"ל בהראותו קושי טענתו על סברתו שגם לדעתו יקשה מה שהקשה על אחרים וזה כ"א יהיה הנבדל הפועל זה באמצעות החום לא זולת זה והחו'

הוא בזרע אם כן הזרע יותר נכבד מהמתהוה ויהיה החום שהוא איכות לבד נכבד
מבעל האיכות ואם ישיב הר"ל על זה שהחום הוא כלי לנבדל והנבדל הוא המהוה
והוא נכבד מהמתהוה גם אנחנו נאמר לפי דעתנו שהכח הנפשיי הוא נשפע מהנבדל
והנבדל הוא המהוה ע"י ולו נתכנו עלילות ההויה והפעולות והוא נכבד מכל בית אבי
ההוים • ואמנם הטענה שטען הר"ל שאם הנחנו שתתחדש בזרע צורה טבעית
מהפועל הנבדל שתעלה אליו זו ההויה הנה יהיה חדוש שהזרע מב' פועלים האחד יתן
הזרע והשני הצור' בטלה שהנותן המזג הו' הכח הנפשי הנשפע מהנבדל ונותן הצורה
הוא הנבדל אם כן הפועל את' לא שנים ואם היה נותן המזג זולת הנבדל ונותן הצורה
הנבד' להיה מקו' לטענתו אבל המשפיע הנותן את' רק תתחלף פעולתו כפי הכנ' האחת
ואפלא מחכמתו שהוא בעצמו אמר שאם הונחה כל ההויה מסודרת מהפועל הנבדל
באמצעו' החום היסודי שבדבר המתהוה או באמצעות כח נפשיי בו כמו שיהיה בעל
המלאכה באחר באמצעות ההכנה שבחומר לקבל רצונו הנה לא יקרה מזה בטול ולא
ואמר שתהיה ההויה מפועלים רבים אחד שזה מסודר מהנבדל באמצעות כח נפשיי
ישפע ממנו בזרע והוא יוליך אל הכונה מאולת משכיל כמו זה הענין וזה אמנם יהיה
במה שיסודר לו מזה הפועל הנבדל המהוה או"ת וזה מבוא' למי שעיין בדברי
הר"ל לא ידעתי השכח מכות דבורו זה או אם קפץ על הרי בקר הסתיר' בדבריו והנה
הר"ל השתדל לבטל שתתחדש זו הצורה בזרע מבעל הזרע ולא נחוש אם טענותיו
בזה מספיקות אחר שבזה בעיקר הענין והאמת שהוא שהפועל הנבדל יתן זה הכח
הנפשי בזרע בבעלי חיים כמו שיתן כח הנפש הצומחת בצמחי' להצמיח מוכח גדולם
ולגיירם התמונות הנפלאות בעלים ובפירות כנראה לחוש וזהו דעת רבותינו
זכרם לברכה באמרם אין לך כל עשב מלמטה שאין לו מלאך ומזל ברקיע מכה
אותו ואומר לו גדל שנאמר הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ הנה בראה
מזה המאמר שכל מה שיתהוה יתהוה מכח אותו השפע הנאצל מהנבדל וזהו ענין
הטבע שיאמר שהוא חכם משגיח ומנהיג בהמצאות החי בשמירתו והתמדתו בשתכלו'
הנבדל הנאצל ממנו המצייר כחות נותנות צורה הם סבת מציאו' כל נמצ' והתהוותו
ולפי שהכחות השופעות המתפשטות בכל הנמצאות באישי ההווי' רבות ויהיה גם כן
כח כוכב אחד מיוחד במין אחד וכמו שאמ' הרב שים לכל כדור יסוד מהארבע יסודות
הכדור ההוא התחלת כחות היסוד ההוא ולכן אמרו אין לך כל עשב וכו' לא שיהיה
כוכב' להניח צורה נפרד' לכל מין ולכל מה מהמתהו' שזהו דעת אפלטון המאמין בצורו'
ונב' באר לנו הרב ח"ב פ' שהכוחו' הכוללו' הבאות תחלה מהעולם העליון ד' והם כח
הוות המחצבי' וכח הנפש הצומח' וכח הנפש החי' וכח הנפש המדבר' וכי אלו יבאו מד' פני
הגלגל והם כדוריותו נפשו ושכלו והשכל הנבדל שהו' תשוקו התבאר א"כ שהכל נשפע
מהנבדל והר"ל כתב על זה וזה לשונו ולזה יחוייב בזה הפועל הנבדל המהו' את הדברי'
שבכאן שיהיה משכיל ביותם אלו הנמצאים וסודרם ויוצרם על שאלו הנמצאות יקח
המציאו' שלהם מהסדור המושכל להם בנפש הפועל הזה הנבדל לא שיקנ' הוא המושכל
המציאות כמו הענין בידיעתנו ולזה יחויי' שיהי' הפועל הנבדל שהתבא' מציאותו בזה
המקום

המקום הוא השכל הפועל שהתבאר מציאותו בספר הנפש וכתב בסוף זה הפרק וזה
לשונו ולזה לא יבאר מזו החלוקה אלא שיהיה זה הפועל הנבדל שופע מכל מניעי
הגרמים או שיהיה אחד מהם או שיהיה דבר ישפיעו ממנו מניעי הגרמים ואיזה שיהי׳
מאלו החלוקו׳ הוא ניתוס הנמצאות האלו וסדרם ושמרם · הראה הר״ל בסוף דעתו
שההויה תעלה לנבדל ואולם באחרנו דעתינו שירב׳ שהנבדל יעשה זה באמצעי זולת
החום היסודי על זולתו לד׳ סבות הא׳ שהחום במהו חום לא יפעל אלא או חמום או יבשו׳
או קוטי׳ לא צורה ולא תמונה ולזה יהיה זה החום בהכרח בעל צורה בה היה שמור
היחס והשערה ובה יפעל מה שיפעל וזו הצורה אינה נפש לפי שהנפש הוא שלמות
ראשון לגשם טבעי כליי והזרע יתדמה החלקים ולא נוכל לומר שהנבדל צורה לזה
החום בנפש החיונית שהיא צורה בחי לפי שהצורות הנבדלו׳ הם נמצאות מציאו׳ יותר
נכבד מהמציאות שלהם בחמר ובהיות הענין כן איך יגיעו מהמציאות השלם אל
המציאות החסר ומה היה הצורך שהושמו בחמרים עם שימשך מזה גם כן שיהיה
הנכבד בעבור הפחות נשאר אם כן שיהיה כח נפשי יפעל מה שיפעלהו בתכלית
הסדור עם היותו בלתי משכיל והעני׳ בזה כמו העני׳ בפעולת הבעל נפש בענין
הצמיחה וההזנה שהוא בתכלית הסדו׳ מזולתי שיהיה הטבע משכיל מה שיפעלהו מזה
ולזה השכים ב״ר · הב׳ שכשנחקור בהויה הכללית רוצה לומר הוית העולם נמצא כל
מה שיפעל הנבדל יפעל באמצעות צורה מהצורות והם הגרמים ושאר התנועו׳ כלם
יעלו אל הגרם ובאמצעות הנבדלים יתנועעו הגלגלים התנועתם הוא סבת היות
ההויות וכלם שופעים מהשם יתב׳ והם האמצעיים בינו ובין אלו הגשמים כן בהויה
החלקית והיא הוית האישים ההוים הנפסדים אמנם יתהוו מהנבדל באמצעו׳ צורה
מהצורות והוא הכח הטבעי או הנפשי הנאצל מהנבדל והחמר המשוער בזרע כלי לו
יראה היות זה דעת הרב שכתב חלק שני פרק רביעי וזה לשונו והשכל העשירי הוא
השכל הפועל שהורה עליו צאת שכלנו מהכח לפועל והיות צורות הנמצאות ההוות
הנפסדו׳ אחר שלא היו בחמרים שלהם אלא בכח וכל מה שיצא מהכח לפעל יש לו מוציא
בהכרח חוץ ממנו וצריך שיהיה המוציא ממין היוצא עד אות׳ כן בלי ספק נותן הצורה
צורה נבדלת וכו׳ עד אמרו עד שיהיה יחס השכל הפועל ליסודו׳ ומה שיורכב מהם
יחס כל שכל נבדל המיוחד בגלגל לגלגל ההוא עד כאן : ממאמר זה התבא׳ שהנבדל
אמנם יפעל באמצעו׳ צורה בהויו׳ האישים והוא נותן הצורות בחמרים כמו שאמ׳ בפ׳
י׳ בענין זה וזה לשונו או שהצורו׳ כלם מפעולו׳ השכל הפועל והו׳ המלאך והו׳ שרו של עול׳
וכו׳ · ומה שאמ׳ הנרבוני על הרב וזה לשונו ולא אדע איך נפל הרב בזה אחרי באור
ארסטו שפעל הפועל אינו דבר בלתי הוצאת מה שבכח לפעל לא שיקנה הצור׳ מחוץ
כמו שלא יתהוה דבר מההעדר שהפועל שבאישים הנפסדי׳ לא יפעל הצורה ולא ההיולי
ואמנ׳ ההיולי המורכב מהצור׳ וההיולי ולו הי׳ הפועל יפעל הצורו׳ בהיולי היה פועלם
בדבר לא מדב׳ וזה אינו עד כאן לשונו · תמהני שפתי שקר שהנה דעת הנרבוני לקוח
מדברי ארסטו בספר בעלי חיי׳ מאמר י״ו כתב וזה לשונו שאם בכאן צור׳ נבדלת יברא
צורה בחמ׳ היה אפש׳ שיהיה דבר מלא דבר וידוע שארסטו נמשך בזה לדעתו מקדמו׳

דרוש שני פרק חמישי מהמאמר השביעי

העולם אמנם הרב המשכים בין התורה והחכמה ומאמין בחדוש לא ימנע אצלו להיו
הדבר מתהעדר אבל הוא אפשר ולכן הברזל יפעל הבורו׳ בהיולי ומקנה אותם בו לא
מדב׳ עם שים להפלא מבר אח׳ גם כן מפלפול הכרבומי אכה הלך לתפוש על הרב על
לא חתם בכפו שהוא אמר תחלה חזה לשוכו והיות צורות הנמצאות השונות הנפרדו׳ אח׳
שלא היו בחמרים שלהם אלא בכח וכל שיצא מהכח לפועל יש לו מוציא בהכרח עד
כאן והנה זה דעת ארסטו האו׳ שהפועל אמנם יפעל המורכב מהחמר והצורה וזה
בשיגיע החמר והיסוד וישכהו ויצא מה שבו מהכח על הצורה בפעל וזה בעצמו אמר
הרב ותפישתו בטלה עם שיר׳ כי יקשה היות סתירה בדבריו במ״ש מתחלה שהצורות
בכח החמר ואחר כך שנותן הצורה צורה נבדלת כמראה שהצורה תאכל מהנבדל
ובאה מחוץ וזה סתיר׳ ואפש׳ שיאמ׳ בזה שהרב דבר הנה בצורות הטבעיות הנמצאות
לאישי ההויות ואמר באלו שהם בחמר שלהם בכח ואחר כך דבר מהצורה השכלית
הנתונה ואמר שהשכל הפועל מוציאה מהכח לפועל ולכן כרומז לב׳ מיני אלו הצורות
אמר בן נותן הצורה צורה נבדלת רמז לצורות הטבעיות שהנבדל מוציאם מהכח
לפועל ומלת נתינ׳ תורה על הכנה כאו׳ ונתן תימינו ובאו׳ ומתמציא השכל שכל. רמז לצור׳
השכלית שמתמציאה השכל הפועל כ״מ והוא השכל הפועל ודקדק הרב בלשונו שבצור׳
השכלית אמר לשון ממציא לא לשון נתינה להורות על השפע הבא מחוץ כמ״ש התורה
ויפח באפיו נשמת חיים ולכן אמר הרב שהוא משפע השכל הפועל א״כ כאמר שהכח
הנפשי שבזרע כאכל מהנבדל והוא המקנה הקרוב באמצעות החום הנפשיי שהו׳ כלי
לו והו׳ המשכה לחת׳ שבו הצור׳ בכח עד שיגיעהו ותהי׳ בו בפעל ויקבל הנפש שהנבדל
יתנהו כפי ההכנה להיות ההטבה והשלמות מחקו ואע״פ שיבראו דבר מלא דבר אין זה
נמנע לנו המאמינים בחדוש מהאין המוחלט כמו שלא ימנע אצל הפילוסו׳ שלא יתהיה
הצורה הפועלת בחמר ממין החת׳ שתפעל בו הצורה כמו שאמר זה בז״ר בספר הבעלי
חיים ׃ הסבה השלישית הוא מה שנמצא במאמר ז״ל המורים זה הדעת הנבחר כמו
שאמרו מלאך הממונה על ההריון כמ״ש וכמ״ש מכה אותו ואומר לו גדל והכאה אמנם
תהיה באמצעות שבט או דבר אחר וכן מ״ש למה הולד דומה במעי אמו וכו׳ עד אלו׳ ונר
דלוק מונח לו בראשו וכופה מסוף העולם ועד סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי ואף
על פי שבאומר ונר דלוק כונו לשכל הנתון באדם בתחלת היצירה הנה אומר דלוק
יורו על האמצעי כמו שהנר דלוק באמצעות הפתילה והשמן כן נר יי׳ נשמת אדם
דלוק באמצעות הצורות הדמיוניות והוא נקשר בהם הקשר מביאות לא הקשר ערוב
ומכאן יראה שהצור׳ הנבדלת אמנם יפעל באמצעות צור׳ אחרת אמצעית בין הנפש
ובין הנבדל והוא שמבוקש אצלנו בסדור שלפנינו ׃ הסבה הד׳ למה שראינו החולשה
הגדולה הנופלת בטענו׳ הר״ל על זה ולכן בחרנו הדעת היותר כשות לאמת המסכי׳ עם
העיון והקבלה ומכימו רמז לזה הדע׳ דוד במזמו׳ חקרתני ותדע שבו בא בקצרה דברי׳
מעטי הכמו׳ ורבי האיכו׳ ליקרי האיכות למה שהפליג בעיונ׳ והסכנ׳ העקרית הכוללת
תחלק לשלשה חלקים ׃ הא׳ להודיע שידיעתו ית׳ מקפת בסדור הנמצאו׳ ויודע ומשיג
הפרטים ׃ הב׳ יודיע ענין ההויה בשפלים איך הוא נמשך מהשם יתברך ׃ הג׳ יודיע

מאין

שאין בש' רבוי מצד היות עצם המושכל מורכב עם היות לו יתב' רבוי הידיעו' בידיע'
החלקים והפרטים ואחר שהזכרנו אלו השלשה דרושים כבאר הכנת כל אחד מהם
על משמעות הפסוקים שמזה הכר תשלם הכונה וכשיג שתכלית המכוון לבאר הדעת
האמתי במהות העניינים השפלים הנשפע מהש"י

פרק ו' הנה דוד התחיל להורות איך השם ית' יודע ענייני האדם ופרטיו
בשלמות ואמר כמו שמפרשים על ענין מה יי' חקרתני ותדע כלו' חקרת
אותי כמראה שאיכך תדע כלל ותדע וקודם החקירה כבר ידעת בשלמות כל מעשי
וכן בענין קין שחקר אותו כשואל לדעת ואמר אי הבל אחיך ואח"כ הורה שידע מה
שחקר באו' קול דמי אחיך צועקים וגו' ונ"מ פה וזה שאתה ידעת תנועתי ומצב גופי
ותנועות הנפשיות שלי כלם וזה אתה ידעת שבתי וגו' לרעי כלומר למחשבי וכנזר
מרעיון או אפש' שיהיה מענין רעך והוא כאמר על השפע השכלי הדבק בין הש"י ובין
השלמים והוא שאמר שלתם זה דודי וזה רעי ואות' מרחוק להורות שעם רוחק היחס
שבינו יתברך ובינו יודע כל ענייניו ואחר שזכר תנועות המצב אמר שידיעתו מקפת
בטבע האישי המיוחד בכל אים ובמזג הנתון באישים כפי הכנתם בתחלת היצירה
וזה ארחי וגו' אמר ארחי על הטבע המיוחד שלשון אורח יורה על הסדור הטבעי כמו
חדל להיות לשרה ארח כנשים שר"ל הארח הטבעי והוא הנדות ואו' ורבעי רמז לטפה
הזרעית שבאמצעות הכנתה יתהוה המזג והוא מלשון את רובע יש' לדעת רז"ל ולפי
דעתי תקרא הטפה הזרעית בלשון תורה רובע וקראה המשורר רבעי לפי שהזרע
הוא מותר העכול הד' אמר יהיה אכל התחלק המזון באברי' יבלע בעורקי' וכבר נשלם
העכול הג' כמ"ש ן' סינא ס"ב אופן שני מה' דהמון ולשון זרית פי' היקף כמו זר זהב וא"ש פי'
ברירת והוא מלשון הנה הוא זורה את גורן הנמצאות כלומר שבורר החלק הנבחר
מהטפ' להויית הולד ורות' השאר והו' על דעת רז"ל שאמ' זריתני וזרזתני ולפי שיש לאד'
שהו אדם תנועות אחרות זולת אלו והם תנועת הנהגתו עם נפשו וגופו והנהגתו עם
אנשי מדינתו והנהגתו עם ביתו אמר שהוא יודע כל אלה וזה וכל דרכי הסכנת ופי'
הרגלת ולפי שכבר התבאר בספר הנפש שמה שיתחדש תחלה מהולד הוא הכח הזן
עוד יתחדש בו אחר זה הכח המרגיש התיוכי אחר שיתחדש בו הכח הדברי לא על
שהאדם יהיה אדם ובעל חי יחד אבל על שהבדל האדם שהוא השלמות המיוחד בו
יתחדש בבעל חי והדבור החכמי יורה על הפנימי כמ"ש הפילוסו' בתחלת ספר המליצה
לכ"א פה אחר דבורו מהטבע והמזג אמר כי אין מלה וכו' ובא להורות שהידיע' האלהית
תגזר אומר ויקם ומה שהאדם יכלול בדבורו ועצתו הידיעה האלהית תחייב בלשון הן
ותדעהו בשלמות להורות שידיעתנו קצרה בענייני המציאות הידיעה האלהית היא
היודעת בשלמות העניינים כלם לפי שכלם קנו המציאות מידיעתו וידיעתנו קנויה
מהמציאות ולזה אין שתוף בין ידיעתנו וידיעתו כמו שאין שתוף בין עצמנו ועצמו
והנה כתב הפילוסוף במא' תשמע שההויה תשלם בג' דברים העדר קודם במשא
ההוייה וכוס ההויה וצור' כוה ושכל מהוה מורכב מחמ' וצור' ולכן הזכירם כאן להודיע
ידיעתו ית' בהם וזה אתו ויקדם וגו' קרא אחו ההעד' שהו' מסיב המורכבי' וההוים אחור

עד שיותכו אל שורותיהם וקרא ההיולי קדש שהוא קרוש נבראת לכל החמרים והדברי' ההוים ואמר על הצורה ותמת עלי כפך להיות הצורה נאצלת מהנבדלת והמשילה לכף לעגולה והאצבעות כרמות קוים יוצאים ממנה וכן הצורות מתגלגלות בבא זו אחר סור זו והשפע ההוא יוצא בשווי לפי ההכנה ובעבור היות ההכנה דבר נעלם מעיני החוקרי' שלא נודעה להם תכונתה ואופן קבלת השפע מהנבדל במה נחשב הוא וזו החקירה נפלאת לכן אמ' פליאה דעת ממני וגו' ובפרט בשפע המקובל לגלגלי' מהשכלי' לא נדע מה היא הסבה שזה הגלגל ממהר התנועה ואחר מאוחר התנוע' וכן החלוף הנופל בין השכלי' הנבדלי' שהו' כפי ההשכלה מעלת' יקנר עיון השכל האנושי להשיגו כמ"ש הרשטו בהקרו על כיונא בזו החקיר' בספר שמים ועולם וזה לשונו נראה עתה לחקור על שתי שאלות חקירה מספקת שמהראוי שנחקור עליהם ונאמר בהם כפי השגת שכלנו וחכמתנו אלא שאין ראוי לאדם שיפיא זה עלינו לעזות מנת אבל ראוי שיפלא מזריזותנו על הפלוסופות ובקשנו עליה וכו' ופי' הרב ואמרו שכלנו ר"ל קצורנו לתת סבות בכיוצא באלה הענינים על כונתם ותכליתם אלא שהו' חשב לתת בם טעם מועט וכן עשה וכו' ולז"א פליאה דעת ממני ולהורו' שאין תנוע' נעלמת מאתו אמר אנה אלך מרוחך ולפי שהמקרים המניעים מצד העונש האלהי לגמול ולענוש פרטי האדם וכתותיו אין כח באדם להסתר מהם אמ' ואנה מפניך אברח כמו שתכינו בענין יונה שאמר עליו ויקם יונה לברוח וגו' וכן תמ"ש כי ידעו האנשים שמלפני יי' הוא בורח כי הגיד להם ויש לספק מה חשב יונה בברחו כ"א חשב להסתר מפניו כבורח ממלך ב"ו ומסתתר והנה אגלה דעתי ויראה לפי פשט הכתובי' היותו אמת שעקר בריחת יונה וסבת' העצמית היתה לפי שחרה לו להיותו שלוח השם לנביא על אומת שאינה מישראל לפי שידע שהנבואה סגולה לעם הנבחר באמונות הקודה כמ"ש למעלה ועתה בראותו היותו שלוח לנינוה ירע לו לב' סבות הא' שהנביא האמתי יהיה מיוחד לישראל לא לזולתו רק במקרה הב' כ"א שמא ישובו בתשובה יעתר להם ורפאם ויכחישו בנבואתו שלא ידעו י"ג מדותיו של הקב"ה הכתובות בתורה שנאמר בהם אל רחו' ארך אפים וגו' ועכ"כ ברח לא כמסתתר' מפניו רק כמונע' ממנו לקבל השפע הנבואיי בהיותו עקר שפעו בא"י וז"א אנא יי' הלא זה דברי על היותי על אדמתי ע"כ קדמתי לברוח תרשיש כי ידעתי כי אתה אל רחום וגו' נתן ב' סבות למה שעשה הא' להיות הנבואה סגולה לעם הנבח' וב' אי וז"א הלא זה דברי עד היותי על אדמתי ויש בעיניו שישתלח לארץ אחרת ואל עם אח' להתנבא הב' לידיעתו מדותיו ית' כי הוא רחום וז"א כי ידעתי כי אתה וגו' ובשביל ב' הנבו' קדם לברוח וקרה לו מה שקרה שנענה מצד ההשגחה האלהית מבטן שאול וממעי הדגה כמ"ש ואכיעה שאול הנך הזכיר שלש מיני התנועו' שהם מהמקיף למרכז ומהמרכז למקיף וסביב המקיף באו' אם אסק שמי' רמז לתנוע' שהיא סביב האמצ' ובאו' ואציע' שאול רמז לתנוע' שהיא מהמרכז למקיף ובאו' אשא כנפי שחר רמז לג' שממוצע' בין המקיף והמרכז והור' היותו ית' יורע' בשלמו' וז"א גם שם ידך תנחני ולהורו' שהו' בעצ' אמ' ותאחזני ימינך או נוכל לו' שבאו' כנפי שחר רמז לתנוע' הגלגל היומי שהיא סבת השחר המקיר' מכל התנועו' ואמ' שלפי שהו' מביא

התנועה כמוהו א"א להסתר מהש"י ואף שהדמיון יחשוב פעמים רבות שאין הש"י יודע
שום דבר מאלו הענינים השכל יאמת זה אחר החקירה והעיון בטענות שכליות וזה
אמרו ואומר אך חשך וגו' כלומר אני אמרתי בחפזי מבלי עיון שכלי בידיעתו יתברך
הדברים חשכת מי שטף הדמיון יהלכני עד כמעט נטיו רגלי הבחינה לומ' שהשם ית'
אינו יודע ועוד אני עומד בחשך המדמה וליל המחשבה האור האמתי שהו' השכל אור
בעדני להגיה חשכי ולהאיר אפלתי ואדע באמת שגם חשך וגומ' שאין דבר מונע שלא
ידע אלו הדברים בשלמות ומה שאני חושב שהוא לילה הוא אור אצלך וזה אמרו ולילה
יאיר לנגדך ולעומת פני השגחתך לדעת הדברים כיום שמאיר אצלנו ומוציא שכלנו
מהכח לפעל וזה יורה שאין ידיעתך תלויה ונקנית מהנמצאות אבל כל הנמצאות יקנו
המציאות מידיעתך וזה כמ"שה א"ג פ"ב וז"ל והתבונן בכמה דברי' נבדל מדעו ממדענו
וכו' עד אומר והב' בהתלותו במה שלא נמצא וזה שקר' פה המסורר התלות מדעו במה
שלא נמצא לילה אמר ולילה כיום יאיר וקרא המציאות יום כמו שנקר' בו' ימי בראשית
ונתן סבה לידיעתו ית' אותם בשלמות ואמר לפי שהוא המקנה להם המציאו' בידיעתו
אותם וזה יורה אומר כי אתה קנית כליותי ומלת קנייה תורה על הדבר כמו קונה
שמים וארץ והזכיר הכליות להיותם האבר היותר רחוק שבגוף ואמר שהשם ית' קונם
ויודעם ולפי שהם מושכים תמצית הדם ומימיותו שהוא השתן כדי שיזונו מאותו הדם
המועט הנמצא באותו המימיו' ויועילו לנקות הגוף מהמימיות ההוא שיזיק בזה נזק
מופלג אם לא ינוקה ממנו שבמציאו' האדם יש צורך לנכבד אל הפחות לשמירת נזקו
שבעבור שהטחול והכליות בבריאותם ויוכלו לנקות הדם יעמד הלב בבריאותו ולזה
אמר' לב מבין כליות יועצות כי בקבלם הראוי מהמותר יתוקן הדעת ומחשבו' בשכה
תכון וההפך בהפך ואו' תסובבני בבטן אמי רמז למ"ש הפילוסוף בס' ב"א מאמר י"ב שיש
מסך מבדיל בין הלב והריאה ומה שבין אברי הגוף ר"ל האברים שהם למקום בשול
המזון והבשלתו שתועלת המסך הו' שיבדיל בין האברי' הרוחניים והאברי' הנעכרי'
וזה שאם לא היה הבדל ביניהם יגיע לאברים הרוחניים מזה היזק רב וזה שמהכרח
המקום שבו הבשול שיהי' בו אד וחום נכר ולולי הטרפשא והמסך היה מזיק האברים
הנפשיים מזה העשן ויגיע להם נזק בפעולתם וכמו שמדרך הרוחניים לשום ביניהם
ובין העכורים מסך כן הערים הטבע בכאן ושם בין הרוחניים והעכורי' מסך מבדיל
ביניהם ויבדיל העליון מהצד השפל והיה הצד העליון יותר חשוב והשפל יותר גרוע
ויתחייב שיבדיל בין הנכבד והפחות ע"כל וזה אמרו תסובבני בבטן אמי והר"אבע פירש
שהזכיר תחלה הכליות להם שהם כדמות גורמות היצירה בגוף האדם שמהם ירד
הזרע לגיד והנכון מש"ה ולהיות האדם נברא יותר שלם משאר הבעלי חיים בשני מיני
שלמיות אם שלמות המזג להיותו היותר שוה המזג שבכל הבעלי חיים ואם שלמות
הצורה הנתונה לו. אולם שלמות המזג יתחייב היות איברי האדם נערכים ומתיחסים
קצתם לקצת. באופן שלם עד שלזה היה נקב הקומה אם שלמו' הצורה שבאמצעותה
יקנה חכמה ודעת וכנגדם אמר אודך על כי נוראות רוצה לומר ראוי לי להודות
שמך על השלמיות שנבדלתי בהם מהבעלי חיים וקרא השלמיות נוראות. שהדבר

שלם ראוי שיהיה ירא ויכר שלמותו כמו שאמר יעקב בהרגישו שלמות המקום והכנתו מה נורא המקום וגומר וכן בא בספור התורה בספור האדם והשליטו על הבעלי חיים לשלמותו ומוראכם וחתכם וגומר ויהיה ונפלאתי כמו והפלא יי' ביום ההוא על ארץ גושן לשון הבדלה ואמר להורו' על שלמות הפעולה בכל הדברים ההוים נפלאים מעשיך כלם בחכמ' עשית ולפי שההודאה האמתית לשם ית' לא תהיה אלא בידיעת פעולותיו שמי שיסכל זה לא תהיה הודאתו שלמה אחר שלא ידע על מה יודה אותו והידיעה קודמת לזה הו' לדעת ענין גופו ואבריו והכהנת הטבע בהם וידע נפשו ואז ישיג שאר הידיעות כמו שאמר איוב ומבשרי אחזה אלוה לכן אמר ונפשי יודעת מאד ואחר שהורה היות ידיעתו יתברך מקפת בעניני האדם ופרטיו התחיל לדבר בענין הויית האדם ויצירתו ואמר לא נכחד קרא לצורה עצם להיותה נותנת המציאות לדבר וראויה שתקרא בשם העצם מהחמר כמו שאמר ארשתו במ"ב משמע ובאמרו ממך הורה היותה נאצלת מהנבדל ולפי שהתבאר בספר בעלי חיים מאמר ט"ו שזרע הזכר הוא מותר מבושל והרוח היסודי ירבה בחלקיו הנה ראוי שיהיה זרע הזכר אמנם יתן לדם הנדות כאשר יתערב עמו העצם והצור' וזה בשיבשלהו ויבדיל ממנו המותרות שלא יכלא מהם דבר שיהיה חמר לאבר י' ויקפיאהו וישים אותו גוף ויתן לו עמידה וקיום כמו שיעשה הקיבה כשהונחה בחלב שתקפיאהו ותבדיל ממנו החלק המימיי ומה שיקרה בזה לזרע הזכר עם דם הנדות המשילו הפילוסוף לרמיון הרכבת התמר הזכר עם הנקבה שמי שיראה זה ידע ידיעה ברורה שהדבר שהו' זכר יתן לנקבה הצורה לבד וזה אמרו אשר עשיתי בסתר ויהיה מענין עשו דדי בתוליהן שפירושו שחיטה והוא הוראה על הפעל שעושה הזכר דם הנדות מההקפאה והעשוי כמו שאמרנו ואמרו רוקמתי רמז לכח המצייר הנאצל מהנבדל שהוא כמו הרוקם בגידים ובעצבים בקרומות ובעצלים ובעצמו' ובבשר והו' כמעש' הרקמה המתכתבת באופנים מתחלפים ובדרכים שונים ואמר שכל זה הפעל הנפלא נעשה בסתר להיותו נעלם ממראה העין גם ממראה עיני הלב ואף על פי כן ממנו יתברך לא נכחד עם היותו בסתר ונעשה בשפל מקומות המציאו' וזה אמרו בתחתיות ארץ ואמ' על החמר הנושא הצורה לחברונו גולמי ראו עיניך וקרא האמצעיים בין הנבדל והחמר עינים שהמה עיני יי' משוטטות בכל הארץ והם הכחות הנפשיות הנאצלים מהנבדל בכל מין ומין כלומ' החמר שלי קודם שתגיע צורת האדם בה ולפי שהגרמים הם המכינים החמר באמצעות חום השמש המתמזג בחום שאר הכוכבים והחום הזה הוא כלי לכח הזה הנפשי לצייר האברים לזה אמר ועל ספרך כלם יכתבו והם הגרמי' שהוא הספר החתום בו כתבו כל אישי ההויי' לקבלם הם פע מהם מפי עליון ולפי שההכנה נעשית בזמן והצורה תחול בעתה אחר ימים יוצרו על ההכנה לקבל הצורה ולפי שהנאצלות הנאצלו' מהנבדל רבות לפי רבוי הכנת החמרים וימשך מזה שיתרבו מושכלי הנבדל אמר ולו אחד בהם וכנוי לו שב לגולמי כלומר שכבר נכלם ההתאחדות בנפש הנבדל הפועל להויה ולא יעלם ממנו דבר ממה שישים זה הסדור אחד כמו שאמרנו כבר וכנוי בהם שב ליתים שבשם יעלם ברור שהבנה המשלמת קנתה לקנתה בקבלה צורתה

צורות קצתם בעבור קצת ולפי הכתוב בהלף יהיה פי' שבאותם ימי ההכנה לא יהיה
עדין הגולם א' עד שיקבל הצורה שהדבר אמנם יהיה אופי ואחד בסבת הצורה לא
זולת זה או יהיה פירוש ולא אחד בהם שלא יכתב על ספרך והר'אבע פירש לא היה
א' באיברים נכר ונבדל בגולם תחלת יצירתו וכלם היו שם בכח התולדת ולא העין
או האזן אח' אחד מהם נכר ונבדל אף על פי שהוא בכח אותו הגולם או יהיה הרצון
בו לבטל דעת אפלטון האומר שיש לכל מין מהמינים צורה נבדלת חוץ לנפש נותנת
המציאות למין ומין כפי אותו המציאות שיש לאותה הצורה הנבדלת המיוחדת לאותו
המין וכן לשאר המינים יהיה להם המציאות מצורתם הנבדלת המיוחדת וארסטו
סתר זה הדעת ובטלו כמו שאמר ולכן אמר פה ולא אחד בהם כלומר שבאותם ימי
ההכנה לקבל הצורה כמו שאמר ימים יוצרו לא נוכל לומר שיש אחד מיוחד נבדל
משפיע הצור' למינו המיוחד וכן להניח צורה נפרדת לכל מין ולכל זוג זה רצה באמרו
ולא אחד בהם אבל הכל נמשך מהשם יתברך שהוא הפועל העצמיי והאמצעיים הם
השכלים והגרמים משרתיו עושי רצונו וזה אמרו ולי מה יקרו רעיך אל קרא רע האל
השכלים והגרמים שהם משפיעים ברצונו יתב' מהשפע מן התקון ושלמות המציאות
כפי האפשר להם לקבל ולפי שיש להם שתי בחינות הא' מצד עלתם הב' מצד עצמם
כאא ולי מה קרו רעיך אל וכה״א מה עצמו ראשיהם ולפי שהרבוי הקורה בהם הוא
בסבת שאין ההשכלה בהם על אופן אחד ולהם מעמידים ידועים נשלמים בם עד
שיהיה קצתם עלה לקצת אחר אספרם מחול ירבון להיות המספר המתרבה בו דבר
קשה למנותו כמו שאמר וכחול על שפת הים ולפי שיש הבדל גדול בין השכל הראשון
יתברך עצמותו ושאר השכלים עצמותם שהשכל הראשון ישכיל מעצמותו ענין נמצא
בעצמותו לא ענין מצטרף אל נמצא חוץ מעצמותו ואמנם שאר השכלים ישכילו
מעצמותם ענין מצטרף אל עלתם ויכנס בהם הרבוי מזה הצד והנה אם כן העלה
הראשונה אם כן מציאותה בעצמה והשכלים מציאותם בצרוף לעלה הראשונה לזה
אמרו הקיצותי ועודי עמך כלומר עם היותך משכיל כל הנמצאות להיותך התחלה
להם אולם לא בסבת רבוי מושכליך יפול הרבוי בך כמו שיפול הרבוי בשכלים מצד
רבוי השכלותיהם וחלוף טבעיהם המקבלים במה שישכילו מההתחלה הראשונה
ובמה שיקנו ממנה מהאחדות שהוא פועל ראשון בעצמו רבה ברבוי המקבלים אותה
כענין ברא שתחת ידו ראשים רבים והמלאכות שתחתיהם מלאכו' רבות כמו שאמר
מה עצמו ראשיהם אולם בו יתב' לא יתרבה ברבוי מושכליו וזה אמרו הקיצותי כלומר
אני שכבתי בעיון זה ואיפנה כשהקיצותי משנתי נמצאתי עודי עמך להיותך אח' מבלי
שום רבוי כלל והסדור שבכאן שופע מהסדור המושכל לש״י כמו שישפע הסדור בבנא
מהסדור הנמצא בנפש המנהיג הבנא והנה באר הפילוסוף שהוא מחוייב שיהיה
מושכל אלו הצורות מתאחד ואולם היה אפשר זה בו מפני שאין בו יסוד וזה שהיסוד
הוא הסבה ברבוי הנמצאות באלו הצורות וזה אמנם יהיה מפני כדרים כמו שאמ' הר"ל
הא' הוא מפני הרבוי שבכמות שישיג הצורות ההיולאניות מצד הנושא כאלו תאמר
שצורת זה הסוס היא זולת הסוס אחד במספר והצד השני הוא שהיסוד שים הסדור

דרוש שני פרק ששי מהמאמר השביעי

הא׳ במספר מתחלק מפני שקבלתו איננו מוכן שיקבל כ״א חלק מה מהסדר׳ ההו׳ והמשל
שהיסוד ישים הכח הזן מתחלק מהכח המרגיש מפני טבע החמר שהוא ממנו הכמתי׳
שאין בטבעו שיקבל מהשלמות יותר מזה ואולם הסדור המושכל לאלו הצורות לא
יתחלק בזה האופן וזה מבואר בנפשו והוא גם כן מבואר מ״ה שהמושכל באלו הצורו׳
ישלם בו ההתאחדות באופן יותר שלם ממה שישלם ההתאחדות בצורות ההיולאניות
שהוא ישים מתאחד מה שהוא מתחלק בצורות ההיולאניות ולזה היה הא׳ במוחלט מה
שאין בו רבוי כלל לא מפני שמי השכל למושכל ולא מפני רבוי המושכלות לפי שרבוי
המושכלות בשכל הא׳ בעצמו כענין בשכל ממנו הוא דבר נמשך לשנוי שימצא בו בין
השכל והמושכל וכאשר יתאחדו השכל והמושכל התאחדות שלם יתחייב שיתאחדו
המושכלות הרבות אשר לאותו השכל והנה יהיה אותו השכל א׳ ופשוט מכל הפני׳ לפי
שכשנשארו המושכלות המגיעות בשכל א׳ רבות לא יתאח׳ בעצמו לפי שהן זולתיי להם
לפי שסבת הרבוי הוא הזולתיות שבין השכל והמושכל ממנו וזהו שנעלם מתמסטיוס
כשיתיר שיהיה השכל ישכיל מושכלו׳ רבות פתאם וזה שהוא יסתור אמרנו שהו׳ ישכיל
עצמו ולא ישכיל דבר חוץ מעצמו ושהשכל והמושכל ממנו א׳ מכל הפנים ואמנם כאשר
שהו׳ ישיג השופע ממנו מצד שהו׳ עצמו והו׳ הצד היות׳ נכבד במציאותו מצד מה שקנה
מהנימוס והסדר שבנפש הש״י אם כן הו׳ יודע הנמצאות בצד היותר נכבד ממציאותם
והם נמצאים בצד האחד ואין בו יתברך שום רבוי וזה אמרו הקיצותי ועודי עמך כל
זה לקטתי מדברי הר״ל כמלקט שבלים אחד הנה ואחד הנה : והאמת בזה משה
שידיעתו וידיעתנו נאמר בשתוף וזה שידיעתו סבת הנמצא והנמצ׳ הוא סבה לידיעתנו
והתבאר אם כן מציאות נמצא לא יתואר בידיעה שבנו ואין זולתיות בין מציאותו
וידיעתו ולפי שהענינים האלה שאמרנו יקרי הערך בעיון ותכלית השלמות האנושי
תלוי בהם והשכלות או הטעות בזה עם מעוטו רב הנזק ונמצאו מועטים רבי׳ מהשיג
האמת לכן אמר אם תקטול אלוה רשע וגומר הכונה שתסיר כל המעיקים אז אני לא
אעשה כ״א להשתכל ולעיין בזה ובעבור שהחסרים הם בלתי משיגים בענינים האלה
וכל מגמתם העולה על רוחם ומחשבתם המדומה אמר אשר יאמרוך למזמה שאלו
הרשעים כשיאמרו דבר מאלהותך הוא כפי מחשבת הדמיון לבד ולפי שאנשים כאלה
חסרי השלמות הם כלא היו אחר שהתכלית המכוון בבריאת האדם איננו נמשך מהם
לזה אמרו נשוא לשוא עריך ופי׳ נשאו ועריך כנוי לגופים כמ״שה עיר קטנה וכו׳ כלומר
שאתה בראתם לתכלית טוב הם נשאו אותם לשוא ולפי שהשלם בעיון ומעשה הוא
הנקרב לש״י והחסר מהם שנוא אצל הש״י ומרוחק לכן אמר תכלית שנאה וגומר שראוי
לשלם להיות החסר שנוא לו להיותו הפכי לו ולפי ששונאיו יתב׳ שני מינים אם האנשים
החסרים מכל שבטבעו בשאון הבלי העולם אמ׳ הלא משנאיך יי׳ ואם המין השני שקרה
להם השבוש בעיונם ועלו בידם דעות נפסדו׳ כיוני וסיעתו אמ׳ ומתקוממיך אתקוטט
וכה״א תכלית וגו׳ להיותם הפכים בתכלי׳ המרחק שהשלם כונתו המושכל ואלו תכליתם
המדומה כה״בא לאויבים וגו׳ ולפי שהעיון ומעט שיעשה לשם שמים לא ידענו רק הש״י
כי האדם יראה לעינים לכן אמר חקרני אל ודע לבבי כנגד המעשה אמר בחנני ודע

שרעפי

שרעפי ולפי שהאדם בעיונו בפרט בעניינים האלהיים כזה צריך עזר עליונו לזה אמר יהי חסדך שתשגיח אם יש שום חטא בעיוני זה והאירה עיני בו וכן בחלק המעשי אם אין מעשי מתוקני' לפניך כראוי ראה זה ונחני בדרך עולם בדרך הראוי לאדם הטוב והישר ההולך לבית עולמו וזהו דעתנו בפירוש המזמור והראיה הלקוחה ממנו בדרוש שאנחנו בו שהנבדל יפעל פעולתו בהויות אלו העניינים בכח נפשיי שהו' אמצעי ועל ידו יעשה סדר התויה וזה הפך מה שאמר הר"ל ויראה היות זה דעת התורה וזה שרוב הנסים הנעשים הם ע"י אמצעי ולכן יצטרך הנביא לעשות פעל מה באותות מה כדי לבטל אותו טבע האמצעי ולשים אחר תחתיו או יהיה מונע אותו האמצעי המהוה והכותן כורת אותו הדבר ויבטל אותו הפעל הנמשך מאותה הכור' ולזה תמצא במכות מצרי' שעשאום משה ואהרן באמצעות המטה או ידיהם כמו שמצינו בשחין קחו לכם מלא חפניכם וגומר   וכן בברד נטה ידך על השמים ועם היות שלא הזכיר אלא היד המטה בכלל כמו שאמר ויט משה מטהו על השמים וכן בכלם תמצא שהוצרך משה לעשות פעל בהם רק במ"ב ולזה אמ' ועברתי בארץ מצרים ודרשו ר"זל אני ולא מלאך וגו' יורו היות זו המכה מאתו בלי השתתפות עמו גלגל ושום כח אחר כלל מה שאין כן בשאר המכות שכלם היו באמצעיות כח מה ולזה נאמר לפרעה במכה הראשונ' בזאת תדע כי אני יי' הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים הנה פרעה היה מכחיש שהש"י יהוה ויחדש אלו הנמצאות השפלות רק היה מיחס אופן הווייתם לגלגל. כמ"ש ארסטו שהנפש הנאצלת מהגלגל באמצעו' השמש ושאר הכוכבים תהוה אלו הענייני' השפלי' וכן היה דעת החרטומים ובא משה והזכיר להם שם יי' המורה על שהו' מחוייב המציאות ומהוה אלו הנמצאות השפלות והראיה שבכל זמן שירצה יעשה בם כרצונו ויפנם מטבעם ולזה אמ' בזאת תדע כי אני יי' עד שהוצרך על כרחו במכת הברד ואמ' יי' הצדיק לפי שראה שנוי הטבע ביסוד היותר עליון כמ"ש ותהלך אש ארצה וחשב שלא יתחדש אלא מסבה גדולה והחרטומי' במכת הכנים אמרו אצבע אלהים היא שבראות החרטומים שלא יכלו להוציא הכנים הודו במעשה משה ואהרן היותו מהש"י ולכן לא קראם פרעה מהעת הזו והלאה :   והסתכל   במה שאמרו החרטומים אצבע אלהים היא שלפי שראו בריאה כזו שבה נפש חיה והם השתדלו לעשות זה ולא יכלו חשבו שפעל כזה הוא נמשך משכל נבדל ולא יוכל לעשו' המעשה הזה זולתו ולזה אמרו אצבע אלהים היא ואלהים רמז לשכלים הנבדלים וראה איך נתקרבו כבר להאמין הדעת האמתי שהיו מכחישים אותו מתחלה ולא אמרו אצבע יי' שלא נודע זה להם עדין באמתות ולא רצו לשתף בזה העלה הראשונה בזה שהראה משה יי' יראה ממ"ש שלהיותו ית' הפועל בעצם ומה שזולתו כלי אשר בו יפעל אם כן בשנוי טבעו של דבר על דרך נס יראה שהוא המהוה האמתי ולזה ישאר הדבר על טבעו כפי חפצו יתברך ותהיה האש אם כן בלתי שורפת כמו באברהם אבינו עליו השלום ובחנניה מישאל ועזריה ואף שהאש ההוא לא היה אם שרף האחרים וחזר לטבעו כשרצה הש"י וגם משה עשה זה בפית הכבשן שבהיותו בידו לא היה שורפה והי' אם בהכרח יראה מזה אם כן שיש כח נאצל מהש"י ואותו הכח יתמשך ממנו כח השרפה כשירצה וימנע כזמן

דרוש שני פרק ששי מהמאמר השביעי

ברצונו ית' ומה שהחזיק הפילוסוף סברתו שהטבע הוא התחלה ראשון משים הדבר
בפעל ושומר אותו מהאבדון וההפסד ובהפסד הצורה יפסד הגשם ולא ישאר אם כן
לפי זה כמו שאי איפשר שיהיה אדם ולא אדם כן א"א שיהיה אש ולא ישרוף או לא יעלה
למעלה הפך ויתהלך אש ארצה ואש מתלקחת מתוך הברד אם כן לפי זה המופתים או
הם טבעיים ולא יקראו מופת או כנגד הטבע וזה אי איפשר לפי העיון הטבעי ורבים
מהתוריים התירו זה באמרו שהתורה למעלה מהחקירה ועם שאי איפשר בחקנו
שיבטל הטבע שאי איפשר שיודקו שני סותרות יחד ולזה אי איפשר שיהיה אש ולא אש
יחד כי לנמנע טבע קיים אבל השם יתברך יכול על כל דבר ואין זה נמנע בחקו וזהו
דעת הברדשי שכתב בכתב ההתגלות וזה לשונו שהנמנע בסתם יחלק לשני חלקים
החלק הראשון הנמנע שנתן מניעתו בחקנו לבד ובחק המנהג הטבעי ההולך על
ההקש בכל מיני הנמנעים עד אומרו אבל כל זה המין מהנמנע בחקנו ובחק
הטבע עמנו נאמין אנחנו עם יי' המאמינים בתורתו האמתית וגם שאר בעלי
התורות קבלוהו ממנו שזה כלו אפשר בחקו יתברך ורצונו שהוא למעלה מהטבע
ומקיף עליו וכו' ואמר שזה יסוד הרב המורה בזה הענין שצריך שיאמינהו כל בעל דת
וצדק החכם במה שאמר י אולם במה שאמרו המתפלספים שאי איפשר שיהיה אש ולא
ישרוף ולא יתנועע למעלה זה טעות נפל בהם לקוצר עיונם שהאש במקומו הטבעי
אינו שורף והוא אש כמו שאמר זה הפילוסוף אם כן השרפה לא יעשה האש וכן אע"פ
שבטבע האש לעלות למעלה כבר יתנועע תנועה הכרחית למטה למכריח יכריחהו
והוא אש וזה כמו שיקרה לשאר היסודו' גם כן שיתנועעו הפך טבעם למכריח יכריחם
ולכן נאמר כי האש כבר יהיה בלתי שורף כשירצה השם ית' שכל הפעולות הטבעיות
מסודרות ממנו יתב' בדברים הטבעיים וכשירצה ימנע מהם פעולתם מבלתי הפסד
עצמותם ולא כליון צורתם כמ"ש הפילוסוף וזה ממה שיורה שיש כח אלהי בכל דבר
שבאותו הכח יפעל פעולותיו המיוחדות ובהפסק אותו הכח תבטל הפעולה בהכרח
וזה הכח הוא זולת החומר והצורה ונקר' הכח הטבעי אבל הפילוסוף ביסודו' בצמחים
ובמתכות ובבעלי חיים כח נפשיי והוא משכל מהנבדל הנותן הצורות וכלם נאצלים
מהש"י ולזה כשירצה לבטל פעולות הדברים ולהפסיקם יבטלם ויפסיקם כמו שיפסק
יאור המים בהפסק המקור היוצ' ממנו כמו שהמשיל הנביא שפעו ית' אותי עזבו מקור
מים חיים ואע"פ שהש"י נתן השלמות לכל הדברים הנה לו השאיר לו היכולת המוחלט
לשנותם כשירצה וזה הרמוז בדברי רז"ל כתנאי באומרם אמ' רבי יוחנן תנאים התנה
הקב"ה עם הים שיקרע שנאמר וישוב הים לפנות ערב לאיתנו ונו' וכן ההקש בשאר
הנה כבר התבאר מזה שנשוי טבע הענינים אמנם הוא על צד המופת ולצורך שעה
כשירצהו הש"י לא שימשך אותו השנוי כן בכל זמן אלא באותה שעה לבד ואף ע"פ שיש
יכלת לש"י לשנותו כלו או להעדירו או להעדיר אי זה טבע שירצ' מהטבעי' אולם השנוי
ההו' לא ימשך כן ולא ישוב לטבע אחר קיים וזה הענין כבר באר הרב חלק ב' פ' כט' ׃
ואמנם היה זה כן ר"ל שהש"י ישנה טבע הדברי' על צד הנס כשיצטרך אם ע"י נביא
או בלי שום אמצעי לפי שכבר התבאר שידיעתו ית' מקנה המציאו' והשלמו'

לכל

לכל הדברים הנמצאים ואם כן כפי אותו הסדור שיש להם בידיעה האלהית ימשך
פעולותיהם וישלם מציאותם אם כן כל זמן שהשם יתב׳ ידע אותו הסדור הפך הנתון
להם מאתו בטבע יתחייב שישתנה טבעם בהכרח אחר שידיעתו מקנה המציאות
ושלמות ימשך אם כן שיהיה פעל הדבר כפי הידיעה האלהית בו כמו שיהיו פעולות
הגוף האנושי הרצוניו׳ כפי המחשבה והידיעה הנפשית עד שישתנה פעולתו כפי שנוי
המחשבה והידיעה כן ישתנה טבע הדבר מצד הידיעה האלהית וחפצו ולא תאמר
שחפץ חלוף טבע הדברים שנוי בחקו יתברך שהוא יתברך לא ירצה להעדיר אותו
הטבעית מכל וכל ולרצות חלופו אבל לפי שהוא יתברך הטוב האמתי ומשפיע תמיד
הצד היותר טוב כשיראה שהשעה צריכה לשנות טבע האש שלא ישרוף להמשך טוב
גדול ממנו אם להצלת חסידיו או שיראו מלפניו אין זה שנוי בחקו יתברך לפי שהוא
תמיד פועל הטוב וידיעתו המקנה המציאות והטוב העדיפה זה על צד היותר טוב
והפכו יהיה רע וזה שאמר דניאל למלך אלהי שלח מלאכיה וסגר פום וגו׳ כלומר נתן
שתי סבו׳ בודקו׳ בהצלתו זו האחת בהצדק האלהי שער פעולותיו וזכיותיו וראה שראוי
להציל וזה כל קבל די קדמוהי זכו השתכחת לי והורה על זה שיש אלהי׳ שופטים בארץ
איש ואיש כדרכיו ׳ והב׳ שאם הייתי נכח מהאדיו הי׳ זה שלא כדין כי לא חטאתי לך כדי
שאהיה ראוי ליענש ואף קדמך מלכא חבולא לא עבדית והיוצר האלהי לא יענים כי
אם לראוי א״כ הצלתי היתה כדי להראות יופי השגחתו במציאו׳ וכי מפי עליון לא תצא
הרעו׳ חנם וכן היה זה התכלי׳ עצמו בהצלת חנניה וכו׳ ולו הונח פעל האש כפי טבעו
והשחתת האריו׳ כפי טבעם הי׳ זה חסרון גדול מה שלא יעלם אם תחלה אבוד החסידי׳
שלא שבה למה קדם ואם ב׳ להחזיק ידי מרעי׳ הכופרי׳ בי״י והשגחתו בראות זו התקלה
יעמדו ברשעם ויהיו סבה להחריב העולם ובמכות מצרי׳ פרסם הכתו׳ ג״כ זה התכלי׳
ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראותך כחי וגו׳ ולמען תספר באזני בנך וגו׳
ולפי שידיעתו ית׳ מקנה המציאות לכל הדברי׳ כמ״ש תמצא בתורה כשרצתה לפרסם
השגחתו בעולם הזה או מציאות דבר נמשך מאתו אם לעונש אם לשכר כנהו בלשון
ידיעה כענין בסדום ואם לא אדעה כלומ׳ אמציא כד העונש להם זולת הכליון ואענים
החוטאים ואמ׳ באברהם כי ידעתיו להורות על השפע והקנאת הטובה נמשך לו מהש״י
ואמר וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהי׳ ואונקלוס בתרגומו באר זה הענין שאמר
ואמר במימריה למפרקהון יי׳ הורה שהידיעה הזו כנוי להמצאת שפע החסדים ורב
טוב לבית ישר׳ שגמלם ברחמיו ׳ זהו מה שיראה לנו באלו הדרושים כפי דעת התורה
והקבלה כפי מה שיחייבהו העיון האמתי ונשלמו דברינו בו שבח לאל אמן ׃

פרק ז׳

מאי כי אין בלתך א״ר יהודה בר מנשיא אל תקרי כי אין בלתך אלא כי
אין לבלותיך מדת בשר ודם מעשיו מבלים אותו וכו׳ הנה התבאר
שכל הכחות הגשמיות הם לתכלית והחום הטבעי הנתון באדם עם היותו כלי לכל
הפעולות הטבעיות ועל ידו יתקיים הגוף ולזה יאמר חום טבעי ולא קור טבעי כבר
יהיה סבה להפסד הגוף במקרה למה שיתיך הלחות השרשי שבהתכתו יפסד החי
בהכרח כמו שיסבה הנר בכלות חמרו שהוא השמן עם היותו סבה לכלותו האם כן

צדיק שלבו מעשיו מבלים אותו כי התנועות גופיות תהיינה או נפשיות יתיכו הלחות
השרשי ויפסידוהו כמו שהתבאר זה לחכמי הרפואה ולזה יצטרך למזון להחליף תמורת
מה שנתך כד שיבא באחרית הענין עד שישוב הבא בנתך הוא בעצמו אבל דומה לו
וזה גם כן יתחסר בהדרג׳ להולשת הכח עד שיהיה מה שיותך לחות שרשי והתמורה
לחות נכרי כמי שמשים תחת השמן שיותך מהחום הנר מים וזו היא סבת המות
הטבעי הקצוב לכל איש וכבר בארו באריכה הרופאים אם כן פעולו׳ האדם ותנועתו
סבה להפסד עצמו ולא ירגישו זהו מעשיו מבלי׳ אותו ולזה היה מהחסד האלהי בתחלת
הבריאה לשום האדם בגן עדן שלחמו נותן מימיו נאמנים שלא היה עמל בו והיה
מחליף תמורת מה שנתך לעולם דומה לו ושוה לו ועל דרך זה היה חי לנצח לולי חטאו
ואז נאמר לו בזיעת אפך תאכל לחם עד שובך אל האדמה כלומר שהעמל והטורח
שתהיה טורח להשיג מזונך וגם אחר שתשיגנו ותאכלנו זה יהיה סבה להשיבך אל
האדמה שממנה לוקחת ונתן הסבה בזה כי עפר אתה כלומר לפי שטבע הרכבתך
יחייב להיותך נפסד אחר שנגרשת מגן עדן כי לא תמצא מזון יקיים יחס כחותיך על
שווים כפירו׳ גן עדן ובהכרח יבטל אותו היחס שבין הכחות הפועלים והמתפעלים
וימשך מזה המות וזה א״מ ואל עפר תשוב ולפי שתנועות האדם סבה להפסדו במקרה
כמש״א חזקיהו קפדתי כאורג חיי המשיל תנועו׳ האד׳ לתנועו׳ האורג כי כמו שהאורג
בתנועתו סבה שיסבר אותו החוט המתנועע כן האדם בתנועותיו סבה לכריתת
חייו ונתן שתי סבות בזה · הא׳ לחסרון הכח הטבעי ולאותו וזה אומר מדלה יבצעני
כלומ׳ מדלות׳ וחסרון הכח יתר ידו ויבצעני והשנית בסבת המשך הזמן ויותך הלחות
השרשי בארך הימים וזה מיום עד לילה תשלימני והנה חזקיהו חשב שבסבת חטאו
עליו שקרה לו לא ימנע או קרה הלאות לכחו הטבעי מהנהגת גופו ומשל בו החום
הנכרי ובסבת זה תבאהו אולת המות או להתכ׳ לחותו השרשי בפתע פתאום מכח
החום הנכרי המושל בו ולזה התחנן יי׳ עשקה לי ערבני כנגד התכת הלחות שאם
יקרהו ההפסד בסבתו יוסיף לינק כח הלחות ויהיה עשקה מענין עשיק לב ביך והוא
ענין התוספת כנגד חסרון הכח ולאותו אמ׳ ערבני כלומר ערוב עבדך לטוב וחזקיה
גם אך הפעם ואמר שכבר שמע תפלתו והוסיף על ימיו וזה אמרו מה אדבר ואמר לי
והוא עשה ולפי שראוי לבעל הנס להודות למי שעשה לו הנס וכפי יתרון הנס ראוי
שתהיה ההודאה לכך אחר שבסבת תפלתו שהיתה בחסד האלהי המוחלט כבר הוא
מחוייב שתהיינה כל תנועותיו בענין שיהיה להשתדל על מרירות נפשו וזה אמרו
אדדה כל שנותי על מר נפשי כלומ׳ אני מחוייב בכל שנותי שאחיה מצד התוספ׳ האלהי
שאשתדל להכיר מה שהוא מר לנפשו והוא היצר הרע כלומר שאשתדל לשברו לשפל
לא שישעבד הוא לשכל ומלת אדדה פירושו הטלטול והתנועה לאט ובהדרגה מעט
מעט לא בחפזון וכמו שאמרו רז״ל האשה מדדה בנה וכו׳ וזה דרך מי שרוצה להתגבר
על יצרו יכניעו מעט מעט ויכריעהו אל הקצה בנחת ולפי שחיי האד׳ תלוי׳
אם מצד החסד האלהי ואם מצד הטבע׳ אם מצד החסד האלהי בהכיר המונעים שהם
נגד החיים כמו שהבטיחה תורה למקיימי המצות וברך את לחמך וגו׳ ולזה אמרו׳

עליהם

עליהם יחיו וכנוי עליהם שב לשנים שהזכיר למעלה שמותי ואמר שמצד מדת רחמיו
שלו יחיו האנשים על השנים מספר חייהם בהכין להם המזונם והסרת המזיקים ·
ואם מצד הטבע יאריך האדם ימים מפני רבוי לחותו השרשי ויחס כמו׳ אבריו קצתם
לקצת שהרוח החיוני ישמר בחום והלחו׳ וזה אמרו ולכל בהם חיי רוחי כלומר שהדב׳
שהוא עקר וכל בהם רבוי לות׳ באורך ימים ושנות חיים הוא חיי רוחי וחיי הרוח הם
החום והלחות כמו שאמר בספר החוש והמוחש ולפי שמי שיש לו מזג טוה כזה יחיה
ימים רבים אמר והחלימני והחייני והנה בשעת הבריאות אין האדם יודע להזהר
מהמזיק לו וגם אינו יודע שווי ליאותיו ואיכו׳ אבריו השרשיי׳ באיזה אופן הו׳ שיש מושב
היותו בריא ופתע ישבר ולזה אמר הנה לשלו׳ מר לי מר את׳ מר לי כנגד רוע ההנהגה
ואמר כנגד השתנות הלחות והפסדם משבות פנימיות או חיצוניות ולפי שהשלם ית׳
ישערנו על ערש דוי את׳ ואתה חשקת נפשי כלומ׳ אתה הנפש המשכלת מהגוף הכלה
והאובד והראיה שהשלכת אחרי גוי כל חטאי לפי שידעת שהחטא נמשך אחר
החמר ולכן קבלת שבים ורכית פעולות הנפש לפי שידעת שההעדר וההפסד
נמשך מהחמר והשלמות מצד הצורה ולא יתהפך וזה אמרו כי לא שאול תודך ·
ולפי שהחסרון וההפסד ישיג לאדם מצד הטעות שנופל בעיונו ובפרט בדעות
האלהיות או מצד רוע הפעולות או שיהיה חסר בשניים אלה אמר כנגד הראשון
כי לא שאול תודך האיש התועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח וכהבא מות
יהללך כלומר ולא מות יהללך לפי שהתכלית הנרצה באדם היותו שלם בשני חלקיו
עיון ומעשה וכהבא לא ישברו יורדי בור אל אמתך לפי שהחסר בשניהם אין
לו תקנה בשום אופן ואל זה רמזו רבותינו זכרונו לברכה באדם כשהצדיק
נפטר מן העולם שלש מלאכי השרת וכו׳ וכשהרשע נפטר מהעולם וכו׳ שהצדיק
שנשלם בשניהם הוא ההולך קדמת בית המלך עד שיכנס אחריו ויתן לו
מהלכים בין העומדים לפניו ולפי שהאיש השלם הנשלם בשניהם הוא צדיק
באמונתו יחיה והוא הנותן השבח וההודאה לו יתברך שהוא בשני חלקיו אלה
אם בנפש מצד העיון אם בגוף מצד המעשה לכך אמר חי חי הוא יודך וכפל חי
חי לרמוז לשלמות השני חלקים כמו שאמר׳ ולפי שאין חכם כבעל הנסיון אמר
כמוני היום שראה וידע שנתקבלה תפלתו והועיל לו תשובתו ובעבור היות השלם
ובפרט לבני ביתו להנחיל אוהביו יש לכן אמר אב לבנים יודיע את אמתך ולפי
שההשגחה לא תמנע טוב מבעליו אבל יושיע לראוי תשועת עולמים לזה אמר יי׳
להושיעני והישועה האמתית שהיא השארות הנפש תושג בעולם הזה בעיון האלהי
ובחריצות המעשה ויעלזו חסידים בכבוד שלמות הנפש ושאר השמחה הגופיית
נמאסת בעיניהם לכן אמר ונגינותי נגנן וגו׳ כלומר הנגינות ושמחת לבב כהולך
בחליל שנגנן כל ימי חיינו בעולם הזה הוא הבחירה להשת ושף בבית יי׳ והוא כעיון
בתורתו ומצותיו הנקראות בית יי׳ כמו שאמר המשורר אשרי יושבי ביתך כלומר
המקיימים קיום תמידי בעיון התורה ואמר על אלו שעוד יהיה להם אשור
ויושר שלא יפסק מהם שלמותם לנצח אבל והיה להם ההשארות לאלל יה וזה

דרוש שני פרק שביעי מהמאמר השביעי

אמרו עוד יהללוך סלה עד כאן פירוש הפרשה אגב גררא ולפי שנבוכו רבים ׃ ואם כן התבאר שבמר ורם מתוך הרכבתו מעשיו מבלי אותו אבל הקדוש ברוך הוא שאי׳ מורכב מענייני החמר הוא מבלה מעשיו שהוא ברא כל הנמצאים יש מאין וזה שאמרה חנה אין קדוש כיי׳ כי אין שום נברא ופשוט בפשיטות מוחלט כמחוייב המציאות וזה שהוא יתברך לא ישיגנו ההפסד בשום פנים אבל הוא יתברך מחוייב המציאות בבחינת עצמו ושאר הנמצאים כלם אפשרי המציאות מצד עצמם ומזה הצד כבר ישיגם ההפסד אם ירצה השם יתברך אם כן מזה הצד הוא מבלה מעשיו אם ירצה ומציאותו לא ישתנה וזה שאמר המשורר לפני׳ הארץ יסדת וגו׳ המה יאבדו ואתה תעמוד וגו׳ ר״ל לפנים בעת הבריאה הארץ יסדת לפי שנתמזגו היסודות קצתם לקצת והיו כלם מתערבים ומתמזגים בארץ ולכן יבאו מזה הנמצ׳ והבעלי חיים מכח אותה ההמזגה היסודית לכן אמר יסדת רוצה לומר שתת בם כח הארבעה יסודות בסבת ההתערבות וההתמזגות אבל הגרמים השמימיים שאין להם מזג ולא הורכבו מחלקים אמר בהם ומעשה ידיך שמים ואמר שהם אפשרי האבדון מצד עצמם ומזה הצד ישיגם הכלייה כבגד והוא יתברך הקיים הבלתי משתנה או כפרש המה יאבדו שב לגרמים וכלם כלבוש תחליפם וכו׳ שב למורכבים מצד ההמזגה היסודית ועל זה אמר כבגד יבלו ובאמרו כלבוש תחליפם רמז להעדר הדבק בחמר ההיולי שהוא פושט צורה ולובש צורה בסבתו וזה הפירוש יותר׳ נכון ואמר עליו יתב׳ ואתה הקיים הבלתי משתנה שלא ישיגהו אפיסה והעדר ושנותיך לא ישיגם כליון וזה אמרו לא יתמו הוא מענין במדבר הזה יתמו וזה שהוא יתברך אינו נופל תחת הזמן לפי שהוא ברא הזמן ולכן הוא נצחי והנצחי אינו כלה בשום עת ואמר על השלמים שעם היותם נופלים בזמן יש בהם דבר בלתי כלה הוא הנפש שלא ישיגה ההפסד וזה אומרו בני עבדיך ישכונו ורצה במלת ישכונו ההשארות והקיום לנצח כמו שאמר משכן מקדש לגן עדן את הכרובים וכתב הרב רבינו משה בר מיימון פרק כה׳ ח״א וזה לשונו ולפי זאת ההשאלה הושאל לבורא יתברך ויתעלה כלומר להתמדת שכינתו או השגחתו לאיזה מקום שהתמידה השכינה או לכל דבר שהתמיד בו השגחה אמר וישכון כבוד יי׳ על הר סיני ושכנתי בתוך בני ישראל ורצון שוכני סנה עד כאן ואמרו ובני עבדיך הם השכלים שהולידום נפשותיהם שהם השלימים כמו שאמרה התורה בנים השלמים בנים אתם ליי׳ אלהיכ׳ ולפי שטבע המקור הנזכר ימצא בנמשך ממנו אמר וזרעם גם כן יכון לפניו ית׳ להשאיר אחריהם ברכה בגוף ונפש לחשיבותם ׃

תם המאמר הז׳ שלב״ע ׃

המאמר השמיני

ענינו במהות הנפש

פרק א׳ הני ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד לא אמרן אלא כנגד הקב״ה וכנגד נשמה מה הקב״ה מלא העולם וכו׳ · אתה הראית לדעת מכח הבנין שאמר שהנשמה תתיחס לנברא בחמשה הענינים שהזכיר וידוע שחמשה אלו הם סגולות לנברא · האחד שהנברא אין לו מקום מיוחד אבל כל המקומות אליו כיחס את׳ ולא יקיפהו מקו׳ לפי שהגש׳ הו׳ שיצטרך למקו׳ לא הנברא ואם שו׳ בכל מקו׳ אבל לא על הדר שהמקו׳ יקיפהו והנה ושאדירהו מה שאמ׳ הכתו׳ ברוך כבוד יי׳ ממקומו כבר באר הרב כפי מעלתו ועוצם חלקו באלהות · הב׳ שהנברא משכיל ואינו מושג בחוש וזה אומר רואה ואינו נראה ועניין רואה כעניין ולבי ראה הרבה חכמה והוא יתברך אינו נראה שלא יוכל שום שכל להשיגו כמו שאמר כי לא יראני האדם וחי ופי׳ אפילו החיים הנבדלים לא ישיגו עצמותו אבל מה שישיגו ממנו יתברך הוא מצד פעולותיו כן הנשמה רואה ר״ל משגת והיא אינה מושגת כי אם מצד פעולותיה הג׳ היא סגולה לו יתברך וזה שמעמיד כל העולם ולו יחשב השתלק מציאותו יסתלקו כל הנמצאות וזהו מה הקב״ה זן כל העולם כן הנשמה שאם תסתלק היא יופסד הגוף ובהפסד הגוף לא תפסד הנשמה אבל תשאר שלמה כמות שהיא · הד׳ סגולה לנברא גם כן שאינו מקבל טומאה לפי שהוא פשוט ואינו מורכב והמורכב מקבל טומאה מצד חמרו אבל הנברא טהור כן הנשמה אינה מקבלת טומאה מאחר שאינה גוף אמנם בשנשמעת לחמר טמאה ונאוסה וזה שאמר ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ הרומש על הארץ · הה׳ היא סגולה לנברא גם כן והיא כי מי שרוצה להשיג הנברא מה שיש אפשר בכח האנושי להשיגו צריך קודם שידע החכמות האמתיות הקודמות שהם כסולם לעלות אליו כמי שרוצ׳ ליכנס לחדר המלך לראותו צריך שיכנס בבתי׳ הקודמי׳ לחדר כן הנשמה שהיא חלק אלוה מי שרוצה להשיגה צריך שידע קודם החכמות הקודמות לה וזהו מה הקב״ה יושב בחדרי חדרים וכו׳ והנה בשחקרנו מכאנו כל אחד מאלה החמשה ברכי רומז לכל אחד מאלה הענינים שזכר אם הראשונה האומ׳ ברכי נפשי את יי׳ וכל קרבי וגו׳ רומז לראשון שהקדים ברוך הו׳ מלא העולם כנפש שממלאת לגוף והקרבים כי כלה בכל ובכל חלקי הגוף וגם כן כח יקרנו מלא הארץ אם הב׳ ברכי נפשי ואל תשכחי רומז למ״ש שהקב״ה זן וכו׳ כי בשתסתכל תמצא מה שספר מחסדיו יתברך מטוב הנהגתו בעולם · אם הג׳ ברכי נפשי את יי׳ רומז למ״ש מה הקב״ה טהור שהוא ספר ג׳ חלקי המציאות והתחיל מהשכלי׳ כמ״ש ברכו יי׳ כל מלאכיו וסיים בשפלים כמ״ש ברכו יי׳ כל מעשיו ברכי יי׳ נפשי להיותך בקיום מאמר כראשון שהזכיר · אם הד׳ ברכי נפשי את יי׳ רומז למ״ש שהקב״ה רואה וכו׳ וז״ש הוד והדר לבשת עוטה אור וגו׳ כלומר אתה הוא העוטה אור שבו תראה כל הדברים ומהותך לא יושג כי הוד והדר לבשת וגו׳ למעיינים שישיגו לבוש ההוד וההדר ובזה יקנה שכלם

פרק ראשון ושני מהמאמר השמיני

שכלם כל שכן להשיג עצמותך אם הה׳ ברכי נפשי רומז שהקב״ה יושב בחדרי חדרי׳ וכו׳ ולא ישיגוהו החמרי׳ והגשמי׳ רשע שלא שתו מגמת פניהם ללכת לבית המלך כלל וזאת יתמו חטאים וגו׳ ברכי נפשי וגו׳ ר״ל ראוי שישיג הכליון וההפסד לחטאים והחמרים אחר שלא השלימו נפשם בשום שלמות והנפש החוטאת תמות אבל אני אשמח ביי׳ ובעיון האלהי תמיד ברכי נפשי את יי׳ ואתם בעלי העיון הללויה השם נפשנו בחיים בהשכלה סודות האלהיות ובעיונם בתור׳ ולא נתן למוט ההפסד רגלי בהיכתה אבל תשאר נצחית כשכלים ולפי שידיעת הנפש צריכה מאד בשלמו׳ האנושי מי שיסכל נפשו איך ישלימה והיה המאמר הזה מעורר אותנו בידיעת מהותה ביחוד לא זה הה׳ מגולות שזכרנו גם יורה על השארותה אחר התקיימה׳ לה עם הגבדל ראוי שלא ישיגנה השכלה בזאת החקירה ר״ל ידיעת מהות הנפש ואופן השארותה אחר שהמאמר התלמודיי יעירנו על זה ונביא דעות הקודמים באלו החקירות ונכריע הדעת הנאות לפי סדור התורה האלהית וזה כמנהגנו בשאר הדרושים ;

פרק ב׳ הנה קודם שנחקור בהשארות הנפש ראוי שיחקר ממהות׳ כי ההשארות והכלא׳ הם משיגי הנפש ואין ראוי שנחקור במשיגי הדבר קודם שנדע מהותו כי מה שלא יודע מהותו לא יודעו משיגיו ואין רצוננו בזה המקום בהודיע מהות הנפש בהודיע הגדר שהוא יותר כולל מכל הגדרים לא רוצה לומר שיכלול כל נפש שזו החקירה עשאה הפילוסוף בספר הנפש רק רצוננו בזה לעיין בנפש האדם לבד ולדעת גדרה כפי מה שיתיישבהו העיון התוריי לבד׳ וכבר כתב הפילוסוף בספר הנפש מאמר ראשון כי היותר קשה שבדברים החקירה מעצמם שנמצא דרך וסדר דברי יתבאר בו שיגיענו אל ידיעת עצמי הדברים וזה מפני שהיתה החקירה שמגיעתנו לעצם הדברים חקיר׳ משותפת בדברים רבים ר״ל שנעמוד על עצמיהם עד שיהא קרוב שיחשוב חושב שהדרך הזו בכל הדברים היא דרך אחת וזה כי כמו שדרך המופת על מגולו׳ הדברים ומקריהם המתמשכי׳ אח׳ עצמיה׳ היא דרך אח׳ כלומ׳ אם יקר׳ מופ׳ מוחלט כן המעיין בדברי׳ שיגיעו אל גדרי הדברי׳ ומהוייותיה׳ ואם היו אלו הדברי׳ דרך א׳ הנ׳ ראוי לחקו׳ איזו דרך היא אם מופ׳ או חקיר׳ או הרכב׳ או זולת זה מהדברי׳ שיחשב שיוכיחו בהם הנגדר ואם היו הדברי׳ האלה רבי׳ עד שיהיו הדברי׳ שיודיעו עצם דבר א׳ זולת הדברים שיודיעו עצם אחר הנה ידיעת זה תהיה יותר עמוקה ויותר קשה וזה כי היא תצטרך קודם החקירה מעצמי הנמצאו׳ שיבאר שלכל נמצ׳ דרך יצטרך להולך בה אל ידיעת עצמו ויודיע אח״כ איזו דרך היא הדרך ההיא כנמצא נמצא והנה יראה שבחקירת הענין יהיה מבוכה רבות כלומר לדעת אם דרך ידיעת גדרי הדברים דרך אחד או רבים וכבר יחשב שהדרכי׳ ראוי שיהיו מתחלפים אחר שהם יגיעו אל דברים מתחלפים והם התחלות הדברים וזה שהתחלו׳ הדברים שעצמיהם מתחלפים הם מתחלפים וכאשר נודעו הגדרים הנה יודעו כל מקרי הדבר המוגבל ולכן היו הגדרים התחלות המופתים המוחלטים ר״ל מופתי המציאות והסבות ואולם המקרי׳ הנה הם התחלות מופתי המציאות ומפני זה היו הגדרים השלמים הם שילכנו מהם לידיעת המקרי׳ השלמי׳ בנקל ולכן איזה גדר שלא יגיענו ממנו אל ידיעת מקרי הדבר

בנקל

בכלל אינו גדר ואמנם הוא דבר ילך דרך הדבור שאין הנעה לו: ונאמר שהדרך שיגיענו לידיעת מהות הנפש ונתינת גדרה הוא החלוקה והדרך שיתבאר בו השארותה הוא המופת וזה שלפי שהיתה הנפש צורה והצורה עצם והעצם יחלק לגשמי ורוחני הנה אם כן העצם סוג יכלול והגדר אמנם יורכב מסוג והבדל או הבדלים והחלוקה תהיה מסוגים והבדלים, וכבר הודיע הפילוסוף בספר הנפש שהדבר יגדר מצד צורתו ומצד חמרו וכי גדרי בעלי החכמה הטבעית הם נחלקים מהחמרים לבד וגדרי חכמת בעלי הויכוח הם נחלקים מהצורות לבד דמיון זה הכעס הנה בעל החכמה הטבעית יגבילהו כשהוא רתיחת הדם שבלב ובעל חכמת הויכוח הוא המעיין בצורה לבד יגבילהו בשהוא התאוה לנקמה ואמ' שהאמת הוא שיהי' גדר האדם הטבעי מחובר משני הענינים יחד שלמה שהיו הדברים אמנ' יתקיימו מהחמר והצורה ראוי שיהיה הגדר כולל החמר והצורה ואם כן ראוי לשואל שישאל אם ידיעת מהות הנפש האנושית נופלת תחת חכמת הטבע אם לא שמפני שהחקירה הטבעית היא במשתנה במהו משתנה והנפש היא בלתי משתנה אם כן אין על הטבעי לחקור ממנה ועוד אחר שידיעת הצורה היא בלתי ידיעת החמ' הנה ראוי ליחס לשתי ידיעו' מתחלפות ולהיות הנפש צורה הנה ידיעתה היא זולת חכמת הטבע שהטבעי יעיין בדבר מפני חמרו, ואחר שכתב הפילוסוף להתר הספק הזה שכשתהיינה הצורות נמצאות עם החמר הנה ידיעתם יחד תהיה כידיעה אחת ולהיות הנפש נמצאת בגוף הנה אם כן החקירה הנפשית ממנה ראוי שתהיה החכמה הטבעית שהטבעי אמנם יעיין בכל ההתפעליות שהחמר הראשון כחיי עליהם והם אשר יבואו בגבוליהם החמר הראשון כלומר בצורות החמריות הראשו' ואולם מה שלא היה מהצורות ענינם זה הענין הנה העיון בהם בלתי האדם הטבעי ואלה הם שיעיין בהם הלמודי ויש מהם מה שהם נבדלים מהחמר הראשון בגבול והמציאות והם שיעיין בם הפילוסוף המעיין בהם במה שאחר הטבע ולזה נחלקו החכמות העיוניות לשלשה מינים טבעית למודית אלהית, אמנם הפילוסוף גדר הנפש וחקר ממנה בספרי הטבע מצד היותה צורה היותר נכבד' לגשם המשתנה וכלל בגדרה כל כחות הנפש וחלקיה ועיין מכל אחד בפני עצמו, ואנחנו בזה המקו' אמנם כונתנו לחקור מהיותר נכבד שבחלקיה והוא השכל ומזה הצד נתן גדרה מבלי שנחוש לשאר הכחו' כלל שכבר דבר בו הפילוסוף מה שיש בו די והרוצה לעמוד על עקרם יעיין שם ולפי שראינו הפילוסוף והאוחזים דרכו נשתבשו בכח הזה שבוש רב עד שיסדרו דעתם כנגד התורה האלהית ולכן ראוי לברר הדעת הנאות לפי התורה מבלי נשוא פני' למעיינים החושבים שאומרים האמת ונפל ממנו רב. והנה ראינו הרלב"ג חקר זו החקירה רוצה לומר לדעת מהות הנפש והשארותה וגם הר' חסדאי עשאה בספרו ונמצא הרב המור' דבר בו במקומו' מפוזרים ולכן נניח דעותם ונבא היותר נאו' והי' היוצ' מהתור' צריך הנית ונבא לקראתו לגלות גבלותו ונקבל האמת ממי שאמרו ונכתה בו בדרכנו:

וראשונה נניח דעת הרב והוא שאמר בהלכות יסודי התור' פרק רביעי וזה לשונו נפש כל בשר היא צורתו שנתן לו הא' והדע' היתר' המצויה בנפשו של

פרק שני מהמאמר השמיני

אדם היא צורת האדם השלם בדעתו ועל צורה זו נאמר בתורה נעשה אדם בצלמנו
כדמותנו כלומר שתהיה לו צורה יודעת ומשגת הדעות הנפרדו' שאין להם גולם עד
שידמה להם ואינו אומר על הצורה הזו הנראית לעינים שהיא הפה והחוטם ושאר
רושם הגו' ואין הנפש המצויי' לכל נפש חיה שבה אוכל ושות' ומוליד ומרגיש ומהרהר
אלא הדעת שהיא צור' הנפש ובצורת הנפש הכתוב מדבר ופעמים רבות תקרא זו
הצורה נפש ורוח לפיכך צריך ליזהר בשמות שלא תטעה בכל שם ושם וילמד מענינו
עד כאן לשון הרב' יראה היות דעת הרב שהשכל הנקנה היא צורת האדם באמת
והנשאר אחר המות וצורה לנפש והנפש תפסד בהפסד הגוף והצורה הזו תשאר וכן
יורה זה אמרו אחר כך וזה לשונו אין צורת הנפש הזו מחוברת מהיסודו' כדי שתפרד
להם ואינה מכח הנשמה עד שתהא צריכה לה כמו שהנשמה צריכה לגוף אלא מאת
יי' מהשמי' לפיכך כשיפרד הגולם שהוא מחובר מהיסודו' ותאבד הנשמה מפני שאינה
מצוייה אלא עם הגוף וצריכה לגוף בכל מעשיה לא תכרת הצורה הזו לפי שאינה
לנשמה במעשיהם אלא יודעת ומשגת הדעות הנפרדות מהגולמי' ויודעת בורא הכל
ועומדת לעולם הוא מה שאמר שלמה וישוב העפר על הארץ וגו' והרוח תשוב אל האלהים
וגו' וכן כתב בספרו חלק ראשון פרק ע"א וזה לשונו ודע שראוי היה שנדמה יחס האלוה
ית' לעולם כיחס השכל הנקנ' הנאצל לאד' שאינו גוף ולא כח בגוף והוא נבדל מהגוף
הבדל אמתי ושופע עליו ויהי' דמיון הכח הדברי בשכלי הגלגלי' שהם כגופו אמנ' ענין
שכלי הגלגלים עוד כתב למעלה מזה וזה לשונו והשלישי שזה הכח המדבר הוא כח
בגוף ובלתי נפרד ממנו והשם יתברך אינו כח בגוף העולם אבל נפרד מכל חלקי
העולם וכו' מכאן יראה היות דעת הרב היות הנפש המדברת כח בגוף ושקועה בו
ותאבד באבדו והשכל שהו' צורת הנפש הוא הנשאר שלא יפסד לעולם. וכתב הנרבוני
בפירוש המורה חלק ראשון פרק ס"ח וזה לשונו ורבינו משה עליו השלום הלך בעקבו'
אלסכנדר בזה הדעת רק שהאמין שההכנה הנמצאת בנו היא מעורבת כי הוא אמר
שהכח המדבר כח גופני וכו' אמנם מה שאמר הרב בשתוף שם נפש וזה לשונו והוא
גם כן שם הנפש המדברת כלומר צורת האדם והוא שם הדבר הנשאר מהאדם אחר
המות והיתה נפש אדוני צרורה וגו' אמנם יובן מהצורה לנפש שהיא השכל הנקנה
כמו שאמר הוא שפעמים רבות תקרא זו הצור' נפש ורוח וכן מצינו הרב ז"ל חזק דעתו
בענין זה כמו שאמר בפי' מספר אבות בשמונה פרקיו פרק ראשון וזה לשונו ודע שזו
הנפש האחת שקדם ספור כחותיה וחלקיה היא כחומר והשכל לה צורה וכשלא הגיע
לה הצורה יהיה מציאות ההכנה בה לקבל הצורה ההיא לבטלה וכאלו הוא מציאות
הבל וזה אמרו גם בלא דעת נפש לא טוב רוצה לומר שמציאות נפש שלא הגיע אליה
צורה אבל תהיה נפש בלא דעת לא טוב אבל הדברים וכו' יראה שהנפש היא דבר אח'
והשכל הנקנה הוא דבר אחר וכשם שהצורה תתן המציאות לחומר כך זה השכל יתן
זה המציאות לנפש ומבלעדיו היא הבל ועוד חזק דעתו הרב ז"ל בענין זה בהלכות
תשובה פרק שמיני כתב וזה לשונו כל נפש האמורה בענין זה אינה הנשמה הצריכה
לגוף אלא צורת הנפש שהיא הדעת שהשיגה הבורא ית' כפי כחה והשיגה הדעות

הנפרדות

הנפרדות ושאר המעשים והיא הצורה שבארנו ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה שהיא הנקראת נפש בענין והנה הנשמה הצריכה לגוף כבר ביארה הרב בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה שהיא הנפש המצויה לכל נפש חיה שבה אוכל ושותה ואמר שאין הנשמה הצריכה לגוף היא הנשארת אבל תפסד בהפסד הגוף והדבר הנשאר מהאדם אמנם הוא השכל לבד שהוא צורה לנפש והצריכה לגוף והיא ר״ל זאת הנפש כחומר לזה השכל והשכל לבדו הוא הנשאר אח׳ המות שהוא צורת האד׳ השלם לא החומר שהיא הנפש הצריכה לגוף שהוא כחומר לזה השכל וכל שכן הגוף עצמו וזהו המובן מדברי הרב ועוד נחקור בו בעזרת הא״ל ׃ דעת הרב רבינו לוי בן גרשון במאמר ראשון מספרו מסכים עם דעת הרב בצד מה ומתחלף ממנו בצד אחר אולם הסכימו עמו במה שאמר שהשכל הנקנה הוא הנשא׳ שהוא כת׳ בפרק יא וזה לשונו וראוי שלא יעלם ממנו שכבר התבאר ממה שזכרנו באלו הטענות שאלו המושכלות הם הוות בשכל ההיולאני ושהשכל הנקנה נבדל וכו׳ והשתדל לבאר זה ולהתיר הספקות הנופלות בשהשכל לא ישאר נכחי ואמר וזה לשונו ובאשר התישב זה הנה יראה שיחויי׳ מזה בשכל הנקנ׳ נכחי כי היה מה שישכיל אותו מאלו המושכלות שכל בעצמותו בנפש השכל הפועל וכבר יתבאר באופן יותר שלם שהו׳ מחוייב בשכל הנקנה שיהיה נכחי וזה שהשכל הנקנה הוא בלתי היולאני והדבר הבלתי היולאני אין לו סבות ההפסד אי אפשר שיפסד ויחוייב מזה ההקש המורכב שיהיה השכל הנקנה בלתי אפשר ההפסד וכו׳ וכן כתב בסוף הפ׳ וזה לשונו בהיות הענין כן הוא מבואר שלא יחוייב מזה בשכל הנקנה שיהיה נפסד אבל יחוייב שיהיה נכחי כמו שאמ׳ קודם ׃ אולם מה שיתחלף דעתו מדעת הרב הוא במה שאומר שהרב חשב שהשכל ההיולאני הוא כח בגוף כמו שאמרנו וכמו שמובן מדבריו ורבינו לוי ז״ל כתב הפכו שהוא אמר פרק חמישי וזה לשונו ובהיותו הענין כן הוא מבואר שהנושא הוא הנושא לזו ההכנה באמצעות הנפש המדמה ואם הונחה הנפש המדמה חלק מחלקי הנפש המרגשת יהיה הנושא הנושא לזו ההכנה באופן מה והוא מבואר ממה שאמר ארסטו בענין זו ההכנה שיחוייב שיהיה קבולה מהמושכלות קבול בלתי מעורב עם נושאה והנה יהיה נושאה הנכרחי לה במציאותה לא בקבולה המושכלות כמו שאמר אלכסנדר ולפי שזו הצורה היא מהצורות שהחומר הראשון נחיי על קבולם הוות ומחודשות הנה זו הצורה ההווה ומחודשת וכו׳ הנה אמרו שקבולה קבול בלתי מעורב עם נושאה היורה שזו הצורה אינה כח בגוף לפי שאם היה כח בגוף היה מעורב עם הנושא והיה מתפשט בכל חלקיו וכן כתב הפילוסוף בספר הנפש וזה לשונו ואולם הכח הזה הנה יתחייב שיהיה בלתי מעורב לצורה מהצורות ההיולאניות כלל וזה שהכח הזה והוא שיקרא השכל ההיולאני אם היה שישכיל הדברים. כלם כלומר שיקבל צורת הדברים כלם הנה ראוי שלא יהיה מעורב עם צורה מהצורות כלומר שלא יעורב עם הנושא שימצ׳ בו כמו שימצאו שאר הכחו׳ ההיולאניות וזה שהוא אם היה מעורב בצור׳ מהצורו׳ היה מחוייב בו אחד משני דברים אם שתעיק צורת הנושא שהכח מעורב עמה הצורות שיקבלם הכח ההוא או שישנה אותם כלומר שתשנה הצורות המקובלות.

פרק שני מהמאמר השמיני

ואלו היה זה כן היו צורות הדברים בלתי נמצאות בשכל על אמתתם כלומ' שיהיו משתני' צורות הנמצאו' בשכל אל צורותיה' זולת צורו' הנמצאו' ואם היה השכל מטבעו שיקבל צורות הדברים שמוכות הטבעים הנה יתחייב שיהיה כח בלתי מעורב עם צורה מהצורות כלל וכו' ויראה אם כן מדברי הפילוסוף שההכנה אשר בצורות הדמיוניות אי אפשר שתוטבע בהם ובלתי נשלמת בצור' מהצורו' החמריות לפי שאינן אחרות בנושא רצוני לומר שאין ההיולי שלהם וההיולי שיקבל צורת הנושא דבר אחד לפי שענין הערוב הוא זה כי אם היתה מעורבת ומתפשטת היתה צורת המונח או הנושא מערבת לה הצורות· שיקבל אותם או משנה אותם וכן הוא דעת הר"ל כמו שאמרנו · ועוד גלה הר"ל דעתו בזה בפרק י"א וזה לשונו והנה יחשב שיחוייב בשכל הנקנה שיפסד לשתי סבות כבר זכרנום הקודמים וכו' עד אמרו והשנית שזה השכל הוא שלמות לנפש ובהפסד הנפש יפסד קנינה ושלמותה ונתן התר בטענה זו השנית וכתב בסוף הפרק וזה לשונו ואולם הטענה השנית מאלו הטענות שיחשב בעבורם שהשכל הנקנה נפסד הטעאיית וזה שהשלמות הוא על שני מינים מין מעורב בבעל השלמות כמו הענין בשאר השלמיות שלשאר הצורות ההיולאניות ומין בלתי מעורב בבעל שלמות כמו שאת' מעמין זה השכל ההיולאני וכו' ויראה מדבריו שהכח הזה רוצה לומר הנקרא השכל ההיולאני בלתי מעורב ולזה לא תפסד שאמנ' היה מחוייב זה אם היה מעורב בצורה מה מהצורות ההיולאניות אבל אחר שהתבא' שאיננו מעורב אבל נמצא בעצמו לא יחוייב זה בו · ועוד כתב בפרק שלישי וזה לשונו מפני שהוא מבואר בהכנ' במה שהיא הכנה שהוא מחוייב שיהי' לה נושא שהכח הוא מה שלא יובדל הנה לא ימנע הענין בזו ההכנה מחלוקה אם שיהיה לנושא לה גשם או נפש או שכל ואיך שיהיה יחוייב שתקבל מה שתקבל אותו קבול בלתי מעורב עם צורה מהצורות וכו' עד אמרו ובהיות הענין כן הוא מבואר שהוא מחוייב בזו ההכנה שלא יקבל הנושא לה הצורה המגעת מההכנה והוא הפך מה שיחייבהו מתמיום בזו הטענה · ובאמרו הצורה המגעת מההכנה רמז בזה לשכל הנקנה שהוא הצורה המגעת מההכנה ואמ' שהנושא לה והוא הנפש לא יקבלהו כי היא תנאי במציאותה לא בקבולה וההכנה היא המקבלת הצורה הזו לא הנפש שהיא נושא לזו ההכנה והיא ר"ל ההכנה היא הנשארת נצחית בסבת קבולה זו הצורה ואם היא הווה ומחודש' שלא יחוייב בכל הוא שיהי' נפסד זהו דעת הר"ל כפי הנראה מדבריו · והנה לדעתו ההכנ' הזו תתעצ' במה שתקנה מההשכלה אחר שאין לנושאה מבוא בהשארו' והנצחיות כלל כמו שאמרנו ·

והנה הר' חסדאי הכה בעל הסברא הזו בטענותיו שכתב בכלל השני וזה לשונו ואי אפשר מבלתי שנרחיב בזה הדבור לפי שמעדו בזה קצת רגלי חכמינו כפי הנראה לנו וכו' עד אמרו ושני אלו הדעות עם שהם הורסים עקר התורה הם מבוארי ההפסד מצד העיון . והנה צדק החכם במה שאמר שמי שיאמין שההצלחה תהיה לשכל הנקנ' לבד והתעצ' השכל במושכלו' הנה הוא הורס עקרי הדת וזה שמעקרי התור' שבעשי' המצוו' ישיג האדם הנצחיו' כמו שאמ' כל העוש' מצוה אחת מטיבין לו ובא' בפי' בגמרא שהוא הטוב לצדיקים הצפון ואמרה התורה השלמה ושמרת ועשית אותם ושמרתם ועשיתם ·

ועשיתם ונומר והורה הכתוב בפירוש שלמות האדם תלוי בשלשה ענינים בדבר מחשבה ומעשה וזה אמרו בפיך ובלבבך לעשותו ואמר שאלה הם דבר קרוב לאדם להשיגם לפי טבעו כי התורה לא תביט לדבר הזר כמו שאמר הרב וזה אומר׳ ולא רחוקה והנה לפי הדעות האלו יהיו המעשיות מהמצות הבעות למושכלו׳ לבד ואם התעצם השכל במושכלו׳ אין יתרון בעשיית המצוה כלל ועוד שלפי התורה כבר יהיו במצות ובאזהרות ענינים מיוחדים בגמול ועונש מה שלא יתכן אם היו אלו הדעות אמת ואמנם בגמול כאלו המוסרים נפשם לקדושת השם כמו שאמרו הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם הנה לא התנו שהתעצמו במושכלות ואם נתעצמו מה יתרון במות גופם ואמנם בעונש כמו המלשינים והמסורי׳ שבאה הקבלה בהם שאין להם חלק לעולם הבא והנה אם נתעצם שכלם במושכלות אי אפשר מבלתי שישאר נצחי אם לא שיודה בתחיית המתים הנה אם נתעצם שכלו במושכלות אחרות עם שהמושכל שכפר בו שבעבורו יקרא מין בלתי נשאר למה לא ישארו שאר המושכלות ואולם לפי הקבלה אין לו חלק לעולם הבא ומהם שכבר נתפרסם וקובל באומה שלפי רוב הזכיות והעונות יהיה עונש הנפשות כמו שאמר׳ במדרשים הרבה ענין גן עדן וגיהנם ולפי אלו הדעות ההשארות והעונש הוא בהשארות השכל הנקנה והפסדו לא זולת ומהם שלפי מה שבא בדבריה׳ ז״ל החלק התכליתי הוא המעשה כמו שאמרו נמנו ונגמרו שתלמוד גדול שמביא לידי מעשה הנה שמו שחלק המעשי תכליתיי לעיוני ולזה מכל אלו הפנים יראה כי אלו הדעות הם כנגד התורה וזהו לשון הר״ חסדאי להוכיח שהם הורסים עקרי התור׳ ׳ ולפי שראיתי שהרב רבינו משה בן מיימון ז״ל נראה מדבריו במקומות רבים היות דעתו הדעת הזה רוצה לומר שהדעת הנקנה הוא הנשאר והוא בלתי מעורב עם השכל ההיולאני כמו שיראה מכלל מובן המאמרים שכתב בשמו אם במה שאמר בפרק ע״ב מספר המורה אם במה שאמר במדע פרק רביעי ובהלכות תשובה פרק שמיני ובשמנה פרקיו פרק ראשון וכן במה שאמר בס׳ חלק שלישי פרק כ״ז וזה לשונו ומבוא׳ הוא שזה השלמות האחרון אין בו לא מעשי׳ ולא מדות אמנם הוא דעות לבד וכבר הביא עליהם העיון ותייבה אותם החקירה ע״כ ׳ ונראה ממובן זה המאמר שהשלמות שהוא תכלית האחרון אמנם הוא לשכל הנקנה אחר שאין בו מעשים ולא מדות אבל הוא דעות לבד וכן כתב בפ׳ כ״ח וזה לשונו וכבר בארנו במשנה תורה שזו ההשגה לא תתכן אלא בהשיג המציאות כלו על מה שהוא עליו ובאיכות חכמתו בו וכן נמצא הרל״ב בספרו מאמר ראשון זה דעתו שהו׳ כת׳ בפירוש שהשכל הנקנ׳ הוא הנצחי כמו שיראה מדבריו מאמ׳ ראשון פרק י״א ופרק י״ג כתב וזה לשונו וכן מי שקנ׳ מושכלו׳ מחכמ׳ אחת מתחלפת לחכמה שקנה חברו האחר יהיה השכל הנקנה שלו מתחלף לשכל הנקנה שלאחר וכזה תתחלפנה מדרגות המשכילים חלוף רב וכל מה שיקרב יותר אחדות מושכליו לאחדות המושכלו׳ שבנפש השכל הפועל היתה הצלחתו יותר חזקה והענוג במה שהשיג יותר חזק ובסוף הפרק אמר שרבותינו זכרם לברכה הסכימו על שההצלחה תשלם בקנין אלו המושכלות אם מעט ואם הרבה ׃

פרק שלישי מהמאמר השמיני

פרק ג׳ לכן בראותי שני אלו החכמים נטו אחר זה הדעת קנאתי לכבודם
ובפרט לכבוד הרב שכל אמרותיו צרופות אין בהם כל מום איכה
נחשבו לנבלי חרש לומר שהם הורסים עקר התורה כמו שאמר הר׳ חסדאי שזה
החכם ואם סתם דבריו והזכירם ברמז מפני הכבוד לא נפלאת מהמעיינים בדבריו
שהוא הניח דעת הר״ל בבירור באומרו כל מה שישיגו מושגים רבים תהיה
ההצלחה יותר גדולה באיכותה וכו׳ וכן יראה במה שאמר שלמה שסדור הנמצאות
כלם בנפש השכל הפועל הנה כל אשר קרב מדרגתו וכו׳ הנה זהו דעת הר״ל במה
שאמר בשמו וכן יראה מדבריו שטען על הרב ז״ל שהוא אמר ומהם מי שיראה
שהמושג בשכל האדם השגה אמתית ממציאות השם יתברך ומלאכיו הנה הוא
הנשאר והרב כתב בספר המדע וזה לשונו ועל צורה זו נאמר בתורה נעשה אדם
בצלמנו כלומר שתהיה לו צורה יודעת ומשגת הדעות הנפרדות שאין להם גולם עד
שידמה להם וכן יראה שטען נגד הרב במה שאמר והוא גם כן מוסכם מהם שכל
אחד מהמשכליים יתענג אחר המות במה שהשיג אותו וכו׳ שהרב כתב בפר׳ חלק וזה
לשונו דע כי כשלא ישיג העור וכו׳ והתענוג ההוא לא יתחלק ולא ימצא עד אמרו ולא
תאר להמשילו וזה החכם כתב שהמאמר בשהשכל יתענג במושכליו אחר המות הוא
מבואר הבטול וזה הפך מה שאמר הרמב״ם ז״ל כמו שאמור׳ והפך הר״ל שהוא כתב
בפרק י״ג ממאמר ראשון וזה לשונו וראוי שלא יעלם ממנו שכל אחד מהמשכליי׳ ישמח
ויתענג אחר המות במה שישיג אותו וכבר שער זה הערבות במה שנשיגהו בחיינו
מאלו המושכלות זה השעור המעטי שתשקע הנפש הבהמי׳ ותתבודד השכל בשע לתו
שנמצא בו מהערבו׳ מה שנעריכהו אל שאר הערבויות ואין לו אליהם יחס כלל כל שכן
שיהיה זה הערבות יותר אחר המות שאז תהיה השגתנו אלו המושכלות שקנינו
בחיינו בהתמדה ונשיג יחד כל הדברים שנשכלנו עד כאן וזה בענינו יובן ממה
שאמר הרמב״ם בפרק חלק׃ על כן ראיתי בחזקת היד לשנס מתני העיון והחקירה
לראות אם יתחייב על אלו הדעות מה שחייבו זה החכם הנזכ׳ או לא יתחייב ואם דעתם
כמו שהכ׳ יחו הוא או לא ירד לסוף דעתם ׃ ונאמר תחלה שאם החכ׳ הנז׳ טען מה שטען
נגד הרב כמו שראה מקצת דבריו וכמו שאמר כבוד חכמתו במדרגתו לא הבין דעת
הרב וזה שאם הרב אמר שהשכל הנקנ׳ הנאצל לאדם איננו גוף ונבדל מהגוף הבדל
אמתי ואמר שצורת האדם השלם הוא זה הדעת ושהשארו׳ תהיה לו ולא לנשמ׳ שצריכ׳
לגוף לא יובן מדבורו זה שהנפ׳ בה כח ההכנ׳ לקבל זה השכל הנקנ׳ תאב׳ באבו׳ הגוף
כל זמן שצורתה שהיא זה השכל הנקנה תצא מהכח לפועל אבל יאמין שהענין הזה
רוצ׳ לומר הנפש המדברת כל עוד שתשלם בצורתה שהיא השכל הנקנה תשאר לעד
שהצורה הזו תתן המציאות לה וישאירנה אחר שאין לה סבות ההפסד אמנ׳ אם הנפש
הזו שיש בה כח לקנו׳ זה השכל נשאר׳ בכח׳ ולא יצא׳ מהכח לפועל באופן שלא נשלמה
צורת זה השכל הנקנ׳ בה הנה יאמין הרב שהנפש ההיא תפסד בהפסד הגוף וזהו מה
שאמר בשמנה פרקיו פרק ראשון וזה לשונו ודע שזו הנפש שקדם כפ״ר כח תיה עד
והוא אומ׳ גם בלא דעת נפש לא טוב עד כאן׃ כי תחרב ההכנ׳ הזו׳ והנפש ההו׳ תשחת

במתה

שאתה שהנפש אמנם תקנה הנצחיות כל זמן שהכח שיש לה לקבל המושכלות יצא
מהכח לפועל והשוב שכל בפועל כמו שהדבר יצא מהכח לפועל ויקנה המציאות
בסבת הצורה כן זו הנפש תקנה המציאות וההשארות בסבת צורתה שהיא השכל
וההפך שאם לא תשלם תאפס ותהיה לאין וזהו דעת הרב וכונתו בכל מקומו' ממשלת
מאמריו והנה לדעתו ז"ל הנפש עצם אחד מקבל אלו הכחות הנמצאות בגוף והכחות
שתראה פעולתם בכלים הגופיים המה יאבדו באבוד הגוף כמו הכח המדמה והחוש
המשותף והמחשבי והזוכר אמנם הכח השכלי שאיננו צריך לכלי גופיי בעצ' לא יפסד
בהפסד שאר הכחו' הצריכין לכלי גופני וזה כוון הרב ז"ל באמרו בהלכו' יסודי התור'
פ' רביעי אין צורת הנפש מחוברת מהיסודו' וכו' עד אמרו והרוח תשוב אל האלהי' אשר
נתנה וכן במה שאמר בהלכות תשובה פרק שמיני הכונה אחת וכמו שאמר שההפסד
אמנם יקנה לנשמה שהיא צריכה לגוף אבל לנפש המדברת שהיא מצד עצמה וצורת'
לא יקרה לה הפסד כלל שאינה מעורבות עם הגוף ואינה צריכה לו כלל כדי שתפסד
בהפסדו וכן תמצא כתוב במאמר רוח חן שיצא מחברו בעקבות הרמ"ב' זכרו לברכה
ולא תם מתוך אהל סברתו כתב בפר' ראשון בסוף הפר' ועל דרך האמ' הוא את המקבל
אלו הכחו' וכתב עוד בפרק שלישי וזה לשונו ודע שהשכל העיוני בכלל הוא תקון הנפש
שכבר בארו החכמים שהשכל לא יכלה בכלות הגוף בעבור שאיננו צריך לגוף הלא
תראה בהחלש הכחות הגופיות לעת הזקנה שיגבר זה הכח העיוני ויחזק באר' והוא
ינקת ראיה שלא יכלה בכלות הגוף עם היות שם ראיות אחרות חזקות עד כאן הנה
באמרו שהשכל העיוני תקון הנפש יר' שאין הנפש נפסדת והשכל הוא הנפא' לבד כמו
שאמר הר' חסדאי שאמר מספר דעות אלה החכמים וזה לשונו וכאמר שהוא מושכ' מהם
שהשכל יתעצ' במה שישיגהו מהמושכלות ויתחדש מהם שכל נקנה בלתי מעורב עם
השכל ההיולאני וכתב עוד וזה לשונו וזה שלפי אלו הדעות השכל הנשאר הוא נבדל
ובלתי מעורב הנה אם כן איננו צורה לו עד כאן ' ובאמרו דעות אלו החכמי' לשון רבי'
ומעוט רבים שנים אם דבר זה כנגד הרב כבר בארנו היותו דעתו הפך מה שאמר
הרב שהרב הניח בפירוש למי שירצה לעמוד על עקר דבריו היות השכל הנקנה
סבה לתקון הנפש והשארותה לא שתאבד הנפש וישאר הוא לבדו שאם תפסד הנפש
איה איפה תקונה והצלחתה שיעשה בה השכל הנקנה והנה כת' הרב בחלק
שלישי פרק כ"ז וזה לשונו כונת כלל התורה שני דברים והם תקון הנפש והגוף
אמנם תקון הנפש הוא שינתנו להמון דעות אמתיות כפי יכלתם יראה מזה שהדעו'
אמתיות שהם השכל הנקנה הם דבר אחד והמקבל היא הנפש המתקוקנת בסבת' וכן
כתב בפר' נ"א וזה לשונו עד כי כשיבא האיש השלם בימים ותקרב למו' תוסיף ההשג'
ההיא תוספת עצומה ותרבה השמחה בהשגה ההי' והחשק למושג עד שתפרד הנפש
מהגוף אז בעת ההנאה ההי' וכו' והנה באמרו שתפרד הנפש מהגוף יראה שלא תפסד
באבודו ולא נוכל לומר שרצה לומר נפש השכל הנקנה לבד שכבר כתב הרב חלק
ראשון פרק ע"ב שזה השכל איננו כח בגוף והוא נבדל מהגוף הבדל אמתי ואם כן אחר
שהו' נבדל מהגוף לא יאמ' עליו שיפרד מהגוף אבל הנפש המשכלת שהי' מוכנ' למעלה

פרק שלישי מהמאמר השמיני

או לחסרון הנה כשתפלס בשכלה ותאבד הגוף יאמר עליה שתפרד מהגוף ותהיה
כאחד מהשכלים : ואם הר' חסדאי דבר מה שדבר נגד רבינו לוי ז"ל הנה
אע"פ שהר"ל יאמר שההשארות תהיה לשכל לא יאמר שהנפש תאבד וזה השכל
הנשאר לבדו אבל מכינו שכתב פרק י"א וזה לשונו ואחר שהתבאר מהו שכל הפועל
ראוי לחקור במה שהיתה דרישתנו אליו תחלה הוא האם השכל ההיולאני אפשר בו
שישוב נכחי אם לא וכו' ומבי' בדבריו שהשכל ההיולאני ישוב נכחי בשכל הנקנ' והתיר
הספקות הנופלות בזה בפרק י"א ואמר שהשכל ההיולאני בלתי מעורב. ועוד כתב
בפרק י"ב בתחלת הפרק וזה לשונו וזה מפני שהיו המושכלות שיקנם השכל
ההיולאני הם בעצמ' המושכלות שבנפש השכל הפועל וכו' הנה יראה ממובן דבור.
זה שהשכל ההיולאני לא יפסד אחר שיקנה המושכלות שקר שיאמר שיקנה
המושכלות ויפסד וכתב עוד בפרק הזה וזה לשונו לפי שכבר כר אחר המות המונע
שיהיה לנו בזה בחיינו מבר התאר וזה מפני שהנפש היא אחת תמנע בהפנת השכל
בהשתמש אחר מכחות הנפש הנשארים בפעולת' וגם בעת התבודד השכל בפעולתו
לא יקרה לו שישיג יחד כי אם המושכלות שנטתה מחשבתו אליהם כמו שהתבא' במה
שקדם ואולם אחר המות ישיג יחד כל המושכלות שהשיג בחייו אבל ראוי שנדע שאי
אפשר שיקנה אח' המות מושכל לא השיגו כי אין לו הכלים שיושג בהם לו המושכל והם
החושים ושאר הכחות המשמשים להם כמו הדמיון והכח הזוכר וכו' יראה מזה
שהנפש לא תאבד שאם תאבד לא היה צריך לר"ל לטעון שאי אפשר שיקנה אחר המות
מושכל לא השיגו בחייו כי אין לו כלי' וכו' אבל ראוי שיאמר כי אין לו הכח הקונה
המושכלו' והוא הנפש שקנית' השכל שנקנה הנשאר הזה אם היה שהנפש תאבד אבל אי
ראיה אמתית שדעת הר"ל שהנפש תשאר בעיון שלמו' השכל לא כמו שחשב הר' חסדאי
ואולי הביא זה החכם לומ' מה שאמר לפי שמצא הרב כתב בפירוש שהכח המדב' הוא
כח בגוף וחשב שיפסד בהפסד הגוף אחר שהוא כח בו והן אמת שהכח אם לא יצא
לפועל יפסד ה וא ונושאו שהוא יהיה תמורתו אבל מאחר שיצא לפועל לא יפסד אבל
ישאר מושאו קיים לנכח כמו שאמרנו וראוי שתדע שאמרנו ברב' שהוא כח בגוף יש לו
פנים בהבנ' הא' שיתערב בגוף ויתחלק בהתחלקו וכח כזה יפסד בהפסד הגוף והשני
כאומר בדבר שהו' לא לפי שיתערב בו ולא שיתחלק בהתחלקו אבל לפי שהוא נמצ' עם
הגוף ולא ימצא זולתו כל זמן שהגוף קיים ולזה הענין השני נאמר בכח המדבר שהוא
כח בגוף וזה דבר הורנו הרב בהקדמה הי"א כתב וזה לשונו שקצת הדברי' שעמידת'
בגוף וחלקו בהחלק הגוף ויהיו נחלקים במקרה כמראים וכאשר הכחות המתפשטו'
בכל הגוף קצת המעמידות לגוף לא יחלקו בשום פני' בנפש והשכל ראה והתבונן
בפלאו' מאמרו איך אמר שהנפש והשכל עם שהם מעמידים הגוף לא יתפשטו ויתערבו
עמו ולכן לא יתחלקו בהתחלקו ואם יאמ' להם שהם כח בגש' כמו שבא בהקדמ' הי' כי
כל מה שהוא כח בגשם יתחלק לשני חלקי' אם שתהיה עמידתו בגש' כמקרי' או שתהי'
עמיד הגשם בו כצורה הטבעי' ושניה' כח בגשם ואם כן הנפש שהי' צור' האדם יאמ' הי'
כח בגש' לא לפי שתתפשט ותתערב בו כדי שתתחלק בהתחלקו אבל לפי שהי' שלמו'

ראשון לנפש טבעי כליי וכן תבינו שכתב הרב בתשובות שעשה לרבי שמואל ן׳ תבון על שאלותיו וזו לשונו׳ כבר בארנו שהכחות הנמצאות בכל גוף מהם פושטו׳ בו ונחלקי׳ בהתחלקו ומהם שלא יתחלקו בהתחלק הגוף בעבו׳ שאין זה הכח פושטת בכל הגוף וזהו מה שאמרו שנזכר בהקדמה הי״א כו׳ עד אמרו אבל הכח שלא יתחלק בהתחלק הגוף לא יוכרח שיהיה תכליתי בעבור היות הגוף שבו כח הזה תכליתי ולא בא המופת על זה הלא ידעת שמחשבת האדם כח בגוף וקיום גופו ומחשבתו הגיע להשר ממעל הגלגל התמידי ויחייב שם משפטים או יסלול אותם ולא יכריח זה להיות תכלית מחשבתו תכלית גופו ועל כן יתחייב לפי זה הענין לחלק מניע הגלגל ארבעה חלקי׳ ויהיה אם כן גוף או כח בגוף בלתי פושט בו שלא יתחייב בעבור תכלית הגוף שיהיה הוא תכליתי או יהיה המניע נפרד איננו גוף ולא כח בגוף עד כאן. הלא הנה מכל זה כונת הרב שהנפש עם היותה כח בגוף לא תתפשט בו עד שתאבד באבודו וכן כתב הבדרשי בכתב ההתנצלו׳ שלו בספרו תועלות החכמ׳ והמ׳ וזה לשונו והתועלותי׳ בסודות הנפש וכו׳ עד אמרו והמחק׳ האמתי מבטל כל הדעות האלו ומבואר שהיא איננה גוף אבל יתבדל מהמלאך בשהוא נפרד והיא מחוברת לגוף וזהו הדע׳ היותר מועיל באמונה מכל הדעות שנאמרו בנפש עד כאן׳ הנה בא״ר זה החכם כונת הרב באו׳ שהכח המדבר כח בגוף שאמנם רצה בזה שהוא מחובר לגוף ולא ימצא זולתו וע״כ נקרא שכל היולאני והוא עצם רוחני וכן כתב הר״מבם בתשובת שאלה שעשה לחכמי ספרד כתב וזה לשונו ומה שאלת לידע טוב הנפש כבר דברו בזה הספרים שחברו חכמי יון המפורסמים וכו׳ עד או׳ הנה מה שהסכימו כלם שהנפש בורי׳ לא גוף אבל טהור ונזרה ומקור הדעת אינה צריכה לגוף ועל כן כשיאבד הגוף לא תאבד היא אבל תעמוד במקומה קיימת כמלאך ומתענגת ורואה באורה של עולם והיא העולם הבא ע״כ ראה איך באר הרב מהות הנפש ושלא תאבד באבוד הגוף כל זמן שהשלם ובאו׳ ואינה צריכה לגוף רמז בזה לכח ההשכלה שאיננו בכלי גשמי שההשגות הגופניות עם היותם סבה אל מציאות הסדר בשכל ההיולאני הנה הם סבה להגעת הידיעה אבל אינם סבה אל מציאו׳ הסדור המושכל מהם וכמו שאמ׳ הרל״ג בפר׳ י״א ממאמרו ולזה לא יחוייב בזה הסדור המושכל כאשר תגיע מהם שיפסד בהפסדם וזה כיון הרב באמרו ואינה צריכ׳ לגוף והע״פ שהרב אמר זה בשם חכמי יון הנה הוא הבורר הדעת הנאות מכל הדעות שנאמ׳ בנפש לפי אמונת׳ התורה והשתכל מאמרו ותמצא שהכניס חמש סגולו׳ לנפש הא׳ אמרו שהנפש בורה בלא גולם כלומ׳ שאינ׳ מורכבת מחמר וצורה הב׳ אמרו ולא גוף כלומר שהיא עצם רוחני לא גופני הג׳ אבל טהור הד׳ ונזרה הה׳ אמרו ומקור הדעת והנה אלה החמש סגולות כאמרות במאמ׳ שהוא יסוד דרושינו והוא אומ׳ הני חמש כנגד מי וכו׳ כנגד הקב״ה ונשמה וכו׳ מה הקב״ה מלא את העולם וכו׳ וזה יורה שהנשמ׳ אינה גוף כי אין לה מקו׳ רמוז ומיוחד והי׳ בכל הגוף כמו שהקב״ה בכל העולם ואין לו מקום רמוז כמש׳ מלא כל הארץ כבודו וכבר בארנו למעלה אלה החמש סגולות ובמקו׳ מה שאמר המאמ׳ רואה ואינה נראי׳ אמ׳ הרב בורא בלא גולם לפי שהצורה בלתי נראית לחוש ובמקום אמרו מה הקב״ה טהור אמר הרב

אבל

פרק שלישי מהמאמר השמיני

אבל טהר ובתקו׳ שאמר זן הגוף אמר הרב וגזרה כי ספיר גזרתה לזון ולקיים הגוף לפי שנגזרת מהקיימים העליונים המקיימים התחתונים ותחת חומר יושב בחדרי חדרים אמר הרב ומקור הדעת כי כאשר הוא יתברך מקור חיי השפע והשלמו׳ שממנו תוצאות חיים לכל הנבראים כן הנפש הזו מקור חיי הגוף ושלמותו בדעות ומעשים והיא יושבת בחדרי חדרים שהצורות הנפשיות ישלם קצתם בקצת והכח השכלי הוא שישלם בם בשיעתיקם מעולם הדמיון לעולם השכל וא״כ הוא ראשון במעלה ואחרון במציאו׳ כן הספי׳ הוא ראשון במעלה ובמציא׳ והו׳ אחרון שהוא ית׳ צור׳ העולם האחרונה שבו תתקיים אמתת העולם ומהותו וכמו שאמ׳ הרב הנה יראה מזה שהרב לא האמין שהנפש מעורבת בגוף ולא בכח גופיי ולכן לא תאבד באבו׳ הגוף הפך מה שהבין מי שאמר בשם הרב שהשאיר׳ לשכל הנקנ׳ לבד לא לשכל ההיולאני כמש הר׳ חסדאי חס כיון בדבורו זה כנגד הרב וכן הנרבוני עם רוב פלפולו לא הבין דעת הרב שהו׳ כתב בפירושו למורה חלק ראשון פרק ס״ח וז״ל ורבינו משה הלך בעקבו׳ אלכסנדר בזה הדע׳ רק שהאמין שההכנ׳ הנמצאת בנו מעורבת כי הוא אמר שכח המדב׳ כח גופני ולכן לקח המשכיל בכח האדם ע״כ ׳ וכבר בארנו אנחנו מזה שהורנו הרב שאף על פי שיאמר שהכח המדב׳ כח בגוף לא יובן מזה שיהיה מעורב בגוף כמש אבל הכונה שדבק בגוף דבקות המציאות לא דבקות ערכו ׳ והנה אלו נסתבכו בהבנ׳ דברי הרב והרב אמת ודבריו אמת ומזה שהבין הרב האדם המשכיל בכח לא מפני היות דעתו שהכח ההיולאני מעורב כמו שאמר הנרבוני כי אם השכל ההיולאני מעורב לא ישוב לעולם בפועל באופן שיתאחד עם המשכיל לפי שהערוב יעיק לזה כמו שתעיקנה אותם הצורות שהם אחדות בנושא שיעיקו קצתם לקצת העקה מה כשעור ערוב ההרכבה אמר לצורה המגעת עם המקבלת והנה הרב כתב בזה הפרק עצמו וז״ל אמנם כשהונח בכח היא שני דברים בהכרח השכל בכח והדבר המושכל בכח כאלו תאמר זה השכל ההיולאני שבראובן כן הוא שכל בכח וכן זה האילן הוא מושכל בכח ואלו השני דברים באמת וכשיהיה לפעל כשהיה צור׳ האילן מושכלת בפעל אז תהיה הצור׳ המושכלת היא השכל ובשכל ההוא בעצמו שהוא שכל בפעל הופשטה והושכלת ע״כ ׳ יראה מדברי הרב שלשה דברים האחד שהשכל ההיולאני הוא עם נפש לא שיהיה מעורב עמו אבל נמצא בו הקשר המציאות וזה״א כאלו תאמ׳ זה השכל שבראובן וכו׳ שלפי שהתבאר שהנפש הוא הנושא לזו ההכנ׳ ר״ל השכל ההיולאני באמצעו׳ הנפש המדמה ואם הונחה הנפש המדמה חלק מחלקי הנפש המרגש׳ יהיה הנפש הנושא לזו ההכנה באופן מה כמו שבאר הר״ל ולזה אמר הרב ויהיו הנה שלשה דברים האדם הנוש׳ לבדו והו׳ וכו׳ לא כמו שהבין הנרבוני שזה הכח מעורב הב׳ הורנו הרב שהשכל ההיולאני הוא העצם היוצא מהכח לפועל וזה אמרו וכשיצא לפעל וכו׳ והוא הנשלם כששב בפעל תחת היותו בכח ובמציאות חסר בעצם הנוש׳ הכח שהוא הנפש שבשבת זה הכח יאמ׳ להשכל היולאני לא כמו שחשב מי שחשב שהשכל הנקנ׳ הוא הנשלם והנצח׳ וההיולאני הנפסד שבהכרח לכח הזה יש לו נושא והנוש׳ הוא שיוצי׳ מתח׳ שכלות הכח לפעל והוא שיקבל השלמות אחר שמתנאי המקבל שישאר עם המקובל הג׳ שהשכל

כשהוא

בשהוא בפעל יתאחד עם המושכל והמשכיל וזה אמרו אז תהיה הצור' המשכלת היא השכל וכו' ואם כן העצם הזה ר"ל הנפש אחר היותה בפעל משכלת יתאחדו בה השכל והמשכיל והמושכל ואינם לא בשלמו' כאשר הוא בשכלים הנבדלים כמ"ש למעלה :

פרק ד'

וכתב הנרבוני בפירוש ההקדמה הי"א וזה לשונו רבינו משה סובר שנפש האדם והשכל הם כח בגוף בלתי מתחלק כי אינם מתפשטים בו והפלא ממנו ראשונה כי אינם כח בגוף כי אם השכל כח בגוף לא היה גובר על ההיולי והיה משנה אל המושכלות אל טבע החמר ב' שכל כח מתיחס לגוף הנה הוא מעורב או בלתי מעורב אם מעורב הנה מתחלק ומתפשט ואם הוא בלתי מעורב ולכן לא יתפשט ולא יתחלק הנה הוא נקשר בו הקשר ערוב ואיננו כח בגוף כי אינו עם גוף ואיננו מתנועע במקרה שהשכל הנבדל זה ענינו שהוא נקשר עם הגלגל הקשר הצורה הנפרדת ר"ל הקשר המציאות לא הקש' הערוב ואיננו מתנועע במקרה וככה השכל הנקנה לפי דעת רבינו משה שסבר שיתכן לאדם יתאחד השכל הנבדל אל אים העולם עד כאן : **הוא** עושה פלא מדברי הרב וכפשט לשון מאמרו ותרד פלאים באשר הוא תומה מדרך השכל כונת הרב לכן בקהל רפאים ינוח אם ראשונה במה שאמר אם השכל כח בגוף לא היה גובר על ההיולאני וכו' הרב כיון בזה בשכל ההיולאני שהוא כח בגוף כמו שאמ' דעתו וזה השכל כל עוד שיהיה בכח לא יהיה גובר על ההיולי רק אחר צאתו מהכח לפועל והוא השכל הנקנה ואז איננו כח בגוף שהכח חלף הלך לו והנה הרב כתב בפי' בפרק ע"ב שהשכל הנקנה אינו כח בגוף והכח המדבר שהוא השכל ההיולאני הוא כח בגוף אם כן באמרו כאן בהקדמה הי"א בנפש והשכל אינם כיון בזה אל העצם הנוש' השכל ההיולאני שהנפש היא העצם שבו השכל ההיולאני למה שבה כח לקבל השכל הנקנה ולפי שהשכל ההיולאני יצטרך בשלמותו להשגת החושים ולצורות הדמיוניות והשכל הנקנה איננו צריך לזה לכן יקרא השכל ההיולאני כח בגוף לא שיתערב עמו כמשה והשכל הנקנה אמר בו שאיננו כח בגוף אבל הוא בפעל השלם והוא נבדל מהגוף הבדל אמתי ולכן לא תאבד הנפש הצלם במות הגוף אבל תשאר קיימת בשלמותה כאחד השכלי' שהם בפעל וא"כ איה פלפול הנרבוני אם אב הוא בחכמות ואם ארוכי' הוא בעיון איה כבוד חכמתו שאמר שהשכל ההיולאני בלתי מעורב לא ישנה המושכלות לטבע החמר : ב' כתב שכל כח מתיחס לגוף הנה הוא מעורב או בלתי מעורב וכו' נאמר לו באין זה הכח מעורב כמו שאמר ולמה שהקשה שאינו כח בגוף רק עם גוף נשיב שהרב רצה להבדיל בין השכל הנקנ' להיולאני שלפי שהא' צרי' בהשגתו לכלי הגוף עם החושים והצורות הדמיוניות קראו כח בגוף כמו שאמרנו ולפי שהא' שיגא' ל' השלמות בפעל לא יצטרך לגוף וחושיו לא יאמר שהוא בגוף אבל קראו הרב שהוא שופע עלינו בשפע כמו שאמרה התורה בעת הרכע השכל במראה הנבואה והנה יי' נצב עליו ואמר ויעל מעליו אלהים ואמרו והאצלתי מן הרוח אשר עליך להורו' אל ההשפע השלמו' לזולת ואמר ויהי כנוח עליהם הרוח ורבי' כזה להורו' אל השפ' הנכבד הזה אחרי באתו לפועל אינו מסתבך בגוף ולא בשו' כח ממנו כלל אבל הו' נמצ' בעצמו ואין שני להקיתו

פרק רביעי מהמאמר השמיני

אם כן מה שנראה שמתעייני׳ עול בדברי הרב כי דחקו מעליו באמ׳ שהרב אמ׳ מהמאמרו לא יהיה כי אם לשכל הנקנה והשכל ההיולאני בלתי מעורב עמו והנה אם רצו בזה שהשכ׳ ההיולאני בלתי מעורב עמו מפני שכבר יצא לפועל ואיננו עוד שכל היולאני אלא שכל בפועל צדקו כי כן האמת אולם אם כוונו בזה שנפש האחד הנקראת שכל היולאני דבר אחר והשכל הנקנה הנשאר לבדו דבר אחר והנפש היא כמו חמר או כלי לו ובהשיגו פעולתו תאבד או תפסד כשאר החמרים או הכלים הגשמיים הנה הם הופכים ללענה משפטי אמרי הרב שהוא לא כן ידמה כמו שאמר ויתבאר עוד ממה שאמר בפי׳ למדות הנבחרו׳ וזה לשונו ודע שנפש האחד נפש אחת ויש לה פעולות הרב׳ חלוקות יקראו קצת הפעולות ההם נפשות ויחשב בעבור זה שיש לאדם נפשות רבות כמו שחשבו הרופאים עד ששם ראש הרופאים שהנפשות שלש טבעית חיונית נפשית ופעמים שיקראו כחות וחלקים עד שיאמר חלקי הנפש וזה השם יעשוהו הפילוסופים ואינם רוצים באמרם חלקי שהיא מתחלקת כהחלק הגופות אבל הם מוני׳ פעולותיה החלוקות שהם בכלל הנפש כחלקים לכל המחובר מן החלקים ההם עד כאן · וראה מבואר מאמרו זה שני דברים האחד שהנפש היא עצם אחת לו כחות רבים ומכלל כחותיה הכח השכלי וכשנמצ׳ זה הכח בפועל אז הנפש הוא עצם משכיל בפעל כמלאך בעצמו בלתי צריך לגוף כלל ואם בהיותה בתוך הגוף היא זנה ומרגש׳ ומדמ׳ וכוחחת הנה דמיונה בו כנר המאיר בחדר אחד שבו דברי׳ מחולפי׳ יקבל כל דבר ודבר מהם האור מהמאיר כפי הכנתו וזהו שהמשיל הכתוב באמרו נר יי׳ נשמ׳ אדם והנר בעצמו אחד בלתי משתנה והמקבלים ממנו האורה הם המשתנים איש כפי הכנתו והביט׳ מה שאמר אבוחמד אלגזאלי וזה לשונו אומר שכל מי שיראה נפשו וזולתו יותר ראוי בשם האור כי הוא אם היה מכלל האורו׳ מי שיראה׳ זולתו גם כן עם היותו רואה נפשו וזולתו הנה הוא ראשון בשם האור מאשר לא ירמוס בזולתו כלל כל שכן שיקרא נר מאיר בהשפעת אורותיו על זולתו עד כאן · ועוד כתב בזה הענין וזה לשונו כאשר היה הראו׳ כאשר יוקנה ממנו הראות שיקר׳ נר מאיר אם כן אשר ילקח ממנו הנר בנפשו כל שכן שראוי לכנותו באור עד כאן · ראה זה החכם איך בא לבאר עומק אור הנפש וסודו ושאין ראוי שיחשב כאשר יאיר נר אחד במקום אחד שיש בו דברים מתחלפים ויאורו כלם אור בלתי שוה שיש שהמאיר איננו מתחלף וכן התורה האלהית עם היותה אחת בעצמה הנה היא תאיר אורה מתחלפת לפי חלוף החכמים המתעיינים בה בשכב׳ יהיה המושכל הראשון בעינו שבה חלוף המשכילי׳ כשיושכל על אופן מתחלף אמ׳ שהתורה תתן אור לנפש הנה אמר כי נר מצוה ותורה אור ואמר מצות יי׳ ברה מאירת עינים :

וראוי שתדע ענין אחד גדול התועלת ייעירך לדעת אמתת הנפש ומהותה בשלמות· והוא זה כנית שיש כאן אבוקה גדולה של שעוה דולקת הנה אפשר שידלקו ממנה כמה נרות אחרות ואותם הנרות יתחלפו באור הנמשך להם מהאבוקה מצד חלוף הכוסא ואור האבוקה בעצמה לא תחסר בשביל הדלקת כמה נרות שהדליקו ממנה ואם היה אפשר להמציא ענין מה ישאיר כל אור מאותם הנרות לנכח אחר שנפסד הכוסא היו אותם הנרות כל אחד מהם עצם בפני עצמו נפרדים נבדלים מאור האבוקה אבל

הערך

העדר לסבת השארותם יזכרהו שיאספו בהפסד נושאם כן ענין הנפש המשכלת מהשם יתברך או מהשכל הנבדל ותחול לשלמות ההכנה האנושית באישים עד אין מספר כמו שתחול אור האבוקה באותם הנרות והיא לא תשתנה אם בעודה בנושאה תשתדל להשלים עצמה בעיון התורה ומצותיה תקנה לה ההשארות ותשוב עצם נשארת בפני עצמה שהתורה האלהית סבה להשארותה כמו שאמר תורת יי׳ תמימה וכו׳ ואם אין תאסף ותכבה אותו האור הנאצל מאתו ית׳ כמו שיאסף האור הנמשך מהאבוקה בהפסד נושאו ולזה ה׳ זהיר הכתוב ואמר ויהי האדם לנפש חיה כמו שאמרו רז״ל ואמרו אמר הקב״ה נשמה שנתתי בך החייה כלומר הקנה לה ההשארות אחר שתוכל להחיותה לעד וכבר המשיל המשורר דמיון זה שאמרנו ואמר באורך נראה אור׃ והבן גם כן שמדרך השלם להשפיע על החסר שלמות כפי הכנתו ולכן ימצאו בבריאה מינים חלוקים מקבלים מהשלמות האלהי מתחלפי׳ כפי הכנת׳ ולהיות המין האנושי היותר שוה המזג משאר המינים ויותר מוכן לקבל השלמות השופעה עליו זו הנפש המדברת אחר היותו לקבלה שהוא ית׳ אינו כילי בהקנאת השלמות ואם בדברי׳ האחרונים ימצא שישפיעו שלמות הפך טבע׳ לאחרי׳ כמו שירא׳ לחוש מהפתילה הנכבית אם יעמוד כנגד עששה לזהב מה ידליקה למטה הפך טבעה כ״ש על הצורות העליונות שישפיעו משלמות׳ על המוכני׳ בטבע לקבל ואמנ׳ שתהי׳ אורה מתחלפ׳ בחלוף הפרטי׳ כתב הרב חלק שלישי פרק ל״ד ז״ל ולפי זו הבחינה גם כן אין לתמוה מהיו׳ כונ׳ התורה לא תשלם בכל איש ואיש אבל יתחייב בהכרח מציאות אנשים לא תשלימם ההנהגה ההיא התוריית שהצורות הטבעיות המיניות לא יתנו כל מה שראוי בכל איש ואיש כי הכל מאל אחד ופעולה אחת וכלם נתנו מרועה אחד וחלוף זה נמנע ע״כ׃ יראה מזה שהתורה עם היותה שלמה וההנהגה כוללת מוחלטת לא ישלמו האנשים בה בשוה אבל יש אנשים לא ישלמו בה וגם מאותם שישלמו אין שלמותם שוה לפי חלוף השכלתם והכנתם בה והתורה לא נתנה לפי ענייני האנשים והזמנים המתחלפים שאלו היתה לפי האנשים היה ההפסד נופל בכל ולכן היו חוקיה ומשפטיה מוחלטים שתם וכוללים כמ״ש בפרק הנזכר׃ המובן השני ממש״ה בפי׳ למדות הנבחרות שהנפש אינה מעורבת בגוף וז״ש שאינה מתחלקת בהחלק הגוף ולכן לא תאבד נפש השלם אחרי הפרד מהגוף. ואלו השני׳ המובנים הנראים לנו מדברי ה״ר ב׳ הם החושבים לעשו׳ תועה ולדבריה על דעתו׃ ואחר שבארנו דעת הרב נשוב ונאמר שלא יתחייב על הרב והאוחזים דרכו מה שחייב הר׳ חסדאי לפי התור׳ והקבלה ומצד העיון אמנם תחלה מה שחייב כפי התורה והקבלה ואמר שלפי דעת אלו המצו׳ המעשיות אינ׳ כי אם הכנה למושכלו׳ וכו׳ הנה אחת שים מצות מעשיו׳ בתור׳ אינ׳ רק הכנ׳ למושכלו׳ לבד והם אותם המצות המקנו׳ לנו המדות והתכונות התשובות כגון ואהבת לרעך כמוך וגו׳ לא תקו׳ ולא תטור שלא תשלח את האם וגו׳ הלא המה מסלול ודרך להשגת המושכלות כמ״ש פרק כ״ז חלק שלישי ז״ל ודע שמתי הכונות האלה בלי ספק קודמת׳ במעלה והיא תקון הנפש ר״ל נתינ׳ הדעו׳ האמתיו׳ והב׳ קודמת בטבע ובזמן ר״ל תקון הגוף והוא הנהגת המדינה ותקון אנשי׳ וכו׳ עד ושלמו׳ אחרון והו׳ שלמו׳ הנפש וכו׳ הנה באר הרב שהתור׳

תתקן תחלה גופותינו בהקנותנו המדות ובזה נגיע לשלמות נפשנו ונשיג הדעות
האמתיות במעשה המתוקן כמ״ש כל שיראת חטאו וכו׳ ופי׳ הרב בו שהרגל המעלות
שיקדים לחכמה עד שיהיה קנין חזק ואחר כך ילמד מחכמה שתזרזהו על הטובות
ההם יוסיף שמחה לחכמה וחריצות להוסיף ממנה אחר שתעוררהו למה שהורגל׳
וההפך וכו׳ אם כן החלק מהמצות המעשיות שתתן היושר בהכרת העול והחמס
ויקנה התכונות החשובות בידוע שזה החלק הוא הכנה למושכלו׳ ולשלמו׳ האנושי׳
האחרון ואם הוא קודם במעלה וכן באר הרב בפרק האחרון בספרו הנכבד שכתב
בו וזה לשונו והמין השלישי הוא שלמות הגוף עד ואינו תכלית הכונה בעצמו עד כאן
הנך רואה דרך הרב בפירוש שהחלק מהמצות המקנה המעלות אינו מכוון בעצמו
רק הכנה למושכלות לא זולת שאם יעלה על הדעת שאחד מבני אדם עומד לו לבדו
ואין לו עסק עם אדם נמצאו כל מדותיו הטובות עומדות בטלות אין צורך להם ולא
ישלימוהו בדבר ואמנם יצטרך אליהם ויקבל תועלתם עם זולתו ויש מצות ככבדו׳ מאד
שיורה על הדעות האמתיות בנפש ונצטרך בעשייתם לאחד הגוף עם הנפש עד שיהיו
כליו כלי הנפש והקדש ותשמיש קדושה כמו שיתנועע הגוף הנכבד השמימיי מפני
החשק בשכלים שעליו להדמות להם וכן רצת׳ התור׳ שיתנועע גופנו ויתקדש בעשיית
המצות מכח הדעות האמתיות שבנפש ויתאחדו בזה האופן באלו החיים כדי שיזכה
להתאחד עוד בזמן התחייה ואלו המצות המעשיות שאמ׳ הם כתפלה וציצית ותפלין
וסוכה ולולב מילה תשובה והכוס הנכבד ודומיהם מהמצוות שעקר התורה ודעותיה
האמתיים תלויים בהם ואין ספק שאלו וכיוצ׳ בהם לא די בהם המעש׳ הגופיי והרמיון
לבד אבל צריך שיבחין האדם בהם הדעת האמתי מונח שצוה לעשותם וכמו שאמר
הרב בפרק כ״א וזה לשונו ואמנם בעת מעשה העבודות התוריו׳ לא תטריד מחשבתך
עד ההתפעליות הדמיוניות כ״כ יקרא הרב המצות המעשיות הנכבדו׳ שאמ׳ העבודו׳
התוריות לפי שבהם נתלים דעות שרשי התורה ואמ׳ שראוי ליזהר בעשותם שלא יפנה
מחשבתם לדבר אחר רק להשכיל מעשה העבוד׳ ועיונה האמתי שבזה יתאחדו הנפש
והגוף הנפש בהשכלה והגוף במעשה המתיחס לאותה ההשכלה ואמר שבזה האופן
יתקרב האדם לשם יתברך לעמוד לפניו על הדרך האמתית כאשר המעשה מתיחס
ומסכים עם הדעות והדעת כיונה אליו ואז הם כשלהבת קשורה בגחלת אבל כשאין
הדעת מסכים עם המעשה נאמר קרוב אתה בפיהם וגו׳ ואמנם היה שנצטרך
בעבודתו יתברך למעש׳ הגופיי המסכים עם הדעת המושכל שבנפש לפי שרצה השם
יתברך לתתנו שלמים בתורתו ולדמותנו לעליונים כפי האפש׳ באמרו ולתתך עליון
וגו׳ וכמו שהגלגל מתנועע מכח צורתו להדמות לשכל הנבדל שהוא חשוקו בציורו
אותו בשכלו והשכל משפיע עליו מטובו ובזה האופן יתאחד הנמצ׳ בכללו כן גוף האד׳
הטהור מכל הגופות ראוי שיתנועע בעשיית המצות מצד צורתו שהוא השכל ובזה
האופן יתאח׳ הגוף עם הנפש וישפיע שלמותו על הגוף המתיח׳ אליו והמסכי׳ עמו לעשו׳
מעשהו וראו כל עמי הארץ כי שם יי׳ נקרא עליו וכפי כח ההשכלה ואותו׳ הגוף לאותה
ההשכלה יהי׳ שפע השכל על הגוף ולזה נר׳ במרעה שהשפע האלהי נר׳ בגופו עד שקרן

עור פניו ולז׳ תמכ׳ עיקר׳ האד׳ עולם קטן כמו שהגלגל יקר׳ עולם גדול וכשם שהתנועה הסבובית יות׳ שלמה משאר התנועו׳ והיא שלא תפסק מכח הנבדל כן התנוע׳ השכלי׳ התוריית שלאדם בעבודתו יתברך היא השלמה שלא תפסק לנכח אם בגופו ונפשו בעודו חי ואם בנפשו אחרי הפרדה מהגוף ותתענג באותה ההשכלה בעולם הבא וקיימ׳ כקיו׳ עצם השכלי׳ וזה אות׳ תלמידי חכמי׳ אין להם מנוח לא בעול׳ הזה ולא בעול׳ הבא ושאר תנועו׳ האדם הם נפסדו׳ כאשר התנוע׳ הישר׳ היא ההווה והנפסדת אולם התנועה השכלית בעבודתו יתב׳ לא תפסק והיא חוזרת חלילה להיות השכל בה הוא המשכיל והמושכל והכל הולך למקום אחד כמו שהגלגל בכללו בלתי משתנה במקום ומה שממנו ומה שאליו יתאחדו בו והבן זה שהוא גדול הערך ומה שייסירך לעמוד על סוד ההקפות שתקנו לנו חכמים אחר הכוס הככבר שהיינו דומים לנבדל כמ״ש יש לך עם כמ״ה מה מלאכי השרת יחפי רגל וכו׳ והקב״ה שומע עדותן מהמקטרגים ומכפר ומ״ה הם השכלים המניעים הגלגלים הנקראים בלשון המקובלי׳ ספירות וכבר ידעת שתוף שם רגל כמ״שה והנה יצאנו מהכונה שגלגול הדברים הביאנו עד הנה ונשוב ונאמר שהחלק הזה מהמצוות המעשיות שאמרנו אינם הגעה למושכלות אבל המעש׳ הגופיי יורה על המושכל שבנפש כמו שהתנועה הגלגלית תורה על הציור השכלי׳ שלנפש הגלגל והנה המעשה מכוון בעצמו כמו שהתנועה ההיא מכוונת בעצמו כמו שהתנועה ההיא הקודמת לשאר התנועות ושאר התנועות יעלו אליה כן המעשה הזה הקודם במעלה לשאר המעשים והפעולות האנושיות שכלם יעלו אליו שהוא תכליתם וזה שאמר ראשית חכמה יראת יי׳ אמר שראשית החכמה והשגתה הדבר הקוד׳ שהוא הגעה אליו הוא יראת יי׳ והוא תקון המדות כמו שאמר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו׳ ואחר כך דבר המשודר מהעיון המצטרך למעש׳ שלהיות האדם מורכב מחמר וצורה הנה יצטרך שיורה כל א׳ מהם השלמות האנושי כמו שאמ׳ הנפש בעיון והגוף במעשה כמו שהגופים הנכבדים הם מתנועעים בחלקיהם ומציירים בשכלם כנגד העיון אמר שכל טוב למעשה אחר לכל עושיהם והורה שמי שישלם באופן זה בגוף ונפש תהלתו והיא נפשו המשכלת עומדת לעד לפי שהשלמו׳ הנפשיי הכרח׳ בגוף שהכניעה אותו הנפש לעבודתה הנה יורה על שפע שלמות גדול במאד לפי שהחמר שהוא פרא למוד מדבר התאוות יכרו למשפט יורכו בדרך יבחר החיים והטוב וזה לא יתאחדש לא מכב׳ חזק׳ ולכן נפש כזו המרגילה הגוף למעשה נכבד כזה נצחית וקיימת ומלת עמידה תורה על הקיום כמו המה יאבדו ואתה תעמוד ואם כן נצחת טענת הר׳ חסדאי האומר לפי דעת אלו המצות המעשיות אינם אלא הגעה למושכלות כבר ביארנו איזה חלק הוא הגעה להם ואיזה חלק הוא המכוון בעצמו שיעשהו האדם וחי בו והנה להיו׳ זה החלק גדול המעלה והיה בחק האנושי לא רבי׳ יחכמו לרבוי המונעי׳ ולטרדת הזמן היה מחק החסד האלהי להשפיע חנינה בשלמות תורתו לעם הנבחר מסגולת מצותיה אותם שהם מהחלק הנכבד שאמרנו להטיב טוב מוחלט לעושיהם ואף כי לא ישלמו בחכמ׳ מכו׳ זה החלק ועיונ׳ ובלבד שיכוין לבו לשמי׳ וזו היא מסגולת התור׳ כמו שאמרנו למעלה כל שכן שישלם מי שהו׳ חכם בעיון ושלם במעש׳ ואמנ׳ לפי

שהיודע

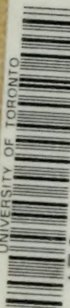
פרק רביעי וחמישי מהמאמר השמיני

שיודע סוד המצות ועניניהם יקל לו להרגיל גופו בעשייתם ולהורות בפעל [illegible]
השכלי יותר ממי שלא ידעם ויסכל הכונת׳ לכן ראוי שיגמל יות׳ בקנ׳ אדם ויתכן
בעשיית המצות לשם שמי׳ ואם לא ידע מה טעם וסודם ולכן אמר הרוגי לוד אין
בריה יכולה לעמוד במחיצתם לפי שמסרו נפשם לקדושת השם והנה אף על
שנתעצמו במושכלו׳ יקר בעיני יי׳ המותה לחסידיו המקדשי׳ שמו ברבי׳ ואין לך מושכל
ומעש׳ נכב׳ מזה שזה המעש׳ יורה על המושכל שהכל תלוי בו והו׳ אחדותו ית׳ והשגחת׳
בגמול לבני אדם והשארו׳ הנפש ותורה מן השמי׳ ונבואה והם גופי תורה וכן בעקידת
יצחק הורה כמה פנות תוריות כמו שאמר הרב ח״ב פרק כ״ד וז״ל ואמנם ענין אברהם
בעקידה כלל שני ענינים גדולים וכו׳ עד אמרו ובאמת היה ראוי שיהיה זה הענין
על ידי אברהם וביצחק ר״ל העקיד׳ שאברהם הוא שהתחיל להודיע הייחוד והנבוא׳ וכו׳
ואמר שהאב הנכבד התחיל להורות המושכלו׳ האמתיו׳ שהם פנות התורה בפעולותיו
מי שימשך אחריו לעשות זה ויקדש שם שמים בגופו וממונו אין ספק שזכה לעולם
הבא שרוצה להחזיק במה שהנחילונו אבותינו ואף שישכל העיון הנה שמרו אתו
בקבלתו לבד וצדיק באמונתו חיה יחיה ומצד זה יהיו במצות המעשיות ובאזהרות
עונשים מיוחדים בגמול ועונש הפך מה שאמר הר׳ חסדאי והרב דעתו זה וכן כתב
בהלכות יסודי התורה פרק חמישי וזה לשונו וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג
הרי זה קדש השם וכו׳ עד אמרו שאין מעלה על מעלתם :

פרק ה׳

וראוי שתבין ענין אחד גדול המעלה למדנו אותו מהעיון בדברי
הרב והוא שהאדם השלם בעיון ומעשה כבר ינצח בשלמותו זה
מה שיחייבהו הגרם השמימיי ויהיה לו יתרון עליו מצד דבקותו עליו ושלמותו
וזה שהאדם מצד עיונו האמתי דומה לעולם השכלים ומצד המעשה דומה לגוף
הנכבד המתנועע מצד השכל ולכן אין למערכה ממשלה עליו ולהיות התורה נותנת
הדעות האמתיות מה שלא׳ השכל להשיגם זולתה ותזהיר על המעשה המורה על
אלו הדעות כמו שאמר לכן לא תוכל כל חכמה בעולם לשמו׳ האדם משלוט המערכה
בו זולת תורתנו שמצד הכח האלהי שלה להיותה אלהית תנצח למערכה כמו שמצינו
באבות הקדושים שהגיע קורבתם לשם יתברך עד שהיתה השגחתם מתמדת עליה׳
אפילו בעת התעסקם בממון ועבודת האדמה מפני שתכלית כונתם בכל הענינים
ההם להתקרב לשי׳ וכל השתדלותם לפרסם ייחודו ולקרב הבריות לעבודתו והענין
ההוא היה מבואר במורה בתשה חלק שלישי פרק נ״א וזה וארא אל אברהם וגו׳ כלומר
היתה השגחתי דבקה בהם בכח תמידי המערכ׳ שלא ישלוט בהם כמו שמצינו באברה׳
ויזכה אותו החוכה כמו שאמרו ז״ל במי העיר ממזרח וגו׳ וכן ביעקב וירא כי לא יכול לו
וביצחק ראה ראינו כי היה יי׳ עמך הורה שאין ענייניו נעזב למערכות השמי׳ אבל הם
שליטים בעליונים כמו שאמ׳ כי שרית עם אדם ואם לא נודע לאבות בשם המיוחד לא
נכרתי להם שלא נעשה על ידי אותות ומופתים משני׳ הטבע כמו שנעשו על ידי משה
שהוא׳ התחיל והמשלים במעלתו ולפי שהתור׳ שבה להרב׳ בזה המין ההשגח׳ נתנה
שבכל זמן שיבטל האד׳ מהעיון בה נתם׳ למקר׳ לפי שאז יפסק ההקש׳ והדבקו׳ שבינינו ובינו

יתברך

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00670291 4